

6

JOHN WYCLIF'S
DE VERITATE SACRAE
SCRIPTURÆ

NOW FIRST EDITED FROM THE MANUSCRIPTS
WITH
CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

RUDOLF BUDDENSIEG

D.D. DR. PHIL.

1844 - 1907

THIRD VOLUME

LONDON
PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & CO.
PATER NOSTER HOUSE, CHARING CROSS ROAD
1907.

JOHANNIS WICLIF
TRACTATUS DE VERITATE SACRAE SCRIPTURÆ.

CAPITULUM VICESIMUM QUINTUM.

fol.82d || Ex istis colligi potest sentencia, quam sepe inserui, licet sit mundo odibilis, scilicet, quod licet laicis in casu tam subtrahere quam auferre bona ecclesie a suis prepositis. *The right of the state over the property of the church*

4 *B^c in marg.: Nota A² in marg. super. fol. 82^d:*
Quod a clero delinquentे possunt subtrahi vel auferri temporalia per totum infra

4 quam sepe inserui: *ad hanc opinionem de dominio JW in libris ante hunc scriptis frequenter reddit, cf. De Dom. Civ. I (ed. R. Lane Poole) cap. XXXVII pag. 266 sqq.; ibid. II (ed. Loserth) cap. XII pag. 127 sqq.; 136; De Blasphemia (ed. Dziewicki) cap. VI pag. 81. item de ablatione temporalium a clero delinquentе saepissime in libr. suis disputat, cf. ea, quae R. Lane Poole de hac re profert De Dom. Civ. I cap. XXXVII nota (29): Wycliffe here opens as a corollary (to former statements) what was doubtless one of the principal objects he had in writing the book (De Dom. Civ.), namely the assertion of the rights of the civil state over the property of the Church, in the case of the latter misusing her trust. He recurs to it frequently in the sequel. The passionate energy of the present chapter shows eloquently the vital importance which JW attached to the doctrine now announced and his almost defiant consciousness of the opposition to which its avowal would necessarily ex-*

The notion

et voco prepositos quoscunque, qui debent iuvare suos subditos spirituali suffragio propter elemosinam corporalem, ut patet de episcopis et clericis cum quibuscunque religiosis elemosinariis, qui ea intencione recipiunt a laicis bona ecclesie. licet autem necessario omnia 5 bona mundi sint bona ecclesie, cum ‘iusti sunt omnia’, tamen suppono propter famositatem et pertinenciam, quod per bona ecclesie intelliguntur bona fortune donata ecclesie sive in perpetuam elemosinam sive in elemosinam temporalem.

et specifico casum: quandocunque prepositus est in mortali notorio subiecto, qui sibi elemosinam ministraret, et tunc probo conclusionem primo de subtraccione elemosine, posito, quod sciatur notorie, quod prepositus sit fornicator vel alio notorio crimen irretitus.

*and the object
of church
property*

nam subiectus non tenetur, dare suo preposito bona ecclesie, nisi ut ministret sibi et aliis subditis sue prepositure secundum formam apostolicam supradictam. sed ab hoc deficit notorie, igitur a causa, propter quam bona huiusmodi vendicaret.

maior patet ex comuni principio decretistarum: ‘non datur beneficium nisi propter officium’. et minor patet ex casu, cum oportet, ministrum huiusmodi esse

8 donata *expuncto* ta in exitu vocis A 11 prepositus AD prelatus C om. B^c 12 notorie codd.
 . 14 posite (?) pot^e B^c 15 B^b in marg.: error A¹ in
 . marg.: prima racio

pose him. Yet it is to be observed how carefully he guards against any present application of it, such belonging . . . to the function of the statesmen, not to that of the theologian; cf. idem pag. 270: *posito per possibile, quod expeditat clerum per subtraccionem invitam temporalium castigari, hoc principaliter spectat ad regis officium. nec notare omitto, propositionum undeviginti a papa bullis quinque damnatarum (anno 1377) hanc fuisse praecipuam (sexta et septima decima), cf. Buddensieg, Studien zu Wyclif in Zeitschrift f. d. historische Theol. 1875, IV 16 pag. 533—534* 6 his verbis JW Augustini sententiam de dominio suam facit, cf. August. Opp. II 696 18 cf. supra II pag. 183 sqq. 22 ubi locorum hoc principium decretistarum exstet hand scio

sine crimine secundum apostolum, sed datus prepositus est ex casu notorie criminosis. confirmatur per Hostiensem, in Summa libro tercio de decimis sic scribentem: 'clericu non facienti officium debitum aut notorie fornicanti de cime non sunt persolvende'. et patet, quod, si clericus non facit servicium, ut deberet, vel sit notorius fornicator, tunc laicus non tenetur, ei dare decimam. et fundat se per leges multiplices. tanto autem doctori tam publice in facie ecclesie tam inconcussam sentenciam ¹⁰ a tanto tempore relinquenti credendum videtur in propria facultate.

sed dicitur, quod idem Hostiensis docet, quod laicus tenetur, tunc dare decimam proximo superiori, qui debet convertere dictam decimam in utilitatem ecclesie dando, ¹⁵ cui dare deberet. hec est indubie grata sentencia. sed esto, quod archidiaconus, episcopus, metropolitanus et papa sit notorie in consimili crimen irretitus vel quod decima solvenda non sufficiat ad tantum laboricum sustinendum, numquid credimus, supremum capud eccliesie posse deficere, ut in suis membris pauperibus relevetur? illis enim debentur quarte decime, ut patet duodecima quest. secunda 'Quatuor', et per consequens dans illis rite, quod suum est, et subtrahens ab indignis, quibus est indebitum, non debet rationabiliter increpari.

²⁵ item non restat, quo iure talis notorius criminosis

*A priest, if
neglectful of
his duty, is not
entitled to the
tithes of the
layman*

D⁵ in marg.: hostiensis

paulo infra nota 1 D¹

B³ in marg.: hostiensis in Summa sua libro 3° de decimis sic scribit: decime non sunt persolvende clero non facienti officium debitum nec notorie fornicanti, sed idem hostiensis docet, quod laicus in tali casu debet dare elemosinam proximo ordinario superiori 17 sit bis, prius deletum D 24 est om. B^c 25 A¹ in marg.: 2

*2 Card. Host. Summa Aurea (ed. Lugdun. 1588) l. III,
De Decimis et Primitiis IV pag. 207^b sqq.; 208^c 24 cf.
C. J. C. I (Decr. II pars) c. 27 C. XII q. 2 pag. 696: quatuor
tam de redditu quam de oblacione fidelium, prout cuius-
libet ecclesiae facultas admittit, convenit fieri portiones, qua-
rum una sit pontificis, altera clericorum, tertia pauperum,
quarta fabricis est applicanda*

prepositus || vendicaret bona ecclesie, igitur non sunt fol. 83a
 sibi legitime ministranda. assumptum probatur tam de
 iure poli quam de iure humanitus ordinato. de iure
 divino non dubium, cum sit proditor dei indignus vivere,
 nisi quod deus ex misericordia sua permittit, eum occu-
 pare iniuste bona ecclesie, ut hic supponitur ex alibi
 declaratis. confirmatur ex Decreto tricesima secunda dist.
 'Preter Hec', ubi diffinitur, quod prepositus vel clericus
 notorie criminosis ab ecclesia beneficium non habebit,
 nec cum aliis sedebit nec eleccionibus intererit se-
 cundum Innocencium. super quo Archidiaconus ita
 scribit: 'et talibus possunt laici subtrahere decimaciones
 eciam voluntarias, ex quo ab eorum officiis abstinere
 debent'. et isti tres testes, Innocencius, Hostiensis,
 Archidiaconus cum Decreto ecclesie redderent istam-
 sentenciam non suspectam.

To object
 that the priest
 ought to be de-
 prived only of
 the personal
 tithes, contra-
 dictors the spirit
 of the church
 laws

sed dicitur, quod Archidiaconus dicit alias, decimas
 prediales non debere subtrahi, cum ad ecclesiam per-
 tineant, in cuius dampnum factum prepositi non re-
 dundat.

istud dictum potest tam bene quam male intelligi;
 bene, quod decime prediales non debent subtrahi, quin
 dentur dignis ecclesie, quibus debentur, cum decime
 debentur ecclesie, sive prepositus simpliciter bonus fuerit

4 vivere om. A, in marg. additum 5 quod inter
 lineas superscripsit A 8 D² in marg.: exempla de co.
 exitus huius vocis et quae sequebantur abscissa sunt 12 D³
 in marg.: Nota 15 D⁵ in marg.: Archi, quae sequebantur
 abscissa 17 dicit correxit B^c, iteravit in marg. B¹
 23 dentur correxit AD cum decime debentur om. B^c
 24 simpliciter A singularis B^cC singulariter D

6 alibi: cf. supra I pag. 126₃ 7 C. J. C. I (Decr.
 I pars) c. 6 Dist. XXXII pag. 117 sqq.: quicunque sacer-
 dotum, diaconorum, subdiaconorum . . . concubinam dux-
 erit vel ductam non reliquerit, . . . precipimus, ut missam
 non cantet . . . neque in presbiterio ad divina officia . . .
 maneat neque partem ab ecclesia suscipiat; cf. etiam ibid.
 c. 1 Dist. XXXIII pag. 122 11 cf. ibid. c. 6 Dist. XXXII
 14 cf. Summa Aurea pag. 207^b; 211^b 17 cf. C. J. C. I
 (Decr. II pars) c. 45; 57; 58 C. XVI q. 1 pag. 775: nulli licet
 decimationum proventum a priori ecclesia . . . abstrahere;
 cf. ibid. pag. 779; 780; c. 66 pag. 784

sive malus. decime autem personales voluntarie supererogate possunt omnino subtrahi, sicut et alie elemosine, quando non adest, qui digne reciperet.

potest autem male intellegi, quod decime prediales dentur criminoso preposito. quod videtur irrationale propter tria: primo, quia iuxta Decretum et Archidiaconum talis clericus criminosus non habebit porcionem de bonis ecclesie, quomodo igitur reciperet tam abundanter decimas prediales?

secundo, quia decime prediales non debent omnino subtrahi, ne dampnificetur ecclesia. sed dampnificaretur, si tali clero notorie criminoso darentur bona pauperum. ideo causa addita docet, quod tali clero non debent dari decime prediales.

tercio, quia causa dacionis huiusmodi foret ministracio sacerdotis; sed cum talis sacerdos continue dampnificat se et suos, ut patet quadragesima nona dist. cap. primo, stultus ergo foret, qui ministraret bona ecclesie ad dampnificandum se et sanctam matrem ecclesiam. licet enim ex lege Christi debemus 'reddere bonum pro malo', non tamen bonum fortune ad malum anime, quia hoc foret contra regulam Christi, pro minus malo reddere magis malum.

item secundum quotlibet leges nullus debet audire missam sacerdotis notorie fornicarii et per consequens non debet reputare eum legitimum sacerdotem et sic non ministrare sibi bona ecclesie tamquam eius ministro legitimo nec ministro sub ratione, qua illegitimus sunt

*The priest
living in open
sin unjustly
occupies his
office*

1 supererrogabite *D*, sed bi *expuncta sunt* 3 adest
correxit A aderit *correxit D* 18 ergo *om. A*, in
marg. additum est 24 *A¹* in *marg.*: tercia racio *B³* in
margine: nota 27 tamquam eius ministro legitimo, nec
ministro sub ratione, qua illegitimus sunt bona ecclesie *om. B^c*,
deceptus, ni fallor, voce ecclesie, quae paulo inferius rever-
titur; mendam supplevit B² in *margine*

6 cf. supra pag. 47 sqq. 17 C. J. C. I (*Decr. I pars*)
c. 1 *Dist. XLIX* pag. 175 sqq.: sollerter ergo se quisque me-
tiatur nec locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se
vicium dampnabiliter regnat sqq. 20 cf. I. Pet. 39;
Rom. 12₂₁

bona ecclesie ministranda. nam tricesima secunda dist.
 'Preter Hec' Alexander secundus ita scribit: 'precipiendo
^{proved by the}
^{decrees of church}
^{councils directed}
^{against the}
^{priests keeping}
^{concubines} mandamus, ut nullus missam audiat presbiteri, quem
 scit || concubinam indubitanter habere vel subintroductam ^{fol. 83b}
 mulierem'. et probat rationabilitatem huius precepti ex 5
 hoc, quod sancta sinodus, que sequebatur Nicolaum
 primum et precessit Nicolaum secundum sic loquitur:
 'ipsa', inquit, 'sancta sinodus hoc capitulum sub excomuni-
 cacione dicens statuit: quicunque sacerdotum, diaconorum,
 subdiaconorum post constitutum bone memorie prede-
 cessoris nostri, sancti Leonis et Nicolai, de castitate
 clericorum concubinam palam duxerit vel ductam non
 reliquerit, ex parte omnipotentis dei et autoritate
 apostolorum principum Petri et Pauli precipimus et
 omnino contradicimus, ut missam non cantet nec ewan-
 gelium legat nec epistolam ad missam neque in pres-
 biterio cum hiis ad divina officia, qui prefate constitu-
 cioni obedientes fuerint, maneat neque partem ab ecclesia
 suscipiat'.

notat autem Archidiaconus ex rigore huius textus, ²⁰
 quod est canon late sententie quoad suspensionem. ipso
 enim iure suspenditur.

*Therefore a lay-
 man who attends
 mass read by
 such a priest is
 disobedient to the
 church and in
 danger of ex-
 communication*

ex quo videtur, quod quicunque istorum trium offi-
 ciariorum ecclesie est eo ipso excommunicatus ipso iure,
 quo sic fornicatur. et hec videtur ratio, quare non ²⁵
 habebit locum in presbiterio, hoc est in choro. ymmo
 videtur, laicos auditentes scienter servicium talium cleri-
 corum excommunicacionem incurrere ex inobedientia
 sancte matris ecclesie, ymmo ewangelio Christi precipi-
 entis Matth. octavo decimo, quod talis sit sicut ³⁰

⁴ A² in marg. super. fol. 83^d notavit de concubinariis
 manifestis 8 inquit ipsa D, sed lineis subscriptis mutata
 in ipsa inquit 24 ipso iure quo A, sed A² ex-
 comunicatus ipso iure addidit in margine, ut iure (perperam)
 bis legatur 25 hec B^c, inter lineas postea add. A², in
 marg. add. C 27 omiserunt ACD servicium cor-
 rexit D officium C

¹ C. J. C. I c. 6 Dist. XXXII pag. 117 ⁸ cf. ibid. c. 5
 pag. 117 ²³ trium officiariorum: cf. supra lin. 9 ³⁰ v. 17

ethnicus et publicanus. unde, ne ista lex benedicta tradatur oblivioni, sepe repetitur, ut patet tricesima secunda dist. 'Si Nullus', octogesima prima dist. 'Si Qui Sunt Presbiteri' et tertio Decretalium, De Cohabitacione Clericorum et Mulierum.

sed hic sunt quotlibet subterfugia. primum, quod papa sciens oppositum et permittens videtur dispensare vel de iure privato licenciare ad fornicacionem vel ministracionem sacerdotis sic lubrici.

¹⁰ sed hec derisoria responsio destrueret legem Cristi, ut patet ex dictis.

secunda responsio dicit, quod clericus non debet censeri notorius fornicator, antequam probatum fuerit coram iudice ecclesiastico, quod sit talis.

¹⁵ sed hoc forte ex deceptoria frustracione iuris numquam eveniet. ideo manifestum est, quod iura non sic intelligunt, cum notorietas facti sit evidentissima. ideo non dicitur, quod nullus audiat missam presbiteri probati in iudicio, concubinam habere, sed sic loquitur: ²⁰ nullus missam audiat presbiteri, quem scit indubitanter concubinam habere'. si igitur animalia gradiencia super terram et conversacio in domo et mensa ostendunt, presbiterum concubinam habere, qua tergiversacione simularet subditus hoc cognoscens, quod non scit, eum concubinam habere? quod si scit, quomodo salvabit Decretum communicatus ab eo in die pasche aut audiendo missam suam diebus dominicis?

cum enim omnis celebracio, oracio et opus bonum

3 si int. lineas superscripsit A 7 et om. B^c 8 vel correxit A et B^c 15 deceptaro (?deceptato) A
17 notoritas B^cCD 23 tergiversacione simularet subditus hoc cognoscens, quod non scit, eum concubinam habere? quod si om. D, add. in marg. D¹ tergurifecione (?) A, sed A² in marg. emendavit tergiversacione simularet correxit B^c
28 celebrans A, sed emendavit A² in margine addito cio

3 cf. C. J. C. ibid. c. 5 dist. XXXII pag. 117 cf.
ibid. c. 15 Dist. LXXXI pag. 284 4 cf. ibid. II (De-
cretal. lib. III) Tit. 2 pag. 454 20 nullus missam sqq.: cf.
supra pag. 63

de genere fflat in tali presbitero in peccatum, quomodo consciens ad peccatum? et si propter bonum opus de genere ut celebracionem huiusmodi cum fornicacione subtracta non participabit || bonis ecclesie, multo magis, ^{fol. 83c} si vivens in remotis partibus seculariter et luxuriose nec missam celebrat nec facit aliquod officium sacerdotis.

Likewise it is sophistry to say that you may hear the mass of such a priest, provided that he does not live in open sin while he is officiating,

tercia responsio nimis sophistica fingit, quod non debet audiri missa presbiteri pro tempore, quo est fornicarius, sed, licet per annos quis habuerit amasiam, tamen pro tempore, quo celebrat vel decimas exigit, non est ¹⁰ fornicarius, sed vere contritus proponit constanter, numquam de cetero amasiam retinere, nec est oppositum manifeste cognitum sive notorium. ideo secundum Johannem de Deo et Archidiaconum statim, cum sacerdotes relinquunt amasias, missas eorum audire possumus, ¹⁵ et per consequens solvere eis bona ecclesie tunc debemus.

sed iuxta hoc sophisma nedum tolleretur Decretum ecclesie, sed lex Cristi de correpcione fraterna. constat quidem, quod nullus debet audire missam presbiteri, ²⁰

² consciens corredit *B^c* consciens *D*, sed *D¹*
addens in marg. non *legi maluit* non consciens ⁴ sub-
strata C, D in marg. ⁴ *A² in marg. super. fol. 8^c no-*
tavit pena concubinariorum ⁸ presbiteri *om. CD, in*
marg. addidit D, in margine adscriptis C² ¹⁴ sacer-
dos A superscripto te super os. ut librarium sacerdotes voluisse
apparet ¹⁶ et per consequens solvere eis bona ecclesie
tunc debemus om. A, addidit in marg. A²

¹⁴ *Johannes de Deo (Dio), Hispanus, Ictus Bononiensis, bene meritus de Canonum interpretacione, floruit medio XIII saeculo; Chronicus huius nondum typis impressi et publici iuris facti libri manuscripti asservantur Londinii Brit. Museum, Addit. 19905, membr. saec. XIII; cf. Waitz, Neues Archiv der Gesellsch. für ältere deutsche Geschichte IV 1878 pag. 328–331 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 6 Dist. XXXII pag. 117, ubi de contrario est argumentatio: mandamus, ut nullus missam audiat presbiteri, quem scit concubinam habere indubitanter vel subintroductam mulierem sqq.*

dum cognoscit amasiam. sed satis est, quod per parochianum, archidiaconum, episcopum aut quemcunque alium sit monitus, ne taliter fornicetur, quia episcopus debet sepe monere ipsum. ideo non est iustum, quod parochiani luant eius desidiam, sed, sicut foret iustum, episcopo monente et rectore peccatum continuante, ut suspendatur et subditi subtrahentes ab eo bona ecclesie non acceptent eius servicium, sic non minus iustum est, posito, quod factum sit parochianis notorium, cum tunc eque suspenderetur quoad deum.

et licet Archidiaconus dicat tricesima secunda dist. 'Nullus', quod dura est ista sentencia, est tamen iusta, posito, quod sit interim quantumcunque contritus, quia subtraccio temporalium et audicionis misse cum suspensione facta in facie ecclesie est pena satis mitis bono presbitero. olim enim debuerant abstinere per multos annos a communione pro crimen minus gravi. igitur non oportet populum discernere, quod presbiter sit nunc in mortali, sed quod pridem fuit ex commisso notorio.

ideo secundum leges ecclesie debent a communicacione sua cessare, specialiter si continuat in signis, quae darent occasionem sic peccandi, ut patet de comunicantibus cum mulieribus in locis alienis absconditis vel subintroducentibus eas cohabitando cum eis pretextu alicuius officii vel ministerii, dum tamen aliunde non fuerit execucio manifesta.

item nemo tenetur, de aliqua lege ministrare alii tamquam domino bona alterius, quem scit de eadem

¹ ¹ parochianum <i>CD</i> <i>sed A² add. in marg.</i>	parachianum <i>B^c</i> ² episcopum <i>A</i>	<i>om. A,</i> <i>vel per</i>
<i>episcopum BD</i> <i>episcopum C</i>	<i>per episcopum C</i> <i>aut (sequitur locus rasus) quemcunque D</i>	<i>aut per quem-</i> <i>cunque</i>
⁴ parachiani <i>B^c</i> <i>si D</i>	⁶ suspendantur <i>D</i> <i>9 parochianis B^c, et sic constanter in eis, quae</i>	⁷ non <i>ABC</i> <i>sequuntur, nisi ubi contrarium testor</i>
<i>add. in marg. aliquis</i>	²⁶ excusacio <i>C</i>	¹⁹ quod <i>om. A,</i> ^{27 A¹ (?) in} <i>marg.: quarta racio. quae vix legi possunt de (expunc-</i> <i>tum) lege <i>A</i>, sed <i>in marg. aliquis addidit</i> de aliqua </i>

¹¹ *C. J. C. I c. 5 Dist. XXXII pag. 117* ¹⁵ cf. *infra*
pag. 30

lege non habere iusticiam ad eadem, sed posito, quod accipiat et consumat, tenetur ad eorum restitucionem integrum.

sed omnis parochianus debet hoc scire de suo preposito notorie criminoso, igitur non debet tali bona ⁵ ecclesie ministrare.

maior patet ex per se notis in lumine naturali. si enim debeo Petro decem et do illa nec Petro nec eius procuratori legitimo, sed uni, quem debeo scire adversarium dicto Petro, tunc ex tali solucione fatua non sum ¹⁰ deobligatus Petro de debito.

et concordat cum hoc lex civilis. notum est enim, quod posita maiori de inesse debitor consentiret occupancy iniuste, ut creditor haberet recursum de restitu-¹⁵ cione bonorum suorum ad sic fatue ministrantem.

minor autem patet eo, quod omnis parochianus debet in effectu cognoscere sanctitatem vite sui prepositi, ut patet ex proximo argumento.

et per idem debet cavere conversationem sui pre-^{fol. 83d} positi criminosa, cum sit sibi tantum dampnifera, et ²⁰ quod prepositus talis debet rationem deo reddere de omni bono dei, quo pro tunc abutitur, non oportet fidibus declarare. notum quidem est ex fide scripture, quod omnis criminosus iniuste occupat quelibet bona dei. et patet, quod oportet, omnes salvandos vel ²⁵ dampnandos reddere rationem villicacionis sue, ut patet Luc. sexto decimo ex parabola salvatoris.

unde et hoc dubium tangit Archidiaconus super

8 petri A 9 scire esse adversarium B^c 13 ma-
iori A B^c D minori C 14 traditor A 20 A²
in marg. infer. fol. 83^c notavit probat per consequenciam (bre-
viatura inusitata), quod temporalia possunt auferri ut supra
23 quidem ACD quippe B^c 28 D⁵ in marg.:
Archidiaconus

8 Petro: cf. supra II pag. 89²⁶ 18 proximo: cf. supra
pag. 9 et infra pag. 31 20 villicacio significat admini-
strationem villae 27 v. 1 sqq. 28 C. J. C. I pag. 156,
sed verba in textu laudata Dist. XLIV non exhibet; cf. ibid.
(Gratianus II pars) c. 1 C. XIII q. 1 pag. 718—719

quadragesima quarta dist. primo cap. sub hiis verbis: 'sed numquid clerici tenentur ad restitucionem illorum fructuum, quos voluptuose consumunt, non facientes servicium vel facientes, sed non debito modo, cum sint in mortali peccato'?

et arguit, quod sic. primo per hoc, quod illa oblata sunt ecclesiis ob causam orandi pro offerentibus et pauperes nutriendi, quia igitur hoc non facit, infidelis est. et confirmat istam sentenciam ex Decreto tercia decima quest.
 secunda, ubi dicitur, quod 'qui oblaciones defunctorum negant aut retinent vel ecclesiis tradere demorantur, ut infideles sunt ab ecclesia eiciendi, quia' vota fidelium et necessaria sustentacioni pauperum defraudantur. et ideo dicit Decretum, quod excomunicati sunt tamquam 'egencium necatores'; 'amico vero quidquam rapere furtum est, ecclesie vero fraudare sacrilegium est'.

nec valet fingere, quod hoc tantum intelligendum est de laicis, quia, cum clerici eadem intencione vel palliacione recipiunt elemosinas, patet, quod plus peccant fraudando ab utroque officio. ideo dicit capitulum sequens, quod 'clericis vel seculares', qui sic fraudant oblaciones ecclesie 'tamquam pauperum necatores, ab ecclesia excludantur'. unde, ut dicit Archidiaconus, hoc argumentum est optimum pro hac parte, consciens igitur tali sceleri est culpandus.

secunda racio Archidiaconi est, quod talis committit

Offertories and endowments are given to the church for the spiritual services of the priest and the bodily help of poor parishioners

8 hoc om. CD, addiderunt in marg. C²D¹ 16 est:
 ab hoc loco librarius per aliquot columnas atramento alio ac prius uititur, sed manus manet; per totum quod restat variis atramentis illum usum fuisse luculententer appetet
 17 hoc int. lin. superscripsit A 18 ea B^c 20 officio utroque CD, sed D lin. superscriptis in utroque officio mutavit 23 excluduntur D 26 est C, in margine ad lineam adscrispsit A om. B^c; D, sed in marg. addidit prima manus

9 C. J. C. I c. 9; 10 C. XIII q. 2 pag. 724 14 cf.
 ibidem 15 cf. ibid. c. 10 20 cf. ibidem (Decr. II pars) c. 11 C. XIII q. 2 pag. 724 26 cf. ibidem c. 11 (in fine): si quis autem clericus furtum ecclesiae fecerit sqq.

furtum et sacrilegium subtrahendo ab amico, quod optulit. non enim optulit isti, sed illi, qui faceret debitum ecclesie officium. et de sacrilegio patet, cum auferuntur bona ecclesie.

A priest who fraudulently uses the property of the church is an apostate and a heretic

tercio arguitur per hoc, quod sic iniuste consumens ⁵ bona ecclesie, fraudando vivos et mortuos, est apostata, seductor et hereticus, ut patet inferius. posterius solvendo hoc dubium sic scribit: qui sibi conscius est hiis auditis, debet ipse sermonem scire secundum ray.

sed certe, iudicio meo, ex dicto Ieronymi potest elici ¹⁰ huius conclusionis solucio, scilicet quod tenentur ad restitucionem, cum dicat concessum clericis capere ad usum de bonis altaris et non ad abusum. nam iuxta Decretum secunda quest. secunda: 'omnes leges in hoc consen-¹⁵ ciunt, quod de iniuste ablatis ffit restitucio'. et hic credo, omnes leges racionabiliter ordinasse, quod curatus convictus post ammonicionem triplicem de crimine no-²⁰ torio fraudando interim de bonis ecclesie debet deponi, et cum corporaliter satisfacere non poterit matri sue, debet plangendo et orando satisfacere spouse Christi.

sed hic fingitur magnus fucus, quod dicta restitucio est inter sacerdotem et deum, que potest fieri quamlibet levi contricione, et sic de hoc nichil ad laicum, cum non licet sibi de clero iudicare.

sed constat ex omni lege, quod oportet, clericum a laico ²⁵ iudicari. nam laicus presentans clericum ad ^{fol. 84a} || beneficium ecclesiasticum debet iudicare, si ad hoc sit ydoneus.

² optulit. non enim *om.* *D.*, *in margine adscripsit D¹*
⁹ sermone *A* *scire om.* *ACD*, *in corr. B^c* ¹¹ scilicet
^{correxerunt AD} ¹⁵ iniustis *B^c* *hinc B^cCD* ¹⁷ post
^{corr. A} ¹⁹ poterit *D*, (?) *A* *potuerit B^cC* ²² quan-
^{tumlibet B^cCD} ²⁵ stat ex omni lege, quod oportet *in*
^{loco raso scripsit B^c} *A² in marg. super. fol. 84^a*:
laici possunt clericos iudicare et quomodo est iudicium multiplex

⁶ cf. *ibid. c. 10 pag. 724* ⁷ inferius: cf. *infra pag. 17*
⁸ cf. *C. J. C. I c. 19 C. XIII q. 2 pag. 727 (in fine): contra*
Ieronimus sqq. ⁹ voculam ray distincta scriptio traditam omnes libri testantur; ni fallor, deturpata est lectio;
ego equidem quid significet nullo modo inveni; glossaria latinitatis med. aevi nec non indices librorum JW*i prius scriptorum me destituerunt* ¹³ cf. *C. J. C. I c. 2 C. II q. 2 pag. 450*

eligens eciā sacerdotem in confessorem vel ministrum debet iudicare de eius discrecione et sanctitate.

item secundum leges ecclesie laicus debet in casu accusare clericum delinquentem et per consequens iudicare, quod sit malus. aliter enim sciens eum notorie fornicarium non aufugeret eius missam, sicut dicunt leges superius allegate. nec aliter liceret laico sacerdotem fraterne corrigere. Cristus tamen, apostoli et alii sancti voluerunt, se et opera sua substerni iusto iudicio laicorum, ut patet Joh. septimo et Act. quarto. aliter enim non liceret laico, arbitrari vel discernere de clero, quod sit bonus. qui enim iudicat opera hominis, et ipsum iudicat. quomodo tenetur quilibet, se ipsum primo omnium iudicare, ut docet apostolus prima Cor. unius decimo: si nosmet ipsos diiudicaremus, neque utique iudicaremur? unde octava quest. prima tangitur hec excusacio contra clericos dignitatem sui officii ignorantes. 'vereor', inquit Ieronymus, 'quomodo regina Austri, veniens a finibus terre audire sapienciam Salomonis, iudicatura est homines sui temporis et viri Ninivite acta penitencia ad predicacionem Jone condempnabunt eos,

1 eciā A¹ in marg.; C² inter lineas emendavit autem
 B^cD, expunctum AC 3 iterum CD 5 senciens D
 9 se C, superscripsit A om. B^cD 9 substerni primam
 partem corr. B^c, in marg. add. B¹ sub 14 1 om. B^c;
 A, et sic abhinc constanter, ubi A epistolas apostolorum in
 testimonium advocat; iam inde non testabor 15 neque AD
 non B^cC 16 diiudicaremur B^c; C expunctis di 1^a scri-
 psi, numero Decreti usus 2^a codd. omnes 20 iudi-
 catura correxit B^c iudicata C 21 homines (expunc-
 tum et lin. del.) eos B^c

3 cf. C. J. C. I c. 37; 38; 39 (Gratianus) C. II q. 7
 pag. 495; c. 2; 17 C. VI q. 1 pag. 554 sqq.; c. 2; 3 C. XV
 q. 3 pag. 751; tom. II (Decretal. Greg. IX) lib. V De Ac-
 cusat. Tit. 1 sqq. pag. 733; ibid. lib. II De Testibus Tit. 20
 c. 14 pag. 369 7 cf. supra pag. 6 sqq.; C. J. C. I (Decr.
 I pars) c. 5; 6 Dist. XXXII pag. I; II (Decr. Greg. IX)
 lib. III Tit. 2 De Cohabitatione Cler. et Mul. c. 7 pag. 456
 10 v. 44 sqq. v. 5 sqq.; cf. 25 11 14 v. 31 16 cf.
 C. J. C I c. 22 C. VIII q. 1 pag. 597 18 cf. Opp. Ser. I
 26 (Commentar. in Epist. ad Titum) pag. 568

qui maiorem eciam Jona salvatorem comtempserant, sic', inquit, 'plurimi in populis episcopos iudicent subtrahentes se ab ecclesiastico gradu et ea, que episcopo conveniunt, non exercentes'. super quo dicit Archidiaconus, quod est dare quadruplex iudicium, scilicet auctoritatis, quale autonomice inest deo et conveniet toti trinitati in finali iudicio. secundum est iudicium ministerii, qualiter pater omne iudicium dedit filio secundum humanitatem, ut dicitur Joh. quinto. tertium est iudicium approbacionis, quomodo apostoli coniudicabunt cum Christo, Matth. undevicesimo, sed quartum est iudicium operacionis. et illo modo iudicantur mali a bonis, peiores a malis. et de hoc iudicio loquitur Decretum, quod iudicium est iustorum, mediocrius et malorum.

15

cum igitur sacerdotes plurimi sint pessimi, patet, quod boni ecclesie et sic laici possunt eorum mala opera iudicare.

aliter enim deficeret corpus ecclesie a recto regimine; si membrum sanum et prudens non deberet de infirmitate, periculo et medela membra putridi iudicare, periret regimen ecclesie utrobique. non est racio, quare laici et regina Austri et gentiles Ninivite iudicabunt sacer-

5 A¹ (?) in marg.: quadruplex iudicium. B³D⁵ in
marg.: nota quadruplex iudicium 14 hoc decretum CD
decreturn A; B^c, sed B² in marg. hoc addidit mediocri-
crum D 17 et sic corr. A eciam B^cCD 20 ranum
(? expunctum) sanum A 22 est A enim est CD;
B^c cum superscripto est B⁴ in marg.: Nota, quod laici
et regina usque ad 12° (pag. 151)

5 hanc iudicij in quattuor genera divisionem in Iure
Eccles. nusquam inveni, verba ipsa saltem textus ibi exstare
ditudicare nequeo; sed cf. Extravag. Commun. (C. J. C. II)
lib. II Tit. 1 pag. 1251, Decretalem Super Cathedram, quae
est in Clement. sqq.: Frequentes immo innumerosae sqq.;
aliam divisionem ad perversionem iudicij spectantem cf.
ibid. I (Decr. I pars) c. 78 C. XI q. 3 pag. 665 9 v. 22
11 v. 28 14 in animo fortasse habet C. J. C. I pag. 663
(c. 71: Iustum iudicium sqq.)

dotes legem Christi expugnantes, ut patet Matth. duodecimo, et hoc in illo solemni iudicio, quin per idem licet devotis laicis, iudicare sacerdotes apostatas in iudicio seculari. sic enim Salomon iudicavit Abiathar,
 5 secunda Reg. secundo, sic Daniel sacerdotes fornicarios, Dan. tercio decimo, sic Nabugodonosor iudicavit regem et sacerdotes Jerusalem, quarto Reg. ultimo, et tamen non in hoc reprobatur, cum Decretum vicesima tercia quest.
 quarta teneat, quod sit salvus. sic Vaspasianus et Tityus
 10 quadragesimo altero anno post Christi ascencionem iudicaverunt omnes sacerdotes et levitas, quos invenerunt in fol.84b Jerusalem esse || in ulcionem mortis Christi rationaliter occidendos, quia tamen ad ea, que frequenter accident, et non ad ea, que raro vel numquam accident, iura
 15 humana aptantur.

ideo supposuerunt leges ecclesie, sacerdotes Christi esse pauperes et humiles instar sui et secundum eorum discretionem esse iudicandos ad intra, non tradendos foro seculari, nisi ubi deficit prelatorum iudicium. unde
 20 omnes leges allegande, quod clericus non debet trahi ad iudicium seculare, debent subintelligi ipso servante iure ordinem clericatus. et dum non deficit iudicium sacerdotum, ad quod iudicium debet populus signanter attendere, dum in eorum conversacione, ministracione
 25 et bono regimine stat salus populi, pax atque prosperitas tam pro presenti seculo quam futuro? quomodo igitur non rotaretur diligenter iudicium populi circa ista?

unde famosa distincio de iudicio est, quod aliquod sit iudicium discretionis et aliud iurisdictionis et utrum-

*Christ's priests
are to live in
poverty and
lowlines as He
did*

3 in AD, expunctum C eciam B^c, C² inter lin.
 addidit 4 abyathar B^c 6 nabugōn A 7 quarto
 om. A, in marg. add. A¹ 9 salus A 13 A¹ in marg.
 super. fol. 84^b notavit Iura humana ad hoc, ut clerici a clericis arguantur 28 B³ in marg.: hic notatur multiplex iudicium, scilicet discretionis communis et iurisdictionis et utrumque subdividitur aliquod AB^c aliud CD

1 v. 41—42 5 I. Reg. 226 sqq. 6 Hist. Susanae
 v. 45 sqq.; 62 7 II. Reg. 255 sqq. 8 C. J. C. I
 c. 39 C. XXIII q. 4 pag. 920: Nabuchodonosor rex decrevit etc.

que subdividitur in multa membra, ut patet alibi. iudicium autem discretionis vel conscientie debet quilibet habere ad intra deo et lege sua, quomodo loquuntur apostoli Act. quarto: si obedire magis deo oportet quam homini, vos iudicate. et de secundo iudicio sseculari loquitur Cristus Luc. duodecimo: quis me constituit iudicem super vos? unde tantum affixe sunt mentes iuridicorum tali iudicio, quod non reputant iudicium, nisi concurrant forma et ceremonie sui iuris.

redeundo igitur satis est, quod licet laicis, ex iudicio ¹⁰ conscientie et scripture subtrahere a notorie inimicis elemosinas, quas oportet eos dare pauperibus membris ecclesie.

Conclusion: ex istis quinto videtur posse formari racio, quod upon the temporal lords rests seculares domini tenentur subtrahere elemosinas suas a ¹⁵ the duty to stop all income those quibusunque episcopis, religiosis vel clericis possessio-priests who live in open sin, natis, posito, quod sunt eis notorie criminosi.

pro isto oportet tria alibi declarata supponere. primo, quod omnia bona, illis collata sub ratione qua bona ecclesie, sunt conferencium elemosine. patet ex hoc, ²⁰ quod omnia illa sunt bona pauperum, ut patet ex quotlibet legibus. sed non fiebant bona pauperum, postquam erant mere secularia, nisi mediante opere misericordie, igitur intercedente opere misericordie fuerunt collata pauperibus. et per consequens ex diffinizione elemosine ²⁵ posita libro quinto capitulo . . . sequitur, quod omnia talia bona ecclesie sunt elemosine corporales.

13 ecclesie ACD infer. cum signo marg. notavit	cristi B ^c 21 ut patet ex quotlibet legibus. sed non fiebant bona pauperum om.	18 A ^d in marg. C, addidit in marg. C ^e
eccliesia est elemosina	22 intercedente C	25 D ^f in marg.: elemosina
	24 intercedente	26 inter cap. et sequitur omnes codices lacunam reliquerunt

1 alibi: cf. supra I pag. 1268 2 hanc distinctionem 'iudicii' in libris JWi hucusque editis nusquam inveni; leviter tangit rem, neglectis verbis ipsis, Logica (ed. Dziewicki) II cap. III pag. 68—69 4 v. 19 6 v. 14
18 alibi: cf. supra pag. 46 26 cap. 1—18 libri V Summae Loserthius modo usui virorum doctorum patere fecit, sed definitionem eleemosyne in illis nusquam inveni; fortasse respicit JW illius libri pag. 324 sqq.

item omne commutatum in usum vel dominium alterius vel commutacione civili vel ewangelica est mutatum, sed bona ecclesie sic mutantur, igitur altero istorum modorum, sed civilis commutacio non est fingi-s bilis nec empacione nec vendicione nec alia civili com-mutacione, de quibus patet libro quinto capitulo

ideo non superest nisi pura dotacio in spem celestis premii, quod est mere elemosina. unde, ut allegatur in proximo argomento, bona ecclesie non sunt collata discolis apostantibus a vita ewangelica, sed pauperibus ewangelicis ac aliis impotentibus, ut Cristus precipit Luc. quarto decimo elemosinas conferri.

*Endowments
were made for
the needy be-
lievers, not for
the apostate
clerics,*

item Cristus et sui clericci ex primaria institucione fol. 84c erant pauperrimi, non || habentes quidquam in proprio, ut superius ostensum et libro quinto capitulo *decimo* omnis igitur dotacio ecclesie non potest ex iure hereditario vendicari eo, quod tunc quilibet presbiter foret domi-nancior imperatore ex iure hereditario patris Cristi. quod si foret verum, omnes civiles domini forent excomuni-cati detinentes hereditates ecclesie sicut et Constantinus, antequam dotavit ecclesiam, et cum non libere concessit ecclesie, quod antea non erat suum, sed limitavit sibi offi-cium, quod erat suum, retinens sibi et successoribus suis magnam partem, sequeretur, quod ipse et omnes tales seculares domini remanerent sacrilegi atque heretici, quod foret summa demencia anticristi.

oportet igitur, clericos nostros concedere, quod habent

1 divinum <i>B^c</i>	6 cap., sequitur lacuna <i>D</i> , quae in
ceteris codd. deest	7 dotacio correxit <i>A</i> donacio <i>CD; B^c</i>
(? dotacio) spe <i>C</i>	7 colata correxit <i>A</i> 13 <i>B³</i>
in margine: nota	14 pauperes <i>CD</i> 15 capitulo se-
sequitur lacuna <i>ACD</i>	<i>B²</i> in marg.: dotacio 16 iure
correxit <i>A¹</i> et in margine adscripsit	22 non om. <i>B^c</i> ,
expunxit <i>C</i>	23 quod erat suum <i>D</i> , om. <i>B^cC; A</i> , sed addita
sunt in margine suis inter lineas superscripsit <i>A</i>	om. <i>B^cD</i> 24 et superscripsit <i>A</i>

6 cf. quod modo pag. 1626 dixi de editione libri *V Summae* 9 cf. pag. 16 discolus: cf. supra I pag. 344
15 superius: cf. I pag. 134; III 15; 'decimo': cf. De Civ.
Dom. III pag. 162; 169; nec non cap. VIII pag. 113; cap. XII
pag. 198; 196 et crebro in illo libro

omneum dotacionem ex pura elemosina dominorum, quia aliter forent proditores veritatis tacendo dominis cor-
repcionem eis necessariam ad salutem et comunicando cum eis ac sacrilegis sacramenta quelibet proditorie ministrando, quod est omnino impossibile, cum tunc 5 Cristus et apostoli hoc vendicassent et in parte vel in toto possessionem, quam tam libere habere poterant, ac-
ceptassent.

*as alms which
is shown from
the old State-
papers*

relinquitur igitur ex quotlibet evidenciis, quod tota dotacio ecclesie sit ex elemosinis dominorum. quod, ne 10 tradatur in oblicationem, cavetur in cartis regni nostri Anglie, quomodo rex et alii fundatores in puram et per-
petuam elemosinam donarunt talia dominia ecclesie. ex quo videtur sequi corellarie, quod omnes clerici nedum ad deum ut omnes homines, sed quoad homines sunt 15 mendici. non enim tam instanter expeterent elemosinas pauperum, nisi talibus indigerent. nec debemus de hoc erubescere vel esse mendici superbi, cum Cristus quoad humanitatem factus est pro nobis mendicus, quia egenciam suam dicens ad finem, quod a divitibus rele- 20 vetur. sic enim loquitur Augustinus quinto decimo De Trinitate cap. undecimo, ut exposui libro quinto cap. octavo de triplici diccione.

secundo supponitur, quod omnes legitime dotantes ecclesiam dotarunt eam propter causam legitimam, ut 25

7 tam *om. B^c* 9 igitur *om. B^c*, additum in marg. B¹
13 donarunt *A*, incerta lectio dominia C, sed C² add. in
marg. dona 15 ad A quoad B^cCD sed quoad
homines B^c om. ACD, sed A¹C² add. in margine
17 nisi AB^cC nec D 20 fimeum A, sed tertiam lineam
litterae m (prioris) expunxit 23 7^a B^c perperam scripsit
lacuna AD om. C 25 ut puta B^c ut papa C
nec papa A ut D, qui papa, quod sequebatur, erasit

19 cf. II. Cor. 89 21 haec verba Augustini nec in
cap. XV libri De Trin. nec in vicinis inveni 23 cf. De
Civil. Dom. III cap. VIII pag. 113: quod autem Cristus fuit
pauper, probat doctor testimonio triplici scripturarum, primo
per illud Zach. IX . . ., secundo ex dicto apostoli II. Cor. 8,
ubi dicit, quod Cristus factus est pro nobis egenus et inops,
tercio vero per illud Matth. 8: filius hominis non habet etc.

puta propter hoc, quod clerici faciant liberius, copiosius ac expedicius officium sacerdotum. aliter enim non fuissest dotacio legitima nec elemosinaria, sed nociva et per consequens ex deterioracione ecclesie tota dotacio fuissest illicita et iniusta.

propterea dicunt sancti et leges concorditer, quod ea intencione dotata est ecclesia, ut sacerdotes servantes priorem pauperiem orarent devocius, predicarent liberius et ministrarent iustius bona pauperum et ecclesiastica sacramenta. in istis enim debent excellere laicos, ut patet octava quest. prima 'Qualis'. et hoc accipit Archidiaconus, ut patet argumento proximo, tamquam notum. 'debent', inquit, 'clericci excedere laicos quoad scienciam docendi, predicandi et faciendi officia ecclesiastica ac distinctione discernendi articulos fidei', quia, ut dicit Decretum, 'vehementer ecclesiam Christi destruit, meliores laicos esse quam clericos'. tunc enim clericci, qui debent esse speculum laicis, Christi ministerium retardarent.

fol.84d ex istis tercio colligitur, quod omnes || seculares domini dotantes ecclesiam reservarent sibi de suis elemosinis civile dominium. aliter enim vel forent tales elemosine sine civiliter dominante vel aliter clericci Christi reciperent in se civile dominium. primam partem non suppono de redditibus et possessionibus regnorum, quibus ecclesia est dotata, et secunda pars data inficeret clericos vertendo eos contra regulam primevam in dominos seculares, quod ex neutra parte est licitum, sed facto supposito foret propter periculum ecclesie dirupendum. sic enim possent eciam religiosi obliviouscendo suam primevam pauperiem fingere, quod licet eis domi-

The founders' intention was to strengthen the spiritual services of priests not bound by worldly ties

6 *A² in margine addidit nota de dotacione ecclesie, sic colore diluata, ut vix legi queant* 8 ordinem (*expunctum*)
paup. A 9 et om. A 11 1^a scripti auctoritatem
Decreti secutus 2^a codd. 12 patet in margine ad-
scripsit A. om. D 12 notum correxit A votum D
18 lucis C 19 A² in marg. infer. fol. 84^c: quare est
ecclesia dotata B³ in margine: Nota 20 reser-
varunt B^c sibi om. D 28 propter in marg. adscripsit D
29 eciam om. B^c

The clergy, however, now strive to gain worldly possession and dominion,

11 *C. J. C. I (Decr. II pars) c. 3 (?) C. VIII q. 1 pag. 597*
12 proximo: cf. supra pag. 10 sqq.

nari quantumlibet civiliter ac seculariter in comuni et sic torpendo in religione Christi vivere tam voluptuose et seculariter, ut domini seculares contra Decretalem libro tercio Decretalium de clericis vel monachis. quondam tamen fuit famosum, quod monachi debent s esse vivi naturaliter et mortui civiliter, ut recitat Innocencius super quarto Decretalium 'Qui Filii Sint Legitimi', capitulo 'Transmisse' et Pelagius papa secunda quest. quinta: 'nullus monachus talia usquam arripiat nec secularia aut ecclesiastica negocia turbare presumat'. sed 10 modo fingitur, quod licet eis exercere procuratoris officium et quantumlibet secularia negocia de licencia episcopi vel abbatis et baptizant terminos dicentes, quod omnes homines, ymmo bestie et arbores vivunt civiliter, ut dictum est libro quinto capitulo sexto. et ita subrepit 15 argumentum secularis dominii in vocatos Christi clericos diminuiturque inter seculares dominos per excepcionem hypocrisis et tradicionis humane preparatoria indubie anticristo.

*maintaining
the king of
England to be
lord but over
a small
fraction of the
country*

innuunt enim, quod rex Anglie non est rex tocius 20 Anglie, sed regulus parve partis, super residuum vero mortificatum est papa dominus, qui non potest esse rege inferior nec participare secum ex equo dominium. et inmediate de illo tenent omnes clerici ab omni exaccione laicali liberi, quia dominium eorum, cum sit superioris 25 speciei, est secundum quamlibet sui partem perfeccius quam dominium laicale. et sic legalia regis nostri non presupponit particularia dominia tocius regni tamquam

4 de (<i>expunctum</i>) libro A	8 pelagius <i>scripti</i>
polagius (? <i>polaus</i>) A; B ^c , qui in marg. emendavit addens	
pclagius pelagianus C, (? <i>pela^u</i>) D	11 peccatoris A
procuratoris C	15 6 ^o B ^c om. A lacuna CD
16 augmentum B ^c CD	20 A ² in marg. inferiore cum
sig. marg.: nota verba cleri de suo dominio	B ⁴ in
marginie: prona declaracio	

3 C. J. C. II (*Decretal.*) lib. III c. 12—15 Tit. I pag. 452—453 7 cf. *ibid.* lib. IV c. 3 Tit. XVII pag. 710 8 cf. *ibid.* I (*Decr. II pars*) c. 54 C. II q. 7 pag. 501 15 sexto librarius cod. B perperam *scriptis*; ego quidem verba supra commemorata nec in sexto capite libri *De Civ. Dom.* III nec in vicinis inveni

elementa, ex quibus resultet integra regalia, sed scissum est regnum et de dominiis mortificatis resultat unus principatus perfeccior, qui subpeditat omne temporale dominium. verumptamen non est disputandum, inquit in ista materia, quoque fuerit in effectu potencius stabilita, sed tollerande sunt iniurie dominorum secularium, quoque arriserit oportunitas temporis totam dominationem civilem clericis conquirendi.

quotilibet tales conclusiones subdolas, hereticas et anticristivas innuunt in effectu, et tamen utraque pars ecclesie est tantum pulvere temporalium exsecata, quod differt recorditer, artare partes evidencias suas alternatim ostendere, ut demum lucescat radius ewangelice veritatis.

fol. 85a suppositis || igitur hiis tribus radicibus facile est, ostendere conclusionem propositam ab infimo episcopo usque ad romanum pontificem. nam omnia bona, quibus dotatur ecclesia, sunt elemosine secularium dominorum ex suppositione prima, que donata sunt clericis, ut obseruent religionem primevam ex suppositione secunda. cum igitur remanet penes eos capitale dominium, ex suppositione tercia, sequitur, quod frustrato per se fine dotaciones seculares debent ad bona propria resortiri.

confirmatur ex assumpto Archidiaconi, quod non

Conclusion: church endowments have a feudal tenure of the laymen intended for spiritual services; they may, therefore, in the case of fraudulent use be withdrawn

2 de om. A, addidit A¹ in margine 5 in A de B^cCD
 6 stabilita in exitu correxit A 12 differt correxit A
 desert B^cC differunt C 14 A² in marg. super.
 folii 85^a notavit probatur principalis conclusio capituli supra-
 posita evidenciis (*expunctum*) tribus D 18 donata
 in fine corr. A donate B^c, in fine corr. D 22 dona-
 ciones B^cCD 23 B⁴ in marg.: conclusio eretica

14 cf. supra pag. 16; 18; 19 18 cf. pag. 16 19 cf.
 pag. 18 21 cf. pag. 19 23 cf. C. J. C. I
 (Decr. II pars) c. 71 C. XII q. 2: gloria episcopi est, pauperum inopiae providere sqq.; cf. J. H. Boehmer, *Ius Ecclesiast.*, Halae 1736 tom. V lib. V Tit. XVIII (cf. C. J. C. II [Decretal. Greg. IX] V 18 pag. 829) pag. 273: furtum eleemosynarum committere dicitur, qui id, quod pauperibus erogandum et debetur, sibi retinet, quod adeo extendit Hieronymus teste Gratiano ad c. 1 Dist. (cf. C. J. C. I pag. 151) 42, ut aliena rapere convincatur, qui ultra ne-

istis seculariter viventibus et officium clerici confundentibus erant data hec temporalia. si igitur desunt clerici secundum formam donacionis temporalia occupantes, domini temporales tenentur nedum ex lege fisci, sed ex lege scripture de bonis propriis providere. precedat⁵ igitur triplex elemosiniorum monicio, et tunc iuxta quartum argumentum durante obstinacia sequatur iusta substraccio. non enim est racio, quare decime ecclesie debent subtrahi a rectore vel presbitero notabiliter criminoso, quin per idem bona eiusdem sortis debent subtrahi ab episcopo minori vel maiori amplius criminoso.

nam gravius peccando ex altitudine gradus plus perturbat ecclesiam, ergo assistente maiori causa substraccionis debet sequi proporcionaliter notabilior substraccio. sic oportet, deum et naturam adequare causam et suum¹⁵ causatum, ideo et seculares domini, qui debent in bonis deputatis sibi ad custodiam esse voluntati divine conformes.

tercio confirmatur ex hoc, quod omnia dicta bona sunt capitaliter bona Christi, qui est caput ecclesie.²⁰ igitur iuxta quartum argumentum non debent dare quidquam Christi vicario, nisi ostenderit sufficiens procuratorum, sed omnes notorie deficientes in condicionato officio notorie deficiunt in legitimo procuratorie, igitur et debent deficere in dominio ecclesie pauperibus²⁵ ministrando.

sed quia ad dominos seculares spectat, de officio

*The temporal
lords have a
right to give
judgment over
the official
duties of the
clergy*

8 *B*⁴ in margine: error et heresis (*cf. pag. 22, 23 annotationem crit.*) aperta enim superscripsit inter lineas *A*¹
11 amplius (? ampli) *A* 12 gradus *om. A* 14 debent *A*,
expuncto n sic enim oportet *B*^c*D* 21 dari *B*^c*D*
quicquam *C*, emendavit ex cuiquam *A*¹ cuiquam *B*^c*D*
24 procuratorie *C*, correxit in fine *A* procuratore *D*
procuratorio *B*^c

cessaria sibi retinere probatur. Hoc potissimum de epis-
copis clericisque intelligit, qui ultra vitae necessaria ex
patrimonio ecclesiae, quod patrimonium pauperum est, opes
corradunt, cum tamen rebus ecclesiae, tamquam commen-
datis, non tamquam propriis uti debeant, ut passim ca-
nones decernunt 7 et 21 quartum argumentum: quam
argumentationem respiciat non appareat

suorum superiorum elemosiniorum precipue iudicare, que, licet sint multa ex capitulo vicesimo, tamen sufficit tria resumere, ut ex eis cognoscat ecclesia, si tenetur, ministrare bona pauperum tali nominetenus pres posito devianti.

debent enim omnes episcopi precipue desideria mundana aufugere, officium suum sancte perficere et omnino subditos suos secundum legem Cristi corripere.

Three chief functions of a bishop

quantum ad desideria mundana facile videtur di-
10 scernere, si episcopus vel abbas existens mendicus utilior ad ministrandum ampliora bona pauperibus proporcionaliter distribuit vel avare retinet aut in se ac suis thezaurum pauperum consumit ad pompam seculi, que, si affuerint, sive oraverit sive sacramenta ministraverit
15 sive secundum ligwam angelicam predicaverit, deficit in sanctitate conversacionis nocens ut proditor sacrilegus
fol. 85b || response Cristi.

sed quantum ad correpcionem subditorum patet, quod eius omissio, licet non reputetur hodie propter
20 consuetudinem peccatum, est tamen peccatum gravissimum et per consequens maxime detestandum. in ipsa igitur correpcione debent episcopi a domino papa usque ad infimum episcopum maxime populo ministrare. illis enim committitur regimen a domino et populo. ideo
25 si instar Heli torpescunt corripere, proditorie destruunt genus et gentem et faciunt archam dei capi a gentibus, dum opera bona de genere, in quibus latent archana fidei, videntur copiosius inter infideles quam inter populos nomine cristianos. origo itaque huius malicie est
30 desidia, qua sacerdotes omittunt corripere.

unde, ut particularius consideretur iste defectus ec-

6 D in marg.: officium episcopi, *incertum a quo librario*
10 vel (*expunct.*) utilior A 12 aliis (*expunct.*) suis A 16 ut
C, correxerunt AD vel B^c 17 A² in marg. super.
fol. 85b: contra inobedientes sedi apostolice 20 peccatum C,
correxit A peccandi B^cD 26 genus et gentem om.
D, addidit in margine D¹

² cf. supra II pag. 137 sqq.

²⁵ cf. I Sam. 31

clesie, cogitemus penam, quam ecclesia pro delicto isto instituit. nam ut recitatur octogesima prima dist. sub autoritate Gregorii sic scribitur: 'si qui sunt presbiteri, diaconi vel sudaconi, qui in crimen fornicacionis iaceant, interdicimus ex parte dei omnipotentis et sancti Petri s autoritate ecclesie introitum, usque dum peniteant et emendent. si qui vero in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum presumat eorum audire officium, quia benediccio eorum vertitur in malediccionem et oracio in peccatum, testante domino per prophetam:¹⁰ maledicam, inquit, benediccionibus vestris. qui vera huic saluberrimo precepto obedire noluerint, ydolatrie peccatum incurrit, Samuele testante et beato Gregorio instruente: 'peccatum ariolandi est non obedire, et scelus ydolatrie est non acquiescere'. peccatum', in-¹⁵ quid, 'paganitatis incurrit quisquis, dum cristianum se asserit, sedi apostolice obedire contempnit'. super quo recitat Archidiaconus, quod in tali fornicacione notoria sacerdotum sunt late sentencie quoad suspensionem. et ideo, si presbiteri reperiuntur tales, subditi sua autoritate possunt facta monitione se removere ab eorum officio non expectata alia sentencia, licet forte episcopus tolleret tales. sunt enim iam suspensi a domino papa ipso iure.

*Bishops failing
to punish
offending
priests are
disobedient to
the church*

ex ipsis concluditur, quod quicunque episcopi eis conscientes omittendo secundum leges tales notos²⁵

3 D¹ in marg.: nota A² in marg.: contra fornicatores
8 eorum presumat B^cC eorum officium audire presumat
quia D, sed litteris a b c superscriptis vocabulis presumat
audire officium constitutum ordinem hunc: eorum presumat audire
officium quia 9 vertetur B^c 11 vestris int. lin.
addidit A om. D¹, add. in marg. D¹ 15 est
om. B^cD, inter lineas superscr. A¹ inquit A igitur
B^cCD 18 quod C, in margine adscriptis A pro
quomodo perperam scripto et posmodum puctis sublato con-
fornicacione expuncto con A quomodo B^cC 19 late C,
correxit A date B^cD 24 A² in marg.: contra
episcopum desidem

3 C. J. C. I (Decr. I pars) c. 15 Dist. LXXXI pag. 284
11 cf. Mal. 2₂ 14 cf. ibid. c. 6 Dist. XXXII pag. 117
18 C. J. C. I (Decr. I pars) pars I Dist. LXXXI pag. 281

corripere, sunt pariter puniendi, et per consequens sunt infideles excommunicati et heretici inobedientes sedi apostolice. et ideo octogesima tercia dist. dicit idem Gregorius: 'si quis episcopus fornicacionem presbiterorum, diaconorum vel crimen incestus in sua parochia precio vel precibus interveniente consenserit vel commissum autoritate sui officii non impugnaverit, ab officio suspendatur'. et secundum Archidiaconum vocat suspensionem, depositionem vel suspensionem perpetuam, quod est idem eo, quod talis episcopus vendit iusticiam inobedientis sedi apostolice, quem oportet deum eo ipso excommunicando suspendere. numquid credimus, aliquos esse prelatos ecclesie, qui ultra trinam monitionem capiunt ab inferioribus || notorie criminosis quasi annum redditum pro eodem crimen? numquid credimus, laicos debere abstinere ab eorum servicio nephando et toxicō, cum sint heresiarche ex consensu et fomento peccati clericī contra leges ecclesie?

utinam ecclesia non sit infecta ministerio talium prelatorum! numquid credimus, laicos debere subtrahere decimas et bona pauperum ab inferioribus sacerdotibus minus peccantibus et dare superioribus in documento atque malicia et per consequens apud deum plus abiectis et plus alienatis a titulo sacerdotis? numquid credimus, ecclesiam fidelium laicorum debere ministrare bona

2 heretici sequitur locus rasus D, vacuus C 5 crimen
om. A, addidit in marg. A¹ 6 vel (prius) int. lin. add. A
om. B^c B⁴ in marg.: error 12 aliquos radendo
correxit A¹ 14 A² in marg. super. fol. 85c notavit
contra fornicatores dura 16 eorum emendavit D ex
eodem, quod C exhibit 19 ecclesia B^cC, D² in marg.
eciam A, expunctum D

3 cf. ibidem c. 1 Dist. LXXXIII pag. 293 8 in
animo habet, ni fallor, C. J. C. (Decr. II pars) C. VIII et
IX pag. 589 sqq.; exstat apud veteres glossatores versus
memorialis de depositione clericorum hic:

debilis, ignarus, male conscientius, irregularis
quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit
cf. C. J. C. II De Renunc. I Tit. IX c. 10 pag. 107, nec non
cap. ultimo De Cohab. Cler. et Mul. 13 cf. Matth. 18, 15-17

*and to be
deprived of
their office*

pauperum sic apostate pro tempore, quo debet. ca-
vere ab omni suo ministerio et superior iuxta testi-
monium subiecti veridicum debet de iure ipsum de-
ponere? unde, ne credatur hanc legem sanctam abro-
gatam ut paleam, repetitur tercio Decretalium De 5
Cohabitacione Clericorum et Mulierum sub hac forma:
'ut clericorum mores et actus in melius reformatur,
continenter et caste vivere studeant, universi prefecti in
sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vicio pre-
caventes maxime illo, propter quod venit ira dei in 10
filios diffidencie, quatinus in conspectu omnipotentis
dei puro corde ac mundo corpore valeant ministrare'?
ne vero facilitas venie incentivum tribuat delinquendi,
statuimus, ut, qui comprehensi fuerint incontinencie vicio
laborare, prout magis aut minus peccaverint, puniantur 15
secundum canonicas sancções, quas efficacius et distric-
cius precipimus observari, ut, quos divinus timor a malo
non revocat, saltem temporalis tamen pena cohipeat a
peccato. si quis igitur hac de causa suspensus pre-
sumperit celebrare divina, non solum ecclesiasticis 20
beneficiis spoliatus, verum eciam pro duplice culpa per-
petuo deponatur, prelati vero, qui tales presumpserint
in suis iniquitatibus sustinere, maxime in optentu pecunie
vel alterius comodi temporalis pari subiaceant ulcionis'.

But Scripture authority has now been undermined before the people the clergy wrongly interpreting its statements as to the punishment of clerics

quamvis autem leges tam multe et patule autoritate 25
scripture sacre et universalis ecclesie ad castigacionem
tocius generis clericorum sint edite; tamen clerus sic
excecat populum, quod proprii professores huius legis

1 sic apostate C apostate A, sed sic A¹ in marg.
add. tali apostate B^c; D, qui tali ex sic emendavit + B⁴
in marg.: error per totum 6 cohabitacione clericorum
et mulierum sub AB^cC cohabitatis (*expunctum*) clericis et
mulierum (et mulierum *expuncta*) sub D, sed D² in marg.
addidit cum sig. marg. vita et ho (sic); quid hic sibi voluerit,
in dubio mihi est; in mente habere videtur illam C. J. C.
distinctionem, quae inscripta est *De Vita et Honestate*
Clericorum 10 maxime om. A, addidit in marg. A¹
15 maius CD 16 canonicas corr. A¹ 18 saltem om. D;
A, sed in marg. addidit A¹ 21 verum corr. A¹

5 C. J. C. II (Decretal.) lib. III Tit. 2 pag. 454 sqq.
10 cf. Eph. 5 6

ipsam tantum subpeditant, vel per glosas cecas ipsam a sensu suo extraneant, vel aliam excusacionem in peccatis dampnabiliter allegant, quod fructus iuris, qui in praxi consideret, pacificationis ecclesie nimium exulavit.
 5 statuit enim summus pontifex et precipit, severam clericorum punicionem a minimo ad maximum efficacius et striccius observari, et tamen ypocrite, qui pretendunt, se esse filios maxime obedibiles ecclesie, in isto tam signanter, tam stricte et salubriter mandato, verbo, et
 10 labore patule contradicunt. numquid credimus, tales rebelles matri ecclesie esse eius filios, quin pocius ad
 fol. 85d adulterinos filios ecclesie anticristi? qui || enim diligit matrem ecclesiam, efficaciter diligit eius legem. quomodo, rogo, regnaret ut modo crimen in clero, si iste
 15 leges fuerint debite execute? laici enim tenentur, prelato prodere clericum taliter criminosum, quod cum sit precipuum opus ecclesie, potest legitime capere de decimis ecclesie pro expensis, quod, si prelatus a debita correpcione deficiat, tota sua parochia vel communitas
 20 iurisdiccioni sue subiecta debet a metropolitano complementum iuris expetere; quod, si ipse defuerit, potest regnum nuncios in causa illa sub expensis prelati desidis ad romanam curiam destinare; quod, si papa defuerit, debet regnum omnino bona ecelesie ab eo subtrahere
 25 nec potest Cristus ecclesie sue deficere, quin providebit pastores facientes iusticiam regni ecclesie, quibus sunt bona pauperum ministranda.

Therefore the laymen must ask the competent clerical superior to punish the unworthy priest,

praxis autem ista demonstrari potest ex lege ecclesie. nam 'si qui sunt presbiteri, diaconi vel subdiaconi,
 30 ymmo si quis episcopus sic deliquerit, tunc secundum

8 odibiles *D*; *C*, sed superscripto be sanavit vocem *C²*
 12 matri (*expunctum*) ecclesie *D* A² in marg. super.
 fol. 85^d notavit Ordo abstrahendi talia a clero delinquente et supra modicum 17 opus iteravit *A*, sed prius delevit
D² in marg.: Nota 19 *B⁴* in marg.: error communitas *A* in textu, quod in marg. *A¹* emendavit in civitas civitas *C* 20 *B⁴* in marg. notavit error 24 omnia *CD*
 39 secundum corr. *A¹*

29 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 15 Dist. LXXXI
 pag. 284

verba et sensum legis est taliter puniendus', sed nostri clerici, eciam prelati nolunt concedere, se esse in aliquo istorum quatuor graduum, ideo ex natura condicionalis mobilantis sequitur sillogistice, quod delicto supposito illi sunt taliter puniendi.

nec valet dicere, quod superiores ecclesie excipiuntur, quia, cum ex maioritate delicti sunt amplius puniendi, si excipiuntur a pena, excipiuntur a iure dei et sue ecclesie, et tunc non superest, nisi excipientur a numero sal-vandorum.

*and whenever
the bishop
refuses, kings
and princes
become his
judges*

unde ad sustinendum istam legem ecclesie ordinantur reges et potentes in seculo, ut deficiente clero ab eius complecione supleatur per brachium seculare, ut patet vicesima tercia quest. quinta 'Principes'. cum igitur lex decretalis dicit, quod clerici sic peccantes ab ecclesiasticis beneficiis spolientur et prelati desides pari subiaceant ulcioni, manifeste sequitur ex lege, quod seculares nedum possunt licite subtrahere, sed auferre bona ecclesie a suis prepositis quia in desidiam clericorum, qui delinquentes corriperent.

et patet tota conclusio in principio huius proposita. si enim secundum leges predictas laici debent a clero apostatante subtrahere bona sua, per idem debent, deficiente alio correptore, bona sua ab apostatante diripere. et istud patet planius de lege statuta De Hereticis. qui autem et quot clerici sunt de reatu isto, relinquo iudicio

1 sensum leges *B^c* secundum leges *D*; *A*, sed mutatis secundum *in sensum et leges in legis A¹* sanavit locum; *C*, sed secundum *erasit C²* addens sensum *in marg. et mutavit leges in legis* est *superscripsit A* 2 volunt *A (? B^c)* 5 sint *B^c* 6 ecclesie *om. A, addidit in marg. A¹* 13 seculare ut *in marg. adscripsit D¹* 23 sua, sequitur *rasura*, per *D* sua et per *C* debent *C, A¹ in marg.* debet *B^cD, expunctum A in textu* 26 sunt de reatu isto (de *in correctura*, isto *omissum, sed superscripsit aliquis*) *A* sunt isto reatu *B^c, sed B² in marg. in adscripsit, quod inter-* sunt et isto *legi voluit* sunt de reatu *C, sed C² in marg.* *adscripsit* isto sunt isti reatu *D*.

14 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 20 C. xxiii q. 5 pag. 936 sqq. 21 cf. supra pag. 1 25 cf. C. J. C. II (Decretal. Greg. IX) lib. I Tit. VII

populari. hoc autem verissimiliter coniecturo, quod, sicut
dotacio ecclesie cepit a laicis atque theologicis, ut patet
de Constantino cum suo consilio et Silvestro, sic oportet,
quod rectificatur per laicos operantes et theologos instru-
entes. nam ex eisdem principiis contrarie se habentibus
fol. 86^a propter dispositionem passi mixtum || compaginatur atque
dissolvitur. .

sed quoad istas leges preclaras sunt quotlibet glose
extraordinarie intencionem ecclesie deludentes.

¹⁰ prima dicit, quod prescripcio, que est titulus iuris
satis validus, excusat, quod clerici non sunt taliter pu-
niendi.

sed ista responsio videtur ridiculosa. si enim laicus
non prescritbit contra ecclesiam, multo magis non est
¹⁵ prescripcio contra deum. sic enim olim prescriberent
diabolus et anticristus cum membris suis per multa milia
annorum contra Cristum et suam ecclesiam. cum enim
lex predicta sit lex racionis et per consequens lex Christi
et sue ecclesie, idem foret, prescribere contra illam et
²⁰ prescribere contra deum. item presribentes contra hanc
legem impetiti sunt continue per Cristum inseparabiliter
puniuentem. ideo prescripcio non est legitima, sed de-
lictorum colleccio aggravata, ut male fidei intrusor arcius
condempnetur.

²⁵ nec valet secunda instancia, qua fingitur, quod iste
leges loquuntur de rigore iuris, non autem de iurispru-
dencia, cum quadragesima quinta dist. precipitur, quod
iudex declinet in partem miciorem. 'licet', inquit Gre-
gorius, 'reprehendenda plurimum accident sacerdotibus,
³⁰ plus tamen erga corrigendos agitur benevolencia quam

*Objections to
allowing this
right to worldly
lords*

³ *B⁴ in marg.*: prona suggestio ⁶ *A² in marg.*
super. fol. 86^a: nota excusaciones cleri in eorum peccatis ²⁷ *C. J. C. I (Decr. I pars)*
²⁵ *A² in marg. super. notavit cum sig. marg.* pro delin-
quentibus decretum graciosum ³⁰ agetur (?) *A*

³ *Silvester, papa primus, sedet, Constantino regnante,*
ab anno 314 ad annum 335 ²⁷ *C. J. C. I (Decr. I pars)*
c. 4 Dist. XLV pag. 161

severitas, plus coartacio quam commocio, plus caritas quam potestas, cum nemo nostrum sine reprehensione aut peccato vivat. nam si dominus statim post terciam negacionem beatum Petrum preceptorem nostrum iudicasset, non tunc ex eo fructum, sicut fecit, recepisset.⁵ expectandi igitur atque corrigendi magis sunt rectores ecclesie quam statim iudicandi'.

primo tollo instanciam factam concedendo verba Decreti, sed notato, quod, sicut stat, prelatum esse nimis rigidum puniendo propter zelum vindicte vel affectionem ¹⁰ pecunie, sic stat, eum vel ex ceca pietate vel amore pecunie corripere nimis lente. sed inter hec duo extrema culpabilia eligendum est medium virtuosum, quod, ut ffit prudencius, standum est arbitrio sanctorum ac legum ecclesie. si enim clericus sit ex rigore iuris taliter ¹⁵ puniendus, igitur ex iure omnis passio iuris est iusta. item auferre a clero bona fortune est pena mitissima, cum minorum bonorum privacio fuit sanctis affectata facilitacio, et per idem sic debet esse clero hodierno, cui est cumulus temporalium peccandi occasio.

*Withdrawing
the endowment
is a rather
mild censure*

20

item quilibet peccans mortaliter meretur infinitum maiorem penam, sicut patet de pena, quam deus misericorditer infligit; igitur punire ex caritate per ablacionem temporalium vel dignitatis officii, que debent esse ad onus presbiteri, est punire misericorditer citra dignum. ²⁵ item || invalescente morbo graviori est medicina pro evi-^{fol. 86b} tando periculo acuenda.

si igitur hodie multiplicatur perversitas sacerdotum, videtur, quod ecclesia debet acucius contra illos procedere. et hec videtur sentencia Decretalis timentis, quod ³⁰ facilis venie occasionem tribuet delinquendi. agitur igitur misericorditer ex amore spirituali, quando monentur

¹ coortacio *B^c* cohortacio *CD* commocio *A; B^c*,
^{in marg.} iteravit *B²* commonicio *C, (?) D* (9mo^o)
⁵ tunc *C*, correxit *A* tantum *B^c* tamen *D* ²⁶ *A²*
^{in marg.} infer. fol. 86^a addidit nota contra excusaciones cleri
 continue infra ²⁷ accunda accunda *A, sed alterum ex-*
³² punxit *A¹* spirituali *C, A¹* ³² *in marg. cum sig. marg.*
 paternali *AB^cD*

³ cf. Matth. 2669 sqq.

vel corripiuntur proximi ab eis, quorum interest, tribus vicibus secundum formam ewangelii et post ultimatam obstinacione elemosine debite pauperibus subtrahuntur. hoc enim tenentur facere sub pena mortal is, cum aliter subtraheretur saluti anime subditorum eo, quod iniuriarentur pauperibus, intoxicanterur venenosis prepositis et darent extraneis et indignis bona aliena, de quibus oportet eos reddere rationem.

ideo contra terciam et quartam excusa-
tionem in ista materia manifestum est, quod laici habent
in ista materia precipuum interesse. fingunt enim di-
scoli, quod laici non debent iudicare de vita vel opere
prelatorum. et per consequens non ab eis subtrahere
bona sua. fingunt quarto, quod solius prelati est, eos corri-
pere vel punire, et fingunt quinto, quod non debet sup-
poni, prelatos et specialiter dominum papam congruam
correpcionem subditorum negligere.

*The layman
having the
right to judge
the sinful
cleric's life is
before others
interested to
solve this social
question*

primum istorum habet sensum sanum, quod laici
non debent de clericis ipsis observantibus dignitatem
sui ordinis civiliter iudicare. unde idem foret dicere,
quod non pertinet ad eos, de clero discernere et dicere,
quod non pertinet ad eos, curare de propria salute.
sed quoad illud de lege dei quilibet habet proprium
interesse.

secunda ficcio potest habere sanum sensum, quod
servata lege Cristi debite in prelatis non foret clericorum
correpcion ad laicos devoluta. unde occasionaliter et se-
cundarie est, quod ad laicos pertinet, clerum corripere,
et tunc non ut vere clericos, sed ut inferiores laicis
apostatantes a dignitate sui ordinis debent ipsos modeste
corripere.

quoad terciam fictionem dicitur, quod est dare sup-
positionem iuris vel facti, aut loquendo planius aliqua
est supposicio facti indebite ministrati, et aliqua est sup-

5 iniuriarentur: *iam abhinc librarius obscuriore atra-
mento quam duobus foliis precedentibus utitur* (*cf. supra
pag. 11 lin. 16*) 14 eos corripere *B^cC²D* 21 de clero
discernere et dicere, quod non pertinet ad eos *om. A* 25 *B⁴ in
marg.*: pravus legis postillator 34 est *ACD* eius *B^c*

1 *cf. Matth. 18, 15—17* 11 *de vi vocis discolus* *cf. supra I
pag. 344*

posicio iuris undique observati. primo modo debet supponi, prelatos et papam in regimine sui et ovium animarum suarum deficere, supposito, quod factum vergens ad periculum ecclesie hoc ostendat. sic ergo non debet populus supponere delictum prepositi, nisi factum sceleris s notorie hoc proclamet. sed quis, rogo, memor salutis proprie tunc celaret?

To say,
adultery and
fornication be
greater sins
than avarice,
doesn't hold
good with Holy
Scripture

sexta vero ficio periculosior fatetur, quod peccatum adulterii sacerdotum debet puniri modo, quo leges sententiant, quia aliter periret robur legum. in aliis verum-¹⁰ ptamen oportet, fornicacionem illam tunc esse notoriā, et pro avaricia ac aliis sacerdotum sceleribus non debet clericus et specialiter comunitas sic puniri. mirabile quippe foret, quod patens fastus ac avaricia clericorum non puniretur ab homine et peccatum minus grave mi-¹⁵ noris malicie et perturbacionis rei publice || transiret fol. 86c impune. nam dictum est superius proximo capitulo, quomodo avaricia cleri est peccatum periculosius quam carnalis luxuria et radix omnium malorum ecclesie, ut dicit apostolus. quare ergo non debet hec radix notoria²⁰ primo omissum extirpari? et si obicitur per Archidiaconum tricesima secunda dist. ad hec dicentem, quod non est idem in fornicario et aliis notoriis peccatoribus, cum non sit expressum in iure et pene sunt molliende, patet, quod intelligit, peccata cleri, que comuniter acci-²⁵idunt et sunt notorie ecclesie turbativa, esse secundum leges exinde positas punienda, alia autem peccata, de quibus non est tanta suspicio, nec leges tam spissim posite esse non tam diligenter examinanda et micius procedendum, quo usque notum fuerit, de suo periculo³⁰ atque gravedine. quo cognito debet pena proporciona-

¹ und (*linea obducta sublatum*) undique *A* ² ovium corr. *D* omnium *C* ³ animarum *om.* *B*^c*D*; *A*, *sed addidit in marg.* *A*¹ ⁶ quis *om.* *A*, *in marg. add.* *A*¹ ¹⁶ *A*² *in marg. super.* fol. 86c: nota contra avariciam cleri non transiret *C* transiret *AB*^c; *D*, *qui non margini ad-scripsit* ²⁴ sint *B*^c

¹⁷ cf. supra II pag. 264—265 ²⁰ cf. I. Tim. 6¹⁰
²² C. J. C. I (Decr. I pars) c. 1 Dist. XXXII pag. 116

liter apponi, cum aliter contra rationem adversaretur politicus legi dei. quia igitur in primitiva ecclesia abbates atque episcopi sancte vixerant nec prodigaliter bona pauperum superbe atque gulose consumperant, 5 ideo non oportuit, tunc tot leges contra hoc vicium eorum statuere. sed ius dei et nature supponunt, si tales pretendentes alio rem gradum paupertatis et reliquias seculi tamquam hypocrite plus subdole, plus proditorie et plus irrationabiliter ad maius facinus sunt 10 perversi, quod proporcionabiliter puniantur. unde crescente ista sacerdotum hypocrisi multiplicate sunt leges eis opposite, sed praxis earum deficit propter infamem binarium, scilicet pretensam sanctitatem et potestatem mundanam. quis enim dubitat, quin deus plus odit 15 talium mendicorum superbiam? et per consequens laici plus tenentur, cavere eorum mendacium subtrahentes suas elemosinas et auferentes progenitorum errores. certum itaque est ex fide scripture, quod tales potentes in clero sive persone simplices sive persone collegialiter 20 aggregate, que religionem Cristi dissipant, sub pallio sanctitatis vel punientur hic per prepositos suos aut laicos vel destruentur per vastaciones hostiles vel congregant facinora in ulcionem divini iudicii, dicente apostolo Rom. secundo: existimas autem hoc, o homo 25 omnis, qui iudicas eos, qui talia agunt, et facis illa, quia tu effugies iudicium dei? super quo dicit Origenes, quod apostolus hic loquitur 'non regibus, sed ecclesiarum rectoribus ut episcopis aut presbiteris committentibus ea, de quibus alios iudicant et con- 30 dempnant. oportet enim, tales de sua prius conscientia

*The laws of
the church,
numerous
though they
be, against
clerical avarice
and worldliness
are practically
inefficient*

4 superbe atque *in margine adscriptis* D gulose cor-
rexit D gloriose C, linea delevit C², *in marg. emen-*
dans gulose 5 tu (*linea sublatum*) non A 9 irrationa-
biliter media pars vocis *in correctura* A irrevocabiliter CD
irreverenter B^c, sed B² *in marg.* irrevocabiliter add.
sint B^c, correxit D 15 talium AB^c, corr. C falsum D
24 Rom. *in corr.* A

24 v. 3 27 cf. Opp. Ser. Gr. 14 pag. 873

iudicare et post subditorum gesta discutere; quod si plene fieret, omnis penitus adeundi honoris ecclesiastici abscederetur ambicio, sed se iudicandos pocius quam iudicaturos hii, qui preesse volunt populis, iudicarent. unde quia hec ad eos maxime dicuntur, qui presunt iudiciis populorum, cum non possunt a facie dei aufugere, deo alibi dicit || in hiis, qui appropinquant michi, fol. 86d sanctificabor, sicut in Nadab et Abiu, qui alienum ignem i. e. non suum divinis altaribus optulerunt. incipit enim divinum iudicium a filiis ecclesie, cum Ezechiel nono scribitur: a sanctuario meo incipite. 'licet', inquit, 'hii blasfemant in deum, hii defraudant, spoliant, sacrilegium vel aliud scelus perpetrant, hiis tamen omnibus in hoc loco videntur preferri in scelere, qui alias iudicantes committunt graviora quam puniunt.'

*The homes of
the bishops,
priests and
orders the
cause of many
misdoinings and
of the moral
ruin of the
people*

unde michi videtur, domos religiosorum, episcoporum et aliorum sacerdotum, qui obliti sunt domini in observancia legis sue, thezaurizare potenter et fraudulenter secundum cor impenitens scelera, que sint sibi et provinciis ad ruinam. est enim dare mensuram in scelere, usque ad quam oportet ulcionem divini iudicii expectare, ut patet de punizione diluvii et Sodome. ad quem sensum dicitur Gen. quinto decimo, quod nondum impleta est iniquitas Amorreorum. detegenda est igitur frigefaciens iniquitas sacerdotum ex congelacione temporalium, ratione cuius signaculum ymaginis divine nec clerus nec populus recipit, ut cor carneum tamquam cera liquecens pre fervore celestium ad supernam influenciam sit preparatum.

6 qui cum ACD 19 impenites B^c compendio omitted
 23 B⁴ in marg.: Nota processum 28 pro B^c supernam AB^cD celestium C, lectio aperte vitiosa 29 sit C,
 superscripsit inter lin. A om. B^cD Cap. 26 A in fine lineae ultimae huius cap. XXV miniavit

8 cf. Lev. 10, 1 sqq.

10 v. 6

23 v. 16

CAPITULUM VICESIMUM SEXTUM.

Sed adhuc videtur michi, ut materia ista sit clarior,
restat parumper obicere.

videtur enim, cum sit mutua obligacio clericorum
5 ad laicos, si licet laicis, elemosinas suas subtrahere
propter defectum debiti servitii clericorum, per idem
liceret clericis, elemosinam spiritualem subtrahere propter
inobedientiam laicorum.

sed huic dictum est, licet sit magna diversitas, est
10 tamen in quodam conformitas. tenentur enim clerici et
laici ex lege dei, iuvare continue eciam inimicos cum
suffragio spirituali. lex autem dei obligat ad tales ele-
mosinas spirituales. ideo nimur obligacio est forcior
quam obligacio introducta humanitus ad supereroganter
15 ministrandum sacerdoti preter vite necessaria elemosinas
corporales. unde, sicut clerici tenentur, in casu ministrare
sacramenta et sacramentalia inimicis Christi atque ecclesie
et sic orare pro suis inimicis, ut patet ex lege scripture
prima Pet. secundo, sic laici tenentur, in casu spiritualiter
20 iuvare suos prepositos, temporalia debita ecclesie subtra-
hendo. si enim sit opus caritatis, subtrahere combu-
stibile ab igne, qui corpus fratri combureret, multo magis
foret in casu spiritualis elemosina, subtrahere mundi
divicias, que mentem proximi traherent ad iehennam.
25 unde videtur michi, quod laici numquam debent tempo-
ralia a clericis subtrahere vel auferre nisi in casu, quo
esset elemosina sic facere, et in casu, quo debeat sic
fol. 87a facere || intuitu caritatis, quod debent, quandocunque

May the priest, on the other side, refuse his spiritual service to the disobedient layman?

He may not, because spiritual services, even to enemies, are God's command

1 Cap. 25 *B^cC²D* 2 Nota *in marg.* *B⁴* 9 huic
(? hinc) *A* 13 oligacio *A*, addito *b* *super o priore*
19 *Ia et secundo supplevi* *omiserunt libri* 24 qui *C*
25 Nota *D⁵ in marg.*

1 materia: cf. *supra ingressum cap. XXV pag. 1*
19 cf. *I. Pet. 2¹⁵; 17; 39*

legitime premuniuntur de indebito ministerio ecclesie et deficiente correpcione prelati remanent incorrecti.

est autem aliqualis similitudo, cum conformiter, sicut laici debent subtrahere bona ecclesie ab indigno, sic oportet, sacerdotes Cristi subtrahere verbum dei ab in-⁵ dispositis, quia Act. tercio decimo dicitur: quia indignos vos iudicastis vite eterne, ecce, convertimur ad gentes. et correspondenter, si populus fuerit sic ob-¹⁰stinatus et inobediens sancte matri ecclesie, quod pro-¹⁵hibeat vel non ministret vite necessaria suo ewangelizanti vel in spiritualibus ministranti, tunc necesse est, eum ad alium populum declinare. sed raro accideret hoc inter cristianos vel paganos specialiter instructo ewangelizante in doctrina apostoli Phil. quarto: scio habundare et scio penuriam pati.

The fault is not with the law, but with him who has to watch over its being duly executed

secundo obicitur per hoc, quod maior pars legum adjudicans beneficia ecclesie ac debita discolis pro eis vigilanter laborantibus ac contendentibus foret iniqua et per consequens heretica sicut partes secundum leges huiusmodi exequentes, non enim discuunt leges huius-²⁰modi de dignitate ministracionis clerici vel subtraccione sui ministerii.

hic dicitur, leges sunt bone et sancte, sed nescio contendentes advocatos, procuratores vel iudices ex integro excusare. leges enim vetant bona ecclesie danda ²⁵ indignis; quod si ministri legis negligenter examinant defectus, remanet in illis, lege stante penitus inculpata. unde si executores legum sint segnes ad examinandum habilitatem clerici quoad deum, videtur, quod recur-

⁶ 13° A, omiserunt et locum vacuum reliquerunt B^cCD
B⁴ in marg. notavit dicitur actibus apostolorum: quia indignos vos iudicastis vite eterne, ecce, convertimur ad gentes sic si populus etc 8 et correspondenter *om. D, addidit in marg. D¹* 16 A² in marg. super. notavit leges (? legantes, at cf. lin. 23) non culpande, sed abutentes 23 quod leges CD 29 humilitatem (h̄m̄lit.) D, sed expuncto u in habilitatem emendavit prima manus

rendum sit ad iustificationem laicorum, qui bona pauperum ministrent. videtur enim, quod tenentur, elemosinas suas subtrahere, quando notabiliter percipiunt vel indebitum ministerium vel simpliciter carenciam ministerii s clerorum. unde si ista tyriaca esset plene in iuris limitibus practizata, credo, quod in magna parte cessarent ecclesiastica litigia. quomodo, queso, debet Petrus, secularis dominus vel laicus ministrare uni barbaro transmarino divicias vel bona pauperum, quem scit nec per se 10 nec per alium servicium exinde debitum exsuplicere? ipse namque non predicit neque in persona propria nec in aliquo spiritualiter ministrat ovibus, quibus preest. quomodo igitur remanet eis pastor, cum oves nec vocem eius audiunt nec sequuntur? ymmo posito, quod audirent, 15 foret ligwa eis barbarica, secundum apostolum prima Cor. quarto decimo, ovibus suis inutilis. quomodo igitur iuste assignantur tali huiusmodi bonorum pauperum porciones? numquid deus potest dispensare cum indigno, ut cum indignitate stante portet vere nomen ministri 20 ecclesie?

sed hic invenitur triplex infamis responsio.

fol.87b prima, quod talis facit pastoris aut prebendarii || officium per suum vicarium vel alium legitime substitutum, ipso occupato circa superiora ecclesie negocia, tam toti 25 ecclesie quam istis parochianis magis utilia.

To appoint a
vicar doesn't
absolve the
priest of his
own clerical
duties

quoad primam partem huius fuci, cum raro contingit sufficiencia mercenarii sic conducti, parochianis relinquendo habilitatem talis vicarii, cum ad eos pertinet, in salutem anime decimas ac oblaciones ydoneo ministrare. videant 30 ergo illi, si sancte vivat, si debite predicat et si rite

13 nec vocem AC; D voculam correxit et lin. superscr. vocem nec legi maluit 14 non audiunt B^c; A, sed non linea delevit 15 forent A, sed expuncto n in foret mutavit 16 A^a in marg. infer. fol. 87^a: Contra prelatos indispositos 22 A^a vel A, correxit D aut B^cC 28 humilitatem D

5 tyriaca: cf. supra I pag. 29¹ 7 de usu nom. Petri cf. supra I pag. 128¹ 16 v. 6 sqq. 26 fucus idem ac fictio, simulatio

*and should
the vicar prove
an efficient
pastor, the
priest may even
be done away
with*

sacramentalia administrat. sed supposito, quod sic, quomo^d licet, rapere bona pauperum, quorum pars quarta debet secundum leges distribui proximis egentibus, et barbaro inutili transmarino tribuere? si enim datus vicarius sufficit, plene suplere rectoris officium, quomodo s non superfluit superadditus rector fuctus? natura enim agens breviori modo, quo poterit, odit superflua, multo magis in matre ecclesia sponsus eius.

- et quantum ad superiora negocia sompniata, constat ex fide scripture, quod sufficit quoad spirituale ministerium sponsus ecclesie cum suis vicariis in fide et virtute instruentibus. cum igitur datus barbarus nec instruit suas oves in fide ecclesie nec virtute, quomodo licet, officiarium talem spone Cristi onerosum fingere? nonne prospere crescendo crevit sancta mater ecclesia, quando caruit tali manerie ministrandi? sed esto, quod talis barbarus consilio, regimine, oracione vel alio opere meritorio prosit ovibus assignatis, quid hoc pertinet ad specificandum ipsum earum pastorem? sic enim prodest ipso amplius ex vi communionis sanctorum devocior cristianus, heremita vel laicus activus, quantuncunque localiter sit remotus. cum igitur non exinde sit pastor eorum proprius, videtur, quod aliam rationem specialem oportet rimari in dato barbaro, secundum quam fingitur nomine istius officii. non enim sufficit racio patris mendacii, quod ideo est pastor vel rector istarum ovium, quia congregat illarum elemosinas, que forent pastoralis ministerii instrumentum et fraudulenter subtrahit pastoris officium. si igitur quis laborat in negotiis communibus sancte matris ecclesie, vivat de comuni stipendio, et non menciatur, se esse rectorem privatum solummodo propter lucrum.

ista autem racio movet contra religiosos, contra

1 ministrat *A*, sed inter lin. add. ad 13 in (*ex-punctum*) virtute *A* 16 manerie *in fine correxit B^c*,
addidit in marg. ie *B¹* 18 hoc pertinet *B^c* igitur
pertinet *D* igitur *deleverunt et inter lin. addiderunt*
hoc *AC* 20 devocione *B^c* 31 solomodo *D*

clericos dominorum et quoslibet non residentes, qui cum hoc congregando elemosinas parochie fingunt, quod ex vi appropriacionis vel dispensacionis date ecclesie sunt rectores.

5 verumptamen licet rectori, ad tempus colligere semen fidei in scolis theologicis extra parochiam ad finem, ut ipsum seminet in tempore oportuno. quod si non fraudat ab edificatione, bene residet. cum enim pastus spiritualis non debet esse tam continuus, sed fol. 87c 10 maioris efficacie ac permanencie quam pastus corporeus, sufficit, quod horis congruis in anno pascat subditos, || sic tamen, quod proposit eis continue in sancta sacerdotali conversacione et in substituti ydonei preparacione et oportuna pro horis congruis absencie rectificacione, 15 ad quam requiritur rationis iudicium. et sic videtur michi, quod doctor vel alius gradus cleri potest de certo populo elemosinas gratis accipere, non ut rector illius populi, sed ut eius elemosinarius laborans preter pastorale regimen ad comunem utilitatem ecclesie. sed caveat 20 sibi de pecunia superflua, de vita voluptuosa et de substraccione elemosinaria, que foret ad privatum regimen populi sui necessaria. sic enim vixit apostolus de elemosinis Philippensem, predicando avaris Corintheis, sed observavit has tres condiciones, sicut patet Phil. quarto 25 capitulo.

tercio arguitur per hoc, quod excommunicatio secundum iura ecclesie fulminanda est in detinentes decimas, oblaciones vel alias elemosinas a presidentibus in facie ecclesie, sive iuste presideant sive iniuste. igitur

A rector may be absent from his cure for a certain time, with the object of studying Holy Scripture in the schools

To say that the church laws excommunicate those who decline to pay the tithes,

5 *A¹ in marg. super. fol. 87^b cum sig. marg.:* nota. quod licet, rectorem aliquando non residere 6 *A¹ in marg.:* Nota b(ene), quae vix legi possunt 12 *A² in marg. super. fol. 87^c:* bonus doctor potest capere elemosinam ab aliqua comunitate, ut proposit doctrina illis 13 et omiserunt B^cD 21 *B² in marg. ria scripsit, quo ultimam partem vocis elemosinaria, in oratione vix legibilem, restituere voluit* 26 *A² in marg.:* contra dicta nota 27 fulminanda in exitu corr. A 29 sive iniuste A vel iniuste B^cCD

vel oportet falsificare iura ecclesie et sic scripturam sacram, eorum principium, vel aliter omnino iniustum est, a nominetenus rectore eciam discolo bona ecclesie detinere. aliter enim posset quilibet laicus fingere defectum in suo preposito et eo tenore debita sua subtrahere.

5

has no foundation, since excommunication is not applied in pecuniary controversies,

hic dicitur, ut alibi diffuse exposui, quod excommunicacio non fuit inventa pro exigendo clero pecunias, sed pro salute delinquencium terrifica et pro toxica peccatorum ab ecclesia extrudenda. et sic numquam debet fieri nisi ex dilectione, licet modo vertatur pure in causa exaccionis temporalium ad vindictam.

and every such law supposes the priest to be a virtuous man

primo igitur videtur michi, quod nulla iura subveniunt presidenti apud deum inhabili, ut liceat sibi, vendicare bona pauperum de subiectis. patet ex hoc, quod iura divina ad hoc non sibi subveniunt eo, quod ut sic est seductor ¹⁵ populi et proditor dei. sed non est possibile, quemquam iuvari per legem, quem iura divina non adiuvant, quia nulla iura tali subveniunt ad exaccionem talis pecunie de iure divino. patet sic: omnis talis presidens manifeste offendit in ius divinum, sed iuxta maximam per se ²⁰ notam frustra invocaret legis auxilium, qui offendit in legem, ut scribitur quinto Decretalium 'De Usuris'. igitur frustra quicunque talis invocaret iuris divini, cum sit adversarius suus, auxilium, ymmo cum iuxta regulam iuris nemo debet consequi fructum ex eo, quod nititur ²⁵ impugnare, ut patet tertio Decretalium 'De Censibus' 'Cum Olim'. de regulis iuris manifestum videtur, quod ius

11 vindictam exitum vocis radendo corr. A 17 quia
nulla *A in rasura* igitur nulla *B^cCD* 18 pecunie de
iure divino *A in loco raso* scripsit 21 invocaret vox
correcta, quae, tinctura quadam vel macula offuscata, legi
vix potest *A* 22 scribitur vox offuscata *A* 23 cunque talis
in corr. *A* 25 sequi *A*, sed addito in marg. con emendavit
aliquis in consequi 26 comprobare (lin. del.) impugnare *A*

3 discolo cf. supra I 3444 6 librorum prius scriptorum quos locos potissimum JW hic in animo habuerit, parum liquet, at cf. De Ecclesia cap. VII pag. 153: est autem excommunicatio iniusta tripliciter . . . secundo quando prelatus potius pro temporalibus quam pro amore et correccione subditi eum excommunicat sqq. 22 cf. C. J. C. II (Decr. Greg. IX) lib. V c. 14 Tit. XIX pag. 815 26 cf. ibid. lib. III c. 19 Tit. XXXIX pag. 628

divinum non adiudicat tali adversario fructum talem. tunc enim sentenciaret lex dei contradictoria tamquam impossibilis sibi ipsi opposita. nam iuxta declarata alibi ius divinum tollit tali ius ad animam et ad omnia bona 5 mundi. si igitur adiudicat tali iusticiam ad bona tam accidentalia iusto propria, tunc est lex sibi ipsi contraria. cum igitur nulla || lex contraria legi divine sit validum, patet, quod nulla lex humana adiudicat tali legitime ulla bona. et hinc sane dicitur, quod vigilantibus 10 in scola virtutum et non dormientibus in peccati voragine iura suveniunt, quia Rom. octavo timentibus deum omnia cooperantur in bonum.

*Church laws
contradicting
Holy Scripture
are not valid*

*To excommunicate a layman,
who refuses
the tithes,
draws the
curse upon the
excommunicating priest
himself*

secundo videtur michi, quod prelati excomunicantes laicum pro detencióne bonorum ecclesie a clero, quem 15 debent scire esse inhabilem, ut sic excomunicant se ipsos vel clericum, et laico detinenti non officiunt, si non offenderit aliunde. prima pars patet, quia tunc iniuste excomunicant contra leges ecclesie et iuxta conclusionem Decreti vicesima quarta quest. tercia 'Si Habes', illicita 20 excomunicatio notatum non ledit, sed excomunicantem. debent autem prelati cognoscere, quod omnia bona cleri sunt bona pauperum, que clericus, dum fuerit in mortali vel contra regulam predictam consumens, est proditor dei et pauperum defraudator. quomodo igitur non ex- 25 comunicaret prelatus ipsum, qui tam crudeliter defenderet partem hostis ecclesie contra pauperes, membra Christi? nonne vicesima tercia quest. octava 'Convenior' scribitur ex autoritate beati Ambrosii secularis episcopi: 'omnia', inquit, 'mea sunt pauperum'? et duodecima quest. 30 secunda ab eodem dicitur: 'aurum ecclesia habet, non

7 A² in marg. infer. fol. 87c notavit contra excomunicacionem, que datur contra iuste abstrahentem temporalia a clero 9 A¹ in marg.: Nota 19 4 24 expuncto priore 4 A 21 cleri B^c, postmodum B¹ addidit ci supra lin., ut clerici legatur

3 quem potissimum locum prius scriptum JW hic respiciat, incertus sum, sed cf. De Civili Dominio lib. I cap. II pag. 8sqq. 11 v. 28 19 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 1 C. XXIV q. 3 pag. 988 27 cf. ibid. c. 21 C. XXIII q. 8 pag. 959 29 cf. ibid. c. 70 C. XII q. 2 pag. 710

ut servet, sed ut eroget et subveniat in necessitatibus'. unde docet posterius: 'vasa ecclesie in casu rumpenda pro pauperibus relevandis'. unde ibidem sequitur sub autoritate Ieronymi: 'gloria episcopi est, pauperum opibus providere, ignominia sacerdotis est, propriis⁵ studere di-
viciis'. unde ex autoritate Augustini dicitur sexta decima quest. prima, quod 'decime tributa sunt egencium animarum', et infra eadem conclusione sub autoritate Ieronymi sic habetur: 'quoniam, quidquid habent clerici, pauperum est', cum quotlibet legum concordanciis idem testantibus, licet abusio affectionis proprietarie necessitet, hanc fidem ewangelicam tamquam deliramentum fatuum deridere.

*The threefold
claim the poor
have upon the
church goods*

alias autem ostendi, pauperes ewangelicos habere triplicem titulum ad bona ecclesie, primo in necessitate,
sicut et habent tunc titulum ecclesie ad omnia bona se-
cularium dominorum, secundo ex caritate, qua 'iusti sunt
omnia', ut patet per Augustinum sermone primo, et
tercio ex elemosine primarie condicione.

data est enim elemosina ecclesie distribuenda pau-
peribus. unde duodecima quest. secunda precipitur,

¹ ut (alterum) C om. B^cD; A, sed int. lin. addidit A¹
A¹ in marg.: nota ⁴ A² in marg. super. cum sig.
marg. glossavit quomodo omnia cleri sunt pauperum ⁵ di-
viciis iteravit A, sed prius expunxit ¹⁴ A² in marg.
infer. cum sig. marg. glossavit pauperes ewangelici habent
triplicem titulum ad bona ecclesie ¹⁶ ecclesie om. B^cCD
18 primo A ^{8o} B^c numerum omiserunt et locum
vacuum reliquerunt CD et ^{3o} A iteravit ¹⁹ primarie
in corr. A primeve B^cD, C in fine correxit

² cf. ibid. pag. 710 § 1: nemo potest dicere, cur pauper
vivit sqq. ³ cf. ibid. c. 71 pag. 710 ⁷ cf. ibid. c. 66
C. XVI q. 1 pag. 784 ⁸ cf. ibid. c. 68 pag. 784 ¹⁴ hanc
JWi propositionem in libris eius hucusque editis nusquam
inveni; rem leviter tangit De Civ. Dominio lib. I cap. XVI
pag. 110 sqq.; ibid. cap. VII pag. 48 sqq.; 51 sqq.; cf. etiam
De Nova Praevar. Mandat. (in Polem. Works) cap. VI
pag. 138; Trial. cap. XVII pag. 305; 354 sqq. ¹⁸ cf.
Augustini Opp. tom. II 696; IX 799; cf. etiam De Civ.
Dom. I cap. VII pag. 47 sqq.

quod 'quatuor tam de redditu quam de oblacione fidelium, prout cuiuslibet ecclesie facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri portiones, quarum una sit pontificis, altera clericorum, 5 tercia pauperum, sed quarta est fabricis adaptanda'. si igitur magi Pharaonis in tercio signo deficiunt, nomen episcopi amittunt iuxta Decretum octogesima sexta dist.
 fol. 88^a 'Fratrem || Nostrum', ubi precipitur cuidam Mariano episcopo ex parte Gregorii, quod 'non credat, solam lectionem et orationem sibi sufficere, sed habeat largam manum ad necessitatibus pauperum occurrentium, aliorum inopiam suam credat, quia', inquit, 'si non habeat, vacuum episcopi nomen tenet'. magnum itaque peccatum est, procuratorem pauperum bona eorum in se et suis 15 prodigaliter et voluptuose consumere, sed magis est, quando domini seculares petunt in relevamen pauperum regni subsidium avare vel prodigaliter allegare de bonisabus, quod sunt elemosine pauperibus erogande. simulata quidem hypocritarum equitas est duplex iniquitas. 20 sed maximum ingratitudinis peccatum videtur, quod in pauperum iniuriam secundum pretensas leges iusticie pars apostatarum pertinaciter defendatur.

ex ipsis tercio colligitur, quod, licet iudex ecclesiasticus pro tali notorio adiudicaverit vel episcopus pro 25 restituzione facienda sibi de bonis pauperum excommunicaverit, licet laicis, ista scientibus pie ac meritorie ab eo bona pauperum detinere. debent enim habere conscientiam in distribuendo elemosinas suas tali apostate, et secundum apostolum Rom. quarto decimo omne, 30 quod est contra conscientiam, est peccatum,

*Even against
the sentence of
the judge or
bishop the
layman may
protest*

8 A² in marg. super. cum sig. marg.: episcopus debet esse largus pauperibus 27 habere in cod. B lineam concludit; in margine adscriptis aliquis (? B¹) bonam 29 apostolum om. B^c, sed in margine adscriptis aliquis et iuxta adscriptum B¹ iteravit apostolum

7 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 6 Dist. LXXXVI pag. 299 29 v. 23; v. 1 sqq.

igitur debent postpositis omnibus minis possibilibus fugere sic errare. quamvis enim excommunicatio ubilibet sit timenda, tamen excommunicatio facta principaliter pro temporalibus est ab excommunicante maxime pertimenda, ut patet vicesima tercia quest. quarta 'Inter Querelas',⁵ et est iuxta Decretalem libro secundo De Restitucionibus Spoliatorum meritorie tolleranda. si enim laici debeant cavere, ne dent bona histrionibus, venatoribus et merticibus, ut patet octogesima sexta dist. 'Donare' et infra, multo magis omnes homines cavere debent, ne dent bona¹⁰

He who distributes church property in the right manner has to consider the purpose of its first endowment

Cristi et suorum membrorum peccatoribus plus abiectis. oportet enim iuxta argumentum Decreti et testimonium Augustini attendere, qua intencione dispensator distribuit bona dei, ut, si propter generositatem, propter sanctitatis apparentiam, propter diffamacionem mundialium¹⁵ evitandam vel causam consimilem, que postponit amorem Cristi et suorum membrorum amori transitorio temporalium tunc peccatur, multo magis igitur debet distribuens decimas vel oblaciones attendere, ne det tales peculiares elemosinas plus discolis propter favorem aut²⁰ metum mundanum, amore ac timore Cristi postposito.

unde videtur negligencia populi increpanda, qua dicitur, satis michi est, quod solvam oblaciones vel decimas cuicunque, qui in facie ecclesie constituitur pauperum procurator. nam per idem non curaret, accipere²⁵

3 tamen excommunicatio facta principaliter pro temporalibus est ab excommunicante maxime pertimenda *om. D* 6 et *om. D* est corredit *D* tamen iuxta Decretalium *D*; *licentia scribae grassatur* 7 *D²* (? *D¹*) in marg.: Nota 8 *A²* in marg. infer. fol. 83^a glossavit quomodo bona sunt dispensanda 19 debet (dj) *B^cD*, qui vitioso titulo usi sunt (cf. infra pag. 454 et 8) 22 michi negligencia *B^c*

5 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 27 C. xxiii q. 4 pag. 912
 6 cf. ibid. II (Decretal. Greg. IX) lib. II c. 1; 2; 3 Tit. XII pag. 275 sqq. 9 cf. ibid. I (Decr. I pars) c. 7 Dist. LXXXVI pag. 299 cf. ibid. c. 8—13 pag. 299—300
 12 cf. ibid. c. 8 pag. 299: dicant mihi, quare dant sqq.; c. 10: qui enim vident sqq. 20 discolis: cf. supra I 3444

de tali preposito sacramenta vel sacramentalia aut audire quilibet eius servicia, quod est contra decreta ecclesie superius allegata. ab ipso enim debet parochianus recipere spiritualia ministeria, cui debet ministrare ea intentione temporalia instrumenta. quomodo, rogo, non fol.88b curarem, ministrare medico prudenti || vel toxicativo ex malicia et impericia temporale stipendum, dum maxime curarem, ab eo recipere medicinam? multo magis debet hoc notari in materia concernente honorem dei, salutem anime et prosperitatem sancte matris ecclesie. non enim excusatur parochianus tali preposito innuitive consciens, quin participat peccatis prepositi, quem sic foveat. item omnis cristianus debet defendere honorem et iusticiam sancte matris ecclesie. patet tum ex amore 15 Christi debito, qui cum ecclesia unam personam constituit, tum eciam ex precepto Christi in primo mandato secunde tabule de honore specialiter spiritualibus parentibus tribuendo. quomodo igitur non honorat tamquam ydolatra novercam filiorum ecclesie et membrum 20 diaboli, dum tamquam membrum Christi honorat re et nomine prepositum sibi notorie criminosum? debet enim cognoscere, si prepositus suus sit vere penitens, quod debet amovere occasionem peccandi, quam tamen videt continue retinere.

*Only then he
serves the
welfare of the
church*

25 iterum cum idem sit, diligere vel defendere sanctam matrem ecclesiam et sic diligere suas leges, videtur, quod omittere, servare ac defendere in hac parte leges ecclesie, sit ecclesiam sanctam negligere. nam ex testimonio Gregorii posito undecima quest. prima 'Pervenit'

² servicia corr. A ³ recipere (*expunctum*) parochianus D ⁶ A² in marg. super. notavit peccant, qui decimant malo preposito ¹¹ innuitive D, *iteravit* in margine D⁴ (?) iniuriative (?) B^c ¹⁶ precepto in fine corr. A ¹⁷ spiritualibus in fine correxit D 21 D² in marg. glossavit vere penitens debet amovere occasionem peccandi ²⁹ ante et post quest. rasura invenitur in cod. B

³ cf. pag. 43 sqq. ²⁹ cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 39 C. XI q. I pag. 637

ordo ecclesiasticus confunditur, nisi unicuique iura sua serventur, sed secundum iura ecclesie talis clericus debet carere parte bonorum ecclesie. igitur offendens in hanc legem ut sic iuvat, confundere matrem suam.

captis enim omnibus causis promoventibus ad exhibendum bona pauperum tali preposito et omnibus causis hoc prohibentibus invenietur racio secunda multum potentior. quomodo igitur amor fame secularis vel timor excommunicacionis aut alterius reputati incomodi temporalis retraheret diligentem pre omnibus celeste coniugium, quin zelat pro ampliori edificatione ecclesie? nam iuxta dicta iura divina et per consequens omnia iura vetant bona ecclesie talibus ministrari. non igitur habent pro se legem vel rationem, qui sic adherent parti diaboli. et patet, quod leges ecclesie non sentenciant pro tali preposito. nec obest, exequi istam iusticiam, licet occasione male accepta iusti prepositi iniuriam paciantur. non enim sunt facienda mala, ut bona eveniant.

quarto arguitur per Decretum sexta decima quest. tercia, ubi sic dicitur: 'placuit huic sancte et magne synodo, ut res vel privilegia, que dei ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, et sive a pie recordacionis imperatoribus, sive ab aliis dei cultoribus in scriptis donata et ab eis per annos triginta sunt possessa, nequam a potestate presulum eorum quecunque secularis persona per potestatem subtrahat aut per argumenta quelibet auferat, si sint omnia in potestate ac iusu presulis ecclesie, quecunque intra triginta annorum spacia ab ecclesiis fuisse possessa noscuntur. quisquis igitur secularium contra presentem diffinicionem egerit, tam-

³ carere corredit A bonorum in fine corredit A
¹⁷ iusti corredit A iniuriam corredit A ¹⁸ non
 enim sunt facienda mala, ut bona eveniant om. A ¹⁶ A² in
 marg.: contra dicta nota ²⁰ 3^a scripsi, quippe quod
 Decretum testetur ^{4^a} cuncti codd., vitiosa lectio

¹⁸ cf. Rom. 3⁸ ¹⁹ cf. C. J. C. I (Decr. II pars)
 c. 8 C. XVI q. 8 pag. 791—792

*The church
laws look for
a high moral
standard in the
legatee*

quam sacrilegus iudicetur, et donec se correxerit et ecclesie propria privilegia seu res restituerit, anathema sit'.

fol.88c || quantum ad istud et omnia ei similia sepe dictum
 5 est, quod intelligenda sunt de bonis, que clerus iuste
 occupat vel delicto supposito episcopus parate emendat.
 nam prescritis filiis anticristi nec erant bona illa donata
 nec iuste pertinencia, et per consequens non sunt resti-
 tuenda ecclesie malignancium bona ecclesie Cristi, sed
 10 e contra. nam ex quo fundatores non contulerunt talibus,
 sed vere Christi ecclesie, quecumque fuerit, ut recitatum
 est Archidiaconum allegare cap. duodecimo, — non enim
 potest deus ordinare, quod datus populus possideat bona
 ecclesie, quomodocunque peccaverit, aut quod quicunque
 15 occupans bona secularium per triginta vel quotlibet annos
 sine titulo bone fidei ex post in perpetuum sit possessore, —
 ideo, ut dixi alias, prescripcio quecumque legitima pre-
 supponit, presribentem continue iuste occupare, quod
 finaliter vendicat, quia aliter non foret prescripcio nisi
 20 iniquitatis antique obstinata induracio. et vere dicitur,
 quod prescripcio non est contra ecclesiam, cum univer-
 sitati fidelium predestinatorum cedunt ad bonum omnia
 cambia temporalium. nec licet, ex diuturnitate occu-
 pacionis simpliciter auferre quidquam a talibus, sive sint
 25 clerici sive laici. leges autem humane statuunt prescrip-

*Those who
first endowed
the church
aimed at pro-
moting the
spiritual wel-
fare of clergy
and laymen,*

4 A² in marg. super. fol. 88c: Solucio subtilis contra de-
 cretum forte 7 donata in loco raso A, in margine ite-
 ravit eadem manus 11 quecumque corr. B^c, in margine
 add. B¹ que quicunque D 12 12° B² in loco prius
 vacuo addidit lacuna ACD 13 vel deus B^cCD
 vel (duabus lineis obductis sublatum) deus A d (ex-
 punctum) ordinare A 14 aut quicunque B^cD; AC, sed
 A¹ et C² inter lin. addiderunt, ut aut quod quicunque eos
 legi maluisse appareat 17 D² in marg.: prescripcio
 22 boinum (?) A, prima vocis pars in corr.

4 sepe: cf. *De Civ. Dom. I*, ubi JW de 'iusta habitione
 bonorum' per cap. 1—9 subtiliter disputat; saepe in aliis
 libris ad hanc materiam reddit 12 cf. supra pag. 39 sqq.
 17 hanc praescriptionis definitionem in JW*i libris hucusque
 publici iuris factis nusquam inventi; in rem mihi cadere
 videntur, quae arguit Dial. (ed. Pollard), Epilog. pag. 86—87*

cionem secundum tempus maius aut minus, post quod tempus persona occupans iuste secundum reputacionem populi non debet ab adversariis impugnari. personam vero ecclesie, quia supponitur in ea maior iusticia et conscientia, eximit ab omni repetitione, nisi forte fuerit una s ecclesia contra aliam.

but their intentions have been thwarted by disobedience to Holy Scripture

in omnibus autem istis adinvencionibus humanis miscetur sepe iniquitas, quia lex humana, nisi reguletur per legem Christi, est falsa atque erronea. nam contra rationem est docto errore cuiuscunque partis ecclesie, quin 10 post quantumlibet tempus rimatis legibus destruatur, quia aliter foret lex statuens hoc peccatum omittendum impune deo contraria. sive igitur fuerit error in imperatore vel quocunque alio patrono sive in clero de quacunque dotacione ecclesie, ille error est eo diligencius scrutandus 15 et post operosius destruendus, quo est periculosior et turbacior in clero, qui debet esse principium policie.

God and man deal out their gifts only under certain conditions

unde pro declaracione istius materie supponende sunt due radices, quas sepe exposui. prima, quod nec deus nec homo concedit quidquam nature peccabili nisi 20 sub condicione expressa vel tacita. oportet enim, sub forma concedere alicui generi hominum, quia aliter posset

1 secundum tempus aut minus *C*, sed *C²* maius *supra*
tempus aut *inter lineas addidit* 15 exivit *A* exi-
munt C 11 quantumlibet *primam partem vocis corr. B^c*
et B¹ in marg. add. quantum 13 rimatis corr. *AD* 13 im-
peratore corr. *A* 16 et post operosius destruendus *om. C,*
addidit in marg. C²

11 rimatis: cf. *supra* pag. 38₂₄ 19 de 'dominio
iniustorum' JW subtiliter disputat in libro suo *De Dom.*
Civ.; cf. lib. I cap. I pag. 2 sqq., ubi multa invenies de
'prima radice' textus nostri, sed verba ipsa per totum
a me petita nusquam extare mihi videntur, cf. *ibid.*
pag. 24; nec conferre lectorem taedeat, quae Richardus Fitz-
ralph habet de JW propositione in libro suo *De Pauperie*
Salvatoris (publici iur. facto una cum JW *De Dom. Civ.*
opera et studio R. Lane Poole) lib. IV cap. IV pag. 441:
civile dominium datum est a deo hominibus pro prestando
debito deo obsequio sqq.

quilibet, cuiuscunque condicionis fuerit, vendicare donata ecclesiæ et clericus quantumlibet criminosis non tenetur ad restitucionem bonorum ecclesiæ, quod est contra Archidiaconum super quadragesima quarta dist. primo cap. s oportet igitur concedere, clericos, qui iniuste occupant bona ecclesiæ, offendere in formam et ordinem donatoris.

notato igitur toto devio, quo potest iniuste occupare bona ecclesiæ, et tota regula, qua iuste occupat, patet, quod in donacione primum est prohibitum et secundum fol. 88d conditionaliter implicatum. unde idem foret dicere, quod bona ecclesiæ erant data clericis absolute sine condicione, et dicere, quod illi non possunt abuti || illis bonis, quod blasphemæ destrueret omnes leges. unde primo Reg. secundo ostendit deus, quod ipse non potest 15 aliter donare homini aliquid, quo potest abuti. loquens, inquit, locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. nunc autem dicit dominus: absit hoc a me. sed quicunque honorificaverit me, 20 glorificabo eum, qui autem contempnunt me, erunt ignobiles. et idem patet secundo Reg. duodecimo et sepe alibi. patet igitur, quod oportet, examinare occupantem bona ecclesiæ, si sit clericus vel ad occupationem huiusmodi secundum iura ecclesiæ graduatus.

alia autem radix est, quod quicunque nominet enus

*Church goods
have been
given on
certain con-
ditions*

1 quilibet omisit B^c cuilibet D 2 quamlibet emendavit ex quantumlibet et quam addidit in marg. B¹ teneatur B^cC 9 donacione emendatum ex dotacione A 10 est conditionaliter D conditionaliter correxit B^c 13 bonis quod, om. B^c, sed B², omissis bonis, supplevit in marg. quod, ut abuti illis quod blasphemæ legi voluisse videatur 19 honoraverit CD 21 duodecimo scripsi ex auctoritate Scripturae Sacrae II° codd. 26 A² in marg. super. cum sign. marg. notavit non est episcopus nec sacerdos, si nomini non conformatur racio in effectu

3 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 1 Dist. XLIV pag. 156—157 14 I. Sam. 230 21 II. Sam. 1210—11 22 Mal. 27 sqq.

sacerdos vel episcopus, qui non compensat illi nomini ipsius nominis rationem, non est vere episcopus vel sacerdos.

quamvis autem ad istud sint quotlibet legum testimonia, sufficit tamen tria adducere de presenti. ⁵

primum est vicesima tercia quest. octava 'Quicunque', ubi dicitur, quod clerici 'in armis militaribus incidentes quia professionis sue vocabulum religiosis moribus et habitu non adequant, tamquam sanctorum canonum contemptores et ecclesiastice autoritatis prophanatores proprii gradus amissione multentur, quia non possunt simul deo servire et seculo militare'.

secunda lex est vicesima quarta quest. prima: 'dicimus, omnes hereticos et scismaticos nichil habere potestatis aut iuris'. nec episcopus computari potest, qui ewangelica et apostolica tradizione contempta nemini succedens a se ipso ortus est. habere autem aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia non est.

Lay people have, in certain cases, the right to criticise their clerical superiors

tertia autem lex multiplex est secunda quest. septima, ²⁰ ubi secundum Archidiaconum, postquam probavit, quod subditi possunt suos prelatos modeste corripere et hoc per quatuor exempla et decem autoritates sanctorum inculcat, quomodo multi sunt nominetenus episcopi, qui vere aut simpliciter non sunt tales, 'non omnes episcopi ²⁵ sunt episcopi', inquit Ieronymus, et secundum Augustinum 'non omnis, qui dicit: pax vobiscum, quasi columba est audiendus'. ex quibus colligit Gracianus respondendo

⁷ D⁵ in marg. notavit contra clericos arma fe(rentes), quae post fe erant scripta, abscissa sunt ²² possent CD

^{A²} in marg. infer. cum sig. marg. glossavit Subditi possunt suos prelatos modeste corripere ²⁴ D⁵ in marg.: Nota

⁶ cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 6 C. XXIII q. 8 pag. 954

¹³ cf. ibid. c. 31 C. XXIV q. 1 pag. 977 ²⁰ cf. ibid.

(Decr. II pars) c. 17—22 C. II q. 7 pag. 487—488; c. 1—13

pag. 483—485; c. 31 pag. 492 ²³ quatuor exempla:

cf. ibid. c. 31 (Balaam et David); c. 33 (Paulus); c. 34

(Augustinus) ²⁶ cf. ibid. c. 29 C. II q. 7 pag. 492

cf. ibid. c. 30 pag. 492 ²⁸ cf. ibid. c. 10 pag. 485;

c. 21 pag. 487

objectibus, quibus videtur, quod nullus inferior debet episcopum accusare, ‘hiis’, inquit, ‘respondeatur: non omnes prelati pro prelatis habentur. nomen enim non facit episcopum, sed vita’. et per hoc tenet, quod superior quoad deum potest inferiorem corripere, licet ex ignorancia fuerit in facie ecclesie visus superior. et ista sentencia sepe usus sum.

ex quibus tertio colligitur, quod laici legitime auferentes bona ecclesie ab indigno non auferunt ab eo tamquam prelato vel ministro ecclesie, sed, ut vere debent credere, ab ecclesie inimico. si enim non sit *vere* cristianus, quomodo debet vendicare bona ecclesie tamquam episcopus? et si non est *vere* clericus, hoc est de sorte Cristi, quo iure vendicaret bona ecclesie? oportet enim, quod ostendat procuratorem suum vel titulum, quo secundum legem dei et concessionem patroni iuste vendicet sibi patrimonium. || novit enim Cristus, qui sunt eius. et secundum principium fidei, Rom. octavo, qui in carne sunt, deo placere non possunt, et si quis spiritum dei non habet, hic non est eius. cum igitur manifesta sunt opera carnis et fructus, ut docet apostolus Gal. quinto, quo iure possumus nos vendicare Cristi patrimonium tamquam filii sortis sue, in quibus manifeste deficiunt ista signa? scimus enim, quod oportet, donatores subici ordinacioni divine et nichil donare vel promittere, nisi

*To withhold
church property
from the
clergy is to
protect the
church against
her enemies*

4 *A¹ in marg.: nota* 8 *A² in marg. infer. cum sig.
marg.: nota de ablacione* 12 ‘*vere*’ *adieci* vel codd.
15 tamquam episcopus (*ambo punctis sublata*) oportet *A*
procuratorum CD patrimonium *corr. A subscripto i*
(priore) 23 *nos in corr. A* pro (*lin. obducta*
sublatum) patrimonium *A* 26 nichil *cum sig. marg. in*
marg. D² *vel D in textu*

2 cf. *ibid. c. 27 (in fine) § 7, ubi ipsa textus verba ex-*
stant 7 *non in libris, sed scholis, ut opinor; cf. autem*
quae in libris post tract. De Veritate Sacrae Scripturae scriptis
de re ipsa profert, ex. gr. in Polem. Works, De Fundatione
Sect. cap. IX pag. 48; De Perfect. Statuum cap. VI pag. 476
17 cf. *II Tim. 219* 19 v. 8—9 22 v. 19

de quanto placuerit domino capitali. et ista consideracio sedaret effrenes, pro patrimonio Cristi contendere. nam ex fide nemo habet ius ad istud, nisi habuerit spiritum sanctum, moventem eum ad opus episcopi et ad illum gradum duplicis ministerii acceptandum. sed nemo scit sⁱ hoc nisi ex speciali revelacione, igitur nec debet nisi ex speciali revelacione circa bona dei tamquam sua contendere. maior patet ex fidē, qua scimus, quod deus neminem acceptat, nisi quem noscit esse filium suum et per consequēns in gracia opus vocacionis sue fideliter p^{ro}eragenter. sed audeo dicere, quod cupidus, qui non vult pati iniurias, sed dimisso ewangelizandi officio pro superfluis sibi appropriandis contendere, de se hoc non noscit sicut nec deus. ideo nimis fatuum est, circa talem dignitatem et in questu contendere. si enim deus prescrit nos ad dampnacionem ex presumptione et occupacione huiusmodi, quomodo non oramus contra animam nostram dicendo in oracione dominica: ffit voluntas tua sicut in celo et in terra? rogamus enim ex nobis dubio, quod deus puniat nos durius ex indigna occupatione status, ad quem stulte ascendimus.

et patet, quomodo solvenda est lex allegata et omnes ei consimiles. et duodecima quest. secunda sic scribitur: 'quicunque militum vel cuiuscunque ordinis professionis-

² sedaret *AB^c* causaret *C*, expunxit et in marg.
emendavit cedaret *C²* cedaret *D* non contendere *D*
 non non (*utrumque sublatum*) contendere *C* 4 opus
 corr. *A* 9 acceptat in fine corr. *A* nisi (*expunctum*)
 nisi *A* 11 no *A* omissio compendio, quod *A²* postea
superscripsit 15 et *A* vel *B^cD* in *C* questu *C*
 questum *B^cD*; *A*, quod *A¹* in marg. emendavit in in
 questu 17 animam nostram dicendo in oracione dominica *AB^c*
 animam nostram in oracione dominica dicendo *C* animam
 in oracione dominica dicendo *D*, sed *D¹* add. in marg. nostram
 et lineolis superscriptis hunc ordinem: animam nostram
 dicendo in oracione dominica esse voluit 23 consiles com-
 pendio omissio *A* 24 *A²* in marg. infer. cum sig. marg.:
 decreti alterius solucio

22 lex allegata: cf. supra pag. 50 23 ef. C. J. C. I
 (Decr. II pars) c. 4 C. XII q. 2 pag. 687—688

ve persona predia ecclesiastica a quocunque rege, vel seculari principe, vel ab episcopis invitis, seu abbatibus, aut aliquibus ecclesiarum rectoribus suscepit, vel in-
vaserit, vel absque eorum consensu tenuerit, nisi eadem
s predia ecclesiis restituerit, excommunicacioni subiaceat'. et
paulo plus ad idem arguit silogistice Anacletus: 'qui
abstulerit', inquit, 'patri vel matri dicitque, peccatum
hoc non esse, homicidii particeps est. pater noster sine
dubio deus est, qui nos creavit, materque nostra ecclesia
est, que nos in baptismo regeneravit, igitur qui Christi
peccunias et ecclesie rapit, aufert et fraudat, homi-
cida est'.

quotlibet sunt leges huiusmodi, que militant summe
contra malos prepositos et pro iustis secularibus dominis
pie auferentibus bona ecclesie ab illis lupis rapacibus
et restituentibus ea pauperibus ecclesie, quibus de iure
sunt debita. nec refert, sive ministrentur per clericos
sive per laicos, dummodo fideliter egentibus ministrentur.
cum enim ex diffinizione Urbani pape, ut recitatur duo-
decima quest. prima, 'res ecclesie non quasi proprie,
fol.89b || sed ut comunes et domino oblate cum summo timore
non in alios quam in prefatos usus sunt fideliter dispen-
sandae', patet, si episcopus vel abbas seu clericus ipsis
inferior appropriat sibi ac suis voluptuose ac fastuose
bona ecclesie et per consequens tamquam alienus a deo
et ecclesia, est de iure allegato sacrilegus excommunicatus,
apostolice sedi inobediens et etiam homicida. quare
igitur non debet fidelis filius ecclesie huiusmodi pseudodisci-
pulos expugnare?

30 numquid credimus, pauperes laicos esse membra
ecclesie, quibus hec bona patris sui sunt debita? num-

1 ve *B^cCD* mt (*expunctum*) ut *A* 4 absque *C*
om. A, sed in marg. addidit A¹ *om. B^cD* *earum A*
 6 plus *AD* post *B^cC* *Anacletus corr. medianam nominis*
partem A 24 ac (*alterum*) *A* aut *CD* *om. B^c*
 31 hic *D*

6 cf. *ibid. c. 6 pag. 688* *Anacletus papa sedit ab*
anno 79 (?) ad annum 92 (?) *19 Urbanus I papa ab*
anno 223 ad annum 230 (?) *20 cf. ibid. c. 26 C. XII q. 1*
pag. 686

Poor laymen
are members
of the church
as well as
bishops and
abbots

quid credimus, aliquos laicos hodie magis parce, magis ex-proprietarie et magis eque egentibus subducto fastu seculi velle expendere illa bona, quam faciunt dati episcopi vel abbates? videtur, quod sic, cum in presencia Cristi proditor ceteris apostolis coepiscopis voluit avare habuisse 5 peccunias pretextu iuvaminis egenorum, cum tamen voluit furtive consumpsisse sibi et suis sine participio egenorum, ut patet Joh. duodecimo. et utinam nostri maiores mendici non faciant hodie hanc proditoris avariciam in effectu! 10

quotlibet autem stimulus tales habemus nos ab avaricia yprocritica retrahentes, et tamien sensus noster sic obtunditur et cecatur, quod maniace putamus onus honorem, iniuriam equitatem, ymmo ipsa wlnera sanitatem. olim enim nemo recepit onus prepositione nisi vocatus a deo vel necessitatus a populo, et tunc cum sanctitatis proposito et timore, quia non anelavit ad lucrum vel honorem mundanum, sed pure ad dei honorem ex diligencia meritoria cum adiacentibus, que sequuntur. modo vero symoniace intramus officium negligentes et ad gloriam seculi attendentes. olim eciam reputatum est ad iustum Cristi victoriam, pati iniurias, modo vero pretermissa discussione iusticie quoad deum ille reputatur in ecclesia pugil iustior, qui pro temporalibus pretextu iuris ecclesie acucius prosequitur proximum eciam dignorem. unde pompam seculi et oppressionem fallacem reputamus actum strenuum ac meritorium, cum tamen sit wlnus anime ecclesie destructivum. nam per passionem iniurie superavit et edificata est olim ecclesia, quando preces, humilitas et pacienza erant arma 30 episcopi, ut patet vicesima tercia quest. octava 'Con-

The primitive church the model of all the later churches through suffering the wrong, not through violence and avarice

2 subductu AB^c 5 noluit *distincte* scripsit A
 9 faciunt D 11 stimulus corr. A 15 A^a in marg.
 notavit Correccio contra clerum hiis diebus 23 premissa B^cD;
 AC, sed inter lineas add. in utroque libro prima manus
 ter, ut pretermissa nunc legatur

8 v. 4 sqq. 13 maniace deriv. a *mania* = *furo*,
insania, idem ac *furibundus*, *insanus* 31 cf. C. J. C. I
 (Decr. II pars) c. 21 C. XXIII q. 8 pag. 959

venior'; modo vero, si spreta dei milicia legibus et cautelis mundanis attenditur, oportet, mores subverti et bona ecclesie dare cum nomine cuicunque genti facienti dei iusticiam.

5 unde stimuli excitantes ad observandum religionem Cristi primitus institutam sunt scriptura sacra et facta sanctorum, lex ecclesie et exposicio doctorum, carte elemosine et acute sentencie hortatorum. carte enim regum Anglie habent, quomodo talia dona concedit in puram et perpetuam elemosinam, ut vel sic cogitemus, quomodo sumus mendici pauperum. magnum igitur facinus
fol. 89c || est, sub falso nomine clerici et procuratorum pauperum patrimonium Cristi voluptuose consumere et se ac ipsos nec non et patronos et regnum decipere.

15 quinto arguitur per hoc, quod ablacio temporalium cederet in fraudacionem spiritualis subsidii defunctorum, in iniuriam bonorum mixtorum cum reprobis. non enim est racio, quare Petrus inmunis puniretur pro Paulo, vel quare subtrahentur temporalia ab oratoribus devotis succendentibus propter scelera impertinencium mortuorum, ymmo cum non licet in religione retrocedere, videtur, quod bona semel devoluta ad manum mortuam non sunt postmodum ad dispensacionem seculi reducenda, specialiter cum factum istud non sit fundabile ex scriptura.

25 ad primum istorum quatuor dictum est diffuse alibi, quod hoc moveret precipue seculares dominos ob amorem et spirituale suffragium progenitorum suorum rectificare eorum elemosinas, ne cedant undique ad dampnum ecclesie. certum quidem est, quod nominetenus clerici ad seculum perversi nocent vel iniuriantur, spiritibus fundatorum iniuriantur, cum debent pro corporali ele-

*To take away
endowments
may be in
accordance
with the
intention of
the founders*

1 dei A	cristi B ^c CD	3 dari B ^c CD	6 B ¹
in marg. habet scriptura		12 A ² in marg. super.:	
Pulcra verba pro ista sentencia continue infra		15 A ² in	
marg.: contra dicta	18 punitur B ^c	26 seculares	
correxit D	temporales C	30 spiritibus B ^c	

18 Petrus et Paulus: cf. supra II pag. 89 25 cf. supra pag. 16; 21 sqq.; De Civ. Dom. II cap. II et III passim

mosina reddere eis spirituale suffragium. sed modo re-pendunt dispendium, cum oracio omnium talium et quidquid bonum de genere, quod sic fecerint, vertitur in peccatum. nocent vero posito, quod fundatores sint in pena propter pomposam fundacionem elemosine de 5 bonis Cristi, ut vel sic celebrent in hoc seculo nomen suum, quod est valde facile evenire. tunc enim continuant hypocrite peccatum superbe inceptum, et tota malicia succedens imputabitur quodammodo suo autori ad penam.

ad secundum dictum est, quomodo boni commixti 10 cum reprobis communiter participant eorum peccatis ex omissione fraterne correpcionis, cum vix in tota Anglia invenies quatuor, quin plus remurmurant contra istam sanctam ac legalem sentenciam, quam remurmurant contra peccata sui ac populi. ex quo manifeste convincitur, 15 quod peccatum amoris inordinati temporalium dignificat eos ad paciendum ablaciones temporalium et infinitum maiorem penam, si talis ablacio sit inter penalia computari. nam rectificacio honorum ecclesie et dissolucio perverse concomitive cedunt plus ad lucrum et gaudium 20 capacis anime, quam cederet quantilibet possessio ad fructum vel gaudium animis cupidorum. nec est periculum in dissolucione prudenti furum vel sociorum eorum, cum exhinc boni alleviabuntur a sarcina terrenorum et clerus inclinabitur ad statum pristinum, 25 quem Cristus instituit clero suo, vivendo expropriatarie in comuni. qui status est iudubitanter perfeccior quam status dotacionis, quam Constantinus cum suis instituit. nam impossibile est, deum sacerdoti suo deficere, quin

*Constantine's
donation has
spoiled the
priesthood*

13 contra istam sanctam ac legalem sentenciam quam remurmurant om. D, deceptus voce remurmurant, *quae in linea proxima revertitur, sed D¹, quae desunt in textu, in margine ad lineas adscripsit* 14 sanctam *in corr. A* sanctam ac om. B^c 18 sit ACD debet B^c 20 comitive CD continue B^c; A, sed tunc expunxit A¹ et comitive in marg. addidit, ut concomitive efficiatur 21 possessio (?) A 23 furum corredit B^c, addidit B¹ in marg. fructum

2 dispendium verbale a dispendo, idem ac detrimentum, damnum

fol. 89d habeat alimenta et quibus tegatur. et de illis secundum regulam apostoli prima || Thym. sexto debet contentari, reputans superhabundans superfluum vel officii presbiterii tardativum. si enim ministrare mensis in forma paupere et devota fuit relictum ab apostolis et signatum diaconis eis inferioribus, ut patet Act. sexto, quam abjectum foret officium apostolico sacerdoti, gloriari in mendicatis elemosinis pauperum cum victu voluptuoso, ornatu sumptuoso et comitatu fastuoſo tamquam irreligiosus dominus secularis! revera talem tyrannidem non comitatur, sed refugit officium apostolici sacerdotis.

ad tertium dictum est, quod talis ablacio ab hypocritis tam irreligioſe proprietariis et prudenter distributa egenis sive plebeis sive militibus non sonaret in retrocessionem religionis regnorum, sed pocius in proficuum, quia tolleretur radix peccati et laxarentur ora cleri modo mutentis, ut plane nunciaret populo dei scelera eorum, que proditorie modo celat. expurgiscat, rogo, rector regnorum in animo et oculis ad racionis radium conviventibus, suscite ad intellectum videndo, quod istorum duorum foret legi et racioni conformius, vel plebeos pauperes, qui sunt dominis, clero et artificibus fulcimentum, predari nunc taxis vel talliis, nunc pedagiis sive subsidiis, vel capere bona sua ac eorundem pauperum, que per papam et cardinales, per episcopos et abbates iacent irreligioſe suspensa, ut sinit thezaurus anticristi ad destruendum proditorie se et suos. et non potest verti vel ceco in dubium, quin oportet unum istorum aufugere tamquam legi Cristi et spouse sue

To make the
poor benefit
from the church
property is true
religious
progress

17 mutentis *D*, mutatum ex mittentis mittentis *B*
omittentis *C* 18 *A²* in marg. super. cum sig. marg. no-
tavit eleccio duorum (*i. e.* bonorum ablatio ab indignis et
eius distributio inter egenos plebeos) datur regibus 19 con-
viventibus cuncti scripsisse videntur, sed de recta lectione
breviatura incertus sum 20 ad om. *B^cCD*; *A*, sed in
margine adscriptis *A¹*

1 cf. II. Tim. 68 2 v. 8 6 v. 2 15 proficuum
adiect. verbale a proficio; idem ac utile, utilitas 17 mutentis
a mutoeo, quod idem est ac mutesco 23 talliis a tallum =
vectigal, quod a dominis saecularibus in usum publicum magi-
stribus pendebatur (tallage, tailage in vetere lege Angliae)
pedagiis deriv. subst. a pes, idem ac tributum

contrarium, reliquum autem eligere non solum ad honorem dei, sed ad salutem corporis et anime tam dominorum quam populi. constat quidem, quod populus est tantum finite potencie et thezauri. ideo necesse est, si sit ad tantum continuata substraccio, ut demum deficiat tam plebs quam populus et nobiles supportati. si igitur de 'duobus bonis propositis non mediocriter peccant, qui minus bonum eligunt', ut patet De Consecracione dist. quinta, quanto magis inmense peccant, qui proposito eis bono cum malo malum eligunt et bonum vecorditer, irracionaliter et dampnabiliter aufugiant! ostensum quidem est superius ex lege ecclesie, quod clerus, dum distrahit a secularibus debitum eis servicium, deficit ut sic a iure expetendi elemosinas dominorum.

*Christ's law
requires the
pastor to share
his income
with the poor
and to live
without private
property*

videat igitur rector regnorum, si clerus sibi intrinsecus regitur a curia conformiter legi Cristi, sic videlicet, quod vivunt vitam pauperem et religiosam, distribuentes totum superhabundans pauperibus. quod si non accidit, subtrahat ab ea curia elemosinam, quam iniuste vendicat sine repensa vicissitudine debita lege dei. hoc enim est precipuum ministerium, quo curia || regnis elemosinaria fol. 90a debet spiritualiter ministrare.

secundo videat, quomodo clerus intrinsecus distribuit elemosinam, que superest necessitati eorum pauperibus, et cum totum superhabundans sit pauperum et regnorum, capiat ipsum ad defensionem regnorum, dimissis vite necessariis egenorum, que, si cum paribus istis non sufficient, sciant, quod prodigalitas secularium est in

6 et plebs et populus ac nobiles C 7 prepositis B^c
positis D; AC, sed pro inter lin. add. A¹C² 9 prepo-
sito B^c 10 et omiserunt CD 11 ostensum corr. A
effugient B^c 21 regnis elemosinaria quasi notam
memorialem in infimo margine fol. 89^d adscripsit prima
manus A 26 capiat ipsum ad defensionem regnorum omiserunt
AC, sed A¹ in marg. super. cum sig. marg., C² in marg.
addiderunt

8 cf. C. J. C. I. (Decr. III pars) c. 24 Dist. De Consecr.
pag. 1418: non mediocriter errat, qui magno bono praefert
mediocre bonum 12 cf. supra pag. 39 sqq.

causa. debet enim credi ex fide, quod deus non potest improvide necessariorum regnis deficere. debet secundo credi, quod deficientibus necessariis regno vel populo, peccatum populi ut fatua distribucio, improvida provisio vel iners gubernacio est in causa.

tercio vero videat, quod inminente necessitate tuendi fulcimento temporalium regnum vel populum, ut de temporalibus vite et moribus indigenarum minus necessariis assumatur. hec enim est regula nature duplicitis, quod usibile officio cuiquam oportunius eligatur. aliter enim offenderetur in deum et regulam nature create faciendo contrarium rationi. et constat, quod elemosine, que sunt bona pauperum, dum iniuste occupantur a clericis, sunt ad istud officium magis apte. nam si non fallor, desidia cleri servando pauperiem, reservando, repensando ex vita meritoria elemosinam spiritualem et predicando passionem iniurie, contemptum seculi, dilectionem inimici et similem ewangelicam veritatem, est causa dissensionis regnorum et seminarii tocius sceleris in decrescente populo cristiano. nam pauci Cristi discipuli condicionis opposite tam ample in veritate Cristi, qui non potest deficere, amplificarunt ecclesiam. contrariorum enim oportet causas esse contrarias. nec carent prelati ecclesiastici aut foventes deum participio horum peccaminum, cum ex fece vindicte dei bibent omnes peccatores terre eo, quod impossibile est, ut vindicativa iusticia domini sit exhausta.

uterius videtur michi, quod temporalia quecunque semel comunicata ecclesie debent semper in manu clericorum vel laici servari comunia et instar bonorum naturaliter communium ad relevamen pauperum reservari.

quantum ad quartum videtur michi, quod lex nature, lex scripture et lex adinvencionis humane attestantur

This world's riches, being unfairly distributed, endanger the common weal

Whatever the church has been endowed with is shared by the layman and the cleric,

1 quod deus non potest improvide necessariorum regnis deficere. debet secundo credi *om. A, addidit cum sig. marg. in margine super. A¹* 4 populo quod peccatum *in cunctis libris mendose leguntur* 6 minente *A* 24 deum (? domini) *C* domini *B^c* earum (*punctis sublatum*) horum *A* 30 naturaliter *om. B^c, addidit B¹ in marg. naturalium*

25 fece a faex: id quod ex liquoribus subsidit, sedimentum

concorditer isti sentencie. nam regula nature est, quod omnes homines debent caritative habere omnia in comuni. regula nature est, quod omnes homines debent precise secundum illam mensuram uti bonis temporalibus, secundum quam promovent ad eterna. omnis enim homo ⁵ naturaliter appetit esse beatus nec debet hic medium quodquam appetere, nisi de quanto duxerit ad hunc finem. regula nature est, quod omne totum sit adiutum a qualibet sui parte. sic enim omne totum causatur in esse a suis partibus ad hoc reciproce se iuvantibus ¹⁰ et per consequens ad operationem, ad defensionem vel ad aliud naturale officium, quod consequenter ad esse perficit ipsum totum.

*and being
brothers they
should, instead
of robbing,
assist one
another*

cum igitur genus humanum debet vere esse unum totum, quia vere unus homo, quam personam omnes ¹⁵ parciales homines debent naturaliter iuvare iuxta terciam || regulam nature, et cum iuxta primam regulam et se- ^{fol. 90b}cundam iuvamen precipuum foret, dirigere ad beatitudinem, habendo omnia in comuni, sequitur ex lege nature, quod omnes homines debent ad hoc specialiter se iuvare. ²⁰ et cum iuvamen precipuum spectans civiliter coactivis sit superflua, tardativa subtrahere et auferre, videtur, quod ad laicos spectat istud officium. quomodo, rogo, non foret membrum innaturaliter degenerans a lege iuvaminis, quod loco subsidii gratis ministrat membris ²⁵ consociis ad destrucionem sui et tocius venenum mortiferum. cum igitur pars laicalis ecclesie debet parti clericali ministrare corporalia iuvamina et impedimenta contraria removere, videtur, quod ex lege nature incumbit eis istud officium. debent enim iuvare partes ³⁰ plus nobiles discrasiatas febre vel alio morbo pestifero. sed cum rudes sunt ad predicandum, relinquitur, quod

¹ A² in marg. addidit Regule nature et litteras b c d ad singulas lineas sequentes, in quibus regula nature revertitur, distribuit ⁷ quidquam A ¹¹ ad (prius) om. B^c
¹⁶ A³ in marg. infer. fol. 90^a notavit ablacio temporalium probatur per leges nature, scripture et invencionis

¹⁶ terciam regulam: cf. supra lin. 8
regulam invenies supra lin. 7

¹⁷ primam
= intempories

iuvabunt infirmos altero istorum modorum, ut dixi in principio quarti libri.

lex autem scripture exposita est a Christo, qui est tam natura creata quam etiam increata, ut vel sic s doctrinam nature vigilancius capiamus. nam Matth. decimo legitur, ipsum mandasse suis apostolis: nolite possidere aurum neque argentum etc. et subdit pro causa: dignus est enim operarius cibo suo. ex quo sequitur a sensu contrario, si non sit operarius 10 dandi officii, quod non sit dignus cibo pro illo officio. ad quem sensum dicit apostolus secunda Thess. tertio: si quis non vult operari, non manducet. cum igitur titulus a Christo traditus non sufficit clericis sic discolantibus ad vendicandum vel vite necessaria et per 15 consequens non bona superflua preter autoritatem Christi concessa, videtur, quod oportet, eos aliunde expetere titulum alterius nominis. non enim potest colorari, quod expectant sine proporcionali ratione. deus enim nichil potest facere sine certissima ratione, ut recitat Aristoteles 20 De Secretis Secretorum. nec valet racio filiorum Heli: da michi, alioquin tollam vi, primo Reg. secundo. nam ideo archa dei capta est ab infidelibus.

nec valet ficio secularis, quod istud debet accipi ad honorem et gloriam sacerdotis, cum Christus 25 prohibet suos discipulos in talibus gloriari. nec valet humana concessio vel iura ecclesie, quia ex repugnancia legis divine non possunt sic patrimonium Christi concedere proditori a Christo degeneri. non

Wealth and
pride don't
honour the
priest

3 que A	17 racionis (?) B ^c CD	19 D ^s in marg.: dei om. B ^c	
Aristoteles	20 in de B ^c CD	22	

1 cf. *De Civ. Dom. II cap. I pag. 6* 3 lex scripture:
 cf. supra pag. 593² 6 v. 9 7 v. 10 11 v. 10 14 dis-
 colantibus: cf. supra II pag. 193 17 colorari: rem argumen-
 tis et rationibus probare 19 Arist. *Secretum Secretorum*, quod
 spurium censem a viris doctis, editio Berol. non continet; con-
 tuli editionem 'Opusculorum Aristotelis', quae exstat in
 Volum. *Miscell. Bibl. Reg. Publ. Dresdensis* (*Lit. Graec. B*
 197), sed verba ipsa Aristot. non inveni; de dei rationali
 sapientia vide ibid. pag. 3 et 4 21 *I. Sam. 216* 22 ibid.
 v. 11 23 ficio secularis: cf. supra pag. 593³

autem oportuit, Cristum alias leges scripture magis exprimere pro hac parte, quia preter ordinacionem suam est, quod persone sortis sue sint circa bona infima taliter occupate. relinquit tamen locum a maiori ex scriptura veteris testamenti.

unde possumus concludere, quod posito casu hec licite possunt fieri, cum Salomon secularis sic fecit cum summo pontifice constituto a deo, ut patet tercio Reg. secundo; multo magis licet homini, auferre sua, que sunt nude concessa ab homine.

No passage in
the New
Testament
demands
endowments
for the church

inveniat igitur michi adversarius in scriptura nova || dotacionis dominium, ut ego inveniam sibi ablacionem in casu licitam. habitum enim oportet privacionem suam natura precedere, sed Cristus interdixit suis apostolis possessionem vel habitum secularem, cum voluit in veteri testamento thauros precedere, in novo vero voluit altilia sua celum rapere iuxta parabolam suam Matth. vicesimo secundo. bestie quidem cornute carent dentibus in superiori mandibula eo, quod materia, que nutriri dentes illos, transit ad cornua nutrienda. sic cornua prelatorum, que ad potestatem civilis dominii faciunt eos edentulos tamquam vetulas balbucientes quantum ad officium predicandi eo, quod ingenium, studium et affectus transeunt ad solitudinem secularem. Cristus igitur noluit, suos apostolos esse thauros cornutus in temporalibus turgentantes, sed altilia puro grano frumenti nutrita in mensura, qua est desuper transmissa et distribucio temporalium a secularibus ministrata.

3 taliter om. C, addidit in marg. C² tali (? taliter) A
14 precedere natura A, sed lineolis superscr. ordinem cet.
codd. restituit 21 ad corr. A edentulas B^c 25 ter-
gitantes linea transversa deletum A 28 Cap. 27 myleho-
miniavit in fine ultimae lineae capituli A, tunc sequitur
rasura om. B^cC; D, qui post ministrata lacunam exhibet
et in eadem linea pergit quoad leges etc.

8 I. Reg. 226 sqq. 17 v. 4 sqq. 19 mandibula: ma-
xilla, os faciei utrumque, in quo dentes infixi sunt 21 eden-
tulus dicitur is, qui dentibus caret; communiter dictum de vetulis
22 balbucientes: ambigue promuntiare, transl. obscure loqui
aut inepte disserere 25 turgentantes: idem ac tumefacientes
28 myleho vox bohemica est, quae latine vertitur in 'carum,
dilectum' (aut 'caris, dilectis') .

CAPITULUM VICESIMUM SEPTIMUM.

Quoad leges humanas patet ex sepe dictis, quod sunt quotlibet istam sentenciam attestantes.

pro quarum sensu suppono primitus, quod debet s capi ad modum loquendi scripture et theologorum, ex quorum testimonio capiuntur. aliter enim sinistre caperent iura hominum testimonia sanctorum, si extraneando pretermitterent eorum sentencias.

Even secular laws take up Wyclif's arguments, just put forward

suppono secundo, quod omnis homo debet magis attendere ad spiritualia concernencia salutem anime quam ad temporalia, que ad salutem corporis pro tempore vie respiciunt. patet per illud Matth. sexto decimo: quid valet homini, si universum mundum lucretur, anime vero sue detrimentum paciatur?

25 quibus suppositis adduco tertio quinque leges humanas in medium, ex quibus verificari potest sentencia supradicta.

primo occurrit illud beati Ysidori, positum vicesima tercia quest. quinta, ubi dicitur, quod 'principes seculi 20 tenent intra ecclesiam culmina potestatis, ut per eandem muniant disciplinam ecclesiasticam. aliter enim non essent necessarii, nisi ut, quod non prevalent sacerdotes efficere per doctrine sermonem, potestas hoc imperet per discipline terorem'. 'cognoscant igitur principes seculi, deo 25 se debere esse rationem reddituros propter ecclesiam,

According to Isidore, temporal lords have the highest power in the church as her protectors

² Cap. 26 cap. 27 *B^c* in marg., illud prima manus, hoc *B¹* cap. 26 *D* 7 si *CD*, (? se) *A* sed *B^c* 11 quam ad temporalia iteravit *D*, sed iterata delevit ad (posteriorius) om. *B^cD*; *A*, sed *A¹* in marg. addidit 18 *A³* in marg.: Nota bene *plumbo scripta*, quae vix legi possunt *D⁵* in marg.: Ysidorus 20 culina (culia) *B^c*, sed *B²* in marg. emendando culmina addidit 25 debere om. *A* in *textu*, postmodum in margine adscripsit debere *A¹*, nisi fallor

12 v. 26 18 cf. Opp. lib. III De Summo Bono
c. 53 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 20 C. XXIII q. 5
pag. 936

quam a Cristo tuendam accipiunt'. ubi notat Johannes de Deo, quomodo in octo casibus clericus subicitur domino seculari. vel igitur oportet negare legem ecclesie et dictum huius sancti theologi tamquam hereticum, vel concedere, quod seculares habent potestatem et officium limitatum a deo ad tuendum ecclesiam supereminenter

Laymen should protect the church from the rapacity of false priests per terrorem, ubi sacerdotes deficiunt. sed quomodo, rogo, tueretur ecclesiam laicorum, quando videt lupos et fures predari bona eorum, ut loquitur Decretum de

falsis pastoribus, nisi liceret sibi, predas violenter auferre ¹⁰ et lupos tales a pauperibus abstrahere? item ubi inminet maius periculum ecclesie, tum est plus meritorium ac necessarium adiuvare. sed maximum periculum ecclesie est || in pseudoclericis, hostibus intrinsecis, ut dicit Gregorius primo Pastoralium secundo cap. igitur est plus ¹⁵ meritorium laicis tunc iuvare. considera igitur, utrum sancta mater ecclesia sit in maiori periculo, quando nuda a laicis expugnatur vel quando cum hoc ex prodicione episcopi omittentis corripere perturbatur. considera secundo, si sacerdos non prevalet corriger, non obstante, ²⁰ quod sit bonus propter fortitudinem crudelem hostis ecclesie et tunc initendum est brachio seculari, quomodo non magis non prevalet episcopus ligatus cathena diaboli, et tunc pocius initendum est brachio seculari. unde vicesima tercia quest. quinta 'Quali Nos' Pelagius papa ²⁵ alloquitur quandam Narse patricio in hunc modum: 'sunt

In cases of extreme need the church may seek her last refuge with the temporal lords

2 clericus corr. B^c, in marg. c9 (? cuius) B¹ 11 et
lupos tales om. A in textu, ad lineam in margine sinistro
adscripsit A¹ abstergere C absterretur (? abstereretur) D
B³ in marg.: Nota 12 tum (? cum) A¹ in marg.
adscripsit, sed vix legi potest 13 om. AB^cD ibi C
14 A² (? A¹) in marg. super. glossavit ablacio probatur per
leges humanas continue 21 crudelem correxit A corporalem B^c 23 cathena B^cD, C² inter lineas cathedra A,
expunctum C 26 patrie cuncti libri

¹ cf. supra pag. 814 et notam sub textu positam 9 cf.
C. J. C. I (Decr. II pars) c. 40 C. xxiii q. 5 pag. 941
14 cf. Opp. Ser. I 77 pag. 15—16 25 C. J. C. I (Decr. II
pars) c. 44 C. xxiii q. 5 pag. 943 Pelagius I papa tiaram
ferebat annis 555—560 26 Narses patricius, inclytus
dux temporibus Iustiniani imperatoris

quidam nomina episcoporum tantum habentes, volentes omnes ecclesiasticas res suis usibus applicare'. et post rogit eum iuvare suum nuncium 'ad castigandum tales pseudoepiscopos'. 'nec putetis', inquit, 'alicuius esse peccati, si huiusmodi homines comprimuntur. hoc enim divine et humane leges statuerant, ut ab ecclesie unitate divisi et eius pacem nequissime perturbantes, a secularibus eciam potestatibus comprimantur. nec quidquam maius est, unde deo possitis sacrificium offerre, quam compescere eos, qui in suam et aliorum perniciem debacantur'.

item secundum legem vicesima tercia quest. quinta: 'rex debet fulta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere', et eadem sententia patet supra eadem questione 'Regum Est Proprium' et quest. sexta 'Quod Erraverat'. cum igitur periculosiora facta sunt pocius cohibenda, videtur, quod istis viciis sacerdotum eis notoriis debent pro ipsis sedandis vigilanter insistere. confirmatur in lege vicesima tercia quest. quinta 'Dicat Aliquis', ubi sic dicitur: 'sicut principibus et potestatis bus fidem et reverenciam exhibere cogimur, ita secularium dignitatum administratoribus defendantarum ecclesiarum necessitas incumbit. quodsi facere contempsent, a communione sunt repellendi'. et eadem

The secular lords have the right to watch over, and to punish, the clergy,

12 D⁵ in marg. 3 addidit; paulo inferius ex, quod, ni fallor, ad rex in textu spectat; r incipiens voculam abscissum esse videtur 14 est (expunctum) patet A 16 erraverat scripti secundum testimonium Decreti erravit codd. cuncti 22 defendantarum D; expunxit et defendantarum addidit in marg. A

2 cf. ibidem: ob quam causam Petrum presbiterum sedis nostrae sqq. 4 cf. ibid.: et ideo salutantes paterno affectu . . . petimus, ut prefatis, qui a nostra sede directi sunt, in omnibus prebeatibus auxilium esse peccati sqq. 12 cf. ibid. c. 40 pag. 941 15 cf. ibid. c. 23 pag. 937 15 cf. ibid. c. 2 C. XXIII q. 6 pag. 948: regum est proprium, facere iudicium atque iusticiam et liberare de manu calumpnantium sqq. 19 cf. ibid. c. 25 C. XXIII q. 5 pag. 938 20 cf. ibid. VI pars, Gratianus: preterea, sicut principibus sqq.

questione ‘administratores secularium dignitatum, qui in ecclesiarum tuicionem, pupillorum ac viduarum protectionem rapaciumque refrenacionem constituti esse procul dubio debent, quociens ab episcopis et ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attencius audiant, et secundum quod necessitas expecierit, absque negligencia examinent et diligent studio corrigan. quodsi dei timorem pre oculis non habentes negligere post secundam et terciam ammonicionem inventi fuerint, omni se noverint comunione usque ad condignani satisfactionem privatos’. et istam excomunicacionem, quam deus infligit, licet presul muteat, credo esse causam, quare bella et infortunia contingunt nostre milicie. debent enim primo servire deo, honorando sanctam matrem ecclesiam secundum formam, quam sentenciant ¹⁵ sancte leges et edocent vel edocere debent fideles theologi, non credendo scribis et pharizeis, qui per glosas perversas subvertunt subdole fructum legis. nam secundum || iura pseudoclerici sunt raptiores, non clerici, ^{fol. 91^a} sed peiores laicis, omni genere criminosi. ²⁰

*and of old are
masters over
their goods and
even their person*

item reges nedum habent capitale dominium super bona pseudoclerici, sed eciam super corpus, quia aliter non foret talis eius homo legius, sed regna forent ex dotacione ecclesie nimis disrupta. cum igitur secundum leges ecclesie non tunc debent tales gaudere privilegio ²⁵ clericali, videtur, quod reges debent punire tales notorios tamquam laicos vel amplius propter delicti gravedinem. aliter enim non haberent reges in regnis suis plene pacis custodiam, cum ipsis invitatis possent pseudoclerici tamquam predones et publici pacis perturbatores peccando ³⁰ in deum et homines, sine hoc, quod liceat regibus, ipsos compescere se vel suos, quod nedum repugnaret omni legi divine et humane, sed eciam in re destrueret omnes reges.

¹⁵ sentenciant *radendo corr. in fine B^c, iteravit in margine B¹* ²¹ D² (?D³) *in marg.: 4* ²³ foret *in loco raso, correctum ex fre* (?fratre) *D* ²⁷ pussent *B^c ex puncto u et superscripto o* ³¹ suis *omnes libri*

¹² muteat: *a mutere = mutescere*

hoc igitur videtur faciendum ex privilegio clericali, quod tales precisa perturbacione patrie mandentur episcopo castigandi, cum ipse debet tales examinacione et correpcione sepius visitare et docta sua desidia pro 5 negligencia correpcionis corripi et pseudoclericus ad forum publicum demandari. dicitur enim quinta Decretalium ‘De Sentencia Excomunicacionis’ ‘In Audiencia’, ubi consulenti sedem apostolicam, ‘utrum clerici, qui arma portant, relicto habitu clericali, si eis illata sit lesio corporalis, possunt post capcionem et redempcionem initi 10 privilegio, quo pro temeraria manuum inieccione in clericum excommunicatus ipso iure notatur’, taliter respondetur: ‘frustra ecclesie invocat auxilium, qui committit in ipsam, et lex civilis sentenciat, quod matrona 15 in veste meretricali repudiata non potest iniuriarum agere’. ideo per illud clerici a prelatis suis tertio commoniti, qui militaria noluerint arma deponere, de privilegio clericorum subsidium habere non debent’. et per idem vel oportet, concedere istam legem iniustam, 20 vel dicere consequenter, quod quicunque clericus, episcopus, religiosus vel rector magis offenderit quoad deum, non gaudebit apud eum, cui est notorium, privilegio clericali. seculares igitur, quibus debet esse notorium ex signis evidencioribus, quod clerici sui degenerant, 25 non animo colent eos false ut clericos, sive sint episcopi sive abbates vel quantumcunque aliam false pretenderint dignitatem.

hoc autem debet potissime attendi, si abutentes bonis ecclesie tamquam fures et sacrilegi defraudant

By an ungodly life bishops and priests forfeit their sacerdotal privileges,

7 excomunicacionis <i>in fine corr.</i> A	13 ecclesia B ^c
15 iniuriam B ^c	16 illud (? idem) A
sed superscripto co in commoniti mutavit A ¹	17 moniti A,
manus 22 hoc est B ^c	23 secularibus B ^c
amo 25 animo AB ^c	(?) D
pretendunt B ^c	26 quamcunque B ^c CD

6 cf. C. J. C. II (Decr. Greg. IX) lib. V c. 25 Tit. XXXIX
pag. 897—898

pauperes, ut patet tercia decima quest. secunda 'Qui Oblaciones'. unde vicesima tercia quest. quinta de Liguribus papa conqueritur cuidam domino seculari de tribus episcopis, qui seculariter viventes dederunt se rusticati, corpus Christi, quod est sancta ecclesia, ^s lacerando. 'nolite', inquit, 'dubitare, huiusmodi homines principali vel iudiciali autoritate comprimere, quia regule patrum hoc specialiter constituerunt, ut, si qua ecclesiastici officii persona prelato, cui subiecta erit, restiterit, ^{fol. 91b} excomunicetur, quod si contempserit, per potestates publicas opprimatur'. quis, rogo, plus resistit prelato, cui debet obedienciam, quam qui contempsit legem domini Jesu Christi? unde papa postmodum illum secularis alloquitur in hec verba: 'forte timidus es, ne persequi videaris. de patrum autoritate hec breviter ¹⁵ nobis dirigenda curavi, cum mille alia exempla et constitutiones sunt, quibus evidenter agnoscitur, quod facientes scisma in sancta matre ecclesia non solum ex ^{which principle was generally agreed to even by former popes,} illis, sed eciam proscriptione rerum et dura custodia per publicas potestates debeant coherceri'. ecce, quam ²⁰ plane papa concedit secularibus, ubi deest prelati correccio, quod domini temporales cohercent eciam vocatos prelatos ecclesie. unde sexta decima quest. septima dat ecclesia talem legem: 'filiis vel nepotibus ac ho-

¹ XIII ^a II ^a scripti ex auctoritate Decreti codd. cuncti	12 domini Jesu B ^c , sed B ² inter lin. addidit nostri 18 matre C om. B ^c D; A, sed in marg. addidit A ¹ 21 prelati correcxit A, C ² in marg. pec- cati B ^c D; C, sed linea sublatum est 24 ac AB ^c , cor- rectum ex aut D aut C	8 quest. 7
---	---	------------

¹ cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 10 C. XIII q. 2 pag. 724 cf. ibid. c. 43 C. XXIII q. 5 pag. 943	3 Pelagius I papa 555—560 domino: Narsae, Patricio et duci in Italia tum temporis bellum facienti 13 cf. C. J. C. I c. 43 C. XXIII q. 5 pag. 943, versus finem cap.: ecce, domine, quia animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de pa- trum vobis auctoritate sqq. 23 cf. ibid. c. 21 C. XVI q. 7 pag. 809
---	---

nestioribus propinquis eius, qui construxit vel dotavit ecclesiam, licitum sit, hanc habere solerciam, ut, si sacerdotem aliquid de collatis rebus defraudare previderint, aut honesta convencione compescant aut episcopo vel iudici corrigenda denuncient, quod, si episcopus talia agere temptet, metropolitano eius hoc insinuare procurent. si autem metropolitanus talia gerat, regis hoc auribus intimare non differant'. nec dubium legiste, quin ad hoc debet finaliter intimari regi provincie, ut ipse faciat in suo regno iusticie complementum. hoc enim est de comuni iure regis officium, a quo non licet elemosinariis suis eum precludere. tangitur autem complementum iusticie tercia quest. secunda 'Si Episcopus', ubi sic diffinit Felix: 'si male vivendo facultates ecclesie disperserit episcopus, ab eius patrono, quounque de dilapidacione rerum ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est, exemplo tutorum et curatorum, qui, dum fuerint suspecti, a tutela vel cura removentur, donec de suspecto cognoscatur'. nec valet responsio Archidiaconi dicentis, quod hoc est correctum, quia priores patriarche ecclesie planius cognoverunt iusticiam. nam episcopo noto tali nec debent subditi temporalia ecclesie ministrare, nec ipse debet illa sic recipere, cum secundum Archidiaconum debet omnia sic occupata restituere.

licet autem sunt quotlibet leges ecclesie testantes

3 pro(e)viderint *vitiouse* *scripsit* *A* 11 *legis* *A* 15 *pa-*
tronu *C*, *in marg.* *cum sig.* *marg.* *A¹* *patrimonio* *B^cD*,
A *in textu* 17 *exemplu* *AB^cCD* exemplu *A¹* *in*
marg. 21 *priores* *lineae* *adscripsit* *in marg.* *A* 22 *epi-*
scopus *B^c* 26 *sint* *B^cCD* predictam sentenciam (*ambo*
expuncta) testantes *D*

13 cf. *ibid.* c. 8; cf. II partem, *Gratianus* C. III q. 2
 pag. 508 14 Felix: cf. *infra* pag. 71²¹ 20 verba
ipsa *responsonis*, ad prius dicta a *Gratiano* factae, in eius
Decreto nusquam inveni; sed cf. C. J. C. II (*Decretal. Greg.*
IX) lib. II Tit. 30 *De Confirmatione* c. 9 pag. 448; *ibid.* I
pars I (*Gratianus: Decretis ergo Romanorum Pontificum*
sqq.) pag. 67; *ibid.* c. 7 (*Gratianus: hinc colligitur autem*
sqq.) C. II q. 3 pag. 453

*provided that
 proceedings
 followed the
 proper instances*

But alas, to-day supradictam sentenciam, tamen scribe moderni excecant these old laws are being put aside by sophistical reasonings magna pars iuris canonici, ut illa, que est theologica, a sanctis collecta, est hodie abrogata. sed illos oportet dicere, quod integrum corpus iuris est modo hereticum, 5 quod papa potest dispensare contra deum, quia contra rationem et omnino, quod locus a legis testimonio est omnino invalidus, cum nullus nostrum scit, si novella extravagans ad hoc dormiens vel nove condita destruit, quod allegas. cum enim novella sit valida et sic racialis, oportet, quod antiqua contraria sit modo invalida.

secundus fucus est, quod illa lex fuit tunc, sed modo oportet, aliter iudicare, || quia, sicut in veteri testamento fol. 91c viguit rigor iuris, quem sequebatur miticia, sic oportet esse in novo. et sic theologi ignorantes significaciones verborum legum ponunt falcam in messem alienam balbuentes sentenciam, quam ignorant.

contra primam partem dictum est superius, quod magis necessarium est, modo exasperare in prevaricatores 20 legis, cum ex defectu executionis committunt in legem. dictum est eciam, quod theologi debent complectius cognoscere doctores proprios, videndo completa eorum originalia et radices rationum, quas eliciunt ex scriptura, quam doctores videntes solum theologie abreviarium 25 per theologos decurtatum. oportet igitur fundare significacionem extraneam terminorum.

tercius fucus callidior dicit, quod omnes leges, que videntur sonare pro laicis, subintelligende sunt, quando prelatus deficit. sed non est possibile, papam deficere, 30 ideo necesse est, eos non interponere correpcionem presbiteri nisi secundum leges et moniciones episcopi

14 *A¹ in marg. super. scripsit* contra tres fucos oppositos huic sentencie. 15 *vigor A* 16 *signaciones D om. C, sed add. C² in marg.* 31 *est om. B^c, sed add. B² inter lineas*

2, 13 et 28 *fuco a fucus: color non sincerus, sed facticius ad verum imitandum, transl. simulatio, fallacia* 8 *novella scil. lex* 17 *balbuentes a balbutire: obscure loqui* 19 *cf. pag. 30*

usque ad papam. et sic numquam erit interesse correctionis clerici devolutum ad laicos.

quantum ad istud verum assumitur, cum numquam foret necesse, laicos clerum corripere, si prelati plene s corrigerent se et suos. sed regula scripture, quam supra exposui, et facta notoria multitudinis cleri faciunt mundum clamare, quod prelati non debite castigant se et subditos. ideo secundum leges ecclesie necesse est, quod laici adhibeant autoritate capitis ecclesie partes suas, et ita nedum licet eis in casu, sed dampnati et ex-comunicati sunt de iure poli imposito, si potestatem datam eis a domino non exercent.

quantum ad illud de impeccabilitate pape, patet ex dictis alibi, quod est nimis hereticum. sed esto per impossibile, quod sit deus et impeccabilis sicut caput ecclesie, adhuc gauderet, habere adiutorium laicorum. hoc enim affectat Cristus, cum prima Cor. tertio scribit apostolus: dei adiutores sumus. cum enim sancti pape priores in minori necessitate flagitabant humilius adiutorium secularium dominorum, ut patet de Gregorio, Pelagio, Felice et eis similibus, ut patet in Decretis et registris, quid moveret papas modernos, debitores in maiori necessitate positos non flagitare? conformiter absit, quod fastus sit causa, quo nolunt brachio seculari

In former times popes themselves have appealed to the arm of worldly justice in order to punish their subjects,

12 exercerent A 13 A¹ in marg. infer. cum sig.
marginali addidit Contra pape impeccabilitatem 21 ei B^c
22 regestris A

5 cf. pag. 65 sqq. 13 cf. supra pag. 70 30 14 cf.
De Civ. Dom. I (ed. R. Lane Poole) cap. XLIII pag. 390;
380; cf. etiam De Simonia (ed. Herzberg-Fränel et Dzie-
wicki) cap. III pag. 31; Trial. (ed. Lechler) lib. IV cap. XXXII
pag. 358 sqq. 17 v. 9 20 Gregorius I papa, sedit
ab anno 590 usque ad annum 604 21 Pelagius II papa
Rom., sedit per annos 578—590 Felix I papa, sedem
occupavit per annos 269—274; cf. etiam Herzog-Hauck, RE³
IV pag. 26₄₀ cf. ex. gr. C. J. C. I (Decr. II pars) c. II
C. III q. 9 pag. 532 (cf. Miel, Epist. Roman. Pontif. genuinae,
Brunsbergae 1868 pag. 123)

subici, vel questus, quo volunt, omnes causas, in quibus iacet lucrum, ad ipsos dévolvi, licet modus tractandi confundat ecclesiam. hoc enim foret militare contra deum et leges proprias. nam septuagesima nona dist. docetur: 'si quis apostolice sedi sine canonica eleccióne 5 intronizetur, non papa vel apostolicus, sed apostaticus habeatur'. ad quid, rogo, insereretur istud iuri canonico, nisi foret possibile, papam deficere, sicut testantur multe cronice cum Decreto undevic esima dist. 'Anastasius. unde septuagesima nona dist. sic scribitur: 'si quis 10 peccunia vel gracia humana aut populari seu militari tumultu, sine concordi et canonica eleccióne fuerit apostolice sedi intronizatus, non apostolicus, sed apostaticus habeatur, liceatque clericis et laicis, invasorem illum anathematizare et humano auxilio a sede apostolica expellere'. quis dubitat, quin error posset in elec- fol. 91d cione contingere et magis in conversacione sequenti, ut patet quadragesima dist. 'Si Papa'?

*Even against
the will of the
Cardinals the
Emperor may
duly elect a pope
if it so be God's
will*

nec fas est discredere, quin, omnibus cardinalibus invitis, brachio seculari urgente quoscunque clericos ad 20 dignum apostolicum eligendum valet eleccio, quia autorizatur a deo, sine cuius preeleccióne et autorizacióne non valet creata eleccio. ideo oportet, quemcunque electum ostendere sanctitatem vite et complectionem officii, ad quod est electus, et est satis. et quantumcunque fuerit 25 eleccio approbata humanis legibus, non est canonica sine illis. nichil est enim canonicum, quod regula prima non approbat, sed oportet, humanam approbacionem sequi divinam, sic quod impossibile est, deum eo ipso approbare elecciónem creatam, quo secundum ritus con- 30

5 A in marg.: nota, quod vix legi potest
marg. super. notavit papa potest male eligi
haec verba in marg. figuram manus adpinxit, qua hunc
locum praeter cetera notari vult

16 A¹ in

19 A ad

25 eleccio B^cD

27 enim

om. D, in margine adscripsit prima manus

4 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 1 Dist. LXXIX pag. 276
9 cf. ibid. c. 9 Dist. XIX pag. 64
Dist. LXXIX pag. 278

10 cf. ibid. c. 9

18 cf. ibid. c. 6 Dist. XL pag. 146

*but to-day
priests are not
prepared to bend
their proud
neck*

formes humanis tradicionibus celebratur, quia tunc talis eleccio precederet causaliter eleccionem divinam necessitatam consequi ad eandem, et sic electores forent necessitati, sine peccato eligere. scimus autem, quod contingit, homines male eligere electum canonice et e contra, ut posito, quod electores in peccato mortali aut intencione confundendi electum vel gracia alicuius finis illum eligant ad dandum officium, quem prius deus dignificat et approbat in eodem. tunc patet, quod male electi simpliciter bene electum, quia eius eleccionem deus ratificat, posito etiam, quod post canonicam diligenciam electores pie eligant quendam, qui statim post eleccionem huiusmodi sit perversus, tunc cum ipsi bene eligunt, quia pie patet, quod eleccio passiva est mala non ab electoribus, sed inficitur ab electo.

ex quo videtur, quod omnem eleccionem canonicanam oportet radicaliter procedere ex dignitate electi. voces enim non significant indignum nec insignificant deo dignum, sed fallax reputacio humana sepe approbat vel improbat deo contrarie. et sic ex ritibus pharisaicis mundus modo plus attendit ad eleccionem humanam quam ad eleccionem aut vocationem dei, quam cognoscere debet ex opere. homines enim non sunt nisi signa eleccionis divine vel falsa signa deo contraria, et sic eleccio humana canonica, quam oportet ut sic originari ab eleccione divina, dicitur equivoce eleccio quoad illam. nec superfluunt humane elecciones sicut nec absoluciones, confirmaciones, excomunicaciones etc., de quibus est quodammodo conformiter senciendum.

ex quibus videtur tertio, quod in eleccionibus necesse est, provide et prudenter procedere secundum re-

An election is rendered valid and canonical principally through the worthiness of the elected

8 illi *B^cD* 20 vitibus *superscripto* r in ritibus cor-
rexit A philosophis D; C, sed eadem manus in marg.
correxit phariseicis 22 quam cognoscere debet om. A, sed
addidit cum sig. marg. in marg. infer. A¹: quam cognoscere
debet ex o (ex o linea obducta sublata) 27 A¹ in
marg. sinistro: nota 30 A¹ in marg. infer. cum signo
marg. addidit ordo debite eleccionis prepositi 31 est
corr. A

putacionem et condicionem tacitam ad legem dei principali
paliter attendendo. oportet enim, electores videre officium tamquam finem et personam eligibilem tamquam aptum medium pro eodem. et cum honor dei debet intendi discrete atque precipue et non creditur nisi s reputative de habilitate electi, patet, quod oportet prudenter et reputative procedere, subintelligendo, eleccionem esse canonicam, si deus approbet, et eam a deo approbando. cum igitur lex dei docet eius voluntatem et officiarii sui officium et habilitatem, patet, quod oportet, omnino legem dei cognoscere in eleccionibus celebrandis. unde cece eligens indignum pro comodo temporali videtur esse proditor dei sui, quia vendit dei iusticiam, ac populum regendum ab electo, qui debet || esse dei exercitus, tradit, quantum in eo est, manibus¹⁵ fol. 92^a anticristi.

ex istis cum humanis tradicionibus et praxi earum potest colligi corellarie, quam dispendiose atque prepostere proceditur in eleccionibus celebrandis. plus enim attenditur hodie ad ritus humanos, ut puta, quod electores sint tales persone, quod locus et tempus tradicionibus suis convenient, et omnino, quod forma verborum cum aliis ceremoniis concurrat, sic quod, ut fingunt, caddendo a minimo, quantumcunque apta persona eligitur, inficiatur eleccio, cum tamen ex fide sequitur, quod sive 25 clericus sive laicus elegerit personam habilem ad dandum officium quoad deum eciam in papam, episcopum vel abbatem, subductis quibuscunque ritibus adinventis, valet eleccio. non enim est tantum sacramentum in istis humana eleccio, quin quecunque persona promulgaverit 30 eleccionem dei. nam satis legitimate celebratur et, subducta omni eleccione humana, plus debet credi operibus electi conformibus ad scripturam quam humanis tradicionibus quantumlibet solempniter celebratis.

¹⁷ hic in margine invenitur signum marginale, at nota, quam illa indicare solent, abest ²³ concurrent *B*^c*CD*
²⁴ numero *B*^c ²⁵ eligerit *A* ³⁰ quicunque *D*
³¹ dei nam *A* divinam *B*^c*CD*

verumtamen obediendum est utrobique consuetudini ecclesie, de quanto consonat cum scriptura. sed primo omnium oportet, omnem hominem sibi attendere, postpositis adinvencionibus humanis. et ad tantum sⁱ invaluit opinio ista prepostera, quod secularior, bonorum pauperum prodigaliter consumptivior censemur eligibilior, cum tamen gloria sacerdotum foret, famam mundanam contempnere et post vite necessitatem, que foret eo laudabilior, quo parcior habundancius pauperibus pro^{ro} videre.

ex istis ultra colligitur, quod clericus sub pena perpetui anathematis debet legibus romane ecclesie obedire, ut patet *unde*devicesima dist.** ille autem leges precipue statuant iura de honestate clericorum et punicionem delinquencium et videtur, quod illas leges debet defendere. quo habito patet ex dictis, quod debet punire clericum secundum predicta iura ecclesie et in defectu clericorum laicus sub pena excomunicacionis. sed que pena micior aut pertinencior laico quam elemosinas suas subtrahere ab indigno? igitur nedum licet laicis hec facere, sed debent sub pena dampnacionis perpetue.

consistit autem indignitas clerici in tribus precipue. primo, si non debite ministrat officium clericale; se^{condo}, si occupati curis secularibus vivunt laute ut do-

*Customary
church-laws,
ever agreeing
with Holy
Scripture,*

*and even the
Roman laws
demand the
punishment of
unworthy priests*

1 consuetudini om. D, addidit in marg. prima manus
 2 consona B^c 3 hominem B^c 4 om. D; A, sed in marg.
 ad lineam adscripsit A aut A¹; C, sed in marg. addidit C
 aut C² 5 valuit D, sed superscripto con in convuluit
 restitutum 6 donorum D 7 9 parcioris D 11 A²
 in marg. infer. cum sign. marg.: Nota pro legibus Romane
 ecclesie defensionem 13 post patet locus sequitur in codd.,
 qui caret scriptura 15 'et' addidi 23 mi-
 nistrant B^cCD

1 cf. de hac ecclesiae lege C. J. C. I (Decr. I pars) c. 3
 et 5 Dist. XI pag. 23—24; ibid. c. 3 Dist. XII pag. 27: scit
 sancta Romana ecclesia sgg. 13 C. J. C. I (Decr.
 I pars) c. 2 et 4 Dist. XIX pag. 60—61; ibid. c. 2 Dist.
 XX pag. 66; (Decr. II pars) c. 15 C. XXIII q. 1 14 cf.
 ibid. c. 3 Dist. XXIII pag. 80: qualis esse debeat clericorum
 conversatio 18 pena micior: cf. supra pag. 30

mini seculares; et tertio, si fuerint fornicarii vel alio peccato publico irretiti.

iste igitur sunt leges ecclesie, quas clerus debet defendere, cum in illis consistit salus sui generis hic et in patria. leges autem civiles, nisi de quanto ad istas 5 promovent, debet abicere, quia aliter dampnabiliter se ipsum destruit.

et patet tertio, quod defendere dictam sentenciam opere et sermone non est ecclesie romane resistere, clerum prosternere vel sacerdotium contempnere, sed 10 omnino contrarium, cum enim leges iste sunt medulla legum romane ecclesie, patet, quod istarum caritativa defensio est ecclesie sancte dileccio ||. et cum pseudo-clericu^{fol. 92b} maxime repugnant ordini clericali, patet secunda particula. nam papa inhabilis quoad deum, quod potest 15 discerni ex defectu sui officii, non est apostolicus, sed apostaticus secundum leges ecclesie septuagesima nona dist. superius allegatas et secundum legem prima quest. prima: 'vilissimus computandus est, nisi precellat sciencia, qui est honore prestancior', et quadragesima dist. 'Non 20 Est' sic scribitur: 'non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum'; et sequitur: 'nos, qui presumus, non ex locorum vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, non urbium claritate, sed fidei puritate'. 'non', inquit, 25 'loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt, sed aut bona merita coniungunt aut mala disiungunt'.

10 sed omnino contrarium om. D, addidit in marg. D¹
 13 A¹ (aut A²) in marg. super. habet non est papa, episcopus vel sacerdos, qui est notorie malus 14 quod (lin.
 transversa deletum) secunda A 27 autem B^c (a' = autem.
 at = aut in cod. B)

11 medulla dicitur de eo, quod in quaque re praecipuum est et omniem eius rei vim continet: optimum in re (angl. kernel, pith) 17 cf. C. J. C. I c. 9 Dist. LXXIX pag. 278
 18 cf. supra pag. 72 10 cf. ibid. I (Decr. II pars)
 c. 45 C. I q. 1 pag. 376 20 cf. ibid. Decr. I pars c. 2
 Dist. XL pag. 145 22 cf. ibid. c. 3 Dist. XL pag.
 145—146 25 cf. ibid. c. 4 pag. 146

ideo sequitur: 'multi sunt sacerdotes in nomine, pauci in opere'. 'nam qui male sedet super cathedram, iniuriam facit cathedre; ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem', et capitulo 5 'Ante Omnia': 'nichil in hac vita facilius, levius et hominibus acceptabilius episcopi, presbiteri aut diaconi officio, sed si perfuntorie atque adulatorie res agatur, nichil apud deum miserius, tristius atque dampnabilius'. et octava quest. prima dicitur: 'sunt quidam in ecclesia 10 prepositi, de quibus apostolus dicit: sua querentes, non ea, que Jesu Cristi. quid est: sua querentes? non Cristum gratis diligentes, non deum propter deum querentes, temporalia bona sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. hec quando amantur 15 a preposito, propter hec servitur deo, quisquis talis est, mercenarius est et inter filios non se computet'.

innumerabiles sunt leges huiusmodi de pseudoclericis atque presbiteris, deo et clero contrariis. et tamen modo, dum sacerdos instar apostolorum ipsos pseudosacerdotes 20 impugnat, statim censebitur hostis ecclesie. sed nota tales fautorem, et indubie vel est ignarus vel immemor dignitatis sui officii vel in capitulo pseudosacerdotum vel omnia ista simul. si enim sum verus Cristi clericus, quid nocet michi, quod pseudo michi summe contrarii 25 statum meum degenerando maxime deturpantes et deo meo maximi proditores sint mundo cogniti et contempti, ut lux religionis clarescat, hostis ecclesie evanescat et verus servus Cristi secundum dei beneplacitum innotescat.

*He who now
attacks the false
priests is
involved
against as an
enemy of God*

5 in hac vita (<i>expuncta</i>) ante D	8 aut B ^c CD
11 ea omiserunt B ^c CD	12 non cristum gratis diligentes, non deum propter deum querentes om. A
correxit D	15 servitur servire C
pspit D, inter lineas add. A ¹	16 et in margine adscri- om. AB ^c CD in textu
verborum	22 cap. in corr. A
24 summe (<i>expunctum</i>) pseudo D	26 modo D, sed in marg. emendavit D ² addito meo

4 cf. *ibid. c. 7 pag. 146—147*
pars c. 19 C. VIII q. 1 pag. 506

9 cf. *ibid. Decr. II*

scio quidem, quod omnis huiusmodi sit anticristus sicut quilibet eius fautor. cum igitur solum contra anticristos sit sermo, quis cristianus offenderetur vel non faveret dicte sentencie? scio siquidem, quod gratis remurmurans ostendit se criminis huiusmodi participem et anticristivum filium patris mendacii. ipse enim sophista callidissimus sub falso nomine cristiani nititur inducere anticristos et sic sub equivocatione clerici re et nomine tantum nititur protegere suos clericos, ut nominetenus cristiani et re anticristi gaudeant privilegio cristiani. cum enim solum apparet bonum appetitur, cum ista fallacia equivocationis decipit singulos, || quos seducit.

fol. 92^c

unde ne errem in deteccione istius fallacie, utor testimonio scripture sacre, testimonio sanctorum doctorum et legum ecclesie cavendo a descensu ad accusacionem individuam, sed detegendo huiusmodi testimonii generalem sentenciam ac relinquendo prepositis iudicibus et populo praxi intendentibus particulare iudicium et legis execucionem. nec credo, quod aliquem cristianum vel eciam infidelem offenderet ista sentencia.

20

ideo sepe dixi, quod laici non debent punire nisi nudo nomine clericos et notorie anticristos in defectu spiritualis prepositi, quod indubie non obviat ulli legi. quomodo, queso, gauderet talis sophista, anticristi discipulus, privilegio clericali, cum, ut sepe assumptum est tamquam principium per se notum, 'indignum est, eis ab ecclesia subveniri, per quos constat, in ecclesia

4 *B¹* in marg. iteravit (sine signo marg.) sentencie
 5 anticristivum in loco, qui prius scriptura carebat, supplevit *A*
 anticristum *B²C²D* 6 enim (linea obducta sublatum)
 enim *A* 8 re et nomine (et nomine linea deletum) et
 nomine *A* 8 re et nomine et nomine *B²D* 8 re et no-
 mine *C*, sed in margine eadem manus addidit et nomine
 12 *A¹* in marg. super. fol. 92^c notavit Cleri mali correccio
 13 istius corr. *D* illius *C* 16 triplicis ab alia manu
 (? *B¹*) in lacuna ante testimonii supplevit *B²* om. *AC*;
D, sed *D³* postmodum inseruit 21 *A¹* in marg.:
 Nota b(ene) dixi omisit *B²*, in margine et *B¹* et *B²*
 addiderunt, ut bis exstet 23 non om. *A*, add. *A¹* in marg.
 25 sumptum *B²*, sed prima manus superscripto as idem atque
 ceteri codd. legi voluit 27 scandalum in ecclesia *B²*

21 sepe: cf. *De Civ. Dom. II cap. II—IV passim*; sup. p. 3 sqq.

*On my side,
however, I have
the Bible, the
old Fathers and
the laws of the
church*

scandalum generari', ut notatur tercio Decretalium 'Ne Clerici Vel Monachi' secundo cap. et ad obstruendum fucum sophisticum, cum quo arguitur, ecclesiam debere parcere talibus, ut de peccatoribus per penitenciam conservis habeat, ut habuit de apostolis validos fidei defensores, decrevit ecclesia ex fide scripture de correptione fraterna, quod triplex monicio canonica debet precedere, et post obstinatus non occupabit primatum nec habebit de bonis ecclesie spirituale suffragium. si tamen post appareant signa penitencie, bene potest tamquam ethnicus et publicanus accipere elemosinas tamquam in ultima necessitate. nam nisi stetur isti regule Christi Matth. octavo decimo, illuderetur ecclesia per membra diaboli et fluctuaret irregulariter in incerto.

quinto et ultimo principaliter arguitur per leges ethnicorum philosophancium supra dictam sentenciam. nam Aristoteles septimo Politicorum, ut recitat libro quinto cap. octavo ponit, quod 'sacerdotium debet esse pars precipua policie'. nec dissonat hoc tempore legis gracie rationi imperatoris dotantis ecclesiam, igitur adhuc dotata ecclesia, debet clerus subici regulis policie. omnis enim pars est inferior suo toto, sed repugnat regulis nature ac ewangelii, quod quis habeat nomen partis

*Gentile philosophy makes
the priests members of the
political community*

2 cleri (*expunctum*) D, in marg. D² emendavit addito clerici 3 cum omiserunt B^cCD 9 speciale(?) A 12 christi bis scriptis A 15 A¹ in marg. notavit arguitur pro ista sententia lege B^c, sed B² secundo e superscriptis s et B¹ in marg. addidit s iuxta signum marg. 16 dicta sententia B^cCD 17 poleticorum B^cCD 18 8° in loco vacuo posuit B² lacuna in AD 20 racioni corr. A 21 ad B^c, sed B² postmodum inseruit huic

1 cf. C. J. C. II (*Decret. Greg. IX*) lib. III c. 2 tit. L pag. 658 3 cf. supra pag. 70 12 fucum: cf. supra pag. 70 2 7 cf. Matth. 18 15–18 13 v. 15 sqq. 17 Arist. opp. ed. Acad. Reg. Berol. III (*De Republica*) l. VII c. 8 pag. 680^a: *quintum est id, quod primo loco ponendum fuit, rerum divinarum et caerimoniarum curatio, quam sacerdotium appellant. . . . haec sunt res, quae . . . omni civitati opus sunt*

sine utilitate officii, igitur clerus dotatus debet habere speciale officium, et cum non licet imponere peculiari servo Cristi aliud officium, quam ipse sibi instituit, sequitur, quod clerus post dotacionem ecclesie manet obligatus ad istud officium. si igitur stulticia policie impedit ab isto officio, naturalis racio tollet impediens.

*Aristotle on the
secular duties of
the priest to-
wards the
common weal*

est autem officium sacerdotum secundum Aristotelem, disponere rem publicam ad felicitatem. cum enim ecclesia sit una persona humana, omnis autem homo naturaliter appetit beatitudinem et statum vivendi in celo, oportet, illam personam habere partem precipuam ad hoc notabiliter inclinantem, quod supponitur ex facto et doctrina Cristi, sacerdotis summi, cum suis apostolis esse speciale officium sacerdotis. si igitur pars sacerdotalis habet ex suo toto possessionem et condicionem, que ab hoc impedit vel retardat, manifestum est, quod licet illi toti, si sufficit, || partem illam corrigere vel iuvare et ad profectum sue universitatis reducere. sed constat, quod attencio ad terrena, voluptuosa eorum affluencia et terrenorum affeccio retrahit ab amore celestium. ideo necesse est, sacerdotium et populum amovere a clero istud obstaculum. et hec fuit causa vite et doctrine Cristi. unde Luc. vicesimo primo precepit suis, quos voluit esse vigiles, cavere a crapula, ebrietate et curis huius vite, id est, civilitate. et hec racio, quare ex ewangelio apostoli secunda Thymo. secundo quotlibet leges prohibent, quod clerici sint negotiis secularibus implicati. nam octagesima octava dist. 'Assumant' sic scribitur:

2 et 14 speciale (? spirituale) <i>A</i>	8 enim <i>B^cCD</i>
igitur <i>A</i> , sed <i>A¹</i> in marg. add. enim	9 appetit
naturaliter <i>C</i> ; <i>D</i> , sed lineis subscriptis in	naturaliter appetit
mutatum	14 igitur om. <i>D</i> , addidit in marg. <i>D⁵</i>
15 aut <i>B^cCD</i>	17 <i>A¹</i> in marg. infer. fol. 92v: de abla-
et int. lin. add. <i>A</i>	22 hec om. <i>A</i> ,
addidit in marg. <i>A¹</i>	28 assumant <i>A¹</i> in marg. notavit,
sed errasse videtur; nempe in Decreto distinctio incipiens	a verbo 'Assumant' nulla invenitur

23 v. 36

26 v. 3—4

LXXXVIII pag. 307

24 crapula est ebrietas vino effecta

28 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 3 Dist.

'episcopus, sacerdos aut diaconus nequaquam seculares curas assumant, sin autem, deiciantur'. unde nonagesima prima dist. dicitur de paupere clero, quod 'victum et vestitum sibi artificiole vel agricultura, absque sui officii dumtaxat detimento, preparet. clericus enim, qui absque corpusculi sui inequalitate vigiliis deest, stipendio ecclesie privatus excomunicetur', hoc est secundum Archidiacionum: si ammonitus non corrigatur. 'credo', inquit, 'quod clericus, qui negligit dicere horas, peccat mortaliter', ut patet extra De Celebracione Missarum, 'Dolentes', quia, ut dicit capitulo precedente, 'talis iniuriam facit proximo, cui debet pro temporalibus spiritualia refundere'.

ego autem addo, quod, quicunque clericus dimisso officio clericali intendit negociacioni vel servicio seculari, dum est talis, continue peccat mortaliter. est enim officium clerici orare, predicare vel preparatoria ad hec necessaria moderate disponere. unde octagesima octava dist. sub autoritate Ieronymi sic habetur: 'negociatorem clericum, ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quasdam pestes fuge', quia, ut sequitur ex autoritate Augustini, 'fornicari hominibus semper non licet, negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet. antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, facto iam non licet'. quotlibet sunt legum concordacie hoc testantes.

Through their worldly interests and doings the clergy are now degenerated.

¹ *A¹* in marg. super. cum sig. marg.: Contra negotiantes clericos et quid est negotiari aut om. *B^c*, addidit *prima manus inter lineas* ⁷ excomunicetur corr. *A* ¹⁰ exempla (?) *B^c* ¹¹ precedenti *CD* ¹⁴ *D²* (?) *D⁵* in marg.: nota ¹⁶ *D²* in marg.: Officium clerici ¹⁷ vel (*expunctum*) *predicare A*

² cf. *ibid. c. 3 Dist. XCI pag. 316* ⁴ artificiole: *idem ac artificium, scientia, industria, ingenium, quod adhibetur ab opifice in opere faciendo* ⁸ cf. *C. J. C. II (Decretalium Greg. IX) De Celebr. Missarum lib. III Tit. XLI c. 9 pag. 641—642, ubi rem, non ipsa textus verba invenies* ¹⁰ *C. J. C. II (Decretal. Greg. IX) lib. III Tit. XLI c. 9 pag. 641, sed verba supra commemorata in cap. 'Dolentes' nusquam inveniuntur* ¹⁹ cf. *C. J. C. I (Decret. I pars) c. 9 Dist. LXXXVIII pag. 308* ²¹ cf. *ibid. c. 10 pag. 308*.

sed difficultas est apud theologos, quomodo describitur negocium seculare. negotiacionem vero spiritualem debet ecclesiasticus summe attendere iuxta parabolam salvatoris Luc. undevicesimo: negotiamini, dum venio, sed negotiacionem secularem, quam Crisostomus vocat ⁵ negocium huius vite, recitat tertio Decretalium, 'Ne Clerici Vel Monachi', sed non diffinit. dixi autem alias, quod negotium seculare vel negotium civile est negotium gracia civilis dominii, et sic inter ipsum et negotium spirituale mediat negotium ecclesiasticum, quod ¹⁰ est negotium immediate gracia negotii spiritualis, quando clericus providet de vite necessariis precise, quante est necessarium ad officium predicandi. hoc enim est finale officium disponens ecclesiam ad beatitudinem. unde videtur michi, quod clericus vel religiosus impetrans ¹⁵ elemosinas ecclesie, ut dicetur, licet intendat predicare, elemosinas dare et multa alia bona facere, || dummodo ^{fol. 93a} talis impetratio distrahit ab officio clericali, ut sic implicat se negocio seculari, multo magis clericus occupans ²⁰ merum officium laicale.

*Now they
maintain, that
to be versed in
secular affairs
is as profitable
as to live a
life in pious
contemplation*

unde aliud est sophisma diaboli excecans populum. clerici sic negotiantes quantum ad elemosinas et utilitatem ecclesie magis proficiunt quam contemplativi et ewangelium predicantes. prodest igitur negotiari ad

8 negotium (*posteriorius*) om. *B^c*
nota bene 11 ut quando *B^cCD*
rasus est in A; quae prius scripta erant, legi non possunt
15 *D² in marg. notavit* quis implicat se negocio seculari
17 *A³ in marg. infer. fol. 92^d glossavit* secularibus clericum
implicari 21 sephisma *B^c*
B^c, iteravit in marg. B¹
vel *B^cC*

A¹ in marg.: ante quando locus
rasus est in A; quae prius scripta erant, legi non possunt
15 *D² in marg. notavit* quis implicat se negocio seculari
17 *A³ in marg. infer. fol. 92^d glossavit* secularibus clericum
implicari 21 sephisma *B^c*
23 proficiunt correxit
et *D, in loco raso A*

6 cf. C. J. C. II (*Decretalium Greg. IX*) lib. III Tit. 50
pag. 657 7 ex libris suis quem potissimum locum
JW hic in animo habuerit, diiudicare nequeo; libros De
Civili Dominio et De Dom. Divino sedulo percurri, nec vero
verba laudata inveni; respicit forsitan De Civ. Dom. I
pag. 127 et 129

faciendum talia opera bona de genere. sed constat, quod falsum assumitur, cum ecclesia stabilita est per contemplativos ewangelizantes et per alios degenerat a statu primevo, nimis apprecians gloriam secularem. con-
 5 ceditur tamen, quod tales faciunt multa bona de genere, sicut et diabolus facit cotidie. ymmo videtur, quod seducendo genus humanum facit remote et occasionaliter quodlibet bonum moris. ideo attendendum est non solum, quid, sed qualiter opus ffit. unde si ista eviden-
 10 cia moveret, clerici carnaliter procrearent, fures occiderent et quoslibet actus civiles seculariter exercerent, ymmo depredarentur et fraudarent proximos menciendo ad faciendum elemosinas plus egeno. sicut enim unum opus prohibetur a deo et sua ecclesia, sic et aliud.
 15 unde Archidiaconus super dist. octogesima sexta 'Per-
 venit' notat ex testimonio Innocencii et Hostiensis, quo-
 modo non licet clerico, sine speciali licencia episcopi publice procurare. si igitur propter elongacionem a
 20 statu innocencie non licet, hominem esse procuratorem in deteccióne veritatis civilis, evidencius non licet clerico, civiliter operari.

videamus igitur, quid superadditur necessitati nature, habendo omnia in comuni. et quidquid operis superad-
 ditur ad vitam proprietariam vel civilem, videtur michi
 25 sapere negocium seculare. et illa sunt secularia iudicia, que clericus debet contempnere, ut docet apostolus

*3 conteplativos comp. om. A degeneratur C; D cor-
 rexit, in exitu radendo, in degenerat a om. B^c, ad-
 didit in marg. B¹, inter lin. B² 4 concedatur C con-
 ceditur correxit ex concedatur D 9 A¹ in marg.: nota
 12 et fraudarent om. B^c, addidit prima manus in margine
 17 licencia om. D, addidit in marg. D¹ 22 hic in
 marg. cod. A sign. marg. exstat, sed nota, quam illa indicare
 solent, abest*

*15 C. J. C. I (Decr. I pars) c. 26 Dist. LXXXVI pag.
 304: decrevit sancta et magna sinodus, neminem horum
 deinceps, h. e. episcopum sive clericum aut monachum, con-
 ducere possessiones aut misceri secularibus procurationibus
 posse sqq. 16 de Hostiensis libris cf. supra II pag. 233*

*The church,
 however, was
 founded by
 faithful
 apostles, not by
 smart business
 men*

prima Cor. sexto, et ista est vita secularis, quam tertio Decretalium sub pena expulsionis precipitur monachis non vivere, quia, ut recitatur secunda quest. septima: 'nullus monachus secularia aut ecclesiastica negocia turbare presumat, cum vox eorum debet esse mortua, s quoad illa', recitante Innocencio super quarto Decretalium: Si 'Qui Filii Sunt Legitimi' cap. 'Transmisse', quod monachi debent esse vivi naturaliter, sed mortui civiliter. et sic loquitur de civiliter *mortuo* libro secundo 'De Foro Competenti' cap. 'Verum'. postquam autem ecclesia dotata declinavit ad seculum, mutavit sensum seculariter ac civiliter trahendo sensum ad ritum suum. olim enim fuit tota conversatio cleri sic supra seculum, quod non gracia conversacionis civilis fecerunt aliquid, sed conversatio civilis, quam diminuerant, eis subserviit. tunc 15 enim non laborarunt ad impetrandum, appropriandum vel cumulandum preter vite necessaria, ad perficiendum spirituale negocium, et tunc crevit ecclesia secundum pauperem statum et bona ecclesie minutim instar pluvie copiosius sunt dispersa. nec credo, quod grandis construccio monasteriorum, edificiorum vel cumulacio temporalium uni generi, alio nobiliori depau || perato, fortificat rem publicum, sed infirmat, quia, si non fallor, omnes tales ditaciones generis clericorum, omnes tales impretraciones cenobiorum et omnes grandes operaciones ad 25

*and her ruin
set in but by her
amassing
riches*

*Her outward
splendour in-
jures both,
nation and
kingdom*

9 de om. A, inter lin. add. A¹ *civiliter correxit A¹*
(ex civilitatis?) *'mortuo'* adieci de iudiciis *omnes libri*

De Foro Competenti scripsi, quia sic Decretalia habent verba, at de iudiciis Tit. I libri secundi agitur, ubi cap. Verum non exstat 11 secularitatis ac civilitatis CD 15 diminuerant corr. A 23 depauperato fortificat rem publicam (*expuncta et linea obducta deleta*) omnes A

1 v. 1 sqq. C. J. C. II (Decretal. Greg. IX) lib. III
Tit. L pag. 657: *ecce talia et his similia ministris altaris dei nec non et monachis omnino contradicimus* sqq. 3 cf.
ibid. I (Decr. II pars) c. 54 C. II q. 7 pag. 501 7 cf.
ibid. II (Decretal. Greg. IX) lib. IV c. 3 Tit. XVII pag. 710
9 cf. *ibid. lib. II c. 7 Tit. II pag. 250*

fol. 93b

nomen secularis clericci celebrandum, fiunt ex turpi lucro et questu illico reipublice infectivo.

ideo alias dixi, quod minus malum foret, ut expriata forent omnia temporalia, quibus ecclesia Anglie est dotata, ut ex eis darentur stipendia laicis literatis, necessariis ad officium regis et secularium dominorum, quam quod sic irreligiose et proditorie seculares et clericci a distraccione divini servitii symonia et sacrilegio sint infecti.

¹⁰ sed notandum, quod licet laicis, negociari seculariter. et sic stat, hominem in gradu infimo militari deo sic negotiando. sed caveat tam clericus quam laicus, quod non implicet se illis negotiis, quod facit clericus, quandounque paulatim commiscet actus civiles cum opere clericali vel ex integro intendit conversacioni false civili, dimissa vita debita sacerdoti. laicus autem, quandounque amor seculi superat quoad cultum amorem dei, tunc implicat se negotiis secularibus. tunc enim necessario est plica duplicitatis et anguli in vita hominis.
¹⁵ ²⁰ sed iuxta Cristi doctrinam Matth. sexto oculus cuiuslibet hominis debet esse simplex et per consequens vita recte texta et sine plica expansa, clericus autem, licet quandoque intendat ewangelice vite active, non tamen

*The disendow-
ment of the
church a small
evil compared
to the sinful
life of the
clergy*

7 irresile <i>B^c</i> ; quid ille legi voluerit, ignoro correxit <i>D</i> ex sunt 10 <i>A²</i> in marg. notavit laici negotiatio 16 quandoque <i>A</i> , expunxit <i>A¹</i> et in margine emendavit addens quandounque 17 amorem <i>B^c</i> , sed ante vocem et, quod inter lin. add., suppleri vult 18 <i>D⁵</i> in marg. notavit quando laicus implicat se 19 necesse (?) <i>A</i> 20 6 ^o <i>A</i> 12 <i>B^c</i> in lacuna positum 6 postmodum additum in lacuna <i>D</i> om. <i>C</i>	9 sunt <i>C</i> , 10 <i>A²</i> in marg. notavit laici negotiatio 17 amorem <i>B^c</i> , sed ante vocem 18 <i>D⁵</i> in marg. 20 6 ^o <i>A</i>
--	---

³ tangit leviter hanc opinionem Polem. Works, De Tripl. Vinculo Amoris (conscriptum 'circa finem' an. 1383) pag. 98; cf. De Ecclesia pag. 180, ubi ablationem temporalium a clero causam incrementi et perfectioris status ecclesiastici ac civilis intelligi vult: ex ipsis colligitur, quod sqq.; ibid. de ablatione temporalium in usum publicum cf. per totum processum cap. XV pag. 328 sqq.; frequenter reddit ad hanc thesim, cf. De Blasphemia pag. 63; 155 19 plica proprie involutio, curvatura est, translate excusatio futilis 20 v. 32

licet sibi degenerare conversando civiliter, quia talis vita implicaret contradiccionem in clero.

*Therefore the
proper admini-
stration of
church goods
belongs to the
king*

ex istis videri potest, quod regum et regnorum est, rimari radicitus, utrum elemosine, quas contulerunt pauperibus secundum formam legis divine et legis eccliesie, sint expense. aliter enim excidit clerus ab eorum dominio et tamquam proditor regni periculosior minatur ruinam regno tam temporalem quam spiritalem. unde, ut allegavi, beatus Gregorius libro undecimo Registri sui cap. tricesimo alloquitur regem Francie in hec verba: ¹⁰ ‘quidquid ad dei nostri cultum, quidquid ad ecclesiarum reverenciam, quidquid ad honorem pertinere cognoscitis sacerdotum, et studiose statui curetis et velitis in omnibus custodiri’. unde iterum: ‘vos pulsamus, ut congregari sinodum iubeatis et, sicut dudum scripsimus, ¹⁵ corporalia in sacerdotibus vicia et symoniace heresis pravitatem omnium episcoporum diffinizione dampnari atque a regni vestri amputari finibus faciatis nec plus illic pecuniam optinere quam precepta dominica permittatis’, quia, sicut scribit cap. vicesimo nono eiusdem undecimi libri Registri, iusticia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum, tunc regnum stabile creditur, cum culpa, que cognoscitur, cicius emendatur. ideo cum causa ruine populi sint sacerdotes mali, quis enim pro peccatis populi intercessor || se obiciat, si ₂₅ fol. 93c

8 eciam spiritualem ^{B^c} ^{A¹} in marg.: nota, *infra*
quod Gregorius *invenitur* ^{D⁵} in marg.: nota Gregorium
 ad regem, *quae sequebantur abscissa sunt* ⁹ 11° ^{D¹},
^{(? 2°) A} ^{2^o C} ^{5^o (? 11°) B^c} ¹⁴ pullamus ^{B^c}
 16 hereses ^A ²⁰ 11ⁱ *om.* ^{B^c} ²³ ^{B²} in marg.
notavit Nota Gregorium contra symoniacos ²⁵ ^{A²} in
marg. infer. fol. 93^b *haec habet*: nota verba Gregorii ad regem
 Francie contra malum clerum, *in marg. super. fol. 93^c*: de su-
 perfluis possessionibus cleri, quas habet de actu

4 rimari *idem ac scrutari* ⁹ S. Gregor. *Opp. omni.*
Ser. I tom. 77 pag. 1179 *Epist. l. XI ep. LIX ad Theoderi-*
cum, Francorum regem; Registri totum librum undecimum
sedula lectione pertractavi, at verba textus nusquam inveni

sacerdos, qui exorare debuerat, graviora committat, ac in vestris partibus sacerdotes impudice et nequiter conversantur, ad hec ulciscenda debemus ardenter consurgere, ne paucorum facinus sit multorum perdidio'. et sequitur humilis specificacio huius servi regnorum mitissimi: 'personam, si precipis, cum nostre autoritatis assensu transmittimus, que una cum aliis sacerdotibus hec et subtiliter querere et secundum deum beatem emendare. nec sunt dissimulanda, que dicimus, quia, 'qui emendare potest et negligit, participem se procul dubio delicti constituit'. providete igitur anime vestre, providete nepotibus, quos cupitis regnare feliciter, providete provinciis, et priusquam creator manum suam ad feriendum excuciat, de correccione huiusmodi sceleris studiosissime cogitate'! numquid credimus, hunc sanctum, si viveret hodie, cognoscens maius facinus maiorum sacerdotum Anglie, pulsaret regem et regnum conformiter ob dei honorem, ob honorem ecclesie et suorum sacerdotum, ob salutem anime sue ex evasione participii criminis et ob salutem nobilium et tocius populi regni nostri de remedio contra causam huius criminis providere? verum est, quod necesse est, dominos et totum populum emendari, sed oportet, a peccatis sacerdotum incipere propter multitudinem, propter magnitudinem et propter originem peccati amplius infectivam. maiori

To admit the degeneration of the clergy would be the beginning of a better state of things

4 sit per (per expunctum) multorum A fit (?) B^c
 11 igitur anime vestre providete omisit C, addidit in margine
 C², vel prima manus 13 noster manum B^c
 16 maioris D 17 pulsaret (linea obducta deletum) pulsaret A 19 anime sue ex evasione participii criminis et
 ob salutem om. A, in marg. super. fol. 93^c cum sig. marg.
 addidit A¹ 24 propter multitudinem om. D, addidit
 in marg. D¹

10 dictum mediae aetati proprium de consensu. notus
 est versus memorialis de sex modis consentiendi hic:
*Consentit co(o)perans, defendens, consilium dans,
 Ac auctorisans, non iuvans nec reprehendens,*
cf. Polem. Works, De Fundatione Sectarum pag. 19 nota g.

autem necessitati oportet primo succurrere. si igitur plus quam tercia pars reddituum regni sit in manu clericorum et illi non sunt sub decupli ad residuum populum regni nostri, cum aliter foret cleris regno superflus, si insuper laici plus copiose quam clericis imperciuntur bona pauperibus, quomodo cum hoc posset esse, quin clerici, proditorii procuratores pauperum et regni, consumunt elemosinas suas in avaricia preparatorie anticristo vel prodigaliter secundum vitam secularis, specialiter cum extra clerum viventem de istis redditibus sunt rectores, fratres, capellani et eorum clericis, qui ex aliis elemosinis secularium sunt subventi? numquid credimus, ad clerum regni nostri sufficere oblaciones et decimas, sicut est in regnis aliis et ex institutione dei fuit in veteri testamento? quare igitur non inquirit regnum de quantitate reddituum cuiuscunque collegii sive episcopi, quomodo crevit a prima fundacione cum irreligiosa impetracione de bonis pauperum, quomodo expenditur secundum condicionem donacionis in comparacione ad multitudinem elemosinarum, et quomodo consequitur, quod loco sacerdotum fovet regnum ad sui destrucionem monstruosissimum numerum proditorum? nec dubium, quin secundum leges divinas et humanas scrutinium tale foret licitum. non seducant nos itaque fallacie equivocationis de clero, ut pseudo ypocritas || acceptemus ut²⁵ fol. 93d clericos, nec fallacia accidentis, que peritissimos fallit, quod tales pseudo faciunt multa bona de genere et inferunt multis privata comoda, quia, licet diabolus omnibus tredecim fallaciis callidissime abutatur ad depcionem humani generis, cum istis tamen communius seducit populum, verum est, quod ex omni malo bonum evenit, et ubi habundavit delictum, superhabundavit et

To-day more than a third part of the royal revenues are mort-main

The secular government is entitled, by divine and human law, to inquire into the administration of church goods

5 plus om. B^c, addidit in marg. B² quod B^c
 15 inquit AD, correxit B^c 21 quod ACD ex B^c
 sacerdotum correxit A sacerdotiorum B^cD 24 se-
 ducat D fallacia B^cCD 25 A² in marg. super.
 notavit Actus bonus de genere quis est, virtuosus, indifferens et
 multa circa hanc materiam

gracia. sed exinde non sequitur, deum esse iniustum nolendo, hec cr̄mina emendari, nec populum ex bono, quod evenit, excusatum, nec amplius esse peccandum, ut maius bonum eveniat, ut docet apostolus Rom. 5 sexto et tercio. dixi autem alias, quod bonum de genere addit super bonum nature virtutis differentiam incomplete, ut opus utile est comune ad opus viciosum et virtuosum et, ut superaddit bonum nature utilitatem homini, dicitur bonum de genere supra virtutem ita, quod 10 non sequitur: hoc opus est bonum de genere, igitur est *A thing, though good in itself, is not always a virtue* virtuosum, cum illud genus sit communius virtute. et sic potest dici genus virtutis, sicut animal est genus hominis. et sic omne opus videtur michi esse bonum de genere, quia in quantum utile, sed hoc est equivoce, cum omne 15 opus virtutis sit per se utile et honestum; omne autem opus vicii est per accidens utile, quia occasione accepta ex gratia domini nostri Iesu Christi, sed est simpliciter per se inutile et dishonestum. et sic videtur, omne malum de genere esse bonum de genere, quia in quantum utile. 20 opera autem nature sunt secundum unam rationem neutra, secundum aliam rationem utilia vel inutilia, ut tactum est capitulo duodecimo et tertio libri quinti. non seducant nos igitur iste fallacie patri mendacii.

ex isto eveniunt multa bona, igitur hoc non est 25 iniustum ab homine corrigendum. debet enim omnis

1 nec exinde *B^cD* non *A*, *int. lin. addidit AC²* nec, *quod in textu scriptum est, linea obducta delevit A* *om. B^cCD*
 5 *A¹ in marg.: nota 8 utilitate B^c* 14 sed hoc est equivoce,
super. cum sig. marg. A¹ 22 capitulo *D* 23 non
seducant nos igitur iste fallacie patris mendacii om. D, post-
modum in margine adscripsit D¹ 24 *A² in marg.*
infer. cum sig. marg.: de ablacione temporalium

5 *v. 1—2* v. 8 alias: *fortasse relegamur ad*
Logicam lib. II cap. VI pag. 123 22 *cf. De Civilis Do-*
minio lib. III (i. e. liber quintus Summae) cap. 18 pag. 356
et cap. 3 pag. 31 sqq.; cf. etiam pag. 15—16

homo intendere vite et operi virtuoso et contrarium iuxta posse respuere. et idem est secundum theologos opus virtuosum et opus caritatis vel gracie, cum infideles non vivunt virtuose, licet de propinquuo faciant bona de genere.

5

*Even the Civil
Law in
England
permits
bishops to be
deprived of
their revenues,*

ex istis dictis beati Gregorii patet racio, quam sepe feceram: cum rex et domini temporales habeant dominium elemosinarum suarum et suorum progenitorum, ymmo manent ad hoc eis elemosine, interest eorum ex duplice iure, rectificare illos conformiter illi iuri. aliter enim remanerent in regnis bona confiscabilia ad destructionem manifestam regnorum vergencia, et cum liceret plenis dominis regnum illorum, ad pacificandum regnum suum bona illa de proditore non clero confiscare, quam vesaniam omnis racio abhorret. et super isto fundatur lex civilis de capitalis Corrodi collacione decima, ubi sic dicitur: 'si clericus veluti episcopus vel abbas habens || beneficium a rege datum non solummodo persone, sed ecclesie, ipsum propter culpam suam perdat, eo vivente ad regem pertineat, post mortem vero clerici ad successorem vertatur'. nemo autem potest hereticare hanc legem, quod seculares auferant suas elemosinas a proditoribus sui populi, ab inimicis ecclesie et discipulis anticristi, cum non illis, sed sibi contrariis data sunt bona ecclesie. quo iure igitur vendicarent tales bona pauperum, vel qua lege excomunicarent vel hereticarent

fol. 94a

6 responsio (*expunctum*) racio *inter. lin. add. A¹* fece-
ram in exitu corr. D 9 adhuc *B^cCD* eis *om. B^c,*
add. in marg. B² 12 non liceret *B^c* liceret *C, sed*
C³ add. inter lin. non 15 *isto om. B^c, addidit infra*
lineam B² 16 *capitulis B^cCD* 18 *A¹ in marg.*
super.: contra malum clerum 21 *revertatur B^c*

6 Gregorii: cf. supra pag. 86₉ sqq. sepe: cf. ex.
 gr. *De Civili Domini I cap. XXXVIII pag. 278 sqq.;*
cap. XXXIX pag. 285 sqq.; ibid. III cap. II pag. 27: ex
istis et multis aliis dictis sqq.; paulo infra: ipsi enim
apostolando tantum abutuntur bonis progenitorum, sicut
exercitus sqq.; ibid. II cap. XII pag. 136 sqq.; De Ecclesia
cap. XIII pag. 280 17 si clericus etc.: *verba desumpta ex*
vetera lege civili Anglorum, cuius editionem miki praesto
non fuisse aegre fero

satrapo eos, qui talibus suas elemosinas non ministrant? scio, quod Cristus nec ecclesia sua hoc potest, et pretensio excomunicacionis vel hereticacionis ecclesie malignancium constantibus nichil nocet. unde videtur michi signum evidentissimum anticristi et incursus demonii meridiani, quod contra legem ecclesie notantes et impugnantes huiusmodi inimicos ecclesie sint ideo a prepositis persecuti, illi autem in suis maliciis sub foco ypocritice defensati. nec valet dicere, non licere secularibus, tales discernere, cum lex scripture, lex ecclesie et facta eorum notoria blasphema et scandalum suum clamant. nec debet expectari indilata execucio episcopi, cum mora trahit periculum de prodicione regni et dampnacione perpetua quoad deum. et hinc ordinatum est, quod toti ecclesie debeat talium elemosinarum officium esse notum. voluntatem enim dei oportet esse notissimam et viam Christi cum conversacione suorum superiorum sequencium, ut per eorum semitas grex sequatur. et hinc ordinant leges ecclesie. nam secunda quest. septima sic habetur: 'in generali sinodo presidens dixit': 'cum pastorum vita in exemplo debeat esse discipulis, plerique clerici, qualis sit vita sui pontificis, nesciunt,

*whenever Holy
Scripture, the
Church Law
and their own
sinful life
demand it*

3 ecclesia D	9 ypocrite B ^c CD	nec usque ad
secula <i>in loco raso</i> scriptis A		11 blasphemiam AB ^c
14 hunc B ^c	18 sequancium (?) se contrancium) B ^c	sequacium C
		21 debeat in exemplo C; D, sed lin. super-
		scriptis mutatum in
		in exemplo debeat debeat corre-
debeat A	discipuli D	xit A
		22 plurique (?) B ^c

5 terminus JW*i proprius*, deductus ex Ps. XCI 6: *a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemonio meridiano.* JW frequentiter reddit ad terminum hunc, quo fictiones et fraudes fratrum et cleri caesarei intelligi vult; cf. Polem. Works, ubi terminum in inscriptione tractatus XV De Daemonio: Meridiano pag. 417—425 redire vides; De Diabol. et membris eius pag. 371; De Perfect. Statuum cap. III pag. 461; De Dissens. Pap. pag. 578; Crucifera cap. III pag. 612 8 fucus: *proprie* quilibet color non sincerus, sed facticius ad verum imitandum, transl. simulatio vel fallacia 12 indilata a verbo differo: quae absque dilatione, statim fuit 19 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 58 C. II q. 7 pag. 502

quam tamen seculares pueri sciunt. de qua re presenti decreto constituimus, ut quidam ex clericis vel etiam monachis electi in ministerio cubiculi pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco est regiminis, tales habeat testes, qui veram eius in secreto conversacionem videant et ex sedula visione exemplum profectus sumant'. et paulo ante capitulo proximo sic habetur: 'aliud est, quod ex presumpcione assumitur temeritatis', quomodo non licet accusare episcopum, 'aliud est, quod ex necessitate geritur caritatis. monachi enim ex presumpcione episcopos suos accusare non possunt, ex caritate possunt. unde et in canonibus precipitur, ut cubicularii episcopi sint vel religiosi clerici vel electi monachi, ut de eius vita dicere testimonium possint'. sed quomodo, queso,

*For now
priests and
prelates find
their glory in
enmity against
the church*

versa est ecclesia modo in tantum amaritudinem, quod in victu, ornatu et gestu tanta strepat secularis pompositas, quod eo senciatur laudabilior, quo sit mendicus publicus pauperum defraudator, et quod plus || horrendum est, impugnans talem censemitur publicus hostis ecclesie, cum pro tali procurabunt etiam supremum ecclesie! constat quidem ex legum principiis, quod libertas, que in favorem alicuius introducta est, non debet in eius lesionem vel dispendium redundare, ut patet in . . . De Iusticia et Iure, lege, Quod in Favorem et in sexto De Regulis Iuris, 'Quod ob Graciam'. cum igitur libertates, exemptions et privilegia concessa sunt sancte matris ecclesie, ut apcius serviat deo suo, manifeste patet, quod repugnat participio disolorum. sic enim redundaret in dampnum et scandalum verorum membrorum ecclesie.

3 monasterio A 17 censeatur B^c 18 A² in marg.
infer. fol. 94^a notavit Qualis debeat esse episcopus A¹ in
marg. super. fol. 94^b: de ablacione temporalium 23 inter
patet et lege in ACD lacuna exstat, nec non in cod. B, ubi
B² in locum vacuum inseruit in ff. de iusticia, omissio et
iure, quod postmodum in marg. addidit 24 quo A, sed
addito d supra lineam in quod restitutum favore B^cD
28 repugnant B^cD 29 in om. CD; B^c, sed B² in marg. add.

7 cf. ibid. c. 54 pag. 501 12 cubicularii sunt pro-
prie custodes cubiculi, transl. ministri in familia episcopi,
capellani aut camerarii 23 cf. supra pag. 90 17 28 dis-
colorum: cf. supra pag. 179

ideo ex principio privilegiorum et iuramentorum factorum ecclesie sequitur, quod laici tenentur in casu pseudologos persecui et sanctam matrem, ecclesiam suam, cum eius membris defendere et fovere. ex quo patet, quod 5 privilegia, exemptions et quecunque donaciones facte ecclesie non famulantur pseudologis, dum sunt tales. sed in isto punto stat seminarium litigii, cum eque, sicut pseudo possent nomen clerici false pretendere, sic emuli et specialiter laici, qui clericis opido sunt infesti, possent 10 veros clericos temere accusare. nec dubium, quin utrumque istorum inconveniencium posset contingere, et sepe contingit in effectu.

ideo considerandum est, quod ex parte clericorum est periculum gravius, crimen patencius et hodie frequens ac periculosius, quia casus est gravior, defensio acucior et superacio tollerabilior. nam dum clericus persecucionem patitur, meritorie expurgatur et spoliatus temporalibus vel privilegiis redit ad statum suum primevum, quem Cristus instituit. in opposito vero est 20 substraccio spiritualium carismatum et callida ac insuperabilis preparacio anticristo. est eciam crimen cleri patencius, cum hodie tantum invaluit sacerdotum ypocrisis excusata, quod iam vivunt dominancius et curiosius de bonis pauperum quam domini seculares. mundus autem, 25 cum debet cognoscere eorum regulam, potest ex multitudine testium noscere notorie eorum nequiciam. nec dubium, quin passio clerici posset laicos faciliter superare, cum passio martirum conquisivit Christo tyrannos et in-

*Therefore
laymen have
the right to
exercise juris-
diction over the
false priests,*

*as these are a
danger to the
church of
Christ*

2 sanctorum (?) A 12 contigit B^cD 14 patencius
et hodie frequens ac periculosius, quia casus est gravior,
defensio acucior et superacio tollerabilior. nam om. B^c, addidit
in marg. cum sig. marg. B² 21 crimen cleri B^cCD
cleri crimen A, sed lineolis duabus superscriptis ordo
verborum mutatus est ad aliorum consensum 28 ma-
teriarum expunctum A, in margine emendavit A¹ addito
martirum cristo om. B^c, add. in margine B²

23 cf. *Polem. Works* pag. 560; 557; 287; 101 et saepe
alibi

numerabilem populum infidelem, qua leccione spreta et contencione pro temporalibus suscitata decrevit ecclesia, sed crevit clerus, qui sinistre preponderaret temporalia ecclesie ante divina carismata. quamvis enim Laurencius noluit dare Decio infideli thezauros ecclesie, sed pauperibus, quibus novit esse debitos et sibi indebitos, Cristus autem dedit staterem de thezauro fisci, quia, quod nullius est civiliter, debet secundum iura hominum confiscari et illis dominis ac ministris, quos ecclesia non condempnat, sicut facit comunitatem sacerdotum et populi iudaici, dedit censem. omnia, inquam, ista fecit, ut nos constanter vadamus et faciamus similiter. unde, postquam || deflevit ruinam civitatis Jerusalem, fecit virgam fol. 94c de funibus educendo mercimonia de templo, que erant per sacerdotum avariciam introducta, ad denotandum, quod ipsi erant cause cece ruine populi. et ideo sunt primo virga facta de propriis codicibus et inquis operibus castigandi.

Neither by any natural nor by church law can anybody be constrained to support the enemies of Christ

et confirmacio huius patet ex sepe dictis, quod secundum legem nature et scripture nemo tenetur dare elemosinas suas illi, quem debet probabiliter credere esse principalem hostem ecclesie ut hereticum et blasphemum. sed sic debet fidelis populus credere de multis suis prepositis. igitur non debet sic ministrare eis suas elemosinas et bona pauperum. maior patet eo, quod

1 fidelem *D*, quod *D¹*, addens in marg. in, mutavit in infidelem qui *D* scripta (expunctum) *A*, in marg. spreta *A²* 2 pro op. *B^c*, add. in marg. *B²* 3 sed correxit *D* cli (linea obducta sublatum) crevit *A* 13 *A¹* in marg. super. notavit Contra malum clerum 19 *D⁵* in marg.: Nota 22 esse omiserunt *CD*, addiderunt in marg. *C²* et *D¹*

4 St. Laurentius, archidiaconus Romanus, natione Hispanus, corona martyrii exornatus anno 258, Decio regnante; quae supra de illo JW refert cf. Acta Mart. Boll., 10. Aug. II 495—532; Stadler, Vollst. Heiligen-Lex., Augsburg, s. a. III 704—705 7 cf. Matth. 17²⁷ 19 cf. e. gr. De Ecclesia cap. XIII pag. 296; 274 sqq.; cap. IX pag. 203; De Blasphem. cap. IV pag. 63

tale non foret opus misericordie, sed opus perfidie, cum talibus potest dici illud Matth. vicesimo quinto: esurivi et non dedistis michi manducare, sed membris diaboli michi contrariis. sicut igitur nemo sciens tales debet ministrare illis specialiter ad voluptatem ultra vite necessitatem bona ecclesie, sic nec probabiliter ita credens. minor autem swadetur supposita vita sacerdotum, que hodie notorie mundo ostenditur, cum ex ewangelio Matth. octavo decimo: si peccaverit in te aliquis ^{Holy Scripture entitles the layman to admonish the priest in a brotherly way} frater tuus, debes modeste eum corripere. sed talis prepositus est frater tuus, qui maxime notorie peccat in te, in tantum, quod secundum leges non debes ministracionem sacramentorum ab eo accipere, igitur secundum formam regule ewangelice debes eum corripere, quod non posses, nisi debeas de vita et habilitate tui elemosinarii iudicare. sed quomodo debes supponere sanctitatem in sacerdotibus, quos vides vergere a regula religionis primeve, qui non vocantur a deo in suo introitu, sed symoniace intrant contra ostium, non intencione spiritualiter laborandi, sed voluptuose et seculariter conversandi, quod opere notorio ostendunt, cum arma virtutum vertuntur in ferrum, predaciones in contenciones, oraciones in fabulaciones, contemplaciones in callidas machinaciones, tyriaca excomunicacionis in toxicam dilapidacionis, remedium dispensacionis ac privilegiationis in dispendium deterioracionis et privilegiationis

9 aliquis omiserunt C; D, sed D⁵ in margine addidit
 10 debes modeste eum corripere in loco raso A 12 quod
 om. C, addidit in marg. C² aut prima manus quod
 (linea deletum) non C, ut prior lectio in tantum secundum
 leges, quod non debes fuisse videatur 15 quod non posses
 iteravit D, sed alterum linea transversa delevit humilitate
 D 19 non om. B^c, in marg. adscripsit B² 20 do-
 minandi (expunctum) convers. A 21 notorie B^cC om. D
 22 vertuntur om. B^c, in marg. vertuntur B¹, supra quod
 vertuntur iteravit B² 23 in ACD et B^c 26 pravi-
 legiationis B^cD, correxit C

2 v. 35 9 v. 15 24 tyriaca: cf. supra I pag. 291
 26 dispendium verbale a dispendo: detrimentum, damnum

*All the more,
as now-a-days
the priest turns
the virtues of
the old church
into vice and
courts the
favour of
Satan instead
of Christ*

parcimonia in castrimargiam, pacienza in contumaciam, paupertas in civilitatem, hospitalitas in prodigalitatem, spirituale lucrum visitacionis in temporalem questum spoliacionis, et, ut breviter comprehendam, sola solicitude sacerdotalis ministerii, que instituta est, ut Cristi vicarius 5 contemptis temporalibus lucrefaciat animabus, subversa est ex institutione anticristi, ut eius vicarius contemptis spiritualibus noceat Cristi membris. et istud demonium meridianum spreta palliacione primeve ypocrisis est nunc ex pretensione potestatis civilis mundo tam pa- 10 tulum, quod nulla tergiversacione debet celari a laicis.

cum igitur omnes leges ecclesie supponunt, bona pauperum debere rite ministrari vere clericis Cristi membris, patet, quod nulle leges faciunt pro isto proposito, sed eius opposito, ut bona ecclesie talibus mini- 15 strentur.

ymmo, ut faciam finem istius materie, fide iuncta cum legibus humanis, cum manifeste sequitur, quod tales sunt dei, regis et populi || gravissimi proditores, que, fol.94d rogo, racio, quare non procederetur in tales pena finalis 20 supplicii? supponitur enim ex fide, quod prodentes tam corpus quam animam nedum ad perditionem omnium bonorum fortune et nature pro hac vita, sed etiam ad dampnacionem perpetuam sunt magis culpabiles proditores quam prodentes ea prodicione simplici quoad 25 mundum. et iterum supponitur ex fide scripture, quod peccatum regis et populi originatum ex tali clero suis subditis demerente inducit per se mortem eorum corporalem regni ac secularis dominii spoliacionem et demum perpetuam et consummatam dampnacionem. 30

1 castrimargiam A castrimagiam C, (? castrimargina) D
 3 A² in marg. infer. cum sig. marg.: ablacio temporalium
 temporale CD 6 lucrefaciat A 9 spreta correxit A
 19 A¹ in marg. super. glossavit Mali prelati sunt causa tocius
 mali in ecclesia

1 castrimargia *idem ac gulae concupiscentiae* 8 cf.
quae de termino hoc JWi proprio notanda sunt supra
pag. 915

ex quibus manifeste colligitur in clero huiusmodi luciferina prodicio. nam Iob. tricesimo quarto dicitur, quod deus regnare facit ypocritam propter peccata populi, peccata vero populi constat originari ex cecitate et negligencia speculatorum. ideo totum peccatum regni sicut eius meritum redundat causaliter in eius prepositos spiritales. cum igitur Psal. quinquagesimo quinto scribitur: *viri sangwinum et dolosi non dimidiabunt dies suos*, patet, quod ceci pastores sunt causa tocius stragis, tocius pestilencie et infirmitatis mortalis ex peccato regiminis in suis subditis. et cum ex testimonio scripture Ecclesiastici decimo regnum de gente in gentem transfertur propter iniusticias, iniurias, contumelias et diversos dolos, manifestum videtur ex supradicto testimonio Gregorii, quod clerici sic perversus perdit regnum dominia et demum corpus et animam perpetuo in iehennam. nam sicut ex regula communionis sanctorum quodlibet membrum Christi iuvat quodlibet ad quodlibet bonum vie vel patrie, sic ex lege membrorum diaboli quodlibet iuvat quodlibet ad quodlibet dampnum vie et finaliter ad complectionem dampnacionis capitaliter, cum illi presbiteri, qui, debentes plus proficere, magis peccant. non dicamus igitur: quid michi et regi vel regno, cum ex lege Christi, subducto eorum corporali suffragio, tenemur, comunicare eis elemosinam spiritualem; multo magis igitur, quando conducimur, quod tantum appreciamur dominio temporali.

*The clergy,
fallen into
worldliness,
ruins countries
and nations*

1 *D⁵ in marg.: nota* 7 54 *B^cCD, in correctura A*
 11 *regis CD compendio omisso* 12 scripture ecclesiastici
 10 *C ecclesiastici 10 B^cD; A, sed A¹ in marg. add.*
scripture, quod perperam inter ecclesiastici et 10 legi voluit
 17 *iehenna B^cCD D² in marg. addidit* regula communionis
 18 *membrum iteravit, prius linea delevit A* 19 quodlibet
omisit A, addidit in margine A¹ 25 tenemur corredit A
teneretur B^cD, expunctum C, sed C² inter lineas teneremur
 26 *corporalem (linea deletum) spiritualem D*

2 v. 30 7 v. 24 12 v. 8 15 cf. supra
 pag. 869 sqq.

nec dicamus, non in nobis esse defectum predicti discriminis, sed in populo seculari, quia, quantumcunque in regulam nostre professionis committimus, de tanto ad thezaurum sceleris nostri populi cumulamus. cum igitur congregatum incertam quantitatem necessitat ad vindictam, 5 patet, quam proditorie agunt prelati cum regnis, qui nedum addunt peccata propria, sed detinent aliena. quid scimus nos, quam propinquum est, ut compleatur Anglicorum iniquitas necessitans ad vindictam?

*Therefore the
secular govern-
ment ought
to watch over,
and to punish,
disloyal prelates*

ideo totum regnum debet arguere segnes prepositos, 10 qui non predican, non peccata subiectorum evacuant nec se ipsos pro comunicacione luminis, quod primo reciperent a deo, mundificant, sed omnino contrarium. nonne diceretur proditor regni, qui meatum gurgitis ex una parte in ipsum induceret, ex alia vero parte, ne 15 evacuetur fluvius, || murum construeret sic, quod perirent fol. 95a omnes fructus regni, omnia bona mobilia, bestie et persone? multo evidencius produnt regna, qui submergunt ipsa in fluviis peccatorum. ideo tam ecclesia quam quelibet eius pars potest dicere illud Psal. sexagesimi 20 noni: salvum me fac, deus, quoniam intraverunt aque usque ad animam meam. intrant autem aque usque ad animam membra Christi, quando populus peccator tam spissim sibi coniungitur, ut usque ad sacerdotem contingat fluxibilitas peccatorum. tunc enim Jordanis 25 conversus est retrorsum, quando patriarche ecclesie, qui debent se tamquam murum pro ipsa exponere, ut hostes eius excludant, modo sunt murus contrarius, ut inimicos, cius domesticos, foveant et includant. peccata

2 quantumcunque *A¹* in marg. cum sig. marg. quan-
doque *A* quandocumque *B^cCD* 10 *B²* in marg.:
Nota hic senes *B^c* 13 a om. *D*, inter lin. additum
20 LXVIIIⁱ codd. 22 meam om. *B^c* 23 usque
om. *B^cD*; *AC*, sed *A¹C²* (vel prima manus) in marg.
cum sig. marg. in utroque libro emendarunt 27 debent *A*
solent *B^cCD*

14 gurgitis a gurges: proprius locus in flumine pro-
fundus, in quo aqua vertitur, vorago, generaliter aquarum
congeries 20 v. 2

quidem populi per fenestras porosas terre vivencium sepius insorbentur, sed peccata cleri antiquata ex limosa ypocrisi sunt stagnosa, et nisi deus avertat, minantur ruinam proditoriam regno nostro specialiter, cum omnes 5 domini temporales, omnis populus vel doctores, qui pro posse non impugnant hoc facinus, dum habent ad hoc scintillam potencie, sunt ex taciturnitate consentanea prodicionis participes.

si igitur deus in veteri testamento promisit Abrahe, 10 quod non subverteret Sodomam propter decem, quantum debemus nos Anglici excutere in quocunque gradu segniciem, ut in nobis et aliis peccatum periculosius emendetur, considerantes, quod taciturnitas veritatis ewangelice est peccatum precipuum, cum una, ex cuius complecione 15 nostra ecclesia salvaretur, potest esse causa subversionis proditorie regni nostri. decem enim secundum Archidiaconum secunda quest. quinta 'Presbiter' plebem constituunt, sed forte nullus est de regno nostro, qui non timore servili in isto concutitur, cum veritatem demon- 20 stramat ex fide et factis hominum, licet vergat ad salutem regni, vix unus audet disererere, clamando, quod regnum nostrum nutrit de thezauro suo et sustinet plurimos presbiteros proditores. quomodo igitur stabit regnum, quod tam irregulariter invadit exteris, inimicis domesticis 25 periculosioribus intus fotis?

quot autem sunt leges humane, dampnantes talia proditorum genera, est nobis impertinens numerare, cum satis est nobis ostendere, quod prodicio supradicta sit maxima et a principibus precipue ponderanda, ut patet

*For to silence
evangelical
truth is the
gravest sin,
ruinous to the
English country*

5 seculari (*expunctum*) temporales A 14 cuius B^cCD,
A¹ in marg. eius A in textu 17 presbiter om. D;
C, sed C² vel prima manus in marg. adscripsit 24 ex-
 teros correxit A

2 limosa *a limo*, quod proprie est coenum illud, quod
 ex liquoribus subsidit; sumitur pro lutum 9 cf.
Gen. 18¹⁷ sqq. 16 cf. C. J. C. I (*Decr. II pars*) c. 13
C. II q. 5 pag. 459 25 fotis partic. verbi *foveo*: *cale-*
factus, in amore habitus.

*False priests
are inferior to
laymen; to
punish them,
to deposit
bishops and
priests is even-
tually a honour
to God and a
service to the
common weal
of church and
state*

octavo capitulo quarti libri. et moverent dominos secundum beatum Gregorium honor dei et sue ecclesie, amor salutis proprie et populi subiecti, ymmo amor clerici corrigendi, amor temporalium et iusticie complementum. clerici quidem degenerantes sunt posteriores s laicis et ex amissione status tamquam laici puniendi. debent enim episcopi remissi in correccione cleri sui cum clero post trinam monitionem obstinati deponi vel perpetuo suspendi, ut patet vicesimo quinto capitulo huius. et iuxta iura canonica clericus vacans prodicionibus et 10 adulacioni debet degradari. et sic de aliis pertinaciter viciosis, ut patet quadragesima sexta dist.: 'numquid il credimus, quod deus difert punire reos, licet in facie fol. 95b ecclesie sint proditorie defensati?' deus igitur degradat proditores tales atque ypocritas, quomodounque per- 15 mittat ecclesia, et per consequens sunt apud deum et sic simpliciter degradati. nec dubitat habens scintillam luminis fidei, quin quicunque clericus, in quounque crimen obstinatus, capiendo eciam ad parcum victimum bona ecclesie, sit fur, ypocrita, hereticus et infideli 20

3 populi *AB^c* proprii *CD* 5 posteriores *B^c*; corredit *A*; in marg. *C²* vel *prima manus* pociores *D*, expunctum *C* in textu 8 cum clero om. *A*, add. in marg. *A¹* cum sig. marg. 9 *8^oB²* in lacuna supplevit, sed numerus men- dosus est; utique sententia textus in cap. octavo huius nus- quam invenitur lacuna *ACD* 11 adulacioni *AD*; *C*, ubi rasura sequitur; *B^c*, sed *B²*, addito bus in marg., adulacionibus maluisse videtur 13 differt *C* 17 differt *B^cD*; expunctum *A*, sed *A¹* addidit inter lineas differt 17 du- bitat habens in correctura *D* 18 quin om. *A* 20 *D⁵* in marg.: nota *A¹* in marg. super. cum sig. marg. glossa- vit Sacerdos habens victimum parcissimum ab ecclesia abundabi- liter viciosus est fur, ypocrita et hereticus etc. 20 hereticus correxit *A*

¹ cf. *De Civili Dominio lib. II* (i. e. liber quartus Summae) cap. VIII pag. 71 ² S. Gregor. Opp. Ser. I tom. 77 pag. 2179, ubi verba quidem, quibus JW utitur, nusquam inveni, sed in Epist. ad Theodebertum, Franc. regem, Gre- gorium in similem modum disputantem invenies; vide etiam ibid. pag. 1181; tom. 76 (*Homil. in Evang. l. I* tom. XI) pag. 1111 sqq. ⁹ cf. supra pag. 24—25; 30—31; II 139 ¹² cf. C. J. C. I (*Deqr. I pars*) c. 2 Dist. XLVIII pag. 174

deterior. diripit enim bona aliena sub falso nomine adulatorio sacerdotis iuxta principium fidei, quod iustorum sunt omnia, sed iniusti nichil penitus iuste habent, ut docet Ambrosius epistola tricesima octava ad Simplicianum: ‘iniquus’, inquit, ‘et insipiens, quod putat, se habere, nequaquam possidet. an putas, illum possidere, qui thezauro suo incubans avara et misera torquetur solicitudine, ille vero eget, et si aliis dives videtur, sibi pauper est, qui non utitur eo, quod habet’; et sequitur conclusio. ‘nichil ergo affectu sapientis dicitur, nichil insipiente egencius. nam cum regnum dei pauperum sit, quid esse locuplecios eis potest?’ unde sicut dicit epistola secunda ad Constantinum: ‘nec dives est, qui indiget aliquo, nec pauper, qui non indiget’, et sequitur: ‘sapienti nichil alienum, nisi quod virtuti incongruum: quocunque accesserit, sua omnia. totus mundus sapienti possessio est, quoniam toto eo quasi suo utitur’. et post probat a contrario, quod iniustus nichil vere possidet. ideo docet eum, quomodo exemplificabit divitibus, ‘bonorum pauperum divicia querere et morum esse locupletes. pulchritudo’, inquit, ‘diviciarum non in sacculis divitum, sed in alimentis pauperum est. in illis enim melius opes lucent’. ‘discant’, inquit, ‘pecuniosi non sua,

Pretending to
be just men, to
whom all
things belong,
they are
robbing the
poor laymen

² *A¹* in marg. infer. cum sig. marg. addidit Iusti et sapientis est totus mundus et sic omnia 3 habent iuste *B^c*
sed lin. suprascriptis in aliorum ordinem redacta 4 *D²*
in marg.: Ambrosius 10 cuncti libri 5 se om. *B^c*, adiecit
inter lin. *B²* 8 alias *AC* 9 sibi *ACD* si *B^c* 10 di-
cius *AC* dicimus (dici⁹) *B^cD* nichil (*posteriorius*) *ACD*
nec *B^c* 11 *A³* in marg. plumbo scripsit notabene 13 se-
cunda scripsi ex auctoritate ed. Migne 35^a libri ad Con-
stantinum om. *D* 14 *A* in marg.: quid est <
dives pauper
18 occupat (linea sublatum) possidet *A* 19 exemplificabit
compendio omissio *B^c*

² cf. supra I pag. 56; 61; II 198; Aug. Opp. tom. II 696
⁴ cf. Ambr. Opp. Ser. I 16 pag. 1097 9 cf. ibid. pag. 1098
¹² cf. ibid. pag. 881 14 cf. ibid. pag. 882 19 cf.
ibid. pag. 886

sed que Jesu Cristi, querere, ut et illos Cristus requirat et sua omnia largiatur. impendit pro illis sangwinem, effudit pro illis spiritum, offert illis regnum. quid est, quod non sit datus pater, qui pro nobis unicum filium morti tradidit? anima igitur eos, servire domino in sobrietate et gracia et tota mentis sedulitate erigere oculos ad celestia, nichil ponere in lucro, nisi quod vite eterne sit. nam iste omnis huius seculi questus animalium dispendium est'.

si igitur clerici nostri possessionati impugnant istas preclaras veritates fidei tam opere quam sermone, nonne credimus, eos esse infideles, omni genere criminis irretitos? nonne foret secularis eciam infidelis, si non plus tales fures compesceret quam alienigenas vel egenos indigenas, qui ob avariciam cleri necessitatus est furari?

quomodo, queso, durarent sic bella, si nos clerici verbo et opere doceremus populum legem dei et insuper bona, que avare colligimus, forent egentibus debite distributa! modica nempe perturbacio in fontali principio necessitat ad discrasiam in toto residuo.

*The princes
therefore
should step
forward
against these
robbers and
spiritually help
the poor man*

cum igitur plus || solicitandum est principibus de bonis anime quam corporis, cupidique clerici non sunt digni, temporalia, que exigunt, possidere, sed dignitas sacerdotalis et omnia iura militant contra illos, qua perfida temeritate desistunt, sic errata in regnis corrigere et per consequens a vero iure sue dominacionis excedere et viam conquestus alienis predonibus preparare? nam secundum iura ecclesie, si prelatus wlt ecclesiam indebita subicere servituti, membra residua debent sibi resistere, ut notatur hoc libro primo Decretalium de

⁹ est omisit *B^c*, add. in marg. *B²* ¹⁷ populum
corr. A legem populum *B^c*, sed lineolis superscriptis
 in populum legem mutata ¹⁸ colimus *A* ²¹ plus
 perperam bis scripsit *A* *A²* in marg. super. notavit de
 ludis, quos fideles debent in hac vita exercere ³⁰ hoc *C*,
A¹ in marg. cum sig. marg. addidit om. *AB^cD*

⁹ dispendium verbale a dispendo, idem atque detrimentum,
 damnum ²⁰ discrasia = intemperies (*ευξηρασία*) ³⁰ cf.
 C. J. C. II (Decr. Greg. IX) lib. I c. 13 Tit. XXXIII pag. 201

maioritate et obediencia capitulo ‘Dilecti Filii’ et duodecima quest. secunda capitulo ‘Non Liceat’ et multis sequentibus. ymmo ratio naturalis et fides scripture hoc edocent, sic, quod non oporteret, nisi ad 5 opturandum adversarios, propriis legibus in ista materia adeo inmorari. oportet igitur, omnem filium ecclesie concurrere ad interludium pro tempore huius vite, cum secundum apostolum prima Cor. quarto: spectaculum facti sumus huic mundo et angelis et hominibus. 10 fuit autem ludus inchoatus pro statu innocencie, exemplatus directe a sapientia increata, que ludit coram deo, cum ipsa sit ars, per quam deus creans orbem terrarum eternaliter alludit ordini universi, ut dicitur Proverb. octavo. erit autem post diem iudicii ludus alias 15 consumatus, quem ludum nemini licet ingredi, nisi pro tempore huius peregrinacionis in dicto interludio rite luserit porcionem, cuius iudicium spectat, ut sepe dixi, ad numerum beatorum. angeli enim et homines beati intuentur continue ex altis sedilibus totam nostram 20 agonizacionem et quidquid bene vel male fecerimus in stadio huius vie. oportet autem, sacerdotes facere scripturam sacram, quam oportet esse originalia huius ludi, sic quod, de quanto quis ab originali pagine huius exorbitat, de tanto interludium interrupit. ex quo 25 patet, quod pernecessarium est, quemcunque sacerdotem in hoc interludio paginam istam supereminenter agnoscere et de exemplari suo in humanitate dicte sapientie secundum sanctitatem vite alludere.

*Holy Scripture
the standard
of christian life*

9	hoc edocent <i>om. D,</i> addidit in marg. <i>D¹</i>	hec
edocent <i>B^c</i>	6 adeo <i>om. B^c,</i> adscripsit in margine <i>B²</i>	2
7 concurrere correxit <i>A</i>	11 director <i>A</i>	12 creans
iteravit <i>A²</i> in marg. sine sig. marg.	17 luserit <i>B^cCD,</i>	
<i>A¹</i> in marg.	luxit (<i>expunctum</i>) <i>A</i> in textu	18 <i>B²</i>
in marg.: Nota de interludio	19 altis <i>indistincte scriptum,</i>	
vix legi potest <i>A</i>	21 ferre <i>B^c</i>	27 de <i>om. A,</i> add.
in marg. <i>A¹</i>		

2 cf. *ibid. I (Decr. II pars) c. 20 C. XII q. 2 pag. 693*
 5 opturandum a verbo *obdurare* 6 inmorari = *morari, permanere* 7 interludium ab *interludo: inter aliquid ludere, embolium (ἐμβόλιον)* 8 v. 9 14 v. 22—31 17 cf. *De Dom. Div. cap. XV pag. 129 sqq. (ubi sentenciam, non verba ipsa textus invenies)*

et corellarie sequitur, esse perhorrendam demeniam, habere prelatum huius ludi ignarum, cum tunc dogmatizat ludum diaboli, ferens exemplaria libri mortis.

et ideo dictum est vicesimo primo huius, quomodo omnes capitanei ecclesie debent de sacerdotum pericia s potissime providere.

CAPITULUM VICESIMUM OCTAVUM.

*Excursus: may
the Old Test.
law claim to
be still a
religious
standard*

Superest tractare aliam incidenciam ad principale propositum.

nam ex dictis de veritate scripture occasionaliter tractatur de cessacione legalium, quam materiam post autores scripture et specialiter apostolum ad Romanos, Galatas et Hebreos dominus Lincolnensis in quadam libello istius materie tractavit egregie.

cum autem lex moysaica || dividitur in ceremonialia^{15 fol. 95d}

*The moral law
of the Old
Testament the
ethical founda-
tion for all
times and
nations*

iudicia et moralia, quantum ad moralitatem attinet, cum tota includitur in eterno decalogo, patet, quod in illis non cadit cessacio vel dispensacio, eo quod sunt principia sine contractu loci vel temporis conclusiones alias morales fundancia.

20

3 exemplapleria *B^c* 6 Cap. 28 *A miniavit in ultima linea capituli* 8 *B^c in marg.* Cap. 27um, iuxta quod *B¹ 28 posuit, DC² in marg.*: Cap. 27um 9 propositum *B^c CD* 10 occasionaliter (*vitiouse scriptum et expunctum*) *A, iteravit A² in marg.* 11 tractatus *B^c D* 15 *A² in marg.* *infer. fol. 95^c notavit cum sign. marg.*: divisio legis mosaice dicitur *A B³ in marg.* notavit lex mosaica dividitur in ceremonialia, iudicia et moralia, moralia manent omnia, nec cadit in illis cessacio eo, quod sunt principia eterna

4 cf. supra II pag. 164; 166 8 incipit excursus alter; cf. priorem (sentenciam, quam sepe inserui etc.) supra cap. XXV pag. 1 sqq. 12 cf. Rom. 217 sqq.; Gal. 3 10 sqq.; 23 sqq.; 47 sqq.; 21 sqq.; 51 sqq.; 104 sqq. 13 Ebr. 7 sqq. de Lincoln. cf. supra I 387; doctoris huius libros, publici iuris hucusque non factos, me conferre non potuisse aegre fero 15 cf. de partitione hac legis mosaicae De Civ. Dominio lib. I c. XLIV pag. 426: hic dicitur communiter sqq. 18 dispensatio = administratio

sunt autem tria legalia vel ceremonialia, de quorum cessacione vel variacione Judei vel inimici scripture precipue offenduntur, scilicet sabbati servacio, carnis circumcisio et esus carnis cum sangwine abominacio.

5 pro solucione istorum et aliorum obiectuum suppono ex dictis de quiditate legis, quod lex integra cristiana sit aggregatum ex omnibus veritatibus scripture sacre, succedens pro suo tempore, quarum aliqua est temporalis, manens pro sua periodo, aliqua manens 10 perpetuo et aliqua stans in eternitate cum deo. ista autem est lex, quam Cristus dicit Matth. quinto se non venisse solvere, sed adimplere.

secundo suppono, quod contradiccio vel repugnancia debet capi respectu eiusdem subiecti, forme et temporis, 15 ut non repugnat, diversa subiecta successive esse contrarie denominata, nec idem subiectum simul formis compossibilibus vel pro diversis temporibus formis oppositis.

ex istis patet tertio, quod non repugnat, sed consonat legi dei pro diverso tempore, persona et loco legum varietas, sic enim vixerunt homines sub lege naturali ante dacionem legis moysaice. in illa autem lege dabantur ceremonie et iudicia variata secundum viros et

*The christian
moral law the
unity of all
Scripture truths*

1 vel ceremonialia *om. A, addidit cum sig. marg. in*
marg. super. A² 2 inic (linea delet.) inimici *A*
 4 sangne *A* 6 *A² in marg. super. cum sig. marg.:* Quid
est lex integra cristiana B³ in marg. notavit lex cri-
stiana est aggregatum ex omnibus veritatibus scripture
sacre, succedens pro suo tempore, quarum aliqua est temporalis,
manens pro suo periodo, aliqua manens pro perpetuo, et aliqua
stans in eternitate cum deo. et illa est lex, quam Cristus dicit
se non venisse solvere, sed implere Matth. V 9 sua corr. A
suo B^c; D, qui a, quod prius exstitit, corr. in o 12 im-
plere B^cD; A, sed A¹, in margine addito ad, emendavit
13 A¹ in marg.: nota A² in marg. infer. cum sig.
margine notavit de successione legis nove post veterem
15 subiecta scripsi substantia (?) cuncti libri 16 D prima
manus in marg. 5 notavit; qua de causa, ignoro, nisi 3
scribere voluit, quod ad falsam lineam appositurus erat
20 diversis B^cD 23 ceremonia A, (?) C

All these,
pointing to
Christ, remain,
but their forms
change

feminas, secundum sacerdotes et populum, ymmo generaliter secundum dispositionem persone vel populi, quam deus instituit. et cum omnia diriguntur ad messiam, finaliter patet, quod tempore legis gracie oportet, figuræ cessare et alias leges succedere. et sic ex fide capiendum est, quod totum corpus legis dei succedit secundum partes mutabiles ordinatissime sine defectu legis domini.

sed laboriosa restat difficultas huius scripture professoribus, in particulari discutere obiectus adversancium et undique reddere de quesito congruam rationem. ¹⁰

unde Lincolnensis primo cap. 'sic', inquit, 'alternis modis adversantur scripture, quidam scienter et quidam ignoranter. scienter vero adversantur quidam sacre pagine, ut Manichei et Marcioniste, qui legem prophetasque condemnant, et ut iste adversarius legis et prophetarum, qui dixit, quod deus legis, que data est per Moysem, et prophetarum ad eandem legem pertinencium non sit verus deus, sed pessimus demon, contra quem scripsit Augustinus librum intitulatum Contra Adversarium Legis et Prophetarum. hii conantur construere, ²⁰ vel falsa esse plurima, que in sacra pagina scripta sunt, vel crudelia vel iniqua vel obscena et turpia vel vana, utilitate et ratione carens. || qualium non convenit, ^{fol. 96a} deum esse autorem, cum ipse sit summa veritas, benignitas, equitas, mundicia, pulchritudo et utilitas, plenitudo. ²⁵ talium', inquit, 'adversariorum scripture raciones et calumpnie innumerabiles sunt. vix enim inveniri posset

9 dissolvere *B^cCD* 10 redderet *D* 11 alternis modis adversantur scripture *A* alternis modi adversarii scripture *B^c* alterius modi adversarii scripture *CD*
 20 astruere *B^cCD* 23 *in infimo marg. fol. 95^{c d} cod. A*
paene illegibile aliquis addidit psal. jiem yako na sskorny,
verba bohemica, quae latine vertuntur: scripsi tamquam in
corio

¹⁴ cf. de hac versutia Manichaeorum Augustini Opp. tom. X 659 (*Contra Adversarium Legis et Prophetarum*)

Marcioniste appellantur sectatores doctrinarum Marcionis, quae tempore saec. tertii et quarti late disseminatae sunt non solum Romae, sed in Italia quoque, in Hispania, Africa, Egypto, Syria, Palaestina 19 cf. ibid. pag. 658; 681; 667

vel parva scripture particula, in qua non posset fabricare calumpniam, cum assit astucia versipellis et impia. unde supra modum laboriosum esset et prolixum, investigare et solvere omnes istas calumpnias².

5 ex istis noto primo, cum quanta diligencia sancti episcopi prioris ecclesie laborarunt ad defensionem et enucleacionem scripture sacre, que est fides ecclesie.

noto secundo, quomodo sentencie modernorum consonant tam verbaliter quam sentencialiter cum pseudo-¹⁰ adversariis scripture tempore sanctorum episcoporum preter hoc, quod magis callide dicunt modo, scripturam sacram esse falsissimam et pessime sonantem, non ad sensum, quem ipsi dicunt deum intendere, quem sensum illorum est ad mores suos trahere, sed ad sensum, quem ¹⁵ apostoli, sancti martires et doctores tam doctrina vite quam verborum dilucidacione relinquunt. et hec persecucio scripture subdola tam verbis quam opere est sibi maxime inimica.

sed tertio noto instar solicitudinis sanctorum doc-²⁰ torum, quod foret labor doctoralis empiricus, instare contra pseudoglossarios, cum modicus error in principio religionis Cristi in brevi pululat in enormem. —

ad primam difficultatem de sabbato dictum est ^{Sabbath, in its moral meaning, will endure for all times} tractatu De Preceptis cap. octavo decimo, quod sabbati servacio, quantum ad moralitatem attinet, manet perpetuo, ²⁵ cum semper debemus quiescere a peccato. servatur autem

The old church held the Bible in high esteem, but the Moderns don't care for the truth of the Gospel calling it a most false compilation

² assit C om. B^cD; A, sed add. in marg. A¹ cum sig. marg. 8 A² in marg. super. cum sig. marg. notavit Contra adversarios scripture sacre 15 sancti AC cristi sancti B^cD 15 vite om. B^c 23 A² in marg. infer. cum sig. marg. notavit nota, quare cristiani octava die sabbatizant 24 18° A lacuna CD; B^c, sed B² addens secundo lacunam explevit B² (vel B¹) in marg.: servacio sabbati quantum ad moralitatem manet perpetuo, cum semper debemus quiescere a peccato

²⁴ tractatum De Preceptis, qui traditus nobis est sub inscriptione De Mandatis, conferre non potui, quippe cuius editio in manibus viri docti F. D. Matthewi sit

secundum figuram die septimo pro tempore ante incarnationem, prefigurans quietem Christi mortui pro sabbato in sepulchro et quietem dormientium etate septima in purgatorio. tempore autem legis gracie post complecionem figurati celebratur finalis sabbatizacio die octavo,⁵ quo Christus, qui illo die mundum condidit, resurrexit et

*The celebration
of Sabbath* qui illo die mundum sciencia vocis illustravit, ut patet de missione spiritus sancti, eodem die veniens ad finale iudicium, evigilabit totum genus salvandorum, ut quiescant perpetuo in octava etate, ceteris resuscitatis ad dampnacionem perpetuam. unde prerogativam istam diei dominice tangit Augustinus in De Questionibus Veteris et Nove Legis nonagesimo quinto cap., quomodo 'post septem septimanas, figurantes mundum peccato inveteratum, succedit dies quinquagesimus penthecostes, in¹⁵ quo est mundus renovatus. hec igitur est dies, quam fecit dominus, in cuius essencia sunt alii replicati, cum in illa est mundus creatus, Ysaac circumcisus, phase solemnitatis adimpta et die quinquagesimo octavo post lex data, que tria concurrebant in novo testamento de²⁰ nostro Ysaac, Jesu Christo, et sic, ubi factum est vespere et mane dies unus, cum dies incepit ab informi materia,

1 secundum *om. CD, addidit in marg. C² (aut prima manus)* 2 mortem (?) *A* 4 *B¹* (? *prima manus*)
in margine: tempore legis gracie celebratur finalis sabbatizacio (?) die octavo, quo christus, qui illo die mundum condidit, et qui illo die mundum sciencia vocis illustravit, ut de missione spiritus sancti patet, et illo die veniens ad finale iudicium, evigilabit totum genus salvandorum, ut quiescant perpetuo in octava etate, ceteris resuscitatis ad dampnacionem perpetuam
 10 *B¹ (?) in marg.:* dies veniens ad finale iudicium evigilabit totum genus salvandorum, ut quiescant perpetuo in 8va etate, ceteris resuscitatis ad dampnacionem perpetuam 11 *C²*
in marg.: Nota de prerogativa diei dominice 13 95° *B^cCD,*
A¹ in marg. 45° *A in textu verborum* 20 con-
 currebat *AD* 21 vespere *AB^cD* vere spere *C*
 22 ab *om. A, add. in marg. A¹* *D⁵ in marg.:* nota

12 cf. Opp. tom. XVI (*Quaestiones Vet. et Novi Test.*)
 438—440 18 phasis a graeco φάσης = dictum, dictio,
 transl. pascha (vel criminis apud magistratum denunciatio)

^{fol. 96b} dies || mundi gracie excedentis mundum nature incepit a Christo, forma omnium exemplari. nox itaque precessit, dies appropinquavit, letemur in ea. et hec racio, quare ecclesia incipit diem a medio noctis sabbati, quando dicitur, Cristum natum.

ex istis colligitur triplex causa variacionis sabbati a die septimo ad octavum. prima, ne infideliter iudicantes expectemus quietem messie, quasi adhuc morituri pro die septimo in sepulchro; secunda, ut appropinquante ¹⁰ quiete beatitudinis finaliter figurata per sabbatum, ut patet ad Hebr. quarto, habeamus nos christiani signum expressius, quietem et gloriam etatis octave clarius prefigurans. sic enim post fumum nubilum ignis prenoscitum erupit flamma, propinqua nuncia post umbram ¹⁵ lucis venture, ante plenum illapsum luminosi emicat lux secunda et generaliter in presencia maioris luminosi confunditur lux precedens. sic enim veniente sole lux astrorum confunditur, et sic pro causa tercia necesse est, cum natura paulative et ordinative procedit. sicut ²⁰ est dare triplicem quietem, sic sit dare sabbatizacionem triplicem temporalem, prima die septimo, precedens quietem Christi in sepulchro; secunda die octavo, precedens quietem patrum a purgatorio. et utraque istorum interpolata, sicut est sabbatizatio a peccato, sed tercia ²⁵ simul cum re est perpetua sabbatizatio pro die octavo novissimo. finis autem omnium istorum est preservacio a peccato et perpetua quies in gaudio.

quodsi queratur, quando et qua autoritate facta fuit

*The threefold
celebration of
Sabbath interpreted*

1 incepit *om. A*, add. *A¹ in marg.* 2 *B¹ in marg.*: dies gracie incepit a christo, nox precessit, dies appropinquavit, et hec est racio, quare ecclesia incipit diem a medio noctis sabbati (!), quando dicitur, cristum fuisse natum 11 ad *om. A*, add. *A¹ in marg.* 13 nubulum *B^c* 15 venture *om. A*, addidit *in marg. A¹* emiccat *A*, sed prius c expunctum 19 ordinate *B^cD* 20 *A² in marg.*: Sabbatizatio triplex 23 patrum *ACD* primi *B^c* 26 *A² in marg. super. cum sig. marg. glossavit* Sabbatizacionis finis est preservacio a peccato etc.

ista translacio, dicitur secundum Magistrum Historiarum super historia Actis apostolorum cap. sexto, quod statim post ascensionem ecclesia novella sabbatizavit feria quinta, quia illo die natura nostra primo venit ad re-quietum. unde in memoriam processionis, quam fecerunt apostoli a Jerusalem in montem Oliveti, et e contra

*The Sunday of
the primitive
church*

processionaliter processerunt in quinta feria, que fuit paris solemnitatis cum feria prima, sed post, quando ecclesia fuit onerata aliis festis, pretermisit solemnitatem septimalem ferie quinte usque ad festum annuale ascensionis et continuavit sabbatizacionem prime ferie et addidit sibi processionem quinte ferie. unde credo, quod octavum diemi post resurrectionem et continue posterius ecclesia celebravit. crux autem portata in processione et redditu signat, Christum, sicut in die ascensionis, discipulos suos precedere et continue spiritualiter comunicari.

*Sunday an
institution of
Christ*

si autoritas queritur huius festi, dicitur, quod auctoritate Christi, quam comodavit sue ecclesie, dum inspiravit

2 historia A historiis (? hist^s) B^cD hostiensem
(expunctum et linea deletum) C, sed historiam C² vel prima
manus in marg. add. 9 pretermisit secundam sillabam
(ter) corr. B^c et in marg. B¹ nec non B² addiderunt ter
10 septimanalem D 16 computari D, (?) B^c con-
miseri A, sed inter lin. aliud con superscriptum est; locus
admodum corruptus

1 Petrus Comestor, *Magister Historiarum* (*pe maistre of stories, Matthew, Unpr. Works of JW pag. 2*) qui scripsit *Historiam Scholasticam* (ed. Parisiis 1513), compendium popularē inde ab initio mundi usque ad exitum Actorum, quod in summa gratia apud homines mediī aevi erat. Comestor presbyter, post decanus urbis Trecae (*Campaniae Gall.*), anno 1164 cancellarius univ. Paris., in fine vitae in monasterium St. Victor. sese recepit, ubi, omnia sua bona pauperibus relinquens, ca. annum 1179 vita decessit. in sepulcro eius inscripti fuisse dicuntur hi versus:

Petrus eram, quem Petra tegit, dictusque Comestor
Nunc comedor. vivus docui nec cesso docere
Mortuus, ut dicat, qui me videt intumulatum:
Quod sumus, iste fuit; erimus quandoque, quod hic est.
cf. Dante, *Parad. XII 134*, ubi Mangiadore appellatur

eam per spiritum sanctum, elicere ex scriptura, quod fuit taliter faciendum. non enim est fideli fingibile, quod sanctum collegium apostolorum sabbatizaret in meditullio temporis inter resurrectionem ac sancti spiritus missionem et post illustrati ac confirmati eodem spiritu fol.96c continuarent || eandem formam sabbatizandi, nisi foret licita ac debita, a deo autorizata. unde optarem, quod omnes ritus nostri forent a deo confirmati. Cristus enim post baptizmum ieunavit quadraginta diebus continet et per consequens afflxit animam suam in multis sabbatis, et tamen Neem. octavo dicitur: dies sanctificatus est domino, nolite lugere et nolite flere. item, quando apostoli confricularunt spicas comedentes in sabbato, ut dicitur Matth. duodecimo, 15 Cristus factus est contra calumpniatores de soluzione sabbati advocatus in istis, innuens tamquam dominus sabbati et potestatem habens super cessacione ceremoniarum veteris testamenti, quod debuerunt dissolvi. notum quidem est, quod tales ritus non sunt per se boni mora- 20 liter, sed figure virtutum et sequencium premiorum. ideo manifestum est, quod non sunt nisi particulares ceremonie et ad tempus. unde Jer. septimo dicitur: non sum locutus patribus vestris, et non precepi eis in die, qua eduxi eos de terra Egipti, de verbo 25 holocaustomatum et victimarum, sed hoc verbum precepi eis dicens: audite vocem meam, scilicet in observancia mandatorum, et ero vobis deus. ceremonie itaque habuerunt meditullium temporis, quo

The rites and forms of the Old Testament are not good in themselves, but images of grand and grave things of the future

6 A² in marg. infer. fol. 96b: nota, qua autoritate translata est sabbatizatio et multa pulcra circa illam materiam, idem in marg. super. (fol. 96c) notavit de cessatione legalium et aliarum figurarum 9 continue B^c; om. ACD, sed A¹ in marg., C² int. lineas restituit 11 octavo scripsi ex auctoritate Scripturae Sacrae 10 cuncti libri hic in marg. cod. A sig. marg. exstat, sed eius nota abest 25 holocaustum correxerunt in fine CD holocaustum B^c, in fine corr. CD

4 meditullium, nomen a mediis, syllabica adiectione productum, significat medium spatium 11 v. 9 14 v. 1
16 cf. ibid. v. 8 22 v. 22—23

populus quievit in Judea, ubi fuit templum Jerusalem continens medium habitabilis ad figurandum sacramenta gestorum Cristi inibi, ad irradiandum ecclesiam circumquaque de finibus terre, cum sit singulariter illa persona, que invenit mulierem fortem procul, cum de

*and figures of
the perfect
covenant of
Christ*

ultimis finibus tam Judeorum quam gencium fuit eius precium descensurum, ut patet de Ruth, Raab et aliis. omnia autem ista figurarunt, quod Cristus ecclesiam congregaret in unum ex gentibus et Judeis, non quod isti ritus erant per se boni moraliter. unde Mich. sexto 10 scribitur: quid dignum offeram domino? curvabo genua deo excelso. numquid offeram ei holocausta et vitulos anniculos? numquid placari potest deus in milibus arietum aut in multis milibus thaurorum pigwium? numquid dabo 15 primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato anime mee? indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid dominus querat a te, utique facere iudicium et diligere misericordiam, sollicite ambulare coram domino. 20 unde ad istum sensum dicitur Ezech. vicesimo: ego

2 continentis *AB^cD* 4 circumquaque *A expuncto*
priore cu *finnibus (? finnbj) B^c, qui mendose scripsit*
 5 inveniet *B^c* *cum om. B^c* 6 terre tam *B^c* 7 pre-
teriti A in textu, sed in marg. cum sig. marg. A¹ emendavit
 premium 8, 11 et 21 hos locos, signo quodam in marg.
ad pictio, praeter ceteros notari vult A 15 thaurorum
in loco raso A; C, sed prima manus in marg. cum sig.
marg. posuit hircorum *hircorum B^cD* 16 primo-
genitum correxit A 20 et solicite *B^cCD* 21 *B^a*
in marg. notavit dicitur ezech. vicesimo: ego dedi eis precepta non bona, i. e. non per se bona moraliter, sicut est diligere deum et proximum. unde salvator Matth. 9°, quando pharizei redarguerunt eum de prevarificacione (!) ritus iudaici, manducando cum publicanis et peccatoribus, sic respondit: euntes dicite, quid est: misericordiam volo et non sacrificium. tunc enim venit tempus, quando deus abominabitur talia sacrificia, ut dicitur Ysa. primo, Jer. sexto et Ose. sexto, unde Cristus precepit, eis dicere, quod venit ille, cui sufficit opus misericordie, et qui voluit, figuram cessare, ut patet Jer. tricesimo primo

dedi eis precepta non bona, i. e., non per se bona moraliter, sicut est diligere deum et proximum. unde salvator Matth. nono, quando pharizei redarguerunt eum de prevaricacione ritus iudaici, manducando cum publicis canis et peccatoribus, sic respondit: euntes dicite, quid est: misericordiam volo et non sacrificium. tunc enim venit tempus, quando deus abhominatur talia sacrificia, ut dicitur Ysa. primo, Jer. sexto et Ose. sexto, unde Cristus precepit eis dicere, quod venit ille, cui suffecit opus misericordie, et qui voluit, figuratas cessare, iuxta illud Jer. tricesimo primo: ecce, dies veniunt, dicit dominus, et feriam domui Israel et domui Juda fedus novum, et Bar. secundo: statuam eis testamentum alterum sempiternum et ecce, dies veniunt, dicit dominus, et consu-

fol. 96d mabo domui Jacob || super testamentum novum, quod disposui patribus eorum, cum eduxi eos de terra Egipti. et idem patet expressius Dan. nono de cessatione legalium.

multis talibus testimoniosis veteris testamenti utitur apostolus Heb. nono et decimo ad probandum, quod dacio nove legis prophetate impleta est in Iesu Christo. cuius racio est, oportet, oblaciones figurantes cessare, dum completa fuerit oblatione ultimata. sed Cristus pontifex futurorum bonorum introivit semel in sancta, eterna redempcio inventa, igitur superflueret, oblationem figurativam eius superaddere

The symbols
of the Old
Testament
realised in
Christ

3 prevaricante D 9 sexto scripsi ex auctoritate
Scripturae Sacrae 3º A lacuna CD; B^c, sed B²
supplevit 2º 14 testamentum correxit A inter et
et ecce exstat lacuna in omn. libris 18 hic in marg.
cod. A signum marg. adscriptum est, quo locum praeter cetera
notari vult 22 Iesu Christo A Iesu nostro B^cCD
B³ in marg. glossavit oportet oblaciones figurantes (figu-
rantes supra lin. additum est) cessare, dum completa fuerit
oblatione ultimata, que fuit finis oblationis figurantis

3 v. 13	8 v. 11—20	v. 20	9 v. 6
11 v. 31	13 v. 35	15 Bar. 119—20; 235	18 v. 13—18
21 v. 1 sqq.; II sqq.		v. 1—21	24 cf. Ebr. 911—12

post totale officium consumatum. thabernaculum autem huius magni pontificis est mundus, et sancta sanctorum est celum, ut patet diffuse alibi, in quod Christus intravit, non cotidie cum sangwine bestiarum et ceteris figuris, sed semel pro semper per proprium sangwinem omnes ritus priores finaliter figurantem. cum igitur ille pontifex perpetuus necessario assistit a dextris dei, semper vivens ad interpellandum pro nobis et precipientes, quod, ponentes totam spem nostre negociacionis in eo, offeramus sibi non ¹⁰ figuras veteres, sed cordis devocationem et fructum labiorum, quia aliter peccaremus, desperando de nostro mediatore et despiciendo formam legis sue, quomodo igitur non faceremus sibi omnem reverenciam pro tempore et modo, que ipse in suis apostolis edocuit ¹⁵ facienda?

quodsi obicitur illud Ex. tricesimo primo: omnis, qui fecerit opus suum, in hac die morietur. custodiant filii Israel sabbatum et celebrent illud in generacionibus suis; pactum est sempiternum inter me et filios Israel signumque perpetuum, patet, quod hoc dictum non obviat propter multa.

*The social
meaning of the
Sabbath*

primo, quia per sabbatum intelligitur confuse re quies ab opere servili, quounque tempore fuerit, quod ²⁵ erit perfecte in patria. secundo, quia sabbatizatio iudaica pro die septima non est sempiterna sive perpetua, hoc est, continua sine fine, tum, quia interposita incidencia sex dierum, tum eciā, quia secundum Judeos

1 *B² in marg. iteravit* tabernaculum huius magni pontificis est mundus, et sancta sanctorum est celum ^{2 cf.}
supra pag. 11318 3 quo C, sed C² int. lin. add. d et D correxit quod ex quo 5 pro om. A, inter lineas addidit A¹ 10 eo C, correxit A ea B^cD sibi correxit A si D 17 obiciatur CD A² in marg. notulam habet: Contra dicta 20 generacionibus A¹ vel prima manus in marg. oracionibus B^cCD, expunctum A in textu 28 continue CD qui est interposita B^cD

cessaret omnino pro die iudicii. quod si vocent sempiternum et perpetuum periodum vel illud, quod permanet in fructu perpetuo, licet non in sua existencia, patet, quod eque servant cristiani istam sentenciam ut Judei ⁵ preter hoc, quod Judei infideliter ponunt, periodum sabbatizacionis pro die septimo debere durare ulterius, quam faciunt cristiani. et patet, quemcunque sensum signaverint, quod textus scripture non obviat factis nostris.

¹⁰ quodsi secundo obiciunt, cristianos, ob devocationem introducentes hunc novum ritum, debere servare utrumque et sic de quibuslibet aliis sacramentis veteribus cum novis, tum signum duplicatum secundum se totum bonum forcius imprimeret signatum et amplius adiuvaret.

¹⁵ in cuius confirmationem Cristus servavit circumcisionem, ^{fol. 97a} sabbatum et baptismum, || ut patet Luc. secundo et tertio capitulis et sepe in ewangelio de sabbatizacione. si ergo optimus doctor in facto docuit hunc sensum legis servando sabbatum, ut patet tam in vita quam morte Christi, ²⁰ et sermones, sub quibus datur lex, evidentissime sic signant, videtur, quod iste sensus magistri optimi non sit evacuandus per sensum mysticum vel alium extraneum fingendum.

pro isto dicitur, quod venenum foret cristianis, ²⁵ scienter post promulgacionem legis gracie observare ritus figurativos sacramentorum nove legis, veteri legi superadditos, quia hoc faciens infideliter expectaret anticristum, innuens, illas figuratas non impleri in Christo. et hec racio apostoli Gal. quinto: si circumcidimini, ³⁰ Cristus vobis nichil proderit. cum igitur plena

The christian
of the new
Covenant is no
longer bound
to the symbol

² periodum *AD; C*, sed in marg. exstat periodicum, *lectio a C² profecta* periodicum *B^c* ¹⁰ *A² in marg.*: contra dicta ¹³ cum om. *B^c* ¹⁶ secundo emendavi ^{1^o codd.}
²⁴ cf. supra pag. 113 18 ²⁹ ^{5^o scripsi ex auctoritate N. Test., in codd. lacuna, sed *B²*, utpote qui vitiis multis inquinatus est, supplevit ^{2^o}}

requies Cristi in sepulchro pro sancto sabbato sit consumata, illaque figurata est immediate per sabbatizacōem die septimo, patet, quod illud ceremoniale pro die septimo cessare debet. vel aliter expectaretur infideliter requies messie in corde terre pro integro sabbato.⁵ nec movet, quod utrumque sabbatum est bonum, quod debent pariter observari, quia sic nulla peccatrix acciperebat eucaristiam in peccato, sicut febricitans copiosissime gustaret vinum fortissimum et alimentum maximi nutrimenti, sic fur dishonestissime introduceret optimum et venerabilem dominum in suum tugurium. constat autem, quod naturarum bonarum contingit habitudinem humanitus adiectam esse pessimam, ut patet de gladio et collo iusti precioso. et exemplificat Augustinus in De Vera Religione: 'sicut igitur flamma fugat fumum,¹⁵ lux tenebram et dominus preconem, sic sacramenta nove legis fugant figuras legis veteris'. sed utrisque existentibus bonis, debent ambe non simul, ut dictum est ex causa triplici, sed suo ordine observari.

*Christ, being
the end of the
old Covenant
and the
beginning of
the new, cele-
brated both
Sabbaths*

quod autem obicitur, Cristum observare utrumque,²⁰ igitur nos debemus observare utrumque, conformiter dicitur, quod consequencia non procedit, quia Cristus fuit in confinio duorum testamentorum tamquam finis veteris et principium novi, faciens utrumque unum, cum

2 figura A, sed A¹, addito in marg. ta. ceterorum lectionem suscepit 6 sacramentum B^cCD cf. supra pag. 113 18 7 sic nulla A sic natura B^cC sicut natura D 8 sic B^cD 11 venerabilissimum D 14 presciso B^cC; A, sed A¹ in marg. cum sig. marg. precioso addidit precioso D 15 cf. supra pag. 113 18 16 B³ in marg. notavit sic sacramenta nove legis figurant, fugant figuras legis veteris, sicut lux tenebram, dominus preconem 20 A¹ in marg.: nota B³ in marg.: Et si obicitur, quod nos debemus servare utrumque, sicut Cristus servavit utrumque, dicit, quod consequencia non procedit, videlicet quod Cristus fuit in confinio duorum testamentorum tamquam finis veteris et principium novi, faciens utrumque unum, cum sit lapis angularis, de quo in ps. 20 cf. supra pag. 113 18

8 febricitans verb. iterat. a febrire = febri aestuque iactari

11 tugurium: casa tecta 14 cf. Opp. tom. I 964 (ubi sententiam, non verba invenies)

sit lapis angularis, de quo Ps. centesimo duodecimo. sicut igitur non sequitur, iste medius punctus comunicans cum istis duabus medietatibus connectit ipsas ad invicem, igitur per idem quilibet alias punctus sequens, ita non sequitur de media persona, si ipsa continuaverit legem novam cum veteri tamquam eius principium et autor, quod per idem nos, puncta in linea generacionis christiane ipsum sequencia, sic debemus. satis quidem est, quod faciamus proporcionaliter complendo illud in effectu, quod Christus pro tempore et circumstancia nostra approbat faciendum. Christus autem docet, nos sabbatizare in prima sabbati, cum per eius quartam quievit in sepulchro, sicut docet, patres in statu innocencie factos feria sexta debere sabbatizare perpetuo. et hoc signat quarta diei parasceues, per quam Christus iacuit in sepulchro. et sic sabbatizatio temporis status innocencie signatur per quietem Christi in sepulchro sexta feria.

fol. 97b sicut enim illud tempus erat quadrans || declinans ad vesperam, sic sabbatizatio illius status declinavit ad obscuritatem peccati. et sicut quadrans diei tercie tendebat ad claritatem diei dominice, sic sabbatizatio nostra pro hora novissima, que est totum tempus legis gracie, tendit ad facilem cultum dei in plena requie pro die octavo eternitatis, qui erit dies dominicus. sicut enim quarta diei pasche, per quam Christus iacuit in sepulchro, habuit tenebram comitantem, sic sabbatizatio cristianorum est obscura et figuralis quietis perpetue, ut docet apostolus Hebr. quarto. constat quidem, quod Christus quievit triduo in sepulchro, incipiendo diem

*The Sabbath
the symbol of
the eternal rest*

1 117° libri cuncti 9 est om. B^c, in margine ad-
scripsit B^a 10 affectu B^c 19 A^d in marg. super.
notulam add. hanc: Cessacio legalium quadrans AB^c, corr. in
fine C qua dominus D 20 et ad B^c 24 faciem A, ex-
puncto a ante 1, ut facilem relinquatur 29 quarto
scripsi; libri lacunam exhibent, in qua B^a octavo perperam
supplevit D^d in marg.: Nota

naturalem in medio noctis, sicut facit ecclesia in memoriam Cristi tunc nati, qui est dies principians omnem diem. cum enim tunc fuit equinoccium vernalē et Cristus sepultus fuit circa occasum solis diei parasceues, patet, quod habuit sex horas diei parasceues et sic 5 quartam. sabbatum autem habuit integrum, cum periodus sabbatizationis pro die septimo habuit suum principium atque finem. et de tercio die habuit sex horas, et sic tribus diebus et non per tres dies nec duos iacuit in sepulchro, quia defecit diei medietas, cum triginta 10 sex horis ibi iacuit, ut dicitur tractatu De Cristo capitulo quomodo igitur servabimus ritum preternecessarium tardativum, relinquentes libertatem datam nobis ad facilitandum?

*The apostles
celebrated the
Sabbath with
evangelical
freedom*

constat quidem ex dictis de tercio mandato, quod 15 continet in se figurale quoad quotam diei, sed, ut apostoli ostenderent, se esse liberos quoad illud, omiserunt sabbatizacionem ferie septime. unde Gal. secundo dicit apostolus, quod Titus non est compulsus circumcidere propter falsos fratres, qui subintroierunt, 20 explorare libertatem, quam habemus in Cristo Jesu. constat autem ex epistola ad Rom. et Gal., esse conclusionem principalem apostoli per processum, quod

3 equivocum (*expunctum et linea sublatum*) equinoccium D 4 dei A, sed A³ in marg. emendavit addens diei 5 A¹ in marg. notavit Cristus fuit in sepulchro horis sepultus 36 11 capitulo, sequitur lacuna in codd. 16 dicitur (*lin. del.*) diei A 22 A² in marg. notavit novi testamenti comendacio 23 per corr. ex pro D pro C

11 hic locus conferri non potuit; liber JW*i* ‘De Christo’ non exstat (cf. Shirley, *A Catalog. of the Original Works of JW*, qui librum sic inscriptum non commemorat), nisi forte lector ad librum *De Bened. Incarn.* revocatur, in cuius cap. III pag. 54 in similem modum disputatur: tempus autem continens purum integrum diem et duas seminoctes significat, quod simple mors Cristi etc.; nec inveniuntur verba textus in *De Christo et Advers. Suo Antichristo*; nimirum ea, quae cap. V huius (cf. Pol. Works, ed. Buddensieg pag. 664) disputat, in rem cadere mihi videntur; cf. etiam *De Bened. Incarn.* pag. 36; 29; 23 15 de tercio mandato, fusius dissertitur in libr. I Summae, sed conferri non potuit, quia editio libri, *De Mandatis inscripti, in manibus viri docti F. D. Matthew adhuc est* 18 v. 3—4 22 cf. 327; 31; 413; 16; 520; 74; 6; 22; 82; 104; 138; 10 37; 10—11; 12; 13; 514; 23

sufficit cristianis, servare legem fidei, legem caritatis, legem amoris vel legem ewangelii. nec valuit alia lex nisi in ordine ad hanc legem; sic quod nullus ante legem vel in lege potuit salvari nisi sub habitudine ad s hunc finem. et ideo veniente plenitudine temporis, quo sponsa est extracta de carcere, foret infidelis stulticia, ipsam vinculis retardantibus carceris laqueare. debet igitur sine talibus ceremoniis libere currere viam Christi.

sed obicitur per hoc, quod iuxta hanc regulam non 10 oporteret, aliquam feriam celebrare, vel aliter sabbatum posset indiferenter converti in feriam quamcunque, et per idem nullum ritum ecclesie oportet aliquem obser- 15 vare, quod videtur omnes religiones privatas destruere et omnes leges ecclesie. sicut igitur ecclesia in spe ambulat sub enigmate et figura, sic restant sibi aliqua legalia observanda.

hic dicitur negando primam consequenciam. nam necesse fuit, apostolos spiritualiter sabbatizare per totam septimanam et precipue cum laicis die dominico, quo 20 mundus est creatus, Cristus resuscitatus, cuneus apostol. fol. 97c lorum || illustratus et mundus finaliter consumatus. ymmo secundum Cistrensem libro octavo idus Januarii die dominica baptizatus est Cristus et eodem die prius adoratus et post primo miraculo clarificatus. ideo vocatur 25 Epiphania propter apparitionem stelle desuper, Theofania

May then the church not claim any day as the Sabbath?

Reasons for choosing the christian Sunday

8 sine *A¹* in marg. cum expunctum in textu *A*
 viam christi om. *A*, in marg. add. *A¹* 9 *A²* in marg.
 notavit contra dicta hunc *B^c* 11 indiferenter sab-
 batum *B^cCD*; *A*, sed aliquis (? *A¹*) linea transversa delevit
 indiferenter 13 eses (expunctum) privatas *A* 18 cf.
 supra pag. 113 18 21 *A¹* (aut *A³*) in marg. infer. cum
 sig. marg. addidit nota, quare cristiani sabbatizant die dominico
A² in marg. super. cum sig. marg. notavit dies dominicus
 multis est insignis decoratus inter libro et octavo in
 codd. lacuna exstat 25 epiphaniam *B^c*, lectio aperte
 vitiosa theofania *AD* theophina (? theopham) *C*
 theo *B^c*, phania addidit *B²* in loco raso

13 religiones privatae terminus est JW*i proprius*, de quo
 plura inveniuntur dicta Pol. Works pag. 485 sqq. 20 cuneus
 idem atque acies, phalanx 22 cf. Polychronicon Ran.
 Higden, Mon. Cestrensis, ed. J. R. Lumby, Lond. 1872 vol.
 IV pag. 334, sed JW ex arbitrio vel memoriter verba illius
 pronuntiat

propter apparicionem spiritus in baptismo et Bethfania
propter apparicionem conversionis aque in vinum in domo.

sic ergo sunt quotlibet insignia diei dominice, propter
que non ex indiferencia, sed racionabiliter ordinata est
pro sabbato, cum octavo loco conformiter ad scripturam 5
consequitur sabbatum veteris testamenti. non enim con-
venit retrocedere, sed progredi proficiendo continue
versus finem. et ita, sicut ecclesia necessitata est, sabbati-
zare in prima feria, sic necessitata est, servare omnes
alios ritus legitimos, quia, sicut dicitur duodecima dist.: 10
'quod neque contra fidem neque contra bonos mores
esse convincitur, indiferenter est habendum, et pro
eorum, inter quos vivitur, societate servandum'. sed
talia dicit Decretum liberas habere observaciones, sub-
ducta infidelitate et scandalo. sed heu! hodie multipli- 15
cantur in ecclesia pro observacione possessionum et
dominii plures tradiciones distrahentes a fide Cristi,
quam Judei oppressi pharizaice observabant. unde duo-
decima dist. sub autoritate Augustini Ad Inquisiciones
Januarii lib. primo sic scribitur: 'omnia talia, que neque 20
sanctarum scripturarum autoribus continentur, nec in
consiliis episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetu-
dine universalis ecclesie roborata sunt, sed diversorum
locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita,
ut vix aut numquam omnino inveniri possint cause, 25
quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi fa-
cultas tribuitur, sine aliqua dubitacione resecanda estimo.

¹ bethfania *AB'D* bethphina (? bethphiam) *C*, qui
nomen ex arbitrio immutavit, de recta lectione dubitans
4 que om. *D*, addidit aliquis in marg. differencia
D, sed supra lin. addidit *D¹* in 5 8vo *B^c* igitur *D*
ergo (? igitur) *C* 9° *A*, sed *A¹* in marg. octavo add.
6 enim in loco raso postmodum addidit *B²* 10 *A²* in
marg. notavit tradiciones indifferentes 13 *D⁵* in marg.:
nota 15 *A²* in marg. infer. cum sig. marg. notavit
contra tradiciones pure humanas 16 observacione: incipit
fol. 199^b cod. *D*; in marg. super. *D²* notavit Augustinus ad
inquisitiones ia(nuarii) 21 autoritatibus *CD* 25 non
possint *CD*, sed in *D* non lineola sublatum est

¹⁰ cf. C. J. C. I (Decretal. I pars) c. 11 Dist. XII pag.
29—20 ¹⁸ cf. ibid. c. 12 Dist. XII pag. 30

The christian church now-a-days is more corrupted by human observances than the jewish was in Christ's time

quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam paucissimis et manifestissimis celebracionum sacramentis misericordia dei voluit esse liberam, servilibus oneribus adeo premunt, ut tollerabilius sit condicio Judeorum, qui eciam, licet tempus libertatis non neverunt, legalibus tamen sacramentis, non humanis presumptionibus subiciuntur'.

o si iste sanctus hodie cognosceret tradiciones, a tempore illo usque hodie ad onus ecclesie celebratas, quam graviter ferret, quod plus appreciatur humana tradicio pro questu vel pastu seculi quam scriptura! si enim ecclesia Christi debet tradiciones a domino adinventas excutere pro servanda libertate facilis cursus vie, quanto magis tradiciones contra scripturam sacram pro fine illicito humanitus introductas! unde in fine tertii libri invexi contra illud ex scriptura multiplici et duobus libris sequentibus, et forte ecclesia ex introducta civilitate fit in negotiis secularibus sic perplexa.

^{fol. 97d} tercio principaliter || arguitur contra sabbatizacionem
 20 in feria octava per hoc, quod nichil recte et provide factum, non habens contrarium, est mutandum, sed sabbatizacio pro die septimo fuit facta rectissime et prouidentissime, quia a deo et sine contrario, cum tempus non habet contrarium, ergo non est mutandum. et
 25 istam rationem tangit Marcellinus epistola ad Augustinum.

² A² in marg.: nota bene, *quae idem in marg. infer.*
iteravit A² in marg. infer. cum sig. marg. notavit
 Nota bene, Contra institutiones particulares onerantes statum ecclesie tamen int. lin. add. A et manifestissimis om. B^c 3 misericordiam D hic in marg. cod. B hic incipe aliquis scripsit; *quid sibi velit, haud scio* 19 A² in marg. addidit Contra dicta 21 imitandum B^cCD
hic in marg. etc. cf. supra pag. 113¹⁸ 22 providissime B^cCD 24 mutanda B^cD

¹⁵ cf. *De Civ. Dominio lib. I i. e. liber tertius Summae c. XLIV pag. 425; 427: illa preter legem Christi adinventa vel sunt necessaria vel preternecessaria: si necessaria, tunc lex ewangelica non est per se sufficiens sqq.; lib. II (quartus Summae) cap. XIII pag. 145—166 passim; in libro II saepe ad Scripturam a modernis despectam reddit, cf. ex. gr. pag. 272—274; 329; 347* 25 cf. *Augustini Opp. tom. II (Epist. CXXXVI) 523—524*

Now Holy
Scripture is
dishonoured
and shunned

unde pro prima parte assumpti dicit apostolus Rom. septimo, quod lex vetus est sancta et mandatum sanctum iustum et bonum. nec dubium, quin secundum totum, quia aliter foret ordinacio dei defectiva secundum partem, nec cadit correccio nisi in facto im-^s provide, nec cadit destruccio vel corrupcio nisi in defective vel habente contrarium. veritas autem temporis, cum non habet contrarium, non habet causam corrupcionis, sicut dicunt philosophi, et scriptura Sap. primo dicitur, quod deus mortem non fecit, nec per idem ^{ro} corrupcionem aut propositi mutacionem, cum secundum apostolum secunda Cor. primo: non fuit in eo est et non, sed est in eo fuit. nec possunt verba scripture sustineri vera de virtute sermonis, quod Cristus non venit, legem solvere, sed implere, et quod iota unum ¹⁵ aut unus apex non preteribit a lege, sicut iurat Matth. quinto, donec transeat celum et terra, i. e. donec veniat mundi consumacio in die iudicii, si legalia legis veteris debeant sic mutari.

*The Old
Testament for
its time holy
and unchange-
able*

pro isto dictum est alibi, quod tota lex vetus erat ²⁰ sancta et iusta et per consequens servanda, pro suo tempore numquam destruenda vel solvenda secundum aliquam sui partem. nam destruccio, dissipacio et solucio legis dicunt inordinatam disrupcionem legis in se vel suo opere pro tempore, quo debet esse, cessacio ²⁵

¹ vetus correxit A ⁸ inter habet et causam rasura
in B^c invenitur ¹² est om. B^c, in margine adscripsit B²
¹⁴ B³ in marg. notavit Cristus non venit legem solvere, sed
implere, sic quod iota unum aut unus apex non preteribit a
lege, sicut dicitur Matth. quinto: donec transeat celum et terra,
i. e., donec veniat mundi consumacio in die iudicii, si legalia et
ceremonialia non debent cessari ¹⁵ et int. lin. add. A¹
om. B^cD ²⁰ D in marg.: Responsio A² in marg.
infer. cum sig. marg. notavit lex ve(tus) non est destruenda,
sed quomodo debet cessare ²¹ iusta et sancta C; D, sed
lin. superscr. mutavit in sancta et iusta

² v. 12 ⁹ v. 13 ¹² v. 17—19 ¹⁴ cf.
Matth. 5¹⁷ 17 v. 18 20 alibi: respicit fortasse ea,
quae supra II pag. 4; I pag. 231 subtiliter disputavit

autem legalium requiritur ad legis complecionem. ideo nec minimum mandatum nec ceremonia preteriit a lege, sed pretereunt ad legis complecionem, manens usque ad diem iudicii in profectu et amplius in perpetuum in fructu, sicut oportet, iuventutem transire ad perfectionem humane periodi. et patet, quod legem temporalem quantumcunque recte et provide ordinatam oportet consumari, ut ordinacio tutele heredis parvuli secundum apostolum Gal. tercio habet cursum suum, eo quod veniente plenitudine temporis regnandi non tractatur ut servus, sed ut dominus. et sic, cum lex temporalis ut ritus et ceremonie individuatur a tempore, patet, quod oportet, eas cessare cum tempore, non destrui, corrigi vel disrumpi, sed desinere succedente perfectionis legis

¹⁵ particula.

et quantum ad obiectum de contrarietate, patet, quod tempus, motus et alia successiva sunt per se corruptibilia vel desinibilia et per se causa corruptionis individuorum a tempore, ut dicit Aristoteles quarto Phisi-
²⁰ corum. unde forme dicuntur dupliciter contrarie, scilicet

*God's temporal institutions,
though they
cannot be
broken, may
cease to be
valid*

1 manens usque (*hoc deletum, illud expunctum et linea*
delet.), *sequitur locus raus,* tum ideo *B^c* 2 preteriit *B^c*,
correxit A pretereunt *D* preterierunt (*expunctum*) *C*,
in marg. C² cum sig. *marg.* emendavit preteriit sed pre-
terierunt (*preterierunt expunctum*) *C*, *in marg. C²* cum sig.
marg. preterivit 7 recte et omisit *D*; *C*, sed *C²* super-
scripsit 11 *B⁴* in *marg.* adscripsit Nota illam respon-
sionem bene et placebit, dicitur, quod, cum lex temporalis vel
ritus et ceremonie individuatur a tempore, patet, quod oportet,
eas cessare cum tempore, non destrui, corrigi vel disrumpi, sed
desinere succedente perfectioni legis particula 14 perfec-
tiori *B^c* perfectione *D* 16 *A¹* in *marg.*: nota
b(ene) 20 *A²* in *marg.* infer. cum sig. *marg.*: forme
dicuntur dupliciter contrarie *C²* in *marg.* notavit forme
sunt contrarie duplicita, scilicet active et durative dupli-
citer *primam partem corr.* *D*

9 v. 15 sqq. 17 de vi ac natura temporis etc. cf.
Trial. I. II c. 2 pag. 82 sqq. 19 cf. Arist. Opp. ed. Acad.
Berol. vol. III 496 sqq.

active et durative; active contrarie sunt forme, quorum unum est per accionem alterius || corruptivum ut calidum fol. 98^a et frigidum; durative contraria sunt forme, que non possunt simul subiecto et tempore inesse eidem, primo formaliter, secundo successive. et sic motus, tempus et alie forme taliter incompossibles, sed sibi succedentes, licet non sint active, sunt ad invicem contrarie. et sic una lex temporalis est alteri contraria. nec attestatur talis mutacio legis temporalis in melius alicui improvidencie dei, sed summe providencie et voluntati omnino inmutabili, quia Cesar semper augustus ordinavit ante mundi constitucionem, leges tales sibi succedere, ita quod, cum venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est, sicut patet de lege omnium terre nascencium hominum et omnium, quorum periodus suscipit incrementum. pueri enim habent unam legem nutrimenti et manuductionis in una etate et reliquam in alia. quare igitur non sic foret in policia humani generis, que secundum philosophos imitatur naturam? conceditur igitur, quod deus non fecit mortem anime, sed mortem corporis et corrupciones naturales, cum sint metus iusti. nec fuit exhinc in Cristo duplicitas vel in deitate mutabilitas. nec potest aliqua particula scripture infringi de virtute sermonis, cum Cristus non solvit legem, sed

*The shadow
must, by
Gods will, give
in the fulness
of time place
to the light*

1 active contrarie sunt forme *om. B^c, sed in marg. prima manus add.* active contraria sunt, *omisso* forme contrarie *A¹ in marg.* durativa (*expunctum*) *A in textu* 3 *B² in marg. notavit* nota bene de contrarietate 5 tempora *B^cD* 7 sint *B^cCD* sic *A* 8 attestatur legis talis mutacio temporalis *D, sed lineis subscriptis ceterorum codd. ordinem restituit* 11 *A¹ (?) in marg.*: nota de processu legis 14 est *om. B^c, addidit supra lineam inter* quod *et ex B², ut* quod est ex parte *legi maluisse videatur* hominem *D* 17 manudictionis *D, qui secundum u omisit* 21 motus *C* 24 *B³ in marg. notavit* Cristus non solvit legem, sed implevit faciendo, ut nova lex succedat veteri legi, nec successio parciūm particularis periodi prioribus cessantibus arguit corruptionem legis, sed implecionem

implevit faciendo, ut nova succedat veteri. desicio quidem vel corrupcio legis temporalis, cui oportet novam succedere, non arguit legis solucionem, sicut nec successio parcium particularis periodi prioribus cessantibus 5 arguit periodi destruccionem, sed implecionem. igitur usque ad diem iudicii succedet lex temporalis variata, in quo tempore nulla particula preteribit a lege, sed succedet ad legem implenda. et sic captis verbis scripture cum sua logica manet ipsa infringibiliter vera.

unde pro recciori sensu cessationis legalium notandum secundum Lincolniensem, quod quatuor sunt persone in humano genere, quarum prima est Adam cum sua tota propagine in existencia naturali. 'omnes', inquit, 'homines in Adam materialiter fuerunt et unitate, 15 qua uniuntur in Adam, velut in una radice, sunt omnes homines quodammodo ipse Adam. alia vero persona est Adam peccans cum tota sua propagine in eo originaliter viciata. omnes enim homines originaliter peccatores sunt quodammodo Adam primus prevaricator. 20 difert autem persona prima a secunda qualitate et Cristi excepcione, cum ista secunda persona agregetur ex natura et peccato originali, nec habet Cristum eius partem. tercua vero persona est pars secunde persone, conversa in criminosis finaliter impenitentes. nam iste 25 numerus prescorum cum capite suo diabolo unum corpus constituunt, et sicut diabolus est caput extra duas personas predictas constituens personam dampnandam || ex parte duarum priorum, in qua persona omnia

*Proved by the
four ages of
mankind:
Adam, the man,*

*Adam, the
sinner,*

The antichrist,

fol. 98b 5 destruccionem *A* disrupti *B^cC* dirupcionem *D* 6 de (*expunctum*) diem *A* temporaliter *B^cC* temporalium *D* 8 *A¹* in marg.: nota bene 10 *A¹* in marg. super. cum sig. marg. notavit Nota, quod sunt quatuor persone in humano genere 12 *D²* in marg.: Nota quatuor personas in humano, *quae sequebantur, abscissa* 14 et *AB^cC* in *D* 21 aggregetur *C*, correxit *A* ex aggregatur, *ut opinor* aggregatur *B^cD* 26 constituit *B^cCD* 28 *A²* in marg. super. fol. 98b: hunc processum bene nota

1 desicio a verbo desinere, idem ac finis, cessatio 11 de Lincolnensi cf. supra I pag. 38; libris eius fere omnibus in lucem nondum editis, argumentationem supra factam conferre non potui

Christ

eius membra sunt ipse diabolus, sic extra quamlibet harum trium personarum est dare unam radicem vel capud, quod est Cristi divinitas, qui humanitatem induit extra secundam personam et terciam, sed contentam in prima, que quartam personam constituit, in qua persona 5 predestinata, que est Cristus et eius membra et per consequens ecclesia, humana species est salvata.

An interpretation of the four

et sic ex persona prima, que est totum genus huma-
num, constitute due civitates contrarie, videlicet ecclesia
Cristi et ecclesia malignancium, habent duo capita, scili-
cet autorem mundi, dominum Jesum Cristum, et principem
huius mundi, diabolum. et sicut Cristus secundum dei-
tatem est omnino extra quamlibet harum trium per-
sonarum tamquam eius principium, sic diabolus secundum
naturam angelicam est extra genus sui corporis quoad 15
naturam. iterum, sicut Cristus assumpsit humanitatem,
ut fieret capud sui corporis, sic diabolus assumpsit ini-
quitatem, ut fieret capitaneus sui exercitus. prima autem
persona intrinseca primi hominis est Adam, qui est
quoad naturam principium extrinsecum secunde persone 20
signate et radix intrinseca quoad culpam. correspondenter
est de Christo, secundo Adam.

The first and the second Adam

unde sicut primus Adam prevaricator est radix se-
cunde arboris, hoc est generis peccatorum, sic secundus
Adam, Jesus Cristus, est radix secundum naturam omnino 25
extra secundam personam, per gratiam tamen vivificans
in se partem secunde persone, que wlt finaliter corporari
cum quarta. prime autem persone data est indispen-
sabiliter lex nature, secunde vero persone superaddita
est secundum partem israelicam pro suo tempore lex 30
scripta, que dicitur lex sanctorum, tercie vero persone
non datur ad eius utilitatem lex aliqua sive redempcio,

4 in pallore decoloratum legi non potest 7 spes B^c
 9 due om. B^c videlicet (?) v' A sed B^c scilicet CD
 22 secunde corr. A 26 persone corr. A cooperari B^c
 27 quarta corr. A gracia B^cD 30 sanctorum B^c, sed
 B², de recta lectione dubitan, vel factorum in marg. pro-
 posuit lectori factorum (?) ACD vero A autem B^cCD

eo quod inobediens non wlt corporari cum gracia, sed usurpavit assumere sibi legem peccati instinctu patris mendacii. sed quarte persone credenti in capud Cristum data est lex ewangelica sive lex gracie. et iste est sensus apostoli Rom. septimo per processum de quatuor legibus, quibus oportet istas quatuor personas constitui, ut patet quarto cap. et infra. nec sunt hec dicta de persona falsa vel ficta, ut doctor probat ex testimonio beati Gregorii quarto et vicesimo tercio Moralium.

meritum autem passionis Christi datum est Ade prevaricatori, ut illa persona virtute Christi liberata a peccati fovea transeat in quartam personam, cuius capud est Christus. et sic, ut loquuntur sancti doctores, tota quarta generacio sit quodammodo ipse Christus, scilicet fontaliter vel originaliter quoad graciā, secundum quam fit filius dei, sicut generacio primi hominis terreni est materialiter ipse homo.

ista autem narracio presupponit fidem scripture de prevaricacione humani generis et de redempcione eius per Christum, verum deum et hominem, et ceteras veritates fidei expressas in utroque testamento. ex quibus fol. 98^c oportet concedere, quod Christus faciens cuncta || facta sua ad regulam debuit redimere hominem, quem condidit ad beatitudinem, et per consequens preter legem naturalem, que fuit in statu innocencie et statu lapsus vigente memoria et longevitate et vivacitate racionis ex

The two great facts of salvation: sin and redemption claim to be accepted in faith

1 non omiserunt cuncti libri in marg. addidit D¹, in margine post inobediens, quod lineam concludit, adscriptis A¹ cooperari B^c 3 quarte persone utrumque corr. D 5 post rom. sequitur lacuna in libris septimo supplevi 9 23° B^c; A, sed A¹ in margine adscriptis 33° 33° CD 10 ade in fine corr. AB² 14 formaliter (expunctum) fontaliter A 17 naturaliter B^c 22 A² (?) in marg. super. notavit Ordo legum et quare legibus sunt ta (breviatura inusitata) limitata 26 et longevitate A, qui radendo correxit et ex longevitate B^c CD

5 v. 5 sqq. 7 quarto cap.: quae verba huius cap. (cf. I 63 sqq.) JW potissimum in animo habuerit, parum liquet 9 cf. Greg. Opp. (Migne) I 75 vol. I pag. 661 sqq. et vol. II pag. 275 sqq.

propinquitate nature lapse. ad statum innocencie debuit superaddi lex factorum in scriptis, ut homo ex imbecillitate corporis immemor et ex servitute peccati rebellis discat novam obedienciam et habeat suffragium nove legis. et sicut habuit deum colloquenter in statu legis 5 nature, ut patet de patriarchis illius temporis, sic habeat legem et prophetas tempore legis scripte, in qua lege sint figure messie in illa gente, de qua fuit carnaliter descensurus.

et ita, si cursum et statum ecclesie diligenter atten- 10 dimus, sicut ecclesia in etate quoad se defecrat, sic capud eius ex se misericordiam uberiorem adiecerat, ut sic sponsa Christi utrobique cognoscens propriam infirmitatem et insufficienciam plus mereretur langwendo adventum messie et gratancius acceptaret eius presenciam, 15 quam si statim post lapsum fuisset incarnatus. sponsa enim Christi est mulier cananea clamans post eum, ut patet Math. quinto decimo. non igitur decuit, lucem veram cecatis fulgescere, nisi persona ecclesie paulative noscente propriam fragilitatem et insufficienciam, ut sic 20 avidius, memoracius et glorificancius recipiat redemptorem. unde, sicut expedicius est heredi, in plena etate quam in puerili etate accipere libertatem hereditatis, sic est de matre ecclesia, cum illud bonum temporale datum plus proficit quam diuturnius datum minus utiliter. genus 25 quidem humanum secundum Lincolniensem fuit tempore ante legem in statu infancie propter propinquitatem ad suum principium et distanciam a dolo subtili et peccato. deinde succedente statu lascivientis adolescencie propter elongacionem a statu innocencie dabatur sibi pedagogus 30

Why Christ became man in the fulness of time and not immediately after the fall of Adam

2 sanctorum D 3 extra servitutem D 4 diseat C; correxerunt ex discant B^cA, hic expuncto n discant D

6 in (abrasum) illius B^c 12 adiecerat correxit A

14 mereretur correxit A 21 memoracius iteravit A¹ (vel prima manus) in marg. 22 A³ in marg.: nota bene

A² in marg. infer. cum sig. marg. subscriptis quare Christus sic diu distulit nasci et redimere genus humanum 24 temporale CD temporaule expuncto u A tempora B^c, adscripto in marg. me, quod quid hic sibi velit, non liquet

18 v. 22—23 26 Lincolniensis opinionem de hominum aetatibus conferre non potui, cf. quae modo dixi pag. 125¹¹

i. e. dura lex timoris. sed tercio plenitudine etatis veniente, quando genus humanum fuit viriliter tamquam rationis capax tractandum, dabatur lex amoris et libertatis. istum igitur ordinem oportuit observare in persona humani generis secundum paulatium processum usque ad Cristi adventum. et ex hinc debent cristiani quasi modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscere, i. e., mundum sensum scripture, quem non oportet figuraliter masticare. sic igitur secundum Lincolnensem persona ecclesie est quidam homo, ex propria stulticia se ipsum precipitans in profundum puteum et obscurum nec ex se valens resurgere, sed ex vinculacione et luti illaqueacione se ipsum conterens et amore persone per foramen parietis vise, quam⁸ solam scit posse et velle ⁹ extrahere langwens et spe exultans. illa, inquam, persona liberatrix est messias, sponsus ecclesie, ex processu Cantici Canticorum, qui, si sponsam statim extraheret sine noticia proprii defectus et insufficiencie, sine inficione amoris eius et gracie posset presumere, quod de se non ex puro sponsi iuvamine extrahatur. et ita, cum sponsi dileccio sit totum bonum extracti, celerius extractus minus bonum recipere. et hec racio, quare sapientia dei fuit in plenitudine oportunitatis temporis incarnata.¹⁰ sed || ne sponsa sua incarcerata desperando deficeret, ¹¹ emisit a summo celo scalam ad limbum, cuius unum latus perpetuum fuit lex nature, aliud autem fuit mandata sanctorum, habencia in se medullitus legem nature perpetuam.

quotquot autem iudicia vel ceremonie adiecta sunt, tot gradus vel brachia interscalaria dictis lateribus sunt

³⁰ 8 nudum *B*, corredit ex mundum *C* 9 masticare
corr. A 24 *A*² in marg. super. notavit nota bene de
 sposo Christo et sponsa ecclesia 25 *A*² in margine super.
cum sig. marg. notavit de scala Iacob 27 factorum *B*,
lectio aperte mendosa 28 perpetuam *bis A, sed alterum,*
quod vito breviavit, expunxit 29 ceremonia *A*

9 libros Lincolnensis conferri non potuisse, aegre fero, at
 cf. supra I pag. 77 et infra pag. 135²³ 11 puteum: cf. supra
 II 267 12 lutum: idem ac ingluvies, sordes 28 limbus =
 circulus, coetus 27 medullitus a medulla, idem q̄ medul-
 liter = perfecte, plene, absolute 30 interscalaris idem ac
 interpositus, sicut gradus interponitur in scala (échelonner)

*In the fulness
 of time shadow
 and figure were
 changed into
 the law of love
 and freedom*

inxia, et ut fugentur tenebre videaturque messias inixus summitati scale, ut loquitur scriptura Gen. vicesimo octavo de scala Jacob, ordinavit predictam scalam dispariter luminosam, iuxta illud Prov. sexto: mandatum lucerna est et lex lux. lex itaque scripta 5 continet sub verborum superficie lucem, qua via ducens ad celum eligatur, sicut lucerna candelam accensam continet, iuxta illud Ps. centesimi duodecimalesimi: lucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis. cui sentencie videtur Petrum alludere secunda 10 Pet. primo dicens: habemus firmorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendantes, quasi lucerne, lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat et lucifer oriatur in cordibus vestris. addidit eciam sponsus ecclesie funiculos 15 amoris, quibus per scalam predictam traheret sponsam suam substituitque stimulos vindicte impellentes ad ascensum expediocrem, quo usque osculans naturam sponsatam per incarnationis misterium, per passionem et ascensionem trahat omnia predestinata manu propria ad 20 se ipsum.

Christ, being the end of the law, has given life and meaning to the Old Testament forms et superflue ac infideliter cum perfidis Judeis expectare 25 messiam adhuc incarnandum. et dico, superflue, cum onera legis antique retardarunt patres veteris testamenti in ascensu suo per scalam predictam tamquam a salute distanciores et rudes serviliter pertractandos. nunc

1 infixa (*expunctum*) *A*, sed innixa in marg. cum sig. *marg.* addidit *A¹* 5 *A²* in marg. super. cum sig. *marg.*: lex est lux lex itaque *A* itaque *D*; *B^c*, sed *B¹* et *B²* addiderunt in marg. lex cum sig. *marg.* lux (*expuncto u et superscripto e in lex mutatum*) itaque *C* 18 assensum *D* 19 mist. et per *B^c* 22 *A¹* in marg. addidit triplex racio de cessacione legalium 28 ascensu *D* assensu *AB^c* a sensu *C*, qui *praecedens* in omisit

2 v. 11 sqq. 4 v. 23 8 v. 105 11 v. 19
15 funiculos: *diminutivum a funis = parvus funis, restis crassa*

autem propior est nostra salus, quam cum nude credidimus osculum sponsi, sumusque filii et heredes ex participio tituli fratris nostri, sicut patet ex honora-
cione angelorum. ideo fatuum foret atque superfluum, *and brought to His people the law of perfect freedom*
5 retrocedere in scala secundum statum difficiliorem, abiec-
ciorem et remociorem quoad terminum, quem optamus.
et hinc beatus Jacobus vocat legem gracie legem per-
fecte libertatis, et beatus Petrus in sinôdo de cessa-
zione legalium, de qua Act. quinto decimo, sic loquitur:
10 quid temptatis deum, imponere iugum super cer-
vices discipulorum, quod neque patres nostri
neque nos portare potuimus, sed per graciam
Jesu Cristi credimus salvati. quemadmodum
et illi, scilicet gentiles, quibus deus dedit gra-
15 ciam in signo sensibili sine circumcisione.

secunda causa est, ut Christo capiti ecclesie et fini
legalium maior fides, amor et honor tribuatur. debemus
enim credere, quod Christus, qui iam advenit in carne,
per se sufficit, sine adminiculo talium sacramentorum
fol. 99a²⁰figuralium || fideles attrahere et per consequens, cum
benignitas tam potestativa sic exonerat filios suos et
fratres karissimos deacceptare hanc libertatem, foret
spernere donum dei ac eius gratitudinem, quod esset
omnino contra rationem, cum foret racionabiliter ex eis

It would be spurning God's gifts, if we retained the legal figures of the Old Testament.

1 nude CD, (? unde) A om. B^c 2 unde oscu-
lum B^c 3 participio correxit A titulo A 11 aposto-
lorum (*expunctum*) discipulorum A 13 Cristi om. B^cD;
AC, sed A¹ et C² inter lin. addiderunt 20 A² in
marg. infer. fol. 98^d addidit cessacio legalium A¹ (*vel*
alius) in infimo margine fol. 98^cd, vix legibilia, haec ad-
didit figuris admودum parvis: and' decol (*latus*) est praege
anno etc in illa silbam (? silaba) steph videlicet pe steph steph
ratione causarum etc sen (sen *uncis circumdata*); *quid*
librarius his verbis sibi voluerit, mihi dubium est 21 filios
om. A, addidit in marg. cum sig. marg. A¹ 24 ex
omiserunt AB^c, sed A¹ inter lineas, B² in marg. addiderunt

amancior. quanto enim benignitas potencior graciosius
Christ the herald of freedom; faith in Him alone brings salvation
 effectualiter operatur, de tanto est a suis beneficiatis amplius diligenda, et per consequens honor debet tali capiti unite attribui, qui prius in multos ritus et sacramenta figuralia est dispersus. et hec racio, quare apostolus prima Cor. primo et tercio excludit Petrum ipsum et Apollo a dominatu suorum conversorum, ymmo ipsos esse quasi nichil et servos abiectos domini Jesu Cristi, cui omnis sciencia, omnis amor vel honor cristiani debet attribui, cum nullum creatum debet sciri, amari vel honorari nisi Cristus, vel in habitudine ad ipsum sicut membra sua et eis serviencia. et hinc anathematizat Paulus prima Cor. sexto decimo eos, qui non diligunt Jesum Cristum, et prima Cor. secundo iudicat, se nichil aliud scire nisi dominum Jesum. ymmo exhinc in primitiva ecclesia baptizati erant in nomine domini Jesu Cristi, ut patet Act. secundo. scivit enim spiritus sanctus in ecclesia futura scismata dicencium: ecce hic et ecce illuc, capud ecclesie, ut prophetat Cristus Matth. vicesimo quarto et Matth. tertio decimo. ideo docuerunt apostoli, sufficere ad salvacionem cristiani sine ritu superaddito fidem domini Jesu Cristi.

Faith is the straight road to Christ, outward forms and ceremonies are bye-ways

tercia causa racionis naturalis ex istis colligitur, quod ecclesia non debet incedere per amfractus suspectos malum occasionantes, quando via secura et regia patet facilius. sed sic est de nuda fide Cristi cum sacra-

6 1° et 2° D 8 abiectos et servos *D*, sed *D*¹ in
marg. addidit et, quod ante abiectos legi voluit, ut et abiectos et servos eius lectio sit abiectos et (et expunctum) ser-
 vos *C*, sed super abi. int. lin. *C*² et addidit 14 Iesum
 Cristum et Cor. 2° iudicat, se nichil aliud scire nisi *omisit D*,
*addidit in marg. D*¹ 18 sanctus *om. B*^c*D*; *A*, sed *A*ⁱ
in marg. addidit 19 illuc correxit *A* 24 racionis *AB*^c*C*
comunionis D, lectio aperte vitiosa

6 v. 12 sqq. v. 4 sqq. 8 cf. I Cor. 127 sqq.
 13 v. 22 14 v. 2 17 v. 38 20 v. 23 Marc. 13^{2v}

mentis nove legis, cum Cristus venit liberare et solvere ligatos. ideo ecclesia debet per illam viam incedere. cum enim extracta sit a limbo et ianua mortis aperta, dignum est, ut incedat libere sine scala rituum, con-
 5 nectens se totam tractui sponsi correspondenter ad meritum, et sic fidei rectificatio, spei et caritatis ex li-
 bertate acuicio et debita ac compendiosa sponsi dispo-
 sicio, ne sponsa sua tractetur serviliter, dictant, quod le-
 galia servilia sunt post libertatem redemptoris raciona-
 biliter terminanda. redempcionis enim beneficium est
 in eo graciosius et progressui sponse conformius. patres
 enim veteris testamenti sciverunt, se usque ad messie
 adventum descensuros ad inferos, cum oportuit, primo-
 genitum ex multis fratibus primum omnium intrare ianu-
 am. unde Jacob post visam tunicam Joseph cruentatam ait
 Gen. tricesimo septimo: descendam ad filium meum
 lugens in infernum, et infra Gen. quadragesimo
 quarto, quando filii sui voluerunt deducere Beniamyn in
 Egiptum, et quadragesimo secundo: si quid ei acci-
 derit adversum in terra, ad quam pergitis, deduc-
 etis canos meos cum merore ad inferos. post-
 quam arrestatus est Beniamyn, ait Judas in persona
 patris: si tuleritis et istum et aliquid ei in via
 contigerit, deducetis canos meos cum merore
 25 ad inferos. et hinc Salomon dicit Prov. vicesimo tercio:

The church of God is to lead her members to heaven in perfect freedom, through faith, hope, charity, but not by the scale of rites

3 mortis C mortuus D mortuis B^c; A, sed u-
 alquis expunxit, ut mortis relinquatur aperta om. D,
 in margine adscripsit D² 4 connectens CD; A¹ in marg.
 committens B^c commitentes expunctum A in textu
 verborum 5 tractui in exitu correxit A 6 et
 omiserunt AD; C, sed C² superscripsit 7 actuicio
 A, sed A¹ in marg. cum sig. marg. emendavit addito acuicio
 9 post A² in marg. plus in textu A, qui falsam lectionem
 abolere neglexit 12 se om. AB^cD 20 adversum A¹
 in marg. addidit, C² in margine adscripsit omiserunt
 libri 21 merore correxit A 23 et istum B^cD, ex-
 punctum A istum C

*It is only
through Christ's
incarnation that
the old fathers
and holy men
attained full
salvation*

tu virga percicies puerum tuum et animam eius
de inferno || liberabis. ecce infernus, a quo es libe- fol. 99b
ratus. — et si obicitur illud Augustini duodecimo Super
Gen. Ad Literam et epist. ad Dardanum: ‘videmus, inferni
mencionem non esse factam in requie pauperis, sed in 5
supplicio divitis’, — unde dictum Jacob videtur Augustinum
intelligere ad hunc sensum: timuit, ‘ne permisit tri-
sticia filii turbaretur, ut non iret ad requiem beatorum,
sed ad inferos peccatorum’. ‘nondum’, inquit Augustinus,
‘inveni, sed adhuc quero, cum non adhuc occurrit, inferos 10
alicubi posuisse in bono scripturam canonicam’, — sed
istud solvit Lincolnensis primo per hoc, quod Augustinus
non asserit istam sentenciam, sed ponit eam sub dubio.
vel potest dici secundo, quod Augustinus intelligit infernum dampnatorum, vel tertio, quod omnis infernus 15
sonat in malum pene et culpe, licet non perpetue. cum
alii sancti dicant concorditer, quod omnes sancti ante
Cristi incarnationem descenderunt ad limbum patrum,
in tantum, quod beatus Gregorius Super Ewangelia omelia
sexta exponens illud Johannis Baptiste: tu es, qui 20

² *A² in margine infer. fol. 99^a notavit patres ve(teris)
le(gis) sciverunt, se descensuros ad inferos usque ad Cristi libe-
racionem es B^c, C² inter lin.* est ACD ⁴ *A²*
(?A¹) in marg. super. cum sig. marg.: infernus vel inferos
numquam accipitur pro bono in scriptura videmus interim
inferni *D* videmus inferni *B^c*, sed *B²* interimi *super-*
scripsit *6* Augustinum *correxit B^c* *7* per se nimia *B^cD*
pro se nimia *A*, sed se expunxit et pro in per emendavit, ut
permissim efficiatur pro nimia *C* *8* filii om. *A*, addidit
A¹ in marg. *10* inferos *A*, vix legi potest, sed *A² in*
marg. distincta scriptione iteravit *14* infernum corr. *A²*

³ cf. Opp. tom. III 421 (*Sup. Genesim Ad Lit. c. 33*)
⁴ cf. ibid. II (*Epist. CLXXXVII sive De Praesentia Dei*)
885 ⁶ cf. Opp. tom. III 421 ¹² quae Robertus apud
Aug. laudat, conferre non potui; invenies causam supra
pag. 1299; in Epistolis (*ed. a Luardo*) saepissime S. Augu-
stinum testem citat; verba ipsa non inveni; fortasse Epistol.
LII pag. 154 in animo habuit ¹⁸ limbus = circulus,
coetus ¹⁹ cf. Opp. Ser. I 76 pag. 1095; 1096 ²⁰ cf.
Matth. 11₃

venturus es, an alium expectamus? dicit, quod 'Baptista descendit ad inferos', et ita dicit fides ecclesie de Christo descendente ad mordendum infernum, ut prophetatum est Ose. tercio decimo. nam sanctos patres veteris testamenti sumpsit de inferis et alios induratos more mordentis reliquit. et isto modo loquitur Tobias iunior Tob. sexto: cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem eorum cum tristitia ad inferos. non enim credidit, illos esse perpetuo dampnandos, 10 sicut nec Jacob credidit, Joseph filium suum esse in inferno perpetuo dampnatorum. et sic intelligitur illud dictum regis Ezekie, Ysa. tricesimo octavo: ego dixi in dimidio dierum meorum: vad am ad portas inferi, et illud Job. septimo decimo: in profundissimum 15 infernum descendunt omnia mea, et Ps. octagesimo sexto: eruisti animam meam ex inferno inferiori. non enim intravit homo beatitudinem ante Cristum, sed *Without Christ no man is saved*

racio autem finalis et sentenciosa, quam dat Lincolniensis de cessacione legalium, stat in isto: incarnacio 25 Cristi, que est finis tocius legis figuralis, debet modo

4 veteris om. A, addidit in marg. cum sig. marg. A¹
6 minor D unior B^c 13 m vad (sic) A
m. vad am (sic) B^c va. ad portas (sic) D, et
sic frequentissime in codicibus breviaturee inveniuntur
ubi verba veteris testamenti laudantur; iam hinc tes-
tari omittam 15 LXXXV° codd. 20 tuicio A, sed A²
superscripto in emendavit in intuicio 24 de cessacione
legalium omiserunt DC, addidit D¹ in margine, C² item
omisso legalium incarcerated D, lectio aperte viliosa

4 v. 14; cf. I. Cor. 15, 54—55; Ebr. 2, 14 12 v. 10
14 v. 16 15 v. 13 18 limbus: cf. supra pag. 134, 18
23 librum Roberti De Cess. Leg., editum ab anonymo quo-
dam Londini 1652, conferre non potui, quippe qui in Bibl.
Reg. Publ. Dresd. non exstet

exprimi patenciori modo, quo ecclesia militans sufficit ipsam capere, sed ecclesia ipsa post eius consumacionem sufficit, planius ipsam capere fide et gracia quam figuris. ideo veniente tempore gracie debet sic facere.

*The fact of
Christ's incarnation is the
foundation of
all christian
faith*

*Without faith in
it we cannot
please God*

est autem Christi incarnacio summe utilis, summe 5 mirabilis et summe venerabilis cristiano, et ideo debet credi firmissime, principalissime et summe continue. constat autem, quod Christi incarnacio est medium propinquum ad salvacionem humani generis, gracia cuius est tota legis dacio, servacio et humana viatio. deus 10 igitur deficeret in necessariis, nisi ipsam exprimeret continue modo plus congruo.— est autem fides incarnationis summe utilis, quia sine illa fide impossibile est, infidelem alterius testamenti placere deo, cum includit in se divinitatem et generis humani salvacionem || tam 15 fol. 99c causaliter quam effectualiter, quam finaliter. ideo dicit beatus Johannes prima Joh. quinto: quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quod Jesus est filius dei? et Cristus Joh. septimo decimo: hec est vita eterna, ut cognoscant te solum verum deum et 20 quem misisti, Jesum Cristum. in Christo namque completetur finaliter beatitudo hominis.

est secundo summe mirabilis, quia, ut dicit doctor, quelibet creatura convenit in aliquo comuni cum qualibet, sed divinitas et humanitas in nullo comuni 25 univocantur, cum deitas sit summe simplex. nec stat, rem comunem esse in uno suo supposito creantem et in alio formaliter creatam propter distanciam analogam.

4 figurae (*expunctum*) figuris A 5 A² in marg.
infer. cum sig. marg. ad hunc locum animadvertisit Christi in-
carnacio est summe utilis, mirabilis, venerabilis christiano
15 div. humanitatem et B^c A² in marg. super. adnotavit
recomendacio et testificacio incarnationis Christi 17 1^a Jo. B^c
om. ACD 19 17 D, corr. A 8° C om. B^c

et patet, quod sacramentum incarnacionis et conversionis Christi est summe venerabile, cum sine illo sufficiente non est salus vie nec beatitudo patrie. et ideo necesse fuit, quod haberet firmissimam probacionem, que consistit in quatuor, sicut tetragonos sine vituperio. testificata, inquam, est Christi incarnatione a creaturarum natura, ab accione humana voluntaria, ab assercione prophetica et a scriptura autentica. nam omnis creatura mundi sensibilis facta est propter hominem, cum celum et spera corruptibilium ministravit sibi secundum quamlibet sui partem, cum iuvant iuvantem hominem. unde homo factus est tamquam dominus ducendus in possessionem suam creacione sibi preparatam tamquam ultima creatura. unde Ps. octavo per modum admiracionis dicitur: quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? minuisti eum paulo ab angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. omnia subiecisti sub pedibus eius. si ergo mundus serviat homini in minimis, et nichil est homini utilius quam deduci in fide salvatoris, patet, quod mundus homini in isto non deficit. ministerium igitur universitatis sensibilis et ministerium nature angelice impensa homini signant, quod de natura humana sit unum suppositum supra hos famulos, quod solum est verbum dei principium universitatis create, factum circulariter in se finis. unde philosophia de formis et subiectis suis et precipue philosophia de anima et corpore copulatis personaliter in eodem supposito manuducunt in possibilitatem et complectionem incarnationis.

5 D⁵ in marg.: Nota quatuor 6 A² in marg. ad
notavit quatuor testificantur Christi incarnationem 7 et
ab B^c 13 preparata B^c 17 paulominus B^c
22 A¹ in marg. sine sig. marg.: incipe, quod quid hic sibi
velit, parum liquet 28 eius (*expunctum*) suis A et
om. A, superscripsit A¹ 30 incarnationis in exitu cor-
rexit A

10 spera = *sphaera* 14 v. 5—7 29 manuducunt: a
manuducere, quod idem est ac conducere, praesidio munire

*A christian's
whole salvation,
now and here-
after, is founded
thereon*

ex quibus sequitur, quod, licet humanum genus dicat peccatum suum redimibile per mediatorem Jesum Cristum, quia tamen testificans aliquid distingwitur ab eo, cui testificatur, congruum fuit, quod populus pecularis, de quo Cristus fuerat nasciturus, per actus et totam conversacionem testificaretur singulariter humano generi suam liberacionem per messiam. unde tota vita et conversacio huius populi prophetavit in facto incarnationis misterium, ad quod signandum prophete modis et gradibus suis proruperant, sicut tota vita patriarcharum fuit prophetalis, testificans formam nostre reparacionis per dei filium incarnandum. sed tota conversacio hominis non plene transfertur ad posteros, nisi per scripturam autenticam. oportet, ut illius populi vita et conversacio prophetalis de vita Christi, qui est finis legis per scripta autentica et interpolatas illustraciones, pro eis intelligendum humano generi incarnationis misterium testancius demonstrarent, et illius scripture gradus oportet successive variari, ut facta prenunciorum incarnationem Christi signant.

et hec ratio, quare gesta populi Hebreorum in scripturam autenticam rediguntur, et quare scribe novi testamenti scribunt hoc sacramentum expressius quam patres veteris testamenti. et patet, quod scriptura sacra

In the Bible we have the warrant of it, literally and spiritually, signat celeste misterium nunc proprietatibus creaturarum, 25 nunc gestis patriarcharum, nunc enigmatibus allegoricis prophetarum et nunc verbis nudis novorum scribarum.

et patet triplex racio, quare nostri subsanantes scripturas autenticas imponunt eis calumpniam. primo, quia ignorant, quomodo autor nature utitur nunc naturis, nunc ³⁰ factis, nunc allegoricis et nunc expressis vocibus ad

signandum fidei cristiane misterium. non enim licet nobis imponere institutori signorum calumpniā, cum tam propriis rebus quam vocibus imponit ut signis suis significanciam. unde stultum est, nos hominiciones asserere, quod debuit ad sensum nudum et non misticum significaciones signorum imponere.

secunda causa est, quia curtamus scripturas et non conferimus partes velatas et nudas ad invicem, ut ex earum perfecta collacione eliciamus sensum catholicum, sed frontose secundum partem incompletam temere proferimus blasphemam sentenciam.

et tercia causa est, quia tantum appreciamur nostras artes sermocinales, quas neophiti et rudes didiscimus, quod nullam aliam gramaticam, logicam vel eloquencyiam admittimus, quam pueri didiscimus, sed nude secundum illam spiritus sancti sentenciam iudicamus. et ex ista inobedientia scripture in conclusiones blasphemias scripture prorumpimus, et sic tota causa scandali scripture est ignorancia vel, quod peius est, obediencie superiori nostro carencia. ponit autem Lincolncensis exemplum primi de igne, 'qui nunc signat speciem supremi elementi spere corruptibilium et nunc summam caritatem in universitate encium', ut Deut. quarto: dominus deus tuus ignis consumens est, 'nunc dei indignacionem, ut Jer. quarto: ne forte egrediatur ut ignis indignacio, et nunc dei inspiracionem, ut Luc. duo-

*but its scoffers
search only its
obscure parts
and neglect the
clearest*

*Ignorance and
disobedience are
the causes of its
being made a
scandal to the
christian people*

2 institutori *C* institutori *B^cD*, *vocem ex arbitrio mutaverunt; A, sed tu superscripsit A¹* 3 tam omiserunt *AD; B^c, sed B² in margine addidit* cum *C*, qui cum cum propriis rebus tam *legi voluisse videtur* 5 debuit corredit *D* deducit (*expunctum*) *C, in marg.* debuit *C² cun sig. marg.* 7 *A in marg.: b* (*cf. supra pag. 139²⁹*) 12 *A in marg.: c* *D⁵ in marg.: nota B² in marg.: nota hic* 17 *blasfemias B^c* 21 *A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit* ignis in scripture significat varia 22 *caritatem om. B^cD; A, sed in marg. addidit A¹; C, sed subscriptis aliquis sub linea* 26 *Luc. duodecimo emendavi* *Math. 10° codd. cuncti; librarius, Matthaeum laudans, errasse videtur*

4 hominio = *professio quaevi obsequii* 7 cur-
tare = *truncare* 23 v. 25 25 v. 4 26 v. 49

decimo: ignem veni mittere in terram. et hoc signavit res ipsa in ligw^s igneis, Act. secundo. ex istis tradit doctor cum Augustino hanc regulam, quod quecunque pars scripture intellecta fuerit non signando incarnacionis misterium nec habitum caritatis, conferre 5 debet cum alia scriptura, quo^{rum}que habuerit illum sensum. unde ponit exemplum pro secunda causa illud Cant. quanto: dentes tui sicut greges tonsarum, omnes gemellis fetibus. hec particula videtur innuere, quod omnes oves gregis predicti pariunt gemellos fetus, quod 10 nec sonat in fidem nec caritatem. ideo debemus || con- fol.^{rooa} siderare iuxta illud Ps. nonagesimi quinti: nos autem populus eius et oves pascue eius, quomodo ovis sepe signat fidelem pascuis scripture nutritum. consideremus iterum, quomodo fetus quandoque signat actum 15 intrinsecum caritatis, iuxta illud Ysa. vicesimi sexti: domine, concepimus et quasi parturivimus et perperimus spiritum, et tunc possumus colligere, quod fidelem parere gemellos fetus est ipsum parere geminum spiritum salutis, i. e., geminum actum caritatis, que est 20 dileccio dei et proximi. et sic scripture non potuit tam competenter et fertiliter in unico loco istum sensum significare, quem signat in horum omnium coniunctione. et ita senciendum est de scripturis aliis mysticis vel

1 *B⁸ in marg. glossavit* ignem veni mittere in terram, id est, inspiracionem spiritus sancti, sicut discendebat (!) in ligw^s igneis A² in marg. infer. cum sig. marg. notavit omnis pars scripture significat Cristi incarnationem 5 habitu (?) *B^cCD* conferri *B^cCD* 10 pureunt *D* 11 consid. in ill. a prima manu adnotata sunt ut nota memorialis in infimo marg. fol. 99^d A² in marg. super. notavit partes scripture sunt adinvicem conferende, alias non bene intelliguntur 12 *XCIVⁱ codd.* 13 ove *B^c* 18 *B⁸ in marg. mendose notavit* habemus (?) perire (?) parire) gemellos fetus est ipsum perire geminum actum caritas, que est dileccio dei et proximi 19 gemellos corr. *A* 22 uno *B^c*, sed idem ic super litteras no scripsit

2 v. 3 3 doctor i. e. Lincolniensis de modo intelligendi scripturam Augustinus in scriptis suis frequenter et subtiliter disputat, cf. Opp. tom. III 28; 73; 80; VII 210; 143; 1437; IX 375; II 658 10 gemellus = geminus 12 v. 12 16 v. 18

curtatis. scriptura enim significat communicative et composite sensus suos sic, quod melius foret, ipsam habere sensus tam dispares, quam ubilibet nudum sensum, sicut secundum apostolum prima Cor. duodecimo melius est corpus hominis componi ex partibus ethromogenis, quam quod totum foret oculus.

ideo tradunt sancti pro regula, quod, quandocunque videtur ex scriptura sequi inconveniens secundum sensum elicitum, sciunt indubie, quod ille non est sensus scripture sacre, sed illo dimisso alius est rimandus. aliter enim non est discipulus scripture, sed apostata, spiritui sancto contrarius, quod diabolus non presumpsit.

quando autem auditur in Exodo de sabbatizazione, que sicut alia mandata moralia debet esse perpetua, et Ysa. primo dicitur: neomeniam, sabbatum et solemnitates alias non feram, et Ose. secundo: cessare faciam omne gaudium eius, omnes solemnitates eius, neomeniam et sabbatum eius oportet preter puerilem grammaticam intelligere per sabbatizacionem perpetuam, quantum ad moralitatem attinet, quietem perpetuam a peccato. cum enim sabbatizatio sit requies ab opere servili, quod secundum veritatem Joh. octavo maxime est opus peccati, patet, quod sabbatizatio propriissime est requies a peccato. unde opera corporalia servilia numero quam introducta sunt nisi in penam peccati, et sic opera

True scholarship tries to search the meaning of Holy Scripture, not that of its critics

² B³ in marg. glossavit Melius est, scripturam sacram habere sensus dispares quam ubilibet nudum sensum, sicut secundum apostolum Cor. 12° melius corpus hominis componi ex partibus ethromogenis, quam quod totam (!) foret oculus 3 tam (expunctum) nudum A 6 totam AB^cC 9 D⁵ in

marg.: nota regulam bonam 13 cum igitur aud. B^c

A² in marg. cum sig. marg. scripsit: Sabbatizationis legalis cessacio, et quid significat D⁵ in marg.: Nota de sabbato 14 debet corr. B^c 15 solemnitates *primam vocis partem* radendo correxit A festivitates B^cCD 17 omnes omiserunt B^c; A, sed superscripsit A¹

1 curtare idem ac mutilare, truncare

4 v. 14 sqq.

5 ethromogenus *aperte vitiose formatum pro heterogeneus,* deriv. a graecis έτρος et γένος

14 v. 13—14

16 v. 11

22 v. 1 sqq.

24 cf. supra pag. 107; 117

illa signant peccatum, sicut effectus signat suam causam.
abstinenciam itaque a peccato intendebat autor principi-

The eternal and moral meaning of the Sabbath non autem sabbatizacio literalis, sed illa est mutanda in lies not in its outward celebration, but in fighting against sin and leaving off venio. oportet enim sponsam introducendam ad octavam beatitudinis transire ab observancia septenarii ad octonarium signantem beatitudinem corporis et anime duplicatam, cum Ecclesiastes undecimo dicitur: da ¹⁰ partes septem nec non et octo, quod, si obstinatus wlt dampnabiliter durare in sensu veteri literali, non est aliud, nisi quod contra spiritum sanctum loquendo se ipsum infatuat, sicut Lincolnensis ponit exemplum de protervis, qui nolunt sane concipere principia geometrie vel alterius doctrinalis sciencie. et ex isto inertii conceptu procedunt in despectum patule veritatis, quam alii habiles concordati in sano conceptu principiorum sciencie statim noscunt. ubi, rogo, foret maior inobediencia, quam ubi spiritus sanctus instituit, imposuit et ²⁰

Thus the Holy Ghost wants it to be understood ordinavit gramaticam et logicam verbis suis, secundum quas voluit legem suam intelligi, || illis impositionibus fol. roob dimissis initi aliis humanitus adinventis et secundum illas depravare legem dei docendo, quod divina sciencia ancillans aliis debet per illas ut magistras et dominas ²⁵ regulari. sciencia enim, que corrigit et regulat aliam in suis actibus, est illi domina; non sic fecerunt vel moderniores doctores. unde Doctor Solempnis in sen-

5 XXXIX ⁱ cuncti nante B ^c	6 postulasti (?) corr. A 12 non corr. A ²	9 sig- 17 contemptu B ^c CD
18 habiles B ^c CD, (? humiles) A;	B ² in marg. humiles concordate (?) A	22 A ² in marg. superiore glossavit Scriptura sacra non est ancilla aliarum scientiarum magistras AB ^c magnas D magicas (linea deletum) C, emendavit C ² in marg. cum sig. marg. magistras 27 in om. B ^c D ⁵ in marg.: doctor solennius

5 v. 7—8 10 v. 2 14 Lincolnensis a me conferri
non potuit 28 titulo Doctor Solemnis inter scholasticos
celebratus erat Henricus Goedhals (Bonicollius), Ganda-
vensis, Dr. Parisiensis, archidiaconus Tornacensis, defunctus
Tornaci anno 1275. scriptis Quaestiones in IV libros Sen-
tentiarium sive Theologica Quodlibeta, edit.

tencia sua articulo nono obiciendo sextupliciter, quod non est idem autor utriusque testamenti, respondet ad secundum argumentum, quo obicitur, scripturas duorum testamentorum continere contraria. ‘dicendum’, inquit,
 5 ‘quod scriptura in nullo continet contraria’. tunc enim contineret falsa, cum contraria non possunt simul esse vera, licet Mannichei opinati sint, duo testamenta esse plurimum contraria. et hinc laboravit Augustinus ad concordandum ea in libro suo Contra Adrianum et
 10 Contra Faustum. et verum dicit de contrariis complexis, licet medicine quodammodo contrarie possunt sibi succedere, ut dicit Augustinus in De Vera Religione septimo decimo: ‘quisquis’, inquit, ‘ideo negat, utrumque testamentum ab uno deo esse, quia non eisdem sacramentis
 15 tenetur populus noster, quibus Judei tenebantur, debet dicere, quod unus pater familias iustissimus aliud imperat hiis, quibus servilitatem duriorem, sed utilem indicat, aliud eis, quos in filiorum gradum adoptat. si autem precepta vite monent, quod in veteri lege multa
 20 sunt, in ewangelio maiora, et ideo putatur non ad unum deum utraque pertinere, quomodo ex hiis turbatus considerat, quod idem medicus alia per ministros suos imbecillioribus, alia per semet ipsum valencioribus precepit ad reparandam et optimandam salutem. ut enim
 25 ars medicine manet eadem non mutata, cum mutat precepta languentibus, ita divina providencia, cum sit omnino immutabilis, mutabilitati creature varie subvenit pro diversitate nature mutabilis temporis et morborum’.

Old and New Testament, rightly understood, are not in contradictions to one another

The numerous commandments of the Old Testament and the greater and deeper ones of the New are all given by the same God

2 A² in marg. super. cum sig. marg.: Scriptura non est sibi contraria et tamen quomodo dicitur contraria 3 quomodo D 6 B² in marg.: dicendum 10 verum A² in marg. unum A in textu 11 possint D 12 XXXIX° codd. 20 maiori vitiouse exaravit A 28 morborum in loco raso habet A

Paris. 1518, sed conferri non potuerunt, quippe quae in Bibl. Reg. Publ. Dresdensi usui publico non existent 9 cf. Opp. tom. X (Lib. Contra Adamantinum) 133 sqq. 10 cf. ibid. X 221 sqq. 12 cf. ibid. I 964; 965

CAPITULUM UNDETRICESIMUM.

Is the circumcision law to be kept also in the New Covenant?

Ex istis patet via solvendi obiectus contra scripturam sacram de circumcisione, de qua Gen. septimo decimo: erit pactum meum in carne vestra in fedus eternum. unde Deut. vicesimo septimo: male-^s dictus omnis, qui non permanserit in omnibus, que sunt in libro legis huius, ut faciat ea, suple: omnia mandata, que precepta sunt ibidem. unde consequenter vicesimo octavo cap.: quod si audire nolueris vocem domini, dei tui, ut custodias et^{ro} facias omnia mandata eius et ceremonias, quas ego precipio tibi, hodie venient super te omnes malediciones iste.

In a spiritual sense, as circumcision of the heart, it has its eternal value

quoad istos obiectus et alios consimiles patet, quod circumcisio perpetuo servanda est ad sensum mysticum, ¹⁵ scilicet circumcisio spiritualis, que est depositio cogitationis et affectionis superflue, de qua apostolus Rom. secundo dicit, quod in abscondito habet Judeus circumcisionem cordis in spiritu, non litera et Col. secundo: in Christo circumcisi estis circumcisio non manu facta. unde Lincolnensis, cum discipulus scripture audit de circumcisione dictum ad Abraham, quod erit perpetuum in carne eius et semine ipsius in fedus eternum, statim per predictas regulas intelligit 'actum circumcisionis aliquod ²⁵ nostre salutis designare' et nichilominus literalem circumcisionem preceptam esse, statimque investigat ex

² A¹ in marg. miniavit Cam^m 29^m B^c CD in marg.
 Cam^{28^m} 7 faciant CD 22 discipulus CD, corr. in
 fine B^c, in marg. addidit B² lus, qui discipulus legi voluit
 discipulis A 24 scilicet (linea sublatum) per A 25 ali-
 quid B^c C ad D

³ cf. supra pag. 105, ubi JW viam procedendi indicat
 v. 13 5 v. 29 9 v. 15 18 v. 29 20 v. II
 21 de Lincolnensi cf. quae modo (pag. 135₂₃) dixi

aliis scripture locis, quid significaret literalis circum-
 fol. 100c cisio ||. et cum tota scriptura signat fidem et mores,
 ymmo ipsum deum principalius quam quidquam aliud,
 statim cognoscit, cui circumcisioni tribui debet eternitas
 5 et cessabit omnis scripture calumpnia, quia Ps. centesimo
 undevicesimo dicitur: tunc non confundar, cum
 perspexero in omnibus mandatis tuis. tali, in-
 quam, scripture discipulo occurrit illud Jer. quarto:
 circumcidimini domino et auferte prepucia
 10 cordium vestrorum, et Jer. nono: omnis domus
 Israel incircumcisi sunt corde, et Deut. decimo
 docet Moyses tamquam finem ritus sensibilis: circum-
 cidite, inquit, prepucium cordis vestri.

ex quibus verbis colligitur, quod omnis circumcisio
 15 literalis est gratia circumcisionis spiritualis signande,
 quam deus preponderat. precipicio vel precisio igitur
 superfluitatis peccati a corde, i. e., mente intelligi debet
 perpetua et in omni circumcisione literali principaliter
 precepta, iuxta modum loquendi prophete Ezech. un-
 20 decimo: auferam cor lapideum de carne eorum, et
 dabo eis cor carneum, ubi per membrum corporale
 significari debet animus evacuatus ab induracione in
 malo et gratia mollificatus, i. e., factus tractabilis et capax
 doctrine domini per obedientiam et legis impressionem.
 25 non igitur falsificatur scriptura sacra per rudem et inertem

*God, faith,
morality the
contents of Holy
Scripture*

*The circum-
cision of the
heart alone
will be upheld
for ever*

2 *A² in marg. infer. fol. 100b*: de circumcisione lex, quo-
 modo est intelligenda, *in marg. super. (fol. 100c)*: non perpetue
 est servanda circumcisione carnalis 3 quidquam *super-*
scriptio i A quidquid *CD* 5 quia ps. centesimo un-
 devicesimo dicitur: tunc non confundar, cum perspexero *om. C^c*,
add. in marg. C² CXVIII^o *codd.* 7 prospexero *B^c*
 10 nono *supplevi ex auctoritate Scripturae Sacrae* 8° *in*
lacuna supplevit B² lacuna *B^cCD* 11 incircum-
 cisi *B^c*, *expuncto in A* circumeisi *C; D, sed in super-*
scripsit aliquis 16 precipicio *AC* percipiicio
 (?) percipiicio) *B^c* precipicio (*linea sublatum*), sequitur
locus rarus, tum precisio igitur etc. *D, qui (cum C) vel*
omisit 17 i. e. *AB^c* et *CD*

5 v. 6 8 v. 4 10 v. 26 11 v. 16
 16 precipicio (?) vox a librario deformata, fortasse precipicio,
 quod hic pro prolapsio sumitur 19 v. 19

conceptum, quo concipitur, deum auferre primum mem-
brum corporeum et transformare illud a saxe corporali
in carneum. correspondenter non debet intelligi, quod
actus circumcisionis literalis vel passio vel prepucii cor-
poralis ablati habicio debet esse perpetua, cum mulieres 5
numquam circumcise sunt taliter, nec aliquis ante tempus
Abrahe nec infans pro cursu circumcisionis car-
nalis ante octo dies, ut patet Gen. septimo decimo.
ymmo extra Egiptum multi fideles tunc manserant in-
circumcisio, ut meminit scriptura Ex. quarto de filio 10
Moysi, quem mater eius circumcidit cum petra
acutissima in stabulo ob timorem percussionis ab angelo.
et forte alius filius fuit incircumcisus sicut domus Loth,
domus Iob et multi filii Israel in Egipto, et post trans-
itum maris rubri quadraginta annis in deserto dicitur 15
Jos. quinto, quod remanserant incircumcisoi, et
multi interim mortui sunt salvati, quia aliter deus
non autorizaret omissionem circumcisionis. nec fuit de
essencia circumcisionis culter lapideus, cum solum Ex.
quarto et Jos. quinto memini istam formam, forte propter 20
maiorem penam reis adultis infligendam, vel aliud
misterium. et post diem iudicij in patria perpetuo de-
erit talis circumcisionis, sicut perpetuo defuit in Iob et
pluri populo salvato.

circumcisio itaque spiritualis perpetua est unicuique 25

3 A¹ in marg. super, cum sig. marg. adnotavit multi
salvandi eciam in le(ge) ve(tere) non sunt circumcisioni corporaliter
5 C¹ in marg. notavit Amen; pallida manus, quae eadem
ac B¹ in codice Bodleiano esse videtur 6 aliqui B^c
aliquis C, in correctura A aliquid D 10 4° om. D,
addidit in marg. D¹, sed pallore decoloratum vix legi potest
17 sunt om. A, superscripsit A¹ 18 nec fuit A² in marg.
non fuit A in textu 19 essentia corredit D culter A²
in marg. cultus superscripto ter, ut culter efficiatur A
in textu 25 A¹ (? A²; utrius correctoris haec glossa
et sequentes fere decem sint, dijudicare nequeo) in marg.
infer. cum sig. marg.: Circumcisio spiritualis est necessaria
cuilibet salvando

5 habicio = actus habendi, habitus 8 v. 12 10 v. 25
16 v. 4—5 20 v. 25 v. 2

salvando de necessitate salutis, sicut cuiuslibet iudicinalis vel ceremonialis significacio moralis est vel in effectu vel fructu saltem secundum speciem perpetua.

There is no salvation without circumcision of the heart

et sic potest perpetuum utrobique in scriptura intelligi proprie pro illo, quod caret fine. unde regula Lincolniensis est, quod, 'sicut in humanis scienciis predicata, que sunt forme specificantes subiecta, sepe attribuuntur subiectis non pro ipsis, sed pro suis signatis, sic in divina sciencia predicata attribuuntur rebus non pro se ipsis, sed pro rebus, quas ultra principalius signant'.

et patet, quomodo subiectum, quod est sabbatum, ^{fol.100d} circumcisio vel ritus alias ad literam || temporalis, dum recipit in scriptura formam perpetuitatis, debet intelligi mystice ad sensum equivocum. et patet, quomodo dictum in Deut. debet intelligi: ille autem permanet in verbis legis, qui observat sentenciam legiferi. et sic est de omni, qui facit sensum legis pro loco et tempore, ut deus ipsum diffinit.

prefinivit autem deus, legalia legis esse temporalia terminanda. aliter enim non diceret per os Ysaie, quod odivit holocaustomata, victimas, sacrificia, neomenias, sabbata et solemnitates alias, cum, quidquid quis oderit, vlt finiri. nec potest fingi, scripturam solum intelligere, quod deus odivit solum pec-

The jewish forms of cult perish

1 salvanda *D* iudicialis vel *om. C*, add. in marg.
C², qui cuiuslibet iudicialis vel ceremonialis legit ^{ceremonialis} vel iudicialis *D*, sed lineolis superscr. transposita in iudicialis vel ceremonialis ^{4 A¹} (vel *A²*, cf. pag. 146₂₅; iam hinc non testabor) in marg.: perpetuum, quomodo capit in scriptura ^{5 A¹} in marg.: nota ⁷ substancia (sbā) *D*, sed *D⁵* in marg. emendavit addito subiecta ^{20 A¹} in marg. super. cum sig. marg. addidit deus odivit holocaustomata, victimas etc. in signum, quia cessare debent quoad actus corporales ²² holocausta *CD*, vocem ex arbitrio uterque mutavit ²³ solemnitates *C*; in loco raso suppletum *A* festivitates *B^cD*

6 hanc 'regulam' Roberti conferre non potui eadem de causa, qua supra I pag. 38 usus sum ^{16 26₁₆}; 30 10 sqq.; 33 9 ²¹ Jes. 61 8; 111; 14; 66 3

cata commissa in istis observanciis, volendo, illas esse perpetuas, sed rite celebratas, quia autores novi testamenti paris autoritatis cum autoribus antiqui docent, quod dicte figure debent cessare ad literam. et ostenditur ratione multiplici.

5

ideo ex collacione plena scripturarum cum racionis concordia patet, quod talia figuralia debent cessare ad literam, sicut dicit Oseas.

The conception of time upheld by the prophets

nec moveat, quod diu post tempus Ysaie observata sunt meritorie dicta legalia, quia ille propheta precipue

jocutus est more prophete veritates propheticas, ut omnes preterite vel future sunt deo presentes. aliter enim non diceret: puer natus est nobis, et ita de aliis, que prophetavit de Cristo. sicut igitur deus eternaliter voluit, dicta legalia cessare pro suo tempore, sic eternaliter 25 odivit observantes dicta legalia ultra tempus eterno consilio prefinitum, quia sic incurreret malediccionem ex prevaricacione sentencie legis, cum ultra tempus statutum non habet tale iudiciale legis vigorem. ideo ipsum tunc observans non servat legem, sed eius oppositum.

The ethical import of the Old Testament circumcision: a) a reminder of Adam's fall

sed pro cessatione circumcisio notandum, quod circumcisio carnalis fuit amputatio extremitatis pellis virge virilis, quam doctores dicunt preceptam Hebreis ex causa multiplici. primo, ad faciendum eos religiose 25 recolere de prevaricacione primi hominis, cuius penalis rebellio carnis ad spiritum primo monstrata est in motione inordinata membrorum genitalium, ut innuitur

6 collacione C, ceteri breviatura quadam pro collacione utuntur, quae illius aetatis non propria est: collē. collōe; archetypi scriptiōnem non intellexisse videntur 12 due (lin. delet.) deo A 16 legalia om. B^c 17 preteritum AC 22 A¹ in marg. infer. cum sig. marg.: quare fuit precepta circumcisio in le(ge) ve(tere) D⁵ in marg.: nota multiplicem causam circumcisionis 27 ad C; A¹ in marg. in B^cD, expunctum A in textu mociōne B^cCD, A¹ in marg. occasione expunctum A in textu

8 cf. Hos. 211 sqq.

13 cf. Jes. 9 6

11 cf. supra II pag. 108—109

Gen. tertio. per ablacionem itaque pellis mobilis et ample laxate figuratum est eis, quod recolentes de patris prevaricacione debent in actu procreacionis se temperare, ne coeant superflue sive illicite, sed in legitimo matri-
s monio gracia prolis procreande.

secunda causa fuit, deus voluit, signum esse inter ipsum et populum peculiarem, de quo voluit carnem assumere, propter quod signum et illa incarnacio notaretur et fidelis suus occisus in bello ab infidelibus 10 distingweretur. unde illa porcio fuit quasi anulus, quo verum populum sui generis subarravit. ex quibus patet, quod superfluum foret, modo cristianum circumcidi, tum quia lapsa est Cristi incarnacio, quam figurat, tum eciam, quia ex judeis et gentibus tamquam ex circum-
cisione et prepucio factus est unus populus et una ec-
clesia per connectentem lapidem. angularem. et hec racio, quare ritus judaici, per quos signaretur divisio Judeorum a gentibus, erant prohibiti, ut patet Gal. se-
fol. fol. 20 cundo. unde || credo, quod variatio omnium rituum in
20 cristianismo, per quos datur scandalum unionis fidelium,
racionabiliter est tollenda.

tercia causa est, ut pateat obediencia sponso ec-
clesie in membro tam penaliter absciso et tante moralitatis prenóstico. constat quidem, quod nervi tactus in
25 virga tam sensibiliter sunt perplexi, quod necesse est, ut dolor sensibilis causetur in solucione tante continuitatis. unde Gen. tricesimo quarto legitur, quod Symeon et Levi irruerunt in Emor Sichem et populum eorum circumcisos et hoc die tercio, quando
30 est gravissimus dolor vñnerum. signat autem mistice membrum genitale potentiam operativam, cum qua sponsa Christi gigneret cum sponso filios ecclesie.

² amplius *B*^c figuratum est *C*, in marg. *A*¹ sig-
natur *B*^c*D*, expunctum in textu *A* ³ procreacionis
corr. *A* ¹⁹ *A*¹ in marg. super. adnotavit causa circum-
cisionis carnalis, supra hoc ad dexteram: et contra luxuriam

¹ v. 7; 10; 12 11 subarravit a sub et arrha sumi-
tur pro pignore obligare 18 v. 12 sqq. 24 pre-
nósticus adi. a praenosco = praesciens 27 v. 25

b) a bond of communion between God and man

c) an obligation to live morally

que potencia habet prepuclum, quia laxam et largam potentiam, qua potest peccare. cuius potencie actus prepucialis, nisi fuerit precisus, fornicatur anima cum diabolo. omne enim peccatum ecclesie includitur in adulterio spirituali, ut patet Jer., et hinc scripture signanter precipiunt, potencias animi circumcidi. nam mediante eadem potencia, qua cristianus potest peccare, potest eciam mereri, sicut mediante eodem membro, quo potest fornicari, potest meritorie procreare. ideo, ne potencia, qua homo potest peccare, sit potencia ad pec-
candum, necesse est, auferre cordis prepuclum. nam quod quis potest peccare, est pure a deo, sed quod sit potencia ad peccandum, est superfluitas humana, quam deordinacionem oportet auferre tamquam prepuclum.

d) a bar against unchastity

duas autem alias causas circumcisionis assignant catholici, prima ad refrenandum Hebreos pronos ad libidinem, ne fornicantes conformiter ad gentes ex illo peccato punitas conformiter puniantur. ex illo namque peccato paulo ante precessit diluvium, ex illo peccato propinquius eciam processit subversio Sodome et Gomorre, ut patet Gen. sexto et duodevicesimo capitulis. unde non obstante illa premunitione tam pie tradita fornicati sunt filii Israel cum Moabitidis ad confusionem non modicam gentis sue, ut patet Num. vicesimo quinto. ymmo tribus Beniamyn pene ad sui destruccionem cognovit uxorem levite, ut patet Judic. undevicesimo et infra. quando igitur adfuit tempus, in quo invaluit hoc peccatum, et quando viguit fides in Abraham, de quo Cristus carnem assumeret, data fuit circumcisio

5 spiritali *B^cD* inter Jerem. et et lacunam ex-
hibent *CD* 10 *D²* in marg. glossavit prepuclia cordis
debent circumcidi 15 assignant circumcisionis *A*, sed
lineolis superscr. verba transposita sunt 19 et (*ex-
punctum*) peccato *A* autem peccato *B^c* eciam
peccato *D*

3 prepucialis *adi. a praepucium* 5 cf. *Jer. 13* 20—27
21 v. 2 v. 70; cf. *ibid. 13* 13; 19*sqq.* 24 v. 1—2
26 v. 22 *sqq.*; cf. v. 14 27 20; 35 *sqq.*

peculiari dei populo ad medelam, quia ut declinet a malo et faciat bonum.

secunda causa ponitur ad destruendum ydolatriam futuram de Priapo, quem referunt habuisse virgam grandem, erectam continue priapismo. unde infideles femine coluerunt eum ut deum ortorum et in nomine suo coluerunt ydola, varia sacrificia ymolantes, ut patet primo Reg. quinto decimo et secundo Paralip. quinto decimo, ubi dicitur, quod Maacha, mater Ase regis, deposita est ex imperio eo, quod fecisset in luto simulacrum Priapi. mulieres autem prone erant ad hanc ydolatriam, ut innuitur Jer. septimo et quadragesimo quarto de ymolacione regine celi, que luna dicitur, que est autrix humidorum, sicut noverant naturales.

unde, ut fideles detestarentur turpitudinem, que post lapsum patuit in hoc membro, acceperunt Judei circumcisionis signaculum. et sic valuit eis circumcisio ad hec quinque, scilicet ut sit signum distinccius signans fidem crescentem, || quam significarunt signa ipsam precedencia.

Circumcision: its deeper meaning

secundo, ut sit sacramentum signans complecius delecionem originalis peccati, quam prius signaverat nuda fides.

tercio significat moraliter observanciam castitatis.

quarto allegorice signat purgacionem futuram per effusionem sangwinis mundissimi in circumcione domini nostri Jesu Christi.

et quinto anagogice significat deposicionem corruptionis carnis et sangwinis in resurreccione.

4 *A¹ in marg.: nota de Priapo* 11 autem *om. B^c*
 16 *hebrei B^cC* 17 *B⁴ in marg. addidit:* hic notatur, quod circumcision valuit ad hec quinque, scilicet ut sit signum *A¹ in marg. inferiore cum sig. marg.:* Circumcisio, ad que valuit Judeis 19 *A¹ in marg. super.:* cause cessacionis legalium 28 corruptibilitatis. *B^cCD*

4 Priapus nomen deitatis cuiusdam valde obscoenae et hortorum praesidis 5 priapismus est morbus virgae virilis, cum Veneris appetitu in longitudinem et in circulum intumescit 8 v. 13 II. Chron. 15 16 10 lutum = argilla, creta, qua figuli utuntur 12 v. 18 v. 22; 26; 17

The literal circumcision comes to perfection in the circumcision of the heart

et patet, quod nos non debemus hodie carnaliter, sed spiritualiter circumcidi. namque ipsa circumcisio primo omnium significat allegorice fidem Cristi. cum igitur illa nobis preterierit, cur debemus infideliter, serviliter et penaliter circumcidi? unde Gal. quinto: si circumcidimini, Cristus vobis nichil proderit, quia, ut arguit, per idem cristiani obligarentur ad omnes ceremonias veteris testamenti. causa autem precipua huius cessationis videtur fidei adventus Cristi et complete redempcionis facte per ipsum, interna roboracio viatorum succinete currencium viam ad celum, expedita preparacio et variacionis christiane excellenter supra ritum judaicum insinuacio. nam facilius, expressius et fundabilius est, aquam baptizmatis significare graciam domini Jesu Cristi, quam sangwinem circumcisionis, quia a Christo mortuo et redempcioni humani generis consumato fluxerunt sangwis et aqua, ut patet Joh. undevicesimo et Ephes. quinto, sic, quod aqua significet sanati per sangwinem ultimam locionem. unde aqua significat sapienciam et graciam creberime in scriptura. sangwis autem circumcisionis Christi effusus in sua infancia non fuit nisi arre redempcionis, quibus aqua post sangwinem passionis multiplicem dedit ultimum complementum.

Its temporal meaning

nec ex istis sequitur circumcisionis dampnacio, sed efficacie approbacio, cum fuit particularis medicina tamquam flebotomia pro persona ecclesie sananda, baptizmus autem pro ipsa secundum plurimum complete sanata mundanda.

9 cessationis usque ad complete om. C, add. in marg. C²
 21 A¹ in marg. notavit Cristi circumcisione infancia lineae
 in marg. adscripsit D¹ 24 B⁴ in marg. notavit hic
 notatur, quod circumcisione erat tamquam particularis medicina,
 tamquam flebotimacio (!) pro persona ecclesie sananda, baptis-
 mus etc. patet, quod sacramenta antique legis antecedentis
 fecerunt graciam in predestinatis, cum per eorum acceptionem
 deus habuit patres gratos ad beatitudinem pro suo tempore

5 v. 2	17 v. 34	18 v. 26	22 arra proprie-
<i>id, quod dari solet ad confirmationem contractus, nuptiale</i>	<i>pignus</i>	<i>flebotomia φλεβοτομία, proprie venae sectio,</i>	<i>transl. licentia</i>

et patet solucio difficultatis antique, utrum sacramenta veteris legis dederunt graciam. nam certum est, quod antecedenter fecerunt graciam in predestinatis, cum per eorum acceptionem deus habuit patres gratos ad beatitudinem pro suo tempore, non quod sacramentum tale agat graciam vel inmediate faciat, sicut caliditas caliditatem, sed facit occasionaliter ex gratia dei, ut ipse rite circumcisio det graciam, sicut domino promittente ex pura gratia, quod cuicunque illariter facienti pure debitum dabit premium, tunc illare servicium Petri facit eum occasionaliter premiari. diversitas autem est, cum sacramenta legis veteris innuerunt premium de longinququo. sacramenta autem nostra sunt efficaciora, cum sint signa finalis premii plus propinque, cum oportuit, omnes patres veteris testamenti expectare completam suam sanacionem ex merito Jesu Christi, sic, quod impossibile fuit, aliquem peccantem sanari spiritualiter nisi in fide, spe et amore huius ultime medicine. ipsa enim sola meretur generalem apcionem ianue, et alie merentur particulares aperciones ianue, mediante complecione illius. unde, licet patriarche meruerunt, || quod ianua aperiatur eis pro suo tempore, oportuit tamen, eos expectare futuram per necessariam medicinam, in qua completa oportuit, eos ante introitum beatitudinis spiritualiter

*The forms of
the Jewish cult
foreshadow the
'future goods'*

*Without
faith in
Christ's merit
no man is saved*

¹ *A¹ in marg. inf. cum signo marg.*: utrum sacramenta legis veteris dederunt graciam ⁸ circumcisus habet C circumcisus debet B^cD ⁹ quod AB^c ^{ut} CD

¹¹ *A¹ in marg. infer. cum sig. marg.*: Sacramentorum nove legis virtus *B⁴ in marg. iteravit* diversitas autem est, cum sacramenta veteris legis meruerunt premium de longinquo. sacramenta autem nove legis sunt efficaciora, cum sint signa finalis premii diversita ans est C in textu, sanavit C¹ in marg. ¹² meruerunt B^cDC ¹³ nostri (*expunctum et linea sublatum*) nostra A ²¹ *A² in supremo folio ror^c . . . pera* (? pulchra) de sequela Christi, *quae antecedebant, abscissa; paulo infra A¹ notavit* arguitur, quia Christus est circumcisus, ergo et nos, qui tenemur ipsum sequi

⁹ illariter pro hilariter servatio, circumcisio carnalis, esus sanguinis prohibitio ¹² sacramenta legis veteris scil. sabbathi ²⁰ apercio actus aperiendi

baptizari. illa autem est nobis preterita et sic filiis regni pro tempore legis gracie effectuosius preparata.

*Does the imitation
of Christ require the Old
Testament circumcision?*

secundo principaliter arguitur per hoc, quod debemus sequi Cristum in omnibus. cum igitur ipse circumcisus est octavo die, Luc. secundo, et baptizatus est quasi anno tricesimo, Luc. tercio, videtur, quod omnes cristiani debent observare circumcisionem carnalem. si enim sufficeret, observare circumcisionem moralem vel spiritualem, tunc non oportuit, Abraham vel aliquem Judeum, ymmo nec Cristum carnaliter circumcidit, et per consequens nec observari ritum aliquem, nec facere aliquem actum extrinsecum, cum religio per se consistit in animo, quod nedum dampnaret legem veterem, sed impugnaret ritus ecclesie hodiernae.

Religion is the life of the soul

hic dicitur, quod verum assumitur.

unde alias exposui tres conclusiones in ista materia.

2 effectuosius corr. in fine B ^c D	effectualius C
3 A ² in marg.: Contra dicta sequela Christi	6 A ² in marg.: arguitur 8 carnalem (<i>expunctum</i>) moralem A
9 non AB ^c C enim D	11 observare B ^c C
(vel A ¹) in marg. notavit	15 A ²
26 illa B ^c C	

5 v. 21 6 v. 21 12 cf. quae similem in modum de verae relig. notione disputat De Civ. Dom. III cap. II pag. 21 fol. 8^d: cum in illorum (mandatorum dei) observancia stat tota religionis perfeccio; et paulo infra: nec in vestimentorum varietate nec in corporali observancia nec in voto ad ista stat habitus religionis, cum sit subiective in anima, sed quoad cultum anime sqq. 16 quem locum librorum eorum, quos ante hunc tractatum scripsit, JW hic respiciat, parum liquet; fortasse ea in mente habet, quae De Civ. Dom. III cap. II pag. 13 de religione Christi et traditionibus humanis disputat; cf. ibid. cap. IV fol. 20^b: oportet, omnem ovem salvandam primum pastorem sequi; et paulo infra fol. 20^c: potest demonstrari ex hoc, quod vita Christi est exemplar et fundamentum, sine quo fundante et exemplante non potest esse christiani conversacio virtuosa sqq.; cf. etiam Polem. Works, ubi frequenter de sequela Christi disputat, pag. 346; 349 (De Oratione et Eccl. Purg.); pag. 608 (Cruciata); pag. 171 (De Tripl. Vinculo Am.); pag. 672; 674 (De Christo et Suo Adv. Antichr.); pag. 299

prima, necesse est, omnem cristianum salvandum sequi
 Cristum in omni eius vita laudabili, et de quanto pro-
 pinquius sive similius, de tanto perfecius. nam Joh.
 tertio decimo dicit Cristus: exemplum dedi vobis,
 5 ut, quemadmodum ego feci vobis, et vos faciatis.
 nec potest fingi, quod unico cristiano vel in uno genere
 operum fuit exemplar, quin per idem cuilibet et in omni.
 aliter enim non foret universale et completum principium
 sui generis, quod esset nimis blasphemum, cum sol spiri-
 10 tualis sit complecior ad vivificandum et illuminandum
 universitatem, sibi spiritualiter subiectam, quam sol cor-
 poralis ad illustrandum suam regionem. sed sol corporalis
 sufficit in omnia dicta opera quoad universitatem suam
 corpoream, igitur multo magis sol iusticie quoad suam.
 15 unde signanter dicitur Joh. octavo: ego sum lux
 mundi, et subiungitur: qui sequitur me, non am-
 bulat in tenebris, cum Joh. primo dicitur de illa luce
 vera, quod illuminat omnem hominem, venientem
 in hunc mundum.

20 secundo confirmatur per illud prima Joh. secundo,
 ubi spiritus sanctus sic loquitur in Johanne: qui dicit,
 se in Christo manere, debet, sicut Christus ambu-
 lavit, et ipse ambulare. ubi patet, si volumus beatiti-
 tudinis Christi esse participes, oportet, nos vivere sibi
 25 conformiter. et ideo precipit tam sepe in ewangelio
 suis apostolis, sequi ipsum, et apostolus prima Cor. un-
 decimo precipit suis discipulis: imitatores mei estote
 sicut ego Christi, per hoc innuens, quod subditus debet
 precise de tanto sequi pastorem suum, de quanto ipse

All men are
 held to follow
 Christ's
 example,

as He leads to
 salvation

4 vobis om. A, add. in marg. A¹ 9 nim B^c, quae
 sequebantur, erasa 17 10 B^cC quinto D; A, sed A¹
 in marg. emendavit 10 20 A² in marg.; confirmatur
 26 s (expunctum) apostolis A

(Purgatorium Sectae Christi); pag. 367 (De Diabolo et
 Membris eius) 4 v. 15 15 v. 12 17 v. 9
 20 v. 6 6 v. 1

sequitur Cristum Jesum. nam aliter deviaret per viam diaboli. et hec racio, quare oportet, prelatos esse clericos et propinquius ac striccius quam laicos sequi Cristum.

tercio confirmatur ex illo prima Pet. secundo: Cristus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. si igitur Cristus venit redimere genus humanum et docere ipsum tamquam magister optimus tam opere quam sermone, per quam viam pergeret ad celum, quis dubitat, quin frutrans finem et postponens doctrinam tanti doctoris 10 incidit in contemptum? si igitur ipse docuit nos artem expugnandi hostes ecclesie, || quis nisi proditor suus plus attenderet ad ritum seculi vel alium modum adventicium et introductum, quam ad doctrinam suam tam salutiferam, tam facilem diligentibus et iocundam? 15

*The more like
Christ, the more
virtuous are the
faithful*

secunda autem pars ex hoc evidet, quod, de quanto vita cristiani est Cristo propinquior, de tanto est virtuosior.

et patet corellarie, quod declinacio a religione Cristiana ex hoc oritur, quod nimis attenditur ad multos magistros, Cristo contrarios, doctrina ac sequela magistri et ducis optimi pretermissa. quando enim excomunicamus, contendimus vel actus vocatos ecclesiasticos facimus, plus attendimus ad tradiciones noverce, proditorie introductas, quam ad facta et ewangelium Jesu Christi, in tantum, quod multando et puniendo subditos obliviscimur illud Joh. quinto decimo tamquam hereticum: sine nichil potestis facere.

³ laicos om. ^{B^c}, lineae adscripsit ^{B³} et in margine ^{B¹}
⁴ ^{A²} in marg.: confirmatur ^I inter lineas add. ^A, omiserunt ^{B^cC} ¹² ^{A²} in supremo folio (10^{1d}) notavit de sequela Christi ^{C¹} in marg.: nota esse (punctis subscriptis sublatum) nisi ^D ¹³ ^{D⁵} in marg.: nota
¹⁴ tam om. ^{B^c} ²⁶ obliviscimur corr. ^D obliviscuntur ^C

secunda conclusio: quidquid Cristus operatus est divinitus sive humanitus, est exemplar cuilibet cristiano ad sensum catholicum, quomodo debeat sequi ipsum. omnia enim opera Cristi sonant in fidem et caritatem, sed in istis oportet, nos sequi ducem nostrum, igitur et cetera.

et hec racio, quare oportet, omnem cristianum et specialiter sacerdotem esse theologum ad eliciendum debite tales sensus. aliqua enim opera Cristi debemus servare ad literam et aliqua ad sensum allegoricum vel moralem, cum ipse congregavit in congerie suorum operum unione subtili principia omnium virtutum ecclesie, ut dixi octavo decimo cap. libri quinti. et hinc dicit beatus Augustinus in De Vera Religione vicesimo sexto cap.: 'non', inquit, 'ullum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea, que Cristus contempsit, aut fugiuntur, que ille sustinuit. tota itaque vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina nobis morum fuit'. et beatus Gregorius Omelia octava dicit, quod 'omnis Cristi accio est nostra instruccio'. et sic loquitur: 'redemptor noster omne, quod per mortale corpus hic gesserit, nobis in exemplo prebuit, ut pro nostrarum virium modulo eius vestigia sequentes inoffenso pede presentis vite carpamus viam. ipse enim supponitur esse coraula absolute necessarie presuppositus ad instruendum totum ordinem cristianum. ideo necesse est, quemcunque posteriorem istius ordinis

*The imitation
of Christ in the
literal and the
spiritual sense*

1 *A¹D⁵ in marg.:* secunda conclusio 4 *omnia*
corr. A 7 *hec racio B^c, sed B² superscripsit* est
 12 *omnium virtutum om. B^c, lineae adscr. B²* 13 *D⁵*
in marg.: nota Augustinum 14 *XXVI° scripsi cum Mau-*
rinis 29° *libri cuncti* 16 *contempsit corr. ex con-*
tempserit D 17 *B² in marg.:* nota 20 *octava B²*
postmodum in lacuna addidit lacuna ACD 21 *inter*
et et sic libri omnes lacunam exhibent 22 *gessit B^cCD*
 23 *per D* 25 *necessario B^cD*

13 *cf. De Civ. Dom. III (librum quintum Summae)*
cap. XVIII pag. 357 15 *cf. Opp. tom. I 963* 19 *cf.*
supra I pag. 89 23 *modulus dim. a modus = mensura,*
qua homines res metiuntur 25 *coraula = iocularius*

attendere ad pedes precedencium et necessario ad dominum Jesum Cristum, ut sit armonia tam in extensione quam in successione sancte matris ecclesie.

Christ's life, a shining light on a hill, is a pattern and a lesson for the christians

et hec racio, quare vita Christi tamquam communissima et toti ecclesie notissima supra verticem moncium posita est, in scolis, in sermonibus atque ecclesiis omni generi hominum detegenda, cum sit ignis congregans fideles ad expugnandum hostes ingressos terram ecclesie, ignis, dico, instruens, illuminans et accendens. unde beatus Dionisius cap. tertio De Ecclesiastica Ierarchia: 'oportet', inquit, 'nos, si eam, que ad ipsam || est, appetimus fol. 102a communionem ad divinissimam ipsius secundum carnem vitam respicere et ea, que ad ipsam assimilacione sacre impeccabilitatis in diformem et immaculatum habitum recurrere'. super quo Lincolnensis: 'oportet enim, nos, si ad Cristum appetimus, communionem, hoc est, cum ipso et membris eius, per fidem et caritatem et harum operaciones unionem respicere seu intendere ad divinissimam eius unionem secundum carnem, i. e., secundum hominem, hoc est, ad eius divinissimam conversationem, in qua cum hominibus conversatus est, et, per eam assimilacionem in sacra impeccabilitate ad vitam Jesu, ad diformem et immaculatum habitum recurrere'. et non

8 ecclesie corr. A	11 A ² in marg. inf. folii 101 ^d
notavit tota vita Christi est nobis exemplar et doctrina corr. A	12 ipsius secundum in margine adscripsit A vel A ¹
17 harum corr. ex horum A	20 ad om. A, superscripsit A ¹ vel prima manus
cuncti; locus foede corruptus; inquinationem, ni fallor, scribae archetypi debemus, qui verba memoriter et inaccurata ex libro Dionysii pronunciaavit	22 impeccabilitate que ad cod. cuncti; locus foede corruptus; inquinationem, ni fallor, scribae archetypi debemus, qui verba memoriter et inaccurata ex libro Dionysii pronunciaavit
diniformem A (diformē)	23 diformem B ^c D indeformem C

11 cf. Joann. Scoti Opp. ed Migne Ser. II 122, versio Opp. S. Dionysii: *De Eccl. Hier. cap. III pag. 1088 B*, ubi locus laudatus sic exstat: oportet enim, nos, si ad eum desideramus communionem, in divinissimam sui secundum carnem vitam respicere et ad eam similitudinem, sacra peccato carentia deiformem et immaculatum habitum recurrere 15 Robertus Linc. episc. librum *De Angelica Hierarchia* ut videtur (cf. supra I pag. 38) scripsit, sed publici iuris nondum factum conferre non potui

dubium, quin tota hec vita concorditer est speculum cuilibet membro suo. et iterum, cum, quecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, manifestum est, quod omnia opera divinitatis Christi secundum quandam excellenciam ad sensum mysticum instruunt cristianos, quomodo debent in ipsum tendere.

ex istis patet corellarie, quod necesse est, sanctam matrem ecclesiam per theologos regulari. oportet enim, quod reguletur secundum vitam Christi et scripturam sacram. sed hoc, propter evitandas hereses, necesse est theologum explanare. posset enim credi, si Christus fuit carnaliter circumcisus ad approbandum circumcisionem sibi preteritam et futuram, cum fuit tocius legis principium et finis, quod necesse est, nos carnaliter circumcidiri, si patres priores ceperunt hanc medicinam a medico, per idem et nos, cum bonum maius sit melius. sed, ut dictum est, cum debemus ubique sequi Christum, patet, quod non possumus in aliquo facere sibi equaliter, sed conformiter ac proporcionaliter, ut dictum est proximo capitulo de connexione duarum legum, quod est sibi capitaliter reservatum.

unde, sicut patres legis veteris non obligabantur ad baptizmum nostrum, sic nec nos ad circumcisionem eorum, cum nos debemus levius et in figura propinquius trahi ad terminum, cum motus naturalis debet velocitari et facilitari in fine. et hec racio beati Petri Act. quinto decimo et apostoli Gal. quinto, quod debemus servare libertatem nostre semite et non ceremoniis veteribus

The government of the church ought to be held by theologians

Christians are as little obliged to be circumcised, as the fathers of the Old Testament were obliged to be baptised

6 in omiserunt D; A, sed superscripsit A¹ vel prima manus intendere B^c 7 A² in margine superiore addidit cum sig. marginali: necesse est, ecclesiam sanctam per theologos regulari 18 A¹ in marg.: nota A² in marg. inf. cum sig. marg.: ad circumcisionem, quare nos non obligamur 26 hec racio B^c, sed adscripsit B² est in margine 28 sermonibus D

17 cf. supra pag. 755 19 cf. supra cap. XXVIII
pag. 116 sqq. 25 velocitari = accelerare, maturare

pregravari. idem ergo esset, nos carnaliter circumcidi et innuere, Cristum adhuc non consumasse legalia legis veteris, quod est contra scripturam, Joh. nono decimo, qua dicitur: consumatum est. taliter itaque argentes falluntur ex fallacia consequentis: ecclesia debet circumcidi ad literam, nos sumus ecclesia, igitur et nos hoc debemus. nos debemus servare circumcisionem, quia spiritualem, carnalis circumcisione est aliqua circumcisione, ergo debemus servare illam. medicus precipit accipere istius generis medicinam, hec medicina, dissona michi in specie et quantitate, est istius generis medicina, igitur debo istam accipere.

oportet igitur, ecclesiam instrui in regulis scripture per theologos, tollentes fallacias sophistarum, ut in primo argumento: si sufficit, observare circumcisionem spiritualem, igitur non || oportuit, Abraham vel Cristum carna- fol. 102^b liter circumcidi. diversis enim pacientibus complexionatis et medentibus competit dispares medicine, quarum particulares applicaciones oportet theologum per scripturas discutere.

*Worldliness is
equally fatal for
the priest and
the believer*

tercia conclusio, quam diffuse sepe exposui, hec est: pro omni statu ecclesie, sed precipue tempore legis gracie, necesse est, sacerdotes mundum relinquere et ad statum innocencie inclinare.

patet ex hoc, quod mundi adhesio maxime et per se distrahit a beatitudine. neque enim est beatitudini compossibilis neque media vel via ad beatitudinem acquirendam. voco autem adhesionem ad seculum solici-

8 vel (*expunctum*) circumcisione A est aliqua circumcisione om. B^c, sed in marg. B^a add. est, omissis aliqua circumcisione 11 et A, sed idem compendium commune super e perperam scripsit 13 reg (*linea sublatum*) ecclesiam A 21 A^a in marg. super. cum sig. marg. notavit nota de pauperitate cleri et contra fucos idem sine sig. marg. in marg.: tercia conclusio

3 v. 30 21 conclusio haec inter omnes, quas in libris suis defendit, fere notissima est; hac de causa locos, ubi de illa est disputatio, afferre meum non esse videtur

tudinem preternecessariam circa temporalia pro acquirendā beatitudine vel captandis mediis ad eandem.

*Reasons, why
temporal riches
may be held
by the clergy*

in ista autem sentencia sunt quotlibet fuci sophistici, ut unus dicit, quod necesse est, prelatos ecclesie propter s honorem status habere copiam terrenorum. alius dicit, quod oportet, eum habere copiose divicias propter inimicos ecclesie destruendos. et tertius, quod oportet, ewangelizantes pasci paracius, laucus et copiosius propter officium ecclesie peragendum.

10 et quando allegatur, quod conversacio Christi destruit omnia ista quantum ad conversationem clerici secularem, negatur, quod Cristus fuit pauperrimus, cum sit absolute necessario summe dives.

secundo dicitur, quod status vivendi proprietarie in 15 mundi prosperitate est perfeccior atque securior quam vita exproprietaria in ewangelica paupertate.

tercio dicitur, quod status pauper fuit in tempore Christi perfeccior, sed modo est propter variationem temporis e converso.

20 licet autem omnes hos fucos sepe destruxeram, tamen breviter dicam contra quodlibet unum verbum.

nam contra primum dicit Augustinus super illo Ps. sexagesimi noni: infixus sum in limo profundi, et non est substancia, quomodo Cristus loquitur de in- 25 carnacione sua, qua humanitus pauper infixus est, cum non habet modo mundano substanciam, hoc est divicias, igitur, inquit, ‘paupertatem suam volens nobis dominus comendare fortasse dixit: non est substancia’, et se-

7 destruedos *compendio omisso B^c* 13 si (*linea transv. sublatum*) dives A 17 paupertatis *in fine corr. B^c* pauper CD fuit erasum B^c, *in marg. addidit B^a* 19 e 9° B^cCD 23 68 codd.

3 et 20 fucus cf. supra pag. 70₂ 20 sepe: cf. *Opus Evang. I II cap. V pag. 14 sqq.; cf. etiam Of Prelatis (in Unpr. Engl. Works) cap. III pag. 60 sqq.; Trial. cap. XIV pag. 297 sqq.; Dialogi cap. XXXVI pag. 84 sqq.; De Eccl. cap. IX pag. 188—189* 23 v. 3 cf. Aug. Opp. tom. V 918

quitur diffinicio Augustini sine formidine: 'ad summam enim paupertatem pervenit, quando forma servi se induit.'

et quoad secundum dicit Augustinus De Ecclesiasticis Dogmatibus cap. tricesimo octavo: 'bonum est, facultates cum dispensacione erogare pauperibus, sed melius est, pro ⁵ intencione sequendi dominum semel donare et absoluta solicitudine egere cum Christo'.

et quoad tertium dicit Augustinus super illo Ps. sexagesimo nono: ego sum pauper et dolens: 'corpus Christi in hac terra pauper est et dolens, sed ¹⁰ sunt divites cristiani. prorsus si cristiani sunt, pauperes sunt'.

videamus igitur, si oportet, nos esse hodie cristianos, et sequens est, quod oportet, nos nunc esse pauperes, et eo necessarius, quo avaricia plus hodie in ecclesia in-¹⁵ valescit. aliter enim cessaret ecclesia orare, ut sufficeret, prospera mundi despicere. quamvis enim sufficiat cristiano paupertas spiritus, tamen clerum oportet proprietatem temporalium non sophistice abdicare. unde || Augustinus ^{fol. 102c} super Ps. nonagesimum primum exponens illud: cadent ²⁰ a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis, notat primo, quomodo 'apostoli relinquentes omnia se- quentesque Cristum in moribus sedebunt a latere suo super universitatem sedum, iudicantes universitatem fidelium secularium, statutorum a dextris iudicis, propter ²⁵ corporales elemosinas salvandorum'.

secundo notat, quod omnes ubique terrarum in

*A true
christian must
disdain riches,
as the Apostles
did*

2 enim omisit B^c 3 D⁵ in marg.: nota Augustinum 4 37° codd. 5 est om. A, superscr. A¹
6 absoluta corr. A absolutam C absolutum B^c
9 68 codd. 19 soce D in textu, sed D³ in marg. breviaturam ambiguam (?) sompniate solvit, addens sofistice
A² in marg. super. adnotavit proper avariciam tradiderunt sacerdotes Cristum ad mortem 20 90^m codd. 22 inter reliquantes et omnia locus rasus D 26 salvand B^c, in margine adscripsit prima manus orum

3 cf. Opp. tom. XVII 2423 8 cf. ibid. V 941
9 v. 30 19 cf. Opp. tom. VI 217 (Psal. XC Sermo I)
20 Ps. 91,3

quocunque tempore vie sic perfecte mundana linquentes iudicabunt in die iudicii sic cum Christo, *cum* Matth. undevicesimo scribitur: si vis perfectus esse, vade et vende omnia, que habes etc. ‘quid est’, inquit, ‘si vis perfectus esse? vis tecum iudicare et non iudicari?’ ut promittitur Matth. undevicesimo. et sic principes ecclesie sic perfecti, a quocunque duodecim ventorum spiritus moti fuerint, sedebunt cum apostolis taliter iudicantes. sicut enim dicit Paulus, qui non fuit de illis duodecim, sicut fuit Scarioth, prima Cor. sexto, quod angelos iudicabunt.

et tertio elicetur iste sensus, quod a latere Christi cadet magna universitas, signata per mille, qui hunc statum perfectionis ecclesie pretendebant. sed plures pauperes ut decem millia cadent a statu imperfecto activorum, quos deus, ut dicitur Matth. vicesimo quinto, a dextris collocabit. et omnes isti sunt a meridiano demonio superati, sed illud non appropinquabit Christo et ecclesie eius, que sunt Christus.

ex ipsis videtur corellarie, quod principale opus sacerdotis foret, detegere versicias istius demonii tam opere quam sermone. nam secundum seriem scripture ipsum demonium superabit multos sub figura ypocrisis et avaricie. unde, sicut apostoli tempore primitive ecclesie laborarunt ad destruendum judaizantes quoad ritus legales, sic necesse est, hodie doctores catholicos laborare opere et sermone ad destruendum clericos secularizantes.

*and must
combat the
subterfuges of
the rich clerics*

1 sint corr. ex sic D	2 ‘cum’ addidi	3 scribitur om. B ^c
5 mecum et et corr. A	6 post Matth. lacunam exhibent	
AB ^c D om. C	undevicesimo supplevi	12 iste om. B ^c
13 signa A, sed ta superscr. A ¹	D ⁵ in marg. addidit	
nota 15 pauperes omiserunt B ^c CD	18 demonio	
om. D diabolo D ² in marg.	superadditi (<i>expunctum</i>)	
superati A	25 corolarie B ^c	26 doctores corr. A
autores D	autores (<i>expunctum</i>) C, superscripsit C ²	
doctores		

2 v. 21	4 cf. Aug. Opp. tom. VI 217	6 v. 28
10 v. 2	13 et 15 respicit ad Ps. 91, 3	16 v. 33 sqq.
17 de termino demonio meridiano cf. quae supra adnotavi		
pag. 915	24 cf. Act. 15, 5 sqq.	

si a sacerdote principali usque ad infimum omnes student fastui et avaricie, perdeentes nomen officii et ordinis, in effectu oportet prosequi sub optentu martirii. nam sicut pontifices, scribe et pharizei tempore Cristi persecuti sunt eum, quia arguebat vicia eorum, sic hodie perse-
5 quntur servos Cristi istius officii.

Christ had to die because he condemned clerical avarice

assumptum patet ex processu ewangelii et ex confessione Jude, fratri Stephani, qui ostendit Helene crucem Cristi. ipse enim recepit responsum a patre suo Symone, quod, quia Cristus arguebat seniores et pontifices, con-
10 dempnarunt eum in crucem. et ewangelium Joh. undecimo dicit, quod expedit Cristum mori, ne forte veniant Romani et tollant locum eorum et gentem. et cum sacerdotes tunc rexerunt populum iudaicum, patet, quod ipsi timuerunt ablacionem suorum
15 temporalium per manus secularium dominorum. pontifices quidem hoc consulerunt et complecionem operis procurarunt, ut patet Matth. vicesimo sexto, Marc. quarto decimo, Luc. vicesimo secundo et Joh. octavo decimo. arguebat enim acute istud triplex membrum diaboli, ut
20 patet Matth. quinto decimo et vicesimo tercio. et revera argue ypocritam et illusorem matris ecclesie taliter induratum ex dignitateque sui officii presumenterem, et contempnet, quia, ut dicit scriptura Prov. tercio decimo: qui illusor est, non audit, cum arguitur. et hinc
25 dicit || beatus Gregorius De Cura Pastorali secundo: 'nemo fol.^{ro2d}

1 si corr. A 2 fastui corr. A et om. A, superscripsit A¹ avaricie corr. A 9 symione B^c simeone CD
11 18° codd. 14 C¹ in marg.: Nota 17 consulerunt cuncti libri, sed C² litterae e superscriptis u. ut consuluerunt legi maluisse videatur 20 inter enim et acute locum rasum A exhibit 24 C¹ in marg.: Nota 26 A² in marg. super. notavit Sacerdotes sicut et apostoli non sunt missi in mundum ad gaudia in de B^c

8 de Helena, matre Constantini imperatoris, quae Hierosolymis crucem salvatoris fertur invenisse, cf. Cyrillus ad Const. ed. Touthe pag. 352; Wetzer und Welte, K. L. V 1738 11 v. 48 18 v. 2 v. 1 et 151 19 v. 66
v. 28 21 v. 3 sqq. v. 2 sqq. 24 v. 24 26 cf.
Opp. Ser. I 77 pag. 16

quippe in ecclesia amplius nocet, quam qui perverse agens habet nomen vel ordinem sanctitatis. delinquentem namque hunc redarguere nullus audet, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quia peccator pro reverencia sordinis honoratur'. ideo dixi superius cap. sexto decimo, quod fallacia equivocationis et fallacia accidentis sunt precipue cautele diaboli, quibus simplices illuduntur et animi ypocitarum ad luciferinam extollenciam protrahuntur.

10 ideo oportet, nos clericos uti artificialius cautelis Cristi quam laicos. oportet enim, nos sacerdotes, qui vicem apostolorum debemus gerere, propinquius sequi Cristum quam laicos. unde Joh. vicesimo dicit Cristus: sicut misit me pater, et ego mitto vos, i. e., se-
15 cundum beatum Gregorium: 'sicut misit me pater, deus deum, et ego mitto vos, homo homines, pater filium misit, qui hunc pro redempcione generis humani incarnari constituit, quem, licet in mundum venire ad passionem voluit, tamen eternaliter eum amavit'. et conse-
20 quenter declarans similitudinem dilectionis Cristi et apostolorum nec non et imitacionem sui officii, sic subiungit: 'dilectos vero apostolos non ad mundi gaudia, sed, sicut ipse missus est, ad passionem in mundum misit. sicut igitur filius a patre amatatur et tamen ad
25 passionem mittitur, ita discipuli amantur a domino et tamen ad passionem mittuntur in mundo'. itaque dicitur: sicut misit me pater, et ego mitto vos, i. e., ea caritate vos diligo, cum inter scandala persecutorum vos mitto, qua me pater caritate diligit, quem venire ad

We priests are bound to follow Christ more faithfully than the laity

1 per se (*linea sublata*) perverse A 5 16° B² in lacuna postmodum supplevit, omiserunt cuncti 11 nos qui sacerdotes D 15 D⁵ A¹ in marg.: nota 21 mutationem (?) D sic omiserunt AC, superscripserunt A¹ C²

5 cf. supra II pag. 51 sqq.; 97 13 v. 21 15 cf.
Opp. Ser. I 76 pag. 1198 22 cf. ibidem

tollerandum passionem fecit'. ex quibus verbis Cristi et apostoli sui, Gregorii, patet primo, quod stultum est, credere, ex analoga similitudine comparatorum esse omnino similitudinem univocam eorundem. nam hic dicit Cristus: sicut misit me pater etc. et tamen 5 constat, quod est dissimilitudo, qualis inter deum et hominem, inter dominum summum et servum vilissimum, inter caput mirabilissimum et pedem ex flexibilitate quantumlibet inequalem.

et ex istis secundo colligitur, quod depravantes 10 discipulos Christi subsannio, qui confitentur, se debere sic facere, quia sic fecit Christus, docendo, nos imitari magistrum, traditi sunt in reprobum sensum. ecce, inquiunt, quomodo comparat ipsum Christo! nulli quidem catholico verti debet in dubium, quin oportet, omnem salvandum 15 esse Christo similem sicut natura, sic et vita et moribus similitudine. dico imitacionis, non adequacionis morum aut meritorie dignitatis. nec licet, negare talem comparacionem similitudinis, cum Joh. septimo decimo rogat Christus, ut membra sua sint unum, sicut pater et 20 ipse unum sunt. et tamen constat, quod cum ista similitudine est quantilibet distancia dissimilitudinis unitatum. et istud patet ex scripturis, in conclusione prima positis.

*He who does
not follow
Christ has no
right to call
himself a
christian*

tercio patet, quod, quicunque cristiani non sequuntur 25 Christum in moribus, nedum non sunt cristiani, sed nec pape, episcopi vel alii recti officiarii Jesu Christi. patet ex hoc, quod aliter non habent gratiam ad digne percipiendum nomen || illius officii. unde Joh. decimo fol. 103a

¹ C¹ in marg.: nota 6 similitudo B^c, sed B¹ et
 B² in marg. emendarunt addentes dis 6 inter iteravit,
 sed postea expunxit A 12 in hoc imitari B^c
 imitari AD; C, sed C² in marg. addidit in hoc 15 C¹
 in marg.: nota 18 negare corr. A 25 A² in marg.
 infer. cum sig. marg. glossavit qui non sequitur Christum, non
 est cristianus nec episcopus etc

11 subsannium idem ac capsula navis, ital. cassero, transl.
 irrisio 19 v. II 29 v. 12

Cristus declarando se ipsum exemplar pastorum, quos dicit oportere animam ponere pro suis ovibus, ut subinfert: mercenarius autem, qui non est pastor, cuius non sunt oves proprie, videt lupum venientem et dimittit oves et fugit. super quo dicit beatus Gregorius: ‘non pastor, sed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo oves dominicas, sed ad temporales mercedes pascit. mercenarius quippe est, qui locum quidem pastoris tenet, sed lucrum animarum non querit. terrenis quidem comodis inhiat, honore prelacionis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi reverencia ab hominibus letatur. merces talis mercenarii hic colligitur non in futurum in hereditate gregis dominici’. et post exponens causalem Cristi, qua dicitur, quod mercenarius fugit, quia mercenarius est, sic loquitur: ‘quia ergo mercenarius est, stare in periculo ovium non potest, dum in eo, quod ovibus preest, non oves diligit, sed lucrum querit. dum enim honorem amplectitur, dum temporalibus comodis letatur, opere ponere se contra periculum trepidat, ne hoc, quod diligit, amittat’.

quarto videtur ex sentencia huius pastoris summi cum explanacione apostoli sui, Gregorii, et cum modo vivendi prelatorum ecclesie, quod multi vocantur nomine tenus pastores, qui tamen sunt perfidi mercenarii et pessimi anticristi, quia omnis, qui ob aliquam quinque causarum Gregorii accipit nomen istius officii, ut puta, omnis, qui plus diligit fastum vel questum seculi quam salutem animarum sui ovlis ex edificatione sui operis meritorii.

*Whosoever
cares more for
worldly pleasure
than for his
soul is but a
christian by
name*

1 cristus *om.* A, *superscripsit A¹ inter lineas* 15 sic
 loquitur quia mercenarius *postmodum in loco raso suppleta A*
 16 ergo *om.* B^c; A, *sed A¹ in marg. addidit* igitur CD
 18 enim *corr. A* in D 26 ab A C¹ in marg.: 5
 27 gregorius D

6 cf. Opp. Ser. I 76 pag. 1128 14 causale *id, quod*
 ad causam pertinet, ratio 16 cf. Opp. I 76 pag. 1129
 26 quinque causas vide supra lin. 9 sqq.

et si equa lance examinamus conscientias nostras et opera, cum quanta solicitudine laboramus pro prelacia huiusmodi optinenda, cum quanta affeccione prosequimur fastum seculi et terrena lucra! tercio vero, si discutimus, quanta desidia torpemus insudando circa 5 salutem animarum nostrarum ovium, nulla tergiversacione negare possumus, quin sortimur realiter nomen mercenarii, non pastoris.

*Popes, bishops
and rectors
ought to be first
of all pastors,*

et si non sumus pastores, non sumus pape, epis-
copi vel rectores, cum quodlibet istorum ex nomine 10
includit officium. unde Gregorius vere dicit, quod ‘per
se causa fuge ab isto officio est racio mercenarii’. sicut
enim mercenarius non exponit se periculo mortis propter
blada, bestias vel alia temporalia, que custodit, quando
credit ex hinc perdere lucrum temporale, pro quo con- 15
ducitur eo, quod predicta non sunt bona sua propria,
nec fructum ex eis expetit nisi animale vel aliud tem-
porale breve stipendum, sic est de avaris et superbis
prepositis. unde pocius dicerentur pastores venti ventris
vel alterius temporalis, pro quo se magis sollicitant quam 20
pastores animarum fidelium subditorum.

*but the ideal
of now-a-days
is not poverty,
but worldliness*

quinto patet, quod excusacio, quam fingimus de
mutacione temporum, pocius accusat, quod tantum a
regulis primitive ecclesie sumus perversi ad seculum.
sicut enim tempore Christi, regnante summa sacerdotum 25
avaricia, fuit magis necesse, appropinquare statui || inno- fol. 103b
cencie, sicut Christus vixit cum suis apostolis in summa
pauperie, sic modo toto mundo et precipue clero declinante
post concupiscenciam secularem.

1 equa *ABC* e contra *D* lance corr. *A*
16 *C¹* in marg. addidit: nota exemplum 22 *B³* in marg.:
nota 26 *A²* in marg. infer. fol. 103^a notavit nota de
pastore et mercenario, et quomodo talis non est pastor et sic
nec episcopus, nec papa, continue

1 lance a lanx, proprie vas escarium latum et cavum,
vasculum illud librae, in quo res ponderanda imponitur
11 cf. Opp. Ser. I 76 pag. 1129 14 bladum = triticum,
frumentum

istam autem materiam alias diffuse exposui, et ex eadem radice sequitur, quod non congregaremus bona pauperum ad ditandos cognatos nostros et amicos carnales pocius, quam fecit Cristus vel sui apostoli, sed 5 pocius incitarent eos ad voluntariam paupertatem. patet ex hoc, quod totus mundus est in maligno positus ex candente cupidine terrenorum. ideo cum Cristus vere amavit humanitatem, suam matrem, fratres et alios, quos ordinavit tamquam inopes conversari, non dubium, 10 quin voluntatis sue foret, quod hodie faceremus similiter, potissime cum tunc viveremus perfeccius. in causa regalis ditacionis amicorum non fingitur, nisi quia volumus procedere ex mundo nobilibus et esse potentes seculo ex vinculo huiusmodi amicorum. Cristus enim potuit, 15 si voluisset, promovisse matrem, cognatos et ceteros suos apostolos ad quantamlibet seculi dignitatem. sed detestando hoc et faciendo oppositum, voluit, ut nos sacerdotes imitantes ipsum mendicum et pauperem faceremus similiter. et conformiter iudicatur de captando honore 20 mundo et prepositura, in qua prefecti viderentur mundo gloriosi. Cristus enim hoc aufugit, ut patet Joh. sexto, et docuit suos, qui voluerunt incedere per viam perfectionis, ut vivant similiter. nec cadit dispensacio super vita contraria.

25 sexto patet, quod non cadit dispensacio vel excusacio cuiquam cristiano, quin, sicut Cristus passus est

¹ *A² in marg. super. cum sig. marg. notavit de paupertate cleri, in qua tenentur Cristum sequi* ⁵ *incitarunt CD*
incitaremus B^c ¹¹ *causa ditacionis regalis B^c, sed post*
causa B² regalis legi voluit, quod in marg. addidit; postea ¹² *non B^cCD* *aliquis hoc linea delevit* ¹³ *potente B^c cum*
aliquis hoc linea delevit ¹⁴ *modi om. D* ¹⁶ *post sed la-*
superscripsit A¹ non ¹⁹ *catur de cap linea adscripsit D¹* ²³ *dis-*
superscripto s ²⁵ *D⁵ in marg.: sexta conclusio*

¹ alias: cf. *De Civ. Dom. III cap. I pag. 10; 51 etc.; frequenter in libro hoc disputatio ad paupertatem Christi reddit;* cf. etiam *De Civ. Dom. lib. III cap. I pag. 203 sqq.*
⁶ cf. I. Joh. 5¹⁹ ²² v. 15; 30

*It is not
acting in
Christ's spirit
to amass riches
and secular
honours*

pro nobis, sibi relinquens exemplum, ut in hoc sequatur eius vestigia, sic oportet, eum sub pena dampnacionis penaliter animam ponere propter Cristum. patet ex testimonio sancti Petri, ex hoc eciam, quod relinquendo viam perfectionis tam facilem incurreret ingratus dampnabiliter in peccatum. et tertio plene patet ex testimonio Cristi, Luce quarto decimo dicentis, quod, qui non tollit crucem suam sequendo ipsum, non potest esse eius discipulus.

*A christian
who does not
bear the cross
of Christ is
not His disciple*

crux autem, ad quam omnis lapsus disponitur, est ¹⁰ virtus meritorie passionis, ut alias exposui. omnis qui dem lapsus est necessitus pati a deo supra se, a corpore sub se, ab amicis a dextris, ab inimicis a sinistris, a parentibus retrorse et a posteris ante se. quodsi iste tres linie concurrant in centro amoris caritativi, tunc ¹⁵ causant tres cruces comunicantes, quas tenetur quilibet factus ad dei ymaginem baiulare. quis, rogo, lapsus non tenetur, pati a deo supra se discrasiam corporis in penam peccati originalis et fomitem peccati atque rebellionem

¹ sequatur corredit A ¹⁰ ad hunc locum D⁵ in
marg. signum quoddam, in formam crucis effectum, adpinxit, addens sub trabe transversa nota ¹¹ C¹ in marg.:
Nota de cruce ¹⁴ retro se D ¹⁵ caritativi corredit A
¹⁶ D⁵ (aut D³) in marg. citavit Augustinum testem (sed linearum exitus abscissus est) hunc in modum: Augustini sermone de sancto Laurencio de | intelligas crucem non ligni | patibulum, sed vite virtutis | propositum tota igitur vita cristian | si secundum ewangelium vivat cri | est atque martirium. hec ille | ¹⁷ sanctus D

¹ cf. I. Pet. 2²¹ ⁴ cf. Matth. 26³⁵ ⁷ v. 27 ¹¹ verba ipsa suprascripta in libris, quos JW ante hunc scripsit, nusquam inveni; libros tres De Civ. Dom. indicibus rerum memorabilium exornatos non esse, causa multi laboris et fons patientiae probandae mihi fuit; nimirum post multam et continuam lectionem, inveni quae rem leviter tantum tangunt, De Civ. Dom. lib. II cap. XV pag. 205 sqq.: quantum ad bona anime patet, quod non potuerunt infirmare virtutes sqq.; cf. etiam pe Reule of seynt Fraunseis (Unprinted Engl. Works, ed. Matthew) cap. XIII pag. 45: we worschuppen pe at alle pe chirchis pe wiche ben in al pe world and we blissen pe sqq. ¹⁷ baiulare = regere, exagitare, vexare
¹⁸ de discrasia cf. supra pag. 102²⁰ ¹⁹ fomitem a fomes, proprie materia arida, idonea, quae facile ignescit, esca

nature sue corporee? quis insuper non iuste patitur penam a ductu boni angeli a dextris et temptationem ab illeccione mali angeli a sinistris? omnis eciam cristianus iuste patitur iniurias a parente sive diabolo, sicut et patitur iniurias a dampnificante vel iniuriante, quia iuvamen debitum subtrahente. novissimus quidem electus patitur iniuriam ab aliquo, ratione novitatis malicie succedente, et omnia ista debet cristianus pati voluntarie secundum quatuor || virtutes cardinales tamquam fol. 103c crucis terminos propter Cristum.

quodsi miles Christi insignitus fuerit aliis donis dei, tunc correspondenter ad armaturam collatam debet paciendo aggredi forciora, ut alta contemplacione, devota oracione et omnino sancta occupacione, pugnando contra diabolum. hec enim tria excludunt peccata, que sunt diaboli iacula. pugnando vero contra carnem, debet homo uti prudenti carnis maceracione, corporis exercitacione et, si oportet, omni genere flagelli ex hostium veritatis illacione. et contra mundum debet miles Christi cadere a temporalium illaqueacione, uti cordate fraterna correpcione et pro peccatis in mundo dominantibus uti pia compassionem, sic, quod exercendo nomen martiris nemo excusatur, quin, si voluerit, potest subire gloriosum martirium.

*A soldier of
Christ must
fight against
sin by way of
contemplation,
prayer and a
virtuous life*

7 novitatis A² (vel A¹) in margine cum sig. marg. emendando add. nomini (?) te (lin. sublata) nominitatis A in textu 9 A² in marg. infer. fol. 103^b posuit Crucem suam tollere et sequi Cristum A¹ in marg. super. fol. 103^c: modus pugnandi contra diabolum, mundum et carnem 9 tamquam quatuor crucis B^cCD 13 A² in marg.: pugna spiritualis 14 C¹ in marg.: contra diabolum; paulo infra nova manus glossatoris (C²) haec scripsit: nota, quod hec tria, scilicet alta contemplacio, devota oracio et sancta occupacio excludunt peccata, que sunt diaboli iacula 17 excitacione D 22 extendendo B^cCD 23 C¹ in marg.: contra carnem paulo infra idem: debet homo uti prudenti carnis maceracione, corporis exercitacione et omni genere flagelli ex hostium veritatis illacione; paulo infra idem: contra mundum, infra haec idem addit debet miles Christi caedere a temporalium illaqueacione, uti cordate fraterna correpcione et pro peccatis in mundo dominantibus uti pia compassionem

3 illeccio ab illicio, invitatio, cupiditatum irrationalis motus 17 maceracio = clades, exstirpatio, restinctio 19 illacio inferendi actus, inventio 20 illaqueacio actus irretiendi cordate = argute

*Now-a-days he
who defends
the truth of
Holy Scripture
has to suffer
persecution*

hodie namque, licet quis non fraterne corripiat, sed generaliter predicit, disputando doceat et defendat veritatem scripture, pacietur contumelias, persecuciones et depravaciones multiplices.

unde ex segni vecordia videri potest, quod plures nostrum sunt milites principis huius mundi quam milites Iesu Christi, cum oportet, omnem hominem esse retinentem dei vel diaboli, sic, quod omnis homo, qui non est cum Christo, est contra eum cum diabolo; et si est cum Christo, tunc militat pro defensione veritatis contra patrem mendacii, ita, quod ociari est proditorie contempnere veritatem.

*Every christian
is to be a
martyr in his
life and death* ymmo generaliter loquendo de martire patet, quod oportet, omnem salvandum esse martirem. oportet enim, omne membrum, Cristi morte intercidente, venire ad ipsum, et oportet, omnem talem mortem esse meritoriam et per consequens passam meritorie propter Cristum, quod oportet esse martirium. si enim mors, que dicit ultimam vite huius particulam, non sit meritoria, patet, quod oportet, omnem esse demeritoriam in dampnando, quia a fine vite denominabitur quilibet quoad premium.

ex istis videtur, cum omnis fidelis debet sperare, quod, preciosa morte intercidente, migrabit ad dominum, ac, ut mors sua fuerit preciosior, erit merces solemplior, quod totis viribus debet initi ad sanctificandum intentione et passione voluntaria mortem suam. ex quo videtur, quod debet continue tribulari in via ex persecuzione hostis ecclesie, ymmo ad modum loquendi apostoli prima Cor. quinto decimo continue debet mori. unde

² et corr. A ⁷ o vocis omnem in loco raso add. A
¹³ A² in marg.: omnis salvandus est martyr ¹⁴ oportet enim omne membrum Cristi morte intercidente venire ad ipsum, et oportet, omnem talem mortem esse meritoriam om. B^c, addidit in marg. B^a eni (lin. sublatum) oportet A ¹⁷ igitur oportet omne (B^c: esse) membrum Cristi pati meritorie propter Cristum prius, ni fallor, in margine adscripta, in textum codd. Bodleiani et Dublinensis irrepere post Cristum, C omisit interpolationem, sed C² in marg. addidit ²⁹ post mori locus rasus in B

⁷ retinens sumitur pro eo, qui aliquem sequitur, comittatur, comes (angl. retinue = a body of retainers) ²⁹ v. 30—31

apostolus secunda Cor. quarto: in omnibus tribulacionibus patimur, quod Origenes exponens sic loquitur: 'certum est hoc eo, quod iustus hic in omni penuria vel habundancia tribulatur. tribulatur autem in penuria, quia deest, in habundancia vero, quia semet ipsum refrenat, ne per habundanciam resolvatur vel ne minus competenter ea, que videntur habundare, dispensem'. et ex talis tribulacionis virtuose gloria nascitur pacientia, pariens spem, que faciunt, quod caritas diffundatur, 10 hoc est, absque coartacione timoris servilis propter amorem Christi atque ecclesie faciat intrepide, quidquid sufficit ad eorum comodum et honorem. prescitus autem fol. 103d maiorem || persecucionem patitur continue usque ad mortem et parturit continue desperacionem ex remur- 15 muracione et finaliter odium indelebiliter induratum. —

tercio principaliter arguitur, quod licet cristianis, continuare legalia, eo, quod non est fixus cessationi eorum terminus in scriptura, cum non solum durant usque ad baptistam, de quo Cristus Matth. undecimo, 20 quod lex et prophete usque ad Johannem, nec solum usque ad passionis Christi complectionem, de qua Joh. undevicesimo dicit Cristus: consumatum est, nec solum usque ad ewangelii publicacionem, de qua Marc. ultimo dicit: *predicate ewangelium omni creature*, sed post omnia ista non quilibet cristianorum, 25 sed sanctus apostolus circumcidit Thymotheum, quod videtur esse legale magis prohibitum.

*Is Christ
really the end
of the law?*

1 Rom. 5° *codd. cuncti* tribulacionibus D 2 A¹ (?)
in marg.: nota Origenem 6 C¹ in marg. 6, cf. supra
pag. 167 26; hi numeri nempe indicant quaterniones cod.
Cantabr. 13 A² in marg. super. addidit arguitur pro
continuacione legalium per circumcisionem thymotei 16 A²
in marg. addidit Contra dicta 19 dicit undecimo B^c CD
26 non (*expunctum*) sed D 19 B³ in margine glossavit
paulus circumcidit thymotheum

1 v. 8 2 cf. Opp. (Migne) Ser. Gr. 14 pag. 996 (Com-
ment. ad Roman.) 8 cf. Rom. 53—4 10 coartacio a
coarctare, restrictio 19 v. 13 22 v. 30 24 Marc. 16 15
v. 15 26 cf. Act. 16 3

*The circumcision of
Timothy by
St. Paul not
against the
truthfulness of
Holy Scripture*

nam Act. sexto decimo legitur, quod Paulus circumcidit Thymotheum, filium vidue judee et patris gentilis. e contra autem dicitur esse de Tyto. ex istis videtur, quod apostolus et per consequens scriptura sit sibi ipsi contraria. nam per epistolam ad Galat. dissuadet circumcisionem tamquam venenum mortiferum, et tamen ipsem exercet circumcisionem in uno sancto episcopo cristiano ut licitum. ex quo videtur, quod in scriptura sacra et per consequens in Christo, eius autore, qui loquitur ubique in scriptura, sit expressum mendacium.

*Holy Scripture
cannot tell lies*

quantum ad istud oportet ex fide credere, quod non sit possibile de dei potentia absoluta, scripturam sacram mentiri. nichil enim foret magis sacrilegum christiane fidei destructivum. ideo dicit Augustinus in De Agone Cristiano: ‘sacrilegum’, inquit, ‘est, credere dominum nostrum, cum ipse sit veritas, in aliquo fuisse mentitum’.

*proved by its
spirit*

sed pro solucione difficultatis mote notandum primo, quod circumcisio corporalis sicut quocunque sacramentum sensibile non est nisi figura, in nullo ponenda, nisi de quanto inducit ad virtutes theologicas observandas. ad hoc enim valent finaliter omnes ritus judaici atque ecclesie et non ultra, sic quod sine illis foret per se finis, qui est caritas, acquisitus, foret modus acquirendi perfeccior et solicitude circa media illa post acquisitionem finis superflua.

secundo notandum, quia oportet precipue principem ecclesie, sicut fuit Paulus, non solum attendere, quid faciat, sed ubi, quando et qualiter, ne aliis membris scandalum generetur.

tercio dicitur, quod Paulus, spiritu sancto motus,

¹¹ B⁴ in marg. notavit Responsio ¹⁵ C¹ in marg.
scripsit nota pro scriptura ²³ et (expunctum) ac-
quisitus A ²⁶ quod (?) B^cCD ²⁹ ecclesie scan-
dalum B^cCD ecclesie (linea deletum), ut scandalum
supersit A

¹ v. 3 ² cf. Act. 16¹ ³ cf. Gal. 2³ ⁵ cf.
Gal. 5³ sqq. ¹⁴ cf. Opp. tom. XI (De Agone Christ. c. 4)
634, sed verbis ipsis, quae scripta sunt, JW non uititur
supra in textu

circumcidit dictum episcopum, cum scivit in spiritu, quod ex circumcione plus scandalizarentur Judei, edificandi per dictum episcopum Thymotheum, quam ex circumcione offenderentur gentiles, precipue cum fuit
 5 Judeus ex parte matris, et partus sequitur ventrem. ideo dicitur Act. sexto decimo, quod assumens Paulus circumcidit Thymotheum propter Judeos, qui erant in illis locis. aliter enim horrerent Judei; audire verbum dei a Thymotheo vel ab eo, Judeo genere, sic
 10 prepuciat recipere sacramenta. gentes autem, scientes matrem Judeam et habentes in iure civili, quod Thymotheus debet censeri Judeus propter circumcisionem descensus prolis a matre, non ponderabant circumcisi-
 fol.104a onem Thymothei, sic tamen, quod ipsi || non cogerentur
 15 ex accepcione christiane fidei circumcidit. et sic propter evitandum scandalum Judeorum, propter salvandam edificationem gencium, videncium prudenciam et caritatem apostoli, nec non propter ostendendam libertatem cristianismi in observacione legalium vel eorum omissione,
 20 nisi de quanto preparant ad fidem et caritatem domini Jesu Cristi, circumcidit apostolus Thymotheum. Galathas autem et alias pure gentes docuit, non circumcidit carnaliter propter causas oppositas, in quibus patet, non esse repugnanciam propter condiciones dispares et subiecta.
 25 ideo dicit apostolus Gal. secundo: sed neque Tytus, qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus

*St. Paul's
motives for the
circumcision of
Timothy*

*Christian
freedom and
the works of
the law*

2 ex *B^cD*; *A*, sed in superscriptis aliquis; *C*, sed in superscriptis *C^a* 12 circumcisōem *A* certitudinem *B^cCD* 14 *A^a* in marg. infer. folii 103^d: nota, quare Paulus circumcidit Thymotheum in lege nova, *in marg. sup. folii 104^a*: nota, quare Tytus et alii gentiles conversi non sunt circumcisi 16 evitandi *B^c* 18 verit (*linea sublatum*) libertatem *A* *B^b*, *nova manus, eadem, quae inde a capitulo tricesimo textum scriptit, in marg. notavit* Nota, quod Paulus circumcidit Thymotheum Judeum, perswasit tamen Galathas, qui fuerunt gentiles, nullo modo circumcidit, et non est repugnancia propter dispares condiciones

est circumciditi. si igitur discipulus gentilis incircumcisus, veniens Ierosolimam cum Paulo, scienter acceptus est a ceto apostolorum, non obstante suo prepucio, quomodo non licuit cuicunque gentili converso, servare prepucium, ut patet ex consilio apostolorum Act. quinto⁵ decimo? verumptamen licuit Paulo, libere circumcidisse Tytum, si de possibili circumcisione hoc requisissent, sed neo fuit Judeus saltem ex parte matris, nec prepucii servacio vergebatur ad scandalum, cum apostoli et discipuli Ierosolimis plene cognoverant, quod fides ecclesie¹⁰ hoc non exigebat, sed pocius ad ostendendum libertatem carnalis prepucii debuit a circumcisione huius discipuli prelavare. ideo statim subdit apostolus Gal. secundo: sed propter introductos falsos fratres, qui subintroierunt, explorare libertatem nostram, quam¹⁵ habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. nam pseudodiscipuli simulatorie coniuncti sunt cetui apostolorum ad convincendum eos per locum a simili, si tam solemniter circumcidissent Tytum gentilem, per idem quemlibet conversum de gentibus. et²⁰ sic Judei gauderent ex retraccione gencium a cristianismo propter ritus serviles et penas insolitas, quas in ingressu eis coniungerent.

et hec est sentencia Augustini in De Mendacio paulo ante medium adduentis testimonium apostoli prima²⁵ Cor. septimo: 'circumcisus quis vocatus est, non adducat prepucium; in prepucio quis vocatus est, non circumcidatur. circumcisione nichil est, et prepucium nichil est, sed observacio mandatorum dei. unusquisque in ea vocacione, qua vocatus est, permaneat',³⁰

1 discimus (?) A 2 socienter *expuncto* o A 20 et
quemlibet B^cCD 24 B⁴ in marg.: Augustinus in men-
dacio 26 non solum adducat D 27 prepucio B^c
populo vero ACD 28 et prepucium nichil est *omise-*
runt B^cC, sed C² in marg. add.

5 v. 5; 28 sqq. 13 v. 4 24 cf. Opp. tom. VIII
(De Mendacio c. 5) 1768 28 cf. I. Cor. 7¹⁹ 29 cf.
ibid. v. 20

hoc est, non necessitetur, prepuciatus servare ritus circumcisi, nec e contra, cum sint indiferentes ad obser-vanciam mandatorum, nec prohibeantur, si voluerint, servando semper illud, quod essenciale est, scilicet 5 custodiam mandatorum. ideo, inquit, Thymotheus cum in prepucio vocatus esset, quia de Judea matre ortus erat et ostendere cognatis suis debebat ad eos sacrificandos, non hoc se didicisse in disciplina cristiana, ut sacra-menta legis veteris abhominaretur, circumcisus est ab 10 apostolo, ut sic demonstraretur Judeis, quod ex gentibus. non ideo ea non suscipiunt, quia mala sunt et perni-fol. 104b ciosse a patribus observata, sed quia iam saluti non || ne-cessaria post adventum tanti sacramenti, quod tam per longa tempora tota vetus illa scriptura propheticis figura-tionibus parturivit. nam et Tytum circumcidet, si 15 hoc urgerent Judei, nisi falsi fratres disseminarent de Paulo, quod eorum veritati cessisset, et sine suis obser-vanciis Cristum nemini prodesse contenderent, cum e contra Cristus nichil prodesset eis, qui eo animo circum-20 ciderentur, ut ex circumcisione salutem esse putarent. ad quem sensum dicitur: ecce, ego Paulus dico vobis, quia, si circumcidimini, Cristus vobis nichil proderit, hoc est, si ea intencione circum-25 cisionem accipitis, ut credatis, fidem Christi non sufficere sine illa, ut concludit Augustinus.

ex hac igitur libertate Paulus paternas observaciones servavit, hoc unum cavens et predicans, ne sine hiis putaretur esse salus aliqua cristiana.

To submit to
the law of
God, not to
the ceremonial
code is true
christian life

Faith in
Christ alone,
without
outward obser-
vances suffices
for salvation

7 eo B^c , sed B^c superscripsit s 10 demonstretur $B^c DC$
ex gentibus (*expuncta*) C , superscripsit C^2 gentes gentes B^c
11 ea corr. A 12 A^2 in marg. super. notavit Circumcisio.
quomodo et quando debet non fieri et cessare 17 sine $B^c C$
cum D ; A , sed in marg. A^1 , addito sine, sanavit locum
25 ut A unde $B^c D$ circumcisione unde C

21 cf. Gal. 5²
cap. V) pag. 1768

25 cf. Opp. tom. VIII (De Mendacio

notet igitur quicunque cristianus plene circumstan-
cias, cum quibus Paulus servavit ritus gentiles, de quibus
Act. vicesimo altero, et faciat secure similiter.

unde notandum pro intellectu scripture, quod cir-
cumcisio accipitur nunc formaliter pro esse vel fieri s
circumcisum. quorum primum est quantumlibet temporale,
sed secundum solum durat, dum aliquis circumcidit, sive
fuerit carnalis sive spiritualis. nunc autem accipitur
materialiter pro subiecto vel aggregato, ut prepucium
nunc accipitur materialiter pro circulari virge pellicula, 10
nunc subiective pro prepuciato, et nunc formaliter ut
circumcisio. libertatem igitur predicarunt et servarunt
apostoli in prima conversione gencium et Judeorum,
quod fides Christi per se sufficeret et alii ritus indiferentes
fidei possent subducto scando lo indiferenter fieri vel 15
omitti.

sed adhuc stat difficultas. videtur enim, quod modo
et semper licet cuilibet christiano circumcidere carnaliter.
nam aliter scandalizarentur Judei, nec est racio, quod
hodie post ascensionem licet, hunc circumcidere et cras 20
de alio non licebit. oportet igitur dare rationem confinii
talis temporis, in cuius una parte licet circumcidere,
in alia non sic licet.

hic dicitur, quod semper licet, quando concurrunt
circumstanciae ad hoc debite, vel quando ecclesia habet 25
impulsum spiritus sancti, ut hoc compleat in aliqua eius
parte. unde ex doctrina apostoli et rationibus predictis
debent ut olim cessare legalia ut circumcisio et alii
ritus judaici, et sic exempli gratia circumcisio Thymothei
ultima legitima, que post ascensionem domini fuit facta. 30
et si queratur, quare alia post diem subsequens non fuit

*All christian
freedom is
founded on
this faith*

*Are the Old
Testament
ceremonies in
some cases
binding also
for christians?*

1 cristiana notet igitur quicunque cristianus *in loco raso*
scripsit A plane *D*; *C, expuncto a et superscripto (C²) e*
3 secure *omisit B^c* 17 *A² in marg.: Contra dicta*
31 si *ACD* sic *B^c*

legitima, dicitur, quod ideo, quia non concurrebant circumstancie, unde sortiretur nomen legitimum. unde multe erant circumcisions judaice inter ascensionem et illam circumcisionem, que erant illicite, quia omnes, ⁵ quas non concomitabantur fides et caritas. unde, ne ^{fol. 104c} fingamus, nos circumcidì ex caritate || vel speciali revelatione, data est lex generalis pro nobis, qui nec miraculorum operacione nec sancta conversacione nec signo notabili aliunde docemus, nobis esse licitum circumcidì, ¹⁰ ne omnino circumcidamur carnaliter, ne simus inobedientes ecclesie, ne factum nostrum tractum in consequenciam scandalizet alios, et ne infideliter atque superflue per angustiantes nos ipsos subtrahamus servicium dei debitum aliunde. nec est inconveniens, quod medicina ¹⁵ eciam corporalis sit ad dandum instans certe persone salutifera et continue post mortifera. nec procedit argumentum a similitudine de facto apostoli Thymothei, nisi probetur in toto, vel quantum exigitur similitudo, ut argumentum apostoli factum Galathis est validum: si ²⁰ circumcidimini, Cristus vobis nichil proderit, vel intelligendo supletive intencionem corruptam, ut superius dictum est, Augustinum exponere, vel intelligendo eos cum circumstanciis omnibus, quas apostolus novit eis inesse.

²⁵ et si obicitur, quod sic posset quilibet fingere tam active quam passive, non est color ad concludendum, quod modo sit sic licitum de inesse, nisi arguens voluerit parificare quemcunque apostolo vel circumstancionare ecclesiam hodie in etate cremento et aliis, ut ³⁰ tunc fuit.

² multe *AB^c* recte *D*; *C*, sed *C²* superscripsit multe ⁴ *A²* in marg. infer. cum sig. marg.: nota contra cessacionem circumcisionis ⁵ comunicabantur *A* comitabantur (?) *D* ⁶ nos *ACD* non *B^c* ⁷ *A²* in marg. super.: quando cessare debuit circumcisio

¹³ angustiare = *in angustias aliquem redigere, premere*
¹⁹ cf. *Gal. 5,2* ²² cf. supra pag. 176 ²⁴ sqq. ²⁸ circumstancionare sumitur pro iustis circumstantiis moderare
²⁹ cremento = *incremento*

Yes, but only when accompanied by faith and charity

nec oportet, quod apostolus vel eius discipulus fuit in hoc infidelis expectans circumcisionem carnalem Christi et remedium baptizmi ad hoc futurum, ut faciunt infideles Judei.

*In the New
Covenant circumcision is
no longer a
condition of
salvation*

sed satis est, quod credatur, circumcisionem non esse amplius generaliter de necessitate salutis nec licitam nisi in speciali casu necessitatis, in quo casu figuret anagogice circumcisionem patrie. sic igitur gentiles debuerunt semper circumcisionem dimittere et Judei a tempore, quo habuerunt ex predicacione vel interna inspiracione, quod judaizatio foret in illis superflua, quod contigit uno tempore uni et alio alteri.

ulterius dicitur, quod non movet, Judei occasione accepta scandalizantur; si respuo circumcidi, deo debeo circumcidi; nemo nempe debet peccare propter scandalum sui vel proximi evitandum. sed modo ex estate et doctrina ecclesie crevit in preceptum, quod non ffit amplius carnalis circumcisio, ideo nemo debet nunc circumcidi propter scandalum judaicum evitandum. in novella autem ecclesia pro cavendo scandalo a Judeis neophitis pro tempore apostoli hoc licebat. conceditur eciam, quod hodie et semper, si quis habuerit ad hoc revelationem, vel sciverit, quod per hoc purgabitur a peccato, et generaliter, si sciverit, quod cum hoc servabit mandata domini, potest licite circumcidi, dicente apostolo Rom. secundo: circumcisio tibi prodest, si legem custodias.

patet totum hoc ex eo, quod omne tale antecedens implicat, quod circumcisio foret licita ac meritoria. ideo oportet primo stabilire antecedens, non credendo omni spiritui, antequam consequens practizetur. aliter

10 tempore *om. B^c*
cum sig. marg. *A¹ add.*
C, sed C² in marg. ideo debeo circumcidi
A² i delevit, ut deo supersit
(linea sublatum) licebat *A*
exstat in B 24 et *C, corr. A*

14 si corr. *A, in marg. sed*
deo debeo circumcidi om. B^c;
ideo A, sed
16 modo corr. A 21 lit
inter hoc et licebat lacuna
vel B^cD

21 neophitus (*νεόφυτος*) qui modo conversus est 26 v. 25
30 cf. I. Joh. 41

enim liceret, facere omne opus prohibitum sub fuco talis fallacie.

ex istis potest concipi controversia, que videtur esse inter beatum Ieronymum et beatum Augustinum de cessatione legalium et correptione Petri per Paulum. videatur enim, quod, sicut Paulus excusatus est circumcidendo Thymotheum ex evitacione scandali Judeorum, sic et Petrus excusari debet de subtraccione sui a comunicacione || cum gentibus propter suos neophitos circumcisos.

Difference of opinion between St. Jerome and St. Augustine on the cessation of the legal rites

10 sed, ut sepe dixi, oportet credere scripture sacre dicenti Gal. secundo: cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem restiti, quia reprehensibilis erat. prius enim, quam venerunt quidam ab Jacobo, cum gentibus edebat. cum autem 15 nissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. nemo enim est reprehensibilis nisi pro peccato, sed iuxta fidem scripture Petrus fuit reprehensibilis pro illa subtraccione a gentibus, igitur in hoc peccavit. diversitas autem fuit inter 20 ipsius opus et opus Pauli, quia Paulus circumcidit Thy-

St. Paul against St. Peter (Gal. 2)

6 circumcisus est (*ambo expuncta et linea deleta*) excusatus *D* 9 *A² in marg. infer. folii 104^e notavit* Quare gentiles non debuerant in nova lege circumcidiri, et tamen Judei potuerant circumcidiri 11 *A² in margine super. cum signo margine iteravit* cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem restiti sibi, quia reprehensibilis erat 14 *A² in marg.*: Petri correpcionem venisset *AC* 15 dice (*linea deletum*) timens *A* 15 *B⁴ in marg. haec habet*: Nemo est reprehensibilis nisi pro peccato, sed Petrus fuit reprehensibilis, igitur peccavit saltem venialiter. diversitas enim erat inter opus Petri et Pauli, quia Paulus circumcidit Thymotheum, seorsum edificans in hoc Judeos, docens gentes, quod sacramentum circumcisionis erat licitum Judeis etiam post ascensionem, sed Petrus publice in civitate gentilium negavit communicationem cum gentibus propter paucos Judeos venientes de Jerusalem a Jacobo, quos (*omisso* potuit) de communicacione fidei Judeorum et gencium instruxisse. unde, quia error in tanto capite potuit faciliter vergere ad periculum multorum, ideo fuit omnimode arguendus

1 fucus: cf. supra pag. 70; 79
11 v. II—I2

5 cf. Gal. 211 sqq.

motheum, seorsum edificans in hoc Judeos et gentes docens, quod sacramentum circumcisionis est licitum Judeis etiam post ascensionem, sic quod cognoscant, ipsum esse tunc preternecessarium et non gentibus imponendum propter per se sufficienciam sacramenti et fidei cristiane, quod ⁵ indubie Paulus docuit in hoc facto. Petrus autem publice in civitate gentilium negavit comunicacionem cum gentibus propter paucos Judeos venientes de Jerusalem a Jacobo, quos potuit de comunione fidei Judeorum et gencium faciliter instruxisse. unde, quia ¹⁰ error in tanto capite potuit faciliter vergere ad multorum periculum, ideo fuit omnimode arguendus. unde subdit Paulus periculum: et simulacioni eius consenserunt ceteri Judei, ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulacionem. ¹⁵

unde videtur michi, quod illa glosa capit calumpniā, que omnino excusat Petrum a peccato propter missionem spiritus sancti, dicens, quod reprehensibilis erat, hoc est, resistendum erat ei, ne ulterius simularet,

¹² inter subdit et Paulus lacuna exstat in B ¹³ conserunt B^c, sed lineis inter n et s subscriptis et in marg. ¹⁴ cum sen repetitis (B²) consenserunt effectum est ¹⁷ propter incipit fol. 216^a in codice D, sed librarius vitiōse numeravit folium 214; in folio subsequente numerus 218 inventur ¹⁹ B⁴ in marg. haec habet: Nota, quod Petrus simulavit, et quidam dicunt, quod non peccavit, sed resistendum erat ei, ne ulterius simularet, quia tunc fuisset peccatum, quia erat post missionem spiritus sancti. sed textus sequens videtur tollere istam glosam: cum vidissem, inquit, quod non recte ambularent ad veritatem ewangelii. dixi Cephe coram omnibus: si tu, cum Judeus sis, gentiliter vivis et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare? nam Petrus ante adventum istorum Judeorum comunicavit ibi cum gentibus, servando ritus eorum fidei non contrarios, quod est gentiliter vivere. quomodo igitur licuit sibi, cum illis paribus docere, gentes seorsum in communicacione vivere, quod foret judaizare, cum oportet, apostolos, qui erant natura Judei, comunicare cum gentibus ex precepto ewangelii: docete omnes gentes, Marc. ultimo? ideo ex fide scripture oportet credere, quod Petrus et omnes illius simulationis participes nec recte, i. e., peccabiliter ambularent, nec dubium, quin venialiter peccaverunt, cum Petrus et Barnabas culpe sue conscientiae tacuerunt

¹³ cf. Gal. 2, 13

quia tunc fuisse peccatum, sed illucusque non fuit nisi opus meritorum pietatis. nam sic foret quantumlibet meritorum opus reprehensibile, demeritorum et dampnable, quod non credo fundabile in scriptura.

5 iterum textus sequens videtur tollere istam glosam: *Interpretation of Gal. 2¹¹ sqq.*
 cum vidi sem, inquit, quod non recte ambularent ad veritatem ewangelii, dixi Cephe coram omnibus: si tu, cum Judeus sis, gentiliter vivis et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?
 10 nam Petrus ante adventum istorum Judeorum comunicavit ibi cum gentibus, servando ritus eorum fidei non contrarios, quod est gentiliter vivere. quomodo igitur licuit sibi, cum illis paribus docere, gentes seorsum in comunicacione vivere, quod foret judaizare, cum oportet,
 15 apostolos, qui erant natura Judei, comunicare cum gentibus ex precepto ewangelii: docete omnes gentes, Marc. ultimo, et: in quamcunque domum intraveritis, ibi manete, Matth. decimo, et Petrus complevit cum Cornelio, doctus a spiritu sancto, ut patet Act.
 20 decimo. cum enim deus ordinavit, fidem suam communicari ex auditu, ut patet Rom. undecimo, et Judeos ac gentes esse fratres spirituales ex ampliore federe quam fratrum carnalium, quando fuisse oportunius,
 fol. 105^a detegere istam sentenciam quam in tantorum || prelatorum
 25 presencia? cecum enim fuisse propter timorem scandali paucorum Judeorum, assistentibus tantis doctoribus, correpcionem istam ewangelicam tacuisse.

ideo ex fide scripture oportet credere, quod Petrus

1 inter usque et non lacuna exstat in codice B 6 vi-
 disset (?) B^c 7 sepe cum superscripto h, ut sepe (pro
 Cephe) efficiatur D 12 vivere omiserunt CD, sed in utri-
 usque codicis marg. additum est 24 A² in marg. infer.
 folii 104^d notavit comunicandum est gentibus, in marg. super.
 folii 105^a: correpcionem debet capere superior ab inferiore
 humiliter

et omnes istius simulationis participes non recte, i. e., placabiliter ambularunt. nec dubium, quin venialiter peccaverunt, cum Petrus et Barnabas, culpe sue consciit, tacuerunt et indubie penituerunt servando graciā.

et prout alias diffuse exposui, ex ista particula fidei scripture patent tria necessaria pro regimine ecclesie.

*Conclusions to
be drawn from
this passage:
a) the right
of criticising of
a superior*

primum, quod oportet, inferiorem nominetenus superiorum suum corripere in casu, quo conversacio sua vergat ad periculum animarum. sic enim fecit Cristus cum pharizeis et Paulus cum capitaneo militantis ecclesie.¹⁰ unde Crisostomus super primo capitulo epistole ad Tytum: 'Cristus', inquit, 'miles conviciatus est scribas et phariezos, sed non sui ipsius gracia, ymmo quia alios subiectos perdebat' exemplo.

*b) the latter's
willingness
to accept
criticism*

secundo patet, quod superior debet humiliter acceptare¹⁵ correpcionem inferioris, quando forma ewangelica obser-vatur. si enim offendō in ewangelium, quomodo non acceptarem, si asina me reduxerit ad directum. unde non legitur, Petrum et Barnabam murmurasse contra Paulum, pretendisse suum superius vel equale officium²⁰ nec ab ipso contenciose appellasse ad dominum, quod, si fuisset faciendum, Cristus, dans in scripturis suis semi-narium fidei future ecclesie, nequaquam exemplum tam necessarium tacuisset.

1 istius om. A, in marg. add. A¹ nec B^c id
est placabiliter A i. e. peccabiliter B^c, C² in marg.
vel placabiliter D, linea delevit C in textu 5 ut B^cCD,
cum pro superscripto A, ut prout efficiatur 12 miles
CD, A cum superscripto i 19 Petrum corr. A 23 ex-
emplar B^cCD

5 cf. supra pag. 95; cf. etiam De Ecclesia cap. XV
pag. 349; De Civ. Dom. I cap. XXXVIII pag. 275 sqq.;
item res tangitur C. J. C. (Decr. II pars) c. 1—2 C. V
q. II; De Eucharistia cap. VI pag. 162; De Simonia (ed.
Herzberg-Frānkel et Dziewicki) cap. VIII pag. 107: si
enim unicuique mandavit deus de proximo, servus, cui
deus dedit talentum noticie, debet correpcione iuvare suum
prepositum sqq. 10 capitaneo i. e. Petro 11 cf.
Opp. Ser. Gr. 62 pag. 664 18 directum hoc loco idem
ac rectum

c) under what conditions criticism may be exercised

tercio patet, quod, quicunque rite corripit fratrem suum, debet ipsum corripere tamquam superior. nam nemo debet quemquam corripere nisi a peccato, cuius correptor sit inmunis. ymmo debet cavere, ne sit reus in tanto crimine, cum 'omnis caritas incipit a se ipsa'. sed eo ipso, quo est a peccato mundior, est apud deum superior. igitur in omni correpcione licita oportet, superiorum inferiorem corripere.

unde, ne fñiat circa ista contencio, Cristus reliquit ecclesie sue legem ewangelicam, ut correptus discernat, si in illam offenderit, et correptor eiciat primo trabem de suo oculo, et uterque, subducta pretensione superioritatis atque invidia, rectificacionem incipiat a se ipso. sepe nempe contingit, quod correptor iniuste et indebitē facit iustum.

ideo quilibet debet primo attendere, quid foret sibi habiliter faciendum.

CAPITULUM TRICESIMUM.

Quantum ad tertium ritum judaicum, restat videre, quomodo cristianus debet cavere ab esu sangwinis.

nam Act. quinto decimo, ubi in sinodo apostolico tractatur ista materia, sic erat a sancto collegio, Petro proferente sentenciam, diffinitum: ego iudico, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad

Is it still forbidden to the christian to partake of blood?

² *A² in marg. notavit correpcionis modus* ⁴ *cor-*
rector B^c ¹⁷ *humiliter (?) B^cCD* *Capitulum 30^m in*
codice A minio adscriptum est ultimae capituli lineae
faciendum: explicit folium 526 Bodleiani; paulo infra verba
quantum ad tertium B² uti notam memorialem addidit;
foliis 527 et 528 vacuis relictis, nova manus, quam voco B^d,
folio 529 incipit cap. tricesimum: Quantum etc.; haec textum
permultis vitiis inquinatum nobis tradidit ¹⁹ *Cap. 29*
in marg. B^d (nova manus); C (aut C²) D ²¹ *apco*
(sic) D, in marg. breviaturam solvit D³ ²² *colle^o (sic)*
D, in marg. breviaturam solvit D³

⁵ *caritas incipit etc. de hoc proverbio vide plura supra II*
pag. 199 ¹¹ *cf. Matth. 7s* ¹⁹ *cf. supra pag. 105*
21 v. 19 sqq.

deum, sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminacionibus simulacrorum et fornicacione et suffocatis et sangwine, et sequitur in epistola, quam fetus apostolorum misit gentibus per Paulum et Barnabam, Judam et Silam: visum est spiritui ⁵ sancto et nobis, nichil ultra imponere vobis oneris quam hec necessaria, ut abstineatis vos ab ymolatis simulacrorum, || et sangwine, suffo- ^{fol. 105b}
cato et fornicacione, a quibus custodientes vos bene agetis, valete. ¹⁰

*Conclusions to
be drawn from
the decision of
the Apostles'
Council*

ex qua diffinizione solemnnissime et sanctissime sinodi videntur patule tria sequi. primo, quod gentes debuerunt, dimissa circumcidione, servare ritum judaicum de cavacione ab esu sagwinis. — secundo, quod caven- ¹⁵ dum est principibus ecclesie, ne onerent subiectos ritum multitudine preter observancias, fundabiles in scriptura. — et tertio, quod in fornicacione includuntur omnia genera peccatorum.

cum enim omnis anima humana debet copulari sponso ecclesie eterno coniugio, patet, quod sine peccato ²⁰ carnis sive peccato mundi sive diaboli, quis a Christo recesserit, fornicacione spirituali dissolvitur celeste coniugium. non enim credendum est, apostolos concessisse gentilibus, superbire, invidere, irasci, torpere inordinate

3 et om. *B^d* 5 barban *B^d* 7 h (expunctum)
oneris *A* 8 involatu *B^d* *A²* in marg. infer. (fol.
105^a) subscriptis Esus sangwinis, quomodo prohibetur 14 cau-
cione *B^d* 17 *A²* in marg.: fornicacio spiritualis signi-
ficat omne genus peccati 19 copulari *correxit B^d*, emen-
dando iteravit copulari in marg. *B¹*, et sic saepissime in eis,
quae sequuntur, corrector *B¹* male vel mendose scribentem
librarium (*B^d*), cui inde a cap. XXX textum verborum cod.
B debemus, correctit et quae vitiouse scripta erant, in margine
emendavit; iam hinc has correcturas, ne, ipsis in ultimis
huius operis paginis, in nimiam molem apparatus criticus
crescat, testari omniam, nisi ubi ad vera verba JW*i* resti-
tuenda vel ad librarii fidem cognoscendam utiles mihi vide-
buntur 20 peccato om. *B^d* 24 torpere *ACD* cor-
pore *B^d*

vel cupere aut aliquod peccatum committere, sed in predictis peccatorum generibus erant gentiles maxime implicati. et ideo sub ista forma alia peccata sub uno confuso involucro erant prohibita. tunc enim prevaluit inter gentes fornicacio carnalis. tunc esus ydolatitarum offendit conscienciam multorum, sicut et duo ritus judaici, scilicet in honestus esus bestiarum, que preter intentum esus diutine fuerant suffocate, et esus sangwinis, ex quibus tam Judei quam gentes offensi sunt preter sacramentum vetus vel necessitatem gentilium. non enim negatur, quin licet comedere de ydolis ymolatis, ut patet prima Cor. decimo: omne, quod in macellum venit, manducate, nichil interrogantes propter conscienciam. et idem patet de ydolatris prima Cor. octavo. sed sive cristianus habuerit conscienciam de istis comedere, sive comedendo de istis applauserit infideliter, ymolati foret usus illicitus. et istud sepe contingit inter gentes. ideo signanter dicitur a Petro, quod abstineant se a contaminacionibus simulacrorum. si enim servo fidem et caritatem, edendo de ydolatris, abstineo a contaminacionibus simulacrorum, quia omnia mundamundis.

erant autem isti duo ritus precepti et servati in veteri

*Sins of Israel
and
Heathenism*

4 errant *B^d* 5 gentiles *B^d*; *C²* in marg. cum
sig. marg. gentes *C* in textu gens (gs) *D* 6 conscientias *B^d* 8 ex *AB^d*, *C²* inter lin. in *D*, (expunction) *C* 10 necessitatem, sequitur lacuna in cod. *B*
11 *A²* in margine addidit quomodo sunt ydolatica (*sic*) comedenda (comedenda *scripti*, *A²*: comedenda) et quomodo non
D⁶ in marg.: nota, quomodo non licet, comedere de ydolatricis
12 16° codd. cuncti *B^d* in marg.: Cor. 16 17 contingit in *correctura A* contigit *B^dCD* 19 si enim servo fidem et caritatem, edendo de ydolatris, abstineo a contaminacionibus simulacrorum *omiserunt D*, *addidit in margine D¹* servat *B^d* abstinens *B^d* 23 precepti corr. *A*

4 de involucre vide supra I 365; II 93 5 idolothyrum (εἰδωλέθυτον) est id, quod idolis immolatur; cf. I. Cor. 8 4; 7 sqq. 12 v. 25 14 v. 4; 7 sqq. 21 cf. Tit. 1 15

testamento. unde Ex. vicesimo secundo precipitur: carnem, que a bestiis fuerit pregustata, non comedetis, sed proicietis canibus. et eadem sentencia patet Lev. quinto: anima, que tetigerit aliquid inmundum, sive quod occisum est a bestia aut per se mortuum, vel quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit inmundicie sue, rea est et deliquit. unde hoc ad literam servatum est ad distingwendum Judeos a gentibus tamquam fideles ab infidelibus, ad decernendum eorum ydolatriam, factam cum cibis talibus.

The deeper meaning of the blood prohibition in the Old Testament

sed tercio videtur michi, quod hoc figurat mystice, ut homo non faciat bonum opus de genere, nisi precedente recta intencione et caritate formante, ita quod operacio virtuosa sit honestus cibus anime. aliter enim ¹⁵ opus eciam bonum de genere occisum est a bestia. ultimum autem est sepe prohibitum in veteri testamento, ut Lev. || septimo: sangwinem quoque omnis ani- fol. 105c malis non sumetis in cibum, tam de avibus quam de pecoribus. omnis anima, que ederit sangwi- ²⁰ nem, peribit de populis suis, et Lev. septimo decimo: homo quilibet de domo Israel et de ad-

¹ *B^d in marg.: Exodi 22 in textu, sed in margine correxit eadem manus Leviti 5to 7 delinquit C delinquit D 10 decernendum A, correxit B^d discernendum CD 12 A² in margine inferiore cum signo margine: quid est animal occisum a bestia bonum corr. D B⁵ in marg. glossavit Nota, quod abstinentia ab ydolatris et a sangwine suffocato et a carne, que a bestiis sint pregustata. unde hoc ad literam servatum est ad distingwendum Judeos a gentibus tamquam fideles ab infidelibus ad discernendum eorum ydolatriam, factam cum cibis talibus, sed hoc figurat mystica ([?] mistica), ut homo non faciat bonum opus de genere, nisi precedente recta intencione et caritate formante ita, quod operacio virtuosa sit honestus cibus anime ¹⁵ enim est opus AB^d 16 est C om. B^d; A, sed int. lin. add.; D, sed in marg. add. 18 A² in marg. super. notavit esus sangwinis prohibicio et cause, quare prohibetur, continue infra 20 edit B^d*

venis, qui peregrinantur inter vos, si comedet sangwinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam illum de populo suo, quia anima carnis in sangwine est.

5 ex istis videtur, cum post cessationem legalium ex decreto apostolorum cristiani cavebant ab esu sangwinis et manet eadem causa, que olim, cum eque sit anima in sangwine, ut tunc fuit, videtur, quod eque debemus cavere ab esu sangwinis, sicut patriarche debuerant. vi-
10 demus tamen, cristianos rariter comedere sangwinem coccum in fartis et multis aliis modis.

ad illud respondet Lincolniensis: ‘preceptum’, inquit, ‘de non edendo sangwinem secundum literalem intellectum non est perpetuum, nec habet literalem causam
15 perpetue permanencie, sed simul cum aliis legalibus, de quibus gloriatur sinagoga, debet cessare’. in decreto autem apostolorum non est prohibita sangwinis comedestio, sed antique prohibicionis observacio est permissa, et comedestio ad tempus gentibus dissawsa vel propter duri-
20 ciā cordis Judeorum, qui eo tempore nimis scandalizati fuissent, nisi antique prohibicionis observacio de esu

How far is it binding for christians?

1 qui (*expunctum et linea sublatum*) D, superscripsit
 D¹ si comederitis AB^dCD 4 modo (? meo) C, sed
 C² in marg. suo. meo D carnis om. A, addidit
 in marg. A² 6 B⁵ in marg. addidit ut in Levit. 7 et
 17 capitulis (? causis) decretum erat per apostolos post cessationem legalium, quod cristiani deberent cavere ab esu sangwinis, et manet eadem causa nunc, que diu, cum eque sit anima in sangwine, ut tunc fuit. videtur, quod eque debemus cavere ab esu sangwinis, sicut patriarche debuerant. videmus tamen, cristianos rariter comedere sangwinem coccum in fartis et multis aliis modis 12 B^d in marg.: lyncolniensis B³ in marg.: Lincolniensis dicit, quod preceptum de non edendo sangwine secundum literam non est perpetuum, sed debet cessare cum aliis legalibus 16 B³ in marg. notavit dicitur, quod in decreto non est prohibita comedestio sangwinis, sed antiqua prohibicionis observacio est permissa. et comedestio ad tempus gentibus dissawsa propter duriciā cordis Judeorum 18 et 21 antiqua B^d 19 vel om. B^d 21 antiqua B^d, in marg. qua A¹

11 fartum a fartio, id quod fartiendo impletum est,
 farcimen 12 Lincolniensem conferre me non potuisse,
 aegre fero, sed cf. supra I pag. 77 et III pag. 135

*Christian
liberty as to
the forms of
jewish worship*

sangwinis fuisse ad tempus permissa, vel secundo propter libertatem cristianorum ostendendam de observando pro loco et tempore antiqua legalia et alias omittendo, sicut apostolus dicit prima Cor. octavo, quod non comedet carnes in eternum, si sciret, fratrem suum ⁵ ex hinc scandalizari. omnia itaque talia licent cum circumstanciis, sed non omnia expedient. ideo oportet, signanter distingwere inter opera neutra quoad mores, inter opera a Cristo pro nunc prohibita et opera nunc precepta, vel tercio, quia sangwinis ymolacio fuit ¹⁰ tunc ydolis nimis crebra, et tam Judei quam gentes horruerunt tam ymolacionem quam eius materiam. ideo pro conscientia, pro detestanda ydolatria et pro obediencia fuit tunc necessarium, ad tempus ab esu sangwinis abstinere. quod autem non fuit prohibicio talis cibi ¹⁵ co-munis, gentilibus et Israelitis specialiter prohibiti, in illo consilio, in quo presidebat Petrus, sic ostenditur. nam prius Petrus Act. decimo a deo revelante didicerat, nichil esse comune, hoc est, inmundum fidelibus, dum ostensum est sibi lyntheum submissum quatuor ²⁰ iniciis, continens omnia genera reptilium, dictumque est ei: surge, Petre, occide, manduca, illoque horrente eorum esum, cum erant inmundis se-

1 vel secundo propter libertatem cristianorum ostendendam de observando pro loco et tempore antiqua legalia et alias omittendo *B⁴ in marg. iteravit* 4 cor *A*, sed *A² add.* 1^a *in marg., quod signo marg. usus ante cor legi vult* 8 nunc precepta (*lin. sublata*) quoad *A* 10 *B⁴ in marg. iteravit* tercio, quia sangwinis ymolacio fuit tunc ydolis nimis crebra, et tam Judei quam gentes horruerunt tam ymolacionem quam eius materiam. ideo pro conscientia ydolatria detestanda et pro obediencia observanda fuit tunc necessarium, ad tempus ab esu sangwinis abstinere 15 *A² in marg. infer. cum sig. margine notavit* in apostolorum concilio non prohibitus esus sangwinis 17 sic ostenditur nam prius Petrus *om. A, add. A¹ in marg.* 18 didicerat *B^d* nichil *ACD* nec *B^d* 19 inmundum esse fidelibus *D* 20 *B⁴ in marg.*: Nota hic visionem Petri de lintheo, continentem omnia genere reptilium, dictumque est ei: surge. Petre, occide et manduca 22 et manduca *B^d* 23 illo quoque *C, lectio aperte vitiosa*

4 v. 10—11 18 v. 9 sqq. 20 lyntheum = *linteum, pannus*

cundum legem Lev. undecimo, responsum est ei per spiritum sanctum: quod deus purificavit, tu ^{fol. 105d} mune ne dixeris. et per || istam visionem intellexit, eodem spiritu illustrante, quod a quatuor partibus mundi ^s sine personarum diferencia in omni gente, qui timet deum et operatur justiciam, acceptus est illi. in cuius confirmationem, ipso predicante gentibus, cecidit spiritus sanctus in signo sensibili super illos et magnificabat deum, loquentes variis ¹⁰ ligwisi sicut discipuli, qui in die pentecostes fuerant illustrati.

cum igitur post istam trinam visionem et interpretationem Petrus motus est, conversari gentiliter, non ponderando ritus judaicos, dum servata fuerit fides Christi, ¹⁵ manifestum est, quod in sequenti consilio non dupliciter prohiberet, cuius contrarium ipse in opere edocebat.

colligit autem doctor tres causas cessacionis istorum legalium. prima Deut. duodecimo sic loquitur deus per Moysen: prophetam suscitabit tibi dominus ²⁰ deus de fratribus tuis, ipsum tamquam me audietis. cum igitur ex precepto domini audiendus sit ille propheta ut dominus, ac ille sit messias vel Cristus, quem nos cristiani colimus ut deum et hominem, qui docuit suos, non amplius observare finaliter ista legalia, mani- ²⁵ festum est et contra Judeos, quod nec ipsi nec gentes debent ea sic amplius observare. item, omnes ille Judeorum ceremonie non erant nisi testimonia et figure

*The former
ceremonies
foreshadowed Christ,
who put an
end to them*

² sanctum *om. Bd* ³ *A² in infimo marg. fol. 105^c:*
visio Petri de Lytheo (*sic*) cum iniciis etc. ^{B³ in}
marg.: per visionem predictam potest intelligi, quod a quatuor partibus mundi sine personarum diferencia in omni gente, qui timet deum et operatur justiciam, acceptus est illi etc. ^{8 B³}
in marg. adnotavit occide in eis, suple vicia et manduca, hoc est, sint tibi tunc accepti, quia mundati sunt ^{17 A² in}
marg. super. cum sig. marg.: Cause cessacionis legalium ^{B⁶}
(*nova manus glossatoria*) *in marg.:* Nota tres causas cessacionis legalium ^{25 et AD} *eciam BdC*

messie futuri. non est igitur opus, amplius testimonia nota presencia testificari, cum oportet, privacionem cessare ex adventu habitus. igitur post adventum Cristi non est necessarium, ipsa testimonia ceremonialia in quantum huiusmodi observare, sicut, si quis ex signis et regulis astronomie prediceret eclipsim solis futuram, hoc anno veniente eclipsi patenter ad oculum sive lapsa, non oportet amplius adducere pro certificanda dicta eclipsi predictum testimonium, cum succedit cessacio vel eius memoria plus dans fidem. talis enim testificacio prenistica ut sic est predicco incogniti iam futuri; ymmo cum omne signum sensibile rei insensibilis vel absentis in quantum huiusmodi valet finaliter ad manifestandum illud, quod aliunde foret absconditum, manifestum est, quod frustrato illo fine superflueret racio talis signi, ut, si intellectus noster per se sufficeret, omne per accidens sensibile vel insensibile, inducione sensacionis cognitum, nude per se cognoscere, deus vel angelus superflueret, sensum, sensacionem vel per se sensibile disponere pro hoc fine.

correspondenter est de legalibus judaicis et adventu messie. manent autem posterius ad signandum complecionem sui officii, ad testificandum contra infideles, qui adhuc acceptant illa tamquam prenistica nunc futuri vel aliquid aliud adhuc futurum prenesticandum, cum iuxta dicta idem sit signum multorum.

ex quo videtur, cum multiplex sit racio cessacionis legalium, quod correspondenter, ut figurata sua successerant secundum aliquam rationem, cessare debuerant, et quando plus inferrent nocimenti quam comodi, debuerunt cessare simpliciter. et patet, quomodo scrip-

*Doing more
harm than
good they had
to be abolished
under the new
dispensation*

² testificari scripti testificati libri ⁵ ex signis
om. Bd, superscripsit idem astronomie *AB^dC* altero
nomine D ⁷ inter oportet et amplius in *C* scissura mem-
branae reperitur, qua de causa spatium trium fere vocum
vacuum relicturn est ⁹ successit *B^d* ¹¹ cum omi-
serunt B^dD; AC, sed superscripserunt A¹C² ¹⁸ ut, quod
codd. ante deus habent, omisi ²¹ signandum *om. D,*
addidit D¹ in marg. signandi, lectionem aperte vitiosam
²⁴ ad (*expunctum*) aliiquid *A* aliiquid *CD; B^d, sed idem*
superscripsit ad ²⁸ aliam *B^d*

⁶ eclipsis defectio solis est ¹⁰ prenisticus *idem ac praescius*

ture allegate superius de manifestacione baptiste, de complecione passionis messie et de publicacione legis ewangelice habent sensus suos cessandi secundum disparem rationem.

5 unde tres gradus utilitatis istorum legalium sunt *The threefold relative use of the ceremonial law* comuniter assignati, scilicet ut exercitando prenosticent adventum messie vel sacramentorum suorum operum, et illa racio cessat pro instanti, quo sacramentum succedit. secundo, ut, ostendendo complepcionem sui officii quoad 10 istud, remaneat in actu, attestans, quomodo idem est deus utriusque testamenti gracie et verissime perficiens, quod promisit. et ista racio cessat pro instanti certitudinis eventus fidei figurate. sed tertio, ut, rememorando rationem impositionis ceremonie, fruamur virtute figura- 15 raliter designata.

et sic sunt omnia sacramenta perpetua. et ita debent cessare dupliciter in effectu, sed manere secundum duos gradus perpetuo quoad fructum. si enim secundum fidem scripture opera beatorum sequuntur illos, quo- 20 modo non ceremonie patriarcharum sequuntur illos in fructu, non in effectu? alia igitur est racio prenosticationis, alia attestacionis et alia fruicionis ceremonie vel alterius sacramenti.

et patet, quod, loquendo de earum cessatione, in- 25 telligitur de cessatione rationis duplicitis in effectu, loquendo autem de eorum perpetuacione, loquendum est de eorum perpetuacione in fructu vel sentencia figurata.

3 suas *A* 5 *A²* in marg. super. cum sig. marg.: Tres utilitates legalium, *infra haec*: Quomodo legalia sunt per-
petua, et quomodo cessaverunt 6 exercitando *correxit A*
14 ut removendo (? ut remorando) *ambo correxit D¹* 15 fi-
naliter *B^d* ceremonialiter vel (*expuncta*) figuraliter *C*
18 secundum *incipit lineam in cod. A*, si enim *in loco raso*
marginis adscripta linea A² (? *A³*) *B³* in marg.: sicut
opera bonorum sequuntur illos, quorum sunt opera, ita ceremonia
patriarcharum sequuntur illos in fructu, non in effectu 19 non
om. D; C, sed C² add. in marg.; A, sed A¹ lineae, quam
quomodo *concludit, in marg. adscripta*

1 cf. supra pag. 134 13 rememoracio = recordatio
19 cf. Apoc. 14₁₃ 21 prenosticacio *idem ac praesagium*
26 perpetuacio *idem ac perpetuitas, diuturnitas*

*Its importance
for salvation*

item pro ratione legalium, que cessare debent ad literam, notat Lincolnensis, quomodo data erant precepta legis veteris propter quinque, scilicet propter messie prefiguracionem, propter fidelis populi distinctionem, propter populi insolentis occupacionem, propter 5 populi rebellis meritoriam humiliacionem, ut ex tali obedientia retunderet deus eorum tumentem superbiam, qui dicebant: non deest, qui faciat, sed deest, qui iubeat, ut elicitur ex illo Ex. vicesimo quarto: omnia, que locutus est nobis deus, faciemus, et demum, ut 10 tolleretur blasphemum murmur contra dominum, qua lapsus in puteum peccati posset conqueri contra deum, quod non posset ascendere per gradus mandatorum legis naturalis, nisi intericti essent gradus legis mandatorum, legis positive, ut essent figure et testimonia renovacionis 15 nostre.

cum igitur, mani^lfestato Christo in carne, cessaverunt fol. 106^b ista signa, videtur, quod tunc cessare debent ista legalia. nam tunc venit suus figuratus, dicente apostolo Rom. sexto: non sub lege estis, sed sub gratia etc. tunc 20

1 *A² in marg. infer. cum sig. marg.:* legalia data erant propter quinque 2 *B^d in marg.:* lyncolniensis notat Lincolnensis, quomodo data erant propter quinque *sublineavit atramento A vel A¹* 8 deest, qui faciat, sed *CD, om. B^d, sed in margine perperam adscripsit B²* deesse, qui faciat, sed est *A, sed A¹ in marg. de supplevit* deesse, qui iubeat *B^d; locus foede corruptus* 9 lo (*expunctum*) que *A* 10 faciamus *D* 13 mandatorum legis naturalis, nisi intericti essent gradus legis *om. C, sed C² in marg.* legis naturalis. nisi intericti essent gradus legis mandatorum (mandatorum *linea sublatum addidit, ut* per gradus legis naturalis, nisi intericti essent gradus legis mandatorum legis *etc. neglecto priore* mandat *legi voluisse videatur* 14 intericti correxit *A* 15 leges *AB^d* figure correxit *A* 16 signa *B^dD* 17 renovacionis *prima vocis pars vix legi potest in cod. A, quare A¹ in margine distincte scripsit* renovacionis 18 renacionis *B^d* 17 cruce (*expunctum*) carne *D* 19 cessaverunt *in exitu corr. A* cessaverant *B^dD* 19 suus *B^d, (? finis)* *A* 20 finis *CD* inter dicente et apostolo *exstat locus vacans, effectus scissura in cod. C, de qua supra (pag. 1927) dixi* 20 6° *om. B^d, superscripsit B²* 15° lacuna *D*

7 retundere = repellere 9 v. 3 12 puteus: cf.
supra II pag. 267 20 v. 14

enim Judei et gentes facti sunt unus populus, dicente apostolo Eph. secundo: ipse enim pax nostra, qui fecit utraque unum, medium parietem macerie solvens, inimicicias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semet ipsum in unum novum hominem. tunc enim deposita affeccione carnali debuerunt omnem solicitudinem suam in Cristum proicere, ut docet Petrus prima Pet. quinto; tunc capud ecclesie factus humilimus complevit obedienciam, inobedientie primorum parentum plene oppositam, cum homo inanitus ab equalitate dei factus est obediens patri usque ad mortem crucis. unde Gal. tertio: Cristus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. et tunc sponsus solvens redempcionem ecclesie et liberans eam de carcere voluit, gradus putei scalares deleri et sponso suo plenius initi, dicendo cum apostolo Phil. quarto: omnia possum in eo, qui me confortat, et Cant. octavo dicitur: que est ista, que ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? cum igitur sponsa sufficit viare nunc sine istis signis, imperfectionem iuvencule languentis sapientibus, quomodo non veniente, quod perfectum est, evacuabitur imperfectum? naturale philo sophorum principium dictat, quod superfluit, plura servare, ubi pauciora sufficient.

*The church of
the New
Covenant is
stripped of all
imperfection*

2 2º om. *Bd*, superscripsit 6º *B²* lacuna *CD* 3 nos (*expunctum*) utraque *A* 4 *A* vel *A¹* in marg. sine signo marg. addidit in imicicias (*sic*) 5 evacuans *primam partem vocis correxit A* 9 5º scripsi; inter pet. et tunc lacuna exstat *ACD*; *B*, sed *B²* in loco vacuo supplevit 2º 12 essentialetate *Bd* 13 3º scripsi; in codd. reperies lacunam 23 inter quod et perfectam locum rasum reliquit *Bd* 24 quod ex parte est (*expuncta*) *C*, at prima manus superscripsit imperfectum naturale etenim philosophorum *Bd*

2 v. 14—15	4 maceria a graeco μάκελλον = murus, sepes 9 v. 7 11 cf. Phil. 28 13 v. 13 16 puteus: cf. II pag. 267 17 scalares: cf. supra pag. 119 (inter- scalaris) 18 v. 13 19 v. 5
------------	---

*St. Augustine
on the purpose
of ceremonies*

unde Augustinus epistola Ad Marcellum ponit multiplex exemplum pro cessacione legalium. nam 'post noctem dies succedit, post yemem venit estas, post puericiam venit virilitas et post medicinam preparatoriam, ut exempli gratia digestivam, succedit laxativa et post confortativa. nec mutatur divine prudencie racio, quamvis per illam oporteat, ut subiecta sue prudencie sic mutentur'.

cum ergo sancta mater ecclesia sit una persona curabilis ac in lege dei disciplinabilis, quomodo non oportet, eam secundum variacionem etatis proficere et variari tam in medicina quam etiam disciplina? nec potest in rationibus eternis fieri variacio, licet effectus ex eis ordinantibus varientur, quia Ps. centesimo secundo scribitur: mutabis eos et mutabuntur, tu autem idem ipse es. et patet, ut dicit Lincolniensis, cum lex temporalis || sit naturaliter successiva, adiacens legi ^{fol. 105c} eterne de dilectione dei et proximi. Cristus non solvet illam, sed implet, cum facit eam durare et non prius desistere, quam deberet, ut abbrevians vel prolongans quartas vel partes etatis, hominis, anni vel seminis extra cursum naturaliter institutum solveret legem eius, ut alias

¹ *A² in marg.*: Augustinus *ep. om. D, in margine adscripsit aliquis* *post epist. lacuna in A B³ in marg.*: Nota sentenciam Augustini de cessacione legalium, primum exemplum Augustini: post noctem dies succedit, post yemem venit estas, post puericiam virilitas, post medicinam sanitas ⁵ gratia *om. D* ⁶ *A² in marg. glossavit* deus non mutatur, quamvis lex mutatur ⁷ providentie *Bd* ⁹ ergo *om. A, add. A¹ in marg.* ¹⁴ *101° codd.* *Bd in marg.*: psal. 101 ¹⁵ ea *Bd* ¹⁷ *A² in marg. infer. fol. 106^b*: Augustini exempla pro cessacione legalium ²¹ seminis *Bd D*

¹ cf. Opp. tom. II (*Epist. CXXXVIII*) 537 (*ubi rem, non verba ipsa invenies*); *ibid. (Ep. CXXIX)* 497; 498; cf. etiam pag. 860; 558 ³ yemem i. e. hiemem ^{14 v. 27—28} ¹⁶ haec Roberti sententia ex libro eius *De Cessatione Legal. allata est; conferri non potuit, quia editio Londoniensis in Bibl. Regia Publ. Dresdensi non exstat* ²¹ seminis aut seminie a seminaria (gall. *semaine*), hebdomada ²² alias: cf. supra pag. 113 sqq.; diffuse de observantia legis veter. disputatur Trial. Suppl. cap. I pag. 409 sqq; *Dialogi Epilogus* pag. 98

diffuse exposui. cum igitur legalium observacio literalis caret iam utilitate et nocet vel impedit magis bona, quo colore ecclesia moderna ipsam admitteret?

It is of no use to carry them out to the letter

et utinam nostri studentes circa augmentacionem
5 dotacionis ecclesie et leges fundatas ex ista radice ponderaremus istam rationem in sufficienti similitudine! videmur enim ex novorum rituum observancia et diversitate vivendi proprietarie seorsum ab ecclesia primitiva plus judaizare quam Judei neophiti illius ecclesie. iam 20 enim reputatur apostata atque hereticus, qui non custodit ritus novellos, quibus oneratur mater ecclesia, et tamen de prevaricacione mandatorum domini parva cura.

sed redeundo videtur michi, quod preter dicta de prohibicione esus sangwinis ex scriptura alia causa subest.
15 cum enim omnia signa legis veteris signarunt Cristum ut finem eorum, videtur, quod prohibicio esus sangwinis significaret prohibicionem martirizacionis Christi et membrorum suorum, cum idem sit, sangwinem sic effundere et vitam eius extigwere corporalem. illa enim vocatur
20 sepe anima in scriptura. quia igitur anima est causaliter in sangwine, sicut patet ex hoc, quod exsangwines statim fiunt exanimes, signanter cavendo ab esu sangwinis caverent ab iniusta effusione sangwinis membrorum ecclesie. ideo, sicut ymolacio sangwinis signavit effusionem
25 sangwinis Christi ad altare terreum sui corporis, inducentis novum et eternum testamentum, ut comedatur spiritualiter, sicut patet Joh. sexto, sic pretersacramentalis effusio et esus sangwinis signat effusionem iniustam sangwinis membrorum ecclesie ab Abel iusto usque ad novissimum
30 martirizandum. sic, inquam, comedenterunt Jacob, qui cunque iniuste occupant bona ecclesie, vitam pauperum

² caret primam voculae partem corr. A 7 videmur A,
sed A², breviatura communi pro 're' (') superposita, in vide-
remur mutavit 8 ad hanc lineam A², utpote qui sententiam
hic prolataam praeter cetera notari voluit, signum marg. adpin-
xit, quod nota sua caret 14 A² in marg.: de cessacione
esus sangwinis 21 exsangwes compendio om. B¹ 24 A²
in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit ymolacio sangwinis
significat effusionem sangwinis Christi. sangwinis esus significat
effusionem iniustam sangwinis 27 sacramentalia A

27 v. 52 sqq.; 63 29 cf. Matth. 2335

extigendo. omnes enim illi comedunt sangwinem sacerdotum, dum iniuste cibantur substancia, ex qua sangvis pauperum nutriretur. ideo peccatum sangwinis clamat ad deum, ut patet Gen. quarto et Jacobi quinto.

aliam autem sentenciam tangit Lincolniensis. 5

*Holy Scripture
the standard by
which to judge
heresy*

ex istis colligitur, cum quanta diligencia oportet notare scripturam sacram, ne error in sensu adhibito sit causa lapsus in heresim.

*Excursus:
Origines'
doctrine on the
Apokatastasis*

unde videtur sanctis, illum magnum doctorem Origenem opinatum fuisse sentenciam hereticam, quod 10 omnes creature racionales tam homines quam angeli salvabuntur, ut patet in scripto suo Rom. quinto cap.

unde videtur michi expediens, solvere suas evidencias cum aliis superadditis, ne ecclesia scandalizetur || in fol. 106d isto errore, spiritu sancto, per quodcunque organum vo- 15 luerit, operante.

*Attempt to
justify the
thesis*

primo igitur arguitur generaliter isto modo: deus est tam bonus humano generi, quam bonum potest sustineri ipsum esse, salva ratione et veritate scripture, sed potest sustineri, quod totum genus rationalis creature 20 salvabitur binario isto salvo, ergo hoc est catholice concedendum. cum enim sit bonus dato generi proporcionabiliter, ut benefaciat eidem, et sic infinitum magis bonus, quam est bonus michi, ad quem sensum dicitur Ps. centesimo septimo: confitemini domino, quoniam 25

4 dominum *B^dCD* 6 *D^b in marg.*: Nota de opinione Origenis 11 *A¹ in marg.*: Origenis Roma (? Nota) 14 *A² in marg.* super. addidit Origenis sentencia dissolvitur, qua voluit, quod omnis homo salvabitur 22 enim deus sit *B^d* 23 benefacit *B^dC* 25 ps. *in correctura B^d, in marg.* *B¹* (?) addidit psalmo 1016to (*sic*) 106° ceteri libri

4 v. 10 v. 4: clamor operariorum in aures domini Sabaoth introivit. 5 haec 'sententia' Roberti episc. Lincolniensis, quam JW inaccuratissime laudat, conferri non potuit eadem de causa, qua supra pag. 196¹⁶ 12 cf. Origenis Opp. (Migne) Ser. Gr. 14 pag. 997 sqq.; cf etiam ibid. vol. 11 De Principiis I 6, 2 pag. 166—168; II 3; 1; 3 pag. 188; 190—192; III 6, 1 sqq. pag. 333—342 25 Ps. 107 1; 8; 15; 31

bonus, videtur, quod foret melior generi creature racionalis, salvando ipsum totum, quam foret, dampnando tantam eius partem perpetuo.

minor argumenti probatur primo, quod scriptura *Explanation of I Tim. 2*
 sed nendum permittit, sed innuit istam sentenciam. primo per illud apostoli prima Thym. secundo: deus wlt, omnes homines salvos fieri. cum igitur nichil potest voluntati sue resistere, sequitur, quod necesse est, ut omnes homines salvi fiant. sive enim beneplacitum sit domino, 10 sive permittat aliquid, oportet illud compleri. quamvis autem sint quotlibet glose ad textum apostoli, omnes tamen concedunt, quod deus wlt sic voluntate beneplaciti.

sed hic sepe dixi, quod istud dictum: deus wlt, 15 omnes homines salvos fieri, est equivocum ad hec duo: deus wlt, quod omnes homines salvi fient, et deus wlt, quod omnes homines salvi fiant. primum non est verum, sed secundum, quod est sensus apostoli.

doctores tamen videntur glosare primum sensum 20 tripliciter. primo, quod omnia genera hominum deus wlt, quod fiant salva, et tamen non omnia individua, nisi dicatur, quod dampnati erunt salvi, quia positi in salva custodia, quod videtur remotum a sensu apostoli. secundo videtur, Augustinum Enchiridion dicere, quod deus 25 wlt de omni salvando, quod fiet salvus, cum nullus salvabitur nisi per ipsum. sic, quod dampnati ex sua stulticia perdunt rationem nature racionalis et sic hominis, quin pocius quoad mores bestie possunt dici. sed tenendo literam ad secundum sensum, notandum,

4 argumenti correxit A 6 Bd in marg. iteravit
 thim. 2º 9 sive in corr. A 11 quotlibet correxit Bd,
 in marg. quot B¹ 14 deus wlt omnes homines salvos fieri
 (expuncta) quod D A² in marg. infer. cum sig. marg.:
 deus wlt, omnes homines salvos fieri, quomodo debet intelligi
 21 fient Bd 22 erunt medium vocis partem corr. A

6 v. 4 14 in libris, quos JW ante hunc scripsit,
 verba laudata nusquam inveni; 'sepe' fortasse non libros
 scriptos respicit, sed ea, quae JW in scholis de salvatione
 generali disputare solebat I. Tim. 24

quod deus ordinavit, omnem creaturam rationalem beatificari in ipso, et ad hoc dedit sibi legem et libertatem arbitrii, quocunque vellet se vertere, ut patet Ecclesiastici quinto decimo. unde sicut dominus temporalis wlt, quod servus suus fideliter operetur, cum hoc precipit et ad hoc dat sibi stipendum, sic est de domino. et illam vocat Damascenus cum aliis ‘voluntatem antecedentem’. unde non sequitur, deus wlt, quod sic facias et per consequens sis beatus, igitur deus wlt, quod sic facies et eris beatus. voluntas enim dei semper impletur et per consequens terminatur utrobique ad veritatem. ideo, si non sit veritas, quod Judas salvabitur, deus non wlt, quod ipse salvabitur, sed wlt, quod ipse salvetur, et volucio dei illa terminatur ad ipsum debere salvari. quod est verum, cum deus dat sibi legem et dona multa cum || promptitudine adiutorii, ut sic fflat, sed peccatum suum est in causa, quare non sic fiet.

et ita videtur esse concedendum, quod necesse est, ut omnis homo salvetur vel sit salvus, non tamen necesse est, quod erit salvus, cum necessario obligatur ad hoc. sic enim signant coniunctivi modi dispariter a modis indicativis, et ita necesse est, omnes homines salvari, et tamen multi ex sua negligencia dampnabuntur. non autem assero, quod Origenes laboravit in istis equivocatis.

25 secundo arguitur ex textu apostoli Rom. quinto di-

4 A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit voluntas antecedens (? antecedentis), que dicitur 7 damascenus D,
nomen ex arbitrio immutavit 8 et per consequens sic
beatus, igitur deus wlt, quod sic facias emendando addidit⁸
C² in marg. omisit cuncta C in textu 16 A² in
marg. super. fol. 107^a: predestinacio plus disponit salvandum
quam aliqua disposicio meritaria in prescito 16 fiet B^d
19 ut AB^d quod D ut omnis homo salvetur vel sit
salvus, non tamen necesse est om. C, addidit in margine C²
23 negligencia ACD versucia B^d 26 A² in marg.:
secundum argumentum

3 Sir. 15 14; 17 7 cf. Joh. Damasceni Opp. omn.
ed. Migne, Ser. Graec. vol. 94: De Fide Orthod. l. II pag.
967; 970 (198: num. typis crassis expr.) 26 v. 6

centis, quod Cristus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus, pro impiis mortuus est, cuius causa sequitur. comendat autem caritatem suam deus in nobis, quoniam, dum adhuc peccatores essemus, Cristus pro nobis mortuus est, multo igitur magis iustificati, nunc in sangwine eius salvi erimus ab ira per ipsum.

ex isto textu ex parte Origenis sic arguo: deus non potest esse acceptor personarum, sed omnibus eque capacibus equaliter miseretur. sed totum genus humanum ante incarnationem fuit eque incapax gracie, sicut iam sunt aliqui peccatores, sed toti illi generacioni tam peccatri misertus est, igitur multo magis post incarnationem miserebitur cuicunque non minus disposito. confirmatur sic: caritas Christi per miseracionem huiusmodi commendatur, nec racio obstat apud agentem ex indiferencia, quin per idem miseretur cuilibet peccatori, igitur hoc debet catholice concedi.

hic dicitur, supposita necessitate textus apostoli, quod minor argumenti deficit, cum gracia predestinacionis plus disponit vocatos a Christo, quam est aliqua disposicio in prescrito. sed cum predestinacio et presciencia eterna disponunt tam varie, queritur causa tam disparis dacionis huius gracie. sed ad hoc respondet apostolus Rom. nono et undecimo dicendo, quod, sicut figulus habet potestatem, de eadem massa facere aliquod vas ad vile officium et aliquod in honorem, multo magis deus ordinans ante omnem dignitatem sue fabrice, sic, inquam, causa ordinancie divine, cum non potest agere ex indiferencia, est ordinacio humani generis. et illius

*God has
mercy on all
those that
seek Him*

4 nobis in loco raso vitiōse exaravit A cum B^dCD
 12 B^b in marg.: nota argumentum ad perswadendum, quod omnes homines salvabuntur generacioni in correctura A
 15 huius B^d 17 quoniam B^d 18 theologice B^d
 25 11° ACD 5° B^d 27 aliud B^d honore D
 29 ordinacionis B^d

3 cf. ibid. v. 7—9 8 cf. supra pag. 198, sqq.
 24 v. 20—21 25 v. 19 sqq. figulus is, qui format
 vasa figlina 28 fabrica est opificium quodvis ferrarium, opus publicum

causa mediata est ordinacio universi, et illius causa est bonitas creatoris. ex parte autem ordinati est, dare esse suum intelligibile et esse intelligibile cuiuslibet eius medii ordinati ad finem, quem deus ordinacione illa intendit.

5

et illis positis cum volucione dei efficaci formaliter sequitur ordinatum pro tempore suo esse, et sic ex antecedente eterno formaliter sequitur effectus temporalis, non quod quis meretur sibi predestinacionem vel primam ¹⁰ graciā, cum meritum dicit dignificacionem ad mercedem futuram. videtur tamen, quod intelligendo ordinacionem eternam cuiuscunque temporalis formaliter, ut dictum est de sciencia dei eterna, quod ordinatum causat illam materialiter vel obiective, quia est materia, de qua deus ordinat. nec obest, ordinanciam esse eternaliter plene ¹⁵ causatam, cum habet esse intelligibile sui ordinati, eternaliter concausans cum hoc, quod ordinatum || solum fol. 107b habet existenciam temporalem, sicut primum instans mundi est prius primo instanti diei iudicij. et illa prioritas dependet a posteriori instanti, pro omni tempore ²⁰ amplectente illa duo instancia. sic igitur in principio mundi et ante fuit dei ordinancia plene causata.

sed difficultas logica est, si deus vel eius passio habet creaturam, antequam illa sit, ita, quod deus in primo instanti mundi habet creaturam causantem vel terminantem eius ordinanciam; et videtur, quod non, quia tunc esset deus eternaliter dominus. ideo videtur michi probabile, quod nunc est ordinancia dei complete causata a deo et esse intelligibile ordinandi, sed adhuc non est

No man can
work his own
salvation

¹ *B^d in marg. glossavit* causa peccati non est in deo
³ et esse intelligibile *B^dD* *omiserunt A; C, sed C² in*
marg. addidit ⁹ *sibi in correctura A* ¹² *eter-*
num B^d *cuiuslibet CD* ¹³ *orditum B^d* ¹⁷ *non (ex-*
punctum) *solum A* ¹⁸ *A² in marg. infer. fol. 107^a haec*
habet: de predestinacione dei et ipsius ordinancia ²¹ *in marg.*
super. fol. 107^b: de ordinancia sententia subtilis ²⁴ *quod*
deus in primo instanti mundi habet creaturam causantem om.
B^d, in marg. addidit B^d (aut nova manus B⁶) ²⁹ *intelli-*
gibili ABd

creatura ordinata vel ordinacio eius passiva, sed necesario est pro suo tempore. et ordinancia dei habet illam pro causa in quocunque tempore, in quo est illud ordinatum, et non ante. unde posito, quod essemus in principio mundi, concedendum esset, quod ordinancia finalis iudicii est nunc plene causata, et tamen nunc non habet instrumenta iudicanda, sed tam certe habet ea pro suo tempore, quam certe ordinat illa esse. unde non sequitur: ista incipient causare hanc ordinanciam causacione superaddita, igitur adhuc non est plene causata, quia oporteret ad incomplecionem causacionis, quod vel causatum vel aliqua eius pars esset omnino causanda et nondum causata. de istis multa dixi alibi.

tercio arguitur ex textu apostoli Rom. quinto, cum dicitur: sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt; sed non sicut delictum, ita donum. si enim in unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures habundavit. si enim in unius delicto mors regnavit per unum, multo magis habundanciam gracie et donacionis et iusticie accipientes in vita regnabunt per unum Christum; igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condempnationem mortis, sic per unius iusticiam in omnes homines in iustificacionem vite. sicut enim

*Explanation
of Rom. 5,12 ff.*

8 illa *in correctura A* ita *BdCD* 13 istis
multa *ABd* ista materia *CD* 14 *A¹* *in marg.:*
tercium argumentum 18 ita et donum *BdD*

13 respicit, ni fallor, *Quaestiones Logicae et Philos.* (ed. una cum libro *De Ente Praedicam.* R. Beer) cap. X pag. 287 sqq.; cf. etiam *De Ente Praed.* cap. XVI pag. 146; *Trial. lib. I* cap. III pag. 47; *ibid. lib. II* cap. III pag. 86 inde ab: unde *Auctor de Causis* istam materiam profunde notans considerat sqq. 14 v. 12 sqq.

per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedienciam iusti constituuntur multi. lex autem intravit, ut habundaret delictum; ubi autem habundavit delictum, superhabundavit et gracia, ut, sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gracia regnet per iusticiam in vitam eternam per Jesum Cristum, dominum nostrum.

ex isto textu videtur Origeni, 'esse de intencione apostoli, quod medicina secundi Adam fuit habundancior in bonitate quam peccatum'. infirmitas sive infecatio primi Adam habundavit in malicia et hoc intensive et extensive quoad numerum individuorum humani generis et ad tempus. et potest confirmari primo ex hoc, quod deus non potest remittere persone prius iuste peccatum mortale, nisi infundat tantam graciam, a quanta cecidit, vel maiorem, ut alias diffuse exposui, persona tota humani generis habet || maiorem graciam, quam fuit gracia status innocencie, a qua cadebat Adam, qui fuit omnes homines, videtur, quod maior gracia sit illi homini attributa. ideo dicit apostolus, quod, ubi habundavit delictum, superhabundavit et gracia. item si persona conversa omnino ad bonum sit magis bona atque potencior quam persona sui generis perversa sit mala, congruit, quod persona bona magis bonificet, quam persona mala dampnificet. sed sic est de secundo Adam

*The grace of
the New
Covenant is
mightier than
the grace of
the state of
innocence*

6 gracia *B^dD*; *A*, sed in margine adscripsit *A²* (?) et, quod ante gracia legi voluit et gracia *C* 9 *B⁵* in marg.: Nota hic raciones moventes pro opinione Origenis de salvacione hominum 13 individuorum *compendio omissio D* 14 *A* in marg.: nota 17 persona igitur tota *B^d* 18 *A¹* in marg. super. fol. 107c: humanum genus est in meliori statu per meritum Christi, quam fuisset in statu innocencie fuit omiserunt *D*; *AC*, sed superscripserunt *A¹C²* 22 *A³* in marg.: confirmatur *B^d* in marg. *B*, quod quid hic sibi velit, non liquet; paulo inferius *B⁵*: secundo nota hic argumenta ad idem 26 secundo *ACD* duplicei *B^d*

9 cf. Opp. Ser. Gr. 14 pag. 1003 sqq. 17 cf. De Dom. Div. lib. III cap. V pag. 245—249; ibid. cap. III pag. 217 sqq.

terreno et celesti, igitur bonificacio Adam celestis excedit dampnificacionem primi Adam. et ideo dicit apostolus: non sicut delictum, ita et donum, sed donum declarat excedere delictum propter excessum radicis bone super radicem malam.

tercio patet idem in exemplo. nam si potens homo et providus construxisset unam fabricam, quam servus eius ex negligencia destruxisset, et ille potens determinaret se ad reparandum destructam fabricam, con-
veniens foret sue potencie, sapiencie et bonitati, reparare dictam fabricam ad statum meliorem, securiorem et undique perfecciorem. multo magis caperet hoc veritatem de domino omnipotente, qui semper meliorando procedit quoad fabricam humani generis.

25 primo autem satisfaciendo hiis tribus confirmationibus dico, ut declaravi libro tercio cap. sexto et nono, quod humanum genus est in maiori gracia per reparacionem domini nostri Jesu Cristi, quam fuisse, posito, quod nemo a statu innocencie cecidisset. et
20 sic nedum genus humanum, sed Adam et omnes predestinati surgent in maiori gracia, quam fuit gracia status innocencie, a qua ceciderant. omnes enim homines, qui secundum raciones seminales erant in Adam, possunt dici a statu innocencie cecidisse. sed
25 non sequitur: si in maiori gracia, quod in maiori

*The christian
who is saved
stands in
higher grace
than man
before the fall*

1 celestis excedit dampnificacionem primi Adam *om.* C, addidit C² in marg.; iam hinc C² ea, quae prima codicis manus perperam scripsit vel omisit, corrigere desinit 6 A² in marg.: confirmatur B⁵ in marg.: C (cf. 20422), paulo infra: tercio argumentum ad idem 16 declaravi libro 3° cap. 6° et 9°, quod humanum genus omisit B^d, in marg. addidit idem 17 maiori corr. A 18 quam: explicit fol. 544 cod. B, in infer. marg. B¹ notavit per reparacionem

7 et 9 fabrica cf. 20128 16 cf. De Civili Dominio lib. I cap. 6 pag. 40 sqq. cf. ibid. cap. 9 pag. 62: hoc ergo habito probatur, quod etc.; pergit de eadem materia cap. decimo pag. 66: ex istis possunt elici quatuor veritates, prima, quod humanum dominium racione lapsus hominis est extensus et graciosius, quam fuisse, toto humano genere statum innocencie conservante

prosperitate mundana, cum summa gracia in Christo stat cum penalitate miserabili, sed finis in renatis per Cristum est melior, sed valde remotum hoc ad inferendum, quod singuli homines salvabuntur.

conformiter dicitur ad secundum, quod verum con-
cluditur. cum enim peccatum sit pessimum, quod non
potest opponi nisi privative bono creato, manifestum est,
quod bonum increatum sit infinitum validius quam malum
sit invalidum. ideo necesse est ex omnipotenti gratia
dei boni, ut omnia mala cedant fidelibus ad bonum
multiplex. et sic Christus plus lucri fecit humano generi,
quam Adam perdidit, quia tot homines per Cristum ex-
cellencius salvabuntur, quam foret ecclesia triumphans,
statu innocencie plene stante, eo, quod Christi incarnacio
ac penalis conversacio, ymmo tam predestinorum
temporalis tribulacio quam prescitorum eterna cruciatio
redundabunt beatis ad gloriam, qua humanum genus,
stante statu innocencie, caruisset. et ita videtur ne-
cessarium, quod ad complectionem istius aggregate beatitudo
nisi presciti sint perpetuo carcerati.

quoad tertium patet, quod verum concluditur. nam
status lapsus est securior, quam fuisset totalis status in-
nocencie, medicina ad morbum apposita est longe va-
lidior, || quam fuit morbus invalidus, et finis ultimus, ad fol. 107d
quem dicit medicina predicta, est gloriator, quam 25
fuisset finis intrinsecus primi status. quoad primum,
quis dubitat, quin securius foret, tenere unum statum, in
quo temptacio foret tepidior, lapsus remocior et repara-
cio facilior, quam exaltari in statu condicionis opposite?

7 opponi corr. A 18 caruisset. et ita videtur neces-
sarium, quod ad complectionem om. B^d, add. in marg. eadem
manus 21 caruisset. et ita videtur necessarium, quod ad
linea deleta, sequitur locus rasus, tum quoad B^d 22 est
bis scripsit A 23 ad mo (expuncta) apposita ad morbum
D, sed lineolis superscriptis ordo inmutatus in ad morbum
apposita A² in marg. super.: Status presentis vie est
multo securior statu innocencie ex multis causis 28 tem-
ptacio in exitu corr. A

Adam enim secundum Lincolnensem in De Cessacione Legalium fuit temptatus fortissime eo, quod secundum clariorem sensum fuit motus ab apparenzia magis boni. nam plus esset fore dicte omniscientes quam aliquod 5 bonum a quoconque trium hostium iam obiectum. et Adam consideravit istud bonum intencius, quam nos consideramus bonum aliquod temporale. et ita creditur, quod vir, credens, translacionem suam accelerari, non est seductus de credulitate impossibili sicut mulier. 10 modo autem habemus frenum peccandi ex tribulacione continua. ideo dicit apostolus Rom. quinto, quod gloriatur in tribulacionibus. secundo ex temptatione magis remissa, quia superbus alciora presumptuose aggreditur. et tertio ex causacione peccati, videndo 15 aliorum crima sic punita, et omnino ex hoc, quod peccator habet salutare refugium a Christo passo humanitus, quod absuit ante lapsum. quoziensunque enim peccator meritorie ingemuerit, habet medicinam apponendam, que sanet et satisfaciat pro delicto, et quod 20 plus est, mitiget hostes ad expugnandum, excitet suos pugiles ad pugnandum et iuvet cum suo corpore mistico iam multiplicato ad agonizandum. ideo iste status est multiplici ratione securior.

sed oportet, ultra descendere ad verba textu apostoli, 25 quia, sicut dicit Origenes, ‘non est vel una sillaba in scriptura, quin ponatur propter valde notandum misterium’. primo igitur notandus est quaternarius personarum, ex-

¹ enim om. A, add. in marg. A¹ D² in marg.:
linc(olniensis) 6 illud bonum intencius in loco raso
scripsit B^d 13 superbet (?) A 14 cauzione B^dCD;
A, sed superscripto sa in causacione immutavit A¹ 20 plus
in loco raso scripsit A prius B^d 22 est inter
lineas addidit A¹ om. AD 27 A¹ in marg. infer.
cum sig. marg. adnotavit primi Adam et secundi condiciones

¹ Roberti, episc. Linc., librum De Cess. Leg. editum ab anonymo quodam Lond. 1652 conferri non potui, quippe
qui in Bibl. Reg. Publ. Dresdensi non extet 11 v. 3

*The first and
the second
Adam and
their work*

positus ex sentencia Lincolnensis cap. vicesimo octavo huius, et specialiter, quod Adam vetus vel prevaricator infecit genus suum irreparabiliter per naturam, sed secundus, Adam novus, summe obediens et celestis ex fide et gratia vivificat genus suum. patet ex scriptura multipli, Joh. primo et tercio, Rom. quinto et sepe alibi. et fuit primus Adam forma secundi futuri, ut dicit apostolus, sed secundum condiciones oppositas, ut primus Adam fuit radix naturaliter generans, sed moraliter inficiens. secundus autem Adam fuit radix supernaturaliter regenerans atque reficiens. primus habuit legem nature et legem cognitionis peccati, secundus habuit legem gracie et legem delectionis peccati. primus habuit esse terrestre et animale, precedens in dignitate temporalis ac naturalis originis, sed secundus habuit esse celeste et spirituale, precedens in dignitate eternalis predestinationis et supernaturalis causacionis sui generis, ut sepe comparat apostolus, inculcans istam sentenciam. nam Rom. quinto dicitur, quod regnavit mors ab Adam || us- fol. 108a que ad Moysen et in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prevaricacionis Ade, qui est forma futuri. quamvis enim ante legem non considerarunt rationem peccati, sicut postea data lege, verumptamen radix infecta infecit totum genus suum, secundum raciones seminales in eo inclusum, licet non prevaricati sunt edendo de vetito. ideo necesse fuit pro

¹ 28° in loco raso add. A 27 in lacuna postmodum addidit D 6° D lacuna C 3 irrecuperabili-
ter B^dC 6 ut Joh. B^dC 7 fit D fuit ex-
puncto u B^d, utpote qui fit legi voluit 9 inter adam
et fuit D iteravit et expunxit forma secundi futuri, ut dicit apostolus, sed secundum condiciones 10 aut AB^dC animi
materia D 12 secundus habuit legem gracie et legem de-
lectionis peccati om. A 26 A¹ (aut A²) in marg. super.
cum sig. marg.: descensus Cristi ab Adam preternaturalis

salvacione illius generis, quod in primo Adam sit essencia materialis preter rationem sui seminis et in secundo Adam sit essencia supernaturaliter liniandus, qui sit plenus gracie et veritatis fidei, infundens raciones vitales s toti suo semini, cuius operacionem in bonum oportet excellere operacionem patris in malum. et iste est sensus apostoli.

sed tria sunt verba dicti capituli, que videntur acute sonare pro dicta heresi de vi vocis. primo, cum apostolus 10 dicit: si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gracia unius hominis in plures habundavit. ex quo videtur, quod plures erunt salvati per gratiam Christi, quam erant dampnati per peccatum Ade primi; quod videtur verificandum de toto genere Ade 15 servando et de Christo, principio illius salvacionis, super-addendo. sic enim qualitas infrigidans, mortificans et condensans, que significat mistice peccatum, non tantum prevalet, ducendo tot attomos per tantum situm ad centrum, sicut lux et calor, signantes gratiam et caritatem, 20 dilatant suam materiam versus celum.

hic dicitur concedendo formam textus apostoli. et iuxta sentenciam istius argumenti conceditur, quod gratia Christi fuit diffusius utilis, quam culpa Ade fuit inutilis, cum gratia se extendit ad omnes salvandos et 25 dampnandos, angelos et homines. non sic autem peccatum hominis. nam non est homo vel angelus dampnan-

The grace won through Christ much greater than the punishment incurred through Adam's fall

2 g (*expunctum*) seminis A et in secundo Adam sit essencia *omiserunt libri, sed D² in marg. addidit (Archetypus!)* 8 A¹ in marg.: ad argumenta B⁵ in margine: nota hic 16 B³ in marg. adnotavit aliud argumentum ad idem 18 attamos B^d atthomas C 22 B⁵ in margine *haec habet:* dicitur, quod gratia fuit diffusius utilis, quam culpa Ade fuit inutilis, cum gratia se extendit ad omnes salvandos et dampnandos, angelos et homines. non sic autem peccatum hominis, quia non est homo vel angelus dampnandus, quin ratione meriti Christi micius micius (*sic*) punietur

8 i. e. Rom. 5
idem ac refrigerans

10 Rom. 5, 15 sqq.

16 infrigidans

dus, quin ratione meriti Cristi micius punietur, beatis proficit et per consequens habebit perfectionem secundam, que potest vocari iusticia citra mores. nam stante peccato, non remediato per Cristum plures homines forent dampnati, quam erunt modo, et per consequens pena demonum et hominum foret maior tam ratione pluris peccati quam eciam ratione pluris consorciū dampnati. hoc ergo bonum fecit meritum Cristi dampnandis. et patet, quod per redempcionem ovis centesime Cristi passione omnis dampnatus occasionaliter ¹⁰ illis proficiet, cum iudicium dei cedet sanctis ad gaudium. et cum iusticia naturalis inest eciam inanimato, se habente, ut iusticia dei iubet, patet, quod in dampnatis est iusticia vel perfeccio secunda ratione meriti Cristi, cum augent in beatis gaudium, sicut debent. sed ¹⁵ longe hoc ad inferendum, quod omnes homines salvabuntur. non enim sequitur: gracia Cristi habundavit ad eos, igitur salvabuntur. nam lux secunda solis multos illuminat, quos nec facit ipsum respicere nec ipsos vivificat.

*Christ worked
the salvation
of all mankind*

per hec patet responsio ad secundum textum apostoli, cum dicitur: sicut per unius delictum in omnes homines in condemnacionem mortis, sic per unius iusticiam in omnes homines in iustificacionem vite. ex quo videtur, cum omnes ²⁵ homines habebunt iusticiam vivificantem, quod omnes homines habebunt beatitudinem consequentem. sed videtur, quod textus apostoli potest sane intelligi, || ut fol. ro8b

² proficiet *BdCD* ³ ponit *D* ⁹ centesime in correctura *A* ¹² eciam *parum distincte exaratum in textu A, iteravit A¹ in marg.* et *D* ²¹ *A¹ in marg.:* ad secundum *B⁵ in marg.:* Nota textum apostoli ²² in *om. A, superscripsit A¹* ²⁵ cum *in correctura A* ²⁸ *A¹ in marg. infer. fol. 108^a notavit* Gracia Cristi fuit diffusus utilis, quam culpa Ade fuit inutilis, *paulo infra:* in dampnatis est iusticia vel perfeccio secunda ratione meriti Cristi, *in marg. super. fol. 108^b* Textus apostoli hic allegatus est difficilis

⁴ remediato a remediare, quod sumitur pro sanare
²² Rom. 5¹⁹

ffiat distribucio pro duabus universalibus hominum, a duabus radicibus descendencium, scilicet Adam prevaricante et Adam iustificante. nam falsum est, quod delicto Ade omnes homines de civitate dei condempnantur ad mortem perpetuam, ut patet de Cristo, de matre sua et aliis. unde paulo ante dicit apostolus, quod in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt, et tamen constat, quod Cristus non peccavit. ideo oportet, quod talibus dictis aptetur pertinenter ad processum distribucio accommoda, sic, quod omnes sequentes Cristum iustificati ex sua iusticia tamquam sua generacio salvabuntur. sic omnes, sequentes Adam prevaricatorem in finali obstinacia vel temporali, proporcionaliter dampnabuntur. vel potest literalius dici, quod omnes homines necessitati sunt dampnari ad mortem corporalem ex morte duplice primi hominis, cum Cristus divino iudicio sit mortuus occasione mortis duplicitis in primo homine. et sic ex primo peccato hominis necesse est, omnes homines pro suo tempore pati mortem. et ita per gratiam iusticie Christi abundancia venit ad omnes homines in iustificacionem naturalem vite. nam sicut alias exposui, non occurrit michi racio, quare opus vel operacio procedens a iusticia creata, licet non subiciatur virtuti, sit iusta, quin per idem omnis creatura, ut procedit a iusticia increata, sit vere iusta. et sic cum dampnacione stat naturalis iusticia, quam acquirunt dampnati, sic iustificati per meritum Jesu Christi, benefacientis omnibus, secundum quod disposuerunt se accipere ab eo beneficium.

*All that follow
Christ are
justified
through Him*

*Natural justice
does not
exclude
damnation*

3 ministrante (*expunctum*) iustificante *D* falsum *parum*
distincte *scripsit D* 11 iustificati *in fine correxit A*
 17 mortuus *A¹ in marg.* mortis *expunctum A in textu*
verborum 23 creata, licet non subiciatur virtuti, sit iusta.
 quin per idem omnis creatura, ut procedit a iusticia *om.* *D,*
addidit in marg. D¹ 26 *A¹ in marg. glossavit Cum*
 dampnacione stat naturalis iusticia

6 Rom. 5¹²
 pag. 241 sqq.

22 cf. De Dom. Div. lib. III cap. V

et per hoc patet responsio ad tertium punctum textus, quo dicitur: ubi habundavit delictum, superhabundavit et gracia. conceditur enim ut prius, quod bonitas gracie superhabundat super delicti maliciam nedum in plures, sed et in ampliorem graciā, quam
 fuit eius privacio in humano genere per peccatum, Adam enim non habuit tantam gracie privacionem, quantam Cristus habuit gracie plenitudinem. ideo, ut dicit apostolus: maior fuit Cristi obediencia quam Ade inobediencia, cum Cristus sine ficticia fuit minoratus et vere exinanitus a deitate, servata usque ad humanitatem assumptam, in qua fecit opera humilia. Adam enim non fuit tantum superbiens eo, quod solum implicite voluit equari deo presumpcione ceca atque superba. ideo utrobique fuit beneficiencia Christi superhabundans super maleficenciam primi Adam. unde Origenes: 'est', inquit, 'grandis superhabundancia, ubi peccatum fuit et mors, ibi nunc est gracia et iusticia et vita eterna'. et racio omnium istorum est copiosior, diffusior et omnino excellencior in Christo, quam racio mali est etiam in diabolo. unde apostolus, ubi supra: nam iudicium ex uno in condemnacionem, gracia autem ex multis delictis in iustificationem. si enim occasione peccati primi hominis tot bona evenerant per gratiam Jesu Christi, quomodo non occasione omnium delictorum sequencium gratia capacibus redundabit? nam idem meritum Christi sufficit, fol. 108c delere omnia originalia ex uno delicto, iudicata in con-

*Christ's merit
is all-sufficient*

1 *A¹ in marg.*: ad tertium *B^c in marg.*: C
 13 enim *A* autem *BdCD* 23 testificacionem *D* 24 enim
 in occasione *D*; *A*, expuncto in 27 *A¹ in marg. infer.*
fol. 108b notavit Ubi habundavit delictum, superhabundavit et
 gracia, paulo infra in marg. infimo: de gracia et humiliacione
 vera Christi *in marg. super. fol. 108c*: Christi meritum per
 se sufficit ad salutem cuiuslibet sicut et peccatum ad dampna-
 tionem, et quomodo quilibet salvabitur *A² (?)*

2 *Rom. 5²⁰* 9 *cf. ibid. v. 19 et 20* 11 minorare
 = minuere 17 *cf. Opp. Ser. Gr. 14 pag. 1034* 21 *cf.*
Rom. 5¹⁶

dempnacionem, et restituere ad graciam ampliorem, igitur a pari, superadditis multis peccatis actualibus, sufficit delere ipsa, superaddendo graciam ampliorem. et sic medicina est magis sufficiens quam culpa inficiens, 5 cum sufficit, delere quodlibet originale et quodlibet superadditum actuale, eciam licet non occasionetur ab originali in tantum, quod in multis predestinatis erit occasione talis actualis peccati per graciam dei beatitudo plenior, quam foret, nemine sic peccante, igitur non 10 superhabundat Cristi iusticia, extendens se quoad sufficienciam ad rectificandum totum primum peccatum et quodlibet genus suum et super hoc ad rectificandum peccata alia extraordinaria, non exinde originata.

et sicut non ex isto textu apostoli, sic ex nullō 15 textu scripture vere capitur, quod nulli sunt perpetuo condemnandi. unde credi potest, quod doctor Origenes intelligit universalem iustificacionem non morum vel beatitudinis, sed nature et secunde perfectionis, quam habebunt perpetuo dampnati virtute dominice passionis.

20 sed quarto arguitur apparenzia rationum ad conclusionem probandam, primo per hoc, quod meritum redempcionis Christi est tantum vel magis per se sufficiens ad hominem redimendum, sicut peccatum primi hominis ad perdendum. sed illud sufficit, per se perdere totum 25 genus hominum, ut patet de peccato originali, igitur aliud per se sufficit, omnem hominem redimere a iehenna.

confirmatur ex hoc, quod nullus potens et sapiens wlt perdere mercandiam preciosissimam, quam redemit 30 pro precio validissimo diligencia et peccunia summe arta. sed sic se habet Christus ad totum genus humanum. igitur nullam partem eius wlt perdere.

*and 'in itself'
the salvation
of all*

6 eciam *AB^dC* et (*circulo inclusum*) *D* 8 ac-
tulis *A*, *superscripto a in* actualis *immutatum* 14 non
om. A, superscriptis A¹ 16 *A² in marg.*: nota pro
Origene 20 *A² in marg. adnotavit* arguitur quarto pro
Origene *B⁵ in marg.*: quartum argumentum ad idem
26 sufficit per se *A*, sed *lineolis suprapositis ordinem verb.*
immutavit 30 *pecunia (? penitencia) codd. omnes*

29 *mercandia idem ac merx, mercimonium*

*The term 'in
itself' difficult
to explain*

sic dicitur, quod assumptum eius est amphibolicum, cum potest intelligi de per se sufficiencia sine alia causa concurrente vel de per se sufficiencia, que dicit necessariam sufficienciam sine possibilitate defectus ex parte subiecti. si ponitur primo modo, nec meritum nec peccatum potest ⁵ hominem redimere vel dampnare, cum requiruntur multa alia, ut ad perdendum hominem requiritur divina iusticia et multa alia tam ex parte dei quam ex parte creature, ymmo sic loquendo de per se deus non potest per se facere aliquod inherens accidens creature. — secundo ¹⁰ autem modo loquendo de per se patet, quod remedium medicine Cristi est valde per se sufficiens, cum impossibile sit, illam non esse vel non sufficere ad omnem infirmum capacem sanandum, nec est medicina insufficiencior, quod non sanat mortuum vel aliud insanabile, ¹⁵ quod secundum calorem naturalem non cooperatur cum medicina. correspondenter medicina sanandi hominem a peccato non cooperatur ad plenam sanitatem, nisi calore caritatis et humiditate contritionis coagente. nam primo modo per se agere non competit medicine, cum ²⁰ sit de natura meriti, quod sit voluntarium, quia aliter non foret premiandum, sicut nec peccatum aliter est punitum.

sed ulterius attendendo patet, quod peccatum originale non inficit, nisi presupponendo creacionem iusticie. ²⁵ ymmo quandocunque primum peccatum inficit, || medicina Cristi plus proficit, ut plus prodest perfectione naturalis iusticie, qua dampnatus pro originali perficit mundum faciendo et paciendo, quod debet, quam officit peccatum originale. ymmo videtur, quod deus necessitat, ³⁰ omne peccatum plus proficere quam obesse, si omne peccatum facit occasionaliter atque per accidens ad totam perfectionem et pulchritudinem universi.

² de per se sufficiencia sine alia causa concurrente vel *om.*
D, addidit idem in marg. ²⁹ mundum *AB^tD* officit
in correctura A

¹ amphibolicus *idem ac ambiguum, equivocum*

sed ulterius quantum ad punctum de redempcione tocius hominis sunt multi modi loquendi equivoci. ut hii dicunt, quod deus redemit omnes homines et malos angelos non ad beatitudinem, sed ad quandam perfectionem secundam, qua caruisserent redempcione non posita. alii autem dicunt, quod solum redemit hominem, quem collocavit in gratia secundum presentem iusticiam, sive ceciderit sive finaliter perseveret. tertii vero dicunt, sicut ego sepe locutus sum, quod Cristus solum redemit ^{Christ has only saved the chosen people}

¹⁰ predestinatos, quos ordinavit ad gloriam. et in ista equivocacione de redimere ad tantum vel tantum contendunt plurimi. satis est, quod nullibi stat defectus in deo quoad hominem vel angelum, quin salvabitur, si plene cooperetur cum medico, sicut debet.

¹⁵ secundo arguitur de ratione infinitatis pene. nam deus non potest punire nisi misericorditer, sed summa crudelitas foret, punire perpetuo pro crimine solummodo temporali, igitur hoc non potest competere Jesu nostro. sed constat, quod morula, pro qua omnis dampnatus ^{The idea of an all-merciful God not to be reconciled with the eternal punishment for temporal sins}

²⁰ peccat in via, pro qua solum demeretur, est solum finita,

igitur nullo tali meretur penam perpetuam. nec est credibile, quin spiritus punit tam graviter, cognoscentes misericordiam dei tam inmensam, revocabuntur demum ad compunctionem meritoriam, quia aliter non disipli-

²⁵ ceret, sed placeret eis de pene iusticia et haberent, quidquid vellent nichil malivolendo.

¹ A¹ in marg.: redempcio multiplex B⁴ in marg.:
nota opinione de redempcione hominis 3 et in rasura
corr. A vel B^dCD 8 finaliter sive finaliter B^dC
sive finaliter AD 9 B⁷ (nova manus, saeculi, nisi
fallor, sexti decimi; eadem, quae in subscriptione tractatus
author istius etc. notavit) in marg. add. hinc colligo, authorem
huius libri esse Wiclevum 13 quin (?) B^d, qui qm bre-
viavit; et sic constanter, ubi contrarium non testor 15 A¹
in marg.: secundo arguitur B⁵ in marg.: aliter argui-
tur ad idem 22 nullus talis C 25 eis in exitu cor-
rexit A 26 nichil AD vel B^dC mali yellendo C

⁹ cf. e. gr. *De Ecclesia* cap. XVIII pag. 416—417; cap. XVII pag. 399 (in fine); cap. XIX pag. 441; cap. I pag. 2 sqq.; cf. etiam *Trial. lib. III* cap. VII pag. 151—152
²⁴ compunctione a compungere hic sumitur pro tormentum

*Those that
harden their
hearts incur
everlasting
punishment*

ad istud sepe dictum est, quod omnis dampnatus, sicut habet penam perpetuam, sic et peccatum finalis impenitencie individuatum more successivorum a tempore, et sic peccatum vie manet perpetuo in suo fructu. et ita neganda videtur minor argumenti. conceditur ^s igitur, quod deus punit omnem dampnatum misericorditer, cum dat sibi perfeccionem essencialem et accidentalem, quam non meruit. nec est talis parvipendenda, cum dampnatus non potest appetere, se non esse, et aliam perfeccionem secundam appetit saltem in suo ^z analogo.

quantum ad confirmationem videtur michi, quod, si dampnati forent per impossibile contriti de peccatis preteritis, reciperent graciā salutis, sed perpetua eorum obstinacia ^{nō} ¹⁵ permittit. sunt enim superbissimi continue minus puniti, quam meruerunt. ideo superbia non permittit eos humiliari. unde homines obstinatos audimus, quod non possunt vel saltem nolunt fratribus dimittere vel eos diligere, etsi dampnentur eque diu in inferno, sicut deus regnat in celo. et est michi verissimile, quod ^{zo} multi moriuntur in isto proposito. quomodo igitur magis induratus in inferno, resipisceret, cum habet continue forcios movens ad superbiam, || obstinaciam, quam signandum esset aliquid, quod moveret ad fructuosam penitenciam? diabolus enim, qui per tantum tempus sensit ^{fol. 109^a} 25 penam dampni, que est pessimum, quod potest sibi infligi, et tamen in induracione sua continue invalescens, non habebit a verissimili postmodum evidenciam efficaciter penitenti. homo autem habet voluciones plus mobiles eo, quod evidencie volendi possunt dispariter ³⁰ variari. nam multum ignorat bonitatem virtutis et maliciam peccati, ymmo sepe ignorat quiditatem utriusque

¹ *A¹ in marg. super. cum sig. marg. notavit* dampnatus punitur infinite propter finalem impenitenciam ¹² *A¹ in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit* nota de obstinacia dampnatorum remittere *BdCD* ²³ superbam *BdC*

A¹ in marg. super. fol. 109^a notavit diaboli sunt obstinatores quam homines dampnati ²⁵ enim *A* igitur *BdCD* qui om. *A*, additum in marg.

¹ sepe: *in mente habet ea, quae disputavit De Eccl. cap. XXI pag. 497: tertio per hoc sqq.*

et distinctionem unius ab alia et secundum castigationem corporis, quam prius non credidit, variatur in volucionibus aliter quam angelus sic castigabilis castigatus. angelus autem, licet fuit multarum veritatum ignarus, ⁵ cum non fuit distincte prescius sui casus, tamen in sciencia et modo peccandi excedit hominem, cum cecatus ex superbia iudicat ratione et appetitu corruptis, quod sit melius, hoc est placencius, ut quiescat in tali forma volendi, quam quod displiceat sibi ad tempus, ut ¹⁰ postea sit beatus. et si dicatur, quod hoc est magna stulticia, conceditur conclusio, cum omnes dampnati sunt perpetuo summe stulti, ut patet Sap. quinto.

unde similem stulticiam experiri possumus in multis peccatoribus, qui scienter peccantes cognoscunt, quod ¹⁵ vita virtuosa opposita foret delectabilior et omninaque utilior. et tamen gratis volunt eligere, quod noscunt esse tam malum. unde, nisi esset talis stulticia in ceca eleccione, non essemus nos clerici tam mundo dediti, tamen remote sequentes Cristum vel communius sequentes ²⁰ diabolum. quis, queso, nostrum est, qui nesciat, se sufficere perfeccius vivere, quam nunc vivit, ymmo dimittere vitam, quam sub pena peccati mortalis debet vivere? quis igitur non miraretur de tali stulticia, sed communis experientia sedat mirum?

²⁵ unde triplex est variacio taliter cecatorum, ut quidam nimis ignorantes putant de criminoso opere, quod non sit vicium, sed vel ritus vel opus indifferens. quidam autem, licet sciant in habitu, quod opus sit vicium, tamen superati ex vehemencia passionis contrarie habent ³⁰ habitum quoad actum ligatum, et sic ex passione plus

*The
'foolishness'
of sin*

5 fuit *B^dC* sit *D*; *A*, expunxit et in marg. emendavit addito fuit *A¹* 11 presciti (*expunctum*) dampnati *A* 12 *B^d* in marg.: Sap. 5° 15 omni *B^dCD* cum *A*, radendo parum distincte emendavit et in margine addidit omni *A¹* 25 *A¹* in marg. infer. cum sig. marg. notavit Triplex variacio cecatorum in mala vita

3 castigabilis = *dignus, qui puniatur* 5 prescius = *qui, quod futurum est, ante videt* 12 v. 2—5

forti fit modus. unde tales habentes interpolatim nunc actum virtutis accensum et nunc extinctum et hoc plurius passione prosequuntur opus nepharium trepidi ut paralitici. quidam vero habent scienciam continuam tam actu quam habitu, et tamen appetitus finis contrarii est continue tam fortis, quod superat rationem. et in isto casu sunt peccantes peccato diaboli. ideo summe fugiendum est homini, quod ex continua et certa sciencia propter continuam cecitatem cause illudentis male faciat. unde, si persona creata habet semper talem scienciam et opinionem, nec ex doctrina nec ex corporali influencia nec ex illustracione divina recipiet superiorem scienciam, cum affectus sequitur intellectum, manebit sic continue obstinata. et in isto casu est omnis diabolus et dampnatus. influencia enim celestis non acquirit tali scienciam pertinentem et est contra || regulas divine iusticie, fol. 109b quod infundat sic incapacibus superadditam scienciam, illustrantem ad bene agendum. ideo necesse est, quod maneant sic perpetuo indurati. nam ex pena non superabuntur pocius nunc quam prius. unde induracio, cum sit naturaliter consequens ad continuacionem in tali peccato, sicut induracio consequitur siccacionem luti secundum totum positivum vel naturale suum, fit a deo, ut patet de induracione Pharaonis, que Exodo sepe deo tribuitur.

*Nature and
reason of the
sinner's
obduration*

25 sed difficultas scolastica movetur communiter, in quo stat induracio dampnati spiritus, quod non potest resilire et errorem suum relinquere, cum manet ymago et libertas arbitrii et per consequens possibilitas ad fruendum et.

2 plu (*linea sublatum*) plurius A 7 B¹ in marg.: C
 9 A¹ in marg.: nota de obstinatis 10 sci (*expunctum*)
 talem A 11 corporali (*expunctum*) doctrina A 16 per-
 tinentem in exitu corr. A A¹ in marg. super. fol. 109b
 notavit Unde venit obstinacio vel induracio 21 cum
 sit naturaliter consequens ad continuacionem in tali peccato,
 sicut induracio om. C; B^d, sed addidit in marg. eadem manus
 24 inter Ex. et sepe lacunam exhibent AD

11 influencia = *influxus, effectus* 24 cf. 421;
 10 20; 27; 14 17; 73 27 resilire = *recedere a pacto*

ad errorem relinquendum, cum nullum violentum eternum ex primo de celo et mundo.

sed videtur, quod perpetuo manet in omni creatura rationali possibilitas ad fruendum deo et contingencia ad utrumlibet ad merendum in deum intuendum, sicut patet ampliantibus verbum. sed inest dampnatis absolute impossibilitas ad desistendum ab errore, sicut quotlibet res possunt contingentissime non esse, que non possunt desinere esse, ut patet de creaturis perpetuis. dampnati itaque habent ex lege dei unam morulam, in qua debent mereri, et non faciendo necesse est, deum subtrahere se in ratione obiecti excitantis ad meritum vel quietantis ad premium. et quia in omnibus dampnatis tale tempus preterit, ideo oportet, eis inesse peccatum, a quo non possunt desistere, licet possint illud facilime non habere, cum sunt perpetuo radicati in carencia fidei, spei et caritatis; fidei propter subtractionem obiecti in ratione formantis fidem in eis; spei propter noticiam legis divine, in quam irremedialiter deliquerunt, et caritatis, quia perpetuo odiunt se et alios, cum perpetuo nolunt finem optimum et se ipsos diligere, sicut debent. et sic necessario necessitate ex suppositione volunt perpetuo malum male, nec habent vagos discursus et penas perpetuo innovatas, sicut nos ymaginamus de eis, sed sunt fixi in bono creato, a quo pro nullo alio volunt desistere. nec possunt ab illa volucione desistere, licet illam potuerunt non habere. et primum peccatum eorum est omission laudis dei, ad quam sequitur obstinata superbia.

unde multa fingimus de eorum pena, ymaginando terrores corporeos, que sunt falsa. certum est tamen,

*The absolute
impossibility
of his
repentance*

*The outward
torments of
hell are but
created by
fancy*

¹ inter errorem et relinquendum locus rasus in cod. B
² A² in marg. adnotavit nota de dampnatis, quare sunt ita indurati et non possunt pemitere 5 in A et B^dCD
²⁷ potuerunt B^dCD; A, sed A¹ correxit et in marg. potuerunt addidit

19 radicatus *idem ac infixus*

19 irremedialis = *irre-*

mediabilis, insanabilis

quod utraque pena eorum est maior, quam nostra ymaginativa potest capere. —

*To object,
that the
punishment of
sin must, as
anything else,
find an end*

tercio arguitur ex ratione finitatis cuiuslibet creature. nam deus intelligit novissimum instans, novissimam penam et novissimum gradum demeriti, et non intelligit nisi ea, que sunt, igitur omnia ista secundum regulas de maximo et minimo sunt signanda, et cum ultra illos terminos nemo punietur, sequitur, quod oportet, omnem penam habere terminum.

assumptum videtur primo ex hoc, quod species instantis est instans, quo non est novius sive ulterius, ergo est ultimum.

|| secundo videtur idem ex hoc, quod cuiuslibet fol. 10^c speciei est dare genus superius, eius finem, et sic ascendendo usque ad deum, ergo quodlibet horum trium habet finem tam creatum quam increatum, et per consequens oportet, omne tempus penam vel aliam creaturam finiri et esse finitum. ultra finem igitur pene talis non erit pena.

tercio videtur idem signando universitatem causatam et causantem et extra eam universitatem causantem et non causatam saltem extra deum, cuius est trinitas cum rebus suis eternis.

ex quo videtur, quod oportet ponere universitatem causatam et causantem, quia aliter non esset dare omnia. 25 oportet ergo signare ultimum in qualibet tali latitudine et per consequens usque ad illud durabit tribulacio et non ultra.

3 A² in marg.: arguitur tercio pro Origene B³ in
marg.: nota argumentum 4 novissimam penam et om. D;
A, sed in marg. addita sunt 10 B³ in marg.: A
11 est om. A, addidit in marg. A¹ 13 B^d in marg.: B
idem CD, om. A, superscripsit A¹ illud B^d A¹
in marg. super. fol. 109^c: argumenta, que videntur probare
finem dampnacionis, in marg. sinistro: 2° arguitur 17 vel
om. A, addidit in marg. A¹ 20 A¹ in marg.: tercio
arguitur 25 non non causantem C non (expunctum)
causantem B^d 26 con (9) oportet A

1 ymaginativa idem ac imaginatio, phantasia 3 fini-
tas = fines, tempus finitum

confirmatur tripliciter ex scriptura; primo per illud Matth. quinto: amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. ex isto videtur Origeni innui, quod dampnatus exiet penam suam, et quod est dare ultimum pene, signatum per quadrantem novissimum. secundo confirmatur ex dicto apostoli prima Cor. quinto decimo: novissime autem inimica destruetur mors. deus enim non intenderet mortem destruere, nisi omnino faceret de opere comple-¹⁰ mentum. tercio confirmatur per illud Ps. centesimi undevicesimi: omnis consumacionis vidi finem. deus igitur non inciperet facere, nisi poterit consumare inchoatum. et si non possit facere, tante fabrice foret impotens, quod est contra fidem et illud Ps. quadraga-¹⁵ simi noni: laborabit in eternum et vivet adhuc in finem.

hic dicitur primo, quod ista argumenta eque evi-²⁰ denter ostenderent, quod gaudium celeste habet finem, cum sit creatura gracia dei finientis et aliorum finium creatorum, sicut procedit de finizione pene. ideo aliud est loqui de fine, qui sit causa finalis, gracia cuius est causatum ut medium, et aliud est loqui de fine indivisi-²⁵ biliter terminante terminacione quantitativa, ut punctus terminat liniam, instans tempus et gradus latitudinem. et talis vocatur pars quantitativa indivisibilis, ultra quam non est quantificacio quoad extencionem, duracionem vel intensionem.

*is contradicted
by the eternity
of salvation*

¹ *A¹ in marg. addidit* confirmatur tripliciter ⁴ *D⁵*
^{in marg. notavit} opinio Origenis ⁶ *A¹ in marg.: 2°*
¹⁰ *A¹ in marg.: 3°* *Bd in marg. sine sig. marg.*
^{notavit} Psal. 118 CXVIII codd. ²⁰ *A¹ in marg.:*
 nota de fine duplice ²¹ que *D* ²² individualiter *D*;
*cunctorum codd. scribae de recta solutione breviaturae (undi v.
 undihiit')* dubitabant, ni fallor ^{A¹ in marg.} vocem hanc,
difficilem lectu, iteravit (aut breviaturam textus solvit) ad-
dito indivisibiliter

² *v. 26* ⁴ *cf. supra pag. 212 17* ⁷ *v. 28* ¹⁰ *v. 96*
¹³ fabrica = *opificium quodvis ferrarium, opus publicum*
¹⁴ *v. 10*

*In what sense
can one speak
of the end of
punishment?*

et sic pena dampnatorum terminatur tripliciter, scilicet causative, locative et intensive. causative, quia habet finem, gracia cuius ordinatur, sicut est beatitudo sanctorum, et ultimo est gracia laudis dei. locative, ut pena corporalis habet limites, intra quos extenditur ⁵ quoad situm, et pena spiritualis, cum diffinitive sit in loco, habet partem tocius loci mundi, intra quam et non extra sua locacio diffinitur. aliter enim forent dampnati ubilibet cum beatis. et tertio intensive correspondenter ad peccati gravedinem, sed de fine successionis quoad ¹⁰ duracionem erit ad propositum, sic quod sit dare singulare instans temporis, usque ad quod durabit pena dampnati et non ultra, sicut oportet, ipsos dicere ||, qui ^{fol. 109d} negant quantitatem distingwi a substancia.

ad primam evidenciam de maximo, quod deus in-¹⁵ telligit, dici potest, quod species instantis est instans novissimum, sicut est maxima multitudo instancium, quam deus intelligit. sed hoc videtur difficile, cum illa species non foret instans novissimum, nisi foret ultimum singulare. sed dato illo oportet, maximum tempus terminari et ultra non esse penam vel gaudium, ymmo ultra non esse tempus, sed ewum quoad duracionem non finitum, et sic ultra tales terminos instancium puni-²⁰ rentur dampnati in ewo sine successione sensibili. de qua materia alias diffuse dixi.

1 terminatur tripliciter scilicet *C* tripliciter scilicet *B^d*; *A*, sed *A¹* in marg. addidit terminatur tripliciter scilicet *D*, sed *D²* in marg. addens habet finem *legi voluit* tripliciter habet finem scilicet ¹⁰ sed *usque ad* oportet ipsos in cod. *C decolorata sunt et vix legi possunt* ¹³ *B³* in marg.: nota *A¹* in marg. infer. fol. 109c: pena dampnatorum tripliciter finit, scilicet causative, locative et intensive *in marg. super. fol. 109d*: ultimum instans, si est dandum ¹⁵ *A¹ (?A²)* in marg.: ad primum *D⁵* in marg.: Responso ²¹ *B^d* in marg. adnotavit corrigere, quam notam memoriam esse opinor, sed correctura in textu nec exstat nec expectatur ²² evum *B^dD* enim *C*, expunxit *C²* et superscripsit evum

8 locacio = positio 22 evum = aevum 25 quem librum hoc 'alias' denotet, incertus sum; respicit JW fortasse ad De Ecclesia cap. XXII pag. 536; cf. plura de hac propositione Logica III pag. 161 sqq.; 195

Time and
eternity

per hec diceretur, quod species instantis est novissimum instans in confinio inter tempus et ewum, et in illo ewo non est successio. sed hoc foret mirabile, cum erit alternacio penarum et ymaginacio successiva.
 5 ideo dicitur a nonnullis, quod non est dare maximum nec minimum in talibus divisionibus infiniti. est, inquit, dare maximum tempus perpetuum, sed non instans maxime novum, nec esset color, quod species instantis foret instans novissimum, nisi sciretur signare instans singularare, post quod nullum aliud succederet. ideo oporteret expositorie sic descendere: hec species instantis est hoc instans singulare, et istud est novissimum, quod non est verum, cum novius succedit. sed hoc videtur difficile, cum species instantis sit tota multitudo instancium, que
 15 est aggregative singulare instans, sicut species humana est unus homo singularis, et tota ecclesia est una persona. et oportet, istius instantis dare partem novissimam finientem. sic ergo prior responsio et michi probabilior.

quoad instantiam secundam patet, quod equivocatur,
 20 et ad sensum equivocum verum concluditur. sed difficultas est, si totum genus peccatorum habet talem finem ita, quod deus ordinet peccata ad laudem sui, de quo diffuse alibi. est eciam difficultas, si illa multitudo peccatorum habet finem quoad successionem vel intelligibile aggregatum aut ewum, in quo omnes dampnati sunt in immobilitatione sensibili. sequitur sic, quod post diem iudicii non erit amplius tempus, sed ewum, et ita maximum tempus possibile terminetur et ultimo instanti

5 non A nec BdCD 10 inter aliud et succederet
 locus rasus in cod. B 19 A¹ in marg. adnotavit ad
 secundam Bd in marg. habet: B 26 sequitur om.
 D; A, sed superscripsit inter lineas A¹

23 rem frequenter tangit De Dom. Div. lib. I cap. XIV
 pag. 117 sqq.; cap. XV pag. 133; 134—135; cap. IV pag.
 21—22; 27—28

*The last
judgment is the
end of time*

indivisibili et ultimo instanti singulari agregato, sicut omnis congeries instancium terminata ad illud ultimum sit finis intrinsecus quoad successionem temporis, ut alibi explanavi.

ad tertium dicitur, quod ordo nature videtur procedere in infinitum secundum utrumque extremum, cum deus sit finis infinitus. et quoad aliud extremum, vel est dare ultimam creaturam, que ad minimum causat relationem rationis, vel aliter non est dare ultimum descendendo, cum non sit dare propinquissimum ad non esse, nisi forte sit peccatum gravissimum, || quod et causat et causatur. causatur deficiendo, et reddit causans ex dei gratia occasionaliter proficiendo. et sic non est dare omnino non causans, sicut non est dare unum omnino non bonum nec puram privacionem, cum oportet, esse circulacionem in primum principium. et ita, si bene perspicitur, videtur, quod Christus sit prima et novissima creatura, in quo circulatur ordo nature tam initialiter quam finaliter, et ab ipso tendit in deum, qui est circulus infinitus, ex quo, per quem et in quo sunt omnia. illa itaque, que sunt nobis infinita, sunt sibi finita, cum non potest intelligere creature simpliciter infinitas.

omnia autem ista relinquo alibi et aliis acucioribus discucienda, asserens, quod nullum eorum probat pocius, quod pena quam gaudium sit finitum.

ad primam scripturam ex dictis salvatoris videtur

1 et ultimo instanti singulari agregato, sicut omnis *om.* C
 5 *A¹* in marg.: ad tertium *B^d* in marg.: C 12 reddit
 causans ex dei gratia occasionaliter proficiendo. et *omisit* C
 19 ipso in *correctura A* isto *D* 26 quod in mar-
 gine lineae textus adscripsit *B^d*; *A¹* in marg. cum sig. marg.
 quam *A* 27 *A¹* in marg.: ad confirmationem

4 cf. Logica III cap. IX pag. 31 sqq.; 121 24 alibi:
 ad Trialogum suum prospicere videtur, ubi lib. IV cap.
 XLIII pag. 400 sqq. diffuse de poenis damnatorum et gau-
 diis beatorum arguitur

ex causa multiplici, quod non probat. nam negativa est non implicans exitum, sicut ista affirmativa Ps. centesimi decimi: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. non implicat, quod Cristus statim, postquam ecclesia malignum dampnata est, deponendus est de pectoribus bonis dei, sed pocius signat, filium perpetuo regnare cum deo humanus, sicut perpetuo ponit hostes ecclesie Christi in medio terre, quod est infernus. terra quippe dicitur scabellum pedum dei, ut patet Ys. sexagesimo sexto, quia inter omnes creaturas substanciales terrestria minus diligit, cum diligit omnia, ut sunt bona. et sic terra est sub affeccione vel voluntate divina, quam pedes eius signant.

15 et secundum Augustinum, cum spera corruptibilem dividitur in quatuor quartas, quarum novissima est terra, signanter latente subtilitate, exprimit Cristus penam philocosmi per quadrantem novissimum, diligentibus quidem celestia promittit denarium diurnum, ut patet in parabola sua. sed diligentibus terrestria, cum dividuntur in se 20 ipsis, promittit quadrantem ultimum, cuius circulacio signat sicut in denario beatitudinis perpetuitatem durationis. sicut igitur per tempus perpetuum reddet penam perpetuam, signatam per quadrantem, sic per tempus 25 perpetuum manebit in carcere solvens debitum. nec pregnat dicta negativa exitum liberati, sicut non sequitur: donec transeat celum et terra, iota unum aut apex unus non preteribit a lege. igitur post quietem mundi sensibilis, recepta perfeccione ultima, man- 30 datum vel ceremonia a lege deficiet. sed est argumentum

St. Augustine's explanation of the 'last farthing'

2 119 AD 109 C; Bd, qui 109^m in marg. iteravit
 4 tuos om. A 5 Cristus om. A 15 et sic secundum
 CD; sic om. A; Bd, sed B¹ in marg. addidit corruptibilem A¹ in marg. corporalium expunctum A in textu
 18 quid Bd 24 signatam in correctura A

2 v. I 10 v. I 15 spera idem ac sphaera, globus
 17 philocosmi graece φιλοκόσμος: magnificus, sumptuosus
 19 cf. Matth. 20, sqq. 26 pregnat = parit cf. Matth. 5, 18

per locum a minori, quod numquam preteribit, quia non in tempore, quo erit mutacio. correspondenter si non exies, donec reddas debitum perpetuum circulare, patet, quod numquam exies, sicut est communis modus loquendi, quod hoc non fiet, donec 'Maria habeat novum s. natum'.

ad secundum textum apostoli manifestum est, quod ipse non intendit, quod mors anime dampnati post diem iudicii destruetur, cum expresse dicat prima Cor. sexto,¹⁰ quod neque fornicarii et sic de aliis congruenter, regnum dei possidebunt, quod intelligendum est, nisi fructuose in via peniteant et salventur in fide ac merito || Jesu Christi. sed unde evidencia, quod sic erit de fol.¹¹ omnibus, cum prima Cor. decimo scribitur: non in pluribus eorum beneplacitum est deo, nec sunt¹⁵ membra diaboli ab eo divisa, ut sepe dicit. et Cristus Matth. vicesimo quinto refert, quomodo in finali iudicio statuet edos, qui non steterunt in gracia finalis perseverancie, a sinistris dicens eis: ite, maledicti in ignem eternum, qui preparatus est diabolo et²⁰ angelis eius. si igitur illud est finale iudicium nec post erit viacio vel meritum, quomodo post illum diem novissimum erit exitus dampnatorum? re vera per idem posset fingi sensus adulterans quemlibet sensum literalem scripture. et Ys. ultimo legitur de dampnatis a finali²⁵ iudicio: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extigetur.

quotlibet sunt talia dicta utriusque testamenti ad istum articulum expresse sonancia.

5 filium (*expunctum*) novum A 7 A¹ in marg.: ad secundam confirmationem B^d in marg.: 2 10 congruenter scripsi, breviatura codd. est implicata, quam ad regulam solvere nequeo; fortasse congruentem A, consequentem B^dCD legi voluerunt 13 A¹ in marg. super. notavit probatur, quod dampnati perpetuo dampnabuntur 21 erit D facile D, in margine exteriore ale. quae praecedebant absissa sunt 29 fidei expresse B^dC

2 cf. Luc. 12₅₉ 9 v. 9 14 v. 5 16 sepe:
cf. ibid. 9—12 17 v. 33; 41 18 edos = hoedos
19 cf. Matth. 25₄₁ 25 cf. Jes. 66₂₄

et quantum ad allegatum textum apostoli, certum est, quod intencionis sue est in illo capitulo, quod non omnes homines in die iudicii salvabuntur. ad quid, rogo, ibi tunc diceret: hoc autem dico, fratres, s̄ quia caro et sangwis regnum dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit? ecce, misterium vobis dico, quod omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. unde, quod dicit ante: sicut in Adam 20 omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur, patet, quod utrumque oportet sane intelligi accomodando sibi distribucionem sensui pertinentem. unde apostolus modificat secundum ad membra Christi, qui specialiter sunt homines, quia rationales finem naturalem hominis attingentes. unusquisque, inquit, vivificabitur in suo ordine, primo Christus, deinde huius, qui sunt Christi, qui in adventum Christi crediderunt. intendit autem apostolus, quod Christus tradet regnum ecclesie, quod conquisivit 25 passione, pugnando contra diabolum, evacuabitque ab eius insultu omnes principes tenebrarum, et sic mors, que est diabolus et membra eius, novissime destruetur, quando deorsum a corpore Christi perpetuo detrudetur,

*Death and
Satan con-
quered by
Christ*

5 quia, sequitur locus abrasus in cod. D quod Bd
 8 mutabimur B^dD, sed addito in supra mu in immutabimur
 emendaverunt B²D¹ 10 B⁸ in marg.: nota illam evi-
 denciam 12 sibi in correctura A sensu A, sed
 aliquis litterae u postea i adiunxit 15 naturalis D
 17 qui (posteriorius) om. A, in marg. cum sig. marg. add. A¹
 adventu CD adventis Bd, lectio aperte vitiosa 22 A¹
 in marg. infer. cum sig. marg. notavit quomodo intelligendum
 est, quod mors destruetur

1 ad allegatum textum apostoli cf. Matth. 25,31 sqq.: cum autem venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sua, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis, et statuet oves quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris; hunc dicet rex sqq. 4 I. Cor. 15,50 sqq. 9 Rom. 5,12 sqq.
 15 cf. I. Cor. 15,23

non quod omnis mors desinet esse, sed vasa mortis et peccatum ipsa mortificans non habebunt amplius tempus ecclesie insultandi.

All consummation is perfected in God, the christian life on earth being a preparation for heaven

ad tertium dicitur, quod deus est finis omnis consumacionis, quia gracia illius et sue regnacionis est 5 omnis mocio et omnis operis complecio temporalis. unde totus cursus huius mundi est quasi vigilia, in qua ubique terrarum fit preparacio ad finem cene novissime magni regis. ideo cum mandatum suum se extendit ad omnes homines et pro semper includitque omnem legem 10 et prophetas, habens universitatem omnem pro obiecto, patet, quod sit secundum rationem multiplicem valde latum, sed pro die iudicii ultimate implebitur. unde istum finem cene novissime debet omnis homo considerare solicite, cum dicit beatitudinem tam obiectivam 15 quam subiectivam tocius ecclesie, in qua omnis viacio consumatur. et patet, quod necesse est, hunc regem facere finem operis, quod incepit. unde secundum Augustinum sermone vicesimo primo huius psalmi, intrans in sanctuarium dei, intelligensque novissima eorum, 20 || iudicat, quod 'omnis particularis consumacio stat in certamine usque ad mortem pro veritate et pro summo bono mala omnia tollerare, cuius consumacionis finis est excellere in regno Cristi, quod non habet finem, sic quod omnes particulares consumaciones vite laudabilis 25 sunt gracia finis ultimi regni Cristi'. unde dampnati et quelibet pars universi cooperabitur ad hunc finem. ideo

4 *A¹ in marg. infer. cum sig. marg. glossavit deus est finis omnis consumacionis* 8 *fī C; A, sed scriptionem hanc mendosam A¹ in marg. emendavit addito* ad finem festum *B^dD, (?) C* 11 *omnem AD* omni *B^d* omnium *C* 19 *B^d in marg.: Augustinus* 20 *eorum omisi-* serunt *B^dC* 21 *A¹ in marg. super., paene abrasa, haec habet:* finis ultimi (? vite) regni Cristi, paulo *infra:* regnum Cristi est finis omnis consumacionis 23 secundum (*vel f.* quod an sit breviatura pro secundum, *dijudicare nequeo;* linea sublatum est) consumacionis *A* 27 finem *om.* *B^d, super-* scriptis *B², addidit in marg. B¹*

19 *hunc locum in opp. Augustini multo cum sudore quaevisi, at operam et oleum perdidit; verba prolata nusquam inveni*

ita est consumacio, i. e., finicio, perfeccio vel complecio
 ultimata cum summa universitatis create simul, et capitur
 ad hunc finem. ideo creditur finis universitatis, ultra
 quem non erit tempus amplius, sed quies vel inmobili-
 s litacio perpetua tocius mundi ewo; quod est finis temporis,
 mensurata. et forte sic intellexit Origenes, quod 'omnis
 insultacio membrorum diaboli habebit finem ex requie
 beatorum, cum manebit perpetua eorum dampnacio
 quieta a motu sensibili gracia gaudii beatorum finaliter
 consumanda'. videtur enim, quod tam profundus, tam
 sanctus et tam assiduus cultor scripture non erraret tam
 graviter in precipuo punto fidei cristiane. unde super
 illo Rom. sexto: stipendia peccati mors, gracia
 autem dei vita eterna in Cristo Jesu: 'ego', inquit,
¹⁵ 'puto, quod signanter ad vitam eternam additur in
 Cristo Jesu, quia scire voluit, aliud esse vitam eternam
 solum, et aliud vitam eternam in Cristo Jesu. illi enim,
 qui surgent in confusionem et obprobrium sempiternum,
 habent quidem vitam eternam, sed non in Cristo Jesu.
²⁰ iusti vero in Cristo Jesu habent vitam eternam'. voluit
 autem iste doctor, quod omnes homines vivent natura-
 liter vitam eternam, sed alii in gaudium, alii in obpro-
 brium sempiternum. voluit insuper, quod dampnati ha-
 bebunt lucrum multiplex de merito, cuius lucri conse-
²⁵ cucionem vocat salvacionem. et voluit tertio, quod finis,
 gracia cuius est obprobriosa inferni dampnacio, est bea-
 torum gloriosa salvacio.

*Praise of
Origenes, with
an effort to
explain his
doctrine*

² et om. *BdC*; *A*, sed *A¹* inter lin. et in marg. addidit
expunxit D ⁴ est *A* in textu, *expunxit* et erit super-
scripsit A¹ ⁶ *A²* in marg. notavit tempus cessabit
D² in marg.: excusacio Origenis ¹⁰ et (*expunctum*)
 tam *A* ¹³ *A¹* in marg.: nota pro Origene *Bd* in
marg. iteravit Rom. 6to *gracia in correctura D*
¹⁶ aliud esse vitam eternam *om. Bd*, *in margine adscriptit*
idem ad lineam ²² vita eterna *BdC* *in vita eterna D*
²³ habebut *compendio omisso Bd* ²⁵ *B⁴* in marg.:
 glosa pro opinione Origenis de salvacione hominis

⁴ immobilitacio = *immobilitas*
Orig. Opp. Ser. Gr. 14 pag. 1067

13 v. 23

14 cf.

que omnia sunt valde catholica. et sic potest intelligi illud Ps. quadragesimi noni; laborabit in eternum, et vivet adhuc in finem. nam dampnatus laborat semper inergia, et tamen deus conservat semper vitam eius naturalem ad finem, ut cedat beatis ad gloriam. si igitur frater Cristus non redimet tales, qui confidunt finaliter in virtute sua et in multitudine diviciarum suarum gloriantur, quomodo redimet eos homo?

*Not a single word of
Holy Scripture
justifies the
theory of
universal
salvation*

*Sophistical
explanations,
given by the
decretists and
papists*

sic igitur discurrendo per totam scripturam non invenietur textus sonans, quod omnes homines salvabuntur, sed omnino oppositum.

quod autem aliqui ymaginantur, unum tempus infinitum esse reliquo majus, et sic post unum tempus infinitum, quo uniformiter transiretur linea infinita, salvabuntur omnes dampnati pro tempore priori perpetuo, non est nisi ficticia, ut patet alibi. et quod decretiste dicunt, papam remittere dampnatis partem centesimam pene sue, ut patet tredecima quest. secunda: 'Tempus Quod Inter Hominis Mortem', sed hoc est non manifesta stulticia, quia non loquntur de parte centesima intensiva vel parte centesima quoad molem, ideo non superest nisi intelligere de parte centesima quoad duracionem. quo dato manifestum est, quod subiaceret potestati pape, omnes dampnatos de || pena perpetua liberare, quod fol. 110d Cristus non potuit, sed formaliter implicatur, omnes tales penas inferni esse solum finitas, quia solum centuplas ad penam remissam, que non potest fingi infinita, cum sit in finito sub centupla, cuius proporcionis nulla racio est fingenda.

2 XLVIIIⁱ codd. 18 B^d in marg. iteravit 13 quest. 2
24 A¹ in margine super. fol. 110d: de sacerdotii translacione
26 quia solum centuplas om. C 29 A¹ ad ultimam lineam
capituli miniavit Cap. 31^m. kudy doczech, verba bohemica,
quae latine vertuntur: quo (ibimus, ibo) ? in Bohemian!

2 v. 10 4 inergia idem ac energia, vis et efficacia
16 cf. Logica III cap. X pag. 193, ubi de propositione: tempus
est in instanti, non ut in eius adequata mensura . . . cum per
se sit diuturnum et in instanti sqq., subtilem disputationem
invenies 18 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 23 C. XIII q. 2
pag. 728—729

CAPITULUM TRICESIMUM PRIMUM.

Redeundo autem ad propositum de cessacione legalium restat videre ulterius, tam pro declaracione veritatis scripture, quam pro ratione cessacionis legalium, s̄ quomodo intelligendus sit textus apostoli Heb. septimo, ubi dicit: translato enim sacerdocio necesse est, ut legis translacio ffit.

videtur autem primo, quod textus iste sit falsus. nam tunc fieret translacio legis anglicane correspondenter, ut sacerdotium est translatum, et cum sepe post mortem unius episcopi fiunt due vel tres translaciones episcoporum et per consequens sacerdotum, sequitur, quod correspondenter fieret legis nostre translacio. et cum translacio regni sequitur ad translacionem sue legis, sequitur, quod talis sacerdotum translacio minaretur ruinam regno. consequens falsum.

item in veteri testamento fuit sepe translacio sacerdotii sine legis translacione, igitur ista non consequuntur se. antecedens patet specialiter primo Reg. secundo de depositione Abiathar, quem sapiens Salomon iussit ire in agrum suum in Anatot, banniendo eum a civitate regia, et per consequens auferendo ab eo summum sacerdotium. et tamen nec ex hinc fuit legis translacio nec regni destruccio, sed ex punicione summi pontificis per secularem principem fuit regni Salomonis confirmatio. in hoc enim fecit voluntatem domini expressam primo Reg.

*Is legislation
to be altered,
if priesthood
is abolished*

*The conse-
quences of the
thesis proved
from the
present and
the past*

2 *BdCD in marg.: Cap. 30* 5 *Bd in marg. iteravit*
hebr. 7º 6 *necesse est, ut BdC omiserunt D; A,*
sed A¹ in marg. addidit 8 *A in marg.: a* 12 *sacer-*
docium D 14 *consequitur BdCD* 17 *A¹ in marg.: b*
19 Ro (?) Re 20 *Bd bis habet, in textu et in marg.* 20 *abire*
expuncto ab immutavit in ire D 21 *bannizando C*
26 Ro Bd, iteratum in marg.

2 cf. supra rationem disputandi, quam indicat JW
initio cap. XXVIII pag. 104 5 v. 12 19 I. Reg.
26—27 21 banniendo: verbum referendum ad german.
binden, bannen, aliquem bauno constringere

secundo, excludendo falsos a regno, per quos potissime fieret regni destruccio, quia Matth. quinto scribitur: quodsi sal evanuerit, ad nichilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus. textus est veritatis de episcopis et sacerdotibus ⁵ generaliter, qui debent salire vitam populi. unde glosa communis exponit, quomodo huiusmodi sal evanescit. 'sal', inquit, 'per aquam, per ardorem solis et flatum venti ex una natura commutatur in alteram, sic et apostolici viri per aquam baptizmatis, per ardorem fidei et flatum, i. e., ¹⁰ donum spiritus sancti ex terrena generacione in spiritualem sunt mutati. deus autem dedit populo sensum ad discernendum, si clerus suus sic vixerit et potentiam ad obstinatos mittendum extra nomen talis officii et rebelles salubriter conculcandum.'

15

*The bishop of
Rome before
and after
Constantine*

item tempore Constantini fuit sacerdocii translacio, et exhinc successit regni sui stabilicio. prius quidem nec fuit ecclesia romana notabiliter dotata, nec fuit decretum, quod episcopus illius ecclesie haberet necessario primatum in alios, ut hic supponitur. nec valet dicere, ²⁰ quod hic non fuit sacerdocii translacio, sed eiusdem sacerdocii melioracio, quia ecclesie dotacio. nam per idem sacerdotium Aaron succedens post Melchisedech non fuit per translacionem, sed per generis sacerdotalis melioracionem, cum deus semper meliorando procedit, ²⁵ et per idem sacerdotium proprietariorum est perfeccius quam sacerdotium || exproprietariorum, cum aliter deus fol. rrra non autorizaret mutationem a meliori in peius.

ex quotlibet talibus videtur, quod non oportet, si sit sacerdocii translacio, quod lex transferatur, cum stat, ²⁵ eadem legem servire quotlibet generibus sacerdotum.

1 excludo *B^d compendio omissio* 3 *A¹ in marg.*
notavit sacerdotis status 5 *veritas C* 7 *sal huius-*
modi evanescit B^dC 16 *A in marg.: c* 26 *est per-*
feccius quam sacerdotium exproprietarium om. D, addidit in
marg. cum sig. marg. D² 27 *A¹ in marg. super. fol.*
III^a: de cessacione sacerdotii legalis

hic oportet distigwere de sacerdocio, de translacione et lege.

est autem triplex genus sacerdotii in etate ecclesie, ut tactum est libro quinto capitulo . . . , scilicet sacerdotium secundum legem naturalem, secundum quam primogeniti ex lege primogeniture erant regulariter sacerdotes. et sic fuit Melchisedech sacerdos, ut patet Gen. quarto decimo.

secundum genus sacerdotii fuit secundum legem moysaicam, secundum quod Aaron et sui progeniti erant sacerdotes, ut patet in processu Levitici octavo. unde in penam peccati aliarum tribuum in adoracione vituli translatum est sacerdotium ab aliis tribibus ad tribum Levi.

tercium vero genus sacerdotii est secundum legem gracie, secundum quod Cristus, apostoli et eorum successores sunt sacerdotes.

unde primum genus sacerdotii vocant quidam sacerdotium naturale, secundum sacerdotium legale et tertium sacerdotium gracie.

tercium autem genus complectitur perfectionem utriusque prioris, cum Cristus, principium istius sacerdotii, fuit rex et sacerdos, deus et homo, gracia cuius finaliter figurandi erant omnes ritus utriusque prioris sacerdotii. ideo quia sponsus ecclesie meliorando procedit, patet, quod lux figurata est pocior quam umbra ipsum figurans.

³ A¹ in marg. notavit triplex sacerdotii genus ⁴ post capitulo lacunam codd. cuncti exhibent ⁵ A¹ in margine: a quod B^dCD ⁹ A¹ in margine: b

B⁴ in marg. notavit hic notatur triplex genus sacerdotii. primum secundum legem naturalem, et sic primogeniti ex lege erant sacerdotes. et sic fuit Melchisedech sacerdos. secundum genus fuit secundum legem moysaicam, secundum quod Aaron et primogeniti sui erant sacerdotes. tertium genus est secundum legem gracie, secundum quod Cristus et sacerdotes, apostoli et eorum successores sunt sacerdotes. primum vocatur naturale, secundum legale et tertium continet perfectionem utriusque ¹⁰ 8° AB^d lacuna CD ¹⁷ sub sacerdotium naturale et lege et gracie A, qui hos terminos praeter cetera notari voluit, lineam pinxit ¹⁹ A¹ in marg.: c ²² omnes corr. A

⁴ libri quinti priora capita (18) nuper in lucem prodierunt cura viri doctissimi J. Loserthii; quae quamvis sedula lectione percurrerim, disputationem de tripl. sacerdotii genere nusquam inveni ⁷ v. 18 ¹⁰ v. 2; 6; 13 ¹¹ cf. Ex. 32²⁸ sqq.

secundo notandum, quod, cum duplex sit lex, scilicet divina et humana, apostolus loquitur de lege divina, secundum quam debet sacerdotium regulari et consequenter subiectari ecclesie.

tercio notandum, quod duplex est translacio ad propositum, scilicet personalis et generalis. personalis, quando unus episcopus transfertur a regimine unius ecclesie sive diocesis ad aliam. et de tali loquuntur leges ecclesie. generalis vero translacio est, quando in tota ecclesia militante mutatur regimen ecclesie secundum unum genus sacerdotii in aliud.

sic igitur intelligendo primo sacerdotium simpliciter pro quoque istorum trium generum, et secundo intelligendo legem pro lege divina, que attinet regimini generalis sacerdotis, et tercio intelligendo de translacione generali et intelligendo textum apostoli causaliter, patet, quod, quia transfertur generaliter sacerdotium a sacerdotio legali ad sacerdotium gracie, necesse est, ut leges, secundum quas sacerdotes vivant et regulent, sint translate. cessante igitur sacerdotio legali et introducto tercio sacerdotio gracie figurato, patet, quod necesse est, ritus legales cessare et alias novellos correspondentes novo et eterno sacerdotio introducere. et si queritur, unde evidencia, quod oportet, sacerdotium istud tertium succedere, dicitur, quod ex Psal. centesimo decimo, in quo dominus allocutus est messiam, dominum David, ut Cristus exponit Matth. vicesimo secundo, quod sederet

¹ *B⁴ in marg.:* hic notatur, quod duplex est lex, scilicet divina et humana, et est duplex translacio, scilicet personalis et generalis ⁴ subiectari scripsi subiecti *AB^dD*

subiecta *C* ⁵ *A¹ in margine notavit* duplex translacio ⁶ *B⁴ in margine iteravit* personalis, quando unus episcopus transfertur a regimine unius ecclesie sive diocesis ad aliam. translacio generalis est, quando in tota ecclesia militante mutatur regimen ecclesie secundum unum genus sacerdotii in aliud ¹⁴ regnum (?) *D* ¹⁵ sacerdotii *D* ²⁰ et omisit *A* ²⁵ CIX^o *omnes libri* ²⁶ *inter dominus et allocutus lacuna exstat in cod. B*

¹³ i.e. *sacerdotium naturale, legale et sacerdotium gratiae*
²⁵ *v. I* ²⁷ *v. 41 sqq.*

perpetuo in pocioribus bonis suis. et post ibi subiungitur de eodem: iuravit dominus, et non penitebit eum:
 fol. 212^b tu es sacerdos in eternum || secundum ordinem Melchisedech.

5 ex istis patet solucio ad triplex argumentum factum superius. nam prima consequencia non valet, cum equivocatur in tribus signis expositis. et arguitur secundum deformitatem fallacie consequentis. sicut enim lex moralis ut mandata decalogi stat cum quolibet 10 istorum trium generum sacerdotii, sic lex humana vel civilis currit cum quolibet horum trium. non igitur sequitur, quia succedit translacio generalis sacerdotii, necesse est, ut fflat translacio legis ceremonialis divine, secundum quam sacerdotium reguletur. igitur quia, vel 15 si sit particularis translacio sacerdotii, necesse est, ut correspondenter fflat legis humane translacio, revera non pocius sequitur, quam si sic arqueretur: apostolus Cristi fuit proditor domini et laqueo se suspendit quia Scarioth, ut patet Marc. *quarto* decimo et Matth. vice- 20 simo septimo, Petrus autem fuit apostolus Cristi, ut patet prima Pet. primo, igitur fuit proditor domini et laqueo se suspendit.

quoad secundum respondetur conformiter, cum fuit solum particularis sacerdotii translacio. ex quo facto 25 duplex corellarium patenter colligitur, primum, quod exemplatum est in scriptura, quomodo domini temporales habent potestatem ad rectificandum sacerdotium, quia sapiens Salomon cum sacerdote a deo constituto ad regni

*The moral
law independent
of the ceremonial
and civil law*

*The rights,
temporal lords
have over the
priests,*

5 *A² in marg. notavit* ad argumenta, ad primum 8 *A¹*
in marg. super. cum sig. marg. notavit translacionem sacerdotii sequitur translacio legis quoad legalia, non quoad moralia
 19 *B^d in marg. iteravit* Mc 10° Mt 27° Pe 1° ‘quarto’
adieci 10° *codd.* 20 ut patet Pet 1° *B^d* ut
 Pet 1° *D; A, expuncto* Petri om. C 23 *A² in*
marg.: ad secundum quoad *B^d expuncto* ad fit *B^d*
 25 patenter om. *A, add. in marg. A¹* 28 *A² in marg.*
ad hunc locum notavit Nota bene, paulo infra ablacio temporalium

1 Ps. 110 4
 Matth. 27 5

6 cf. supra pag. 233
 21 v. 1

19 Marc. 14 10
 28 cf. supra pag. 231 19

*are dependent
on the advice
and authority
of the church*

sui stabilimentum laudabiliter ita fecit, multo magis in novo testamento de sacerdotibus cesarinis, quos reges et principes ad regnorum gubernacula dotaverunt. hoc tamen non debent facere nisi consilio et autoritate ecclesie, ut alias declaravi. nam si principes seculi debent 5 providere de statu prospero regni sui, qui stat potissime in iusticia sacerdotum, qui debent esse eorum elemosinarii, patet, quod debent iuvare, ut sacerdotes eorum induantur iusticiam, apponendo eis nunc per apposicionem, nunc per subtractionem elemosine medicinam, ut 10 docet sanctus Ysidorus tercio De Summo Bono quinquagesimo tercio cap. et ponitur in Decretis vicesima tercia quest. quinta 'Principes'. istam sentenciam notat beatus Gregorius in Registro libri undecimi cap. vicesimo nono regine Francie ita scribens: 'cum scriptum sit: 15 iusticia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum, tunc regnum stabile creditur, cum culpa, que cognoscitur, cicius emendatur. ideo cum causa ruine populi sint sacerdotes mali, ad rectificandum sacerdotium debemus ardenter consurgere, ne per paucorum facinus sit multorum perdicio. nec sunt dissimulanda, que dicimus, quia, 'qui emendare potest et

8 eius D 11 *B^d in marg.*: Ysid. 23^a quest. 5 Gregorius 13 et istam *B^d* 14 *D^d in margine*: Gregorius
D^d in margine addidit Nota 11 (? 5°) *B^d* 20 per radendo delevit *D*, qui verba, quae scripta erant, leviter tantum curavit

5 cf. *De Ecclesia cap. XIV* pag. 319, ubi de dotatione ecclesiae in scriptura fundata disserit; cf. *ibid.* pag. 299 sqq.
 11 cf. *Isidor. Hisp. Opp. omnia ex rec. Fr. Arevalo, Romae 1802 vol. VI, Sententiarum libri III c. 51 no. 3 et 4*, pag. 344; c. 52 no. 1 pag. 345; cf. (*secundum auctoritatem Friedbergii*) *Burch XV* 43; *Ivo Decr. XVI* 44; *Coll. tr. P. III* 29 (30) 16; *Polyc. VI* 1, 21 (cf. *C. J. C. I* 935/6) 12 cf. *C. J. C. I* (*Decr. II pars*) c. 20 *C. XXIII* q. 5 pag. 936 14 perditum est *S. Gregorii VII Registrum Maius*, quod libros duodecim continebat; exstat hodie solum *Registrum Minus* in libros octo divisum et editum a *Jaffeio, Berol.* 1865
 16 cf. *Prov. 1434* 22 dictum commune et mediae aetatis proprium de consensu; cf. *C. J. C. I* (*Decr. I pars*) c. 3 *Dist. LXXXVI* pag. 298: facientis procul dubio culpam habet,

neglit, participem se procul dubio delicti constituit'. providete igitur anime vestre, providete nepotibus, quos cupitis regnare feliciter, providete provinciis, et prius quam creator noster manum suam ad ferendum excusat, de correpcione huius sceleris studiosissime cogitate'.

ex istis videtur michi ut alias sequi, quod predicare pertinaciter vel urgere publice revocari, quod, si beneficia vel annua stipendia clericis sint peccati fomenta, debent tolli, sic error turbativus ecclesie foret heresis manifesta, sicut pertinaciter asserere, quod istud debet fieri per eorum prelatos et nullo casu per dominos temporales. || intelligendo autem istud universaliter, sicut proposito pertinet, patet, quod taliter defendantes nedum sunt proditores regni nostri, sed etiam veritatis. leges autem regni nostri sicut et racio naturalis sentenciant, quod domini temporales sint quandoque in substracione suarum elemosinarum cooperando participes, sicut et dicunt multe leges tam canonice quam civiles, quomodo igitur consonat veritati, quod hoc nullo modo debet fieri per dominos temporales?

ex istis patet solucio ad tertium argumentum. nam idem genus sacerdotii est nunc exproprietarium et nunc proprietarium, ut patet in dotacione ecclesie. sed difficultas est, quis istorum statuum foret ad maius stabilitum dominii secularis. et videtur, quod status sacerdotii vivendi exproprietarie, primo ex hoc, quod omnis status sacerdotalis perfeccior foret cum paribus

According to English law and to common sense the temporal lords may, eventually, take financial measures against the priests

4 et A, superscrispit aliquis (? A²) ad 5 huiusmodi Bd
 15 autem regni nostri sicut et racio naturalis sentenciant, quod om. Bd, B² in marg. addidit leges (linea sublatum) autem regni nostri usque ad quod 18 ciles A comp. om. 22 exproprie ut Bd, sed B², superscriptis tarium et nunc proprietarium inter lineas, locum sanavit in marg. B¹ iteravit et nunc proprietarium 24 ad om. A, superscrispit idem 26 A² in marg. super. fol. III^c cum sig. marg. notavit Sacerdotum vitam exproprietarium meliorem esse quam proprietarium, probatur infra

qui, quod potest corrigere, neglit emendare; de sex modis consentiendi cf. supra pag. 87¹⁰, et Streitschriften, De Foundatione Sectarum pag. 19 nota g. 6 alias: quem locum respiciat, haud scio

dominio seculari utilior, sed status sacerdotalis vivendi exproprietary est statu posteriori perfeccior, igitur est dominio seculari utilior. maior patet eo, quod, si sacerdotium confert ad utilitatem rei publice, melius sacerdotium magis confert. et minor patet primo ex statu ⁵ innocencie, secundo ex Cristi vita et institutione, et tertio in statu patrie vivit ecclesia exproprietary. et iterum ex Decreto ecclesie in sexto capitulo 'Exiit' patet idem. et conformiter loquuntur sancti doctores, et sequitur conclusio, que confirmatur ex effectu.

nam tempore Cristi, quo ecclesia vixit exproprietary, auctum est romanum imperium, et pax undique est diffusa, ut patet ex illo Luc. secundo: exiit edictum a cesare Augusto, ut describeretur universus orbis, cum doctorum expositionibus de eodem. ¹⁰

secundo arguitur sic ad idem: de quanto regnum temporale est unicus et in vero dominio seculari copiosius, de tanto est forcius, ut patet tam experimento quam evidencia naturali. sed si omnia temporalia regni nostri, concessa in manum mortuam, forent in manibus ²⁰ verorum dominorum secularium, tunc foret dominium iam dispersum unicus et extensive undique copiosius, igitur foret undique forcius, quia tam in populo quam in diviciis. nec valet dicere, quod ex dictis elemosinis suffragium dei suplet, quia, cum status cleri exproprietary foret perfeccior, videtur, quod plus adesset de suffragio ex ministerio elemosine temporalis. tunc enim clerici viverent Christo conformius, nec forent tantum maculati cum fastu seculi nec negotiis secularibus implicati, sed recognoscentes, quod vivunt de elemosinis ²⁵ dominorum, quod iam fere obliti sunt, ex timore saltem

*Poverty of the
clergy would
be a safeguard
against their
abuses*

9 doctores concorditer et	B ^d CD	17 vero D, (?) B ^d C
uno A	23 tam AB ^d C	causa D
A, add. A ¹ in marg.		24 in om.

8 i. e. *Libro Sexto Decretalium Dom. Bonifacii VIII*
cf. C. J. C. II (*Sexti Decr.*) *De Verb. Significatione lib. V*
Tit. XII cap. 3 pag. 1109 sqq. 13 v. 1

servili darent maiorem operam, ut conformiter ad suam regulam, ad honorem dei et profectum ecclesie regularius conversentur. nec dubium, quin oblaciones, decime et private elemosine sufficerent tot sacerdotibus, quot 5 expedit nos habere.

confirmatur ex hoc, quod a tempore dotacionis eccl^{esi} scissum est per dissensiones paulative romanum imperium, sicut et patet ad oculum. et ex prophecia fol.111^d Dan. secundo de statua, cuius pars pedum || in parte 10 ferrea et in parte fictilis signat quartum regnum Romanorum ex dotacione ecclesie sibi dissensiens et inconstans. nam multi doctores ex collacione scripturarum cum eventu status ecclesie sic exponunt.

ex istis videtur ulterius, quod ex nimis levi evidencia 15 imponitur michi regni prodicio aut privilegii ecclesie romane ablacio ex isto textu apostoli cum aliis veris sententiis, quas dicebam. nam regni prosperitas stat in rectificacione cleri sui secundum statum suum originalem, quem Cristus instituit. et ad hoc vadit tota mea sentencia, quam impūgnant, ut videlicet clerici sint pauperes in facto vel in animo vel utrumque, et omnino, quod 20 caveat ab avaricia et fastu seculi cum aliis maliciis, que sequntur. tunc enim officiunt sibi ipsis, et per consequens medicus spiritualis, cognoscens et celans usque 25 ad dilatacionem veneni infectum illud periculum, nedum prodit regnum nostrum, sed veritatem, que est sponsus matris ecclesie ad sui et aliorum perniciem dampnabilem ex consensu. et ita, si bene prospicitur, potest hoc iaculum defamatorium sicut priora in patres ficte fallacie re-torqueri.

I fight, in the interest of the country, against the worldliness and avarice of the clergy,

⁹ III° codd. cuncti ^{B^d} in marg. iteravit Dan. 3°
^{A²} in marg. infer. cum sig. marg.: nota Danielis propheticam statu A, sed a inter lineas addidit A¹ 10 et in parte om. A, superscripsit inter lineas A¹ 11 et inconstans om. A, add. D¹ in marg. 17 stareb^t B^dC
¹⁹ haec verba textus A, figura manus in margine adpicta, praeter cetera notari vult 21 utrimque B^d

*and no one
can accuse me
of treachery in
this* non dico, quin dotacio ecclesie sit elemosinaria et bona, sed videtur multis, quod vita cleri exproprietaria foret melior. satis autem est michi, quod ex nulla sentencia, quam semino, implicatur, quod sim proditor regni nostri.

*The Roman
Church herself
needs the help
of the worldly
power* et quoad privilegia romane ecclesie notum est ex scripturis et testimonio sanctorum, quod hoc est unum privilegium, quod Cristus sibi specialiter providebat, ut ad castigandum hostes intraneos et exterios habeat adiutorium brachii secularis. ymmo supposito per possibile, 10 quod ipsamet maniace sit lapsa in frenesim, quod habeat filios gratos maternum honorem zelantes, qui attomos et alias maculas a matre sua diligenter ac reverenter excuciant, ymmo gladium vel poculum, quo se interimeret, prudenter amoveant, et contra nitentes, auferre hoc pri- 15 vilegium cum aliis honoribus, quos sibi Cristus tribuit, decertavi. fumus autem et pulvis temporalium inficiens cerebrum maniacorum impedit, ne mundiales videant et credant istas scripturarum nitidas veritates.

ulterius redeundo ad materiam de cessacione le- 20 galium preter tres leges secundum legem nature primo datam, cum sit partim innata et partim exposita, et secundam legem mandatorum, cuiusmodi sunt ceremonialia iudicialia, et terciam legem gracie, que est ewangelica, oportet, dare privatas leges ut ceremonias ac ritus hu- 25 manus, qui sunt epikeya introducta. et in qualibet istarum legum est dare aliqua accidentalia, que non

¹ *D⁵* in marg.: Nota *A locum, figura manus in marg. ad picta, praeter cetera notari vult* ² *B⁴* in marg. notavit ecce, ille hic comendat dotacionem ecclesie ⁶ *A²* in marg. super. cum sig. marg.: de dotacione ecclesie, de privilegio, de paupertate cleri romane ecclesie ⁹ et exterios om. *A*, add. in marg. *A¹* ¹⁰ impossible *D* ¹² attamos *B^d* atthomos *C* ¹⁶ sibi (corr.) Cristus *A* si Cristus *D* Cristus sibi *B^dC* ¹⁸ crebrorum *A*, sed *A¹* (^{?A³) in margine cum sig. marg. emendavit cerebrum ²⁰ *A²* in margine infer. cum sig. marg.: Cessacio legalium ²¹ secundum *AB^d* scilicet *CD* ²⁵ que *B^dC* ²⁷ accidentalia corr. *A*}

¹¹ frenesim *a graeco φρένης = phrenitis, delirium, ve-*
cordia ²¹ cf. supra pag. 2333 sqq. ²⁶ de epikeya
cf. supra II pag. 85 ²⁴

oportet, semper manere ad literam, et alia sunt essentia
alia, que necesse est semper servare, sicut contingit de
partibus humani corporis. unde illas leges accidentales
fol. xii^a oportet corpus ecclesie in processu || etatis sue dimittere
et novas induere, sicut est de ministracione parcium ac-
cidentalium in homine.

et sic tres sunt notabiles differencie in ista varia-
cione, ut quandoque oportet, ceremonias variari quoad
totalem ecclesiam militantem, ut post plenam predica-
tionem ewangelii debet tota militans ecclesia dimittere
ritus judaicos onerantes.

secunda vero variacio est particularior quoad gentem,
ut Judei, de quibus Cristus fuit incarnandus, debuerunt
servare circumcisionem et alios ritus, quos non oportuit
gentiles fideles servavisse. et eodem modo oportet, post
publicacionem incompletam ewangelii Judeos ad tempus
servasse reliquias matris sinagoge pro reverencia et autorita-
tate ritus pro suo tempore, quos non oportuit gentes sic
servasse. et ita una religio servat laudabiliter ritus, quos
alia dimittit et e contra. sed utinam nostri non nimis
ponderent tales ritus!

tercia autem variacio est singularis quoad unam
simplicem personam. sicut enim persona hominis vari-
atur in corpore et dieta, sic oportet, eam variari in ob-
servancia legis dei, non quod oportet, legem illam de
novo continue statui successive, sed fixa lege vel eterna
vel temporali in legifero, qui est veritas, ut lex talis
nunc debet capere unam partem legis, nunc aliam, se-

Wherever the gospel of Christ is fully preached, the ritual law ceases

7 A¹ in marg. sinistro: a, in marg. super, cum sig. marg.
varietas triplex cessationis legalium 8 quomodoque D; A,
sed A¹ superscripsit quandoque 12 A¹ in marg.: b
14 oportuit correxit B^d, in marg. B¹ oportuerat 15 gen-
tilium B^dD fideles in correctura A 18 opor gentes
B^d, sed B² in marg. supplevit, addens tuerat, ut corrector
contra cunctorum consensum oportuerat legi voluisse vide-
atur 22 A¹ in marg.: c 28 aliam, secundum quod
expedit illam servare ad spiritus om. C

24 dieta idem ac dies, spatium aut pastus, refectio

cundum quod expedit, illam servare ad spiritus nutrimentum. in omnibus autem valet, ubique et semper servare finem legis in actu vel habitu, que est caritas, et alia quecunque, ut necessaria sunt ad illam. unde quia prima caritas est faciens finem istis legalibus, dirigens membra sua mota, quomodo et quando debent servare vel dimittere ista legalia, ideo necesse est, omnem fidelem fide, spe et caritate primo omnium ad ipsam attendere, fide credendo, quod Cristus, quem nos cristiani colimus, sit verus deus et verus homo, cum sit messias, qui patribus est promissus.

No outward observance can replace Christ, God in man; the fulfilment of our faith

quamvis autem istud oportet capere primo ex fide tamquam articulum eius precipuum, tamen bonum videtur, pro intellectu scripture alludere paucis eius partibus, que expressius hoc testantur, quia iuxta dicta duodecimo cap. 15 oportet, omnem autoritatem scripture create originari ab ipso. ideo oportet, primo capere ewangelium Cristi et apostolorum ac ad eius regulam scripturas alias concordare. conclusio autem finalis tocius scripture et cuiuslibet partis sue est, quod Cristus, deus et homo, est humani 20 generis secundum modum congruentissimum redemptor, tocius salutis autor et ultimus premiator. et sic est nostra redempcio, salvacio et premiacio, ymmo omne, quod est necessarium humano generi, sane intelligendo analogice predicacionem secundum quadruplex genus 25 causandi, scilicet materialis, formalis, efficientis et finalis. intelligendo causacionem analogice extra genus, ipse est materia, de qua est gaudium beatorum; forma, quam

1 a A, addito d inter lin. in ad emendavit A¹ 10 A¹
in marg. infer. cum sig. marg. notavit Cristus est verus deus
et verus homo, probatur 15 et quia B^dCD 12°
cap^o B^d cap^o, cui lacuna praecedit, ACD 19 A¹
in marg. miniatu nota in marg. infer. cum sig.
marg.: nota bene predicata. quomodo predicanter de Christo
21 congruissimum D 25 analogice predicacionem secun-
dum quadruplex genus causandi, scilicet materialis, formalis,
efficientis et finalis, intelligendo omisit C 27 ipse enim
est B^dCD

15 cf. supra I 268; 272
Christus

17 et 27 ipso (ipse) i. e.

oportet omnem beatum induere, sic, quod sit quodammodo ipse Cristus, efficiens primum et ultimum in qualibet accione, cum Joh. quinto decimo dicat: sine me nichil potestis facere, et finis, gracia cuius || ultimatae est tota universitas creata in suis limitibus ordinata. nam Joh. primo dicitur: verbum caro factum est, et Joh. decimo: non potest solvi scriptura, quem pater sanctificavit et misit in mundum, et infra Joh. decimo: ego et pater unum sumus. ex quibus debite intellectis sequitur, quod Cristus, quem colimus, sit verus deus et verus homo, sicut ex quotlibet testimoniis nove legis. et ex eadem lege deduci potest testimonium veteris testamenti. nam Luc. ultimo legitur, quomodo Cristus incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur duobus discipulis euntibus Emaus in omnibus, que de ipso scripta erant, et Act. tertio dicit Petrus: deus, qui prenunciavit per os omnium prophetarum, pati Cristum suum, implevit sic, et Act. decimo: huic omnes prophete testimonium perhibent.

ex istis videtur, quod credendo novo testamento de Christo credi debet ex integro et antiquo. unde beatus Petrus, ut legitur Act. tertio, recitat, quomodo Moyses Deut. duodecimmo dicit de Christo: prophetam suscitabit vobis dominus deus de fratribus vestris, tamquam me. ipsum audietis iuxta omnia, quecunque locutus fuerit vobis. erit autem: omnis anima, que non audierit prophetam illum, exterminabitur a plebe. et omnes prophete a Samuel et deinceps, qui locuti sunt, anunciauerunt dies istos. ex qua fide scripture colli-

*The Old and
the New
Testament may
equally be
relied upon*

3 *Bd* in margine iteravit Joh. 15°, iuxta quod addidit nota 4 *A¹* in marg. super fol. 112^b: Omnes scripture veteris legis et omnia opera patriarcharum, omnes prophetic significant primarie vel secundarie, Jesum nostrum esse messiam 23 ut legitur *om. C* 24 *Bd* iteravit in marg. Deut. 18°

3 v. 5	6 v. 14	7 v. 35—36	9 v. 30	13 cf.
<i>cap. 24</i>	17 v. 18	19 v. 43	23 v. 22—24	
24 v. 15 et 18				

gitur, quod omnes libri veteris testamenti vel directe et primo vel mistice et secundario signant, Jesum nostrum esse messiam domini et hominem patribus re-promissum. et in ista conclusione instructus est sanctus apostolus post claram visionem archanorum, quando 5 predicavit Judeis Jesum, affirmans, quia hic est Cristus, ut legitur Act. nono. unde breviter omnes patriarcharum conversaciones et opera signant mistice vitam Cristi, cum ipsa sit finis universitatis create. finem autem oportet signari per media ad eundem, quia aliter non ordinaretur 10 ut media, nisi deus diceret per illa per se finem, quem tante intenderet. unde omnes patres veteris testamenti, preordinati ad beatitudinem, crediderant in messiam, quem nos singulariter nunc colimus, quia, ut dicitur Act. quarto: non est in alio aliquo salus quam in 15 domino nostro Iesu Christo Nazareno, quem Judei cruciferunt. sciverunt enim patres veteris testamenti tam ex memoria, continuata in humano genere, quam ex defectu suo, iuncta naturali ratione, quod deus non punit nisi pro crimine, quod genus suum peccavit in radice. sci- 20 verunt iterum, quod non potuit peccare, si non in deum, et quod deus ex inmensitate iusticie non potest delictum sine emenda dimittere, et quod totus homo infecti generis non potuit per se satisfacere. cum autem delictum plus deo debuit, quam modo vulneratus implere 25 sufficit, ideo necesse est pro satisfaccione istius generis, unum hominem, non debitorem ratione primi delicti, satisfacere pro fratribus, si debeant salvi fieri. et illum oportet esse superioris || nature et non capere a genere fol. 112c

*Man cannot
work his own
salvation,
Christ having
worked it
for all*

1 vel *om. D* 2 et primo *BdC* vel primo *AD*
 3 *domini AC* tantum *BdC* 4 *A¹* in *marg. exter.*
signum marginale exhibet, sed notam eius addere omisit
 10 *ordinarentur BdCD* 11 *pu* (*linea delet.*) *media A*
 quod *D* 13 in *om. A, superscr. prima manus vel A¹.*
 19 potuit *AD* 22 *delictis (?) Bd* 23 *infecti om. D*

5 *cf. v. 22* 7 *v. 20* 15 *v. 12*
 23 *emenda hic sumitur pro multa, poena delinquentibus*
imposita

suo formam, sed nudam materialem essenciam. cum igitur patriarche habuerant tam de naturali ratione quam ex dei promissione, quod oportet, genus humanum redimi et salvari, patet, quod oportuit, eos credere, unum talem venturum, deum et hominem. nam Gen. tercio dicitur, quod natura feminea conteret capud diaboli et per consequens merebitur premium ultra temporale ex tanta victoria, quod non potest nisi in virtute domini nostri Jesu Christi. item Gen. duodecimo promittit deus expressius patriarche Abrahe: in te benedicentur universe cognaciones terre, et infra Gen. duodecimo: num celare potero Abraham, que gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam? et benedicende sunt in eo omnes nationes terre. et infra vicesimo sexto promittitur Ysaac: benedicentur in semine tuo omnes gentes terre. tales benediciones, a deo promissas gradatim ad meritum Abrahe, ut expositum est septimo decimo cap. huius sexti, non licet discredere vel fingere stare in prosperitate mundana, cum non convenientiam magnifico, ut est deus. ideo oportet, quod intelligantur de benedictione celesti et promissione hereditatis eterne, ut dedit apostolus Heb. undecimo. nec potest intelligi semen Abrahe, in quo omnes gentes taliter benedicentur, nisi Christus incorporans omnia generalia in corpus suum mysticum, ut exponit apostolus Gal. tercio et Rom. quinto decimo. nam quoad carnem et fidem Abraham fuit dignior quam filii naturaliter ab eo geniti. ideo nisi intelligeret prestanciorem radicem,

Salvation is founded solely in Christ's merit

8 nostri om. *BdC* 9 *Bd* in marg.: Gen. 12°. et sic abhinc fere constanter in cod. *B*, quando JW Scripturam Sacram testem citat; iam hinc has iterationes marginales testari omittam 16 *A¹* in marg. super. cum sig. marg. glossavit In semine tuo benedicentur omnes gentes. per semen intelligitur Christus 18 septimo emendavi 16° codd. 19 vel fingere *A* nec fingere *BdCD*

5 v. 15 9 v. 3 11 v. 17—18; cf. 22 18; 26 4 15 v. 4
18 cf. supra II pag. 35 23 v. 16 27 v. 8
v. 9 sqq.

pocius dixisset: in te ut radice benedicentur omnes gentes et non in ramo tuo, qui sit posterior dignitate. in hoc igitur, quod dixit singulariter: in semine tuo intellexit secundum apostolum radicem omnium virtutum, digniorem Abraham, dominum Jesum Cristum. non enim in semine pure carnali Abrahe fuerunt omnes gentes benedicende, cum preter Jacob cum genere duodecim filiorum suorum et preter Ysaelitas erant gentes plures et quoad prosperitatem seculi prepotentes. ideo necesse est, quod intelligatur de benedictione spirituali in semine, qui est Cristus. non enim est benedictio, cum quo stat dei maledictio, et per consequens eo ipso, quo est benedictio, est plena liberacio a peccato. et sic Abraham fuit unus ramus fidelis radicis spiritualiter dignitate prioris, qui omnes filios suos liberat a peccato, in quo fundatur omnis maledictio.

*The spiritual
children of
Abraham,
obedient
through faith,
are God's
people*

et ad istum sensum dicit apostolus Gal. tercio, quod non, qui descendunt secundum carnem, sed qui sequuntur in fide et moribus, hii filii sunt Abrahe. et idem intelligitur de filiis cuiuscunque patris spiritualis, generantis filios ex semine verbi dei. in ista fide vixit Abraham cum ceteris patriarchis. ideo dicit Cristus Joh. octavo: Abraham, pater vester, exultavit, ut videret diem meum, vedit et gavisus est. et istud confirmatur ex iuramento, quo fecit servum iurare in accipiendo uxorem filio suo Ysaac, de quo Gen. vicesimo quarto. et exposui in quodam tractatu De Incarnacione cap. septimo.

et idem intelligitur de Ysaac, de Jacob et duodecim patriarchis.

30

7 preter (? pater) *Bd* cum genere *ABdC* de
genere *D* 24 *A* in marg. signum marg. exhibet, sed
nota eius nec in infer. nec super. marg. invenitur 25 qui *D*
servum suum *BdC* 28 7° *Bd* lacuna *ACD*

3 cf. Gen. 26.4 4 v. 16 17 v. 7; 9 23 v. 56
26 v. 3 27 cf. De Benedicta Incarnatione (ed. Harris
1886) pag. 109

fol. 112d exhinc enim dicitur populus ille || signanter genus fidelium, quod ultra gentes credidit in dominum Jesum Cristum, et correspondenter dicitur de duodecim tribubus Israel, de quibus propter fidelitatem, propter Cristi carnalem originem et propter exemplacionem in moribus prope statum innocencie plus quam in ceteris generibus gencium facit scripture singulariter mencionem. nam quoad nobilitatem huius seculi plus in aliis gentibus quam in istis resplenduit.

20 quoad prophetas patet ex predictis, quod oportet, cristianum ex fide scripture concedere, quod quelibet oracio vel silaba scripture eorum primo intendit istam sentenciam.

et quamvis, discurrendo per omnes prophecias, istud 15 potest patere expressius, sufficit tamen, allegare tres plus famosas.

25 prima est dictum Moysi Deut. duodevicesimo, quod recitat beatus Petrus Act. tertio et est processus pertinens huic loco.

nam Deut. duodevicesimo datur primo lex de possessione exproprietaria sacerdotum veteris testamenti.

secundo ostendit officium sacerdotis in docendo legem et evacuando ydolatriam: neque, inquit, phitones consulat neque divinos neque querat a mortuis veritatem. omnia enim hec abhominabitur dominus, et propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu suo. ecce, quod sacerdotes non habe-

This is the central idea of Holy Scripture

*Proved from the law:
Deut. 18₁₅*

1 signanter <i>AB^d</i>	singulariter <i>C</i>	<i>om. D, sed</i>
<i>D¹ in marg.</i>	singulariter <i>addidit</i>	8 ipsa plus <i>B^d</i>
11 scripture <i>om. D, add. in marg. D¹</i>	14 discredendo <i>A,</i>	17 cap.
<i>sed A¹ (vel A³) in marg.</i>	18 recitans <i>A, sed in marg. cum sig.</i>	
quod <i>B^dC</i>	<i>marg. addidit A¹ tat, ut hic recitat legi maluisse videatur</i>	
retat superscripto ci in recitat <i>emendavit B^d</i>	24 neque	
querat <i>AD</i>	nec querat <i>B^dC</i>	25 abhominatur <i>B^d</i>
26 istiusmodi <i>A</i>	illiusmodi <i>B^dC</i>	illius <i>D, omissio</i>
modi	27 interitu <i>A</i>	

5 exemplacio *hic sumitur pro exemplum* 17 v. 15
 18 v. 22 20 v. 2—8 23 v. 11—12 phitones
 sunt viri *Pythone spiritu afflati, magici, incantatores*

bunt partem cum aliis tribubus, ut efficacius effugiet philargiam a populo, propter quam precipue exheredatur populus, quorum utrumque vellem nostros attendere.

tercio vero ostendit aliud complecium sacerdotium, secundum legem aliam successurum. gentes, inquit, si iste, quarum possidebitis terram, augures et divinos audiunt. tu autem a domino, deo tuo, aliter instructus es. prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi dominus, deus tuus, ipsum audies. et ad denotandum necessitatem istius prophete propter legis vigorem, propter dei promissionem et propter adinvencionum pharizeorum multitudinem, sic infert: dixisti, inquit, in Oreb, ultra non audiam vocem domini, dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. et ait dominus: bene omnia locuti sunt. prophetam suscitabo eis de medio fratum suorum, similem tui, et ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, que precepero illi. qui autem verba eius, que loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.

expositio autem beati Petri et forma verborum huius textus ostendunt, quod propheta hic promissus sit unus lator legis micioris, quam fuit lex moysayca, cum dominus dixit, hoc esse racionabile. ideo ille signanter

1 effugiet *in correctura D* effugent C 4 aliud *AB^dC*
 ad D 6 et dominos om. *B^d*, in marg. addidit aliquis
 augures et dominos dominos (?) *AB^d* 8 instructus *in*
correctura A institutus *B^dD* prophetam tu autem
 a domino (*haec quatuor linea sublata sunt*) de genere *B^d*
 11 vigorem C rigorem *B^dD*; *A*, sed *ti expunxit et vi*
superscripsit A¹ 13 pharizaicarum *B^dD* patriarcharum C
 insunt *expunctum A*, infert *A¹* (*vel A²*) *in*
marg. 15 et hinc maximum ignem amplius non videbo C
 19 precipero *B^dD* 21 noluerit emendatum ex voluerit *A*
 25 sig *in cod. B* linea *concludit*, in marg. *B²* addidit nam
 ut mere signan efficiatur

2 philargia graece φιλαργία, dominandi cupiditas
 5 v. 14—15 13 v. 16—19 22 cf. hanc exposi-
 tionem Act. 3²² sqq.

ultra prophetas de lege Moysi dicitur esse similis sibi quantum ad legis dacionem, ut notat apostolus Hebr. duodecimo.

quantum ad tertium dicitur Psal. centesimo undevicesimo: tempus faciendi, domine, dissipaverunt legem tuam. sed videtur Lincolnensi, quod Moyses intendit, messiam prophetam magnum esse tamquam deum, qui loquitur in Moyse, audiendum, quia, cum deus semper meliorando procedit, oportet, quod dando legem dignissimam loquatur nobis in filio, ut dicit apostolus Hebr. primo. Moyses igitur, qui vidit posteriora dei, hoc est humanitatem verbi, ut patet Ex. tricesimo tercio, cognovit, quod non fuit nisi servus in domo huius legislarii, ut notat apostolus Hebr. tercio. et sic intendit Cristum tamquam deum et hominem, ut exponit beatus Petrus, a populo suo audiendum. —

*from the
Psalms:
Psal. 119¹²⁵*

fol. 113a secunda autoritas est dictum eximii || prophete David 2. *Psal. 110₁*
Psal. centesimi decimi: dixit dominus domino meo:
sede a dexteris meis, quod dictum Cristus allegavit
contra Judeos Math. vicesimo secundo dicens: quid
vobis videtur de Christo, cuius filius est? at illi
dixerunt: David. et ille: quomodo igitur David
in spiritu vocat eum dominum, dicens: dominus
domino meo etc? si igitur callidi, protervi Christi emuli
non poterant ei in isto respondere, patet testimonio
multiplici eius efficacia de messia.

pro cuius sensu notandum, quod, sicut nos credimus, diem iudicii et alios articulos fidei, ymmo anti-

2 quan *lineam in cod. B concludit, in marg. addidit B²*
tum 4 di in cod. B *concludit lineam, margini ad-*
scripsit B² citur CXVIII^o codd. cuncti 17 A¹ (*vel A³*)
in marg. super. notavit prophecia David, quod Christus est
homo de semine suo 18 CIXⁱ codd. cuncti 21 sit B^dC

3 v. 21—24 4 v. 126 6 libros Lincolnensis
conferre me non potuisse, aegre fero, sed cf. supra pag. 129°;
I pag. 77 11 v. 1—2 cf. Exod. 33²³: videbis pos-
teriora mea, faciem autem meam non videbis 12 v. 23
14 v. 2 15 cf. Act. 3²²; 14; 15; 21 18 v. 1
20 v. 42 sqq.

*Christ the son
of David*

cristum venturum, sic oportuit, fideles veteris testamenti credere, deum et hominem fore humani generis salvatorem. illum vocarunt autonomice prophetam Cristum, salutare, messiam et aliis nominibus, duplicem eius naturam notantibus. de Christo autem alii habuerunt clarioram noticiam, ut prophete, et huius gradatim minus claram, ut populares. inter omnes autem David habuit clariorem noticiam in tantum, quod novit ex fide, per spiritum sanctum edocta, quod Christus fuit de suo semine incarnandus, ut patet Psal. centesimo tricesimo secundo: iuravit dominus David veritatem, et non frustrabitur eam. de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, et hinc Psal. quinquagesimo primo dicitur: tibi soli peccavi, ideo miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas, cum iudicaris ab infidelibus, quod promissio, quam promisisti michi de messia, fructu ventris mei, non sit implenda propter indignitatem, quam contraxeram a peccato.

et idem patet in quotlibet psalmis et dictis utriusque testamenti. ideo enim vocatur tam crebro in ewan-gelio filius David, et tam pater quam mater eius describuntur fuisse de domo David, Luc. primo.

habuerunt itaque Judei eciam in tempore Christi fidem concorditer, quod Christus foret filius David, sicut David et ceteri prophete noverant, quod Salomon et ceteri forent portentum ad signandum Christum sic, quod idem dictum propheticum verificatum de illis ad literam verificaretur de Christo ad sensum mysticum plus per-

1 hunc locum A, figura manus in marg. ad picta, praeter cetera notari vult 5 alii AD huius B^dC 10 patet corr. A³ CXXXI^o codd. cuncti 12 eum A 13 L^o cuncti libri 18 ex B^dCD 20 hic in marg. cod. A exstat sig. marg., quod nota sua caret 24 f (linea delet.) christus A sicut David om. B^d 26 sic quod in correctura A sic per B^dC sive per D

10 v. II 13 v. 6 19 cf. e. gr. Psal. 222; 9; 16; 19; 248; 316; 3420 et frequentissime in Psalmis 20 ef. e. gr. Matth. 11; 20; 927; 1223; 219; 2242; Marc. 1110; 1225 et saepius 22 v. 27; 32

fectum, ut patet secundo Reg. duodecimo, Ysa. septimo et octavo, Psal. secundo et multis similibus. concesserunt ergo Judei Jesu Christo nostro, quod Christus foret filius David, et tamen ignoraverunt explicite eius generationem eternam, secundum quam dicitur dei filius naturalis.

ideo Christus eis obicit pro hoc sensu. cum enim tota gens judaica reputavit David prophetam eximium et novit, quod de Christo pertinentissimis verbis scripsit illum psalmum, et iterum per dominum positum simpliciter oportuit eos intelligere deum patrem, ignorantibus deitatem Christi, non viderunt, quomodo David posset pertinenter vocare messiam dominum suum, non solum, quia non simul vixerant hic in via, verum etiam, quia David fuit pro tempore suo antiquior et in potestate ac nomine seculari validior, cum Christus prophetatus fuit pauper, obprobriosus et atrocissime persecutus, ut patet Sach. nono et Ysa. quinquagesimo tertio. ideo nimis non fuit responsio nisi concedendo Christi deitatem eternam et exinde eius prioritatem capitalem humanitus sempiternam vel in potentia vel in actu.

et eadem sententia patet discurrendo per omnes prophetas, ut Ysa. septimo: ecce, virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen || eius Emanuel, et infra nono dicit: parvulus enim natus est nobis, et factus est principatus super humerum eius, et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

and from the Prophets

1 Re 2° cuncti codices 2 me (lin. sublatum) et multis A multis in correctura B^d, in margine B¹ multus (1) adiecit 3 ergo inter lineas addidit A cristo om. B^dD; A, sed superscripsit A¹ 4 ignorarunt B^dCD
18 ideo concludit lineam in cod. B, margini B^d adscriptis Christi 25 A² (vel A³) in marg. super. cum sig. marg. notavit Autoritates probantes, quod deus est homo nobis in exitu corr. A

1 cf. II. Sam. 121 sqq.	v. 14 sqq.	2 v. 3 sqq.	
v. 7	18 v. 9	23 v. 14	25 v. 6

et Jer. vicesimo tercio: ecce, dies veniunt, dicit dominus, et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel: in illo tempore germinare faciam David, germen iusticie, et faciet iudicium et iusticiam in terra. in diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter. et hoc est nomen, quod vocabunt eum: dominus iustus noster. iste est messias in lege promissus, ut habet translacio caldaica. unde hoc est nomen, quod habet secundum superiorem naturam, quod dicitur ¹⁰ simpliciter dominus, quod soli deo potest competere. unde textus hebraicus habet nomen domini tetragramaton, ut supra cap. vicesimo tercio, sicut notant doctores nostri, qui ligwas istas intelligunt; et Baruc tercio post efficaciam doctrine sapiencie increase sic concluditur: ¹⁵ hic est deus noster, non estimabitur alius adversus eum. hic adinvenit omnem viam discipline, et tradidit illam Jacob, pueru suo, et Israel, dilectu suo. post hec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

quotlibet sunt dicta aliorum prophetarum, que non possunt sapere nisi sensum a fidelibus nostris expositum de deo et homine, domino Jesu Christo. sed quia protervus posset fingere, prophetas vere predicere, quod Christus, cum venerit, erit gigas gemine substancie, verus ²⁰

¹ vicesimo tercio *A*, qui numerum ² emend. ex ³
³³⁰ *B^dCD* ³ illo *AB^dC* omni *D* ⁴ germen
 justicie *om. D* ⁸ unde iste *B^d* ¹⁴ li *B^d*, ultima vox
lineae, in margine guas *adscriptis* *B¹* vel *B²* post *AB^dC*
 qui *D* ¹⁶ hic est deus noster *in loco raso postea*
addidit *B²*, *deinde* hic cst deus noster *B^d*, qui bis haec legi
voluit ¹⁷ *A¹* *in marg. signum marg.* *habet*, quod
ad notam in marg. super. (*cf. supra pag. 252²⁵*) *positam*
referri voluit ¹⁹ hoc (? hic) *D* ²⁰ et cum hominibus
conversatus est *om. C* ²⁵ verus *B^d*, *sed superscripto*
et legi voluit et verus deus

¹ v. 5—6 ⁵ cf. *ibid. v. 6* ¹² tetragramaton i. e.
quattuor litteris effectum; sic apud Hebreos nomen del
תְּהִלָּת *dicebatur* ¹³ *in mente habet, ni fallor, ea, quae*
inveniuntur supra II pag. 251 sqq. ¹⁴ v. 36—38 ²⁵ cf.
cum his ea, quae JW disputat de termino gigas gemine substancie *in De Bened. Incarnatione* pag. 9; 102; 126, *et quae*
dicit Augustinus Opp. tom. VIII 630

deus et verus homo, et Cristus ille vel messias non est iste, quem nos indicamus in nostro ewangelio, natum ex virgine Maria, conversantem secundum formam, quam tradidit ewangelium, post passum, mortuum et sepultum et demum resurgentem, in multis doctrinis salutaribus suos discipulos instruentem et in celum finaliter ascendentem.

ista protervia nimis a fide exhorbitat, cum negat totum novum testamentum, cuius autoritas foret principium ad antiquum. ideo expeditius foret catholico, stare viriliter in fide quam cum seminante tales fabulas judaicas protervire. vel, si placet fideli, cum tali pseudo contendere, videtur, quod ista racio posset sufficere. omnia, que scriptura veteris testamenti predicti de Cristo, possumus nos evidenter verificare de Jesu nostro, sed foret nimis repugnans fidei atque superfluum, ponere duos tales, singularitatem suam ab omnino eisdem principiis et signis manifestantibus capientes. igitur Jesus noster est omnis messias vel Cristus, qui antiquis patribus est promissus.

assumptum patet respiciendo collacionem novi et veteris testamenti et specialiter ewangelium Matthei, qui ad hoc contra Judeos singulariter laborabat. et prima pars minoris patet ex hoc, quod tunc duo homines in carnandi forent, uterque verbum dei, cuius impossibilitatem suppono ex tractatu De Incarnacione tribus ultimis capitulis. foret iterum nimis superfluum, cum unicus homo, incarnatus pro nostra redempcione, sufficeret et multitudo salutarium huiusmodi fideles, ipsam adorantes, ex divisione confunderet. nobis itaque sufficit unus fol. 113c Jesus, quem colimus. || ex isto videtur, quod nos sumus

*The authority
of the Old
Testament
rests on the
New*

*All the
prophecies of
the Old
Testament are
fulfilled in
Christ*

1 et cristus *B^d, sed B³ sic superscripsit* 2 individuamus *C* 8 *A² (vel A³) in margine infer.* cum sig. *marg. notavit* probatur, quod noster Jesus est messias promissus
9 totum usque ad foret *om. C* 13 *A¹ in extr. marg.*
dextro: nota bene 15 iudicare (*expunctum*) verificare *A*
21 *B^d in marg.: nota* 25 impossibilitate supposita *C*,
lectio aperte vitiosa 30 confunderent *A* 31 et ex *B^dCD*

26 cf. *De Bened. Incarnat. capp. XI—XIII, inde a pag.*
191: *Sed hic dicitur, quod loquendo de unione ypostatica sqq.*

adopcionis condicionis quam judaizantes, expectantes alium salvatorem. nam Jesus noster est tam bonus, quam bonum ipsi possunt defendere Cristum suum, tam signanter prophetatus per prophecias veteris testamenti, sicut ipsi sciunt fingere, ipsas competere Christo suo. et 5 tercio nos habemus fructum spiritualem ex Jesu nostro a tempore incarnationis, qui fructus illis deficit. nec habebunt ampliorem fructum, quam nos ex fide speramus. cum autem Christus eorum advenerit, quomodo igitur possunt ipsi despicere fidem nostram? ponit enim 20 fides scripture, quod Jesus *vocatur* noster legislator et dans benedictionem celestem, facientem filios dei et heredes regni, quod est quodammodo infinitum. sic enim Psal. octogesimo quarto *vocatur* legislator, et Ysa. tricesimo tercio *vocatur* legifer noster. cum igitur utrumque testamentum, 25 racio et sanitas doctrine, operis et sermonis sonant in Jesu nostro, quomodo licet alium expectare?

sunt autem tres prophecie legis veteris famosiores, tempori adventus Jesu nostri direccius consonantes.

The idea of a Messiah proved from three Old Testament texts

prima est patriarche Jacob, Gen. quadragesimo nono, 20 qui, sciens in spiritu de genere Juda, filii sui, dominum nasciturum, sic loquitur: Juda, te laudabunt fratres tui; manus tue in cervicibus inimicorum tuorum; adorabunt te filii patris tui. catulus leonis Juda, ad predam, fili mi, ascendisti, requiescens ac- 25 cubuisti ut leo et quasi leena; quis suscitabit eum? non auferetur sceptrum de Juda et dux de semore eius, donec veniat, qui mittendus est, et

4 prophetas *A*, sed superscripto i in prophecias *immutatum* 8 quam *emendatum* ex quem *A* 9 autem Cristus *AB^d* antichristus *CD* 10 ponitur *B^d* 11 'vocatur' addidi legis lator in loco raso scripsit et inter lin. et add. *A* 13 octogesimo quarto emendavi LXXXIII° codd. 18 *A²* (vel *A³*) in marg. super. cum sig. marg. notavit prophecia Jacob de Christo valde bona 18 famosio concludit lineam in cod. *B*, in margine res adscripsit *B²* 19 tempore *B^d* 20 patriarch concludit in cod. Bodl. lineam, margini adscripsit *B²* che 21 qui om. *B^dC* 23 cervicibus in correctura *A*

ipse erit expectacio gencium. ligans ad vineam pullum suum et ad vitem, o fili mi, asinam suam, lavabit in vino stolam suam et in sangwine uve pallium suum. pulchriores sunt oculi eius vino et dentes eius lacte candidiores.

pro cuius textus sensu capiendo notandum, quod patriarcha et propheta loquitur de toto homine, qui est tribus Juda salvanda, nunc secundum unam partem et nunc secundum aliam, principaliter autem de Christo, qui est caput huius generis. secundo notandum, quod, licet alia dicta huius prophecie verificantur ad literam de persona huius generacionis quoad actus bellicos vel aliam excellenciam mundialem, tamen totum est propter Christum patribus figurandum. et patet tertio sensus scripture. nam sicut ad literam tribus Juda fuit aliis solemnior quoad mundum, sic fuit spiritualiter solemnior propter Christum, cum fuit archa carnis messie. ideo Psal. septuagesimo octavo dicitur: tribum Efraym non elegit, sed elegit tribum Juda et hoc propter montem Syon, id est, Christum, qui Ysa. secundo dicitur: mons domini in vertice moncium. hunc enim singulariter dilexit, ut patet Luc. secundo. iste vero Judas posuit manus, id est, potentiam operandi et ipsa miracula in cervicibus hostium spiritualium, ut diaboli cum membris suis, et prostravit superbos dure cervicis vel ad dampnacionem vel ad humilem compunctionem, ut patet de operibus Christi. ideo nimirum omnes fideles, qui sunt filii Israel, hunc adorant. et racio adoracionis fuit ex

3 uve A (sic) CD	om. Bd, in margine adscripsit B ² 13 est finaliter propter B ^d CD	vue 14 B ⁴ (vel B ⁵)
in marg. notavit tribus Juda fuit aliis solemnior quoad mundum		
16 quoad mundum sic fuit spiritualiter solemnior	om. C	
18 LXXVII cuncti codd.	20 secundo emendavi auctoritate Scripturae Sacrae usus	20 in lacuna postea ad-
didit A	om. BdC	lacuna D
24 eius (expunctum) suis A		22 3 ^o A

hoc precipue, quod post passionem tamquam catulus leonis mortuus secundum corpus protriduo quievisti, ad predam || pociorem, spoliando thartara, secundum animam fol. 113^b ascendisti. quamvis enim iste fuit descensus localis, tamen fuit ascensus spiritualis quoad viam tendendi ad celum et quoad actus militaris strenuitatem. nam simul per sanctum triduum existens secunde nature create quievit in sepulchro, tamquam qui prius rugiit, ut exponitur supra capitulo undevicesimo. et secundum animam tamquam leena rapuit catulos de inferno. sed numquid credimus, quod resurget, cum corpus et anima ad complecionem sue milicie sic fuerint separata? constat, quod sic, cum sit gigas gemine substancie. ideo cum sit persona eterna, ille idem suscitabit se ipsum, cum Joh. decimo vere dicit: potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.

*Holy Scripture
explains itself*

et si queritur evidencia ad hunc sensum octuplicem, dicitur, quod fides scripture. nam secundum apostolum Rom. quinto decimo: quecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, et Act. decimo dicitur: huic omnes prophete testimonium perhibent. videat igitur protervus concordias scri-

2 po (*linea deletum*) quievisti A 3 tartara sursum
ascendisti C tartara secundum animam quievisti (quivisti
expunctum) ascendisti D 9 18° B^d lacuna AD; C lacu-
nam inter supra et capitulo exhibit 11 non resurget
B^dD; A, expuncto non 13 gigas gemine
in rasura posuit in fine lineae B², gemine, quod novam line-
am incipit, expunxit 22 10° in loco raso postea sup-
plevit A vel A¹ 22 peribent B^d prohibent B^d

9 cf. *supra* II pag. 100 sqq. 13 cf. *De Bened. Incarnat*
cap. I pag. 9; *cap. VIII* pag. 126: *Christus est gigas ge-*
mine substantie, scil. deitas et humanitas — ideo dicitur
humanitas ad sensum expositum accidens verbo dei; ter-
minus ortus est ex mystica interpretatione Gen. 6,4 et Psal.
19,5, qui loci in unum conflati sunt ab expositoribus; inde
*ab Ambrosio (cf. *Opp. I* vol. 2 pag. 862) et Augustino (cf.*
Opp. tom. VIII 630) terminus in usum ecclesiae transiit
15 v. 18 20 v. 4 21 v. 43

pturarum cum exposicionibus doctorum nostrorum et scrutetur, si alicubi propheta Jacob dixit testimonium de Christo expressius, vel si alius sensus fictus sonat ad literam et modum loquendi scripture consonancius. sed quia contemporanei prophete Jacob possent quesisse, quando hec fierent, cum omnes circa adventum messie langwerant, ideo statim subiungit: non auferetur sceptrum de Juda etc.

pro cuius intellectu notandum, quod Jacob scivit de tribu Juda regem futurum in David et ceteris. in cuius signum Aminadab de tribu Juda, merendo ius primogeniture, primo intraverat mare rubrum, ut alias exposui.

secundo notandum, quod sceptrum, quod est regia potestas vel dignitas, et ducatus, signans preminenciam regiminis belli dei, erant hic prophetata, competere huic tribui et tribui Levi, sibi adherenti in confessione fidei Christi, cum ille simul Juda i. e. confitens spiritualiter possunt dici. in cuius signum hee due tribus in sorte terre promissionis localiter sunt coniuncte et solis hiis tribibus, regie et sacerdotali, licuit coniugio commisceri ut patet

ex istis tertio elicetur sensus negative pregnantis, quod, quando sceptrum et ducatus ablata fuerint de tribu

*Jesus, the
Saviour of the
Jews and, in a
spiritual sense,
of the predesti-
nate heathens*

² testimonium dixit D, sed ordinem immutavit lineolis superscriptis 10 de tribu Bd tribum ACD 11 B³
in margine addidit Nota, quod Cristus erat futurus de tribu Juda, ideo Aminadab, qui fuit de tribu Juda, primo intravit mare rubrum ius ACD illius B⁴ progeniture (?) A 15 regionis D hec A 21 patet, sequitur lacuna in codd. ACD 22 A² in marg. infer.
cum sig. marg. notavit probacio per cronicas, quod noster Jesus est messias 23 de AD a BdC

⁷ cf. Gen. 49¹⁰ 11 cf. Num. 17; 23; 10¹⁴ et Ex. 14²²; errasse videtur JW (aut librarius), confundens patrem et filium. non ipse Aminadab, sed filius eius Nahesson, princeps filiorum Juda, qui, vexillarius exercitus, primus mare rubrum ingressus est 12 alias: cf. supra I 306⁷ 21 ut patet: sequitur lacuna in libris; quem locum Vet. Test. JW respexerit, haud scio. de matrimonio levitarum lex mosaica nihil definit neque usquam in Thorah aut in ceteris Vet. Test. libris levitae cum reliquis tribubus matrimonia contrahere vetantur; quare opinionem falsam, quae in lacuna latet, ex patrum ecclesiae, qui dicuntur, traditione assumptam esse suspicor 22 pregnantis: cf. supra pag. 225²⁶

Juda sic intellecta, tunc veniet mittendus a patre, Cristus promissus patribus. nec solum salvabit Judeos carnaliter, sed gentes predestinate expectant redempcionem per eum, ut deducit apostolus Rom. quinto decimo ex scriptura quadruplici. et omnes ille, ut dicit Rom. secundo, sunt Judei spiritualiter.

unde patet legenti cronicas, quod a tempore David usque ad tempus transmigracionis sub Joachym, ut patet Jerem. vicesimo secundo, et gaudebat tribus Juda sceptro continue et expost regulatus est populus ducatu sacerdotum tribus Levitice, ut patet ex processu libri Machabaeorum. et iste ducatus duravit usque ad regnacionem Herodis Ascalonite, occiso Antigono, qui ultimo principatus est de genere Judeorum, ut diffuse || declarat fol. 114a Magister Historiarum in principio historie ewangeliorum ex libro Josephi. quamvis enim Herodes quatuor annis precedentibus adventum Cristi coronatus est Rome ab imperatoribus et senatu, tamen primo in anno, quo conceptus est Cristus, regnavit pacifice in Judea et Jonathan summum pontificem ordinavit, occiso Ircano. et evidenter creditur, quod circa anunciaciōnē beate virginis statim, postquam venit Cristus, regnavit Herodes primus, alienigena in Juda.

*The hebrew term
שִׁלְחָה
explained*

sed contra hoc instatur multipliciter. primo per hoc, quod veritas litere hebraice habet: donec veniat Sylo,

2 a patribus *D* salvabit *omiserunt A, addidit in marg. A²* 3 peccati redempcionem *D* peccati (*expunctum*) redempcionem *A* 10 et *om. B^d, int. lin. add. A* 12 regna (*expunctum*) duravit *D* 19 est *om. B^d, in marg. emendavit B²*; et sic frequenter per totam ultimam tractatus partem, in qua licentia librarii *B^d* admodum grassatur; iam hinc omittam testari, ubi *B^d* primo mendose scripsit, deinde errata correxit 20 yrcano *A*, sed irca primae syllabae superscripta sunt yrcano *B^d* hyrcano *C* 24 *A²* in marg.: contra dicta

4 v. 9—12

5 v. 29

9 v. 18 sqq.

11 cf.

I. Macc. capp. II sqq. 15 Magister Historiarum cognomen est Petri Comestoris, qui floruit Parisiis ca. annum 1170, auctoris Historiae Scholasticae (cf. edit. an. 1500, quae exstat in Bibl. Reg. Publ. Dresd. [Exeg. A 29] cap. XIII sqq.); vide plura de eo supra pag. 1101; cf. Matthew, Unpr. Engl. Works pag. 211; 489; Polem. Works 454 25 Gen. 49¹⁰

qui fuit viculus, in quo Saul unctus est, primo Reg. decimo. et ibi dicitur Roboam prepositum super decem tribus, Reg. duodecimo, sed sentencia sequens non consonat tali loco, ubi inastutive dicitur: et ipse erit expectacio gencium etc. nam Sylo pro loco est femininum, et gens simpliciter sumitur solum pro gentilibus in veteri testamento, qui solum expectarunt redempcionem a Christo. nec processus expositus consonat huic loco. ideo translacio caldaica, quam Judei approbant, habet: donec veniat Cristus. item unde evidencia Judeis vocare Cristum, eis promissum, messiam i. e. missum, et non erit evidencia quietans, antequam descendant ad dictam autoritatem Jacob. Sylo enim interpretatur amissio, translata dimissio vel restitucio, que omnia consonant in sapiencie dei inanicionem, in eius missionem et libertatis humane restitucionem. ideo signanter posuit nostra interpretacio sensum Sylo.

nec valet secunda obieccho, qua dicitur, dignitatem illam intercisam a tribu Juda pro Saul et Roboam, quia illis non potest aptari completa autoritas, nisi fictioni alteri fabulose. item ille magnus patriarcha Jacob congregavit filios suos, ut nunciaret eis futura in diebus novissimis. per quod dictum solent prophete accipere etatem ultimam mundi. multo autem Saul precessit

The messianic idea prevalent at the time of the Kings,

1 primo *om.* *D; A*, sed in marg. addidit *A¹* 2 pre-
positum corr. *A* 4 masculine *CD*, (?) masculine, masc-
tive) *B^dC*, (?) *D* 5 lo *A*, sed superscripto co in loco emendatum
gentes *B^dC*, (?) *D* 11 eius *B^d* est *D* 18 dig-
nitatem corr. *A* 19 per *B^dC* 24 modo *CD*, (?) *AB^d*

1 viculus diminut. a *vicus*; cf. I. Sam. 10₁ *Saulum regem a Samuele in viculo*, cui nomen Silo fuit, unctum esse, ex Vet. Test. demonstrari non potest. Silo loci cuiusdam nomen fuisse eoque oppidum, quod I. Sam. 1₃, 2₁₂ et saepius commemoratur, significari, tam rabbini quam commentatores recentes Teller, Eichhorn, Tuch, Diesel, Baum, von Hofmann sibi persuaserunt; hic Saulum unctum esse, JW propterea suspicatus esse mihi videtur, quod I. Sam. 9₁₂ de sacrificio quodam agitur neque id secundum legem alio loco nisi apud Jehovahae aedem offerri licuit. haec quoque JW*i* opinio (cf. supra pag. 257₂₁), cum a Vulgata recedat, nescio an patrum ecclesiae vel scholasticorum traditione petita sit
3 I. Reg. 12₂₀; II₃₀ 4 inastutive = imprudenter
Rom. 15₁₂; Matth. 12₂₁

illam etatem circiter per duo millia annorum, ut recitat dominus Ardmacanus libro tercio De Questionibus Armenorum cap. tercio. nec est verum, quod tam regnum quam ducatus precisus est de tribu Juda pro illis temporibus, quia David duxit populum tempore, 5 quo Saul tyrannizavit et tempore Roboam regnavit Jeroboam in Judea. ideo signanter dicitur in scriptura copulative: non auferetur scepter de Juda ante etc., quia tunc utrumque foret ablatum.

*under the
Maccabees*

et per hoc patet, quod non obest replicatio tercia, 10 qua replicatur de ducatu Machabeorum, diu ante adventum Cristi cessante regno, sicut Jeremias predixit vicesimo secundo capitulo. nam ducatus continuatus est in eis, qui conmixti erant cum Judeis sicut tota cognacio tribus Benjamyn, tribus Jude, et sacerdotum post 15 captivacionem decem tribuum remanencium || in Judea. f. l. r. 14b nam tota illa gens rexit hereditatem Jude, et capitales credit Ardmachanus natos carnaliter de hac tribu. sed satis est, quod regant regnum tribus Jude et spiritualiter sint Judei.

et cum non sit credibile, quod tantus propheta con- 20 gregaret filios suos in fine vite sue nisi propter valde notandum misterium et revelationem, quam ipse tunc sicut ante habuit de messia, et omnes illi ad hoc summe attenderant, restat videre in confirmacionem dictorum, quomodo residuum autoritatis debet intelligi. 25

non enim credi debet, ipsum dixisse delire vel infructuosam sentenciam. postquam igitur dixerat, ipsum esse expectacionem gencium, exprimit per tres pro-

¹ recitat corr. A ex replicat ^{replicat B^d, in correctura D}
^{2 B^d in marg.: Ardmacanus 9 etc. A tunc B^dC, in}
^{correctura D 12 sicut in corr. A 16 A² in marg. infer.:}
^{Solucio obiectum contra hanc sentenciam 21 B⁴ (? B⁵)}
^{in marg.: nota prophetas de adventu messie in antiqua lege}
^{22 ipse ante etc. sicut ante habuit de D, lectio aperte vitiosa}
^{24 intenderant B^d A² in marg. super. fol. II 4^b cum sig.}
^{marg. adnotavit Expositio propositionum de prophecia Jacob}
^{supradicta 27 ipsum in correctura A Cristum B^dCD}

² Richardi, episc. Armachani, librum De Quest. Arm. conferre non potui, quippe qui in Bibl. Reg. Publ. Dresdensi non exstet; vide supra I 2177 13 v. 5 sqq. 26 delirus idem ac mente captus, insaniens 28 cf. Gen. 49 10

posiciones sequentes congregacionem et construcionem
sue ecclesie.

per hoc igitur, quod dicitur, Judam ligare ad vineam pullum suum et ad vitem asinam suam, s notatur congregacio in unum corpus ecclesie ex gentibus et Judeis, ut dicit ewangelista Joh. decimo. vinea enim vocatur ecclesia, Ysa. quinto, et ipse, qui est capud ecclesie, dicitur Joh. decimo quinto vitis vera. pullus autem et asina, quibus Cristus insedit versus Jerusalem, ut legitur Matth. vicesimo primo et Joh. duodecimo, signat mistice gentes et Judeos, capitii ecclesie in unitatem fidei colligandos.

secunda autem proposicio, qua dicitur, quod lavabit vino stolam suam et sangwine uve pallium suum, exponitur de consiliis ewangelicis et preceptis. superiores quidem ecclesie, ut clerus et viri apostolici, qui Christo propinquius sunt ligati, lavantur puriori lege caritatis, servando consilia, remociores vero discipuli Christi, signati per pallium, mundantur rudimentis legis, eis a sacerdotibus expressatis. aquam igitur, que fuit lex gentilium, convertit Christus in vinum in nupciis ecclesie, ut patet Joh. secundo, quando docuit, eos dimisso ritu gentilium calore caritatis, generantis bonos spiritus levefactos ad currendum et subtilitates ad vivendum ad celestia aspirare. et ad hunc sensum dicitur Cant. quinto: bibi vinum meum cum lacte meo. unde isto vino mero caritatis inebriantur karissimi, ut dicitur Cant. quinto. in ista igitur lege lavantur, quos Christus induit, a rubigine peccatorum, sive contrahatur a carne ut coccinum, sive a terrestribus sicut vermiculus, ut loquitur Ysa. primo capitulo.

1 dicit <i>BdD</i>	dicitur <i>corr. A</i>	4 decimo <i>scripti</i>
11º <i>codd.</i>	5 <i>A¹</i> in marg.	5º. <i>quod, ni fallor, ad Jesaiam</i>
laudatum respicit	IIº <i>codd.</i>	7 incedit <i>Bd</i>
(expunctum) fidei <i>A</i>	14 esse ut <i>D</i>	10 ecclesie
ut <i>A</i>	22 subtilitas <i>Bd</i>	esse (expunctum)
raso posuit <i>A</i>	28 coccinum <i>D</i>	25 mero in loco

1 cf. Gen. 49 ₁₁	4 v. 16	5 v. 1; 7	6 v. 1
8 v. 7	v. 14	11 cf. Gen. 49 ₂₅ sqq.	cf. similem dis-
229/30	20 v. 7 sqq.	24 v. 1	putationem de prophetia Gen. 49 de Iuda prolata supra I
		26 ibidem	29 coccinum
vel coccum = color ruber, coccineus		29 v. 18	

quoad ultimam propositionem, qua dicitur: pulchriores sunt oculi eius vino et dentes eius lacte candidiores, describuntur apostoli, fundamenta ecclesie, qui eciam vocantur Psal. octogesimo septimo montes sancti, porte Syon et multis talibus nominibus in scriptura. per istos itaque tamquam speculatores dirigitur corpus ecclesie, et ad literam vinum est oculis tam intrinsecus quam extrinsecus || medicina.

fol. 114c

et ex eadem consideracione vocantur dentes ecclesie, cum masticant et preparant sibi cibum spiritualem verbi dei. et sic inest eis subtilitas in intellectu, dum levefacti, que sursum sunt, sapiunt et mundicia in affectu, cum non predican propter putredinem temporalium, sed ut sequantur agnum in albis, quocunque ierit. unde Cant. quarto vocantur oculi et dentes ecclesie, nec credo, quod notans circumstancias scripture imponet propheticie Jacob predicte tam pertinentem alium sensum catholicum.

2. Interpretation
of Dan. 24-6

secunda autem prophecia scripture veteris, limitans descripciones messie ad Jesum, quem colimus, est illud Daniel secundo de somnio Nabugodonosor, cui apparuit quadripartita statua, signans quatuor monarchias, ita quod caput aureum signat regnum Assyriorum, ut Daniel exponit ibidem, secundum regnum, signatum per pectus et brachia de argento, fuit regnum Persarum et Medorum, et tertium regnum, signatum per ventrem et femora ex ere, fuit regnum Grecorum. nam Dan. octavo legitur, quomodo vidit arietem, ventilantem cornibus contra occidentem, contra aquillonem et contra meridiem,

4 LXXXVI ^o codd. cuncti	6 tamquam corr. A	7 tam (expunctum) oculis A	8 A ² in margine super. fol. 114 ^c
notavit apostoli sunt dentes et oculi ecclesie	13 peccant post putredinem D	15 quarto cap. vocantur B ^d C	18 A ² in marg.: secunda prophecia de Cristo
nabuor D	Nabuchoor A	20 nabugodonosar	20 nabugodonosar
C	24 regnarum A	26 femore A	naubugodonosar

1 Gen. 49 ¹²	4 v. 1; 2	15 v. 1; 2	18 cf. primam supra pag. 254 ²⁰
v. 36 sqq.	26 v. 3 sqq.	20 v. 3 sqq.	23 ibid. 27 ventilare sumitur pro caput movere, inclinare ad ventum

et omnes bestie non poterant resistere ei nec liberari de manibus eius. et post Gabriel exponit hoc de rege Persarum et Medorum, et visionem, qua vidit hircum caprarum, cum uno cornu insigni arietem superantem, exponit Gabriel de rege Grecorum, quod post rei eventus probaverat, ut patet² Dan. *octavo* et primo Machabeorum de Alessandro Magno. quarta vero pars statue, signata per pedes ferreos, exponitur de regno Romanorum, quod lege civili et bellis quatuor cornua orta de Alessandro conminuit et insulas alias multas maritimias subiugavit, ut patet ad oculum et primo-Machabeorum.

unde sequitur in historia Daniel secundo capitulo: in diebus autem regnum illorum suscitabit deus celi regnum, quod in eternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur. conminuet et consumet universa regna hec, et ipsum stabit in eternum. secundum quod vidisti, quod de monte abscisus est lapis sine manibus et conminuit testam et ferrum, es, argentum et aurum. hoc autem quintum regnum, quod Daniel prophetavit, non est facile fingere, esse aliud quam regnum religionis cristiane, viventis insecuriter, conformiter ad statum innocencie.

*The fifth empire,
reaching over
the whole world,
is Christ's*

primo igitur istud regnum ecclesie dicitur ortum in diebus istorum quatuor regnum, quod non potest transferri a predestinatis ad alios. et constat, quod religio cristiana a principio mundi orta est et crevit continue.

² et post *om. A*, addidit in marg. *A¹* ⁵ quod correxit *A* ⁶ probaverant *B^dC* ⁶ *ut (bis) D* ^{post} *Dan. lacuna in omn. codd. invenitur* ¹⁰ primo *om. A*, addidit *A¹* in margine ¹⁰ et postmodum inter lineas addidit *A* ¹⁸ absitus *A*, sed c super si posito lectio-
nem aliorum restituit *A¹* ¹⁸ *A²* in marg. infer.
cum sig. marg. notavit Jesus noster est lapis abscisus de monte
sine manibus ¹⁹ conminuit corr. *A*

² cf. *Dan. 87* ⁶ v. *19 sqq.* ^{cf. I. Macc. 11 sqq.}
¹¹ *cap. 7 sqq.* ¹² *v. 44; 45*

et iterum, cum regnum quintum in eternum stabit, non potest esse nisi spirituale, statui beatorum in expropriacione conforme, sicut vixerunt Cristus et sui apostoli.

tercio, cum comminuit ista quatuor regna, incipiendo a testa, per quam signatur fallax et fragilis dotacio eccliesie, capientis divisionem bonorum imperii, ut alias diffuse exposui, est tercia concordancia de Jesu nostro, quod ipse sit messias promissus. nam viri ewangelici non solum predicacione renunciandi seculo comminuant ista regna, sed merito suo et occasione iniurie, facte ¹⁰ suis predestinatis, deus ipse || comminuit, et convertendo ^{fol. 114d}

*The wealth of
the church stops
the spread of
the gospel'*

filios horum regnum ad religionem suam saltem in fine vite eorum et post civiles dominos incomplete et movendo ad bella intestina, secundum que iusto iudicio se ipsos destruunt. unde si vocata ecclesia fuerit exonerata possessionibus, quibus cece dotata est a potentatiibus, credo, quod regnum seculare micius comminueretur verbo ewangelii, postpositis istis bellis. ¹⁵

quarto, cum specificetur abbas et capud quinti regni per lapidem abscisum de monte sine manibus, ²⁰ videtur ex concordancia scripture, quod signat Jesum nostrum, quem Petrus vocat lapidem offensionis et petram scandali, prima Petri secundo. nam Psal. centesimo duodecimmo de ipso scribitur: lapidem, quem reprobaverunt edificantes, hic factus est ²⁵ in capud anguli. a domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris. mirum valde est, quod Cristus abscisus est de monte, que fuit Maria, terra

14 intelectiva (*linea transversa et punctis subscr. sublatum*) intestina A 19 specifikatur C quid B^d, qui breviatura usus est, legi voluerit, discerni nequit 23 1^a 2° et ps^o postmodum in loco vacuo addidit A scandali petri, sequitur lacuna, tum nam pso 171 (*hoc expunctum*) 117 C scandali petri, sequitur lacuna, tum nam ps. 117° D centesimo duodecimmo emendavi

6 de hac perniciosa ecclesiae dotatione JW frequenter disputavit, cf. ex. gr. *De Ecclesia* pag. 337 16 potentatus = supremus, princeps 23 v. 6—7 v. 22—23

alta virtutibus, et hoc opere spiritus sancti sine manibus, hoc est, cooperacionibus humanis, ut dicit Daniel. et ad istum sensum loquitur Ysaias vicesimo octavo cap. *Christ the corner stone of the Lord's kingdom*
 ita dicens: ecce, ego mittam in fundamentis Syon ¹⁰ s lapidem angularem, probatum, preciosum, in fundamento fundatum. Cristus enim secundum expositionem Augustini super Psal. octogesimo sexto est profundissimum fundamentum sancte matris ecclesie, cui alia fundamenta ut apostoli inituntur. et sicut est primus et humilimus, sic est ultimus atque dignissimus. et ideo nimirum dicitur: factus in capud anguli, connectens parietes ecclesie ex gentibus et Judeis. et eadem sentencia patet specialius Sach. tercio, ubi spiritus sanctus alloquitur Jesum, sacerdotem magnum, ¹⁵ Jesum nostrum singulariter figurantem: ecce enim, ego adducam servum meum orientem. quia ecce, lapis, quem dedi coram Jesu, super lapidem unum septem oculi sunt, et ecce, ego celabo sculpturam eius, ait dominus exercituum, et auferam iniquitatem terre illius in die una. quam scripturam videtur michi non sanius vel pertinencius posse intelligi quam de Jesu nostro, qui fuit servus servorum, oriens ex alto. et iste ostensus est in lapide coram propheta, super quem erant septem oculi, quia ²⁰ septem dona spiritus sancti dicuntur Ysa. undecimo plene et immobiliter requiescere super eum.

conferat igitur scrutator scripture dictum Danielis de

2 sine (*expunctum*) cooperacionibus A 3 A² in marg.
 super. fol. 114^d cum sig. marg. glossavit Cristus est petra
 scandali et lapis offenditionis ysaias ysaias, *tum lacuna,*
 28° B^d 13 A² in marg. infer. fol. 114^d cum sig. marg.
 notavit prophecie Zacharie et Danielis de Christo 9° A 23 iste
 correctum ex ille A ille B^d CD lapidem D 25 2° B^d

3 v. 16 7 cf. Opp. tom. VI 154; 91 13 v. 8—9
 25 v. 2, ubi Spiritus Sancti dona recensentur sic: spiritus
 sapientiae, sp. intellectus, sp. consilii, sp. fortitudinis, sp.
 scientiae, sp. pietatis, sp. timoris domini

lapide quinti regni cum aliis dictis scripture, et non inveniet, cui pertinencius conveniret quam nostro Jesu, qui tempore quinti regni sub Augusto cesare conversacioni seculari maxime contrarie fuerat suscitatus. aliter enim non foret hoc quintum regnum in diebus istorum quatuor regnorum efficaciter stabilitum. quomodo, rogo, conminueretur secularis conversacio per quatuor quadras mundi tam efficaciter et breviter per paucos apostolos nisi in virtute regis huius regni perpetui, de quo Luc. primo scribitur: regni eius non erit finis.

*Interpretation
of Daniel's Son
of Man*

unde Dan. septimo post aliam figuracionem horum quatuor regnorum sic scribitur: aspiciebam ego in visione noctis, || et ecce, cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum perveniet, et in conspectu eius optulerunt eum. istum textum propheticum nemo potest pertinencius, si non fallor, quam de Jesu nostro exponere, qui, sicut ascendit ministerio nubium, sic veniet ad finale iudicium, et sic voluit ostendi in revelacione prophetica.

ille autem est, qui tam crebro in ewangelio vocat se filium hominis, et licet attingat equalitatem antiqui dierum secundum deitatem, tamen secundum infirmitatem carnis, quam de nobis suscepit, optulerunt eum in templo trinitati ad complendum ministerium utriusque testamenti. et ita angeli ministrabant ei in quacunque operacione humana, quam pater dedit ei, ut faciat.

unde ad confirmandum istam sentenciam nature duplicitis in Cristo statim subiungitur: et dedit ei potestatem et honorem et regnum. et omnis populus, tribus et ligwe ipsi servient. potestas eius potestas eterna, que non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur. cui, rogo, potest istud

11 A² in margine dextro (interiore) signum marg. posuit, quod una cum signo ad lin. 13 pag. 265 ad pictio notam in marg. infer. fol. 114^d positam respicit 15 per-
venit B^dC

7 quadrae mundi sunt oblectamenta, quae mundus offert eis, qui eius quadra vivunt 10 v. 33 11 v. 13
28 v. 14

competere nisi Jesu nostro, deo et homini? ipse enim dicit Matth. ultimo: data est michi omnis potestas in celo et in terra. aliter enim non posset conminuere quatuor dicta regna nec exaltando suos deprimere initios, et potestatem istam honor consequitur, quia Phil. secundo scribitur: dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur celestium, terrestrium et infernorum et patet, quod abeundo in regionem tam longinquam est depositus accipere sibi regnum.

cui, rogo, potest competere hec triplex servitus, hec eterna potestas et regnum tam incorruptibile nisi illi, quem Johannes vidit in Apocal. undevicesimo habere in femore suo scriptum: rex regum et dominus dominium.

si igitur Jesu nostro ista convenient, quid oportet, expectare infideliter aliud anticristum? unde Dan. septimo statim describitur anticristus per cornu, ortum tempore quarti regni. aggregatum enim ex nostris potentibus est horribilis, crudelius atque rapacius, quia, computando paganos et nostros nomine cristianos, non legitur minor collectacio pro temporalibus tempore precedenti. decem igitur cornua est universitas nostrorum temporalium dominorum et cornu, ortum ex decem cornibus, habens oculos et os loquens grandia contra excelsum, et sanctos altissimi conterens putansque,

2 Matth. ultimo *om. Bd, addidit in marg. B⁶* inter dicit et data lacuna exstat in C 3 enim AC vero BdD 8 inferiorum (?) Bd 11 hic A 13 in *om. BdC* 19° in loco vacuo postmodum supplevit A lacuna CD 9° inter lineas superscripsit Bd et B⁶ in margine proposuit vel 19 17 anticristum CD 18 A² in marg. infer. fol. 115^a cum signo 'marg. notavit de Anticristo D¹ in marg. exter.: Nota de anticristo 22 maior CD concalcacio C 24 cornubus BdCD 25 grandia in correctura D excessum A, sed e syllabae ces superscripsit idem

2 Matth. 28₁₈ 6 v. 9—10 13 v. 16 18 v. 20
22 collectacio *idem ac certamen, lucta* 25 cf. Dan. 7₂₅

quod possit mutare tempora et leges. utinam non sit capitaneus cleri dotati temporalibus dicti dominii aggregatil

*Interpretation
of the Antichrist
as the pope*

sic enim preconizat cleris noster dominum papam, ut dictum est capitulo octavo blasphemando. signum autem huius periculi est illud Ysa. quinquagesimo nono: conversum est retrorsum iudicium, et iusticia longe stetit, quia corruit in platea veritas, et equitas non potuit ingredi, et facta est veritas in oblivionem, et qui recessit a malo, prede patuit. utinam talis anticristus non destruat regna borealia, occidentalia et orientalia, sicut infecit Assiam, Africam et Europam! constat michi, quod, licet regnet per tempus et tempora et dimidium temporis, tamen divinum iudicium necessitat, ut auferatur dicta potencia et conteratur et dispareat usque in finem.

*Who fights
Christ's law is
of the Anti-
christ's party*

sed relinquendo ista membris ecclesie, quibus datum est exponere prophecias, certum est ex fide scripture, quod, quicunque secularis vel clericus maxime || obviat fol. 115g Cristi legibus, hic est potissimus anticristus, et quecunque periodus vel annus dimissus fuerit sibi ad suam tyrannidem, dicitur ad sensum propheticum omne tempus. unde creditur, quod Daniel per tempus intelligit totam periodum, in qua deficit ecclesia a tempore sue prime dotacionis usque ad tempus, in quo prevaluit Machometus; et per tempora intelligit varietatem temporum abhinc usque ad tempus, in quo domini seculares reputant concorditer elemosinas, quas pauperibus tribuerunt; et per dimidium temporis intelligit residuitatem temporis, per quam cleris per fucum sue excommunicationis et censurarum fulmen contra benefacientes eis per ablacionem fomenti sui facinoris stulte recalcitravit.

⁴ 8 ^o postea in loco vacuo addidit B ^d		lacuna
in ACD	7 si (expunctum) longe A	12 michi inter
lineas additum A	13 et in correctura A	14 ut ACD
quod B ^d	22 unde Daniel ut creditur per C	23 de-
fecit B ^d C	31 recalcitrant AC	

4 cf. supra I pag. 184 sqq. 5 v. 14—15 28 resi-
duitas = residuum 31 recalcitrat sumitur pro repugnat,
resistit

sed quomodo cunque sit de ista sentencia, certum est ex sensu prophetico Danielis, quod Jesus noster sit ille magnus propheta, quem deus patriarchis salvatorem promiserat.

5. tercio principaliter ad istud arguitur per propheciā <sup>3. Interpretation
of Dan. 9 v. 1ff.</sup> Dan. nono, ubi post humilem confessionem Danielis instar Marie Gabriel apparuit viro desideriorum, eum instruens sub hiis verbis: vir Gabriel, quem videram in visione principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini, et docuit me, et locutus est michi, dixitque: Daniel, nunc egressus sum, ut docerem te et intelligeres. ab exordio precum tuarum egressus est sermo. ego autem veni, ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es. tu autem animadverte sermonem et intellige visionem: septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, et consumetur prevaricatio, et finem accipiat peccatum et deleatur ini-
quitas et adducatur iusticia sempiterna et impleatur visio et prophecia et ungatur sanctus sanctorum. scito igitur et animadverte: ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem, usque ad Cristum ducem ebdomades septem et ebdomades sexaginta due erunt. et rursum edificabitur platea, et muri in angustia temporum, et post ebdomadas sexaginta duas occidetur Cristus, et non erit eius populus, qui eum negaturus est, et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis eius vastitas et post finem belli statuta desolacio. confirmabit autem

⁷ A² in marg.: nota hanc propheciā Danielis 9 e principio AB^d in principio C principio D 11 Danieli codd.
¹⁶ 7° in corr. A septem B^dCD 19 accipiat in corr. A
²⁴ septima AB^d 25 62^e in rasura correxit A 72^e B^dCD
²⁷ 72as B^dC 30 eis D 31 autem om. D

6 v. 21 sqq.
publica

26 platea = ager incultus aut via

pactum multis ebdomada una et in dimidio ebdomadis deficit hostia et sacrificium, et erit in templo abhominacio desolacionis, et usque ad consumacionem et finem perseverabit desolacio.

*The mystery of
Daniel's pro-
phesy*

in isto textu primo notandum, quod propter dignitatem ewangeliste et capacitatem prophete desiderantis et specialiter propter autoritatem sponsi Cristi, suam ecclesiam informantis, magnum latet misterium in hiis verbis. et ideo in scriptura sacra premittuntur tot preconia et magnifice circumstancie ad eorum sentenciam attendendum.

*Interpretation
of the term
'ebdomada'*

secundo notandum, quod de quantitate ebdomadarum est dissensio et diffusa exposicio apud multos. exposicio tamen, proposito eventus et modo loquendi scripture plus consona, est intelligere per ebdomades abbreviatas septenariis annorum lunarium, qui sunt breviores undecim diebus annis solaribus, ita quod ebdomadas annorum lunarium sit septem anni lunares, ad modum loquendi scripture, Gen. undetricesimo, ubi Laban dixit ad Jacob: imple ebdomadam dierum huius copule, || vocans ebdomadam dierum septem annos, quibus Jacob consequenter serviverat pro Rachele. correspondenter vocat ebdomadam annorum septenarium annorum iuxta modum loquendi scripture, Lev. vicesimo quinto: numerabis, inquit, tibi septem ebdomadas annorum, id est, sepcies septemque simul faciunt annos quadraginta novem, et annus quinquagesimus sequens dicitur iubileus, ita, quod, sicut ebdomas dierum dicitur septem anni, sic ebdomas

1 edi (*expunctum*) ebdomadis A ebdomadis B^dD
ebdomada C, sed da *expunxit* et s superscripsit idem
13 exposicio ACD cristo B^d 16 septeriis A
seperiis B^d septenarius D 17 ebdomas B^dCD
21 A² in marg. super. fol. 115^c notavit Exposicio prophecie
Danielis de Cristo. de 70 ebdomadibus 29 dierum om. D
sic ebdomas annorum dicitur etiam septem anni om. B^d

annorum dicitur eciam septem anni et septem ebdomade dicuntur equivoce sepcies septem anni. nec oportet querere rationem vel proporcionalem consequenciam in hiis dictis, quia sic loquitur scriptura patriarcharum, qui ⁵ septenario sunt affecti.

tunc dicitur tercio, quod Gabriel, qui nunciavit Marie Cristi incarnationem, nunciavit huic prophete in octava sua visione incarnationis multiplex misterium.

sed de incepcione computacionis horum annorum est ¹⁰ diversitas apud doctos. Beda enim videtur incipere ab exitu sermonis, qui dicitur vicesimus annus Arthaxarsis, in quo Neemias, pincerna eius, impetravit ab eo licenciam, ut reedificaretur Jerusalem. et sic mortuo rege et tardante populo propter divisionem et persecucionem ¹⁵ fluxerunt quadraginta novem anni, antequam edificata est Jerusalem in magna angustia, ut patet Neemie quarto. sed abhinc fluxerunt usque ad nativitatem Cristi septuaginta due ebdomade annorum lunarium, que constituunt annos quadragecentos nonaginta. alii autem sic calculant, ²⁰ quod usque ad Cristi predicacionem, alii, quod usque ad eius passionem, et alii, quod prius se extendit iste numerus annorum, sed omnis recta calculacio sine differencia notabili terminat tempus ad Jesum nostrum. tunc autem fuit summa prevaricacio consumata occiso ²⁵ Christo et peccatum originale soluto precio et baptismo

What is to be understood by the 'Seventy-Weeks'

3 proporcionem (? proporcionalem) *in fine corr. A* consequenciam *AD* quamque *Bd* lacuna *C* 7 mare *Bd* 11 archartis *A* *in textu*, *sed in margine A²* proposuit aliam formam addens vel arthaxarsis archaxarsis *Bd* arthaxarsis *C* arthaxarcis *D* 12 neomias *AD* 13 reedificeretur *D* 17 7²⁰ *Bd* 18 anni (*expunctum*) ebdomade *A* qui *Bd* 19 490 *om. A*, addidit *in margine prima manus vel A¹* lacuna *B*, *sed B¹ in margine 490 vel 504* 490 *C* *om. D*, *sed D² in margine 490* alii *om. Bd* *inter* calculant *et* quod locus rausus *D* 21 prius *AD* post *BdC* 25 predicto (*expunctum*) precio *A*

*The vision of
Daniel, realised
in Jesus,*

introducto, habuit finem quoad careciam medicine complete. tunc enim deleta est iniquitas actualis, et introducta est iusticia sempiterna, visio prophetica est impleta et non amplius repetenda, cum sanctus sanctorum, qui est finis huius visionis, advenerit et post occisionem Cristi non negabitur a suis ut ante, sicut patet de Petro et ceteris apostolis, sed eciam quadragesimo secundo anno post Cristi ascensionem populus Romanus destruxit civitatem, ut patet de Tyto et Vaspasiano, Cristo ducente eorum exercitum. et sic finis Jerusalem erit vastitas in depopulacione civitatis ut post finem belli, quo occidentur multa millia Judeorum, ut patet per Josephum de Bello Judaico, et post, Judeis volentibus reedificare Jerusalem, Romani destruxerunt eam funditus. et tunc fuit desolacio consumata.

confirmavit autem Jesus noster in ultima ebdomada annorum illa, que pepigit patribus antiquis, et in secunda medietate illius ebdomade, scilicet tribus annis cum dimidio a decollacione Johannis baptiste, Cristo predicante et passo, cessavit hostia et sacrificium paulatice in templo et paulo post mortem Cristi complecius post destruccionem Jerusalem et edificacionem nove a gentibus statim post annum quadragesimum secundum ab ascensione habitabant in Jerusalem nova cultores ydolorum, quem cultum propheta vocat abhominacionem desolacionis. || et illam dicit durare usque in finem.

*is not to be ful-
filled in later
times*

cum igitur tota ista prophecia impleta est de Jesu nostro ante hunc diem per mille trecentos annos et amplius, quomodocunque Judei calculaverint, ad quid expectant alium, cum non poterunt esse duo tales, ymmo dispersio eorum inter gentes pro occisione Jesu nostri, cessatio unionis pontificum in Jerusalem, cessacio

9 vespesiano A	vespasiano C	11 in om. A
20 cacraficium D	22 inter nove et a locus rassis invenitur in D	26 A ² in marg. super. adnotavit argumenta de Jesu nostro, quod sit messias contra Judeos continue infra
30 potuerunt (?) A		32 potentiam C

18 medietas hic significat dimidiā partem temporis

visionis prophetice et concordancie omnium prophetarum in domino Jesu Christo, ut patet in processu ewangelii. sic enim captivati sunt Judei semper proporcionaliter ad delictum, ut patet Baruc quarto, nec est fingendum s aliud capitale delictum huius captivacionis tam diutine, nisi Cristi occisio. videtur, quod oportet, eos confiteri, hoc delictum esse proporcionabiliter magis grave quam delictum, pro quo captivati sunt septuaginta annis tempore Jeremie. verumptamen cum Jesus noster dixit tam 10 sepe, se esse Cristum, promissum in lege, si hoc falsum fuerit, meruisserint occidendo eum, cum legem Deut. his wonders and octavo decimo cap. complevissent. non igitur tanta miracula fuissent facta et tanta fides per totum mundum of the gospel ab eo seminata, si fuisset pseudopropheta.

item ex propheciis et racione messias promissus debet esse virtuosissimus homo, mundum contempnere summa pauperie et persecuciones ac iniurias mitissime tollerare, ut patet Sach. nono quoad pauperiem, Ysa. quinquagesimo tercio quoad miticiam, ut allegatur Matth. 20 vicesimo primo, et Ysa. quinquagesimo tercio quoad tolleranciam passionis.

non igitur valet eis, expectare alium messiam pro mundi gloria vel prospera acquirenda, cum secundum fidem scripture eorum ipse predicans virtutes liberavit 25 populum a peccato, non omnem, sed si quis wlt ipsum sequendo mundana deserere.

2 nostro Jesu <i>BdC</i>	in <i>AD</i>	ex <i>BdC</i>	4 4º in
<i>lacuna postmodum addidit aliquis A (? A¹)</i>		<i>lacuna CD</i>	
<i>om. Bd</i>	6 cristo occiso <i>Bd</i>	7 esse proporcionaliter	
super. cum sig. marg. <i>A¹</i>		<i>marg. A, addidit in</i>	
<i>teronomii facta Bd</i>	11 deut. corr. <i>A</i>	13 deut.	
<i>rexit ex 5º A</i>	15 propheticis <i>AD</i>	18 9º cor-	
<i>5º C</i>	19 53º in <i>lacuna post-</i>		
<i>modum addidit A¹</i>	<i>lacuna BdCD</i>	<i>20 21º in</i>	
<i>lacuna poste addidit A¹</i>	<i>om. BdC</i>	<i>lacuna D</i>	
53º in <i>lacuna poste supplevit A</i>	<i>om. BdC</i>		
24 predictas <i>Bd</i>	<i>perdictas C</i>	25 si quis <i>AD</i>	
qui <i>BdC</i>			

4 v. 6 sqq.	5 captivacio <i>hic sumitur pro direptio,</i>		
<i>abductio</i>	12 v. 20	18 v. 9	19 v. 2 sqq.
20 v. 5	v. I		

unde per huius oppositum optime cognoscitur anti-cristus.

item cum oportet, messiam occidi a Judeis et ipsos exinde destrui, ut patet Dan. nono, Sach. undecimo et Psal. centesimo nono, videtur, quod, expectando alium s messiam, oportet, eos confiteri, se expectare unum alium, summe bonum et summe eis gratum, quem ad sui confusibilem dampnacionem oportet eos occidere, quod verecundum facinus tam palam perante concedere quilibet naturaliter abhorret.

ex istis colligitur, cum Jesus noster sit deus et homo, qui docuit per utrumque testamentum suum, quod *Jesus, the Christ of the Old and New Testament, is the end of the law and ceremonies* impresenciarum cessarent legalia, illaque cessacio sit delectabilis et racionabilis, quilibet pius fidelis acceptaret cessationem huiusmodi leviori, suaviori et perfecciori ¹⁰ ritui initendo.

CAPITULUM TRICESIMUM ALTERUM.

Epilogus: the standard by which to judge heresy is solely Holy Scripture

Postremo incidentaliter ad tractatum De Veritate Scripture restat tractare de heresi.

scriptura enim est regula, per quam optime discerni ²⁰ potest heresis a suo opposito, ymmo, ut pertinencius loquar, non nisi per noticiam scripture est heresis cognoscenda.

ex quo patet, quod solum ad theologum pertinet de heresi iudicare. si enim legista vel decretista ex suo officio discernit de heresi, hoc est, in quantum theologus, et ut de sensu ac contrarietate scripture fuerit a theologis informatus.

5 CVIII^o codd. cuncti
postmodum correxit A
ultimae cap. 31 miniativit
Cap. 31^m in marg. CD

15 suaviori *in loco raso*
16 Cap. 32um A *in fine lineae*
18 Cap. 32^m *in marg. Bd*
28 informans C

4 v. 26 sqq. v. 4 sqq. 5 v. 2 sqq. 7 con-
fusibilem *idem ac ignominiosam* 13 impresenciarum
contractum ex in praesentia rerum = nunc

fol. 116^a declaravi || autem libro quarto cap. septimo, quod 'heresis est dogma falsum, scripture sacre contrarium, pertinaciter defensatum'. quamvis enim secundum Augustinum in libro suo De Heresibus capitulo finali 5 difficile vel impossibile sit nobis, totum ambitum heresum agnoscere, tamen possumus sub quadam diffinizione analoga ipsam describere.

Definition of heresy

notando primo, quod heresis est illud, quo infidelis formaliter denominatur hereticus. ex quo patet, quod 10 heresis non est falsitas ex parte rei, sed mala disposicio in actu vel habitu, qua infidelis sentit contra fidem catholicam. et patet, cum tota scripture sit vera, continens in se omnem veritatem, ut dicit Augustinus epistola quarta Ad Volusianum et in fine secundi De 15 Doctrina Cristiana, quod 'non est heresis, nisi fuerit falsum, scripture sacre contrarium', nec censetur hereticus, nisi defendat in verbo vel opere falsitatem, nec nuda

Its formal nature and meaning

¹ A² in marg. super. fol. 116^a cum signo marg. notavit quid est heresis D² in marg. exter.: descripcio heresis 8 notando in exitu corr. A 16 consequitur B^dC

¹ De Civ. Dom. lib. II (i. e. Summae lib. quartus) cap. VII pag. 58: cum scripture sacra sit fides catholica, que est sermo dei et sic veritas . . . palet, quod heresis est dogma falsum, doctrine Christi contrarium, . . . oportet tertio ad ultimum complementum heresis, quod sit perlinaciter defensatum; cf. etiam quae loco laud. de hac materia JW egregie disputat (pag. 58—64) 2 cf. supra pag. I 136; 369 3 hanc haeresis descriptionem JW Lincolnensi debere videtur; cf. De Civ. Dom. lib. I cap. XLIII pag. 393: nunc autem bulle papales, inquit Lincolnensis, sunt hereses, contra quas omnes Christiani et specialiter fratres viriliter se exponerent . . . quod autem bulle huiusmodi sunt heretice, ex hoc edocet, quod heresis descriptive est 'sententia falsa, palam edocita, scripture sacre contraria'; cf. Matthaeus Paris, Hist. Angliae a. 1253 vol. III 145 sqq. (ed. Sir Fred. Madden); Chronicum maius, vol. V 400 sqq. (ed. Luard); cf. etiam Epist. Lincolnensis pag. 437 n. 7 (ed. Luard) 4 cf. Opp. tom. X 30—31 i. e. cap. LXXXVIII 13 cf. Opp. tom. II 534 (Epist. CXXXVII) 15 cf. ibid. III 52 sqq. (cap. XXV)

defensio instantanea facit hereticum. ideo oportet, quod dogma suum sit pertinaciter defensatum.

*Distinction is
to be made
between heresy
and false dogma*

sed contra istud instatur primo per hoc, quod multi sunt heretici, dum dormiunt, tacent vel veritatem enucleant. et cum impossibile sit, quemquam fore hereticum sine heresi informante, videtur, quod non congruit generi heresis, esse dogma falsum.

hic dicitur, quod in isto genere tam Greci quam Latini concordati sunt, ut declaravi ex Lincolniensi.

unde pro solucione obiectus notandum, quod dogma est comune ad omnem doctrinam bonam vel malam, sive per quocunque signum, sive per rem dogmatizatam ostensum fuerit.

secundo notandum, quod, cum omnis res naturalis naturaliter dicit se ipsam, ut patet quinto decimo De Trinitate, patet, quod omnis infidelis in opere vel sermone false dogmatizat continue, dum est talis, quia dicit falsum habitum suum uno modo vel alio. et cum omnis talis sit hypocrita, volens instinctu diaboli vel explicite vel implicite pervertere partem ecclesie in quelam sui erroris, patet, quod secundum rationem dogmatizantis dicit falsum, et per consequens malus habitus suus, qui est hereticus, est dogma falsum.

per hoc patet tertio ad obiectum. nam infidelis in quolibet trium casum tactorum ostendit dogma falsum, cum naturaliter dicit se ipsum, cuiusmodicunque est. verumptamen propter famositatem wlgus non vocat dogma, nisi fuerit sermocinalis doctrinacio sibi nota.

¹ A² (vel A⁴) in marg.: primo arguitur ⁵ fore C,
in correctura A esse B^dC ⁶ congruit corr. A

¹⁰ inter pro et obiectus B locum rasum exhibet, quem B¹
expleri voluit addito in marg. soluzione ¹² per hoc

quocunque D, A expuncto hoc pro B^dC ¹⁴ naturalis C om. B^dD; A, sed A¹ in marg. addidit ²¹ quod

int. lin. add. A ²³ habitus bis scripsit B^d, sed dimidia pars prioris abrasa est ²⁸ doctrinalis

sermocinacio C

⁹ cf. De Civ. Dom. II 58: istum sensum dicit Lincolniensis se extraxisse a Grecorum sententiis; et concordant Latinii catholici ¹⁵ cf. Opp. tom. XI 267—269 (sententia, non verba ipsa)

aliter tamen loquitur scriptura Iob. duodecimo, ubi dicitur, quod iumentum et alia creata docent hominem. unde infidelis docendo, quod deus est, vel alium articulum fidei, falso dogmate docet verum, ymmo, ut dixi superius, preposicio sua vocalis aut mentalis infeccione subiecti est falsa, licet veritas signata sit omnino illesa. unde quocunque dogma in nutu, opere vel sermone talis pretenderit, est dogma falsum, sicut et habitus ipsum originañs.

which is revealed in word, work and behaviour,

unde ad tollendum instancias et ad loquendum levius atque conformius ad doctores, intelligo per dogma non nudum actum vel habitum, sed cum hoc simpliciter habitudinem relativam in actu vel habitu, secundum quam talis actus vel habitus disponitur ad hominem pervertendum. unde contra sophistas oportet diligenter notare, que res signatur per dogma falsum in ista descripcione, quia istud dogma non est peccatum forma- *not being a sin in itself, but foreshadowing it*

liter, sed forma positiva, antecedens vel consequens ad peccatum.

secundo arguitur contra secundam particulam primo ex hoc, quod posset esse heresis cum hoc, quod nulla fol. 116^b esset scriptura sacra, ymmo una est || alteri contraria, et multe sunt hereses ac veritates catholice, quas nec eorum opposita usquam reperies in scriptura.

sed benedictus sit deus, qui nos liberavit ab istis arguciis. nam quoad primum, sicut non posset esse tenebra, nisi lux saltem increata precederet, sic non posset esse heresis, nisi scriptura sacra precederet, sicut dictum est capitulo sexto de scriptura quintuplici.

16 sygnatur *Bd* 20 *A²* (*vel A⁴*) in marg.: 20 arguitur
22 *A²* in marg. infer. fol. 116^a haec habet: argumenta contra diffinicionem heresis in marg. super. fol. 116^b: omnis veritas et omnis heresis est in scriptura sacra 23 hereses in fine correxit *A* 24 usquam om. *A*, addidit *A¹* in marg.
29 6° om. *Bd* lacuna *C*

1 v. 7 5 cf. supra pag. 275 20 cf. supra pag. 275: haeresis est dogma Scripturae Sacrae contrarium
29 cf. supra I 119—125

et patet, quod impossibile primo assumitur, et quoad secundum, patet, cum nulla scriptura sacra sit falsa, sed quelibet sacra est vera, quod nulla est alteri pertinenter contraria, sicut diffuse et plane patet ex dictis. et quoad tertium patet, quod omnis veritas est saltem implicite *in scriptura*, et per consequens, sicut ibi omnis veritas catholica est inclusa, sic ibi omnis heresis est dampnata.

All heresies are judged by Holy Scripture which is truth itself,

unde cum omnis heresis sit mala moraliter contra fidem, in scriptura autem omnis fides includitur et omne vicium condemnatur, patet, quod omnes hereses vel earum opposita reperies in scriptura, ymmo *but each of them arises from a hidden particle of truth,* cum omnis heresis secundum esse suum primum sit veritas, omnis autem veritas est in scriptura, patet, quod omnis heresis est in scriptura, non ut approbanda saltem secundum rationem, qua est heresis, sed dampnanda. unde apostolus prima Cor. undecimo: oportet, hereses esse, ut et qui probati sunt, manifestifiant, sed ad Tytum tertio arguit apostolus hereticum hominem post primam et secundam correptionem devitari, sciens, quod eversus est, qui huiusmodi est. sic igitur secundum veritatem vel esse naturale includitur quecunque heresis in scriptura. nec sequitur ex isto plus, quod scriptura sacra sit heretica, quam sequitur hoc de mundo, in quo sunt omnes hereses, sed non formaliter. ymmo sicut omnis accio mala causaliter est in deo, licet non denominet eum malum, *and in so far each of them arises from Holy Scripture* sic omnis heresis est causaliter in scriptura. causaliter

1 que ad *B^d* 3 est (*prius*) *B^d* et *expunctum* et est *superscriptum* est *A* et *CD* pertinenter *in fine corr.*
B^d, in marg. B¹ addidit particulariter 15 est *C*
om. B^dD; A, sed A¹ superscripsit 16 cor. *A, cui A⁴*
1 superscripsit 17 et *om. D; A, sed A¹ superscripsit*
18 sed etc. locus foede corruptus in cod B: sed titum primo (*sequitur lacuna*) apostolus hereticum (*sequitur lacuna*) hominem (*sequitur lacuna*) sic igitur secundum veritatem etc.
tercio emendavi numerum Scripturae Sacrae adoptans
sed titum 1° AB^dD si ad titum 1° C 20 quod
AB^dC quia D 21 eiusmodi CD huismodi
correxit ex eiusmodi A 26 eum D

dico secundum illud positivum in heresi et secundum finem bonum, quem deus ordinavit de heresi. nec oportet exprimere scripturam sacram nisi propter maiorem expressionem exemplaris, quo cognoscitur, quis sit hereticus. unde Augustinus in libro suo De Heresibus prope finem dicit descriptive, quod 'heretici sunt, qui singulis signis, non multo amplius dogmatibus oppugnant regulam veritatis'. nam hereticus in omni dogmate suo, etiam quo verum dogmatizat, seminat heresim quodammodo. ideo ne credatur falsum scripture sacre impertinens ad maiorem explanacionem, dictum est, quod heresis sit dogma falsum, scripture sacre contrarium. et ne tota descripcio capiat a quovis calumpniam, allegavi alias Augustinum in libro suo Contra Manicheos, et ponitur in Decretis vicesima quarta quest. tercia: 'qui', inquit, 'in ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapient, resistunt contumaciter, suaque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare, heretici sunt'; ubi patet tota descripcio, quam ponebam de heresi preter ista scripture sacre contraria. sed secundum illam oportet, omnem loquentem de heresi supponere intelligentiam.

tercio arguitur contra terciam particulam 'pertinaciter defensatum'. nam intelligendo eam cum tota ranga,
25 preambula sequitur, quod Aristoteles et omnes gentiles philosophi erant heretici, quia certum est, quod semina-

*Aristotle and
the heathen
philosophers
heretics?*

5 <i>Bd</i> in <i>margine</i> : Augustinus quo <i>D</i> et que in <i>corr. Bd</i> falsum in <i>loco raso corr.</i> <i>D</i>	8 <i>eciam quo AC</i> 9 <i>verum AB^dC</i>
	13 <i>super calumpniam</i>
<i>signum quoddam inventitur, ad quod respicit nota marginalis additur per defensia, a D⁵ scripta</i>	<i>alias incipit fol. 527</i>
<i>cod. Bodl.; abhinc usque ad finem grassatur negligentia et licentia librarii (B^d), quippe qui permultis locis id, quod vitiouse scriptum erat, abraserit, sed correcturas addere neglexerit</i>	<i>A² in marg. adnotavit</i> Qui sunt heretici
20 illa <i>C</i> istam <i>AD</i> secundum <i>om. BdC</i>	18 <i>A² in marg. adnotavit</i> Qui sunt heretici contrarium <i>C</i> contrarium <i>D</i>
arguitur secundo <i>Bd</i>	23 <i>A (vel A⁴) in marg.</i> : tercio
<i>in marg.</i> : Aristoteles	24 <i>defensatam D</i> 25 <i>B⁸</i>

5 cf. *Opp. tom. X* 31 (*cap. LXXXVIII*) 13 alias:
cf. supra I 306₇ 15 *C. J. C. I* (*Decr. II pars*) c. 31
C. XXIV q. 3 pag. 998 19 *cf. supra pag. 275₃* 23 *cf.*
ibidem

runt dogma falsum, scripture sacre contrarium, quod pertinaciter defensarunt. quod videtur falsum, cum numquam erant uniti || in fide Cristi, et sic non solum ^{fol. 116c} omnes infideles et scismatici forent heretici, sed eciam quantumlibet fideles, opinative dicentes falsam sentenciam, ⁵ posito, quod, ipsis laudabiliter protestantibus revocare, ad preceptum ecclesie succedant alii, qui defendant pertinaciter dogma suum. sequitur enim, hoc dogma est pertinaciter defensatum a sequaci illius opinionis, igitur est pertinaciter defensatum, et sic periret omnis protestacio theologi, ¹⁰ vel aliter sibi posset heresis inesse formaliter sine hoc, quod foret hereticus. nam quantumcunque pie protestans vel opinative docens falsum, etsi ipse non pertinaciter defendat, sed unus hereticus quantumcunque succedens seminaret dogma falsum, scripture sacre con- ¹⁵ trarium, pertinaciter defensatum, nec docetur, cum pertinaciter semper sonat in malum, quin sufficit describere hereticum per hoc, quod est pertinax, et heresim per hoc, quod est pertinacia.

quoad istud videtur michi, quod Aristoteles et omnis ²⁰ infidelis fuit aliquando hereticus, sed qualis obiit, aut quamdiu heresim suam defenderit, relinquo cordium scrutatori.

quomodo igitur excusaremus opiniones erroneas philosophorum infidelium de eternitate mundi et suorum ²⁵ accidencium aperte, cum cristiani, qui minus pertinaciter sentenciam istam defenderent, forent heretici! ignorancia igitur vel defectus instructoris catholici non excusat eos, quin cadant in heresim vel mortale. ymmo, ut ego credo, nostri philosophi, qui propter inanem gloriam ³⁰

² cum *BdC* *om. D; A, sed aliquis (? A²) sub-*
scripsit ³ *A² in marg. super. fol. 116c:* non quilibet
 hereticus fuit prius cristianus ^{9 q} (*lin. transv. sublatum*)
 illius *A* ¹⁰ *oñis A expuncto n, ut omnis relinquatur*
²⁰ *Bd in marg.:* Responsio ²⁸ *catholici in exitu corr. A*
²⁹ *quin C, A¹ in marg.* *om. A* *ne BdD* *cadant*
corr. A ³⁰ *marie (? inanem) A*

vel causam extraneandi gratis seminant dogma falsum, sunt in gradu suo heretici. ideo valde periculosum est, opinione tales extraneandi gracia seminare.

sed pro ulteriori declaracione notandum, quod secundum doctrinam sancti Ieronymi, positam in Decretis vicesima quarta quest. tercia: 'heresis grece ab 'eleccione' dicitur, quod scilicet eam unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. quicunque igitur scripturam aliter intelligit, quam spiritus sanctus flagitat, a quo scripta est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hereticus appellari potest'. cum igitur omnes dicti philosophi aliter intelligunt librum vite, qui est scriptura sacra, quam spiritus sanctus flagitat, cum criminaliter ipsam intelligunt, manifestum est, quod sunt heretici, hoc est, ex eleccione stulta ab ecclesia divisi. non igitur obest huic, quod homines sunt heretici, quod non perante in fide ecclesie sunt uniti, quia prius cristianus post non est hereticus, nisi tunc fuerit a fide ecclesie devictus. cum igitur dicti philosophi pretendebant, se esse catholicos, et conmixti sunt inter catholicos, pertinaciterque defenderant oppositum fidei cristiane, ideo nichil excusat eos ab heresi.

diferencia tamen est inter heresim et scisma, ut dicit Ieronymus in epistola ad Galatas et ponitur in Decretis vicesima quarta quest. tercia: 'inter heresim', inquit, 'et scisma hoc interest, quod heresis perversum dogma habeat, scisma post episcopalem dissencionem ab ecclesia pariter se separat' sic, quod omnis divisus a sancta

*Etymology of
the word heresy*

*Difference
between heresy
and schism*

7 eam <i>om.</i> D	9 spiritus sanctus ACD	sensus
spiritus Bd	10 scriptura A, sed A ¹ in marg. lectionem	
sanavit addito scripta	13 spiritus (<i>decoloratum</i>) spiri-	
tus Bd	17 ceremonialiter (?) A	16 per ante Bd, in
rasura correxit A	per annum C	parum D
parum distincte exaravit A, qua de causa A ¹ in margine		17 prius
addidit prius	18 devictus D, corr. A	denuit BdC
26 et <i>om.</i> A, add. in marg. A ¹		27 dissencionem A
28 sancta corr. A		

5 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 27 C. XXIV q. 3 pag.
 997 24 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 26 C. XXIV q. 3
 pag. 997

matre ecclesia ex perverso dogmate, sicut est omnis prescitus, sit ut sic hereticus. scismaticus autem est hereticus, qui pretendebat, se esse in particulari ecclesia et post ex perverso dogmate est decisus. et sic potest scismaticus intelligi tamquam species heretici vel agnegative tamquam per accidens inferius.

*To foster some
heretical
opinions does
not make the
heretic*

sed quantum ad ultimum, notandum, quod stat, pium theologum, stante fide ecclesie, tenere opinionem hereticam. ideo longe aliud est, habere sensum hereticum et habere heresim. nam heresis est forma, qua perversus ¹⁰ denominatur hereticus, et non inest sine hoc, quod denominet subiectum hereticum. || sed sensus vel sentencia ^{fol. 116d} heretica est quevis sentencia, scripture contraria, que est in heresim inductiva, sic, quod sensus hereticus est semper cum peccato saltem veniali heresis inductivus, ¹⁵ ut posito, quod quis, ignorancia invincibili cecatus, ponat, quod nemo dampnabitur, subintelligendo, si hoc consonat fidei ortodoxe, et paratus ad revocandum ad mandatum sancte matris ecclesie, docto, quod sit falsum, sicut multi sancti martires, episcopi et doctores opinati sunt ²⁰ in materia fidei. sed illi non erant cum illis opinionibus desponsati, sed cum falsitate meretricia ad tempus decepti. et in ista meretricia seduccione multi, quos vocamus infideles ad horam sue ignorancie detinentur, credendo sanctam matrem ecclesiam et faciendo continue ²⁵ bona de genere, parati semper ad credendum omne, quod deus voluerit ipsos credere, et detestando omnem falsitatem, quam deus voluerit ipsos discredere. in quo casu fuit Cornelius, Act. decimo, et, ut credo, sunt multi

12 A² in margine super. fol. 116^d notavit non quilibet tenens sentenciam hereticam est hereticus 17 dampnabitur C,
A in marg. dampnatur B^dD; A expunctum in textu
22 meretricia C, correxerunt A; B^d, qui tricia in margine
iteravit meretricia D 29 10° om. B^d, in marg.
eadem manus addidit Act.

pagani, multis cristianis nomine meliores, ut dicam inferius.

sed descendendo ad punctum admitto, quod Petrus, si teneat sic catholice opinionem hereticam, non simpli-^sciter asserendo, et Paulus, sequax suus, superaddendo Petrum, defendat pertinaciter dogma suum, tunc videtur, quod dogmati Petri competit descripcio heresis supra-dicta. et sic Petrus foret simul hereticus atque catholicus. nec valet dicere, quod, sicut quilibet habet proprium peccatum originale, sic habet dogma proprium, quod defendit, quia non obest, hominem defendere simul sentenciam propriam et sentenciam alienam. sic enim contingit, tam carnaliter quam spiritualiter dogmata aliorum defendere. aliter enim nemo teneret opinionem alterius, nec foret sequela in heresi vel peccato.

ad istud dixi alias, quod Paulus in casu posito de-fendit pertinaciter dogma suum et non dogma Petri, cum ipsum fuit verum atque catholicum. nam si in isto casu defenderet dogma Petri, tunc pie subintelligeret condicionem, subducta pertinacia instar Petri. sed modo superaddit pertinaciam, gignens dogma falsum moraliter. et ideo ipse non Petrus foret heresiarcha respectu tocius generis suorum sequacium. nec est verum, quod dogma Petri sit falsum, scripture sacre contrarium, sit virtuosum. sicut enim contingit, hominem facere bene moraliter malum de genere, sic contingit, hominem male moraliter facere bonum de genere, ut posito, quod Petrus pie im-properet Paulo innocentia de peccato sive recordia, credendo errore excusabili, quod sit talis. et alias accuset Paulum reum tamquam hypocrita, ut appareat esse sanctus. tunc patet utraque pars conclusionis.

17 inter et et dogma locus raus in cod. B 28 paulo
innocenti de peccato sive recordia credendo errore i (*expunc-tum*) excusabili, quod sit talis. et alias accuset A¹ in marg.
om. AD 30 ut CD, (? nec) A aut B^d

2 inferius: cf. infra pag. 294: 289 7 cf. supra 275 2-3
16 alias: cf. supra I 3067

ideo, ut alias dixi diffusius, non solum debet attendi, quid homo faciat, sed qualiter et qua intencione, cum deus sit remunerator adverbiorum, que faciunt maxime ad moralitatem, quam oportet fundari in gracia et caritate, que non possunt inesse, nisi insit moralitas.⁵ Petrus igitur, sicut habet veram vitam, sic et dicit verum, quia dictum suum signat sibi principaliter caritatem, licet sequentes sinistre capiant occasionem ad false concipiendum dictum catholicum. unde si ista evi-

*The modern
enemies of the
Bible blame her
as most heretical
and con-
demnable*

dencia moveret ad convincendum Petrum de heresi, se-¹⁰ queretur, quod Jesus noster foret summus hereticus, et apostoli specialiter, scribe sui testamenti, forent here-

siarche post eum, cum constat, omnes vel famosiores || hereticos pro tempore legis gracie sicut ante palliare fol. 117a suas hereses ex scriptura, sicut et hodie scripturam si-¹⁵ nistre intelligentes dicunt, est summe heretica atque dampnabilis et specialiter dogma domini Jesu Cristi, ut patet de autoritatibus ewangelii Johannis capitulis undevicesimo expositis. sicut igitur male audiens non facit deum blasphemum sive hereticum ex sensu, quem de ipso ²⁰ male accipit occasione sinistra, sic nos facimus dogma sanctorum doctorum hereticum, licet addamus pertinaciam ad falsa, que de ipsis concipimus. sed oportet, nos sentire conformiter sicut illi.

est autem diversitas inter dicta doctorum, cum ali-²⁵ qua dicunt simpliciter assertive sicut scripturam sacram

16 dicunt quod est CD 19 capitulis: *sequitur lacuna in cunctis codd.; A in lacuna scripsit 19 et, omisso altero numero, quem additurus erat 21 sic nec nos CD 25 quando alia Bd*

1 cf. *De Civ. Dom. II cap. XII pag. 139: suppono, quod sicut malum de genere potest bene fieri, sic bonum de genere potest male fieri. et paulo inferius: deus non considerat, que fiunt, sed quo animo fiunt 3 recitat JW glossam Bernhardi: deus non est remunerator nominum, sed adverbiorum, i. e. non remunerat deus, quod fit, sed quod bene fit; cf. De Civ. Dom. II pag. 139; St. Bernhardi Opp. (ed. Basil. 1566) Ev. II cap. XXVIII pag. 349 18 v. 3 sqq.; 12 sqq.; 15 sqq.*

et ex ea patenter sequencia cum aliis veritatibus per se notis, aliqua autem dicunt cum formidine et condicione, si veritas prima novit, ut est de quibusdam sensibus scripture et de quibusdam, que videntur sequi ex illa.

5 et ita non dicunt simpliciter illa falsa, sed dicunt veritates condicionatas, et quod habet evidencias, ita esse. et istum sensum persepe exprimunt, ut oportet, sed, ut sepe dixi, sicut periculosa temeritas est, quemquam in materia sibi ambigua simpliciter diffinire, sic est mani-

10 festa stulticia in materia fidei scripture vel sensus patuli a sanctis doctoribus de ea expositi trepidare. et in isto sunt plures pusillanimes declinantes a sensu et logica scripture et sanctorum doctorum, quod, licet fingant, fieri propter humilitatem habendam et cavendum presumpcionis periculum, tamen causa realis est, quia nolunt logicam obliquam et puerilem dimittere et modo loquendi scripture ac sanctorum doctorum se humiliiter conformare.

15 nisi enim scripture haberet post sanctos doctores sequaces in isto, scripture sacre autoritas nimium va-

20 cillaret.

sicut igitur caveo a presumptione in materia michi ambigua, sic cavebo per dei graciā a pusillanimitate atque ypocrisi in materia fidei scripture, cum, postposita formidine, debeat esse certa. illam igitur asseram ani-

25 mose cum ducatu spiritus instruentis et exemplo multitudinis sanctorum doctorum simpliciter facientis.

et patet descripcio heresis cum solucione obiectuum.

et quantum ad ultimum verbum, patet, quod 'pertinacia' dicit valde tenentem constanciam sive in bono

5 et sita *expuncto* s A 7 dixi (*expunctum*) expi-
munt A 8 sepe om. D; A, sed in marg. addidit prima
manus 9 sicut Bd Bd in marg. adnotavit ad has
lineas conclusio 10 pauli superscripto t A 26 simi-
liter BdC facie: *quae sequebantur, erasit Bd, sed B*¹ 27 so-
in marg. addito ntis ceterorum lectionem restituit 28 sermone D
28 A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit pertinacia
accipitur in bono et malo

28 ultimum verbum scil. pertinaciter defensatum cf.
supra 2753

Whatever the
doctors say on
Holy Scripture
is to be
estimated after
the kind of the
judgment passed

For myself the
credibility of
Holy Scripture
is beyond
dispute

sive in malo. unde Augustinus secundo De Civitate Dei cap. undevicesimo dicit apostolum secunda Thess. secundo hortari fideles, ut in fide, quam tenent, pertinaciter perseverent, et sonat ad hoc textus apostoli, tantum qui nunc tenet, teneat.

*He who commits
a deadly sin is
a heretic*

ex istis michi videtur primo sequi, quod omnis peccans mortaliter est hereticus et e contra. nam omnis sic peccans habet in vita dogma falsum, scripture sacre contrarium, pertinaciter defensatum, et per consequens omnis talis est hereticus, sicut est heresi deformatus.⁵ non enim abiciendum est nomen dogmatis a genere heresis, cum sancti doctores et Decretum ecclesie ipsum ponant. nec est credendum, quod solum vociferatio successiva heretici sit dogma suum falsum, sic quod, cessante tali sono, desineret dogmatizare contrarie ad scripturam. quid, rogo, refert, quod quis infideli animo scribat verba heretica, per que seducat multum populum sine voce, vel || minus infideli animo vociferando scripture ^{fol. 117b} sacre contrarie decipiatur populum pauciorem? revera quoad rationem heres non est diversitas, nisi quod prima heres foret maior. aut quid refert, talem hereticum multum populum nuda scriptura a fide sacre scripture seducere, vel factis perversis ac patulis ex equali malitia tantum populum in viciis amplius profundare? non refert, nisi quod facta dicunt eorum radicem et instruunt plus quam verba, sicut sepe allegavi ex sanctis, et experientia cum ratione et scripture concordat in idem.

² 20° cuncti codd. ^{2a} omisit A, addidit inter
lineas A⁴ 5 nunc AD modo B^dC 6 A² in
marg. super. fol. 117^a cum sig. marg. adnotavit Omnis pec-
cans mortaliter est hereticus 10 deformatus usque ad
cum sancti om. B^d, sed in marg., omisso deformatus, addidit
non enim abiciendum est nomen dogmatis a genere 11 abi-
ciendum B¹CD g^e D, iteravit D¹, qui solvit breviaturam
addito in margine genere 18 A² in marg. super. fol.
117^b: opere scandalizantes populum sunt heretici

¹ cf. Opp. tom. IX 784 sqq. 26 cf. e. gr. Opus Ev.
II cap. XXIII pag. 327 et 328 sqq., ubi SS. Augustinus
et Chrysostomus testes citantur; ibidem cap. XLV pag.
411 sqq.

et ideo sepe dixi, quod prepositi, qui declinando a Cristi consiliis et preceptis ex perversitate vite sunt populo ad ruinam, sunt archiheretici.

unde inter alios errores hominum hic est unus, quod *The supposition that only a speculative theologian falls in heresy is wrong*
 5 comunitas non putat, quemquam esse hereticum nisi speculativum theologum. si enim dogma operis ydiote sit plus falsum, plus a fide ecclesie divisum et pertinacius defensatum, quare non foret illud magis hereticum? impugnat enim informacionem primi articuli fidei christiana: credo in deum. tales enim, licet dicant, se in deum credere, tamen, ut dicit apostolus, factis negant, et tunc locucio facti est realior quam verbalis. cum igitur secundum Lincolnensem oportet, 'ut, cuicunque competit diffinicio, sibi competitat diffinitum', sequitur, quod, si
 10 sint tales prepositi, illi sunt maxime heretici et pessimi anticristi, ut loquitur beatus Gregorius et ponitur in Decretis sexta decima quest. septima 'Decimas'. confirmatur ex Decreto vicesima quarta quest. septima sic loquente: 'cum aliquis exit a veritate, a timore dei, a
 15 fide, a caritate, exit de castis ecclesie, et si per episcopi vocem minime abiciatur, sicut e contrario aliquis non recto iudicio foras mittitur, sed si ante non exierit, id est, non egit, ut meretur exire, nichil leditur in eo, quod non recto iudicio ab omnibus videtur expulsus. inter-
 20 dum enim, qui foras mittitur, intus est, et qui foris est,
 25 intus videtur retineri'.

3 archiheresi *Bd* 12 vocalis (*expunctum*) verbalis *A*
 17 *Bd* in marg. iteravit 16^a quest. 7^a 18 24 *A*, quod *A⁴*
accularius describit addens in marg. Si quis etc 19 lo-
 quentes *Bd* a fide *om. Bd* 20 si per *AB^dC* super *D*
 21 sic *A* 22 foras *C*, in loco raso correxit *A* foris *B^dD*
 exiet *Bd* 23 redire *D* 24 'leditur' scripsi
 reducitur *BdCD* redditur *A*, sed primum r *A⁴* immuta-
 vit in 1 et litteras ut, subscripto puncto, in it, ut leditur
 efficiatur in eo, quod non recto iudicio videtur (videtur
 linea deletum) ab omnibus videtur expulsus *om. A*, addidit
 in marg. *A⁴* omiserunt *BdCD*

13 hanc Lincoln. opinionem in opp. eius publici iuris
 factis, quae contuli, nusquam inveni; cf. plura de Linc. supra
 pag. 135 23; I 77 17 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 3
 C. XVI q. 7 pag. 801 18 cf. ibid. c. 7 C. XXIV q. 3 pag. 992

istud declaravi alibi in materia de excommunicacione,
ratione et autoritate.

*Everyone of
those, who are
excommunicated,
is doomed to
heresy*

ex istis patet, quod omnis realiter excommunicatus est hereticus et e contra, quia dividitur ab ecclesia quoad deum. et ista est realis divisio, que, si non affuerit, 5 quantumcunque pretendatur, excommunicacio vel hereticacio non ligat simpliciter, cum non ligat hominem quoad deum. ideo canit ecclesia, quod

‘nulla ei nocebit adversitas,
si nulla dominetur iniquitas’.

10

et patet conversa conclusionis, cum solum peccatum dividit creaturam rationalem a deo, hoc est, nichil, si non illud, nec stat, illud esse non dividens, cum, si est, extinguit graciam, sine qua non potest esse unio gracia. et solum talem divisionem sonat heresis vel excommunicacio, veritate 15 cum sanctis doctoribus et ad propositum intellecta.

*Eight kinds of
heresy*

unde, ne videar fingere, istam sentenciam vel offendere decretistas, ecce, glosa ordinaria super vicesima quarta quest. tercia ibi ponit octo modos, quibus heresis sumitur in sacris canonibus. — primo modo, quicunque 20 est dubius in fide, ut quinto Decretalium De Hereticis, ubi sic dicitur: ‘dubius in fide infidelis est, nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant’. istud autem dictum oportet sane intelligi.

secundo modo: omnis symoniacus dicitur hereticus, 25

6 quantumcunque *primam vocis partem corr. A* 7 non
in loco raso correxit A 9 nobis (*linea deletum*) nocebit *A*
14 p vel s (*lin. deletum*) non *A* 15 veritate *C* virtute *B^dD*; *A*, sed *A¹* in marg. veritate 18 ordinaria
in exitu corr. *A* 19 ibi corr. *B^d*, in marg. *B¹* iteravit
ibi illi *C* *A²* in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit heresis octo modis sumitur 20 *A⁴* (aut *A³*) in
marg.: 1 25 *A⁴* (aut *A³*) in marg.: 2

1 libros *De Excomm.* etc. a JW^o conscriptos esse me fugit. in nullo Wyclifianorum catalogo mentio fit eorum. relegamur fortasse ad *Op. Evang. I part. cap. XX pag. 69*, ubi diffuse et subtiliter de excomm. disputatur 9 cf. supra II₁₁ 18 cf. C. J. C. I (*Decr. II pars*) c. 28 C. XXIV q. 3 pag. 998; *ibid. c. 39 pag. 1001 sqq.* 21 cf. *ibid. II (Decretal. Greg. IX lib. V c. 1 Tit. VII pag. 778*

^{fol. 117c} ut patet prima quest. prima: || 'quisquis', inquit, 'per peccuniam ordinatur, ad hoc, ut fiat hereticus, promovetur', ubi patenter innuitur, omnes symoniacos esse hereticos.

5 tercio modo: omnis per excomunicacionem prescissus ab ecclesia dicitur esse hereticus, ut quarta quest. prima cap. secundo: 'hereticos', inquit, 'dicimus tam eos, qui olim ab ecclesia proiecti sunt, quam qui post hec a nobis anathematizati sunt'.

10 quarto: omnis, qui male interpretatur scripturam sacram, ut vicesima quarta quest. tercia 'Heresis'.

quinto modo: qui novam opinionem invenit contra scripturam sacram, ut eadem questione 'Hereticus'.

15 sexto modo: qui vlt auferre privilegium romane ecclesie, ut vicesima secunda dist. 'Omnes', ubi dicitur, quod, 'qui privilegium a romana ecclesia auferre nititur, hic procul dubio in heresim labitur, et per consequens hereticus est dicendus'.

septimo modo: qui transgreditur precepta sedis apostolice, dicitur hereticus, ut tricesimo octavo dist. 'Nullus', ubi dicitur: 'qui rebelliter vivit et dicere atque agere bona recusat, magis diaboli quam Christi membrum esse ostendit et infidelis esse monstratur'. si igitur preceptum

1 patet *omiserunt B^dC* ¹ *B¹* in marg. iteravit prima quest. prima ^{A² in marg. infer. fol. 117^b addidit Omnis realiter excommunicatus est hereticus ² *A* in marg.: nota ⁵ *A* in marg.: 3 ⁶ hereticus esse *A*, sed lineol. superscr. ordo verb. immutatus est ^{5a} *A* ^{1a} *B^d* in marg. 8 hic *AD* ¹⁰ *A* in marg.: 4 ¹¹ ^{24a} in rasura corredit *A* ¹² *A* in marg.: 5 ¹⁴ *A* in marg.: 6 ¹⁹ *A* in marg.: 7 ²⁰ ⁵⁰ *D*}

1 cf. *ibidem I (Decr. II pars) c. 5 C. 1 q. 1 pag. 358*
 6 *C. J. C. I (Decr. II pars) c. 2 C. IV q. 1 pag. 527 (medio capitulo)* ¹¹ cf. *ibid. I c. 27 C. XXIV q. 3 pag. 997; ibid. c. 39 in fine pag. 1006: sed quicunque aliter scripturam sanctam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, a quo conscripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen hereticus appellari potest* ¹³ cf. *ibid. c. 28 pag. 998*
 15 cf. *ibid. (Decr. I pars) c. 1 Dist. XXII pag. 73* ²⁰ cf. *ibid. c. 16 Dist. XXXVIII pag. 144*

domini sit infinitum gravius quam preceptum sedis apostolice in quantum tale, multo magis est hereticus, quicunque transgreditur mandatum domini. cum igitur sedes apostolica stricte precipit omnibus sacerdotibus, sancte vivere, et tot sunt canones, quos omnes quasi pretermittimus observare, patet, quod nimis multi eciam prelatorum sunt heretici, infidelibus deteriores. nam secundum vocem domini Jac. secundo: qui offendit in uno, factus est omnium reus.

octavo dicitur large hereticus omnis, qui non tenet articulos fidei. et sic videtur michi indubie, cum quilibet peccans mortaliter deficit in primo articulo, quod sit ut sic hereticus, quia a communione fidelium divisus. nam credere in deum est sibi per amorem secundum gratiam inherere, quod deficit cuicunque peccanti mortaliter.

Mortal sin the principle of heresy

ista autem multiplicitas significacionum non foret artificiosa, nisi reduceretur saltem in suo analogo ad quoddam univocum, quod non est fingendum nisi communicacio in mortali, quod dividit a deo et corpore ecclesie.

ideo secundum divisionem mortalis peccati potest capi divisio heresis, licet ratio sit diversa.

contra dicta obicitur primo, quod sentencia predicta obviat Decreto vicesima quarta quest. tercia, ubi sub autoritate sancti Augustini hereticus sic describitur: 'hereticus est, qui alicuius temporalis comodi et maxime glorie principatusque sui gracia falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur'. cum igitur multi peccant mortaliter, qui non sic falsas opiniones sequntur, videtur, quod non omnis peccans mortaliter est hereticus.

hic dicitur, quod omnis mortaliter peccans in actu

5 premitimus *BdD* 7 infidelibus *correxit A* 10 *A in*
marg.: 8 octavo in loco raso corr. A 11 *dicitur AC* 12 *igitur Bd*
ergo (?) D 13 *comunicacione BdC* 18 *reducetur Bd*
22 secundum in correctura A 19 *solum D* 20 *potest om.*
A, addidit in marg. A¹ 21 *obicitur videtur primo Bd*
q. 3 pag. 998 22 *cf. C. J. C. (Decr. II pars) c. 28 C. XXIV*

sequitur opinionem falsam gratia comodi temporalis, cum appetitu errat, eligendo apprens bonum propter comodum temporale. quomodo igitur non foret omnis talis hereticus, cum falsam opinionem et gignit et sequitur gratia comodi temporalis? et patet, quod prelati male viventes eciam mutescendo sunt heresiarche, cum Decretum dicit, quod illi maxime sunt heretici, 'qui gratia glorie et principatus sui sentencias falsas gignunt'.
 fol. 117d sed quid falsius, || quam opinari, esse bonum comodi, 10 stare in alto gradu ecclesie et multas divicias congregare sine recompensa officii, scripture legibus limitati? ideo dicit Decretum: 'ille autem, qui huiusmodi hominibus credit, hic est ymaginacione quadam veritatis illusus'. et in ista opinione heretica nedum clerici, sed maior 15 pars populi sunt illusi, nec aliquid plus repugnat fidei scripture vel iudicio divine iusticie.

unde videtur michi, quod omnis pertinaciter defendens dictum errorem sive scolastice sive practice incurrit maculam heretice pravitatis. 'scolastice' dico pro 20 impugnantibus in scolis vel sermonibus predictam sentenciam, palliando contrarium et retardando ac depravando eos, qui elucidant illum sensum. et 'practice' dico propter eos, qui procurant symoniace ad tales prepositos et defendant ministerio quocunque impedizione correcciónis ecclesie vel favore. unde vicesima quarta quest. tercia Urbanus papa sic loquitur: 'qui aliorum errorem defendit, multo est dampnabilior illis, qui errant, quia

*Whosoever
obstinately per-
sists in false
'opinions, be-
comes' heretical*

8 fingunt (<i>expunctum</i>) gignunt <i>A</i>	9 <i>A</i> ² in marg. <i>super. fol. 117d adnotavit</i> esse in alto gradu ecclesie et congregare divicias sine recompensa officii est dampnabile	13 ymaginative quidam <i>D</i> veritatis <i>BdC</i> , <i>A</i> ¹ in marg. virtutis
<i>D, expunctum in textu A</i>	18 incurrit in <i>correctura A</i>	
19 dico quod pro <i>D</i> 24 ministerio <i>correxit A</i>	26 errorum <i>ex erroris emendavit A</i>	27 dampnabilior <i>C, A</i> ¹ in
marg.	dampnacior <i>D, (?) Bd; expunctum in textu A</i>	marg.

7 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 28 C. xxiv q. 3 pag. 998:
hereticus est, qui gloriae principatusque sui gratia falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur sqq.
 12 cf. ibidem in fine cap. 28 pag. 998 25 cf. ibid. c. 32
C. xxiv q. 3 pag. 999

non solum ille errat, sed aliis offendicula erroris preparat et confirmat. unde, quia magister erroris est, non tantum hereticus, sed etiam heresiarcha dicendus est'. et utinam in ecclesia non prevaleret ista heresis omnis generis hominum seductorum!

*Deadly sin and
heresy are inti-
mately con-
nected*

secundo videtur, quod idem sit, accusare hominem de heresi et de peccato mortali. quod videtur multipli- citer esse falsum, et tamen sequela ex hoc patet, quod ista duo mala sese inseparabiliter consequuntur. quis igitur diceret, infantem ex originali peccato esse hereti- cum, aut quis scit, si frater suus sit sic in peccato mortali, cum non videt, si in animo sit contritus? vel quis auderet comunicare cum proximo, cum non licet sociari hereticis, dicente Decreto vicesima quarta quest. tercia: 'clericu hereticorum et scismaticorum tam convi- via quam sodalitates evitent. unde eorum conventicula non ecclesia, sed consiliabula sunt appellanda, cum eis neque orandum est neque psallendum'?

ad istud dicitur, quod correspondenter, ut sunt gradus criminum, sunt gradus heresum. omnis tamen heresis dicit peccatum personale et actuale. unde con- ceditur, quod infans ex peccato originali est hereticus, quia a numero fidelium divisus ex ceca eleccione pri- orum parentum, a qua contrahit maculam originalem. unde cum spiritus talis inbaptizati dicit naturaliter, se esse factum ad' ymaginem et similitudinem dei sui, quod cum sit falsum, cum habet ymaginem deformatam, patet, quod dicit dogma falsum, scripture sacre contrarium. et cum cecatur, ignorancia prohibente resipiscienciam, patet, quod dogma istud sit pertinaciter defensatum.

*Is original sin
also heresy?*

11 sit mortali A, sed A¹ cum signo marg. addidit in
marg. sic in peccato, ut eum sit sic in peccato mortali legi
voluisse appareat sit in mortali B^d sit sic in mortali CD
20 heresim B^d 23 divisus om. A, addidit in marg. cum
sig. marg. A¹ 26 factum correxerunt AB^d 27 fal-
sum corr. A

14 cf. ibid. c. 35 pag. 999
clandestini et furtivi congressus
ac morum commutatio, poenitentia

17 consiliabula dicuntur
29 resipiscencia idem

quoad secundum dicitur, quod, sicut possumus habere probabilem evidenciam de heresi fratris nostri, sic et de mortali. sed utrobique contingit decepcionem. evidencior tamen est noticia de heresi quam de omnino sensibili in mortali, ut, examinando fratrem nostrum de fide scripture vel in opinione vel in conversacione, si docet vel verbo vel vita, quod sentit erronee, statim convincimus, quod sit hereticus, et consequenter, quod sit in mortali peccato. utrum autem nunc sit in mortali vel heresi, non exinde convincimus, sed sive verbo sive opere continuato ostendit pertinaciam suam, convincimus probabiliter, quod nunc sit hereticus induratus. ista tamen noticia potest fallere, cum sit solum probabilis. fol. 118^a ideo fatuum est, sine valde || probabili evidencia aliquem imponere heresim fratri suo.

et per hoc patet ad tertium. nam si facta episcopi vel secularis domini docent manifeste, quod sit hereticus, hoc est, scripture sacre contrarius in verbo et specialiter in vita, tam eius comitiva quam eius ministeria sunt vitanda, nisi de quanto quis intenderit, excommunicacione eos a sua heresi revocare. et patet, quante peccant ministri huiusmodi prepositorum, in sua conversacione scripture sacre contraria eis applaudencium, ymmo secularium dominorum, voluptate prandii vel temporalis munusculi eis favencium. tales enim sunt heretici ex tacita predacione bonorum pauperum. unde Decretum vicesima quarta quest. tercia sic scribit Nicolaus papa cunctis episcopis: 'illi, qui peregrinos, vel oratores cuius-

*Signs of
heresy*

*To heretical
bishops and
worldly lords
fellowship and
obedience
eventually may
be refused*

9 peccato. utrum autem nunc sit in mortali *om.* A, *ad-
dit in marg. inferiore cum sig. marg. A¹* 11 suam
om. A, inter lin. addidit A¹ 14 *A² in marg. infer.*
(fol. 117^d) *sine sig. marg. addidit* gradus heresis et argumenta
contra hoc, quod quilibet peccans mortaliter est hereticus *in
margine super.* fol. 118^a voluptuose convivantes sunt heretici
experiencia (*lin. transv. et punct. subscr. deletum*) eviden-
cia A 15 suo corr. A 26 tacita C, *in marg. A¹*
tanta (? tacita, causata) B^d 27 tanta D, *expunctum A*
in textu 27 B^d *in marg. iteravit* 24 quest. 3^a 28 cunc-
tus (? cunctis) A

19 comitiva sumitur pro comitatus aut communio
26 cf. *ibid. c. 25 C. XXIV q. 3 pag. 997*

cunque sancti, sive clericos, sive monachos, vel feminas, aut inermes pauperes depredati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis oberraverint, anathematis vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. pax vero illa, quam et regnum dei dicimus, sic observetur, sicut ab archiepiscopis et episcopis cuiuscunq; provincie constituta est, aut si quis eam infregerit, excomunicacioni subdatur^s.

ex istis patet cum supradictis cap. *vicesimo quinto*, quod religiosi, episcopi vel quicunque occupantes bona pauperum ad abusum incident in dictam excomunicacionem et heresim, et eo dampnabilius, quo debent ex officio pro pauperibus magis domestice procurare. unde quilibet talis fidem negat et est infideli deterior. et intelligamus in dicto Decreto per archiepiscopos et episcopos provincie patres primitive ecclesie, quorum doctrina divinitus inspirata debent provincie regulari.

*Venial sins do
not deserve the
reproach of
heresy*

tercio videtur, quod omnis peccans venialiter sit hereticus, quia omne dogma peccati est falsum, scripture sacre contrarium. et cum tota ecclesia militans sit rugosa peccato veniali, videtur, quod tota ecclesia militans sit heretica; consequens contradiccio in terminis.

hic dicitur, ut libro quinto, quod peccatum veniale, cum non extiguit graciā vel caritatem, non facit divisionem a ceto fidelium. iterum cum non procedit ex eleccione ad male faciendum, sed ex infirmitate vel ignorancia, de quibus deletur, non sapit heresim ut mortale. unde quantum ad omne dogma talis, cum

1 clericos corr. A 3 anathematis *in loco raso cor-*
rexit A 5 dicius (*lin. sublatum*) *A in textu, addidit*
in margine cum sig. marg. dicimus A¹ 6 et episcopis
omiserunt D, A, sed A¹ in margine addidit 9 *locum*
vacuum inter cap. et quod AD, inter supradictis et cap. BC
exhibent 13 *domesticis Bd*
18 A¹ (?) in marg. figuram manus posuit, qua hunc locum
praeter cetera notari voluit 21 *p (expunctum) veniali A*
25 infidelium D 26 *vel C, correxit A* et *BdD*

9 cf. supra pag. 12; 39; 53; II 162 20 rugosa
= rugis tecta, corrugata (wrinkled) 23 libro quinto: cf.
supra I 31

existit in gratia, patet, quod est verum atque catholicum quia meritorum. et sic non competit sibi descripcio heresis supradicta. si autem a proposito et eleccione peccaverit, nescio excusare tale peccatum, quantumcumque leve fuerit, a mortali. in peccante itaque venialiter solum omne opus, quod tunc fecerit, non est opus peccati, sed gracie, eciam si fuerit malum de genere, sicut e contra, bonum opus, quod homo facit, dum fuerit in mortali, est opus peccati et demeritorum, licet preparat ad graciam. nec est preparacio ad graciam, que latet in peccato, peccatum, sicut nec pena nec profectus peccatum occasionaliter concomitans.

Predestination
and heresy

fol. 118^b

sed difficultas ulterior est, si omnis prescitus sit perpetuo hereticus et omnis predestinatus perpetuo catholicus vel uterque alternatim nunc hereticus et nunc catholicus. videtur || autem, quod omnis prescitus, eciam omnis diabolus sit perpetuo hereticus, sicut est blasphemus, quia a congregacione fidelium ex mala eleccione divisus. talis enim secundum Augustinum tertio De Doctrina Cristiana cap. vicesimo secundo numquam fuit pars ecclesie, nec predestinatus desinit esse pars ecclesie et per consequens non potest esse talis a deo alternatus.

hic dicitur, quod, si adasset michi autoritas ad modum loquendi, ego concederem conclusionem. verum-

³ *D*⁵ in marg.: nota bene elacione *D* 6⁷ est opus, quod item fecerit non est (*haec quinque paene abrasa*) peccati 8 dum: *explicit* fol. 609 cod. B; fol. 610 caret scriptura; fuit *incipit* fol. 611 fuit *D* 10 nec *ABdC* et non *D* 15 vel uterque alternatim nunc hereticus et nunc catholicus *om. D* 16 hereticus et nunc catholicus *A* catholicus et nunc hereticus *BdC* 16 videtur autem quod omnis prescitus, eciam omnis diabolus sit perpetuo hereticus *om. Bd* ¹⁴ *A*² in marg. *infer.* fol. 118^a notavit quare peccans solum venialiter non est hereticus *in marg. super.* fol. 118^b: hereticus si est omnis prescitus 18 ex corr. *A* 19 *BdD*² in marg.: Augustinus 20 post cap. lacuna *ABdC* 'vicesimo secundo' supplevi in lacuna, auct. Maurinorum secutus 21 predestin⁹ breviatura inusitata *Bd*; quid sibi voluerit, nescio 22 a *D*; *om. BdC*; *A*, sed superscripsit *A*¹

*Heresy and
catholicism*

ptamen ad sensum equivocum, sicut contingit, hominem esse in gratia finalis perseverancie vel nude in gratia secundum presentem iusticiam, sic contingit, hominem duplicitate esse hereticum, quia, quot modis dicitur unus oppositorum, tot modis dicitur et reliquum. nec aliter posset esse, quod hereticus fiet catholicus vel e contra, et sic hereticus secundum presentem iniusticiam, sed non hereticus secundum dei prescienciam fiet catholicus. unde instant verbales sophiste, quod omnis hereticus secundum prescienciam est hereticus secundum presentem iniusticiam, cum omnis iniusticia sit presens deo. sed sic obstaret sophista, quod omnis predestinatus sit presitus, cum deus scit et disponit eternaliter ipsum ad gloriam et omnem dampnandum, qui est aliquando in gratia, preordinat et predestinat ad graciā. ideo in talibus oportet acceptare sensum, ad quem loquentes eis utuntur, ut presens iusticia aut iniusticia dicatur solum iusticia aut iniusticia, que est solummodo temporalis, hoc est, habet finem temporis, extra quem succedit tempus. et sic sunt multi predestinati, qui falsum dogmatizant et pertinaciter ipsum defendunt, et multi presciti, qui virtuose verum doctrināt et perseveranter ad tempus ipsum defendunt. sed sicut vovens ex fervore caritatis unum opus devotum et post peccando a voto decidit, in ipso voto habet implicitam quandam mortalem maliciam, sic est de omni prescito, quantumcunque sit in gratia secundum presentem iusticiam, quia decidit finaliter a voto, quod pepigit. ideo non est nisi equivoce in gratia cum predestinato, nec predestinatus, nisi equivoce cum prescito, peccat mortaliter.

30
et si obicitur, quod iuxta istud nemo dampnaret quemquam hereticum, dicitur, quod sic, cum illi, quibus

² gratia <i>in exitu corr. A</i>	⁹ quod (<i>linea deletum</i>)	
quod <i>A</i>	¹² sit <i>Bd</i>	¹⁴ aliquando <i>C</i> , correxit <i>A</i>
antea <i>D</i> , corr. <i>Bd</i>	²⁵ mortalem <i>A</i> , qui, ni fallor, hic <i>breviaturam usitatam pro 'mortalis' adhibet</i>	moralem
<i>BdCD</i>	²⁷ ideo <i>in corr. A</i>	

⁵ cf. *supra I pag. 137; 352, ubi JW pluribus dicit, quid inter hereticum et catholicum intersit* ¹³ de dispositione eterna dei cf. *supra II pag. 108*

fit revelacio, habent spiritualem noticiam tam de predestinato quam de prescito, et alii probabili coniectura post triplicem correpcionem fraternalm coniciunt de obstinato, quod sit ex ordinacione dei eterna ab ecclesia prescitus. et si expeteretur in talibus demonstracio vel infallibilis evidencia, iudex non sic procederet ad temporale iudicium. unde credo, quod nimis crebro dampnabit nostri prepositi fratrem suum tamquam excommunicatum sive hereticum quia sine diligentí examine veritatis vel coniectura probabili, quod sit ita. ideo securum est, dampnare datam falsitatem sentencie et catholicare sentenciam, dimittendo approbacionem vel reprobacionem persone, cum in sciencia et manu dei pendet suum iudicium.

*The right to
judge the heretic
does not belong
to erring man,
but to God
alone,*

¹⁵ nec videtur, quod licet hereticare vel excommunicare hominem pro dato tempore, nisi evidenter probato, quod sit hereticus pro eodem. testes autem solum probant ex signis preteritis, quod fuit hereticus, nec est medium eis, subducta revelatione, quod tamdiu vel tunc erit hereticus.

²⁰ quomodo igitur iudicabunt, eum tamdiu fore hereticum?

^{fol.118c} || non valet fingere, quod semel probatus malus in facie ecclesie censebitur continue malus, quoisque constet eidem ecclesie de sua conversacione, sicut e contra est de homine semel iusto. unde ad terrorem talium infidelium debet de eis dari iudicium, quod sunt hereticis, sicut debent privari beneficiis ecclesie et mortui carere cristianis exequiis, quantumcumque contriti fuerint, exalti in ecclesia triumphante. aliter enim non laboraret excommunicatus vel hereticus ad serenacionem fame sue. que

³⁰ omnia sunt contra leges ecclesie.

2 probabili ACD sensibili Bd 3 conviciunt BdD convincunt C 6 infassibilis Bd 10 probabili Bd 13 pondet Bd
 21 A² in marg. infer. fol. 118b glossavit condempnare iudicis
 aliter hominem ut hereticum grave est 22 continue in
 exitu corr. A communiter D 23 conversione BdC
 24 talem BdC 27 exalti correxit ex extalti A⁴ et
 alti BdCD

*not even to the
Church Militant,* iste fucus videtur sapere venenum multiplex. nam iuxta hoc staret, ecclesiam militante iudicare licite contrarie ad ecclesiam triumphantem, et per consequens liceret mentiri et contrariari prime veritati, quod est contra dicta tractatu De Mendacio. quis igitur dubitat, 5 quin, si deus et omnes beati iudicant vere et recte, quod Petrus nunc est verus catholicus, quicunque viator iudicaverit simpliciter asserendo, quod nunc non sit catholicus, sed perversus hereticus, mendaciter iudicat et temere et per consequens iniuste, iudicio iusto con- 10 trarie? et istud videtur iudicium, quod Cristus prohibet Matth. septimo: nolite iudicare et non iudicabimini. quomodo, rogo, non iudicabitur pro parte meliori, sonante ad misericordem magnificenciam dei, vel omnino tacebitur de iudicio, quando non occurrit evidencia de 15 hoc vel eius opposito? sed constat, quod non est nobis probacio, quod Petrus per tantum tempus erit hereticus excommunicatus vel expers gracie, igitur temere iudicaret, qui sine revelacione simpliciter ita assereret. aliter enim Paulus, cui fieret revelacio in loco distanti, iudicans ex 20 precepto revelantis conformiter ad ecclesiam triumphantem, temere iudicaret, quia prelatis nostris contrarie. ideo iudicium ecclesie est in talibus condicionatum et punicio pro delicto preterito et non simpliciter absolutum, ideo longe aliud est reputare, supponere vel ex signo 25 credere, Petrum fore dampnatum vel hereticum pro isto tempore, et aliud iudicare.

ideo in talibus, subducta revelacione, debet cessare iudicium, et vellem, quod dampnatores, excommunicatores

1 *A¹* in margine figuram manus exhibet, qua fucum hunc praeter cetera notari vult 6 si corr. A et (posterior) corredit ex ex *A⁴* 7 verus om. *B^dD*; *A*, sed *A¹* in marg. addidit 20 fieret in corr. *A* 25 *A²* in marg. super. cum sig. marg. glossavit aliud est, ex signo credere vel reputare, hominem esse hereticum, et aliud iudicare

5 tractatum De Mendacio a JW scriptum esse me fugit; ego equidem, quamvis omnes catalogos Wyclifianos (cf. Shirley, Catal., et Buddensieg, Pol. Works pag. LIX sqq.) sedula lectione percurrerim, nusquam eum inventi; fortasse in mente habet illum, qui in catalogis exstat sub inscriptione De quodam periculo Mendacio noviter practizato (cf. Pol. Works pag. LXVIII) et publici iuris nondum factus est

et de futuris incognitis temere iudicantes attenderent ad istam sentenciam. modo vero tantum cecamur ceremoniis, quod credimus, hominem non esse hereticum, excommunicatum vel dampnatum, nisi in facie ecclesie probatus fuerit, esse talis, nec absolutum catholicum vel salvatum, nisi hoc fuerit in facie ecclesie approbatum. et sic multi vendicant sibi potestatem atque iudicia ultra hoc, quod fecerunt apostoli vel primitiva ecclesia, sicut dicam alias.

quarto principaliter arguitur contra dicta per hoc, quod omnis hereticus est privandus beneficio ecclesiastico, nec habet potestatem ministrandi sacramenta, sed perseverans in heresi secundum leges hominum debet capi, incarcерari et de omnibus temporalibus spoliari, quod esset nimis grave de quolibet perseverante in peccato mortali, igitur non omnis talis est hereticus.

hic dicitur ut supra, quod sunt multi gradus heretici, sicut sunt multi gradus peccancium mortaliter. famosius autem sumitur hereticus pro illo, qui speculative deviat in fide et pravo dogmate inducit sectas perversas. ideo dicitur communiter, quod heresis contrariatur fidei orthodoxe, et super tali, postquam fuerit in facie ecclesie protractus, huiusmodi currunt leges hominum, et hoc rationabiliter, quia speculativa fidei est principium ad praxim et mores ecclesie. ideo modicus error in principio isto causat maiorem in sequentibus, ut error de paupertate Cristi, quod non fuit pauperrimus, sed civilis proprietarius, et consequenter, quod licet religiosis, fol.118d epis copis || et quibuscumque sacerdotibus citra fratres esse civiles proprietarios, vivendo ut sic perfecius quam

*because the
judgment of
man is easily
biased by
outward motives*

*Heresy is
opposed to
orthodoxy*

¹ A¹ in marg. figuram manus exhibet, qua haec verba textus notitiae lectoris commendare vult ⁹ A² in marg.: quarto arguitur arguitur in exitu corr. A² ¹⁷ A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit hereticus proprie quomodo sumitur ²⁰ fidei orthodoxe, et super tali, postquam fuerit in facie ecclesie protractus om. B^d, addidit idem in marg. ²² probatus CD ²³ speculative D ²⁹ vi-vendo ut sic perfecius quam exproprietarios om. D

⁹ quarto: cf. supra pag. 290; 292; 294 ¹⁶ cf. supra pag. 288 sqq.; 292 ²⁵ error de Cristi paupertate: cf. De Civ. Dom. pag. 51 sqq.; 60 sqq.; 114 sqq.; 127 sqq.

exproprietarios, et propter amorem ewangelii omnia temporalia relinquentes. ista enim heretica opinio cum suis complicibus tantum conturbavit ecclesiam, sicut avaricia subtilior conturbaverat sinagogam, quod maior pars cleri nostri ad mundum pervertitur, relicta religione,⁵ quam Cristus instituit, eciam plus quam laici seculares. et habet hodie tot fautores, cum censuris adinventis promulgatores, paupertatem ewangelicam expugnantes, quod persecuti sunt eos citacionibus, spoliacionibus et defamacionibus super heretica pravitate. dicitur igitur, quod

Now-a-days the clergy, full of wealth and honours, is the enemy of true evangelical faith omnis peccans mortaliter est hereticus, sed precipue ille,

qui in facto est contrarius legi Cristi. nam sicut non omnis, qui dicit michi: domine, domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem dei, ita, quod operibus bonis debemus plus¹⁵ credere quam foliis verborum, sic a contrario deus plus increpat eum, qui facit legi sue contrarie, quam illum, qui nude male loquitur, ut peior hereticus fuit Judas, qui dicens: ave, rabbi osculo tradidit salvatorem, quam Petrus, qui cepit anathematizare et iurare, quia²⁰ non novisset hominem. et non dubium, quin deus proporcionaliter gravius punivit eum, spoliando eum a bonis triplicibus, correspondenter deus punit peccatores gravius, qui plus nocent ecclesie, tamquam hereticos plus perversos. et indubie tunc sunt tales. sic igitur²⁵ omnis hereticus, dum deus privat eum, beneficio ecclesiastico est privandus, et deficit sibi potestas sacerdotalis, sicut deficit sacerdotium, cum nemo potest dicere 'do-

6 et pus (?) post) A, sed A¹, addito in marg. cum sig. marg. 1, restituit plus 13 michi om. B^dC 17 eum corr. A¹⁸ A¹ in marg. signum manus ad has lineas posuit, ut pote quas praeter cetera notari velit A² in marg. super. cum sig. marg. adnotavit hereticus peior fuit Judas osculando et dicendo Ave Rabbi quam Petrus anathematizando et iurando, quod non novit hominem 25 sicut D 27 A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit Symoniaci non sunt sacerdotes et debent a temporalibus spoliari

2 cf. de hac re Polem. Works pag. 249; 63 12 cf.
Matth. 7₂₁ 19 Matth. 26₄₉ 20 Matth. 26₇₄

minus Jesus' et per consequens non: 'dominus vobis-
cum' digne sibi et plebi ad meritum, nisi in spiritu
sancto habet tamen quandam potestatem informem, se-
cundum quam potest prodesse et per accidens fidelibus,
5 quibus preest.

ex istis videtur michi, quod maior hereticus, cuius-
modi est symoniacus, ut patet inferius, debet puniri
acucius eciam secundum leges humanas, et per conse-
quens, cum pena ablacionis temporalium sit minima,
10 debet tam secundum leges ecclesie quam civiles a tem-
poralibus spoliari, ut dictum est capitulo *vicesimo quinto*
huius sexti. quod autem foventur hodie tamquam benefici,
attestatur, quod venenum peccati plus spargitur per ec-
clesiam, expectans graviorem penam et ruinam populi
15 hoc sinentis. patet sic: omnis congregacio talium non
est ecclesia, nec ipsi sunt membra ecclesie, ut patet vi-
cesima quarta quest. tercia: 'Clerici', sed non est dignum
vel ex consensu secularium permittendum ut tales non
clerici. ymmo non partes ecclesie consumant tam ne-
20 quiter bona ecclesie, igitur debent a temporalibus spoli-
ari. si igitur secundum leges humanas seculares domini
debent iuvare clericos ad cohercendum hereticos, se-
quitur, quod ad illos in defectu cleri spectat istud
officium, nec dubium, quin tota descripcio heresis
25 nimis impletur in talibus. nam deficiunt in primo articulo
fidei, licet cum Scarioth, verbis tamquam hypocrite pec-
cando, gravius menciantur. ymmo cum opinantur, vitam
suam esse bonam atque catholicam, quod manifeste re-
pugnat fidei scripture in eis, cui de facto oportet plus

*Simonists,
being at the
same time
heretics,
should
be punished
severely*

11 post cap. *exstat locus vacuus in ACD* 'vice-
*simo quinto' supplevi ante *BdC* 16 sunt
corr. *A* tunc *BdD* 17 *A* (? *A¹*) in margine
add. 23, *respiciens Decreti numerum, sed erravit* 23 quod
ad *CD*; *A*, sed *A¹* quo *superscripsit int. lineas* quod *Bd*,
sed ad *inter lin. addidit idem* 26 scarioth *ACD*
staret *Bd* 27 menciatur *Bd* 29 de facto cui *BdCD*;
A, sed, signo quodam (.) *superscripto, ordo verb. mutatus*
est in cui de facto*

7 inferius: cf. pag. 309, nec non pag. 288 11 cf. supra
pag. 30 16 C.J.C.I (Decr. II pars) c. 35 C. XXIV q. 3 pag. 999

*It is not only
the judgment
of the church
that makes
heretics*

credere, compleetur predicta descripcio. nec est credendum, quod iudicacio, promulgacio vel sentenciatio prelati facit, talem esse hereticum, quia hoc esset perversum opus boni prepositi, cum Cristus non habet potestatem hoc facere, sed quia prius ex sua malicia est hereticus.⁵ ideo ecclesia hoc notificat, ut caucius caveatur. || nec eo fol. 119a minus est hereticus, quo ecclesia suam heresim non promulgat, quia tunc heresis sua causaretur a promulgacione prepositi.

nec est fingendum, quod non debet caveri tamquam hereticus, antequam ecclesia ipsum denunciavit esse talem, quia facta heretica dant planiorem fidem de heresi quam scripta fallacia vel verba invidi aut ignari prepositi. si enim ille dampnat heresim etiam post mortem persone, a qua exinde prohibet ecclesiasticam sepulturam, tunc dampnat illum ad penam perpetuam, cum dampnacione sentenciat formaliter antecedens. sed non consonat huic vie, cum in finali iudicio sedebunt primo relinquentes omnia temporalia propter Cristum, iudicantes tam bonos quam malos, ut patet Matth. undevicesimo et vicesimo quinto capitulis. nimis magna itaque foret presumpcio, iudicem tam seculariter viventem et tam disformiter a Christo ante finale iudicium, in quo libri conscientie ex deteccione iudicis erunt aperti, iudicare de sibi ambiguo. ideo, sicut ius est a deo, antequam iudex temporalis vere sentenciat, sic heresis est a perverso, antequam iudex ecclesie penam sibi aptat vel rite sibi pronunciat. et sic indubie heresis est primo in anima, antequam hereticus prorumpat in verba vel signa sensibilia heretica, quia iuxta diffinicionem

8 sua corr. A 13 invidi corr. A aut in correctura A at D 18 in om. A, add. A¹ in marg. 21 numeros capp. omiserunt BdCD, in loco vacuo supplevit A² 25 aperte Bd 28 A² in marg. super. cum sig. marg. glossavit Heresis principaliter est in anima iudex ecclesie penam sibi aptat vel rite sibi pronunciat. et sic indubie heresis est primo in animo antequam om. C

saluatoris Matth. decimo quinto: a corde exeunt, que coinquian^t hominem, sic, quod impossibile est, quemquam esse hereticum vel quomodolibet viciōsum, nisi prius maculetur in animo.

5 ideo heres^s primo et principaliter est ibidem. et cum omne mortale dividit a deo et congregacione fidelium saltem secundum presentem iusticiam et est falsum, scripture sacre contrarium secundum aliquem gradum pertinacie, non est racio, quare unum mortale sapit 10 heresim, quin per idem et quodlibet. et cum non sapit heresim nisi existentem, sequitur, quod omnis peccans mortaliter sit hereticus ratione heresim, quam culpa sua sapit. non enim est color, quod solum vociferacio est heresim, ita, quod homo desinit esse hereticus, quando 15 desinit ita loqui, nec quod heres sit descriptive aggregatum ex actu vel habitu anime cum tali vociferacione, quia tunc idem sequitur. et deficeret, quo signo homo diceret ad extra venenum heres in tantum, quod signum evidencius et infectivius dicens pravitatem hereticam ex- 20 cusaret ab heresi, ubi minus nocivum signum faceret hereticum, quod esset omnino irrationabile.

racio autem, quare equalia peccata inequaliter puniuntur ab homine, ymmo graviora quandoque micius, est vel ignorancia gravedinis peccati ex hoc, quod sine signo sensibili latet in anima, vel secundo ex hoc, quod unum peccatum plus quoad sensum politici perturbat rem publicam, vel tercio ex hoc, quod punitores rei in eodem crimen plus offenduntur ad peccata plus levia, vel quarto ex

*Principles of
the unequal
punishment of
sins of the same
kind*

1 Matth. 15 *in correctura A* luc. *Bd* luc. *se-*
quitur lacuna CD *Bd* *in marg. nota scripsit* 4 *pri-*
mo BdCD 5 *heresis corr. A* 11 *coexistentem BdCD*
A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit Omnis pec-
cans mortaliter est hereticus 17 *deficeret in rasura cor-*
rexit A *differret BdD* 18 *extra AC* *exempla*
Bd, (?) D 22 *A² in marg. infer. cum sig. marg. addi-*
dit Quare peccata equalia inequaliter puniuntur

punctione peccatorum plus levium accumulant plura lucra, sed ratione duce debet ecclesia punire celerius, acutius et diligencius peccata, que noscit esse plus gravia, cum in illis iacet maius periculum, plus dampnificans ecclesiam et conturbans. cuiusmodi indubie sunt 5 crimina sacerdotum.

ideo dicit beatus Gregorius: 'debet tota ecclesia ad emendacionem || talem ardenter consurgere'. fol. 119b

*The measures
the church must
take to combat
heresy*

quinto principaliter arguitur ex hoc, quod, data sentencia ista de heresi, stantibus legibus ecclesie, maior 10 pars provinciarum cristianismi foret heretica et perplexa. nam dicitur, quod 'quilibet episcopus vel archiepiscopus

8 A² in marg. super. fol. 119^b glossavit Visitacio archidiacorum de inquisitione heresis 9 A² in marg. exteriore notavit quinto principaliter arguitur 10 sentencia corr. A 12 inter nam et dicitur cuncti codd. lacunam reliquerunt

7 St. Gregor. Opp. Patrol. I 79 (*Expos. in Libr. Reg.*) pag. 112, ubi de criminis Heli disserit; rem, verbis ipsis neglectis, tangit tom. 76 pag. 917—918; 1146; tom. 75 pag. 794—595; 621 9 quinto: cf. supra pag. 299 10 cf. leges ecclesiae de heresi C. J. C. I pag. 998 sqq.; II pag. 778 sqq. 12 C. J. C. II (Clement.) lib. V Tit. III cap. I § 4 pag. 1182; ibid. (*Decretal. Greg. IX*) lib. V Tit. VII cap. 13 § 7 pag. 789 sqq.: adicimus insuper, ut quilibet archiepiscopus vel episcopus per se aut per archidiaconum suum aut alias honestas idoneasque personas bis aut saltem semel in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit, hereticos habitare, circumeat, et ibi tres vel plures boni testimonii viros, vel etiam, si expedire videbitur, totam viciniam iurare compellat, quod, si quos ibidem haereticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, seu a communi conversatione fidelium vita et moribus dissidentes, eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus ad praesentiam suam convocet accusatos, qui, nisi se ab obiecto reatu purgaverint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonice puniantur. Si qui vero ex eis, iuramenti religionem obstinacione damnabili responentes, iurare forte noluerint, ex hoc ipso tamquam haeretici reputentur. § 8. Volumus igitur et mandamus et in virtute obedientiae districte praecipimus, ut ad haec efficaciter sequenda episcopi per dioeceses suas diligenter invigilent, si canonicam velint effugere ultionem. Si quis enim epi-

per se vel archidiaconum suum vel personas ydoneas debet visitare parochiam suam bis in anno vel semel, in qua fama est habitare hereticos, et ibi tres vel quatuor viros ydoneos vel totam vicinam parochiam, si ex pedire viderit, compellat iurare, si aliquos hereticos sciverint vel oculta conventicula facientes vel eciā aliquos, qui vita et moribus ab aliis discrepent, denuncient episcopo, et ipse accusatos ad se vocatos, si se non purgaverint, vel, si se purgaverint et post purgacionem in pristinum errorem relapsi fuerint, puniat, quod, si aliquis ex hiis iurare noluerit, eo ipso reputetur hereticus'. episcopus vero, qui negligens fuerit purgando provinciam suam ab hereticis, deponi debet.

dimissa autem loqua de romano episcopo, num- *In England the
episcopacy,
tainted by
simony, neglects
its duties*
quid credimus, in Anglia esse aliquos episcopos in isto officio negligentes? forte sunt multi episcopi, qui sunt negligentes, et omnes clerici sui sunt inydonei ad eximandum hereticam pravitatem. — et discurrendo per species heresis, tangendo de symonia ipsimet et sui clerici sunt in dicta heresi capitales, et forte vel pro reatu, pro precio vel favore permittunt notorie symoniacos vivere continue in sua diocesi. numquid credimus, archiepiscopos fovere episcopos et eos subditos suos in fornicacione notoria, quibus, dimissa execucione forme legis, de qua supra capitulo *vicesimo quinto* huius sexti, vendunt fornicacionem huiusmodi sacerdotum pro limitato precio

6 vel et alios *Bd* 12 purganda (? purgando) *A*
 16 'sunt negligentes' supplevi 17 ydonei *Bd* 20 heresy *A*
 vel reatu vel pro favore *Bd* 23 et eos subditos suos in
 fornicacione notoria, quam dimissa execucione forme legis, de
 qua om. *C* 24 quibus scripsi quam cuncti libri
 25 inter supra et capitulo *C*, inter cap. et huius *AD lacunam*
exhibent

scopus super expurgando de sua dioecesi haereticæ pravitatis fermento negligens fuerit vel remissus, quum id certis indicitiis apparuerit, ab episcopali officio deponatur, et in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit et possit haereticam confundere pravitatem 12 cf. *ibid.* § 8 in fine pag. 789 25 cf. supra pag. 6 sqq.

annuatim? nonne credimus tales prepositos hereticos, qui in excommunicacione tam diutina ita irregulariter ministrant? verum sunt heresiarche, ex correpcionis desidia et consensu alios hereticos sic foventes, ut dictum est ex testimonio legis vicesima quarta quest. tercia: 'Qui 5 Aliorum'.

*From the clergy
the perdition
passes on to the
flock* si igitur superiores prepositi sunt sic heretici, se-
quitur universalis infeccio gregis sui.

nam primo patet ex Decretali in sexto 'De Hereticis', quomodo 'omnes heretici excommunicati sunt et defensores 10 ac receptores eorum, nec aliquis debet in terra vel domo sua tenere vel fovere aut cum eis negotiari. quod si quis fecerit, mortuus *est* in tali delicto, nec debet pro eo oblatio fieri nec ipse in cimiterio sepeliri, non obstante quocunque privilegio papali'. 15

secundo considerent domini seculares penam ex comunicacione, ex permissione, ymmo ex defensione talis heretici. nam in eodem sexto capitulo 'Excomunicamus' patet, quod, quicunque dominus temporalis, requisitus ab episcopo, terram suam ab hereticis purgare 20 noluerit, excomunicetur per episcopum et per ceteros provinciales episcopos, et, si non satisfecerit infra annum, signari debet pape, ut extunc vassallos ab eius fidelitate denunciet absolutos et terram suam exponat catholicis occupandam; comites, consules et rectores civitatum, 25 qui, ab episcopo requisiti, noluerint eis subsidium facere contra hereticos, debent spoliari honore suo, non ad

2 quie *D* quia *Bd* 3 desidia correxit *A* diffi-
dia *BdD* 9 Hereticis scripsi ex auctoritate Decretal.
libr. sexti heresi *codd.* post heresi lacuna in cunctis
libris inventitur 11 aliqui *D* 12 sua corr. *A* suis *BdD*
13 'est' addidi 16 *A²* in marg. infer. cum sig. marg.
adnotavit pena dominorum secularium, qui non corripiunt
maliciam sacerdotum 20 purgare in corr. *A* 21 noluerit
correxerunt *ABd*

5 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 32 C. XXIV q. 3 pag. 999
9 cf. ibid. II (Decr. lib. VI) c. 2 Tit. II pag. 1069 19 cf.
ibid. c. 18 Tit. II pag. 1076—1077

alios assumi, sed excomunicari et interdictum in terris eorum poni, et civitas, que noluerit iuvare, careat alii fol. 119c arum civitatum || comercio et priventur episcopi eodem titulo 'Ad Abolendam' in tantum, quod, ut ibi dicitur: 'exempti, qui soli pape subsunt, debent episcopis quantum ad ea, que contra eos instituta sunt, subesse et eis fideliter cooperari, non obstante quocunque privilegio libertatis'.

cum igitur cristianus debet supponere, istas leges esse catholicas, et secundo debet supponere, quod omnis cristianus debet plus obedire episcopo animarum, domino Jesu Christo, quoad scripturam sacram, quam alicui moderno episcopo, cum ipse sit papa, episcopus et sacerdos, ymmo finis tocius autoritatis, qui, loquens in apostolo suo prima Cor. quinto, precipit omni auferre malum de medio sui, expurgando vetus fermentum, quia modicum fermentum totam massam corruptit, et secunda Cor. sexto: que autem comunicacio Cristi ad Belial, aut que pars fidelis cum infidelis, qui autem consensus templi dei cum ydolis, et sequitur. propter quod exite de medio eorum, et separamin*i* ab eis, dicit dominus, et Matth. octavo decimo precipitur: si peccaverit in te frater tuus, corripe eum tripliciter et post sit tibi sicut ethnicus et publicanus, quia indubie princeps in hoc negligens, dum sit potens, communicabit operibus, quicunque est ille, ut dicitur Rom. septimo.

consideret igitur regnum, vitam et statum sacerdotum et quilibet formam, qua cum eis communicat.

Therefore the faithful laymen must take pity on the suffering church, in obedience to God's word and not to the pope or to the bishops

3 episcopi <i>A</i> , sed <i>A²</i> eo ipso superscripsit	epis-
copo <i>B^d</i> 6 eos <i>ACD</i> hereticos <i>B^d</i> 14 tocius	
corr. <i>A</i> 15 1 ^a om. <i>B^dCD</i> ; <i>A</i> , sed inter lineas super-	
scripsit <i>A²</i> 16 quia modicum fermentum om. <i>C</i> 18 prima	
Cor. (cor.) <i>A</i> 20 sensus <i>D</i> , sed <i>D⁵</i> addito in marg. con-	
emendavit templi om. <i>D</i> 25 princeps expuncta	
secunda littera e in princeps emendavit <i>A</i> negligentes	
expuncto te in negligens immutavit <i>A</i> 27 rom. 5 ^o <i>A</i>	
Joh. 1 ^o <i>D</i> 1 ^o (antecedit rasura) <i>B^d</i> ad ro. 1 ^o <i>C</i>	

4 cf. ibidem 15 v. 6 18 v. 15 22 v. 15 sqq.
27 v. 15 sqq.

consideret secundo leges ecclesie supradictas, que indubie extrahuntur de lege dei tamquam eius iudicia, et non mirabitur, si regnum sit bellis et sedicionibus intricatum, cum vix ullum invenies, quin ex veneno contagionis heretice iniuste occupat aliena, sic s quod populus sequi potest filios Israel captivatos, Esdr. octavo: flebat autem omnis populus, cum audiret verba legis. et hoc movebat beatum Gregorium, mandare regine Francie, quod provideret regnis et nepotibus, quos cupiebat regnare feliciter, in corrigo gendo scelera sacerdotum. oportet enim, iniuste occupantes bona domini demum corruere, cum oportet, ad ultimum iusticiam prevalere, quia bonum est prestancius malo, iustum iniusto et deus diabolo.

*Heretical priests
as such lose
their priestly
privileges*

tercio considerent, quod sacerdos hereticus expers est omnis boni et per consequens non excomunicat nec ligat nec solvit. unde vicesima quarta quest. prima: 'dicimus, omnes omnino hereticos et scismaticos nichil habere potestatis ac iuris', et per consequens non habent potestatem ad rite aliquid faciendum. quod si faciunt ex nuda potestate iniuste qualificata, prodest capacibus virtute dei, ad bonum suorum utensis suo organo maledicto, sed nocent, quidquam fecerint, sibi ipsis. unde vicesima quarta quest. tercia 'Si Habes' sic concluditur: 'illicta excommunicatio notatum non ledit, sed excomuni-

10 cupierunt *D* fideliter *D* 15 consideret *in*
exitu corr. A, sed quid legi velit, discerni non potest, qua *de*
causa A¹ in margine addidit considerent 16 omnis *in*
correctura A 17 *A²* in margine infer. fol. 119^c cum
sig. marg. adnotavit Sacerdos hereticus non excomunicat nec
 ligat nec solvit ligat nec solvit *in loco abraso correxit A*
 nec solvit nec ligat *D* 1^a in *correctura A* 20 faciendum
concludit fol. 189^b cod. *C*; in *marg. infer.* aliquis
notavit propter, paulo *infra* in probacionem

7 *II. Esdr. 89* 8 *Gregor. Magni opp. Patrol. I* 77
 pag. 842; 1182; 797; 835 et saepe alibi 17 cf. *C. J. C. I*
(Decr. II pars) c. 31 C. XXIV q. 1 pag. 977 24 cf. *ibid.*
c. 1 C. XXIV q. 3 pag. 988

cantem', et post eadem quest. 'Non In Perpetuum' dicitur, quod, dum sacerdotes indiscrete persequuntur, fol. 119d culpam non zelo dei, sed sese vindicandi 'sacri || legii facinus incurront', et capitulo sequenti dicitur, ut nullus 5 'presbiter excomunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam ecclesiastici canones hoc fieri iubent. si quis autem adversus ea aliquem excommunicaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, maioris sacerdotis autoritate ad graciam sancte communionis redeat; is autem, 10 qui illicite excommunicavit, correspondenter ad culpam peniteat'. et patet de ratione, cum proditorie sub colore spiritualis medicine, quantum in eo est, iniuste occidit proximum, cuius curam a deo susceperebat. si igitur hodie prelati excommunicant principaliter propter peccunias, 15 quod non licet, ut patet vicesima quarta quest. tercia, patet, quod involvunt comunicantes cum eis in sacramentis in excommunicationis periculum ratione communicationis cum excommunicato patenter et graviter quoad deum. de qua communicatione patet undecima quest. tercia per multa 20 capitula, vicesima quarta quest. tercia 'Clericus', ubi dicitur, quod cum hereticis nullus fidelis debet gerere comitivam. et cum omnis symoniacus sit hereticus, patet, quod cum paucis episcopis vel clericis comunicabit fidelis, recipiendo ab eis ecclesiastica sacramenta. —

Therefore the prelacy corrupted by simony has neither the power nor the right to excommunicate, and the faithful christian ought to give up all community with the worldly bishops and priests

25 Istud itaque dixerim pro nunc in comuni de heresi,

Conclusion: So much about heresy, so that the nature of Simony which I now intend to examine should be thoroughly understood

7 autem *incipit* fol. 621 cod. B; in marg. super. nova manus scripsit liber beate Marie onerer (? oxonie) ex dono magistri lichefeldae ea in correctura A excommunicaverit in correctura A 12 eo corredit A 15 post ut patet lacunam omnes codd. exhibent; in B linea, quae sequitur, caret scriptura 20 et 24 B^dC

1 cf. *ibid.* c. 5 pag. 990

4 cf. *ibid.* pag. 990

15 cf. *ibid.* c. 21 19 cf. *ibidem* c. 16—19 C. XI q. 3

pag. 647—648; c. 24 pag. 650; c. 25; 26; 28; 29 pag. 652

20 cf. *ibid.* c. 35 C. XXIV q. 3 pag. 999 22 cf. *supra*

pag. 299

ut sciatur ex fructu veritatis scripture notare et cavere hereticos, et ut planius intelligatur tractatus De Symonia, quam, si deus voluerit, propono diffusius pertractare.

*2 int (linea transversa sublatum) ut A 4 in marg.
infimo fol. 119^d cod. A haec subscriptio invenitur: Correctus
gnaviter (?) graviter anno domini millesimo quadringentesimo septi-
mo in vigilia Purificationis Sancte Marie Oxonie per Nicolaum
Faulfiss et Georgium de Knyehnicz B^d: Explicit de veritate
sacre scripture, paulo infra rasura, subter quam manus recentior,
ni fallor, saeculi XVI^t adnotavit Author istius libri scripsit hunc
tractatum anno domini 1378, ut patet circa medium volumen,
et quatenus coniectura assequi possum, fuit Johannes Wyclevus*

*C spatio duarum linearum vacuo relicto sub textu: expli-
cit tractatus de veritate scripture D paulo infra textum:
Explicit tractatus de veritate scripture secundum magistrum
Johannem Wyclif, doctorem ewangelice veritatis*

*8 de N. Faulfisch cf. Loserth, Wyclif u. Hus, Prag-
Leipzig 1884, S. 79; 80; 101 sqq.; et De Civ. Dom. Introd.
pag. X, XII sqq. de Georgio de Knienic cf. Palacky,
Docum. Mag. Joh. Hus, Prag. 1869 pag. 581, ubi nomen
illius reperitur in numero Baronum Bohemensium, qui
'Constantiensi consilio exprobrant condempnationem et
mortem Joh. Hus atque vincula Hieronymi Pragensis',
profidenturque, se 'constantes legis dei praedicatores usque
ad effusionem sanguinis tueri velle', Declaratio d.
2. Sept. 1415 Pragae. vide sub litt. VII No. 398 pag. 589:
Georgius de Knienic. alium baronem eiusdem generis et
nominis inter testes recitat 'Instrumentum notarii publici
de facta in congreg. Prag. condempnacione 45 artic. JWI
Pragae 28. Maii 1403; ibid. pag. 331: acta sunt haec . . .
praesentibus discretis viris Georgio Matthia de Knienic et
Nicolao de Iglavia etc.*

INDICES.

I. GLOSSARIUM.

(VOCABULA MEDIAE AEVI PROPRIA, DEFORMATA GRAECA,
RARO OCCURRENTIA et sim.)

Abortiva *I* 327 accidentalis *I* 281
acuicio *III* 133 additamento *I* 287,
307 adinvencio *I* 395 adinvenire
I 329, 395 *et saepius* adopciōr
III 354 albedo *I* 308 alkymicos
I 60 alleictiva *I* 383 allegabilis *I*
285 alphabeta *I* 242 amphiboli-
cum *III* 214 ampliare *III* 219
ampullous *I* 89 ancillans *III* 142
anelat *I* 71 angustare *III* 179
annetum *I* 221 apparenzia *III* 213
archihereticus *III* 287 aranea *II*
136 ariolandi *III* 24 aromatizavit
I 294 arra *III* 152 arta *III* 213
artare *III* 21 artificiolus *III* 81
attomus *III* 209, 240 autonomice
I 167 *et saepe alibi* autorizabilis
I 111 autrix *III* 151 azophara
I 250; 254

baiulare *III* 170 balbutire *III* 62
banniendo *III* 231 beneficia *III*
212 binarius *I* 100 *et s. a.* bla-
dum *III* 163 botrus *I* 294; *II*
215 bucca *II* 162 buccina *II* 152
bullatos *I* 408
cacephaton *I* 289, 291, 294 caligare
II 257 cambium *II* 25 camelini-
nus *I* 265 candela *III* 130 ca-
peio *II* 116 capciones *II* 116 ca-
priolus *I* 95 captivacio *III* 260,
273 carduo *II* 215 caribdis *I* 287
caritative *I* 343, 324 caritatior
I 324 castigabilis *III* 217 castris-

margia *III* 96 cathaclismus *I* 386;
II 60 cathegorematice *I* 191
catholicare *III* 297 *et saepe alibi*
causalis *III* 161 cereus *II* 217
cesarinus *III* 236 cetum *I* 226
chymera *II* 125 cimbalum *II* 217
ciminum *I* 221 cimiterium *III* 306
circumstancia *I* 341 circumstan-
cionatus *I* 249 circumstacionetur
I 374 ciromancia *I* 114 civiliste
II 235 coartacio *III* 170 cocci-
num *II* 152 coccus *II* 186 cogni-
tiva *I* 124 colando *I* 14, 268
colare *I* 250; 19; 29 colirium *II*
257 collectacio *III* 267 colora-
cius *I* 360 colorari *III* 61 comi-
tiva *III* 293; 309 comoracio *I* 223
compago *I* 18 compendiosius *I* 55
complexionatus *III* 160 compositor
I 218 compossibile *I* 382 compunc-
cio *III* 215; 355 concausare *III* 202
conciliabula *III* 292 concretive *I*
109; 176 condicasse *I* 282 con-
dicunt *I* 370 confabulacio *I* 231
confinium *III* 178 confortativus
III 196 confusibilis *III* 274 con-
fusivus *I* 44 congruentissime *I* 197
conmixcio *I* 221 conspectibus *I*
362 consumativum *I* 115 con-
tagio *III* 308 contrariata *I* 385
contrarietas *I* 356; *III* 274 *et s. a.*
convenientissima *I* 144 contraveni-
endo *I* 190 conventicula *III* 305

- convertibile *I* 33, 141 coraula *III* 159 corellarie *I* 301, 392, 393 et s. a. coruscacio *I* 19 crapula *II* 137; *III* 80 crementum *III* 179 cubicularii *III* 92 cuiusmodi-
 cunque *III* 276 culpabilitas *I* 299 curabilis *III* 196 curtatis *III* 141
 curtamus *III* 139
 datore *I* 379 deacceptacio *I* 389
 deacceptare *III* 131 decimantibus *I* 221 decretiste *I* 50, 161; *II* 235; *III* 274, 289 et s. a. defensivorum *I* 168 delecio *III* 151 delire *III* 260; *I* 86 delitescere *I* 49; *II* 32 demeritorium *III* 295 demonium meridianum *III* 163 denigrare *II* 30 deordinacio *III* 150 depascencia *II* 231 desicio *III* 125 desidia *III* 168 dextrarius *II* 36 dieta *III* 241 dillucidat *I* 104 disciplinabilis *III* 196 discolare *II* 193; *III* 61 et s. a. discolia *I* 340 discolice *I* 344 discolus *II* 165, 197; *III* 17, 31, 40 et s. a. discrasia *I* 132; *III* 60 discrasiata *I* 267; *III* 60 discredencia *I* 156 dispendium *III* 102 dispensacio *III* 169 displicentis *I* 291 dispositio *I* 324 dispositiva *I* 383 divaricare *I* 71 diurnus *I* 187 doctrinatio *I* 318; *III* 276 dolabra *I* 379 domigerium *I* 105 dulia *I* 382 dumus *I* 68, 71, 108 duodena *II* 81
 ebullicio *I* 203 edentulus *III* 62 elixir *I* 60 elongatus *I* 340 emenda *III* 244 emissarius *I* 273 emptimematica *I* 376 encia *I* 85 epikeies *II* 85 epikeya *III* 240 epilencia *I* 265 eroici *I* 340 esca *I* 312, 333, 335 ethromogenus *III* 141 exactiva *I* 68 exemplacio *III* 247 exheredacio *I* 55 expropriatio *III* 264 exileratus *I* 147 extasim *I* 265 extraneacio *I* 388 extraneandi *III* 281 exulare *III* 27 evibrans *I* 49 ewum *III* 222, 223 et s. a.
 fabrica *III* 201, 203, 221 faccio *I* 168 facessia *II* 47 factura *I* 143 famelicus *II* 214 fartum *III* 189 fermentum *III* 307 ferramenta *I* 337 fetidum *II* 267 fex *III* 57, 59 fiducialiter *I* 320 fiendas *I* 97 figulus *III* 201 filiacio *I* 160
 fimbre *II* 271 simus *I* 265 finicio *III* 220, 221, 229 finitas *III* 220 flebotomia *III* 152 flexibitas *I* 216 fluxibilitas *I* 89 fomes *III* 170 fornace *I* 26; 19 fotus *III* 99 foveus *II* 32 frenesis *III* 240 frontose *I* 340; *III* 139 fucus *I* 324; *II* 180; *III* 37, 70, 79, 91, 181, 268 et s. a. fumus temporalium *III* 240 funiculus *III* 130 gallinaceus *II* 237 garula *I* 80 gazzophilacium *I* 346, 359 gemellus *III* 140 geomancia *I* 114 gignosophiste *I* 91 glutinum *II* 196 gravefactum *I* 327 grossando *I* 79, 286 gurges *III* 98
 habicio *III* 146 habitatus *I* 407, 408 heresiarcha *I* 360; *III* 283, 292 hereticabilis *I* 111 hereticacio *I* 184; *III* 288 hermosus *II* 257 hernia *II* 257 hircocervus *II* 125 historiacus *I* 76 hominicus *III* 139 hortator *I* 336 humiditas *III* 214 ieron *I* 115, 116 illabitur *I* 294, 377 illacio *III* 170 illariter *III* 153 illeccio *III* 170 immobilicio *III* 229 impetigo *II* 257 impossibilis *I* 193 impossibilitare *I* 46, 268 impossibilissima *I* 141 impossibilitas *I* 163; *III* 219; *I* 84 impresariarum *III* 274 impropatorium *I* 357 improprios *I* 357 inadvertencia *I* 343, 344, 363 inastutive *III* 259 inbaptizatus *III* 292 incassum *I* 168 incircumcisus *III* 145 incitativum *I* 207 incitatorium *I* 169 incoquinatum *I* 115 incomplecio *III* 203 incomposite *I* 118 indago *II* 30 indefectibile *I* 400 indentura *I* 265 indilata *III* 91 indivisibilis *I* 181, 182 inductiva *III* 282 indumentum *I* 191 inedificatoria *I* 343 inergia *II* 120 inesse (*subst.*) *I* 324 infestabant *I* 350 inficcio *III* 129 infinitissima *I* 262 influencia *III* 218 infrangere *III* 294 infrigidare *III* 209 ingluvies *II* 186 inhabilitacio *I* 274 inhonorable *I* 116 initialiter *III* 224 immobilitacio *III* 223 innaturaliter *I* 90 inopinabile *I* 233 insanabile *III* 214 insecuraliter *III* 263 insontum *I* 346 instigacione *I* 354 institutori *III* 139 instruencia *I*

160 instrumentales *I* 315 insufficiencia *I* 334 integrale *I* 182 intellector *I* 175 interludium *III* 193 interpolatim *III* 218 interscalaris *III* 129 intersignum *II* 244 intitulatus *I* 197 intuitiva *I* 174 invasiva *I* 182 inviscatus *I* 316 involucro *I* 365; *II* 93, 182 et saepe alibi inydoneus *III* 305 irradiacio *I* 381 irradiet *I* 380 irremedialiter *III* 219, 327 iudicacio *III* 301 iuges *II* 257 ius poli *II* 85 iuxtaposicio *I* 250 laboricum *I* 289 lactencia *I* 327 lanx *III* 168, 169 legista *I* 201; *III* 274 et s. a. levefaciemcum *I* 327 liberatrix *III* 129 licenciando *I* 263 limbum *III* 129, 135 limosa *III* 99 limpidae *II* 48 lineacio *I* 114, 189 linearet *I* 181 lubricitas *I* 179, 265 lutea *I* 26 lutum *I* 314, 315; *III* 129, 151, 218 ly *I* 82; *II* 115 maceracio *III* 170 maleficencia *III* 212 malivolendo *III* 215 mandibulum *III* 62 maneries *I* 167 maniae *III* 54 et s. a. manuducio *I* 114; *III* 130 manuducere *III* 137 masticare *I* 335 meditulum *III* 111 medulla *II* 19, 176, 270; *III* 76 et s. a. medullitus *III* 129 melioracio *III* 232 mendositas *I* 191 menta *I* 221 mercandia *III* 213 milia *I* 288 minerarum *I* 96 ministralli *II* 11, 25 minoratos *III* 212 mixtim theologus *I* 153, 154; *II* 235 mobilis *I* 283 mobilitacio *I* 179 modulus *III* 159 mola azinaria *I* 333 moles *II* 87 morula *III* 215 multiplicitas *III* 290 mundialis *III* 355 municiis *I* 102 munusculum *III* 293 musicus *II* 243 mussitavi *I* 74 mustela *I* 64 mutabilitas *I* 147 muteo *III* 57, 65, 66 nancus *II* 136 neophytus *III* 197 nidificans *I* 317 obedibilis *III* 27 odibilis *I* 70, 71 obturatus *II* 267 olfaceretur *I* 47 omousion *I* 357 omousiones *I* 357 palea *III* 26; *I* 26 palliatio *II* 34 palliare *I* 18, 134, 263, 360, 361, 363, 374; *II* 60; *III* 284 et saepe alibi pallium *II* 153 palmites *I* 132 parcialis *I* 271 parilitas

I 91 partibilis *I* 146 particulatum *I* 87 participacio *I* 201 participative *I* 377 passibilis *I* 306 pedagiis *III* 57 pendula *II* 112, 115 perante *III* 274, 281 et s. a. pernixia *III* 134 perpetuacio *III* 193 perpetuitatem *I* 134 personalitas *I* 180 pertinentissimus *III* 251 phano *I* 138 phasis *III* 108 philargia *III* 248 philokosmos *III* 225 phitones *III* 247 pictacium *I* 221, 303, 307, 308; *III* 62 et saepe alibi pincerna *III* 271 plica *III* 85 plasmaverunt *I* 76 platea *I* 265; *III* 268 plurius *III* 218 possessionatus *I* 346 et saepe alibi possibilitas *III* 137 postillacioni *I* 13 postillatores *I* 274 potentatus *III* 264 preambula *III* 279 precipicio *III* 145 prefiguracio *III* 194 predicabiles *I* 92 pregnanibus *I* 328; *III* 225, 257 premiator *III* 242 prenosticacio *III* 193 prenesticus *III* 149, 191, 192 et s. a. prepucialis *III* 150 prescius *III* 217 prescripcio *III* 29 priapismus *III* 151 pretersacramentalis *III* 197 proficuus *III* 57 prognosticatio *I* 356 prophetalis *III* 138 propriissime *I* 40, 111 proselitus *I* 267 pruniferus *I* 288 pseudologi *III* 93 pulsacio *I* 315 punctale *I* 82 putetus *II* 42, 267; *III* 129, 194 et saepe alibi quadra *III* 266 quantificacio *III* 221 questionista *I* 129 quiditas *I* 87; 377 racionabilitas *I* 258 radicalia *I* 230 radicatus *III* 219 rampnus *I* 63, 68, 70, 71 rancore *I* 365 rancus *II* 154 ranga *I* 124; *III* 279 rangose *II* 126 ray*) *III* 12 re-

ray: cf. quae de hac vocula supra (III 12) dixi; fortasse 'ray' compendium est nomine Raymundi de Pennaforte, capellani illius Gregorii IX, qui fuisse papae ex antiquioribus legum ecclesiasticarum corporibus ipsiusque epistulis decretalibus novum quoddam corpus confeuit. quod cum anno 1234 ad iurisconsultorum collegia, quae Lutetiae Parisiorum et Bononiae florebat, mitteretur, in lucem editum est et, postea ecclesiastici sermonis consuetudine 'Liber Extra' cognominatum, prater Decretum Gratiani paene solum auctoritatem habuit

calcitrare *I* 60; *III* 268 rectificacio *I* 195 redimibile *III* 138 refrigerium *II* 65 refrescere *I* 328 regulatrix *I* 337 remediatus *III* 210 rememorando *III* 193 reobligati *I* 265 residitas *III* 268 resilire *III* 218 resipiscencia *III* 292 responsalem *I* 100 retundere *III* 194, 195 rimari *II* 172; *III* 38, 48, 141 rotari *I* 318, 368, 375 rubius *II* 33 rubus *I* 71 rugitivus *I* 15 rugosus *III* 294 scalaris *III* 195 scaturientia *I* 218 scilla *I* 287 sciolus *II* 163, 179 seminis *III* 196 serenacio *III* 297 serenantes *I* 148 sermocinalis *I* 138, 198; *III* 139, 276 sibilla *I* 237 siccacio *III* 218 signativa *I* 171 sillabicare *I* 44 simealis *I* 94 similitudinaria *I* 66 sincathegorema *II* 115 socrus *I* 368 sonoroze *I* 290, 310 sophia *I* 32 sophisticacio *I* 285, 286 sotulares *II* 241 speculativa *III* 299 spera *I* 187; *III* 137, 139, 225 spissim *I* 277 sternutacio *I* 19 stillare *I* 386 stipite *I* 311 stragulata *II* 271 strucio *I* 95 subarrare *III* 149 subautenticum *I* 262 subsanant *I* 30; *III* 138 subsannum *III* 166 subtiliare

II 256 successiva *I* 213 suggantur *I* 34 symbola *II* 195 tallionis *I* 355 talliis *III* 57 tenitorium *II* 134 tergiversacio *III* 168 terrestricatus *II* 257 terrestritas *II* 267 terreus *III* 197 testa *III* 263, 264 testancius *III* 138 testificacio *I* 198, 222 tetragramaton *III* 352 thalamus *I* 206 theofania *III* 119 titubat *I* 389 topica *I* 378, 380, 388 et s. a. torve *I* 127 totalis *J* 270 truncavit *I* 79 turtur *I* 95 tyriaca *I* 388; *III* 37 et s. a.

usibilis *I* 338 vallata *I* 356 vaniloqui *I* 58 vapulare *II* 170 vasallus *III* 306 vegetabilibus *I* 155 velocitare *III* 159 vepris *II* 41 verecundari *I* 354 versipelles *I* 95 villicacio *III* 10 vitta *II* 115 vociferacio *III* 303 volucio *III* 216, 217, 219 volutabro *I* 373 et s. a.

ydeales *II* 118 ydolatita *III* 187 yems *III* 196 yimaginacio *III* 291 yimaginaria *I* 383 yimaginativa *III* 220 ypostatice *I* 329 yronice *I* 239, 284 yronicum *I* 241 zeuma *I* 65 zizania *I* 319

II. INDEX LOCORUM LAUDATORUM ET EXPOSITORUM.

a) SCRIPTURA SACRA.

Gen. 1_{1—2} *I* 176; 1₁; 10 *II* 125; 1₂ *II* 128; 1₃ *I* 168; 1₂₁ *I* 169; 1₂₆ *I* 180; *II* 69; 1₃₁ *I* 181; 2₁ *I* 181; 2₁₆ *I* 199; 2₂₀ *I* 179; 2₂₄ *I* 218; 3₃ *I* 130; 3₄ *I* 130; 285; *II* 58; 113; 3₇; 10; 12 *III* 149; 3₈ *I* 130; 3₁₅ *I* 177; 4₁₀ *III* 198; 4₄₀ *I* 302; 5₂ *I* 178; 6₂ *III* 150; 7₁ sqq. *I* 219; 11 *I* 389; 11_{1—9} *I* 50; 12_{1—9} *II* 37; 13₁₃ *III* 150; 14₁₈ *III* 233; 15₁₆ *III* 34; 15₁₈ *I* 229; 17 *III* 146; 17₁₃ *III* 144; 17₂₂; 23 *I* 121; 122; 17₂₃ sqq. *I* 219; 18₄ sqq. *II* 192; 18_{4—12} *II* 28; 18₇₀ *III* 150; 19₂ sqq. *II* 192; 19₅ sqq. *II* 31; 19₂₁ sqq. *II* 193; 19₅₆ *III* 150; 20₂₀ *II* 32; 21₂ sqq. *I* 218; 21_{30—31} *I* 218; 22₃; 4 *II* 34; 26₇ sqq. *II* 32; 27₁₆ sqq. *II* 32; 27₁₉ *II* 28; 27₂₀ *II* 24; 28₁₁ sqq. *III* 130; 29₃ *II* 216; 30₂₉ sqq. *II* 173; 34₂₅ *III* 140; 37₃₃ *II* 24; 37₃₅ *III* 133; 42₃₈ *III* 133; 44₂₄ sqq.; 29_{—31} *III* 133; 44₂₉ *III* 133; 47₂ *II* 221; 47₃ sqq. *II* 173; 49₁ *I* 230; 49₁₁ *I* 229; 49_{22—26} *I* 67

Ex. 1₁₅ *II* 33; 1₁₇ sqq. *II* 28; 3₆ *I* 171; 219; 285; 3₁₄ *II* 122; 3₁₈ *I* 134; 4₂₁ *III* 218; 4₂₅ *III* 146; 7₃ *III* 218; 7₃ sqq. *II* 8; 10₂₀ *III* 218; 12₃ sqq. *I* 276; 12_{6—8} *I* 65; 14₁₇ *III* 218; 20₁₃ *I* 219; 20₁₆ *II* 14; 21_{23—24} *I* 219; 22₃₁ *III* 188; 23₁₄ *I* 26; 24₃ *III* 194; 28₁ *II* 225; 28₂; 4 sqq. *II* 184; 28₃₅ *II* 188/89; 31_{15—17} *III* 114

Lev. 5₁₀ sqq. *III* 188; 7₂₆ sqq. *III* 188; 8₂; 6; 13 *III* 233; 10₁ sqq. *III* 34; 11₂; 15 *III* 191; 13₂ sqq. *I* 219; 14₂ *I* 219; 17_{10—16} *III* 188; 19₁₂

- I 219; 19₁₈ I 219; 20₁₆ sqq. I 219;
 21₂ sqq. II 255; 22_{25—36} I 15; 26₃₃
 I 234
 Num. 22₈ I 220; 25_{1—3} III 150; 25₂
 I 219; 25₆ sqq. II 87
 Deut. 4₂₅ III 139; 6₅ I 120; 6₁₀ I
 220; 8₁₀ I 220; 10₁₆ III 145; 18₁₅
 III 191; 18₁₅; 18—19 I 220; 18₁₅;
 18 I 239; II 51; 24₁ I 220; 26₁₆
 III 147; 27₂₆ II 175; 27₂₉ III
 144; 28₁₅ I 234; III 144; 32₆; 7
 I 279; 32₃₉ II 8
 Jos. 2₁₁ sqq. II 33; 4₁₈ III 98; 5₂ III
 146; 5_{4—5} III 146; 6₂₀ II 151;
 6₂₅ II 153; 6₂₆ II 153; 7₅ II 154;
 7₁; 18—24 II 83; 7₂₁ II 153
 Judic. 7₁₄ I 67; 8_{22—23} I 72; 8₂₃ I
 72; 9 I 66; 9_{8—15} I 63; 11₂₂ sqq.
 III 150; 19₁ I 779
 I. Reg. (I. Sam.) 2₂ sqq. III 231/32;
 2₉ II 256; 2₁₀; 11 III 61; 2₂₂ II
 191; 2_{26—27} III 231; 2₂₉ II 200;
 2₃₀ II 225; III 49; 4₁₁ II 191; 5₁₃
 III 151; 8₇ I 72; 12₁₂ I 72; 17₃₄
 II 230; 21₄ sqq. II 59; 25₁₃ sqq.
 II 33
 II. Reg. (II. Sam.) 2₂₆ sqq. III 15; 5₂₇
 II 198; 12_{10—11} III 49; 13₁ sqq. II
 200; 13₂₉ II 200; 15₁ sqq. II 200;
 17; 25 I 234; 24₁₇ II 81; 83
 III. Reg. (I. Reg.) 2₂₀ II 6
 IV. Reg. (II. Reg.) 25₆ sqq. III 15
 I. Paral. (I. Chron.) 2₇ II 83
 II. Paral. (II. Chron.) 15₁₆ III 151
 Esth. 6_{5—7} I 393
 Neem. 8₉ III 110; 9₁₅ I 222
 Iob 2₁₁ I 370; 5_{12—13} I 223; 10
 II 130; 10₈ I 76; 12_{7—9} I 160;
 17₁₆ III 135; 33₁₄ I 315; 34₃₀ III
 97; 41₉; 11—12; 13; 24—25 I 18
 Psal. 2₈ II 39; 5₇ II 14; 97; 7₅ sqq.
 I 327; 8₃ I 223; 8_{5—7} III 137;
 9₂₁ I 70; 11₄ I 125; 14₁ I 67;
 28₄; II 62; 11₃; 12₃; 18₄₃ II 239;
 19₅ II 151; 19₉ I 381; 22 I 105;
 22₃ I 143; 22₇ I 101; 106; 22₁₇
 I 97; 17₂; 22₁₉ I 223; 32₉ I 98;
 34₃ I 98; 38₇ II 257; 40_{7—8} III
 142; 40₁₈ I 293; 45₈ I 109;
 49₁₀ III 221; 230; 49₁₂ I 136;
 50_{16—17} I 291; 51₆ II 81; 51₁₉ II
 156; 55₂₄ III 97; 59₁₂ I 234; 67₂
 I 46; 68₁₆ I 267; 68₂₄ II 257;
 68₃₁ I 94; 69₂ III 98; 69₃ III
 161; 69₂₉ I 113; 69₃₀ III 162;
- 77₄ II 156; 78₂ I 223; 82₆ I 176;
 84₇ I 134; 85₉ sqq. I 300; 86₁₃ III
 135; 87₆ I 113; 89₁₈ II 152; 91₃
 III 162; 163; 91₅ I 199; 92₁₁
 214; 95₂ I 315; 95₁₉ III 140;
 102_{27—28} III 196; 104₂₆ II 8; 106₃₀
 II 87; 107₁; 8₁₅; 31 III 198; 107₂₀
 II 157; 110₁ I 187; 223; III 225;
 234; 110₄ III 235; 115₈ II 239;
 118₂₂ I 223; III 117; 118₁₀₅ III
 130; 119₆ III 145; 119₁₆ II 159;
 119₂₁; 118 II 168; 175; 119₆₅ I 93;
 119₉₆ III 221; 119₁₀₅ II 157; 119₁₁₉
 II 87; 119₁₂₆ I 132; 119₁₆₅ II 130;
 120₄ II 160; 121 I 10; 124₅ I 56;
 128₃ I 70; 128₄ I 170; 132₉ II 184;
 189; 132₁₆ II 184; 137₂ I 314;
 137₉ I 128; 297; 139 I 27; 139₆
 I 45; 141₆ I 394; 144₆ I 57; 145₁₅
 I 72; 147₅ I 59; 147₂₀ II 132;
 149₇ I 281; 321
 Prov. 3₁₂ I 223; 6₂₃ III 130; 8_{22—31}
 III 103; 13₄ I 9; 13₂₄ III 164;
 14₃₄ III 86; 236; 16₁₈ II 221; 17₂₀
 II 87; 18₂₁ I 10; 23₁₄ III 133;
 24₁₁ I 172; 31₂ I 279; 31₁₀ I 170
 Ecclesiastes 1₂ I 81; 3₁ I 171; 3₁ sqq.
 I 335; 11₂ III 142
 Cant. 1 et 2 I 170; 1₄ II 37; 156;
 1₇ II 171; 209; 1₈ II 171; 209;
 1₁₂ I 294; 2 I 57; 2₁₃ I 70; 4₂
 III 140; 4₄ II 100; 5₆ II 156;
 7₄ II 256; 8₃ II 143; 8₅ III 195
 Jes. 1₁₁ III 147; 1_{11—20} III 113; 1_{13—14}
 III 141; 2₂ I 45; 5₁ sqq. I 225; 5₆
 I 53; 5₂₀ II 23; 5₂₄ II 176; 6₁
 I 183; 6₃ II 70; 6₅ I 316; 6_{9—10}
 II 6; 7₉ I 214; 7₁₄ I 223; 8₈ I
 51; 8_{7—20} II 231; 9₆ III 148; 11₂
 I 225; 11₇ I 94; 14_{4—12} I 68; 26₁₈
 III 140; 29₁₃ I 223; 29₁₄ I 226;
 38₁ II 110; 38₁ sqq. II 77; 38₁₀ III
 135; 40₃ I 225; 42₁ sqq. I 225; 42₂
 II 231; 52₇ I 226; 53₄ II 88;
 53_{4—5} I 224; 55₉ II 74; 56₁₀ I
 95; 316; II 160; 187; 237; 56_{10—12}
 I 134; 58₁ II 152; 188; 221; 238;
 61₁ sqq. I 224; 61₈ III 147; 66₁
 III 225; 66₃ III 147; 66₂₄ II
 226
 Jer. 1₅ sqq. II 8; 2₁₃ I 52; 3₁₅ II
 161; 17₃; 4₄ III 139; 145; 4₂₃
 II 128; 5₈ I 273; 6₂₀ III 113;
 7₁₈ III 151; 7_{22—23} III 111; 9_{23—24}
 I 225; 9₂₆ III 145; 10₄ II 239;

- 11₁₆ *I* 67; 13₂₀–₂₇ *III* 150; 20 *I*
 350; 20₂ sqq.; ₇ *II* 8; 23₆ *I* 275;
 23₂₉ *II* 156; 26₇ *II* 128; 26₁₁
 sqq. *II* 8; 26₁₆, ₂₄ *I* 352; 28₁₀ sqq.
II 8; 30₃₁ *III* 113; 31₁₅ *I* 179;
 225; 37₁₅ sqq.; 20–21 *II* 8; 38₁₀ *II* 8;
 38₁₁ *I* 352; 40₁ sqq. *II* 8; 40₁–₆ *I*
 352; 42₅ *I* 352; 43₁ sqq. *I* 352; 44₁₇;
 22; 26 *III* 151; 48₁₀ *II* 106; 175
 Tren., 2₁₄ *II* 187; 4₁₃–₁₄ *II* 154
 Ezech., 1₁ *II* 112; 1₁₀ *I* 247; 3₁₃ *II*
 9₁; 3₁₅ *II* 187; 3₁₈ *II* 232; 9₆
III 34; 11₁₉ *III* 145; 13₅ *II* 187;
 13₉ *I* 113; 20₂₅ *III* 112/13; 22₂₅; 27
II 237; 33₂ sqq. *II* 173; 33₂–₆ *II*
 220; 33₁₁ sqq. *II* 219; 33₁₁–₁₂ *II*
 221/22; 33₁₃ *II* 223; 33₂₀ *I* 183;
II 224; 33₂₀–₂₃ *II* 40; 33₃₄ *II* 173;
 34₂–₃ *II* 219; 34₂ sqq. *II* 227; 34₂;
 3₈ *II* 226; 34₄ *II* 227; 34₄; 5 *II*
 228; 34₁₇ *II* 229; 34₂₀ *II* 229;
 34₂₃; 18–19 *II* 230; 34₂₇ *II* 221;
 36₃₇ *I* 225; 44₁₃ *II* 159
 Dan., 2₃₁ sqq. *III* 239; 5₁₄; 2₁ *I* 113;
 5₃₁ sqq. *II* 153; 6₁₆ sqq. *I* 352; 7₁₀
I 114; 11₁₁ *I* 225
 Hos., 2₁₁ *III* 144; 148; 6₆ *I* 226; *III*
 113; 11₁ *I* 225; 13₁₄ *III* 135
 Joel 3₁ *I* 216
 Am. 9₁₁ *I* 226
 Adie 8 *I* 226
 Jon., 2₁ *I* 226; 3₂ sqq. *II* 77; 3₄ *II* 111
 Mich., 2₁₁ *II* 60/61; 5₁ *I* 226; 6₆–₈
III 112
 Nah., 2₁ *I* 226
 Habac., 2₃ *I* 237
 Sophon., 1₁₄ sqq. *I* 227; 3₁₅ *I* 227
 Hag., 2₆ *I* 226
 Zach., 9₉ *I* 227; 12₁₀ *I* 227; 13₇ *I* 227
 Mal., 2₂ *III* 24; 2₇ *II* 188; 2₉ *II*
 225; 3₁ *I* 227; 3₆ *II* 109
 Sap., 1₁₁ *II* 14; 1₁₃ *III* 122; 2₂ *II*
 55; 5₂–₃ *III* 217; 6₇; 9 *II* 221;
 7₂₆ *I* 112; 7₂₇ *I* 203; 11₂₂ *II* 70
 Ecclesiasticus 10₈ *III* 97; 18₁ sqq. *I*
 177; 19₂ *II* 194; 24₁₈ sqq. *II* 145;
 24₁₉ *I* 70; 24₂₃ *I* 69; 37₂₃ *I* 23
 Bar., 3₁₀–₁₃ *II* 130; 6₇ *II* 239
 Hist. Sus. v. 62; 75 *III* 15; 43 sqq.
II 59
 III. Hesdra 3₁₃ *I* 373
-
- Matth., 1₃ sqq. *I* 222; 1₂₃ *I* 223; 2₁–₁₂
 I 351; 2₆ *I* 226; 2₁₅ *I* 225; 2₁₇
- I* 225; 2₂₃ *I* 223; 3₈ *I* 225; 4₄ *I*
 268; *II* 161; 4₄; 7 *II* 141; 4₄; 7; 10
I 130; 220; 4₁₄–₁₅ *I* 225; 5₂; 20
I 221; 5₃ *I* 297; 5₇ *I* 188; 5₈ *I*
 47; 5₁₃ *III* 232; 5₁₅ *I* 132; 5₁₆ *II*
 190; 5₁₇ *I* 221; *III* 105; 124;
 5₁₇; 1₈ *III* 122; 5₁₇ sqq. *I* 250;
 5₁₈ *I* 112; 221; 5₂₁ *I* 219; 5₂₁
 sqq. *I* 296; 5₂₅ *I* 185; 5₂₆ *III*
 221; 5₂₉ *II* 154; 5₃₃ *I* 219; 5₃₇
I 51; 5₃₃ *I* 14; 5₃₈ *I* 219; 5₄₂–₄₄
I 277; 6₅; 18; 22 *I* 300; 6₉ sqq. *I* 6;
 278; 6₁₀ *III* 52; 6₂₂ *I* 317; *II* 96;
 6₃₂ *III* 85; 6₃₃ *I* 57; *II* 164; 7₁
I 365; 7₅ *II* 95; *III* 185; 7₆ *I* 97;
 310; 313; 336; *II* 191; 7₇ *II* 96;
 7₁₂ *II* 14; 7₁₃ *II* 171; 7₁₅ *I* 263;
 7₁₅ sqq. *II* 211; 7₁₆ *I* 361; *II* 215;
 230; 7₂₀ *II* 208; 7₂₁; 22; 23 *II* 213;
 7₃₃ *II* 144; 8₄ *I* 219; 8₅ sqq. *II* 153;
 8₈ *II* 47; 8₁₇ *I* 224; 8₂₀ *II* 142;
 8₂₃ *I* 90; 9₁₃ *I* 225; *III* 113; 10₁
II 228; 10₇ *II* 149; 10₉; 10₁₀ *III* 61;
 10₁₁ *III* 183; 10₁₆ *I* 316; *II* 41;
 10₂₃ *I* 321; 10₂₇ *I* 320; 10₂₇; 28
I 323; 10₂₈ *I* 13; 10₃₀ *I* 181;
 10₃₃–₃₄ *II* 107; 10₃₄ *I* 321; 10₃₆
I 369; 11₃ *III* 134; 11₅ *I* 166;
 17₃; 11₁₀ *I* 227; 11₁₃ *III* 173;
 11₁₄ *II* 49; 50; 11₂₁ *III* 163; 11₂₅
I 55; 198; 11₂₅–₂₆ *I* 101; 11₂₈
III 14; 11₂₉ *I* 89; 12₁ *III* 111;
 12₁–₈ *I* 221; 12₃ *I* 222; 12₈ *III*
III; 12₂₄ sqq. *I* 311; 12₂₅ *I* 266;
 12₃₀ *II* 209; 12₃₂ *I* 268; 12₂₆ *I* 129;
 12₃₇ *I* 10; 12₄₀ *I* 226; 12₄₁ *I* 226;
 12₄₁–₄₂ *III* 15; 12₄₇–₅₀ *II* 158; 13₁₁
III 132; 13₁₃ *I* 225; 13₃₅ *I* 223;
 13₅₂ *II* 52; 14₁₀ *III* 235; 15₁ *I*
 132; 15₂; 8 *II* 147; 15₃ sqq. *III* 164;
 15₉ sqq. *II* 177; 15₁₂–₁₄ *I* 319;
 15₁₂; 14 *I* 333; 15₁₄ *II* 168; 15₂₂–₂₃
III 128; 15₂₄ *II* 169; 16₁₆ sqq. *I*
 264; 16₂₀ *II* 142; 16₂₆ *I* 91; *II* 83;
 16₂₈ *III* 63; 17₂₇ *III* 94; 18₆–₇ *I*
 333; 18₇ *II* 68; 18₁₅ *III* 95; 18₁₅–₁₇
III 31; 18₁₅–₁₈ *III* 79; 18₁₇ *III* 6;
 18₂₀ *I* 16; 19₄–₆ *I* 218; 19₇ *I* 220;
 19₁₇ *II* 144; 19₁₉ *II* 25; 19₂₈ *III*
 163; 20₁₇–₁₉ *I* 370; 20₁₈ *I* 289;
 21₂ *I* 98; 21₄ sqq. *I* 227; 21₁₆ *I* 223;
 21₃₄ *I* 311; 22₁₃ *II* 162; 22₁₆ sqq.
I 345; 22₃₀ *I* 120; 22₃₂ *I* 219;
 22₃₇ *I* 120; *II* 137; 22₄₁ sqq. *III*
 234; 22₄₃ *I* 223; 23₂ *II* 215; 23₂ sqq.

- II 210; III 164; 23₂–3 II 211;
 23₄ II 213; 23₈ sqq. II 229; 23₁₃ sqq.
 II 210; 23₂₃ I 227; 23₂₃ sqq. I 334;
 23₂₄ I 361; 23₃₅ III 197; 24₄ sqq.
 II 66; 24₅ I 405; 24₇ sqq. II 68; 24₁₅
 I 225; 24₁₉ I 326; 327; 24₂₃ III
 132; 24₃₆ II 103; 25₁ sqq. II 66;
 25₁₂ II 209; 25₃₂ I 16; 25₃₃ II
 171; 230; 25₃₁ sqq. III 163; 25₃₃; 41
 III 226; 25₃₄ sqq. II 174; 25₂₅ II
 192; III 95; 25₄₀ I 12; 281; 25₄₁
 I 186; 25₄₄ I 282; 25₄₈ II 54; 63;
 26₂ III 146; 26₁₅ II 239; 26₁₇
 I 276; 26₂₄ I 113; 26₃₁ I 227;
 26₆₀ II 59; 26₆₀ sqq. II 105; III 30;
 26₇₈ I 277; 27₅ III 235; 27₉ I
 196; 27₃₅ I 223; 27₅₀–52 I 17;
 27₅₁ II 212; 28₉ I 78; 28₁₆ I 79;
 28₁₈ I 264; 28₂₀ I 233.*
- Marc. 1₂ I 227; 1₂₅ I 221; 1₄₀ I
 219; 2₂₀ I 37; 2₂₆ I 222; 7₆ I
 223; 8₃₄ II 199; 10₃–8 I 218;
 10₇ I 220; 13₅ sqq. II 68; 13₃₁
 I 112; 13₃₂ II 103; 14₁ III 164;
 14₂₁ I 113; 14₃₀ II 76; 14₃₁ I 113;
 II 203; 14₄₆ sqq. II 105; 15₁ III
 164; 16₉ I 78; 16₁₄ II 17; 16₁₅
 II 138; III 173; 183; 16₂₇ I 113;
 16₅₄ I 113.
- Luc. 1₂₈ sqq. I 282; 1₃₂ II 49; 2₁
 III 238; 2₂₁ III 154; 2₂₁; 39 III
 115; 2₂₅–33 I 373; 3₂₁ III 115;
 154; 4₁₇ I 114; 4₁₇ sqq. I 224;
 4₂₆–27 I 133; 4₃₀ I 321; 4₃₃ I 221;
 5₁ sqq. II 169; 5₂ sqq. II 147; 6₃
 I 222; 7₄–18 I 4; 8₃ I 4; 8₁₀
 II 6; 8₁₄ I 71; 9₂; 8 II 149; 9₂₅
 II 144; 9₂₆ I 20; 9₅₄–56 II 229;
 9₆₀ I 280; 10₇ I 155; 10₉ I 311;
 II 104; 11₁₉ II 71; 11₂₃ III 172;
 11₂₈ II 155; 11₂₉ I 226; 11₃₀ I
 226; 11₃₉ sqq. I 333; 11₄₅–48 I 313;
 11₅₂ II 140; 12₄ I 13; 12₉ II
 105; 12₁₄ III 16; 12₄₉ III 139/40;
 13₂₁ I 144; 13₃₂ I 171; 272; II 39;
 14₁₀ II 47; 14₁₃ sqq. III 17; 14₂₁ II
 193; 14₂₆–27; 33 II 199; 14₂₇ III
 170; 14₃₃ II 41; 15₂ II 189; 15₃₀
 sqq. II 147; 16₁ sqq. III 10; 16₁₅ I
 79; 16₁₆ II 39; 16₁₇ I 112; 221;
 16₂₇ I 369; 17₅ II 180; 18₈₅ II 151;
 19₁ II 151; 19₁₂ sqq. II 219; 19₁₃
 III 82; 19₂₆ I 9; 57; 61; 20₃₅ sqq.
 I 120; 20₄₂ I 223; 21₂₃ I 221;
 21₃₆ III 80; 22₂₅–26 I 70; 22₂₅
- I 112; 22₂₈ II 228; 22₃₂ I 235;
 22₅₅ sqq. II 105; 22₆₆ III 164; 23₅; 10
 I 366; 23₃₇–38 I 311; 24₆ sqq. II 68;
 24₁₂ I 78; 24₁₅ I 78; 24₁₅ sqq. I 281;
 24₂₅ I 113; 24₂₅ sqq. I 231; 24₂₆
 II 68; 24₂₇; 44 I 233; 24₂₈ I 75;
 24₂₉ II 193; 24₃₁ I 310; 24₄₅ I
 124
- Joh. 1 I 169; 1₁ 105; 1₂₃; 210; 238;
 1₁ sqq. I 283; 1₁–2 I 392; 1₁; 3
 I 209; 1₁; 14 I 252; 1₂ I 143;
 1₃ I 201; 1₃; 4 I 168; 1₄ III 208;
 1₉ I 202; III 155; 1₁₂ II 158;
 1₁₃ I 279; 1₁₄ I 210; 1₁₈ I 183;
 1₂₀ II 42; 1₂₃–29 II 50; 1₃₃ I 264;
 2₉ I 176; 2₂₅ II 23; 3₂ I 27; 3₅
 I 279; 3₁₃ II 108; 1₄₂; 3₁₅ III 208;
 3₁₇ II 193; 5₅ III 136; 5₂₂ I 186;
 III 14; 5₂₄ I 113; 5₂₅ II 156;
 5₂₅–28 I 17; 5₃₄ I 221; 5₃₉ I 228;
 5₄₅–47 I 220; 6₁₅; 30 III 169; 6₄₅
 I 225; 6₄₈ I 280; 6₅₀ I 222;
 6₅₂ sqq.; 6₆₃ III 197; 6₅₂; 5₃; 60; 66 I
 295; 6₅₃ I 66; 7₈ I 9; 10; 23;
 7₁₆ I 101; 104; II 3; 209; 7₂₂ sqq.
 I 219; 7₂₄ I 264; II 113; 7₃₈ I
 223; 7₄₄ sqq. III 13; 8₁ sqq. III
 141; 8₁₂ III 155; 8₂₅ I 212; 8₃₄
 II 124; 8₄₄ I 79; II 5; 8₄₆ I
 301; 8₄₇ I 300; 8₄₉ I 311; 345;
 8₅₂ I 311; 8₅₆ II 35; 8₅₈ I
 171; 8₅₉ I 321; 9₁₆ I 79; 10₇ I
 9; II 211; 10₁₂ II 209; III
 166/67; 10₁₂ sqq. II 173; 10₇; 12₁ II
 2; 10₂₀ I 334; 10₂₅ I 176; 10₃₀ I 6;
 311; 10₃₄ I 97; 275; 10₃₅ I 109;
 113; 10₃₈ I 211; II 248; 11₄₂
 I 315; 11₄₃ I 17; 11₄₈ III 164;
 12₂ I 17; 12₄ sqq. III 54; 12₁₈ II 225;
 12₂₅ II 42; 206; 12₄₄ II 3; 100;
 13₁ I 275; 13₁₅ III 155; 14 I 112;
 14₁ II 101; 14₆–10 II 145; 14₉
 I 210; 14₁₀ I 211; 14₁₅ I 104;
 105; 14₁₅–24 II 3;
 14₂₄ I 101; 14₂₈ II 3; 14₂₉ II 67;
 15₁ II 2; 15₁ sqq. I 294; 15₁–5 I 69;
 15₄ I 133; 15₅ III 156; 15₁₃ II 40;
 15₁₉ II 142; 16₁₂ I 312; 16₁₈ I
 374; 16₂₄ II 169; 16₃₃ I 327; 17₃
 II 170; III 126; 17₇ I 113; 17₁₁
 III 166; 17₁₇ I 103; 18₄ I 113;
 18₂₀ I 253; 18₃₈ III 164; 18₃₈ I
 311; 19₁₅ sqq. II 105; 19₃₀ III 160;
 17₃; 19₃₄ III 152; 19₃₇ I 227;
 20₁₇ I 172; 20₁₉ I 78; 20₂₁ III

- 165; 20₂₂ I 339; 20₂₉ I 214; 20₃₀
 I 77; 20₃₁ II 67; 21₁₅ sqq. I 264;
 II 147; 170; 173; 174; 205; 21₁₅;
 16 II 148; 21₁₆ II 204
 Act. 1₁ II 152; 1₈ II 44; 1₃₈;
 1₁₄ II 250; 1₂₀ I 223; 2₃ II 188;
 III 140; 2₅ I 234; 2₁₇ I 226; 2₃₈
 III 132; 3₆ II 174; 3₁₄ II 107;
 3₁₈ I 228; 3₁₈₋₂₄ I 220; 3₂₁; 24
 I 390; 4₄ II 107; 4₅ sqq. III 13;
 4₁₉ III 16; 5₄₀ II 44; 6 III 110;
 6₂ III 57; 7₅₃ II 150; 9₁ I 209;
 9₁; 4₂₁ II 90; 9₄ I 12; 10₉ sqq. III
 190; 10₁₃ I 281; 10₂₄ sqq. III 183;
 10₁₄ sqq. II 153; 12₉ II 24; 13₄₆
 III 36; 15₅ sqq. III 163; 15₅; 28 sqq.
 III 176; 15₁₀ III 131; 15₁₀; 28 III
 159; 15₁₆ I 226; 15₁₉ sqq. III 185;
 15₂₂ III 186; 16₁ III 174; 16₃
 III 173/74; 16₃ III 175; 22₂₁ sqq.
 III 178; 24₂₁; 26; 25₂₋₃ I 137;
 25₁₁ I 352; III 13; 26₂ sqq. I 247;
 26₂₄ I 334
 Rom. 1₁₄ II 219; 1₂₁ sqq. II 6; 1₂₂
 I 23; II 257; 1₂₅ II 92/93; 1₂₈
 II 8; 1₃₂ I 325; II 190; 2₃ III
 333; 2₅ I 227; 2₂₅ III 180; 2₂₉
 III 144; 3₁ II 132; 3₈ I 34; II 24;
 59; III 46; 89; 4₃ II 96; 5₈ III
 207; 5₃₋₄ III 173; 5₄ I 200; 5₆
 III 200; 5₁₂ III 211; 5₁₂ sqq. III
 203; 227; 5₁₂; 19 I 135; 5₁₄ III
 208; 5₁₅ sqq. III 209; 5₁₆ III
 212; 5₁₈; 24 III 208; 5₁₉ III
 210; 5₁₉; 20 III 212; 5₂₀ I 292;
 II 146; III 212; 6₁ I 51; 6₁₋₂
 I 292; III 89; 6₁₄ III 194; 6₂₃
 III 229; 7₇ II 4; 7₇ sqq. I 332;
 7₁₂ III 122; 8₈₋₉ III 51; 8₂₂ II
 259; 8₂₈ II 216; III 41; 8₂₈ sqq.
 I 58; 8₂₉ III 133; 8₈₂ I 58; 9₁₃
 I 228; 9₂₀ I 223; 9₂₀₋₂₁ III 201;
 10₁₅ I 226; II 242; 10₁₇ I 207;
 375; II 29; 10₂₁ I 223; 11₁₇ III
 183; 11₁₉ sqq. III 201; 11₂₉ I 223;
 11₃₆ II 70; 11₃₉ I 124; 12₁₇ sqq. III
 104; 12₁₉ II 197; 12₂₁ III 5; 13₁
 I 263; 13₁₀ I 156; 13₁₁ III 131;
 13₁₂ III 109; 13₁₃ II 186; 13₁₃₋₁₄
 II 195; 14₁ sqq.; 23 III 43; 15₄
 I 23; 13₁; III 159; 15₆ I 34;
 170
 I. Cor. 1₁₀ I 137; 1₁₂ sqq. III 132; 1₁₉
 I 226; 1₂₃ I 103; 11₆; 147; 1₂₃₋₃₄ I
 292; 1₂₄ II 169; 23₁; 1₂₆₋₂₉ I 176;
- 1₂₇ I 198; 1₂₇ sqq. III 132; 1₃₁ I
 225; 2₂ I 129; III 132; 2₁₅ I 346;
 347; 2₁₈ I 335; 3₁ I 8; 3₁₋₂
 312; 337; 3₄ sqq. III 132; 3₅; 7
 I 294; 3₆ I 46; 3₇ I 334; 3₈
 II 177; 3₉ I 46; II 158; 179/80;
 III 7₁; 3₁₉ I 222; 4₉ III 103;
 4₁₅ I 279; II 158; 4₁₉ I 343;
 5₆ I 141; 6₁ sqq. III 84; 6₂ III
 163; 6₇ II 197; 6₉ III 226; 7₇
 II 184; 7₁₉; 20 III 176; 7₃₃ II
 199; 8₄ sqq.; 7 III 187; 8₁₀₋₁₁ III
 190; 8₁₃ I 333; 9₁ sqq. I 264; 10₁
 I 76; 10₂ I 120; 10₄ I 139; 10₅
 III 226; 10₁₁ I 25; 10₂₅ III 187;
 10₃₂ I 174; 11₁ I 86; III 155;
 11₁₉ I 162; 11₃₁ III 13; 12₃ I
 287; 12₁₂₋₁₃ I 170; 12₁₄ sqq. III
 141; 13₁ II 190; 239; 13₁₋₃ II
 275; 13₁₋₃ I 338; 13₃ I 396;
 13₁₁ I 42; 14₅ sqq. II 243; 14₆ sqq.
 III 37; 14₈ II 243; 14₁₉ II 227;
 14₂₀; 23 II 242; 14₂₂ II 243; 14₃₃
 I 29; 14₃₄ II 242; 14₃₈ II 170;
 15₃ I 227; 15₇ I 78; 15₉ II 87;
 90; 15₁₀ II 92; 15₁₁ I 310; II 71;
 15₁₅ II 11; 15₁₉ II 56; 15₂₃; 50
 III 227; 15₂₈ III 221; 15₃₀₋₃₁
 III 172; 15₃₃ I 122; 15₅₄₋₅₅ III
 135; 16₂₂ I 165; III 132
 II. Cor. 1₁₇₋₁₉ III 122; 1₁₉ II 65;
 2₁₅ I 294; 308; 2₁₅₋₁₆ I 293; 3₆
 I 150; 27₁; 3₉ sqq. II 212; 4₄ I
 130; 4₈ III 173; 5₁₀ I 186; 6₁
 II 179/80; 8₉ I 293; II 142; III
 18; 9₆ I 317; 11₁₄ I 376; 12₃ I
 398; 12₄ II 54; 12₁₄ II 197
 Gal. 1₄ sqq. III 104; 1₇ sqq. II 131; 1₈
 I 165; 38₁; 1₈; 11-12 I 397; 1₁₀ I
 174; 175; 1₁₁₋₁₂ I 112; 2₃ III
 174/75; 2₃₋₄ III 118; 2₄ III 176;
 2₁₁ sqq. I 398; II 254; 2₁₁₋₁₂ III
 181; 2₁₂ sqq. III 144; 2₁₃ III 182;
 2₁₄ III 183; 2₂₀ II 184; 3₆ sqq. II
 37; 3₉ III 123; 3₁₀ sqq. III 104; 3₁₃
 III 195; 3₁₅ I 188; 3₁₆ I 110; 170;
 229; 3₁₆ sqq. II 34; 3₂₃ sqq. III 104;
 4₂ sqq. I 218; 4₄ I 109; 4₇ sqq. III
 104; 4₂₂ I 66; 4₂₂ sqq. I 121; 4₂₃ sqq.
 II 36; 5₁ III 159; 5₁ sqq. III 104;
 5₂ III 152; 177; 179; 5₃ sqq. III
 174; 5₇ III 115; 5₁₉ III 51; 5₂₂
 I 339; 5₂₄ I 134
 Eph. 2₁₄₋₁₅ III 195; 4₅ I 208; 4₂₅
 II 14; 5₅ II 265; 5₆ III 26; 5₈

- I 170; 5₁₄ I 134; 5₂₆ III 152;
5₃₁ I 229; 5₈₂ II 185; 6₁₆ sqq. I
168; 6₁₇ II 41; 160
Phil. 1₂₁ I 324; 2₈ III 195; 2₈ sqq.
I 230; 2₁₀ I 16; 2₂₁ II 204; III
77; 4₇ II 130; 4₁₀ sqq. III 39; 4₁₂
III 36; 4₁₃ III 195
Col. 2₁₁ III 144; 3₃ I 27
I. Thess. 2₁₃ I 239; 400
II. Thess. 2₂₆ I 172; 3₁₀ III 161
I. Tim. 1₁₃ II 45; 1₁₅ II 202; 2₄
III 199; 2₆ I 172; 3₂–6 II 181;
3₄ II 199; 3₂ sqq. II 204; 3₅ sqq.
II 199; 3₇ I 238; 4₈ II 193; 4₁₃
II 165; 5₈ I 280; 5₈ II 107; 199;
201; 5₁₀ II 193; 5₁₇ I 393; II
139; 149; 5₂₉ II 248; 5₂₃ II 194;
6₃–5 I 28; II 73; 6₆–10 I 72; 6₈
II 185; III 57; 6₁₀ II 198; III 32;
6₁₆ I 183; 6₂₀; 2₁ I 137
II. Tim. 2₃–4 III 80; 2₁₂ II 105;
2₁₃ II 68; 2₁₅ II 63; 2₁₉ III 51;
3₂ sqq. II 182; 205; 3₅ II 208;
3₁₅–16 II 197; 3₁₆ II 160; 4₁; 2
II 189/90; 4₂ II 196; 218; 4₃ II
73; 196; 4₆ I 172; II 197; 4₄₃
I 139
Tit 1₆ sqq. II 229; 1₉ I 336; II 188;
1₁₂ I 237; 1₁₅ III 187; 1₁₆ II
105; 2₁₁–19 II 185
I. Pet. 1₁ III 235; 2₈ I 293; 2₁₅–16
I 220; 2₁₅; 17 III 35; 2₂₁ III 156;
170; 2₂₃ II 196; 3₉ III 5; 3₁₅ I
245; 247; 249; 264; 3₁₉ I 290;
- 3₂₀ I 219; 4₁₁ I 35; 239; II 146;
5₂ sqq.; 4 II 173; 5₃ II 229; 5₇
III 195; 5₈ I 15
II. Pet. 1₁₈–19 I 239; 1₁₉ III 130;
1₂₁ I 276; 2₁ II 106; 3₉ II 86;
3₁₅ I 292; 3₁₅–16 I 246; II 90/91
I. Joh. 2₆ III 155; 2₈ III 109; 2₁₈
II 89; 3₂ I 27; 280; 3₁₇ II 150;
4₁ I 282; 36₁; III 180; 4₅ II 141;
5₁₉ I 112; III 169
III. Joh. v. 9–10 II 193
Heb. 1₂ I 210; 2₁₁–12 I 280; 2₁₁
III 135; 4₄ sqq. III 109; 4₉ III
117; 4₁₂ II 156; 157; 7 III 104;
7₃ I 75; 7₁₀ I 177; 7₁₂ III 231;
9₁ sqq.; 11 sqq. III 113; 9₁₁–12 III 113;
9₁₂ sqq. II 148; 10₁–21 III 113;
10₁₁–14 III 114; 10₁₂ I 187; 10₂₇
I 226; 10₃₈ II 146; 11₁ sqq. I 219;
11₁; 6₃ III 180; 11₂ I 228; 11₆
I 155; 205; II 227; 11₃₀–32 I 122;
12₆ I 223; 12₁₂–13 II 256; 12₂₀
I 227; 13₄ I 27
Jac. 1₈ II 29; 1₂₃ I 269; 1₂₅ III
131; 2₁₀ I 381; 4₆ I 186; 224;
4₁₅ II 224; 5₄ III 198; 5₁₁ I 223
Judas 1₁₁ I 220; 1₁₂ I 71
Apoc. 1₈ II 2; 2₁₄ I 219; 2₂₄ sqq.
I 280; 3₁ I 280; 3₇ I 125; 3₁₈
II 257; 4₇ I 247; 5₄ I 230; 5₄; 5₉
I 40; 5₅ I 15; 5₉ I 39; 10₆ I
179; 14₁₃ III 193; 19₁₈ I 16;
20₁₂ I 108; 114; 21₂₇ I 108; 22₁₃
I 6; 22₁₅ I 97; 22₁₈–19 I 384; II 131.

b) PATRES, DOCTORES, PHILOSOPHI ETC.

- Anselmus, De Conceptu Virginali I
107; 177 — De Concordia I 173
— De Incarnatione I 145; 169
— Contra Insipientes II 116; 123;
126 — Monologion II 109 — Pros-
logion II 121 — De Similitudinibus
II 10 — De Veritate I 193; 194
Aristoteles, De Anima II 149 — Elen-
chi I 345; 376 — Ethica II
12; 144 — Metaphysica II 20;
118 — Meteorologica I 267 — Po-
litica III 79 — Posteriora I 294
— Predicamenta I 161 — Priora
I 376 — Secreta I 95; 96; 164
Armacanus, De Questionibus Armeno-
rum I 217; 251; II 61
Augustinus, Contra Achademicos I 208
— De Agone Cristiano II 215 —

- De Lib. Arbitrio I 299; II 94 —
De Assumpcio S. Marie I 75 — De
Civitate Dei I 237; II 121; 143
— Ad Casulanum I 325 — De
Cognizione Vere Vite I 49; 190/91
— De Concordia Ewangel. (De Con-
sensu Ewang.) I 196; 277 — Con-
fessiones I 37; 117; 118; 147; 158;
176; 202; 238; 304 — De Doctr.
Crist. I 5; 12; 21; 48; 86; 91;
148; 150; 156; 157; 195; 199; 200;
202; 389; 405 — Ad Eccles.
Yponens. I 337 — Encheridion
I 170; 304; II 13; 14; 21; 23;
24; 25 — Epistole I 404 — De
8 Generibus Mendaciorum I 155
— Sup. Genesim I 66; 76; 82; 92;
119; 131; 135; 192; 395 — De

Heresibus *I* 36 — De Quinque Heresibus *I* 210 — Ad Ieron. *I* 36; 48; 192; 236; 276; 399; 403 — De Vera Innocencia *I* 119 — Sup. Joh. Omelie *I* 7; 13; 24; 41; 104; 151; 215; *II* 49; 50; 100; 203 — De Sanctitate Ieron. *I* 234 — Cont. Julianum *I* 135 — De Magistro *I* 201 — Unde Malum *I* 300; 302 — Ad Marcellinum *I* 62 — Sup. Matth. *II* 99 — Cont. Mendacium *I* 64; 151; 330; *II* 2; 15; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 45 — De Mendacio *I* 301; *II* 7; 10; 13; 15; 16; 25; 28; 29; 52 — De Natura Boni *II* 166 — Omelie *I* 110 — De Pastoribus (Sermo) *II* 207 — Ad Paulinam *I* 47; 109; 234 — Sup. Psalmos (Ennarrat. in Psalmos) *I* 12; 45; 59; 74; 86; 91; 93; 98; 143; 157; 172; 281; 297; 321; 394 — Ad Publicolam *I* 336; 337 — De Questionibus Vet. et Novi Test. *I* 101; 142; 179 — Octog. Tres Question. *I* 168 — Retractaciones *I* 309; *II* 38 — Sermones *III* 228 — De Sermone Domini in Monte *I* 312; 185 — Contra Simplicianum *I* 15 — Soliloquia *II* 105 — Ad Spiritum Sanct. *I* 91; 167 — De Trinitate *I* 21; 91; 270; 305; 315; *II* 23; 109; *III* 18 — De Verbis Domini *I* 55; 75; 89; 90; 170; 175; 268; 326; *II* 204 — De Veritate *I* 392 — Ad Volusianum *I* 22; 47; 118
 Averroes, Metaphysica *I* 259
 Avicenna (Metaphysica) *I* 248
 Bellovacensis, Spec. Hist. *I* 250; 257
 Bernardus, Ad Eugen. *I* 143 — Super Psalmo 'Qui habitat' Sermo. *I* 199
 Boecius, De Consol. Phil. *I* 96; 98 — Topica *I* 376
 Crisostomus Omelia *I* 323; 325; *II* 51; 81 — Imperf. Omelia *I* 99; 138; 320; 370; 374
 Cestrensis, Cronica *I* 251; 257

Decretalia *I* 331; 333; 383; 386; 395; 403; 407; *II* 134 et s. Decretum *I* 141; 199; 238; 320; 325; 342; 362; 403; 408 et s.
 Dionisius, De Div. Nomin. *I* 43
 Doctor Subtilis, Sentenc. *I* 121
 Dunscoetus v. Doct. Subtilis
 Fitz Ralph v. Armacanus
 Gregorius, Moral. *I* 15; 18; 19; 21; 41; 42; 75; 98; 216; 218; 370; 388; *II* 54; 90; 137 — Registrum *III* 236
 Grosseteste v. Lincolniensis
 Henricus de Segusia v. Hostiensis
 Hostiensis, Summa *II* 233; 249
 Hugo de S. Vict., Didascalia *I* 193
 Ieronymus, Prolog. Bibl. *I* 223; 232; 233; 236; 241; 242 — Super Epist. ad Gal. *I* 199 — Ad Nepocianum *I* 198 — Paralipomenon *I* 235 — Ad Paulinum *I* 80
 Johannes Scotus (Dunscoetus) v. Doct. Subtilis
 Lincolniensis, De Celesti Ierarchia *I* 115 — De Angel. Jerarchia *I* 41 — De Nativitate Cristi *I* 148; *III* 128 — Posteriora *I* 202
 Origenes Super Cantica *I* 73 — Super Josu. Omelie *I* 117; *II* 151 — Omelie Super Levit. *II* 137
 Ostiensis v. Hostiensis
 Radulphus de Hygeden v. Cestrensis
 Robertus Grosseteste v. Cestrensis
 Thomas Aqu., De Potencia *I* 65 — Summa *I* 73; 330
 Valerius Maximus, De Memorabilibus *I* 271
 Vincentius v. Bellovacensis
 Wicifl, De Compositio Continui *II* 121 — De Formis *I* 177 — De Incarnatione *I* 21; 304; *III* 246; 253 — De Maximo et Minimo *II* 221 — De Preceptis *III* 107 — De Trinitate *I* 21 — De Ydeis *I* 108; 392
 Ysidorus, De Summo Bono *II* 232; *III* 236

III. INDEX NOMINUM.

Abraham *I* 24; 121; 177; 219; *II* 38 et saepius Absalom *II* 200 et s.
 Abymalec *I* 68 Achademici *I* 164; 208; 209; 211; 213; 248; *II* 23; 62; 75; 95 Achan *II* 83; 84; 154

Adam *I* 51; 76; 106; 145; 177; 178; 179; *III* 125; 126; 127 et s. Adauctus *II* 82 Adrianus papa *II* 176 Africia *I* 266; *III* 268 Agar *I* 218 Albanus *II* 82 Albertus Magnus *I*

- 31 Alkoran I 251; 252; 254;
 261; 269 *et s.* Alexxander II. III 6
 — Magnus III 263 Ambrosius I
 39; 303; II 102; 259; 265; III 41;
 101 Amon II 200 Amorreii
 III 34 Amynab I 27; III 257
 Anatot III 231 Anglia I 349;
 354; II 157; III 55; 56; 87; 88;
 305 Anglicana ecclesia I 349 An-
 glie III 99 Annunciacio I 258
 Anselmus I 38; 178; II 74; 116 *et s.*
 Antioch I 181 Antigonus III 258
 Apolinaris I 305 Apolinarista II
 102 Apollo III 132 Arabes I 266;
 Archidiaconus II 156; 159; 164; 165;
 167; 168; 190; 195; 266; III 4; 5;
 6; 8; 9; 10; 11; 14; 19; 21; 24;
 25; 32; 69; 81; 83; 99; 240 *et s.*
 Aristoteles I 3; 14; 28; 29; 31; 32;
 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 47—48;
 49; 63; 73; 79; 84; 88; 95; 96;
 161; 163; 171; 176; 283; 385; 394;
 395; II 3; 180; III 61; 80; 123;
 280 *et saepe alibi* Armacanus II
 61; 66; 67; 69; 72; III 259 Ar-
 meni III 259 Armenia I 266
 Arriani I 210 *sqq.*; 351; 362; 364;
 II 101 Arrius I 148; 209—211;
 357; 360; 364 Asa III 151 Assia
 III 268 Assyrii III 262 Atha-
 nasius I 142; 357 Augustinus I
 3; 4; 5; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14;
 15; 21; 22; 23; 24; 27; 35; 36; 37;
 38; 39; 41; 45; 46; 47; 48; 49; 55;
 56; 57; 59; 61; 62; 64; 65; 66; 74;
 75; 76; 79; 82; 86; 88; 89; 90;
 91; 92; 93; 94; 98; 100; 101; 102;
 104; 105; 106; 109; 110; 116; 126;
 128; 136; 145; 146; 149; 150; 159;
 170; 174; 178; 186; 187; 188; 197;
 232; 235; 313; 314; II 21; 28; 31;
 38; 40; 48; 49; 60; 94; 95; 99; 100;
 101; 102; 103; 104; 155; 206; 209;
 211; 212; 214; 215; 269; III 42;
 44; 81; 106; 108; 116; 120; 121;
 134; 140; 143; 162; 177; 179; 181;
 265; 290 Augustus III 238; 266
 (Petrus) Aureoli I 348 Austri re-
 gina III 13; 14 Averroes I 30;
 163; 259
 Babil I 389 Babilonia I 314; 336
 Balaam I 220 Balac I 220 Baptis-
 tista III 134; 135; *v. etiam* Johanne-
 s B. Barac I 222 Barnabas
 III 182; 184; 186 Basilides II
 19 Bavarus imperator I 350
 Beate Virginis I 256; Beda Vene-
 rabilis I 319; II 241; III 271
 Beel I 232 Bellum Judaicum III
 272 Benedictus I 54 Beniamyn
 I 150; 179; III 133; 260 Bernar-
 dus I 39; 153; 161; 178; 319; 332;
 II 250 Bersaboe socii II 42 Be-
 thania I 277 Bethfania III 119
 Bethlehem I 226 Bonaventura II 42
 Boecius I 98 Bonifacius V I 257
 Bradwardina I 30
 Calvarie mons II 39; 40 Cephas III
 181; 183; *v. etiam* Petrus Cesar
 I 124; 345; 352 Cestrensis (*Ra-*
dulphus de Hygeden) I 251; III
 119 Charmi II 83 Clemens
 II 44; 194 Cleophas I 231 Co-
 mestor III 258 Constantinus I 176;
 III 17; 29; 39; 56; 101; 232 Cor-
 nelius III 183; 282 Corrodi III
 90 Crisostomus I 34; 153; 356;
 372; 383; II 82; 181; 182; 183;
 185; 189; 194; 195; 196; 197; III
 82; 258 *et s.* Cudbert II 235
 Damasus papa II 175; 176 Daniel I
 232; 286; 352; III 15; 263; 265
 Dardanus III 134 David I 69;
 177; 222; 223; II 33; 81; 83; 200;
 229; 230; III 258; 260 *et s.* De-
 cius III 94 Delbora I 67 Demet-
 trias I 198 Dionisius I 115 Doc-
 tor Profundus *v.* Bradwardina II 2;
 9; 69; 109; 224 Doctor Solempnis
 III 142 Doctor Subtilis I 121
 Egipcia II 28; 33 Egipcius I 235;
 266; II 32 Egiptus I 22; 26; III
 33 Elizabeth I 282 Emaus I 78
 Emor III 149 Enos I 237 Epic-
 urei I 164 Epifania III 119
 Esau I 228; II 24; 28; 33 Ethiops
 I 266; 308 Eumenides I 237 Eu-
 ropa III 268 Ewa I 177; 178;
 179; 199 Ezechiel II 219 Ezekia
 III 135 Ezopius I 64
 Felix papa III 71 Finees II 87; 228
 Fotiniani II 101 Fotinus I 305
 Francia I 355; III 86; 236; 308
 Franciscani I 354; 356 Franciscus
 II 235; 241 Frater Minor (Fran-
 ciscanus) I 356
 Gabriel I 265; 282; III 263; 271
 Galathe III 175; 179 Galilea I 79
 Gedeon I 67; 72; 222 Genazareth
 II 169 Giezi II 198 Gignosophiste

- I* 94 Golia *I* 388 Gomorra *III* 150 Greci *I* 115; 116; 275; 276; *III* 262; 263 Grecia *II* 263 Gregorius *I* 39; 42; 75; 98; 216; 385; *II* 4; 42; 44; 45; 46; 47; 50; 81; 90; 91; 187; 188; 189; 190; 193; 195; 253; 254; *III* 24; 25; 29; 43; 45; 71; 86; 90; 97; 100; 127; 134; 166; 167; 287; 304; 308 et s. Gregorius XI *I* 407 Grosseteuste *v.* Lincolniensis
- Hay *II* 154 Hebrei *I* 67 et s. Heli *II* 191; 200; 233; 244; *III* 23; 61 Helias *II* 49; 51; 151 Helena *III* 164 Henricus (*Goedhals*) *v.* Doctor Solempnis Heraclius *I* 257 sqq. Herodes *I* 272; 311; 318; *II* 210 — Ascalonita *III* 258 Hesdras *I* 222; 232 Hester *I* 222 Hierosolima *v.* Jerusalem Hispania *I* 266 Homerus *I* 236 Hostiensis *I* 54; 332; *II* 246; 250; *III* 3; 4; 83 Jacob *I* 24; 67; 76; 77; 171; 228; 244; 246; *II* 24; 28; 33; 173; 285; *III* 130; 131; 133; 134; 134; 257; 259; 270 et s. Jacobus *I* 78; 181; 390; *II* 224 Januensis *v.* Johannes Jan. Januarius *III* 120 Jepta *I* 222 Jeremias *I* 196; 197; 352; *III* 260; 273 Jericho *I* 222; *II* 151; 153 Jerobeam *III* 260 Ieronymus *I* 39; 75; 148; 197; 223; 233; 235; 364; 385; 398; *II* 16; 19; 20; 184; 260; *III* 12; 13; 42; 81; 135; 181; 281 et s. Jerusalem *I* 24; 170; 352; *II* 151; 186; *III* 15; 94; 110; 112; 176; 181; 261; 272 et s. Jesus*), filius Nave *II* 151 Innocencius *III* 4; 83; 84 India *I* 259 Joachim abbas *I* 140; *III* 258 Joathan *I* 67 Iob *III* 141; 146; 200; 218; 222; 223 Johannes *I* 70; 216; 246; 247; 258; 259; 275; 340; *III* 267; 284 et s. Johannes Baptista *I* 151; 318; *II* 39; 42; 49; 50; 210; *III* 272 *v. etiam* Baptista Johannes de Abbatis Villa *I* 90 Johannes de Deo *III* 8 Johannes Scotus (*Dunstonensis*) *v.*
- Doctor Subtilis Johannes Januensis *I* 74 Johannes Quidortus (Parisiensis) *v.* Parisiensis Jona *III* 13; 14 Jonathan *III* 258 Jordanes *III* 98 Joseph *I* 67; 345; *II* 24; *III* 133; 135 Joseph ab Arimathea *I* 78; 351 Josephus (*histor. scriptor*) *III* 258; 272 Josua *I* 222; *II* 83; 151; 153 Ircanus *III* 258 Isidorus *I* 68 Ismael *I* 53 Israel *I* 26; 67; 68; 72; 196; 220; 225; *III* 146; 150 188 et s. Italia *I* 259 Juda *I* 26; 226; 230; *III* 257; 258; 261 Judas *I* 244; 246; 390; *III* 133; 164; 181; 300 Judei *I* 26; 37; 45; 79; 116; 146; 147; 212; 218; 219; 220; 222; 233; 234; 248; 251; 276; 277; 278; 293; 295; 311; 398; *II* 32; 39; 106; 107; 169; 195; 213; *III* 112; 114; 115; 120; 121; 143; 149; 152; 154; 175; 176; 177; 178; 179; 182; 183; 188; 189; 191; 259; 260; 261; 265; 272; 273; 274 et s. Julianus *I* 135
- Laban *I* 24; *III* 270 Laurencius *III* 94 Lazarus *I* 17; 351 Leo I *II* 174; 182; 260; *III* 6 Levi *III* 149; 233; 257 Libanon *I* 63 Lincolniensis *I* 38; 43; 77; 116; *II* 47; 123; 140; *III* 104; 106; 125; 134; 135; 147; 276; 287 Londinie *II* 88 Loth *I* 24; *II* 31; 32; 192; 193; *III* 146 Lucas *I* 244; 246; 247; 248; 259; 390 Lucia martyr *II* 51 Lya *I* 79 Lyra *I* 275; *II* 100
- Maacha *III* 151 Machometus *I* 142; 209; 250; 252; 253; 254; 258; 261; 263; 265; 269; 270; 278; 383; *II* 130; *III* 258; 260 Madian *I* 72 Magister Historiarum *III* 110; 258; *v. etiam* Comestor Magister Sentenciarum (Petrus Lombardus) *I* 303; 304; 309; 310 Manasse *I* 183 sqq. Manichei *I* 36; 61; 117; 181; 236; 293; *II* 4; *III* 106; 143 Marcellinus *III* 121 Marcion *II* 19 Marcioniste *III* 106 Marcus *I* 39; 244; 246; 247; 248; 259 Maria (virgo) *I* 24; 25; 106; 210; 252; *III* 226; 254; 264; 271 Maria Magdalena *I* 77; 78; 79 St. Marii Oxonie *II* 242 Mattheus *I* 197; 244; 246; 259; 390 et s. Martinus *I* 364 Medi *I* 216; *III* 263 Melchisedech *I* 75; 393; *III* 232; 235

*). Jesus: *hoc atque alia (Cristus, Jesus Cristus) salvatoris, qui quasi centrum et medulla theologiae Wiclitianae est, nomina in hoc indice notare opera non esse prestitum existimo, utpote quae in quavis textus pagina inveniantur.*

- et s. Moyses I 45; 71; 120; 125; 184; 209; 219; 220; 221; 229; 251; 269; 270; II 40; 187; 212; III 106; 145; 146; 191; 231 Moabitida II 87; III 150
- Nabal II 33 Naboth II 59 Nabugodonosor I 352; II 153; III 15; 262 Nabuzordan II 186 Nadab III 34 Nave II 151 Nazareus I 223 Neemia I 222; III 271 Neptalin I 225 Nichodemus I 78; 237; 241 sqq.; 279; 351 Nicolaus primus III 6; 293 Nicolaus secundus III 6 Nicolaus tertius I 386 Ninive II 111 Ninivite I 226; III 13; 14 Noe I 90; 219
- Occam I 346; 348; 350; 353; 354 Ofni II 228 Oliveti III 110 Oracius I 64 Origenes II 154 III 33; Oseas III 148 Othniel I 67 Ovidius I 236 Oxonia I 54; II 133; 242
- Parisiensis I 52; 125 Paulus I 50; 117; 137; 155; 244; 246; 248; 292; 321; 322; 383; 398 sqq.; II 54; 90; 181; III 6; 174; 175 sqq.; 177; 181; 184; 186; 187 et s. 'Paulus' I 128; 141; II 236; III 298 et s.
- Pelagiani I 135 Pelagius I 135 Pelagius papa II 176; III 20; 71
- Perse I 266; III 262; 263 Perypatetici I 37; 164; II 62; 108
- Petrus I 50; 78; 90; 215; 216; 220; 228; 231; 244; 246; 264; 281; 302; 321; 345; 352; 390; 396; 398; 400; 402; 406; II 24; 76; 98; 99; 105; 139; 140; 147; 173; 174; 181; 203; 254; 255; III 6; 24; 130; 131; 132; 153; 168; 181; 183; 184; 185; 187; 190; 191; 235; 264; 300 et s. 'Petrus' I 128; 141; 184; 379; III 10; 98; 283 et s. 'Petrus et Paulus' I 328 sqq.; III 55 Petrus ab Aureolis v. Aureoli Petrus Abelardus I 135; 161; 307 Petrus Comestor v. Comestor Petrus Lombardus I 148; 310; v. etiam Magister Sentenciarum Pharaon II 8; III 43 Phares I 222 Philippenses III 39 Pictagoras I 272; 394 Plato I 35; 36; 39; 176; 202; 238; 394 Priapus III 151 Pylatus I 264; 311
- Quidortus v. Parisiensis
- Raab I 222; II 33; 153; III 112 Rabanus I 121; 122; 123; 164 Rachel I 179; III 270 Radulfus (*de Hygden*) v. Cestrensis Rama I 225 Ray (*mundus de Pennaforte*)^{*} III 12 Rebecca II 32 Robertus Grosseteste v. Lincolniensis Roboam III 259; 260 Roma II 263; III 258 Romana civitas I 323 — curia I 349 — ecclesia III 232; 349; 350; 358; 362; 368 et s. Romani III 164; 263; 272
- Saba I 222 Sabelliani I 211 Salomon I 9; 172; 224; II 22; 162; III 15; 62; 133; 231 Samaritanus I 311 Sampson I 222; II 209 Samuel I 222; III 24 Sara I 218; II 28; 32; 36 Sarraceni I 136; 233; 238; 244; 245; 246; 250; 251; 259; 260; 261; 265; 266; 288; 293; II 101 et s. Saul III 259; 260 Scarioth III 163; 235; 301 Sedulius I 78 Seneca I 137 Septuaginta I 235 Sergius heresiarcha (monachus) I 135; 250; 258; 278 Severinus papa II 159 Sichem I 66; III 149 Silas III 186 Sodoma III 34; 99; 150 Sodomite II 31 Stephanus III 164 Stoyci I 164 Suzanna I 232; II 59 Sylo (Silo) III 29; 258; 259 Symeon I 373; III 149; 164 Syri I 266
- Tharsis I 351 Thomas (Aquin.) I 65; 73; 78; 83; 122; 145; 214; II 12; 16 Thomas Bradw. v. Bradwardina Thymotheus II 182; III 173; 174; 175 et s. Tobias II 135; 266 Tyberiadis I 78 Tytus III 15; 174; 175; 272; 278 Tytus imper. rom. I 352.
- Urbanus papa I 355; II 176; III 291 Urbanus VI I 408
- Vaspasianus I 352; III 15; 272 Vergilius I 326 Vincentius (Bellovac.) I 257 Vir Desideriorum III 269
- Wulstan II 235
- Ysaac I 76; 121; 171; 181; 285; II 24; 33; 34; 36; 37; 38; 40; 77; III 108 et s. Ysaias I 224; III 148 Ysidorus I 68; 160; III 63 Ysmael I 53; 121; 218
- Zabulon I 225 Zacharia I 197; 351

^{*}) cf. *Glossarium* pag. 313 sub ray.

IV. INDEX RERUM.

- Abbas et episcopus a civilitate regis
vel domini non distincti *III 20—21*
— religionis cristiane fontaliter suis
fidem dat *I 213*
- abbates et episcopi non distingwendi a
secularibus dominis *II 250*
- abbreviatores Augustini *I 38*
- Abbellardus, Sergius, Pelagius, Julianus
heretici *I 135* — hereticus *I 116*
- ablacio bonorum ab ypocritis sonat in
proficuum ecclesie *III 57* — ini-
iusta *I 37* — non omnis sonat in
violenciam *I 37* — temporalium
an cedit in malum *III 55* — tem-
poralium cur non est penale *III 55*
— temporalium a clericis mitis
pena est *III 30*
- de ablacione temporalium leges humane
III 63
- Abraham genealogie sensus mistici *I 76*
— Loth etc. a mendacio exculpantur
II 31 — in fide, spe, carit.
excelluit *II 36* — futurus exemplar
Judei *II 37* — ignorancia decep-
tus *II 38* — condescendit sensu
prime script. *II 38* — filium non
decepit *II 34*
- Abrabe virtus theolog. *II 36* — spe-
cialis noticia de messia *II 35* —
mendac. tropologice intellectum *II 40*
— benediciones adimplete in
Cr. *III 245*
- accio omnis Cr. est nostra instruccio
I 89
- accusare homin. de heresi et de pecc.
mortali idem est *III 292*
- Achademici non capaces racionis ut
bestie *I 208* — de errorib. cog-
noscendi *I 208*
- Achademicorum error *II 75* — fici-
tie de humanit. Cr. *I 211* —
error de incepcione mundi *II 62*
— false opiniones *I 208 sqq.*
- activus, contemplativus, eroicus et fide-
lis script. sensus *I 124*
- actus conubii castitat. non violat *II 262*
— conubii in Oriente sacerd.
licitus *II 263* in actu fallentis est
quedam obliquitas et quedam dupli-
citas *II 9*
- Adam non habuit tantam gracie pri-
vacionem. quant. habuit Cr. gracie
- plenitud. *III 212* — primus et sec.
III 208 — radix peccat. *III 126*
- Ade culpa et Cr. gracia *III 208* —
peccatum *II 38* — delicto non
omnes hom. condempnatur *III 211*
— felix culpa *II 58*
- adinvenciones de dominac. hodie con-
turbant eccl. *II 231*
- adulterii peccat. sacerdotum quomodo
punendum *III 32*
- adverbiorum remunerator est deus *III 284*
- adversarius *JWi* de tacenda verit. *I 345*
- adversarii legis Cr. dissensiunt *I 185*
— script. autorit. titubare faciunt
I 183
- agamus an esse deb. sacerdos *II 261*
- agape quid sunt *II 193*
- agnus, ovis vitulus etc. *I 5* — et
ovis Cr. *I 65*
- Alkoran Mach. approbat Moysem *I 251*
- allegare script. in sua integritate de-
bemus *I 82*
- allegoria simul et hist. in quibusdam
script. locis tenenda est *I 122* —
requir. figur. factam ad literam *I 66*
— quid signif. etymologicie *I 66*
- allegorica locucion. quid signant *I 65*
- allegoricus sens. quando literalis esse
potest *I 122* — sens. script. *I 122 sqq.*
- alleos radix vocabuli allegoria *I 66*
- alphabetum discere, silabicare. legere.
intelligere pueri est *I 44*
- alta contemplacio, devota oracio. sancta
occupacio exclud. peccata *III 171*
- amasia sacerdotis *III 8*
- amor primarius et secund. describit. *II 206*
- anagogicus vel allegor. sens. script. *I 123*
- Anglia nutrit plurim. presbiteros pro-
ditores *III 99*
- Anglie domini romanam curiam inter-
rog. de heresi *II 57* — hereticos
dampn. papa *II 57* — regnum ex-
heredare non debet papa *II 57* —
rex residet Londoniis *II 88* — maio-
rum sacerd. facinus regnum pulsat *III 87*
— regn. subvertitur a presbit.

- proditoribus *III 99* — inimici domestici clerici sunt *III 99* — regn. fovet loco sacerdot. proditores monstruosiss. *III 88* — clero non suffic. decime *III 88* — domini et popul. emendari deb. *III 87* — regum carte de elemosinis *III 55* — regis dominium laicale *III 20* — rex papa est *III 20* — regni carte de eccl. dotac. *III 18* — rex quare non est rex tocius Anglie *III 20* — regis consilium defenditur *I 354* — secular. dominorum heresis *I 354* — rex *JWum* defendit *I 355* — — episcopi de heresi non curant *III 305*
 in Anglie clericorum manu plus quam tercia pars reddituum est *III 88*
 in Anglia remurmur. omnes contra fraternalm correpcion. *III 56*
 de Anglia translati Franciscani *I 354*
 anglicana eccl. prestancior romana *I 349*
 anglicane eccl. temporaali exproprianda sunt *II 85*
 Anglici excutere deb. segniciem *III 99*
 Anglicorum iniqitas necessitat ad vindictam *III 98*
 anima est trina sicut deus *I 36* — immortalis tamen mortua est *I 13* — viduata *I 13* — omnis excinditur ex essencia div. *I 279*
 Anselmus de existencia dei *II 123* — antefonarium. missale etc. sacerdot. discunt *II 167*
 Anticristus cum suis cognoscitur fastu ac questu tempor. *I 71* — destruit regna borealia. occident. et orient. *III 268* — capitanus dotati cleri est *III 268* — quando veniet *I 383* — venit tempore Joh. Ewangel. *I 70*
 Anticristi religiositas causa bellorum et refrigesc. caritatis *I 72* — versucie in nostris diebus *I 292* — confundunt similitudinem dei in homine *I 71*
 Anunciacionis vigilia anni 1378 *JW* librum De Verit. Sacre Script. script. *I 258*
 apostatas et hereticos faciunt ritus novelli *III 197*
 apostoli et eorum successores sunt sacerdot. *III 233* — quo die sabbatizarunt *III 111*
- apostolici simboli XII articuli *I 146*
 apostolorum quidam uxorati erant *II 263*
 apokatastasis ab Origene edocta *III 225 sqq.*
 de apokatastasi fusius agitur *II 55*
 apocrifis lib. in quantum credend. sit *I 242*
 apocrifis libr. credere non deb. tamquam autenticis *I 242*
 de apocrifis libr. contendere stult. et van. est *I 242*
 apocrifum quid sit *I 241*
 apparencia fame in populo *I 23* — repugnance parcium script. *I 198*
 appellare ad domin. seculares *I 350*
 appropriatio eccles. per religiosos *II 252*
 appropriaciones prediorum *II 56*
 aqua in script. signat sepe sapienciam *III 152*
 Arabes. Syros. Persas etc. infecit Mach. heresis *I 266*
 arbitrii libertas in dampnatis *III 218* — libert. stat cum predestinatione *II 222*
 archa Noe eccl. est *I 90*
 ab archiepiscopo domino *JW* citatus est *I 374*
 ariolandii peccatum est non obedire *III 24*
 Aristoteles et vet. philos. an heretici *III 279* — contrariatur fidei crist. *II 3* — utrum salvatus vel dampnatus, inutilis questio *I 31* — revocav. errores *I 30* — erravit de eternitate mundi, maris etc. *I 29* — fuit magnus philos. *I 29* — tardioris ingenii quam Plato *I 39*
 Aristotelis logica non adiscenda a iuvenibus *I 47* — errores script. destruit *I 30* — sophismata script. dissolvit *I 30* — libri arcent falsitates heret. *I 34* — libros legere via ad veram sapienc. est *I 34* — philosophia quatenus salva *I 29* — philosophia per script. retractata *I 29* — philosophia non repugnat theologie *I 31* — philosophia et script. s. *I 28* — dogmata hereses *I 163* — logica, plurimum recta, est logica script. *I 47* — libri licite leguntur *I 29* — logica sustinenda est ut script. s. *I 48* — error logice corrigitur in script. *I 49*

- Aristoteli contrarius Augustinus *I* 36
 Aristotelem Doctor Profundus redarguit
I 30
 arma defensiva celestis logice *I* 168
 — quinque spiritualia *I* 168 —
 episcopi quondam humilitas, pacien-
 cia etc. erant *III* 54 — virtutum
 vertuntur in ferrum *III* 95/96
 armatura quintuplex script. *I* 167
 aranee tele in angulis ord. *II* 136
 Arrius negavit script. s. *I* 364 — de
 Cr. hereticavit *I* 209
 Ariana heresis *I* 148
 arrogancie denudacio sophistarum *I*
 23
 articuli 12 simboli apost. *I* 146 —
 14 fidei cum script. congruunt *I* 283
 ascendit Cr. ad diem festum in oculto
I 25
 ascensio Cr. in oculto non vacat mis-
 terio *I* 26
 assertio finis proximus est manifes-
 tatio verit. *II* 80
 asserere quid sit *II* 71
 assiduitas studendi script. in libris
 August. *I* 37
 attencio ad terrena retrahit ab amore
 celest. *III* 80
 attendere quid sit in iuramentis *II* 35
 auferre bona eccl. prepositis laicis *III*
 — possunt et deb. seculares bona
 eccl. *III* 28 — licet homini sibi
 ab hom. concessa *III* 62 — tem-
 poralia licet dom. tempor. *II* 55 —
 possunt dom. secul. tempor. a cler.
II 55
 auferri possunt bona ab indignis *II* 135
 aufert nemo quidquam ab alio nisi etc.
I 37
 Augustinus inter doctores script. est
 precipuus *I* 35 — per script. s.
 conversus est ab errore *I* 117 —
 docet humiliter credere script. *I* 117
 — tollit replicaciones sophist. de
 script. *I* 62 — ad veritat. archa-
 nas devenit *I* 56 — abditissimas
 veritat. script. intellexit *I* 47 —
 reputat blasfemos, qui negant script.
I 46 — autorit. figurativas con-
 cedit in script. *I* 46 — homines
 script. sinistre intelligentes reputavit
 yodolatas *I* 46 — prohibuit sensum
 carnalem in script. mistica *I* 45 —
 fuit doctor script. precipuus *I* 37
 — errabilis est *I* 35 — Aristoteli
 contrarius *I* 36 — erravit in phi-
 losophia contra Aristot. *I* 35 —
 plus validus quam Aristoteles *I* 3 —
 fuit Platonicus *I* 35 — de fratribus
 Cr. *I* 24—25 — adulatore
 non mentitus est *I* 22 — contra
 gramaticos *I* 21 — sanctus, humili-
 lus logicus, sed subtilis *I* 12 —
 fundatur in logica script. *I* 9 —
 excusatur *I* 9 — commendat stilum
 script. *I* 118
 Augustini regula in intelligendo script.
I 47 — scienciam reprehendere
 non decet nos ignaros *I* 39 —
 testim. prestans quam Aristoteli
I 38 — autoritas apud Lin-
 coln. *I* 38 — abbreviatores *I* 38
 — natural. intelligencia *I* 37 —
 assiduitas legendi script. *I* 37 —
 perspicacitas ingenii *I* 37 — testi-
 monium propter tria acceptare deb.
I 36 — testimonium maior. fidem
 dat quam Aristotelis et Platonis *I*
 35 — testimonium verum est *I* 7; 8
 Augustinum canonizavit eccl. in beat.
 cathalogo *I* 37
 de Augustino miracula *I* 37
 autor immediatus script. deus *I* 398
 — script. deus *I* 218
 autores vet. test. an autentici *I* 233
 autorum vet. test. inspiracio interna *I*
 241 — script. literas imitari *I* 4
 autoribus script. non parificari deb.
I 4
 autoritas script. omn. alias superat *I*
 377 — script. s. de castigacione
 tocius cleri *III* 26 — script.
 originatur a Cr. *III* 242 — novi
 test. est principium ad antiquum
III 253 — Petri et Paull *I*
 398 — papal. epistolaram clau-
 dicat *I* 402 — autorum script.
I 398 — loquendi obscure nobis
 deest *I* 3 — veritat. perit menda-
 cio *II* 95 — omnis est veritas *I*
 269 — script. et fides eccl. *I* 268
 — script. quomodo originatur *I* 217
 — script. in ewang. Cr. *I* 206 —
 summa lex dei *I* 206 — summa
 in script. *I* 200 — script. prefe-
 renda racioni hum. *I* 200 — script.
 apud eam falsificantes *I* 191 —
 script. s. maior quam omnis ingenii
 humani capacitas *I* 192 — Aug.
 aput Lincoln. *I* 38 — Cr. et Arist.

- I* 32 — script. stat in deo *I* 205
 — propria expositorum script. *I* 4
 — script. s. infallibilis est *II* 67
 — quid sit *I* 391 — decretal. et apostolorum *I* 390 — Petri, Joannis, Jacobi etc. *I* 390
 autoritatis paris cum Petri sunt Pauli epistole *I* 246 — paris sunt Petrus et Paulus *I* 402 — minoris epistole decretal. quam script. *I* 395; 397 — robur in script. *II* 260 — script. gradus *I* 390
 autoritatem script. adversarii titubare faciunt *I* 183 — script. non tollunt falsificatores eius *I* 375
 autoritates e sanctor. testimonio non intelligende *II* 99 — script. de incarnac. verbi *I* 210
 autorizatio script. per Cr. *I* 219 — script. per script. libros *I* 219 sqq.
 — librorum vet. test. *I* 219 sqq.
 autrix humidorum est luna *III* 151
 avari sacerd. causa ruine populi *III* 94
 avaricia cleri perturbat eccl. *III* 32
 — hodie in eccl. inval. *III* 162 — cleri periculosius pecc. quam luxuria *III* 32
 avaricie culpa gravior quam luxurie *II* 65; 266 sqq. — peccat. vituperatur *II* 265
 Averroes aliquando fuit de secta Mach. *I* 259
 avium et brutorum voces *II* 74
 Baptista a mendac. exculpatur *II* 49
 baptizma sacramentum purgativum *I* 208 — Cr. in transitu mar. rubri ostensum *I* 76
 baptizmatis aqua sign. graciā Cr. *III* 152
 baptizmus Cr. sangwine rubricatus *I* 27
 barbarus transmarinus (papa) corrigitur *III* 38
 Bayaro imperatori adhesit Occam *I* 350
 beatitudinis bonum intendit omnis peccator *II* 93
 Behamot testiculi *I* 18
 beneficium spiritual. seminis Abrahe *III* 246
 beneficium non datur nisi propter officium *III* 2
 benevolencia mēcientis laudanda est *II* 26
 biblia tota ex integro corrigenda *I* 278
 biblie libri an ex defectu correcciónis viciati *I* 278
 bibliam nec infring. nec negare licet *I* 156
 binarius Petri et Pauli de verit. script. *I* 328 — infamis adversarii *JW*
I 362
 blasfemia est deum negare *II* 105
 — maxima est legem script. pervert. *II* 175 — in spirit. sanct. in sacerdotibus *II* 175
 blasphemiam humane tradic. includunt et sapiencia carent *I* 53
 blasphemie in orac. dominica *I* 280
 — que sequuntur ex opinione, advers. script. *I* 185
 bonificacio Adam celestis excedit dampnific. primi Adam *III* 205
 bonum opus de genere facere *III* 188
 — opus de genere *I* 337; 340 — et malum de genere quid sunt *III* 89
 bona opera de genere *I* 365 — eccl. sunt dona populi *III* 16 — eccl. sunt elemos. corporales *III* 16 — eccl. sunt bona Cr. *III* 22 — eccl. sunt elemos. domin. *III* 21 — omnia eccl. sunt elemos. secular. *III* 21 — eccl. dantur cuicunque facienti dei iusticiam *III* 55 — eccl. pauperib. ministrentur *III* 96 — sunt devoluta ad manum mort., non reducenda ad dispensac. seculi *III* 55 — pauperum non congreg. deb. ad ditandum *III* 169 — eccl. sunt pauperum *I* 153; *III* 16 — eccl. iniuste consumens apostata est *III* 12 — eccl. malo preposito dare iura div. vetant *III* 46 — auferre elemosina esse potest *III* 34 — eccl. indig. dare vetant leges *III* 36 — eccl. occupans examinari deb. *III* 49 — mundi omnia habet iustus *II* 189 — mundi sunt eccl. bona *III* 2
 bonorum occupacio iniusta *I* 57
 bonarum mencium est timere peccata. ubi pecc. non sunt *II* 47 — mencium est culpas aquiescere *II* 42; 81
 boni conmixti cum reprobis participant pecc. *III* 56
 bonitas Cr. habundancior quam peccat. *III* 204
 brachium secul. provisum a Cr. ut adiutorium *III* 240

- brutorum et avium voces *II* 74
 bulla Benedicto missa de curia *I* 54
 bulle papal. postponende script. *I* 407
 sqq. — carte ac instrumenta papal.
I 387 — papal., carte, epist. sepe
 false *I* 167 — pape non dici deb.
 sacre *I* 116
 bullarum regis et monete regis falsarius
I 184
- Cacephaton *I* 289; 291; 294; 301
 calliditas lucifer. est script. negare *I*
131
 calumpnia novelle script. *I* 273 —
 imposita script. *I* 79 — contra
 script. theolog. modernorum *I* 272
 sqq.
 calumpniatores script. corripiunt. *III*
138
 canit eccl.: creator etc. *I* 145
 canones multi sunt abreviaria legis
 divine *II* 268 — script. maxime
 necessarii sunt *II* 268 — pontific.
 sonant contra laicos *II* 177 — eccl.
 veri. quantum in script. fundati *II*
 268 — sacri an primo omnium
 descendit *II* 267
 canonica lex abieccior quam lex civilis
II 268 — eleccio procedit ex dig-
 nitate electi *III* 73
 cantus eccl. de Cr. impossib. *I* 291
 capud eccl. an papa *II* 135 — eccl.
 omnium eccl. romana *I* 350
 caracter impressus pastori *II* 240 —
 imprimitur sacerd. predicanti *II* 240
 caracterem officiandi recipit pastor a
 deo *II* 244
 caractere impresso ordinis habetur
 sacerdotium *II* 240
 cardinales et papa paris dignitatis ac
 Cr. et angeli *II* 136
 cardinalium epistole decretales *I* 390
 caritas incipit a se ipsa *II* 199; 258
 caritatis mendacium *II* 22
 caritatem precipit script. *I* 150
 carnalis copula punitur in eccl. occi-
 dent. *II* 263
 carta eccl. est script. s. *I* 370
 carte regni anglici de dotacione eccl.
III 18 — regum Anglie de elemos.
III 55 — bulle ac instrumenta papal.
I 386 sqq. — papal., bulle, epistole
 sepe false *I* 167 — humanitus invente
 sunt imposs. *I* 55 — hereditat. per-
 petue imposs. *II* 133 — humanit.
- adinvente de hereditate imposs. *II*
133
 castimonia leditur coniugio sacerdot.
II 262
 castimonitas mentis plus comedenda
 quam corporis *II* 31
 castimonitatem non violat conubii actus
II 262 — omn. hom. servare deb.
II 262
 in castrimargiam vertitur privilegiac.
 parcimonia *III* 96
 cathegorie impossilib. in script. *I* 83
 catholicus et hereticus describuntur
III 296 — omnis theologus esse
 deb. *II* 234 — sensus script. *I* 123
 — reccius et clarissim fidem script.
 intellig. quam magni prepositi *I* 137
 catholicum quid sit *II* 63
 catholici acceptant script. ut autentic.
 verit. *I* 137 — et heretici adhese-
 runt brachio secul. *I* 352
 causa ruine populi sunt mali sacerd.
III 236 — dotac. eccl. *III* 18
 — dissensionis regnorum est desidia
 cleri *III* 59 — scandali script. est
 ignorancia *III* 139 — quare script.
 equivocat *I* 27
 cause obscure locuc. in script. s. *I* 3
 — quare deus dispariter revelat
 verit. *I* 204 — dissensionis regnorum
 et crescentis eccl. in clero peccante
III 59
 causas omnes, in quibus iacet lucrum,
 ad se ipsos devolvi pape postulant
III 72
 causidici extollunt suam legem super
 Cr. *II* 132
 cavens a mendacio crescit in bono vir-
 tut. *II* 26
 celibatus sacerdot. *II* 261
 celum Cr. sancta sanctorum *III* 114
 cene domini tempus *I* 275 sqq.
 centrum veritat. script. *I* 87 — et
 finis script. Cr. est *III* 243
 centum sorores habere spiritualiter *I* 59
 ceremoniales vet. test. non per se boni,
 sed figure virtut. sunt *III* 111
 ceremonialis et moral. lex *I* 221
 ceremonialia et judicialia quatenus per-
 petua sunt *III* 147 — tria deb.
 cessare *III* 105
 ceremonie an variari possunt in eccl.
III 241
 ceremonias oportet abrogari quoad
 totalem eccl. milit. *III* 241 — et

- ritus individuantur a temp. *III 123*
 — habuerunt meditullium temp. *III 123*
 — cessare deb., non destrui
III 123 — Iud. nil nisi figure et
 testimonia *III 191* — predicacionem
 non faciunt *II 241*
 certitudo fidei est script. s. *I 28*
 cessacio legal. edocta a Cr. *III 273*
 sqq. — legal. requiritur ad legis
 implecionem *III 122* sqq. — legal.
 an script. fundatur *III 104*
 cessacionis rit. causa Cr. adventus *III*
152 — legal. triplex racio *III 130*
 — legal. tres cause *III 191* —
 legal. multiplex racio *III 192* —
 legal. terminus an fixus est *III 173*
 cessacioni legal. non est fixus term.
III 173
 cessacione legal. an translacio sacerd.
III 231
 de cessacione legal. disputacio *III 104*
 cessare figure deb. temp. legis gracie
III 106 — deb. tria ceremon. *III*
104/5 — deb. figure temp. Cr. *III*
106 — deb. figure, oblationes, ritus
III 113.
 chymeram, hircocervum et alia monstra
 deus facere potest *II 125*
 circumcidere an licet in lege gracie
III 178
 circumcidi crist. superfluum est *III*
149 — deb. crist. spiritual. *III 152*
 — deb. deo *III 180*
 circumcisio intelligitur pro esse vel
 fieri circumcisum *III 178* — literal.
 et spiritual. describitur *III 145* —
 carnalis sublata in crist. *III 159*
 — decrevit in patria *III 146* —
 carnal. quomodo siebat *III 146* —
 ad quinque valet *III 151* — intell.
 deb. ad sensum mysticum *III 147*
 — carnal. ad quid instituta *III 148*
 — cordis est de necessit. salutis *III*
146 — spirit. quid est *III 144*
 — spirit. servanda est *III 144* —
 an script. novi test. contraria *III*
144
 circumcisionis carnal. actus *III 148*
 — cause *III 150* — non est de
 necessit. salutis *III 180* — an
 licita et meritoria *III 180* — Thymothei ultima legitima fuit *III 178*
 — an licita crist. *III 179* — spirit.
 observant crist. *III 160* — signum
 inter deum et populum *III 149*
 — Thymothei quare facta est *III*
172 299. — corpor. figura est *III*
174 — Cr. servav. sabbatum et
 baptizm. *III 115*
 circumcisiones jud. illicite *III 179*
 circumstancia nulla pot. rectificare
 mendacium *II 61*
 ciromancia et geomancia distincte a
 script. *I 114*
 citacionibus persequuntur heretici per-
 mulgatores ewang. *III 300*
 civiliste efficacius predican quam theo-
 logi *II 235* — et decretiste mixtim
 sunt theologi *II 235*
 ciliiter dominari non deb. sacerd. Cr.
I 68
 Clementis ordinacio *II 44*
 clericus an concubin. habere deb. *III*
5 — in casibus subicitur domino
III 64 — quomodo puniendus est
III 30 — decies amen predicta *II*
242 — indigens est eccl. inimicus
III 51 — negans secularib. debitum
 servicium elemos. expet. non deb. *III*
58 — et negociaciones secul. *III 81*
 — quilibet obvians legib. Cr. pessi-
 mus antichrist. est *III 268* — declin-
 ando ad secul. gravius peccat quam
 Judeus negans Cr. *II 106* — inten-
 dends negacioni civili peccat mortaliter
III 81 — subici deb. regulis policie
III 79 — legib. romane curie an
 obedire deb. *III 75* — negotiator
 fugiendus est *III 81* — an deb.
 trahi ad iudicium secul. *III 15*
 clerici fornicacio *III 7* — bona sunt
 bona pauperum *III 41* — et laici
 conversacio civil. *III 85* — offi-
 cium in quo consistit *III 81* — in-
 dignitas in tribus consist. *III 75*
 punicio eccl. ad primarium statum
 reducit *III 93*
 clericico non licet civil. dominari *II 250*
 — non licet civil. operari *III 83*
 — non licet publice procurare *III 83*
 clericum a laico iudicari oportet *III 12*
 clerici quidquid hab. pauperum est
III 42 — an tenentur restituere
 fructus voluptuose consumptos *III 11*
 — an deb. laicis subtrah. elemos.
 spiritual. *III 34* — hab. omnes dotac.
 ex elemos. domin. *III 18* — laicos ex-
 dere deb. quoad scienciam docendi etc.
III 19 — laicis speculum esse deb.
III 19 — secul. negotia exercent

- III 20* — in armis militar. mult.
sunt III 50 — publici eccl. hostes
III 92 — totum superabundans
 pauperib. distribuere tenentur *III 58*
 — negociantes et contemplativi
 inter se comparati *III 82* —
 proditorii procuratores pauper. et
 regni *III 88* — non digni temp.
 possid. *III 102* — possession. verit.
 fidei impugnant *III 102* — verbo
 et opere legem dei docere deb. *III 102*
 — mali dei regis et populi
 graviss. proditores *III 96* — de-
 generantes inferiores sunt laicis *III 100*
 — regni proditores descri-
 buntur *III 100* — nomen false
 pretend. *III 93* — diripiunt
 bona aliena sub falso nomine sacerd.
III 101 — quando episcopo ad penam
 tradendi sunt *III 67* — arma por-
 tantes an privilegio deo initi deb.
III 67 — quatenus perfecciores
 laicis *I 133* — attendentes secularia
I 154 — olim omnia hab. in com. *II 250; 266*
 — armati et lesi an privil.
 suo uti deb. *III 67* — abutentes
 bonis eccl. defraudent pauperes *III 67*
 — secularizantes destrui deb.
III 163 — regum non theologi
 sunt *II 233* — pure secundum leg.
 Cr. regulari deb. *II 270* — an deb.
 vivere civiliter *II 268* — sunt
 maculati fastu seculi *III 238* —
 de elemosin. domin. viverent *III 238*
 — exproprietarie vixerunt *II 249*
- clericorum obligac. ad laicos *III 35*
 — peccantium severa punicio a
 summo pontifice iusta *III 26* —
 conversacio iuxta script. *II 181*
sqq. — et laicorum predicacio *II 242*
 — mundana officia *III 83*
 — vita secul. infirmat eccl. et reg-
 num *III 84* — fucus multiplex
 contra laicos *III 70*
- ex clericorum parte nunc eccl. advenit
 periculum *III 93*
- in clericorum Anglie manu plus quam
 tercia pars reddituum est *III 88*
- clericis in crimen irretitis decime non
 solvende sunt *III 3* — stipendia
 peccati fomenta sunt *III 237*
- clerus perversus perdit regn. dominia
III 97 — pauper est fulcimentum
 regni *III 238* — dotatus manet
- obligatur ad suffrag. spirit. *III 80*
 — ad paupert. primevam redire deb.
I 267
- cleri peccata minantur ruinam regni
III 99 — tota conversacio fuit
 olim supra secul. *III 84* — ordo
 caveat ab avar. et fastu *III 239*
 — vita expropriet. comendatur *III 240*
 — et martir. passio difert
III 94
- clero Anglie non sufficient oblaciones
 et decime *III 88*
- clerum corripere laicus tenet. *III 71*
- codices script. nil nisi signa sunt *I 228*
 — latini et hebraici an diversi sunt *I 234*
 — correcti ex sensu et autoritate
 eccl. *I 233* — script. correcti
 esse debent *I 195* — script. et s.
 ipsa *I 107* — materiales script.
I 190
- codicum modern. defectus *I 235*
 — correccio ornata et sumptuosa *I 195*
 — eccl. lex wlgariter vocatur
 script. *I 206*
- cogitationes impossibilis de script.
 distrahit a devota oracione *I 129*
- cognosci nichil potest nisi sub ratione
 veri *II 80*
- columba Machumeti in aure grana pa-
 scens *I 265*
- comessacio quid est *II 195*
- comitiva et ministeria heret. vitanda
 sunt *III 293*
- comunio sanctorum describit. *II 216*
- comuniter habent monachi bona *II 249* *sqq.*
- conceptus erron. de script. *I 126*
 — sinister falsific. script. *II 102*
 — heret. de script. *I 139*
- conclusio heret. ad curiam delata *I 141*
 — script. male sonans *I 291*
- conclusiones carentes testim. script. ad-
 mitti non oport. *I 180*
- concordancia parciuum script. *I 197*
- concordie circa sensus script. plus
 solito seminate *I 1*
- condicio triplex pseudopast. *II 226*
- sub condicione tantum deus concedit
 aliquid *III 48*
- condiciones pseudopastorum vig. tres *II 231* *sqq.* — episc. *I 181* *sqq.* —
 viginti pastor. perversi *II 203* —
 tres conversacioni Cr. contrarie *I 71*
- conditionaliter deus concedit bona na-
 ture *III 48*

- crita condignum punit deus *I* 187 —
 ultra condignum premiat deus *I* 187
 conexa sunt vicia et virt. *II* 105
 confecio sacramenti *I* 133
 confessio humilis quando meritoria
II 46
 confessores deb. esse discreti *II* 78
 confessa non populo promulg. sunt
II 78
 confessor ment. non deb. pro combi-
 tente *II* 76
 congregacio symoniac. et possession. non
 est eccl. *III* 301
 consangwinei Cr. *I* 24
 consentit operans etc. *III* 87
 consilium regis Angl. defenditur *I* 354
 Constantinus noluit iudicare humiles
I 176
 Constantini regnum stabilit. translacione
 sacerdotii *III* 232
 consumacjo omnis stat in certamine
 usque ad mortem *III* 228
 consumacionis finis est excellere in regno
 Cr. *III* 229 — omnis finis est deus
III 228
 contemplativi clericu melior. quam
 negociantes *III* 82
 contemplacio summi boni est finis
 theol. *II* 145
 contemplativus. activus. eroicus et
 fidelis script. sensus *I* 124
 contencio verbal. est in doctrina script.
 inutilis *I* 103 — infructuosa de
 libro Job *I* 118
 contendere verbose nichil valet *I* 103
 contradiccio deb. capi respectu eiusdem
 subiecti *III* 105 — in scolis *I* 20
 — non est in equivocis *I* 9; 23; 61
 — non est in signis equivocis *I* 174
 contradicções in script. propter no-
 tandum misterium *I* 23 — script.
I 10
 contrarius script., etiam papa, non est
 ut sic crist. *I* 270
 contritus peccator iniuste punitur
 ab hom. *II* 85
 controversia inter August. et Ieron.
III 181
 continui composicio ex non quantis
I 181
 coniugio sacerdotis castimonia non
 violatur *II* 262
 connubii actus castitat. non violat *II* 262
 — actus in Oriente sacerd. licitus
II 263
 conversacio prelat. *II* 181 sqq. —
 cleri tota fuit olim supra seculum
III 84
 conversio causata ex fide script. *I* 117
 cordis prepuc. auferre nec. esse est *III*
150
 corpus omne per se est tres res *I* 56
 correccio codicum ornata et sumptuosa
I 195
 correccio frater. fornicarii *III* 8 — sub-
 ditorum quando omittitur *III* 23
 — correccio frater. fidem servat
II 98
 correptor deb. cavere, ne sit reus in
 crimine *III* 185
 corripiere modeste prepositum licet
III 95
 corripiendus est clerus a laicis, non a
 clericis *III* 31
 corripi quomodo rite deb. *III* 185
 Corrodi lex civilis anglica *III* 90
 corruptores et falsific. script. *I* 148
 creacio utrum sit impossibil. *I* 33
 — nulla nullus deus *I* 33
 creacionem mundi negare non est
 philosoph. *I* 31
 creatum nullum deb. sciri. amari. ho-
 norari nisi Cr. *III* 132 — omne
 secundum esse intelligil. deus est *I*
392 — omni signat deum *I* 141
 — omni sensibili factum est propt.
 hom. *III* 137 — quodlib. est ydea
 in deo *II* 118
 credendum est primo in deum, tum
 eccl. cathol. *I* 155 — cui sit *II*
209 sqq. — est nulli nisi in quantum
 preconi ad verbum domini *I*
241
 credere est consentire ad esse rei *II*
16 — cuidebemus *II* 210 — omnem
 script. de necessit. salutis est *I* 231
 — scire, opinari disting. *II* 16
 crevit eccl. in statu paupere *II* 84
 crimen capitur pro mortali notorio
II 354
 criminosus iniuste occupat bona dei
III 10
 cristianus script. honorat eius autoritat.
 fratrib. precorizando *I* 341 — om-
 nis primo discere deb. script. *II* 164
 — deb. loqui fidem script. *I* 101
 — omnis deb. adiscere script. *I* 109
 — deb. logicam script. attendere *II*
35 — omnes fidem eccl. adiscere
 deb. *II* 234 — omnis tenet. script.

cognoscere *II 169* — deb. imitari script. in logica *I 52* — logicam suam conformare deb. cum logica Cr. *II 20* — deb. loqui verba script. *I 51* — volens loqui eloquenter ad script. attend. deb. *I 196* — deb. uti script. s. in quatuor casibus *I 52* — omnis quatenus deb. legem Cr. predicare *II 157* — deb. sequi Cr. in vita eius laudabili *III 155* — deb. esse theologus *III 157* — omnis deb. theologus esse *II 233* — quilibet deb. defend. honorem eccl. *III 45* — sine ceremon. vivere deb. *III 119* — verus sapiente. Cristost. preferre non deb. fidei Cr. *I 34* — abhorret. quod lex dei sit simul sacra et execrabilis *II 4* — articul. fidei nec discredere nec dubit. deb. *I 249* — omnis filios spirituales ex script. gignere potest *II 157* — tenetur credere. quod hab. spirit. s. *I 339* — fidem eccl. negare non deb. *I 34* — deb. Cr. plus obediare quam episc. moderno *III 307* — pius electorum novissimus *II 88* — quatenus Cristot. philosoph. discere deb. *I 29* — quando deb. fingere equivocaciones *I 28* — disputat propt. dei honorem et eccl. utilitat. *I 29*
 cristiano licet prudenter de malicia proximi iudicare *II 95* — nichil est horribilius quam quod verba dei sint falsa *I 151*
 cristianum circumcidi superfluum est *III 149*
 cristiani omnes deb. script. cognosc. et defend. *I 136* — simplic. predictant melius quam theologi *II 234* — preter observanc. fund. in script. ritus servare non deb. *III 186* — hodie pauperes esse deb. *III 161* — au deb. circumcidi *III 154* — omnes deb. esse presbiteri *II 149* — rareriter comedunt sangwinem *III 189* — vita de quanto Cr. propinquior, de tanto virtuosior *III 155*
 cristianis licet loqui conformiter de script. et ewang. *I 112* — licet continuare legalia *III 173*
 cristianismi maior pars an sit heretica *III 304*
 cristianismum destruunt tradiciones hum. *II 130*

Cristus verus deus et homo *III 242* — trium naturarum quelibet *II 100* — duarum natur. utraque *II 100* — est gigas gemine substancialie *III 252* — prima et novissima creatura *III 224* — deus ex script. probatur *I 210* — primum principium *I 212* equalis patri *II 100* — a princip. mundi homo non est *I 107* — alter Adam *III 126* — non est homo formaliter secundum deitatem. *I 106* — an fuit creatura *I 303* — non est creatura *I 145* — sine semine in carne natus *I 106* — univoce homo cum aliis *I 305* — filius David in test. appellatus *III 251* — de Abrah. carnem assumpsit *III 150* — ascendit ad diem festum in occulto *I 25* — equivoc. in nomine Helie *II 49* — baptizatus Idibus Januarii *III 119* — mortuus est secundum corpus *I 13* — toc. legis princip. et finis *III 159* — est centrum et finis script. *III 243* — est princip. cuiusl. predictati *I 92* — finis universit. create *III 244* — universale et completum princip. sui ordinis *III 155* — ‘persona’ predestinata *III 126* — signanter equiv. *I 25* — meliorando procedit *III 233* — dampnat. de pena perpet. liberare non potuit *III 240* — plus lucri fecit hum. generi quam Adam perdidit *III 206* — an solum predestinatos redemit *III 215* — de vet. lege, morali et ceremon. *I 221* — apparuit duodecies suis *I 77* — historiacus an sit messias *III 253* — finis omnis autoritatis *III 307* — multa permittit, que sunt iniusta *II 251* — in verit. vite, operis. sermonis stat *II 66* — servavit circumcis., sabbat. et baptizm. *III 115* — an multa nesciverit *II 103* *sqq.* — interdixit apostol. possessionem et habitum cleric. *III 62* — vixit expropriet. *II 106* — docuit suos dominac. abdicare *I 72* — quemqu. decipere potuit *II 6* — an pie mentitus sit *II 65* — nec mentitus est nec proximos fecellit *II 67* — non mentitus est *I 9; 64* — si mendaciss. est. maior pars script. blasphemum mendac. est *II 49* — an voluit decipere *II 2* — est

prima veritas *I* 284 — an falsa dixerit *I* 408 — sola satisfaccio pro genere humano *III* 245 — satis fecit pro nobis *I* 212 — pro satisfacc. hum. gen. incarnatus est *I* 260 — tocius salut. hom. autor et ultimus premiator *III* 242 — per se sufficit sine adminiculo ceremoniarum *III* 131 — unicus sufficit pro nostra redempc. *III* 253 — radix gracie et vite *III* 126 — capud primum tam antique quam nove eкл. *I* 69 — profundiss. fundam. eкл. *III* 265 — peccare non potuit *II* 6 — exemplar cuius. crist. *III* 157 — mobilis aut partibil. *I* 146 — dominis secularib. adhesit *I* 351 — capitalis domin. generis *I* 40 — et diabolus invicem contrarii *III* 126 — quedam fecit in quant. deus, quedam in quant. homo *I* 88 — lapis offens. *III* 264 — demoniacus *I* 79 — negandus in multis dictis est *II* 3 — nihil scripsit nisi sensum in cordibus *I* 44 — occultavit sensum infidel. et indig. *II* 104 — dignatur aperire sensum mysticum *I* 26 — loquitur ubilib. in script. *I* 55 — autor script.. falsissimus mendaciss. et maxime deceptivus *II* 1 — finis vet. et princip. novi test. fecit duo unum *III* 116 — approbavit libros vet. test. *I* 221 — prophetatus in vet. test. *I* 229 sqq. — apperuit apostol. script. sens. *I* 113 — cepit esse *I* 146 — falsum non asseruit *I* 9 — falsissima asseruit *II* 1 — lapis quinti regni *III* 264 — est script. et fides nostra *II* 170 — ipse est Cr. doctrina *II* 100 — papa, episcop. et sacerdos *III* 307 — summus philosophus *I* 32 — ipsa sophia est. *I* 32 — vitis vera *I* 69 — lapis unctus *I* 77 — lux vera, homines illuminans *I* 202 — ‘agnus ovis, vitulus’ etc. *I* 5 — agnus et ovis *I* 65 — ostium est *I* 40 — ostium et pastor et lapis angul. *I* 8 — leo est: equiv. et interpretacio *I* 16—17 — proprie et improp. leo est *I* 40 — leo ad sensum mysticum *I* 40 — Cristi et dei nomina in script. *I* 19 — accio omnis est nostra instruccio *I* 89 — accensio in occulto non

vacat misterio *I* 26 — autoritas et Aristotelis *I* 32 — beneficencia utroque superhabund. super malefic. Ade *III* 212 — bonificacio excedit dampnificac. primi Adam *III* 205 — bonitas habundancior quam peccatum Ade *III* 204 — clericu non nocet, si pseudocler. illi contrarii sunt *III* 77 — consangwinei *I* 24 — crux est virtus meritorie passio- nis *III* 170 — deitas script. deducta *I* 210 — deitas quid sit *III* 367 — dicta de pena perpetua *II* 53 — dies festus est dies eternitatis *I* 25 — divinitat. et humanitat. negantes *II* 101 — divinitas et human. dicuntur equivoce *I* 101 — divinit. expressa in Moyse *I* 45 — doctrina ipse Cr. est *II* 100 — doctr. heresis *I* 163 — doctr. est verit. Cr. *I* 104 — eкл. unum corpus *I* 213 — festum parturit misteria *I* 27 — fides sufficit sine ritibus *III* 177 — gracia et Ade culpa *III* 208 — gracia fuit diffusius utilis quam culpa Ade inutilis *III* 209 — humanitas et deit. *I* 179 — humanit. aromatizavit eкл. *I* 294 — humanit. expressa in Moyse *I* 45 — ie- niuum spiritualiter imitari deb. *I* 89 — incarnacio probatur firmissime *III* 137 — incarn. medium proprium ad salutem *I* 136 — incarnacio deb. credi summe utilis, summe mirabilis etc. firmissime *III* 136 — incarnacio *III* 136 — incarnacio finis tocius legis est *III* 135 — leonis rugitus *I* 16/17 — lex antecellit omnes al. leges *II* 142 — lex tota est unum perfect. verbum *I* 268 — lex est script. s., testam. dei et fides eкл. *I* 100 — lex, verba, sermones, que non transibunt, est script. s. *I* 112 — lex wlt. peccatores vivere et con- verti *II* 86 — lex est princip. legis eкл. *II* 55 — lex debet diligi ut eius legifer *II* 129 — lex ab omnibus discenda *II* 141 — lex in script. tradita suffic. *II* 131 — lex summe iniqua *II* 3 — legis advers. dissen- siunt *I* 185 — legem predicare crist. omnis debet *II* 157 — legem secundum magn. partem imposs. esse theologi moderni dicunt

- II 133* — logica mitissima *I 88*
— manducacio spiritualis I 66 —
mansio I 25 — medicina delet
quodlibet originale et quodl. actuale
pecc. III 213 — medicina plus
proficit quam pecc. Ade inficit III
214 — mendacia de pena eterna repel-
luntur II 53 — merito in dampnatis
iusticia secunda est III 209 —
meritum sufficit. delere omn. peccata
III 212 — miracula *I 211* —
miracula spiritualiter imitari deb.
I 89 sqq. — mutabilitas secundum
script. I 147 — nature *I 179; 181*
— omnis accio est nostra instruccio
III 157 — opera omn. instruunt
crist. III 159 — parobole an fin-
gunt falsa I 64 — passio *I 25*
— passio et mors I 307 — pre-
dicata secundum mysticam theolog.
I 40 — pugiles theologi *I 289*
— remedium medicine est valde
per se sufficiens III 214 —
*sacerd. deb. capere in se voluntar-
tiam passionem I 133 — sacerd.
non deb. civiliter dominari I 68
*— sacerd. maiores sunt in reputa-
cione dei I 70 — sacerd. mini-
strare debent ut pauperes I 70 —
sacerd. respuunt dominac. I 69 —
— sacerd. utuntur verbis script. in
oracionibus I 52 — sacerd. deb.
esse elemosinarii laicorum I 264
— sacerd. deserere deb. civilitat. I
68 — sangwine baptizmus rubri-
catus I 27 — servi hodie persecuti
III 163 — quies in sepulcro *III*
117 — tota predicacio displicet in-
fidel. I 292 — unio ypostatica *I*
209 — verbum incultum videtur
I 27 — via libere currit sine
ceremoniis III 119 — vicarius no-
cet membris Cr. III 96 — vicarii
potestas. I 399; 400 — vicarii non
admittentes disputac. de sua potestate
I 292 — vicarii remurmur. contra
ministratoriam potestatem Cr. I 105
*— vita est ignis congregans et illu-
minans fideles III 158 — vita nobis
disciplina morum est III 157 — vita
optimus interpres script. I 153 —
vocem, qui non efficaciter audierit,
dampnabitur I 231 — voces et
*nostre I 12****
- de Cristi exinanacione et mandacione
- I 293* — penuria et egencia *I*
293 — vicarii potest. tractare
pernecess. est I 263
in Cristi actibus nulla fuit illusio I
212 — morte posita est salus omnis
hominum I 371
sine Cristi incarnac. nulla salus III 137
Cristo quanto propinquior de tanto
virtuosior III 156 — omn.
sciencia, amor, honos et debet attribui
III 132 — parificari in autoritate
nullus potest homo I 395
a Cristo vita eccl. influitur ad membra
I 17
in Cristo omnes habebunt iusticiam
III 210 — medicina plus proficit
quam pecc. obst. III 214 — com-
pletur beatitudi hominis III 136
Cristum predicare farsis corporibus
ignominia est II 161 — nominat
script. medium personam divinam
I 212 — sequi deb. in operibus
humanit. I 88 — sequi deb. in
ieiunando etc. I 88 — in omnibus
sequi necesse est cristiano III 154
— ubique sequi deb. III 159 —
qui non sequitur nec papa nec episc.
est III 166 — imitari deb. crist.
III 155 — messiam nostrum
signant omnes libri veteris script.
III 244 — signat prophetarum
quelib. silaba III 249
ante Cristum nullus homo intravit
beatitudinem III 135
per Cristum human. genus est in
maiori gracia quam fuit in statu
inoc. III 205
culpa felix Ade II 58
a culpa originat. omnis pena I 300
culpam pecc. remitti aliud est quam
satisfacc. II 85
cupiditas carnalis eccl. et reipublice
nocet II 264 — et luxuria mortale
pecc. II 264
cupiditatem culpat script. I 150
cupidus et sic est blasfemus II 264 sqq.
cupido plus nociva quam luxur. II
264
curatus an theolog. esse deb. II 233
— curatus an in pers. propr. pre-
dicare tenet. II 177 — deb. esse
doctor subditorum II 217 — omnis
script. populo predicare tenet. II 172
curia romana a dom. Anglie de heresi
interrogata II 57

curie non deb. credi, nisi de quanto docet legem dei *I 93* — minus credere deb. quam legi dei *I 93* ad curiam romanam misse sunt *JWi* conclus. *I 349*
de curia conquesti sunt professores ewang. veritat. *I 55*
curtatores script. sensum cathol. ignorant *III 139*

Dampnabile quid sit *I 298*
dampnabitur finaliter nemo *II 63*
— qui non efficaciter audieriet vocem Cr. *I 231*
dampnacio perpetua prescitorum *II 63*
dampnatus laborat semp. inergia *III 230* — in finali impenit. *III 216*
dampnati anima mort. penitere nequit *III 228*
dampnati perpetuo carent fide *III 219*
— sunt perpet. summe stulti *III 217*
— cur perpet. indurati *III 218* — a pecc. desist. non possunt *III 219* — necess. volunt perpet. malum *III 219*
dampnatorum cecatio graciam prohibet *III 218* — primum pecc. est omission laudis dei *III 219* — terrores corpor. ficticie sunt *III 219* — pena finitur tripliciter *III 220; 222*
dampnatis inest absoluta impossibil. ad desistend. ab errore *III 219*
dampnatos a pena liber. nequit papa *III 230*

Daniel iudicavit sacerdot. *III 15*
Danielis tercia prophetacio de Cr. *III 269* — ebdomades septuaginta explicantur *III 271* — altera prophetacio de Cr. explicatur *III 266* — quatuor regna quid signant *III 262 sqq.*

David habuit clariorem noticiam de Cr. *III 250* — mentitus est *II 33*
deceptione deo competit. non potest *II 9* — et seduccio possunt dicere causan-

ciam actus penalit *II 8*

deceptionis natura *II 8*

deceptiones Cr. *II 2*

decertacio doctrinal. theologi destruetur logica script. extranea *I 290*

decimaciones cui abstrahuntur *III 4*
decime, oblac. etc. sufficerunt clero *III*

239 — prediales an subtrahi possunt *III 4* — personal. deb. subtrahi *III 5* — tributa sunt egencium animarum *III 42* — cui solvende

III 3 — non suffic. clero Anglie *III 88* — non solvende clericis criminosis *III 3*
decimas laici subtrahere possunt *III 2* — laici subtrah. deb. *III 25*
deciper an licet *II 34*
deciper et mentiri describuntur *II 33*
declinacio a relig. Cr. quo causatur *II 156*
declinantes a script. logica se intellegere contendunt in intelligibilia *II 116 sqq.*
decretales pap. *I 404* — epist. minoris autorit. quam script. *I 395; 397*
— epist. et Petri *I 401* — epist. pape vel cardin. *I 390*
decreta tradic. humane sunt *I 395*
decretalium et apostol. autoritas *I 390*
decretiste grossi theologi *II 271* — pure. sed grossi theologi *II 271* — et civiliste mixtim sunt theologi *II 235*
— efficacius predican quam theologi *II 235* — suspecti in sua doct. *II 171* — et legiste an eccl. preesse deb. *II 233* — in casu utilius presunt eccl. quam theologi *II 233* — mundum sapiunt et script. dereliquunt *II 268 sqq.* — de logica script. *I 50* — equivoce loquuntur de heresi *I 161*
decretorum theolog. censetur ut palea *II 269*
decrevit eccl. temporalibus *III 94*
defectus fidei script. et causa prime nequicie *II 180* — observancie script. s. apud clericos *I 154*
deficere possunt pape *II 72*
deitas Cr. quid sit *III 267*
demeritum et meritum in libera potest. hominis *II 223*
demonium meridianum nunc patulum est *II 96* — merid. contra legem eccl. procedit *III 91* — merid. nunc oritur ex pretensione potest. civil. *III 96*
denudacio arrogancie sophistarum *I 23*
descripcio leonis et Cr. *I 15—17* — heresis *I 160* — et nomen heresis descripciones mendacii *II 10*
desicio legis temp. non arguit solucionem *III 125*
desidia cleri est causa ruine regnorum *III 59*
deus etymologicie *I 284* — immutabilis *II 109* — an sit *II 121* — utrum videri potest *I 47* — in

- terris papa est *II 135* — autor
 inmediatus script. *I 398* — autor
 inmediatus sensus recti script. *I 48*
 — facit script. sanctam *I 110* —
 plus diligit legem suam quam Pe-
 trum *I 399* — legis vet. pessimus
 demon *III 106* — dispariter lo-
 quitur in prophetis *I 204* — pater
 agricola est *I 46* — potest omnia
I 46 — est maximum quod potest
 cogitari *II 121* — iustificat impium
I 173 — nichil facere potest sine
 ratione *III 61* — est mercedis re-
 tributor *II 26* — punit citra con-
 dignum *I 187* — premiat ultra
 condignum *I 187* — non potest
 infringere legem misericordie *II 111*
 — summa veritas vel entitas *I 81*
 — omnem verit. approbat *I 299*
 — non potest cogitare de falso
 assertive, sed improbativa *II 73*
 — non noscit nisi bonum *II 123*
 — taxat mendacii gravedinem *II 96*
 — non potest dicere falsitatem *II 93*
 — decepit Abrah. *II 34* — nemini-
 nem acceptat nisi filium *III 52* —
 illicitum precipere non potest *II 77*
 — non licenciat hom. ad pecc. *II*
53 — an peccator mendacissimus
II 7 — primus et ult. sensus cuiusl.
 creature *I 87* — sensum mutare
 non potest *II 108* — non permittit
 penam nisi sub condicione *II 223*
 — necessario salvat vel dampnat se-
 cundum meritum finale *II 223* —
 necessitat omne pecc. plus profic.
 quam obesse *III 214* — non potest
 esse acceptor pers. *III 201* — nichil
 concedit nisi sub condicione *III 48*
 — est finis omn. consumacionis *III*
228; 229. — non est deus dissen-
 sionis *I 28* — non potest punire
 nisi misericorditer *III 215* — semper
 meliorando procedit *III 232; 247*
 — ordinat fidem eccl. seminar. *I 217*
 — intendit omn. actum et omnem
 finem positivum *II 93* — omne
 quod sentit, eternaliter cognoscit *II*
109 — solum se intelligit *II 113*
 — non potest intellig. nisi se *II 118*
 — omne, quod potest intelligere, absol.
 necessario semper intellig. *II 119*
 — distinctissime intelligit, que crea-
 tura confuse intelligit *II 121* — est
 maximum intelligibile et volibile *II*
- II 17* — non tam intellectivus quam
 volut. est *II 117* — intelligit exis-
 tenc. rerum *II 128* — potest hir-
 cocervum, chymeram et alia monstra
 facere *II 125*
 dei spiritus vox est *I 12* — verbum
 et eius virtus *I 103* — verbum
 gravidatum bina sententia *I 104*
 — verbum est princip. univers. create
III 137 — legi omnes homo deb.
 inherere *I 93* — instruccio medium
 necess. ad cognosc. salutem *I 201*
 deo presencia sunt fut. et pret. *II 148*
 — non convenit revelare creature
 dampnacionem *II 224* — decepcio
 competere non potest *II 9*
 deum esse absolute necessarium est *II*
127 — non esse nemo potest cogi-
 tare *II 122* — negat peccans mor-
 taliter *II 105* — negare est blas-
 femia *II 105*
 apud deum omnia presencia sunt *II 108*
 deo maius cogitari nequit *I 82*
 diabolus primus questionista *I 129*
 — vincitur lege script. s. *II 141*
 — super omnes filios superb. habet
 potest. *I 18* — abutitur 13 fallaciis
 ad decipiend. hum. genus *III 88*
 — et Cr. invicem contrarii *III 126*
 diaboli cautela introducit peccat. in
 homines *II 97* — cautele de pec-
 catu *II 97* — proprietates in leone
I 18; 19 — scola stat in men-
 dacio *II 66*
 diccio falsa originatur in pecc. *II 19*
 dicciones wlgares in script. *I 43*
 diccionum triplex forma *II 71*
 dicens propos. heret. hereticus esse
 non deb. *I 140*
 dictum comune de Maria *III 226*
 dies festus Cr. est dies eternitatis *I 25*
 diferencia inter scire et opinari *II 16*
 diffiniciones et distince. universal. an-
 pereunt script. *I 92*
 diligere deum preceptum per se bonum
III 113
 diluvium procedens ex pecc. libid.
III 150
 dimissio episcopatus causa, quare homo
 liberius verit. declarat *I 347*
 diripere deb. laici bona sua ab apostal-
 ante cler. *III 78*
 discrasia necessitatur perturbacione
 modica in principio *III 102* — eccl.
 per sacerdotes falsos *I 132*

- dispendium animarum seculi questus est *III 102*
 dispensare papa non potest cum script. *II 259*
 dispensacio papalis a Cr. imitatione *I 153*
 dispositio virtuosa discip. script. *I 198*
 disputacio doctrinalis utrum in script. confunditur *I 28* — omnis, in script, non fundata, prophana est *I 138*
 dissipacio script. calidissima cautela diaboli *II 131*
 distincio logica de habere *I 61*
 — inter penas et defectus *II 9*
 — inter personalitatem et veritat. Cr. *I 104* — mendac. mortalium et venial. *II 96*
 diversitas est apud doctos de computacione ebdomadum *70* *III 271*
 — inter dicta doctorum *III 284*
 — loquendi domin. et servorum *I 6*
 diviciarum pulchritudo non in saculis divitium est *III 101*
 divinitas Cr. expressa in Moyse *I 45*
 divinitatem et humanitatem Cr. neantes *II 106*
 Doctor Profundus redarguit Aristotelem *I 30*
 doctor fodiens profundius script. latenter sens. invenit *I 68* — Oxonie delectatur in numero sequacium *I 54*
 doctores sacre pagin. script. defendere debent *II 43* — sancti in materia fidei novellos termin. preter script. introduc. formidabant *I 309* — sancti fistule spir. s. *I 145* — sancti acceptant veritat. script. s. *I 137* — sancti laboraverunt ad excusand. script. a falsitate *I 73* — moderni de script. falsitate *II 43* — moderni de natura Cr. *I 307* — moderni de noticia termin. *I 214* — de heresi *I 161* ... moderni utuntur eloquio magistrali *I 20* — et sancti secuti sunt script. strictissime in vita *I 5*
 doctorum sanctorum regula de script. s. *II 69* — sanctorum dialogi utrum frustra sunt *I 100*
 doctrina Jesu Cr. heresis *I 163*
 — Cr., que est veritas, non est de habitu sui, sed de habitione patris *I 104* — sana numquam reticenda est *I 330 sqq.*
- dogma quid sit *I 160*; *III 276*
 — habitudo relat. in actu vel habitu est *III 277* — heretic. consistit in omiss. legi dei contraria *I 161*
 — falsum script. contrar. est materiale in heresi *I 165* — patris mendacii est, quod mala fiant etc. *II 59*
 dominacio mundi interdicta apostol. *I 132* — viciosa cler. *I 154*
 dominari civil. cler. non licet *II 250*
 dominium regum de cler. corporibus *III 65* — reservant seculares de suis elemos. *III 19*
 dominii tradiciones plus servantur quam script. *III 120*
 dominia mundi sicuti religiosi et curati *II 254*
 domini sermones suscipit non wlgus, sed sapiens *I 43* — vox in membris eccl. *I 12* — vinea nos sumus *I 46*
 domini rectificare deb. elemosinaruin iura *III 90* — et pop. totum Anglie emendari deb. *III 87* — secul. terram non purgantes ab heresi excommunic. *III 306* — secul. clericos deficiente corrip. possunt *III 28*
 — secul. petentes bona eccl. in relevamen pauperum *III 43* — secul. dotantes eccl. reservant civ. domin. *III 19* — secul. de officio elemosinariorum iudicare deb. *III 22*
 — sec. tueri deb. eccl. *III 63 sqq.*
 — secul. tenent. substrahere episcopis bona *III 16* — secul. pie auferunt bona a lupis *III 53* — secul. elemosinas auferre possunt ab indig. sacerdot. *II 135* — temp. non impugnantes proditorios cleric. sunt prodicionis particeps *III 99* — tempor. prelatos eccl. cohercunt *III 68*
 — temp. tenent. ex lege script. de elemosinis providere *III 22* — tempor. hab. protestat. ad rectificard. sacerd. *III 235* — temp. ad elemosinas cleric. substrah. cooperare deb. *III 237*
 dominorum secul. dominium de elemos. *III 19* — secul. Anglie heresis *I 354* — et serv. diversitas loquendi *I 6*
 dominica oracio est eloquencia et logica script. inserta *I 5*
 domi religiosorum sunt provinciis ad ruinam *III 34*

donatores elemosin. subiciuntur ordinacioni div. *III 51*
 dotacio eccl. cepit a laicis *III 29*
 — eccl. rom. per Constant. *III 232*
 — eccl. per se non mala *III 240*
 — cleri est pura elemosina dom. *III 18* — omnis eccl. ex pura elemos.
 domini, est *III 17*
 dotacionis eccl. origo *III 29* — eccl.
 legitima causa *III 18*
 duobus bonis propositis etc. *III 58*
 ducatus prescissus de tribu Juda *III 260*
 duplicitas triplex deo odibilis *I 299*
 dux exercitus comparatur cum pastore
II 218 sqq.

Ebdomades septuag. Danielis explicantur *III 270*
 ecclesia antiqua et nova *I 70 sqq.*
 — Cr. unum corpus *I 213* — tota
 est una persona *III 223* — est
 unus homo *I 12* — est mater
 fidel. composita ex predestin. *I 170*
 — dotata est, ut sacerdot. orarent
 devocius etc. *III 19* — de-
 crevit contencione pro temporal. *III 94*
 — tota militans videtur here-
 tica *III 294/5* — non potest con-
 sistere sine lege *I 155* — crevit
 sine pape regimine *III 38* — a
 laicis expugnata bene procedit *III 64*
 — libere incedere deb. sine scala
 rituum *III 132* — brachii
 secul. indiget *III 240* — infecta
 minist. malorum preposit. *III 25*
 — canonizavit Augustinum in cath-
 logo beatorum *I 37* — obligata
 est predicare ewang. *II 234* —
 cath. deb. logicam script. observ. *I 49*
 — loqui deb. conformiter ad
 script. *I 5* — in predic. veritatem
 ewang. non perturbatur *I 366* —
 hominum tradic. onerata *II 98* — est
 ortus irriguus *II 140* — pseudocler.
 parcere non deb. *III 79* — canit:
 creator etc. *I 145* — pronior ad
 laxandum relig. *II 252* — deb.
 hodie acucius proced. contra cler.
III 30 — anglic. prestancor ro-
 mana *I 349* — rom. ante Const.
 non fuit dotata *III 232* — rom.
 capud eccl. omnium *I 350* —
 milit. est rugosa peccato ven-
 iali *III 289* — ornata et gestu

secular. pomposit. ostendit *III 92*
 — versa in pompam secular. *III 92*
 — temp. Cr. expropriet. vixit *III 238* — necess. sabbatizavit prima
 feria *III 120* — fallit in celebraç.
 pasche etc. *I 407* — deb. dimitt.
 ritus iudaic. post pleam predicationem.
 ewang. *III 241* — incedat libere
 sine scala rituum *III 133* — amplific.
 per pauperes discipulos Cr. *III 59* — stabilita est per contem-
 plat. ewang. *III 83* — per theologos
 regulari deb. *III 159*
 ecclesie bona sunt pauperum *I 153*;
III 16 — bona sunt mundi bona
III 2 — bona quis iniuste occupat
III 49 — bona an absolute date
 clericis *III 49* — capitanei deb.
 de sacerdot. pericia providere *III 104*
104 — dampn. ex pravitate here-
 tica *I 135* — disrasia per sacerd.
 falsos *I 132* — dotacio per se non
 mala *III 240* — dotacio cepit a
 laicis *III 29* — dotacionis legit-
 imia causa *III 18* — fides est dei-
 lex *I 159* — fides viget plus in
 brachio secul. *I 137* — fidem crist.
 negare non deb. *I 34* — mala unde
 oriuntur *I 135* — maximum per-
 culum pseudocler. sunt *III 64*
 — membra sunt fidel. predestin. *I 12*
 — membra sese interrogare et
 docere deb. de script. fide *I 213*
 — milit. etates septem *II 152 sqq.*
 — mine ad quam finem dicuntur
II 55 — partes in perfeccione se iu-
 varent *II 271* — past. gradus
 quatuor *II 210* — persone civili-
 liter imperantes *I 69* — primatus ab apostol. non petitus *II 270* —
 — romane privilegia que sunt *III 240* — salus est pronunciare veri-
 tat. ewang. *III 99* — status tria
 tempora *I 69* — vita a Cr. in-
 fluuit ad membra *I 17* —
 est, leges accidentales abrogare *III 241*
 ecclesie credere nichil prodest *I 216*
 — deus dedit script. legem *I 205*
 — melius est ab laicis expugnari
III 64 — plus credend. est quam
 Petro Lumbardo *I 310* — quid
 dom. secul. reddere tenent. *III 66*
 — triumf. omne verum notum est
II 247

ecclesiam clero convivante omnino carere melius esset *II 253* — destruit pompa seculi *III 54* — epicopus habere aut tenere non potest, qui non est ordinatus *III 50* — negligere quid sit *III 45* — qui diligit, efficaciter diligit eius legem *III 27* in ecclesia primitiva fidel. habuerunt spir. s. *I 339; 340*
 ecclesiastice dignitates quando superflue *II 136*
 eclipsis solis predicta *II 192*
 eleccio pape provide et prudenter fieri deb. *III 73* — canon. procedit ex dignit. electi *III 72; 73* — pape quando non can. *II 72* — pape a loco et tempore dependet *III 74*
 elecciones cleri dispendiose et prepostere fiunt *III 74*
 in eleccionibus pape lex dei observanda est *III 74*
 elementum et infernus est terra *I 42*
 elemosina spirit. an subtrahi deb. a cler. *III 34* — est donacio pura in opem celestis premii *III 17*
 elemosine corpor. sunt bona eccl. *III 16* — sunt bona pauperum *III 59* — eccl. non tribuende histriion. et ioculator. *II 66* — opus misericordie, non perfidie *III 95* — date sunt, ut cler. observent relig. primevam *III 21* — spirit. refusi pro corporalibus *II 271* — temp. et spiritual. *III 34*
 elemosinas cler. subtrahere mitis pena *III 75* — hosti eccl. dare non licet *III 94* — cler. negans pop. debitum servicium expetere non deb. *III 58* — subtrahere licet laicis *III 34*
 elixir est lapis philosophorum *I 60*
 eloquiam propriam rhetor quil. habet *I 5* — et logic. script. s. imitari *I 4*
 emendacionis omissio est inicium peccati *II 240*
 emendare qui potest et negligit etc. *III 87; 236*
 emendari deb. Anglie dom. et pop. tot. *III 87*
 Enos scripsit multa *I 237*
 ens quodlibet intelligibile est eternal. intellectum *II 127*
 enucleacio et defensio script. per vet. episc. *III 101*

epyeikes supponitur in probacione ci-vili *II 85*
 episcopatum appetere licitum est *II 182*
 episcopus qualis esse deb. *II 183 sqq.; 258* — idem ac sacerdos *II 181* — continue vigilat et mille oculos habet *II 258* — primo predicare deb. *II 236* — in civit. morari deb. *II 238* — ewangelizare deb. *II 139* — script. s. primo adiscere deb. *II 139* — quid scire deb. *II 159* — abbas, clericus approprians voluptuose bona eccl. sacrilegus excommunicatus est *III 53* — non ordinat, nisi primo deus ordinet *II 253* — carnal. coniugatus *II 199* — presbiter irreprehensibilis esse deb. *254* — grecus cum uxore et liberis Romam profectus *II 263* — (papa) non exercens predicationem. episcopatu privari deb. *II 139* — pastor etc. non ex nomine, sed ex actu officii *II 225* — non purgans provinc. ab heresi depon ideb. *III 305* — rom. prius non habuit necessario primatum *III 232* — papa non esse potest, qui non bonus pastor est *III 168* — delinquens a patrono submovendus est *III 69* — in quantum vere sacerdos *III 49 sqq.* episcopi tria officia *III 23* — nomen includit queml. sacerdot. *II 181* — condiciones *II 181* — etymologia *II 183*
 episcopo peccanti subdit tempor. ministrare non deb. *III 69* — an numerbe licet *II 261*
 episcopum vita facit, non nomen *III 51* — accusare an assumpcio est *III 92* — an inferior accusare deb. *III 51* — quemcunque carnal. coniugatum esse non oportet *II 199* — non facit temp. cumulacion *II 138*
 episcopi monogami in primit. eccl. *II 262* — scire deb. totam script. s. *II 158 sqq.* — moderni impugnant doctorem ewangel. verit. *II 44* — hodierni hab. consuetudinem mutescendi *II 235* — negantes subsidium dom. temp. spoliandi sunt suo honore *II 306* — Anglie de heresi non curant *III 305* — Anglie negligentes de heresi *III*

305 — et sacerd. deb. salire vitam
 populi III 232 — vendunt annua-
 tim fornicacionem pro limitato pre-
 cio III 305 — remissi deb. de-
 poni a dominio III 100 — et ab-
 bates dignitat. false pretendentes a
 laicis cohercendi sunt III 67 — vet.
 defenderunt script. III 107 — prior-
 is eccl. ad defensionem et enucle-
 ac. script. laborav. III 107 — no-
 minetenus qui sunt III 50 — desi-
 deria mundi aufugere deb. III 23
 — sacerd. peccantes corripere tenen-
 tur III 23 — primit. eccl. melius
 vivebant III 33 — religiosi obli-
 sunt dei in observancia legis sue III
 34
 episcoporum parsimonia II 162 —
 translaciones tangit JW III 231
 episcopis multis licet nubere II 184
 sqq. — bona subtrahere domini
 seculares tenentur III 16 — licet
 condere statuta ad edificac. eccl. I
 403
 episcopos accusare deb. ex caritate III
 92
 de episcopis uxoratis disputatur II
 263
 epistole decret. pape vel cardinalium
 I 390 — decret. minoris autoritatis
 quam script. I 395—397 — papales,
 bulle, carte sepe false I 167 —
 papales non sacre I 116 — papal.
 super script. s. I 152
 epistola ad Hebreos est Pauli I 246
 equitas summa script. III 106
 equivoca non repugnant II 51
 in equivocis non est contradiccio I 9;
 23; 61
 equivocacio termin. in script. I 10
 equivocationis fallacia cautela diab. est
 III 165
 equivocaciones subtil. in script. I 174
 equivocaciones quando crist. deb. fin-
 gere I 28
 equivocatur ut plurimum in script. I
 296
 eroes amor divinus et castus I 43
 eroicus, activus, contemplativus et
 fidelis script. sensus I 124
 errant non mediocriter etc. II 268
 error corporalis procedit ex errore
 sensus II 22 — in principio relig.
 pululat in enormem III 107 — non
 omnis tollit graciā II 24 — mo-

dicus in script. s. mortem eccl. in-
 ducere potest I 2 — non est re-
 pertus in Aristotelis scriptis, an
 verum I 30 — logice Aristotelis
 corrigitur in script. I 49 — Ori-
 ginis de finali salvac. omnium creatur.
 III 198 — modicus in princ.
 causat maiorem in sequentibus III
 299 — in sensu script. totum ma-
 lum humani generis introduxit I 130
 errorem non inventit JW in libris
 August. non retract. I 36 — ex
 script. stultus accipit I 62
 ad errorem extigendum script. s. est
 exemplar et speculum I 2
 errores philosoph. de verit. script. s. I
 34 — philosoph. repugnant theolo-
 gie I 32 — circa sensus script. s.
 plus solito seminati I 1 — et lo-
 lum in universitat. crescit II 43
 errorum quatuor gradus II 23
 Esopi fabule fingent. animalia loqui
 I 64
 esse intelligibile verit. I 114 —
 existencie verit. I 114
 esus sangwinis signat effusionem iniust.
 sangw. membrorum eccl. III 197
 — sangw. cur Judeis prohib. III 190
 — ydolatrorum III 187 — sangw.
 an crist. licitus III 185
 esum sangw. crist. negabant III 186
 etas hominis vix sufficit discere canones
 II 267
 etates septem eccl. milit. II 152 sqq.
 — generis hum. III 128
 eternitas mundi II 62 — mundi
 dogma philosoph. hereticum III 280
 ethica omnis est in script. I 22
 ethnici a lumine fidei alieni I 3
 etymologia episcopi II 183 — para-
 bole I 74 — heresis I 164
 evidencia topica ad habendum sensum
 script. I 379 — de heresi fratris
 III 293
 evidencie contra script. I 138
 ewangelica paupert. propter Cr. I 368
 — libertas in circumcis. probatur
 III 176 sqq. — libertas ex cess.
 legal. probatur III 131 — lex
 de correpcione III 184
 ewangelice verit. taciturnitas est pecc.
 precipuum III 99 — verit. pro-
 fessores conquesti sunt de curia I 55
 ewangelicam verit. pronunciare est
 salus eccl. III 99

- ewangelicus logicus appetit haberi
 stultus propter Cr. *I 23*
 ewangelium veritas revelata *I 112*
 — i. e. libros script. credere deb.
I 156 — non in verbis, sed in
 sensu script. stat *II 19* — predicare
 est obligata eccl. *II 234*
 ewangelii parabole omnes vere sunt
I 76
 ewangelia cum summa autoritate
 edita sunt *I 77*
 ewangelizandi ars primum offic. sacerd.
II 164
 eucaristia tangitur pretereundo *III 116*
 ewum erit post iudicii diem *III 223*
 excommunicatio inventa pro salute delin-
 quencium *III 40* — non inventa
 pro exigendo peccuniam *III 40*
 — facta pro temporal. ab excomuni-
 cante timenda est *III 44* — an-
 fulminanda in detinentes decimas
III 39 — illicita ledit excomuni-
 cantem *III 41* — inventa pro salute
 delinquentis *III 40* — contra de-
 cimatarum, oblation. detentores *III 39*
 excommunicatus realiter est hereticus
III 288
 excusatur Augustinus *I 9*
 executores legum habilitatem cleri
 examinari debent *III 36*
 exempciones et privilegia eccl. ad quid
III 92
 de exinanacione et mandacione Cr.
I 293
 exponere et glosare script. s. *I 270*
 exposicio script. in libris Aug. est
 sensus spir. s. *I 37* — obscure
 locucionis script. s. *I 4*
 expositores script. non deb. imutari
 modum loquendi obscur. *I 3*
 exproprietarie clerici vixerunt *II 249*
 — deb. vivere sacerd. *I 153*
 exproprietarii sacerd. et proprietarii
 stabilitat regnum *III 237* — per-
 fecciores quam dotati clerici *III 56*
 exproprietarium sacerdot. statui secul.
 u'ilius esset *III 237*
 expurgacio script. a falsitate *I 62*
 Fabule Esopi fingentes animalia loqui
I 64
 facinus est, sub falso nomine cler. bona
 pauperum consumere *III 55*
 facultas theolog. superflua est, ecclesiam
 perturbat *II 135*
 fallaciis XIII diabolus abutitur ad de-
 cipiendum hum. genus *III 88*
 fallentis actus *II 9*
 falli est melius quam mentiri *II 14*
 falsa sunt plurima in script. *III 106*
 falsarius bullarum regis et monete
 regis *I 184*
 falsarii script. *I 138*
 falsificantes et corruptores script. *I 148*
 falsitas non potest esse, nisi fundetur
 in verit. *I 85* — ex script. deduci
 non potest *I 148* — non in script.,
 sed in false concipiente *I 309*
 — script. est in false intelligente
I 193 — script. principalior verit.
I 284 — per se male sonat *I 302*
 — prima videtur non esse entitas
II 105 — script. *II 1 sqq.*
 falsitatem dicere non potest deus *II 93*
 falsum non est philosophicum *I 31*
 — tripliciter dicitur *I 81*
 fama est illese dignitatis status *II 246*
 non fama, sed dignum opus officii dat
 cler. nomen verum *II 177*
 fame apparenzia in populo *I 23*
 famelicos pascit pastor *II 211*
 fastuosa loqualecta eccl. debilitatur *I 6*
 fastus secularis preposit. *II 91* —
 cler. iniuriat pauper. *II 266*
 fecunditas, profunditas, sublimitas script.
I 168
 felicitas finis ultimus operum human.
 doctrina seducens est *I 34*
 felix culpa Ade *II 58*
 femine viros docent *I 80*
 festum Cr. parturit misteria *I 27*
 fictiones palliate de mendacio *II 60*
 ficta possessio tempor. *I 58* — locucio
 script., quid sit *I 66* — multa
 sunt vera *I 75*
 ficticia est, omnes dampnatos salvari
III 230
 fidelis non debet habere comitivam
 cum heretico *III 309* — hodie
 cum pancis episc. comunicabit *III*
309 — a paucis cler. hodie recipiet
 eccl. sacramenta *III 309*
 — debet omnem verit. in universali
 credere *I 237* — omnis, ex fide
 sacerd., spirituales liberos eccl.
 gignit *II 148* — activus, contem-
 plativus et eroicus sensus script. *I*
124 — caveat inhonorare et ma-
 culare script. *I 116* — sub autorit.
 script. loqui deb. *I 20*

- fideles clerici vel laici, viri vel feminine,
 submittunt se logice script. *I* 117
 — multi manebant incircumcisi *III*
146 — in eccl. primit. habuerunt
 spirit. s. *I* 339; 340
 fidelium mater, composita ex predest.,
 est eccl. *I* 170 — salus consistit
 in script. s. *I* 1
 fides fundamentum iustificationis *I*
219 — domini Jesu Cr. sufficit ad
 salvac. *III* 132 — Cr. sufficit sine
 opere *III* 177 — carit. et amoris
 sufficit crist. *III* 119 — Cr. sufficit
 sine ritibus *III* 177 — incarnacio-
 nis necessaria ad salutem *III* 136 —
 eccl. et script. autoritas *I* 268 —
 est lex script. *I* 235 — eccl. est
 lex dei *I* 159 — dependet ex script.
I 155 — cath. script. s. est *I* 34;
130; 380 — est script. *I* 143
 — necessaria ad salut. *III* 136 —
 script. veritas dicenda est *I* 322
 — titubat, si script. autoritas va-
 cillat *I* 157; 389 — viguit
 in Abrah. *III* 150 — patriarch.
 commendatur *III* 249 sqq. — pri-
 mum fundament. virtut. *II* 180
 — primum verb. pastoris esse deb.
II 227 — est magna res *II* 215
 — crist. maxime illusiva, si autor
 eius seductor falsis. *II* 66 — et
 sciencia pereunt mendacio *II* 95
 — primum princip. crist. *I* 245
 — movet ad credendum sentenciam
 codicum novi test. *I* 245 — eccl.
 lex dei necessario credenda *I* 237
 — cath. in tota eccl. *I* 235 — in-
 cipere deb. a capite eccl. *I* 233
 — cath. ecclesie vet. test. *I* 228 —
 formata quid prodest *I* 215 — qua
 creditur rationem meriti non habet
I 215 — triumphancium in patria *I*
215 — tota in eccl. facta est per
 verb. Cr. *I* 207 — est magistro
 credere *I* 214 — incarnacionis
 promulgari deb. *I* 147 — eccl.
 viget plus in brachio secul. *I* 137
 — script. promulgari deb. *I* 146
 — crist. absurdiss., sceleratissima etc.
I 139 — est summa theologia *II*
234 — maior apostolis quam pape
 habenda est *I* 400
 fidei regulam custodire est prima salus
II 176 — supereminencia *II* 180
 — defectus declinat a lege dei *II*
180 — create gradus *I* 215 —
 veritates asserte a poetis *I* 238
 — speculativa est princip. ad proxim
 et mores eccl. *III* 299 — certitudo
 et script. s. *I* 28
 in fidei seminacione prudencia sacerd.
 ostenditur *II* 190
 fidei crist. contrariantur philos. et poete
II 3
 fidem eccl. adiscere omnis crist. deb. *II*
234 — eccl. crist. negare non deb.
I 34 — violat menciens *II* 13
 — non servat menciens *II* 13 —
 servat correpcionem fratrum *II* 98 —
 qui negat, infideli est deterior *II* 107
 — formatam qui habet salvabitur
I 243 sqq.
 per fidem est hominis iustificacio *I* 219
 fide carent dampnati perpetuo *III* 219
 — spe. caritate excelluit Abrah.
II 36
 ex fide cognoscimus parentes carnales
 et spirituales *I* 214
 in fide ex merito Cr. peccatores sal-
 vantur *III* 226 — script. omnes
 salvari deb. *II* 138
 sine fide vivi non potest *I* 235
 figurativus et sensus literal. script.
I 36
 figurativa locucio script. de homine
I 94
 figurative locuciones script. *I* 303
 in figurativis locucionibus script. latet
 omne genus philosophie natural. *I*
72 — locucionibus quid est
 attentendum *I* 99
 figure script. deb. cessare *III* 148
 — cessare debent tempore legis
 gracie *III* 106 — vet. leg. cedunt
 cordis devocioni *III* 114 — mystici
 sensus scenopoezie *I* 26 — con-
 strucionis et locucionis sunt varie
I 65
 figurae cessare Cr. voluit *III* 113
 — leg. vet. fugant sacramenta nove
III 116
 filius Loth incircumcisus *III* 146
 finalis veritas script. *I* 87 — salvacio
 peccatorum *II* 55
 finale iudicium dampnatorum des-
 cribitur *III* 230
 in finali impenitencia stat dampnatus
III 216
 finaliter mors destruetur, quid signi-
 ficat *III* 229

- finis universit. create Cr. *III* 244
 — et centrum script. est Cr. *III* 243
 — omnis consumacionis deus
 est *III* 229 — esse deb. penarum
III 220
 ultra finem universit. non erit tempus
 amplius *III* 229
 flebotomia pro persona sananda circum-
 catio erat *III* 152
 forma locucionis script. aptata est
 nostre materie *I* 6 — script.
 exemplar omni alii modo loquendi *I* 6
 forme active, contrarie, durative *III*
124
 formaliter dictum criminosi omne est
 ut sic mendacium *II* 29
 forniciatio clericorum *III* 7 — amplectitur
 omnia genera peccat. *III* 186 —
 et homicid. comparantur mendacio
II 31
 forniciarius presbiter eo ipso excomuni-
 catur *III* 6
 forniciarii missam aufugeret erist. *III*
13 — sacerd. missas nullus deb.
 audire *III* 5
 Franciscani monachi translati de Anglia
I 354
 fraude pia decipere licet *II* 8
 fucus multiplex cler. contra laicos
III 70
 fuci sophistici de sacerd. diviciis *III* 161
 fundamentum noticie erist. script. s.
I 399 — euicunque opinioni cath.
 script. s. *I* 1 — fidei incarnationis
 script. *I* 209 — iustificac. hominis
 quoad deum fides est *I* 219 —
 cuiusl. falsitatis peccatum est *II*
74 — primum virtutum fides *II* 180
 fundatores quatenus vituperandi *III*
56 — elemosinarum *III* 46 *sqq.*
 funiculi amoris trahunt per scalam ad
 celum *III* 130
 futura et preter. deo sunt presencia *III*
148 — necessario eveniunt *II* 69
 futuriciones. pretericiones, possibilitates
 necessario non existunt *II* 128
 Gallus gallinaceus esse deb. pastor
II 237
 gamos quid est *II* 185
 garrulosi sophiste contradicunt regulis
 script. s. *I* 28
 gaudium cel. non habet finem *III* 221
 — cel. an finem habere possit
III 230
 genealogie Abrah. sensus mistici *I* 76
 generacio filiorum spiritual. per pre-
 dicacionem script. *II* 158
 genus hum. deb. esse unus homo *III*
60 — hum. ante Cr. incapax gracie
 erat *III* 201 — triplex sacerd.
III 233
 generis hum. etates *III* 128
 genera tria mendacii *II* 12 — octo
 mendacii *II* 10 *sqq.* — propheticarum
II 110
 geomanciam et ciromanciam distinete a
 script. *I* 114
 gesta populi Hebr. in script. redacta
III 138
 gibbus terrenorum pondere deprimitur
II 257
 gigas gemine substanciali Cr. est *III* 252
 gloria episcopi est pauper. providere
III 42
 Goge radix vocabuli allegorie *I* 66
 gracia discipulariter subsequens *I* 4
 graciā dei nemo meretur *III* 202
 gradus heresij sunt multi *III* 299 —
 predicandi *II* 242 — tres legalium
III 193 — quatuor errorum *II*
23 — quinque script. s. *I* 108
 — fidei creatē *I* 215
 gramatica et logica script. infidel.
 abcondita *I* 11 — nova script.
I 42
 grammaticus ruditer intelligens script.
 plus peccat quam laicus *II* 18
 gravedinem mendacii taxat deus *II* 96
 Habere bona in comuni *I* 58
 de habere distinco logica *I* 61
 habenti tollere non minus crimen quam
 indigentibus denegare *II* 266
 habic temporal. sensibili *I* 58
 habilitatem cleri executores legum
 examinari deb. *III* 36
 habitum clericalem Cr. apostolis inter-
 dixit *III* 62
 ad Hebreos epistola Pauli est *I* 246
 Helene frater Stephanus crucem ostendit
III 164
 Heraclius imperium sumpsit a. d. 613
I 257
 hereditatis carte perpetue impossibilis
II 133
 heresis etymologia *I* 164; *III* 281
 — descripcio *I* 160 — nomen
 et descripcio *I* 164—166 — quid
 est *I* 159 — quid sit *III* 275

- multi sunt gradus *III* 299
 — quomodo dignoscitur *I* 369
 — signum *I* 137 — et omne pecc.
 mortale *I* 162 — signa *I* 369
 omnis est script. s. contraria *I* 136
 — descriptive est agreg. ex actu
 cum vociferacione *III* 303 —
 primo est in anima *III* 302 — tota
 descripcio impletur in possessione.
III 301 — non est falsitas ex
 parte rei *III* 275 — est mala
 dispos. in actu vel habitu *III* 275
 — omnis est mala moraliter contra
 fidem *III* 278 — omnis est causaliter
 in script. *III* 278 — tantum per
 noticiam script. cognoscenda *III* 274
 — omnis dicit peccat. person. et
 actuale *III* 292 — moderna de-
 pravat verb. dei *I* 372 — omnis
 ex sinistro intellectu script. est *I* 136
 — Mach. inficiens Arabes Syros,
 Persas etc. *I* 266 — Arriana *I* 148
 — Sarracenorum *I* 136 — Pelagii
 de gratia *I* 135 — et schisma de-
 scribuntur *III* 281
- heresis capud orta ex novo test. *I* 132
 — dogmata Aristot. *I* 163 — fau-
 tores moderni possess. sunt *III* 300
 de heresi solum theologus iudicare deb.,
 non legista vel decretista *III* 274
 heresum octo modo in canonibus *III*
289 sqq.
- hereticacio non ligat simpliciter *III*
288
- hereticare, excommunic. et dampnare
 periculum officium eccl. *III* 298/9
 — pro tempore quid sit *III* 297
 — quid est *I* 184
- hereticus sacerdos expers omnis boni
 est *III* 308 — esse videtur venia-
 liter peccans *III* 294 — est, qui-
 cunque script. aliter intelligit quam
 spiritus s. flagitat *III* 281 —
 mortuus continuat dogma falsum *I*
161 — pretendit, se esse fidel.
I 164 — est omnis peccans mortal.
III 286 — an omnis excommunicatus
III 289 — an is, qui wlt auferre
 privilegium rom. eccl. *III* 289 —
 an is, qui non tenetur fid. articulos
III 290 — an is, qui male inter-
 pretatur script. *III* 289 — an is,
 qui transreditur precepta sedis
 apostol. *III* 289 — secundum
 Augustinum *III* 290/1 — quis se-
- cundum *JWum* sit *III* 291 — nemo
 est nisi theor. speculativus *III* 287
 — privandus benef. eccl. *III* 299
 — et cathol. qua heretici descri-
 buntur *III* 296 — maior est sy-
 moniacus *III* 301
- heretici comitiva et ministeria sunt vi-
 tanda *III* 293
- hereticum est omnem creaturam racio-
 nalem beatificari *II* 54
- heretica videtur tota militans eccl.
III 295 — sentencia est quev.
 sent. script. s. contraria *III* 282
- hereticum sensum habere aliud est
 quam heresim habere *III* 282
- heretici sacerd. non habent potest. ad
 rite aliiquid faciendum *III* 308/9
 — sunt multi, cum dormiunt *III*
276 — sunt multi prelati *III* 291
 — adversantes script. *I* 317 —
 dialectice negantes script. *I* 178
 — lacerant script. s. *I* 136 — alle-
 gant pro se script. s. *I* 136 —
 mencenties de script. *II* 10
- hereticorum conventicula non ecclesia
 appell. sunt *III* 292
- hereticos et apostatas faciunt ritus
 nov. *III* 197
- Herodes quatuor annos ante Cr. coro-
 natus Rome *III* 258
- hircocervum, chymeram et alia monstra
 deus facere potest *II* 125
- historia simul et alleg. in quibusdam
 script. locis tenenda est *I* 122
- historiacus sensus script. *I* 76
- historicus sive literal. sensus script. *I*
121
- histrionibus et ioculat, elemosine non
 tribuende sunt *II* 66
- hodie falsa opinio de mendacio nimis
 regnat *II* 32
- Homerus, Vergilius, Ovidius in script.
I 236 *sqq.*
- homicidium et fornic. comparantur
 mendacio *II* 31
- homicidarum et latronum mendacium
II 81
- homo omnis deb. esse crist. *I* 33 —
 vocatus est minor mundus *I* 96
 — qui habetur, non habet *I* 56 —
 divis. a corpore manebit *I* 56 —
 prorior ad malum quam bonum *II*
251 — omnis appetit beatitud. *III*
80 — naturaliter appetit esse beatus
III 60 — hab. naturale desider. nos-

- cere verit. *II 14* — servans script. perfectus vir est *I 51* — non potest pro se satisfacere *I 212* — nullus infecti generis potest per se satisfacere *III 244* — deb. magis attendere ad spiritualia *III 63* — nullus potest parificari Cr. in autorit. *I 395* — hab. in Cr. maiorem gratiam quam fuit gracia stat. innocentie *III 204* — virtut. deificatur, viciis bestiatur *I 97* — potest abuti scientia script. *I 28* — omnis credit et cogn. deum in universali *I 83* homini licet auferre concessa ab homine *III 62* hominem omnem oportet esse theolog. *I 378* homines omnes script. s. primo omnium attendere deb. *III 75* — omnes tenentur cognoscere servare, defendere script. *I 156* — omnes deb. intendere logice script. *I 34* — omnes salvari nulla script. docet *III 230* — non omnes in die iudicii salvabuntur *III 227* homines in script. nobiles vocantur *I 68* — deb. se adinvicem iuv. *III 60* — omnia in comuni habere deb. *III 60* honor et ponderancia script. decrevit a temp. editionis Decretal. *I 383* honoracio script. *I 200* horis congruis pastor pascit *III 39* humane leges de ablacione temporal. *III 63* humani ritus hodie in eleccionibus cleri usitati *III 74* humanitas et divinitas Cr. dicuntur equivoce *II 101* — Cr. expressa in Moyse *I 45* — Cr. aromatizavit eccl. *I 294* humanitus invente carte sunt impossibilis *I 55* humane tradiciones diminuunt eccl. fructum *II 145* humilitatis signa *II 47* humiliiter mentiri an licet *II 48* Jacob prophetavit bene de Cr. *III 255* — in pellibus edorum ad sensum mist. verum dicit *II 32* Jacobi. Johannis, Petri etc. autoritas *I 390* Januarii Idibus baptizatus Cr. *III 119* ierarchia ordinacio sacra est *I 115* Jericho interpretatur *II 151* Jejunium Cr. spiritualiter imitari deb. *I 89* ieron quid significat *I 115* Ieronymus script. indefectibiliter trans- tulit *I 232* Ieronymi translacio sancta *I 234* Jesus noster est messias, patet ex collatione novi et vet. test. *III 253* Idibus Januarii Cr. baptizatus *III 119* ignorare script. est ignorare Cr. *II 170* ignorancia script. originatur ex peccato *I 84* — sensus script. excitat calump. *I 101* — predestinac. cedit ad gloriam in virtute meriti Cr. *II 104* illusio nulla fuit in Cr. actibus *I 212* imitari literas autorum script. *I 4* — logicam et eloquenciam script. s. *I 4* impeccabilis pape *III 71* impenetrabilis script. altitudo *I 119* imperatoris error in dotac. eccl. *III 48* imperatores pie recordac. *III 46* imperium rom. scissum est a temp. dotac. eccl. *III 239* imitacio Cr. *III 155* impium iustificare non est minus miracul. quam mundum noviter fabricare *I 91* — iustificat deus *I 173; II 96* improbabile et probabile inter se comparantur *II 64* improbare quid est *II 71* incarnacio Cr. finis tocius legis est *III 135* — Cr. medium principale ad salut. *III 136* incarnationis fides necess. ad salut. *III 136* sine incarnatione Cr. nulla salus *III 137* incarnation Cr. probata est firmiter *III 137* incarnationem. passion., trinit. etc. Mach. negat. *I 253* de incarnatione materia in script. *I 21* incepio universitatis apud Aristot. *I 30* incidere in metham *I 24* incircumcisi manebant multi *III 146* inconveniens e script. elicatum non est sensus script. *III 141* indignitas cler. in tribus consistit *III 75* induratus in inferno non resipiscit *III 216* indulacio dampnat. fit a deo *III 218* infallibilitas pape *I 152*

- infallibilis est script. *II 260*
 infans ex pecc. originali est hereticus
III 292 — laicus, femina, amens
 pastor esse non potest *II 178*
 infernus ac element. est terra *I 42*
 — dampnat. morsus a Cr. *III 135*
 — dampnat. in vet. test. *III 135*
 infesti sunt laici clericis opidi *III 93*
 infidelitas crist. incepit a depravacione
 script. *I 245*
 informacio multiplex in verbis Cr. *I 27*
 infringibilitas veritat. script. *I 62*
 infringibiliter vera est script. *I 198*
 ingenium, mores, famam etc. *II 191*
 ingluvies ad luxuriam provocat *II 186*
 iniquus nequaquam possidet *III 101*
 iniquitas mund. non observat script.
I 119
 iniuste occupat criminosis quilib. bona
 dei *III 10*
 iniusti nichil iuste habent *III 101*
 iniusta ablacio *I 37*
 iniuste ab homine punitur peccator
 contritus *II 85*
 iniustus iniuste possidet bona mundi
II 198 — nichil possidet *I 56*
 immortalis anima tamen mortua est
I 13
 inmortales sumus de substancia dei
I 59
 inquisicio heret. pravitatis tangitur *III*
305
 insipiens nichil poss. *III 101*
 inspiracio interna autorum vet. test.
I 241
 intelleccio literal. vel carnal. script. *I*
150 — imperfecta script. *I 44*
 intellectus script. quomodo deb. intel-
 ligi *I 9*
 intellectum a deo hab. esse *II 128*
 intelligencia naturalis August. *I 37*
 intencio edificandi facit predicacionem
II 242
 intencionis rectitudine deficit, si predi-
 catur in crimine *II 243*
 interesse precipuum hab. laici in cor-
 recipione cleric. *III 31*
 interpretaciones philos. et theol. *I 15*
 irreprehensibilis esse deb. presbiter et
 episcopus *II 254*
 Joachim abbat. conclusio heretica *I 40*
 de Iob libro apud nonnullos contencio
 in fructuosa est *I 218*
 iocari non pertinet ad theol. *II 18*
 iocose mencientes culpabil. menciuntur
II 17 — mencientes sepe asserunt
 mendacia *II 72*
 ioculatoribus et histrion. elemosine non
 tribuende sunt *II 66*
 Johannes ultimo scripsit *I 247*
 Josue tube explicantur *II 151*
 Judaica nacio prophetavit in via in-
 carnac. mysterium *III 138*
 Judei cur dispersi *I 233* — usque
 hodie alium messiam expectant *III*
272 — sinistre intelligent totum
 nov. testam. *I 293*
 iudex sentencians secundum allegata
II 76
 iudicare possunt laici mala opera cleri-
 corum *III 14*
 iudicium finale dampnat. describitur
III 229 — quadruplex *III 14*
 — est iustum, mediorum et malo-
 rum *III 14* — prima radix pro-
 babilitatis *II 63*
 iudicium duo genera *III 15—16*
 ad iudicium seculare quando clericus
 trahi deb. *III 15*
 post iudicium non erit tempus *III 223*
 Julianus, Abellardus, Sergius, Pelagius
 heretici *I 135*
 ius divinum tollit indigno ius ad omnia
 bona mundi *III 41*
 iuris can. autoritas an nunc valida est
III 70
 iura non subveniunt presidenti apud
 deum inhabili *III 40* — eccl. rom.
 clericum peccantem puniunt *III 75*
 — can. discere expedit *II 270*
 in iuramentis quid attendendum sit
II 35
 iurari et periurari *II 78 sqq.*
 iuris can. magna pars permixta est cum
 tradicionibus *II 268*
 iuriste deb. esse theologi *II 234*
 iustificat deus impium *I 173*, *II 96*
 iustificare impium non est minus mira-
 cul. quam mundum noviter fabricare
I 91
 iustificati sunt omnes, qui sequntur Cr.
III 211
 iustificacio hom. per fidem *I 219* —
 — impii per fidem *II 101*
 iustificacionis fundament. fides *I 219*
 iusticia secunda in dampnatis merito
Cr. III 209
 iustus habet omnia bona mundi *II 198*
 iusti sunt omnia *III 2*
 iusti in Cr. hab. vitam eternam *III 229*

iustorum sunt omnia *I 56; 61; III 101*
 JW deum test. invocat *I 296* — deum
 invoc. contra pastores falsos *II 232*
 — cor docile et constant. a deo petit
II 232 — honorem dei intendit ex
 veneracione script. *I 296* — script.
 falsiss. esse contendisse dicitur *II 5*
 — scripsit librum suum in vigilia
 Annunciacions a. d. 1378 *I 258* —
 inititur modo loquendi script. *I 296*
 — detestatur novitatem de falsitate
 script. *I 296* — revoc. errorem
 priorem *II 5* — cavet a presumpc.
 in materia ambigua *III 285* —
 protestatur, se eccl. perturbare *I 366*
 — protestatur, se esse proditorem
 regni *III 240* — contra pseudocler.
 protestatur *III 77* — lolium semi-
 nantibus non credit *II 60* — que-
 ritur, se hostem eccl. appellari *III*
77 — se defendit contra curiam
III 76 — describit translaciones
 episcop. *III 231* — personales in-
 iurias sufferre wlt *I 345* — iudicio
 dei et proprio stare wlt *I 347* —
 adversarium expostulat *III 62* —
 contendit hodie de potestate autorita-
 tiva *I 406* — amat et veneratur
 eccl. romanam *I 368* — adheret
 principibus *I 363* — proponit dif-
 fusius disputare De Simonia *III*
310 — initi dicitur verbali script.
 sensui *I 346* — de regis et domin.
 dominio elemosinarum disputat *III*
90 — testimonio script. s., doc-
 torum, legum eccl. uti solet *III 78*
 — se uti script. s. contra adversarios
 letatur *III 78* — an sit hereticus
I 346 — de se ipso, an sit spiritualis
I 347 — de papa summo iudice et
 matris ecclesie iudicio *I 348; 349* —
 de brachio secul. *I 353* — de fructibus
 sentenciarum suarum *I 368* — sec-
 tator Pauli veritatem script. defen-
 dentis *I 329* — periculosisimus
 inimicus eccl. *I 345* — amicus s.
 matr. eccl. *I 357* — sequax Occam
I 353 — salutatus a quodam doc-
 tore *I 345* — a rege Anglie de-
 fensus *I 355* — citatus a domino
 archiepiscopo *I 374* — positus in
 resurrecc. multorum *I 373*

JWi conclusiones infringibiliter sta-
 bilite in script. *I 354* — adversarii
 binarius infamis *I 362* — confessio

propria *I 345* — confessio de vita
 sua *I 363* — confessio de indeo
 sua *I 366* — confessio de men-
 dacio *II 65* — protestacio *I 274*
 — protestacio de destruccione pri-
 vileg. rom. eccl. *I 368 sqq.* — con-
 clusiones misse ad curiam roman. *I*
349 — fautores heretici appellati
I 345 — adversarius de tacenda
 verit. *I 345* — regula in dicendo
 veritat. *I 322* — tres conclusiones
 de promulgacione verit. *I 316* —
 fundamentum in omnibus dictis
 script. est *I 274* — parcitas in
 victu et vestibus *I 363*
 JWo imponitur regni prodicio *III*
239 — videtur suspecta Occami
 protestacio *I 347*

Lacerate partes script. non vere *II*
113
 laicus prophane legit script. *I 128*
 — Oxonie sermonibus interfuit *II*
242 — clerum corrip. tenetur *III*
71 — cavere deb., ne se implicet
 clerici negotios *III 85* — deb. cle-
 ricum delinquentem accus. *III 13* —
 verit. probatam in script. defend. deb.
I 320
 a laico clericum iudicari oportet *III*
12 — vel sacerdote veritas dicenda
 est populo *I 343*
 laici et clerici conversacio civ. *III 85*
 — elemosin. spirituales clericorum *I*
264
 laico script. s. non est caracter talis
I 116 — an licet de clericu iudi-
 care *III 12*
 laici et theologi fideles sibi non dissen-
 ciant *II 236* — sibi ydoneos sacerd.
 cognosc. poss. *II 247* — vel clerici.
 submitt. se script.. inveniunt virtu-
 tem operandi *I 117* — quatenus
 inferius clericis *I 133* — poss.
 subtrah. decimas *III 3* — decimas
 subtrah. deb. *III 25* — quando
 deb. temporalia a cler. subtrah. *III*
34 — deb. ab apostata bona sua
 diripere *III 28* — an deb. iudic.
 de opere prelatorum *III 31* —
 mala opera cler. iudicare deb. *III 14*
 — Cr. autorit. contra prelatos deb.
III 71 — non clerici deb. clerum
 corripere *III 31* — non deb. pu-
 nire nisi nomine clericos *III 78* —

- clericis in opido sunt infesti *III 93*
 — tenant. in casu spiritualiter iuvare
 prepositos *III 34* — auferentes
 bona serviant eccl. *III 51* — pau-
 peres sunt membra eccl. *III 53* —
 tenant. in casu pseudologos persecui
III 93 — clericis speculum esse
 deb. *III 19*
- laicorum et clericorum predicacio *II*
242 — est, gladio script. defendere
I 289 — et gramaticorum locucio
 etc. *I 112* — prescripicio contra
 clericos *III 29*
- laicis competunt opera corpor. *II 173*
 — literatis stipendia debentur *III*
85 — licet sub:rah. elemosinas *III*
16; 34 — inferiores sunt cle-
 rici degenerantes *III 100* — licet
 indicare sacerd. in iudicio secul. *III*
15 — licet seculariter negociari
III 85
- laicos excedere clerici deb. ad scien-
 ciam docendi etc. *III 19*
 a laicis prepositis eccl. bona auferre
 licet *III 1*
- laicalis pars eccl. deb. clericali mini-
 strare corpor. iuvamina *III 60*
 latronum et homicidarum mendacium
II 81
- in leccione ewang. invenies non fabu-
 las, sed misteria *I 73*
- legalia legis erant temporalia termi-
 nanda *III 147* — continuare licet
 crist. *III 173* — quare data *III*
194 — pia cur manent *III 192*
- legalium cessatio an script. fundatur
III 104 — cessatio requiritur ad
 legis implec. *III 122-3* — cessatio
 edocta a Cr. *III 273 sgg.* — cessa-
 tionis triplex racio *III 130* —
 cessationis cause tres *III 191* —
 cessationis thesis continuatur *III*
231 — utilitas triplex describitur
III 193 — observacio literal. caret
 utilitate *III 197* — racio pre-
 nosticationis, attestacionis, fruicionis
III 193
- legista an apcius eccl. preest quam
 theologus *II 236*
- legistarum opinio hodie invalescit *I 152*
- legiste et decretiste an preesse deb.
 eccl. *II 233*
- leo Cristus proprie et improp. *I 40*
 lex Cr. est proprie et improp. *I 40*
 — Cr. in script. tradita sufficiens
- est *II 131* — script. per se suf-
 ficiens *II 144* — Cr. est crist.
 religio *II 131* — Cr. ab omnibus
 discenda *II 140* — Cr. antecellit
 omnes alias leges *II 142* — Cr.
 medulla legum *II 176* — Cr. est
 princip. legis eccl. *II 55* — Cr. est
 peccatores vivere et converti *II 86*
 — Cr. sufficit ad quas. ordinaciones
 eccl. *II 270* — Cr. causa vere pacis
II 14 — Cr. diligi deb. ut legifer
II 129 — Cr. contemptibilis et
 odibilis *II 3* — Cr. summe iniqua,
 execrabilis, mendacissima et blas-
 femissima *II 3* — Cr. heretica, impos-
 sib., summe execrab., odib. et fugibilis
II 133 — tota Cr. est unum per-
 fect. verb. *I 268* — est pax vie
 ad celum *III 130* — omnis
 est in script. s. *I 22* — script.
 est fides crist. *I 252* — duplex,
 div. et hum. est *III 234* —
 dei summa autoritas *I 206* —
 dei sacra et execrabilis *II 4* —
 dei adversarius peccatorum est *I*
186 — dei est fides eccl. *I 159*
 — dei in eleccionibus pape obser-
 vanda est *III 74* — dei et fides
 eccl. necessario credende *I 237*
 — dei prestancor hum. lege *II 84*
 — hum. non valida contra leges
 div. *III 41* — hum., nisi regu-
 lata script., falsa est *III 48*
 — vetus non obligabat ad baptiz-
 mum *III 159* — vetus tota sancta
 et iusta *III 122* — vet. servanda
 pro suo temp. *III 122* — moisayca
 dividit, in ceremonia, iudicia et
 mor. *III 104* — mandatorum con-
 tinet cremonialia et iudicia *III*
240 — prophetata in Jesu impleta
 est *III 113* — gracie stat in ewang.
III 240 — ewang. de correpcione
III 184 — ewang. de correpcione frat.
 quando destruitur *II 95* — sarra-
 cenica colata ex cristiana et iudaica
I 250 — eccl. quando destruitur
II 95 — moralis stat cum quolib.
 gen. sacerdotii *III 235* — politica
 quo destruitur *II 95* — civ. currit
 cum quolib. gen. sacerdotii *III 235*
 — civ. et canonic. comparete *II*
28 — una temporalis alteri contraria
III 124 — integra est aggregatum
 ex omn. veritatibus script. *III 105*

- eadem servit quotlib. generibus sacerdotii *III 232*
 legis vet. solucio dicit inordinatam discruptionem *III 122* — vet. precepta cur data sunt *III 194* — Cr. observancia causa vere pacis *II 130* — Cr. retardacio *II 151* — legalia erant temporalia terminanda *III 147* — translacio minaretur ruinam regni *III 231* — et sacerd. translacio explicatur *III 234* legi dei plus credere deb. quam alic. homini vel curie *I 93* — dei non contradic. oportet *I 188*
 legem ewangel. servare suffic. crist. *III 119* — Cr. secundam magnam partem impossibilem et hereticam esse theologi mod. dicunt *II 133* — script. predicare primum officium sacerd. *II 150* — legem dei ante omnia predicare sacerd. deb. *II 150* — consiliorum in script. deus gregi suo dedit *I 206* — regis contempn. est contempn. eius regalitatem *II 3*
 lege script. eccl. utilius regulatur quam tradicionibus *II 136*
 de lege vet., morali et cerem. *I 221* sine lege recte vivi non potest *I* — non potest consistere eccl. *I 155*
 leges contra malos prepositos *III 53* — de pseudoclericis *III 76—77* — quatuor homini date *III 126/7* — tres hodie famose *I 250* — eccl. de bonis sunt sancte *III 36* — sonantes pro laicis quomodo intelligende sunt *III 70* — leges an translate sunt sacerd. transl. *III 231* — contra malos clericis factas defendere adiuvat eccl. *III 76* — rom. eccl. iudicant de clero *III 75* — hom. evacuabuntur *III 124* — hum. de ablacione temporal. *III 63* — hum. legem Cr. et pacem eccl. retardantur *II 151* — hum. de punitione hom. communiter iniuste *II 86*
 legibus hum. theologie studium distrahit *II 129*
 liber liberrimus est script. *I 111* — script. candor lucis eterne et speculum sine macula est *I 111*
 libris apocrifis non deb. credere tanquam autenticis *I 242* — apocrifis in quantum credend. sit *I 242*
 de libris apocrifis contendere stultum est *I 242*
 libertas crist. in observac. legalium *III 175* — crist. de observando loco etc. *III 190* — ewang. contra cerem. *III 159* — ewang. ex cessatione legal. prob. *III 131* — ewang. in circumcisione probatur *III 176 sqq.* — apostol. quoad sabbatum *III 118* — Pauli in observ. rituum *III 177* — eccl. a ritibus *III 133* — arbitrii stat cum predestinatione *II 222* — arbitrii in dampnatis *III 218* — carnal. prepucii confirmatur *III 176* — non deb. in lesionem alic. redundare *III 92*
 libertatis actus convertendi quo diminuitur *II 224*
 libertatem apost. servarunt in conversione gencium *III 178*
 libertates et exempciones eccl. concesse *III 92*
 libera potestas hom. de merito *II 223*
 liberum arbitr. predestinatorum *II 222*
 ligna querentes regem (Jud. 9) *I 63* — quatuor quid significant *I 66 sqq.*
 lignorum quatuor mistice locucio intelligitur *I 66*
 ligwa populi deb. uti predictor *II 243* in limbo patrum an Arist. fuerit *I 395*
 Lincolnensis de curru sapiencie *I 203*
 litera et silaba script. vera *I 86* — gesta docet etc. *I 119*
 literae seculares irreverenter tractantes script. *I 116* — autorum script. exemplar rhetorice et logice *I 4*
 literis secularibus inflati script. illud. *I 119*
 literas autorum script. imitari *I 4*
 literalis script. sensus *I 120; 122 sqq.* — sensus script. *I 123* — sensus et allegoricus idem est respectu divisorum *I 122* — sensus et figurativus script. *I 36*
 litigia ecclesiast. quando cessabunt *III 37*
 locucio triplex de script. *I 389* — quatuor lignorum mistice intellig. *I 66* — allegor. de Abraham *I 66* — laicorum, gramatic. etc. *I 112* — et intelleccio dei eterna est *I 315*
 locucionis diversitas non offendit script. veritatem *II 129* — obscure causse in script. s. *I 3*
 locuciones plane script. autorum *I 4* — metaforice, alleg., parabol., fictae

- script. *I* 65 — script. metaf. non sunt
false *I* 65 — figurat. script. *I* 14;
I 303 — script. figurat. sunt vere.
I 65 — figurat. script. de Cr. *I*
92 — parab. quando vere ad literam
I 74 — pompastic. secularium
domin. non sequende *I* 6
locucionum sensus figurat. in script.
I 14
in locucionibus figurat. quid atten-
dum est *I* 99
locus ab autorit. script. quatenus pon-
derat *I* 36 — a fide script. est
potissimus et certissimus possibilis
I 377 — non perse inficit vel
sanctificat *II* 263
loci tres de elucidacione script. *I*
158
logica nova script. *I* 42 — omnis est
in script. *I* 22 — script. stat in
eternum *I* 54 — script. humilis et
tyriaca *I* 29 — mistica script. *I*
50 — non aliqua inscripta script.
I 23 — script. ducit ad finem ult.
I 54 — script. docetur in illo: est
est, non non *I* 53 — script. stat in
forma verb. et modo loquendi *I* 52
— sola script. s. est de necessitate
salutis *I* 51 — script. Cr. eccl.
data est ad fruendum *I* 51 — tota
script. in libris sapiencialibus necess.
est *I* 152 — script. verit. mundo
absconditas docet *I* 55 — script.
innuit misterium contra nostr. ignor.
I 106 — script. non dependet a
fama vel favore hom. *I* 54 — script.
includit omne genus bonit. *I* 54
— script. quando non uti deb. *I* 50
— script. est ab omn. hom. tenenda
I 48 — script. autor summus et
prima regula est *I* 48 — non a
script. originans non valida est *II* 9
— script. cuicunque licita est *I* 51
— Cr. mitissima *I* 88 — hum.
discrepat a script. *I* 151 — hum.
variatur secundum numerum logic.
I 152 — eo melior, quo conformior
script. *I* 388 — et philos. recipit
in script. perfeccionem ultim. *I* 73
— script. utrum abrogavit logicam
Arist. *I* 47 *sqq.* — Arist. non
adiscenda a iuvenibus *I* 47 —
Arist. sustinenda est ut script. s. *I*
48 — communis de terminis infinitis
I 107 — vera et falsa *I* 387
- logice omne genus habet script. s. *I*
48 — script. noticia valde necessa-
ria est *I* 195
logicam et eloquenc. script. deb. imitari
I 4 — suam crist. conformare deb.
logice Cr. *II* 20
logice mundiales variantur *I* 54 —
aliene a script. logica imperfecte sunt
I 54
logicus ewangel. appetit teneri stultus
propter Cr. *I* 23
logici deb. submittere se ad descend.
novam gramaticam in script. *I* 86
lolium crescens inter segetes obnubilat
Cr. *II* 43
Londoniis rex Anglie residet *II* 88
loquela fastuosa eccl. debilitatur *I* 6
loquendi modi duo script. autorum
sunt *I* 3
Loth, Abraham etc. a mendacio exclu-
pantur *II* 31
Lucas et Marcus approbati *I* 247
Luce. Marci, Pauli scripta infideles
negant *I* 248
luciferi sternutacio *I* 19
lucifera proddio cleri in regno Anglie
inven. *III* 97
ludi nepharii et mendacium *II* 11
luna autrix humidorum *III* 151
lux vera Cr. hom. illuminat *I* 202
luxuria facit hom. bestiale *II* 191
ly quid sit *I* 82 — demonstrat si-
gnificantiam, non significacionem *II*
115
Lyra novellus, sed ingeniosus postilla-
tor script. *I* 275 — disput. de temp.
cene domini *I* 275
- Machabeorum ducatus tangitur *III* 260
Machometus de Cr. *I* 209; 254-56
— Cr. ut prophetam sanctiss. ap-
probavit *I* 251 — trinit. incarn.,
passion. etc. negat *I* 253 —
cepit principari temp. Bonifacii V
I 257 — disputac. de doctr. sua
inhibuit *I* 261 *sqq.* — a porcis cor-
rosus *I* 265 — uxores, quasunque
vulnerit, sibi licere dixit *I* 265 —
fictor legis cristiane *I* 250
Machometi columba in aure grana pas-
cens *I* 265 — accusaciones contra
cathol. *I* 265 — et Cr. conversacio
in terra *I* 261 — paradisus car-
nalis *I* 261 — accusac. tres contra
cristianos *I* 251 — lex et lex Cr.

- inter se repugnant *I* 253 — lex fundata ex ewang. *I* 253 — alcoran approbat Moysem *I* 251 — heresis inficiens Arabes, Syros, Persas etc. *I* 266 — ludicria obscena *I* 266 — fides *I* 142
 de Machometi lege disputare prohibitum est, sed eam credi oportet *I* 261 — secta fuit aliquando Averroes *I* 259
 macule undecim sacerdotis *II* 255-258
 mala sonancia verit. *I* 295 — sonancia fundatur in peccato *I* 300
 mala eccl. unde oriuntur *I* 135 — eccl. oriunt. ex de acceptacione script. *I* 389 — plurima orta sunt ex tacencia verit. *I* 316
 male audiens script. false intelligit *I* 294
 mali pastores causa tocius stragis regni *III* 97
 malum totum cristian. oritur ex defectu imitacionis script. *I* 135 — omne hom. oritur ex defectu cultus et intellectus script. *I* 184 — omne oritur ex tacencia veritatis *I* 316
 maleficio omn. fundat. in peccato *III* 248
 mandatum dei pro die iud. ultimate implabitur *III* 228
 manducacio carnis Cr. male sonat *I* 295 — spirit. Cr. *I* 66
 maneris quintuplex script. *I* 167 — multas habet script. s. logicarum *I* 50
 Manichei faciunt script. sceleratiss. *I* 181 — reprehenderunt script. *I* 117 — carnal. intelligunt totum vet. testamentum *I* 293 — de mistica theologia *I* 36
 Manicheorum secta perditissima *I* 61 — deus *II* 4 — obiectus contra script. *I* 236
 mansio Cr. *I* 25
 manus domini potestas est *I* 11
 Marcus et Lucas approbati *I* 247
 Marci, Luce, Pauli scripta infideles negant *I* 248
 mare rubricatum sangwine Cr. *I* 27
 Maria habet novum natum' *III* 226 — decepta a quibusdam dicitur *II* 36
 Marie uterus nec antea nec postea quidquam mortale concepit *I* 25
 martirem facit verit. defensio *I* 318
 de martire disputatur *III* 172
 martirum passio conquisivit Cr. tyranos *III* 93 — et cleri passio differt *III* 94
 materia de incarnac. in script. *I* 21; *I* 45 — de trinitate *I* 21; *I* 45
 materie conversio in script. *I* 176 sqq.
 materiale in script. *I* 167
 maximum intelligibile et volibile est deus *II* 117
 meditullium temporis cerem. habuerunt *III* 111 — temporis inter resurr. et miss. Spir. s. celebrandum est *III* 111
 medium quintuplex disponens ad script. s. verit. noticiam *I* 194
 medulla legum lex Cr. *II* 176
 Melchisedech non hab. patr. vel matr. *I* 75
 melius est eccl. a laicis expugnari quam ab episcopo deside *III* 64 — eccl. lege script. quam tradicionibus regularetur *II* 136 — est habere paucos dignos ministros quam multos inutiles *II* 244
 membrum genit. sign. potentiam operativam *III* 149 — omne eccl. Cr. sequi deb. *II* 41
 membra eccl. sunt fideles predest. *I* 12 — eccl. sese interrogare et docere deb. de fide script. *I* 213
 mencendum non est pro salvac. hom. a peccato *II* 32 — non est in aliquo casu possib. *II* 33 — est nec pietate nec humilitate nec alio colore *II* 65 — pro fama servanda non est *II* 30
 menciens non servat fidem *II* 13 — fidem violat *II* 13 — habet intenc. iniquam *II* 14 — de script. graviter peccat *II* 18 — pro vita corpor. proximi excedit regulas carit. *II* 25 — inique facit *II* 13 — minus malum facit quam ydolatrans *II* 31 — negat fidem et verit. *II* 13
 mencientis benevolencia laudanda est *II* 26
 mendacem punire deb. veritas *II* 93
 mendaces et mencientes describuntur *II* 12
 mendacium in confesso est confessore *II* 77 — latronum et homicidarum *II* 81 — declinat script. professor *II* 208 — pernicios. officios., iocos.

II 12 — magis vicios. quam homicidium III 31 — semper inutile
 II 13 — nulli prodest, sed obest alicui II 11 — error vel temeritas
 II 21 — est aggregatum ex signo et sensu II 18 — falsa assercio cum intencione fallendi est II 2 — est falsa diccio creature ratione. II 10 — omne est culpa I 301 — omne est falsitas II 29 — omne est peccatum II 7 — quando peccatum non est II 21 — in casu opus carit. II 22 — capitale fit in doctr. religionis II 10 — comitt. an licet perfecto II 52 — comitt. pro vitanda corrupcione carnis non licet II 51 — nulla circumstancia rectificare potest II 61 — sapit omnis falsi assercio II 73 — an ex circumstancia excusab. II 42 — est causa tocius erroris in legibus II 247 — primum est omitt. dicere verit. II 92 — materialiter et formaliter intellectum II 92 — formale est defectus verit. II 92 — in viro perfecto mortale est II 96 — omne est mortale II 97 Petri II 98 — Petri, Abrahe II 77 — tollit scienciam intellectus III 30 — perdit regulam credendi II 79 — perire facit fidem 79 mendacii tria genera II 12; 58 — octo genera II 10 sqq. — octo gradus II 11 — descripciones II 10 — genus perniciose. II 17 — quiditas II 92 — patris dogma mala facit etc. 59 — gravedinem deus taxat II 96 per mendacium proximo suffragari deus non wlt II 24 mendacio comparantur homicidium et fornicacio II 36 — fides et sciencia pereunt II 95 — periret comunicacio ligwe II 95 a mendacio dispensat papa I 57 de mendacio fictions palliate II 60 in mendacio stat scola diab. II 66 mendacia maxima sunt in script. II 7 — multa esse dicuntur in script. II 38 — an in casu iusta et meritoria II 45 — Cr. de pena eterna repelluntur II 53 — quinque in verbo Cr. II 107 — investiganda non sunt ut docenda, sed ut redarguenda II 30

mendacionum commendacio per script. II 38 mentalis intelleccio script. melior quam lineacio membrane I 189 mentiri an sit licitum II 30 — an licet bona intencione II 60 — nullo modo licet II 60 — omnino illicitum est II 52 — reus in nullo casu deb. II 81 — an in casu licet II 42 — propter precaendum pen. non licet II 59 — an licet, sit reo II 79 — propter humilitatem nemo deb. II 91 — si liceret, periret iudicium II 59 — humiliter an licet II 48 — et decipere describuntur II 33 — pro salute prox. II 27 — pro sal. alterius II 27 — ex caritate II 22 — pro salvac. vite proprie II 25 mercenarii pastores III 167—210 merces dei sub condic. datur II 223 meridianum demonium nunc patulum est III 96 meritum et demeritum in libera potestate hominis II 223 — redempcionis Cr. per se sufficiens ad hom. redimendum III 213 — Cr. sufficit delere omn. peccata III 212 — Cr. pro predestinatis II 104 merito Cr. in dampn. est insticia secunda III 210 a merito excluditur, qui non credit nisi deum I 215 messias fuit virtuosiss. homo mundum contemp. III 273 — mundi gloriam appetens expectandus non est III 273 messiam alium usque hodie expectant Judei III 272 — alium expectant Judei III 274 methodis dialect. insistere non est de necessit. salut. I 51 metricus de recte loquendo I 344 — nulla ei nocebit etc. II 11 metropolitani privilegium contra cler. III 69 mille oculos episc. hab. deb. II 258 mine eccl. ad quam finem dicuntur II 55 ministracio prelatorum episc. quando deb. eccl. III 23 minucias script. grossare I 80 miracula Cr. I 211 — Cr. spiritual. imit. deb. I 89 sqq. — de August. I 37

misericordie legem infring. non potest
deus *II 111*
missa fornicarii sacerd. *III 7*
missale, autefonarium etc. sacerd. dis-
cunt *II 167*
misterii script. ignarus *I 11*
misticus sensus script. *I 76*
mistica script. logica *I 50* — script.
predicacio *I 41*
secundum mysticam theol. predicata
Cr. I 40
misticis scenophagie sensus figure *I 26*
— sensus non in scr. expressi *I 76*
mitis pena est, cler. substrah. demos.
III 75 — pena est substraccio temp.
III 9
mixtim theologus de dominac. sacerd.
I 154 — theologi sunt decretiste
et civiliste *I II 235*
moderni theologi dicunt, Cr. legem se-
cundam magnam partem impossibil.
esse *III 133* — theologi offendici-
culum ponunt legi dei *II 132* —
doctores de natura Cr. *I 307* —
doctores de script. falsitate *II 43*
— doctores utuntur eloquio magis-
trali *I 20* — episcopi impugnant
doctorem ewang. verit. *II 44* —
prepositi fratrum vitam despiciunt
II 91 — murmur. contra script.
II 102 — negant totam script.
I 148
moderna heresis depravat verbum dei
I 372
modus dicendi hom. triplex *I 239*
— triplex hom. script. colencium
I 149 — loquendi in script. obs-
curus et planus *I 3*
modi loquendi autorum script. duo
I 3 — sinistri intelligendi script.
I 151
monachi deb. esse vivi natural., mortui
civil. *III 20; 84* — bona comuniter
hab. *II 249*
monasteriorum grandis construccio non
fortificat rempublicam *III 84*
monogamie psc. primit. eccl. erant *II 262*
moralis et ceremon. lex *I 221* —
vel tropolog. sensus ex parte sapien-
ciali script. est *I 123* — sensus
script. *I 119; 123*
moralia decalogi principia moralia
omnium temp. sunt *III 104*
moraliter nos pro Cr. obprobria pati
debemus *I 106*

mori oportet pro script. s. *I 379*
mors finaliter destruetur, quid signi-
ficat *III 226* — omnis non desinit
esse *III 228* — peccatoris quod-
dam genus martirii *II 85*
morula brevis sufficit ad conversionem
II 222
mulier fortis eccl. est *I 170*
inter mulierculas de sacris literis que-
dam philosophantur *I 80*
multa vera non expressata sunt in script.
I 79
mundus Cr. thabernaculum *III 114*
— servit hom. in minimis *III 137*
mundi eternitas *II 62* — adhesio
distrahit a beatitudine *III 160*
mundum coeternum ponere cum deo
non est philos. *I 32*
mundana voluntas prohibet a religione
Cr. I 134 — linquentes iudicabunt
in die iud. *III 163*
mutabilitas Cr. secundum script. *I 147*
Nabugodonosor iudicavit sacerd. *III 15*
Nabugodonosoris sompnium *JW* interpre-
tatur *III 262*
nasum grandem hab. sacerdos, qui
nimis alte subtiliat in virtute *II*
256
nature Cr. *I 179; 181* — tres in
Cr. I 144
negare quid est *II 104*
negative script. quomodo exponende
sunt *I 180*
negocium civ. est neg. gracia civ. do-
mini *III 82* — ecclesiast. mediat
inter civile et spirit. *III 82*
negocia secul. quatenus clericus con-
tempnere deb. *III 82* — secular.
cleric. *III 20*
nemo auferit quidquam ab alio nisi est
etc. *I 37* — deb. mentiri propter
humilitatem *II 91*
nichil contingit cognoscere *II 75* —
est falsum, nisi quod dicit menda-
cium *II 115* — est verum quia
eloquenter dictum *I 118* — est
falsum quia incomposito dictum *I*
118
Nichodemi ewangelium *I 237; 241*
Noe archa est eccl. *I 90*
nomen habens et perverse agens plus no-
net in eccl. *III 164* — clerici false
pretendere *III 93* — episcop. non
facit *III 51* — non facit presbit..

- sed mores *II 138 sqq.* — non facit presbit. *II 172* — clerici dat dignum opus officii, non fama *II 177* — et descripcio heresis *I 164—166*
 nomina Cr. et dei in script. *I 19*
 nominetenus clerici nocent et iniuriantur spiritibus *III 15*
 nonexistencia dei *I 82*
 nos sacerd. imit. deb. Cr. mendicum *III 169* — clerici cautelis Cr. uti deb. *III 165*
 noticia omnis incipit a fide *I 214*
 — completa necessariorum ad salut. in fide script. *I 240*
 noticie gradus sex de proximi conver-
 sacione allegantur *II 245*
 notorum facti quid est *II 246 sqq.*
 — iuris, facti, presumptionis quid est *II 246*
 novelli ritus faciunt hereticos et apo-
 statas *III 197*
 novelle opiniones spargentes scandala eccl. *I 294*
 novitatem de falsit. script. detestatur *I 296*
 noxium aliquid in script. dampnatur *I 48*
 nudum nomen non constituit presbit. *II 172*
 nullus sensus script. est impossibilis *I 126*
 nulla veritas, eciam male sonans, damp-
 nabilis est *I 298* — pars script.
 excitat ad consensum falsit. *I 84*
 — pars script. falsa est *I 84* —
 nocebit eccl. adversitas *II 11*
 nullum deum posse esse, an philosoph. *I 33*
 nulli credere deb.. nisi de quanto fun-
 datur in script. *I 383* — sunt per-
 petuo condempnandi *III 213*

 Obicem non ponere *I 382*
 oblaciones figurales cessare deb. *III 113*
 obscena, iniqua, turpia sunt plurima in script. *III 106*
 obscuritas script. *I 151*
 obscuritatem script. accusare non deb. *I 60*
 obscurus et planus modus loquendi in script. *I 3*
 obscura et absurda in script. *I 188*
 observacio legal. liberalis caret utili-
 tate *III 197*
- obstetrices Egipcie a deo remunerate *II 33*
 obstinacia perpet. dampnatorum graci-
 am non permittit *III 216* —
 non movet ad penit. *III 216*
 Occam et sui sequaces an fuerunt heretici *I 346* — iudicium rom.
 eccl. subterfugit *I 347* — adhesit imperat. bavaro *I 350*
 Occami protestacio *JWo* suspecta vi-
 detur *I 347*
 occupacio iniusta bonor. *I 57*
 occupantem bona eccl. examinare oportet *III 49*
 officium sacerd. non est corporaliter punire *II 195* — predicandi quid requirit *II 241* — predicandi in quo consistit *II 241* — clerici in quo consistit *III 81* — prepositi quomodo accipitur *III 54* — past.
 stat in pastu legis script. *II 173*
 — sacerd. secundum Aristot. *III 79*
 — sacerd. quatenus precipuum in regno *III 79*
 officii sacerd. assumptio mendax *II 226*
 officia tria episcopi *III 23* — quinque boni pastoris *II 226 sqq.*
 olle suense procedunt e naribus diab. *I 18*
 omelia quid sit *II 168*
 omissione emendac. est inicium peccati *II 240*
 omnis crist. theol. esse deb. *II 233*
 — sciencia est copiosiss. in script. *I 22*
 — lex, philopha, logica, ethica,
 est in script. s. *I 22*
 non omnis ablacio sonat in violenc. *I 37*
 omne formaliter dictum criminosi est
 ut sic mendacium *II 29* — est
 reducibile ad aliquod *II 63*
 omnes hom. tenent, cognosc., servare,
 defend. script. *I 156* — crist.
 script. cognosc. deb. *II 137* —
 salvos fieri. quomodo sit intelligendum *III 199*
 non omnes hom. in die iud. salvabuntur *III 227*
 omnia, que possunt existere, an existunt *II 120; 128* — vera sunt, in quantum sunt *I 88* — sunt eque ne-
 cessaria *II 111* —, que fuerunt vel erunt, sunt deo presencia *II 69*
 non omnia vera sunt ubique dicenda *I 146; 310*

- opinari, scire, credere distingw. *II 16*
 — est consentire credibili *II 16*
 opinio heretica Orig. *III 198*
 opiniones false Achadem. *I 208 sqq.*
 — novelle spargentes scandala in eccl.
I 294
- optimum intelligibile, maximum producibile deus intelligit. *II 121*
- opus posterius inficit primum opus
II 98 — virtuosum caritatis, gracie quid est *III 89—90* — bonum de genere *I 337; 340*
- opera neutra, prohibita et precepta distingw. *III 190* — temporaliter distancia componunt unum opus *II 98* — bona de genere *I 365*
 — bona de gen. reprehenduntur *I 297*
- oracio domin. est eloquacia et logica script. inserta *I 5*
- oracionis domin. falsitates tres *I 278*
- oracionem domin. et simb. nescire *II 148*
- in oracione domin. blasfemie sunt *I 280*
- Oracii murus loquens *I 64*
- ordinacio sacerdotis per episcop. *II 253*
 — sacerd. commentatur *II 248*
 — ierarchia sacra est *I 115*
- ordinat episcop. neminem, quem non deus prius ordinav. *II 253*
- ordo procedendi in intelligendo script. *I 44*
- Origenes in precipuo punto fidei quantum erravit *III 229*
- Originis universalis iustificacio quomodo intelligitur *III 213* — error de finali salvac. omnium creatur. *III 198* — opinio heretica *III 198*
- orthodoxus sensus script. est literalis *I 122*
- ostium est Cr. *I 40*
- Ovidius, Homerus. Vergilius in script. *I 236 sqq.*
- ovis et agnus Cr. est *I 65*
- Oxonie Cr. lex impossibilis dicitur *II 133* — laicus sermonibus interfuit *II 242* — doctor delectatur in numero sequacium *I 54* in Oxonia una logica non durat per viginti annos *I 54*
- orientalis eccl. copulat sacerd. cum femina *II 261*
- pacis vere causa est script. *II 129*
- pagani multi sunt multis crist. meliores *III 283*
- palpebre vocantur script. *I 125*
- papa corrigit script. *II 134* — dispens. non potest cum avaric. sacerd. *II 264* — deus in terris *II 135* — non potest contra script. legem condere *II 176* — an dampnat verit. *I 299* — dispensat contra apostolum *II 134* — de thezauro meritor. eccl. absolvit *II 135* — dispensare contra script. dicitur *I 270* — contra errores de script. insurg. deb. *II 43* — script. veritat. defend. deb. *II 43* — hereticos Anglie dampnat. *II 57* — regem Anglie exheredare non potest *II 57* — a mendacio dispensat *II 57* — script. exponere deb. ad edificac. eccl. *II 58* — multos dispensat cum mendacio *II 57* — an dispensat contra Cr. *II 58* — multa permittit. que sunt iniusta *II 251* — bene electus est, quem prius deus approbavit *III 73* — episcopus non esse potest, qui non bonus pastor est *III 168* — peccunia intronizatus apostaticus habeatur *III 72* — concedit secular. et dominos tempor. cohercere prelatos *III 68* — conqueritur domino seculari de episcopis *III 68* — inhabilis est apostaticus *III 76* — an deficere potest *III 70* — an contra deum dispensare potest *III 70* — dampnatos a pena liberare nequit *III 230* — est Anglie rex *III 20* — de fornicac. dispensare non potest *III 7* — an ignarus legis script. esse possit *I 349* — an heretic. *I 358* — ignarus sensus script. esse potest *I 384* — statuit contra script. *II 251* — non potest dispensare cum script. *II 259* — non potest dispensare cum avaricia cleri *II 266* — sanctus Petrus *I 231* — impediens fidem ecclesie *I 216* — script. hereticare non potest *I 184* — vivit diform. a Cr. *I 152* — utrum hereticare potest script. *I 152* — utrum impeccabilis *I 152* — neminem habilitat. nisi deus prius habilitet *II 135* — an capud eccl. *II 135* — et cardinales paris dignitatis ac Cr. et angeli *II 136* — potestat. habet. quando fundata est ex script. *II 135* — an suo iure absolvere possit *II*

- I 135** — paris autoritatis cum Cr.
II 135
 pape domin. super bonis eccl. **II 135**
 — bulle non dici debent sacre **I 116**
 — infallibilitas **I 152** — epistole
 super script. s. **I 152** — est script.
 interpretari **I 152** — potestas
 script. exponendi **II 62** — potestas
 et preeminencia **I 263** — potestas
 absolvendi **II 57** — statuta non
 paris autoritatis ac script. **I 403** —
 dicta quatenus autentica **I 399** —
 vel cardinalium epistole decret. **I 390**
 — impeccabilitas **III 71** — eleccio
 per cardinales **III 72** — eleccio
 mala et erronea **III 72**
 de pape potestate et prelatorum dis-
 putare **I 262**
 ad papam patrem *JW* citatus **I 374**
 sine pape (barbari) regimine crevit
 eccl. **III 38**
 pape deficiente regnum bona ecci. sub-
 trah. potest **III 27**
 pape multi depravati heresi **I 348** —
 flagitab. adiutoriorum laicorum **III 71**
 — deficere possunt **III 72** — false
 habilitant **I 407** — Petri potestates
 non habent **I 399**
 paparum decretales **I 404**
 papalis dispens. ab imitacione Cr. **I**
153
 papales epist. non sacre **I 116** — bulle,
 carte, epistole sepe false **I 167** —
 extra term. nemo quidquam ex script.
 s. disserere deb. **I 263** — tradic.
 non paris autoritat. cum ewang.
II 134
 papalium epistol. autoritas claudicat
I 402
 parabola omnis habet solidum fun-
 dament. **I 74** — est rerum genere
 dissimilium comparacio **I 74**
 parabole etymologia **I 74**
 parabole non ad literam historiacae
 sunt **I 77** — omnes ewang. vere
 sunt **I 76** — ostendunt ymag.
 veritat. **I 74** — Cr. an fingunt
 falsa **I 64**
 parabolicus sensus mysticus est **I 123**
 parabolica locucio script. **I 66**
 paradisus Machom. etc. carnalis **I 260**
 parochianus sanctitat. vite prepositi
 cognosc. deb. **III 10**
 parochiarum visitacio per episcop.
 archidiac. etc. **III 304 sqq.**
- pars quelibet vocis script. est intelligi-
 bilis et significativa **I 87** — quelibet
 characteris script. est vera **I 87**
 — script. quelibet est vera **I 86**
 — quelibet script. est vera de virtute
 sermonis divini **I 103**
 partes duodecim fidei incornac. repu-
 tantur hodie impossibil. **I 152**
 participes sumus dei et omnium mem-
 brorum eius **I 59**
 partus sequitur ventrem **III 175**
 pascua ovilis Cr. sunt virtutes crescentes
 in Cr. **II 230**
 passio martirum conquisivit Cr.
tyrannus III 93 — Cr. **I 25**
 passionem, incarnac., trinit. etc. Machom.
 negat **I 253**
 pastor an vicarium hab. deb. **III 37**
 — bonus pascit famelicos **II 211**
 — obligatur ad provide speculandum
 pro grege sibi credito **II 219** —
 negligens pastum populi ex script.
 peccat mortal. **II 175** — captare
 sibi deb. opportunatatem predicandi
II 236 — precipue scienciam script.
 hab. deb. **II 161** — comparatus
 cum duce exercitus **II 218 sqq.**
 — episc. etc. non ex nomine, sed
 ex actu officii **II 225**
 pastoris offic. stat in pasto legis script.
II 173 — offic. est predic. **II 211**
 — offic. enumerantur **II 227 sqq.**
 — boni quinque offic. **II 226 sqq.** —
 primum verb. fides esse debet **II 227**
 pastori licet habere alimenta etc.
II 226
 pastorem a lupo wlgus discernere deb.
II 240
 pastores ad quid obligantur **II 278**
 — dampnab., qui non erudiant po-
 pulum **II 232** — multi propter
 mundan. gloriam obmut. **II 187**
 — speculatores esse deb. **II 219**
 sqq. — non predicantes hostes eccl.
 sunt **II 240** — muti ydolum sunt
II 238 — mercenarii **II 210; III**
167 — mercenarii. fures. lupi
 rapaces describuntur **II 210 sqq.**
 — figurati per scribas et pharizeos
II 211 — mali lucra sua querunt
II 213 — nominetenus sunt pessimi
 antic. **III 167** — ceci tocius
 stragis regni causa **III 97**
 pastorum eccl. gradus quatuor **II**
210

- contra pastores falsos invocat *JW*
deum *II 232*
- pastus spirit. in lege script. competit
clericu*s II 173*
- patres preordinati vet. test. crediderunt:
in messiam *III 244* — leg. vet.
non obligati ad baptizmum *III 159*
— vet. test. an mentiti sunt *II 28*
- patriarche expect. futuram grac. *III*
153 — et proph. habuerunt
fidem incarnac. *I 228*
- patriarcharum conversaciones et opera
signant vitam Cr. *III 244* — fides
comendatur *III 249 sqq.* — vita
fuit statui innocencie propior quam
nostra *II 37*
- Paulus miratur in apost. innocenciam
II 91 — nequaquam mentitus est
II 90 — et Petrus paris autor.
sunt *I 402* — quomodo ritus gent.
servavit *III 178* — non appellavit
papam Petrum *I 352*
- Pauli epistole paris autorit. cum Petri.
I 246 — Marci, Luce scripta in-
fideles negant *I 248*
- pauperum est regnum dei *III 101*
— bona clerici voluptuose con-
sumunt *III 55* — bona barbaro
inutili transmarino distribuere *III*
37 — titulus ad bona eccl. *III*
42
- paupertas cleri fulciment. regni *III*
238 — ewangelica propter Cr. *I 368*
— ewang. et status expropr. comen-
dant. *II 106* — sacerdotum Cr.
I 153
- peccandum ne sit levius ad evitandum
peccatum gravius *II 36*
- peccans mortal. sibi ipsi nocet. quid-
quid fecerit *II 216* — mortal.
in actu hereticus *III 286; 290/1*
— mortal. negat deum *II 105* —
venialiter videt. esse heret. *III 294*
— decipit se ipsum *II 17*
- peccare non potuit Cr. *II 6* — nemo
deb. propter virtut. *II 49*
- peccator contritus iuste punitur ab
hom. *II 85* — habet salutare
refug. a Cr. passo *III 207* — me-
ritorie se accusat de commisso *II*
85 — omnis intendit bonum
beatitud. *II 93* — omnis tenet.
peccata sua deteg. *II 80*
- peccatoris mors quoddam genus mar-
tirii *II 85*
- peccatores salvant. in fide et merito
Cr. *III 225*
- peccatorum salvacio finalis *II 55*
— multorum quilib. miserrimus
esse deb. *II 89*
- peccatoribus clericis bona Cr. dari
non deb. *III 44*
- peccatum final. impenit. manet per-
petuo in suo fructu *III 216* —
omne plus proficitur Cr. quam obest
III 214 — per unum hom. in
mund. intravit *III 203* — veniale
facit divisionem a ceto fidel. *III 294*
— est omne mendacium *II 7* — et
meritum regni redundat in prepos.
spirit. *III 97* — regis originatum
a malo clero inducit mortem regni
etc. *III 96* — omne eccl. includitur
in adult. spirit. *III 150* — est
quod contra conscient. est *III 43*
— omne est peccatum omiss. *I 316*
— quatenus bonum dici potest *II 9*
— fundament. cuiuslib. falsit. est *II 74*
— post contric. remanet in pena. non
in culpa *II 85* — sub pallio in
hom. introducit diab. cautela *II 97*
— cogitationis *I 129* — est falsitas
I 81
- peccati culpam remitti aliud est quam
satisfaccionem *II 85*
- in peccato fundatur mala sonancia *I 300*
— fundatur omnis maledicicio *III 248*
- peccata quatuor affectionum. etatum et
temporum *I 17* — excluduntur
tribus actibus *III 171*
- peccatur nulli nisi deo *II 84*
- pedagiis. taxis et talliis predantur plebei
III 57
- Pelagius. Sergius, Julianus, Abellardus
heretici *I 135*
- Pelagii heresis de gracia *I 135*
- pellis ovina ad script. preparata *II 267*
- pena philocosmi per quadrantem ex-
pressa *III 225* — omnis originatur
a culpa *I 300* — perpetua pro cri-
mine tempor. summa crudelitas *III*
215 — dampnatorum finitur triplic.
III 220; 222 — an post mortem
sit *II 65*
- nec pena nec gaudium finitum erit
III 224
- penam voluntarie subire reus tenet.
II 81
- de pena perpet. dicta a Cr. *II 53*
- penarum finis esse deb. *III 220*

- pendula impossib. an sit script. pars
 $\text{II } 112$
 perfecciois tocius regula prima script.
 $s. I 39$
 perfecta est logica et eloqu. script. $I 6$
 periculum depravandi script. $I 292$
 peribit mendacio regula credendi $\text{II } 29$
 perire facit mendacium fidem $\text{II } 29$
 periret robur legum admissa fornicac.
 cleri $\text{III } 32$ — fides et sciencia
 mendacio $\text{II } 95$ — homini comunicacio
 ligwe, si licet mentiri $\text{II } 95$
 — iudicium, si liceret mentiri $\text{II } 59$
 periurari nullo mod. licet $\text{II } 79$
 perpetuum quid est $\text{III } 147$
 perpetua obstinacia dampnat. graciam
 non permittit $\text{III } 216$ — pena
 pro crim. temp. summa crudelitas
 $\text{III } 215$
 perpetua dampnacio prescit. $\text{II } 63$
 perpetuo nulli sunt condemnandi $\text{III } 213$
 — sunt dampnati summe stulti
 $\text{III } 217$
 Persas. Arabes, Syros etc. infecit
 Machom. heresis $\text{I } 266$
 persone quatuor sunt in gen. hum. $\text{III } 125$
 — tres una essencia dei $\text{I } 144$
 personarum acceptor deus non potest
 esse $\text{III } 201$
 personales decime possunt subtrahi
 $\text{III } 5$
 perspicacitas ingenii August. $\text{I } 37$
 pertinacia valde tenentem constanciam
 dicit $\text{III } 285$
 perturbacio modica in princip. necessitat
 ad discrasiam $\text{III } 102$
 Petrus a Paulo correptus $\text{III } 181$ sqq.
 — reprehensus a Paulo $\text{I } 398$ sqq.
 — et Paulus paris autoritat. sunt
 $\text{I } 402$ — procurator tocius eccl.
 $\text{II } 205$ — figurat totam eccl. $\text{II } 205$
 — negans Cr. $\text{II } 3$ — venit
 Rom. iterum crucifigi $\text{II } 65$ — omnium
 apostol. primus $\text{II } 90$ — miratur
 in Paulo sapienc. $\text{II } 91$ —
 sanctus papa $\text{I } 231$ — et Paulus
 $\text{II } 89$ — et alii apostoli dei
 adiutores ad seminandum fidem $\text{I } 215$
 Petri vicarius non habet spiritum s. ad
 canoniz. novos canones $\text{I } 406$ —
 vicarii de script. et tradicionibus $\text{I } 396$
 — Johannis, Jacobi etc. autoritas
 $\text{I } 390$ — mendacium $\text{II } 98$
 Petro a deo data est potestas $\text{I } 264$
 philocosmi pena per quadrantem ex-
 pressa $\text{III } 225$
 philosophi nostri quatenus heretici
 $\text{III } 280/1$
 philosophia natural. utilis pro intellecta
 script. $I 96$ — et logica recipit
 in script. perfec. ultimam $I 73$
 — Arist. quatenus salva $\text{I } 29$ — Arist.
 et script. s. $I 28$ — Arist. non re-
 pugnat theologie $\text{I } 31$ — nulla
 repugnat theologie $\text{I } 31$ — omnis
 est sciencia et scientificum $\text{I } 31$
 — omnis est in script. $I 22$ — non
 adversatur veritat. script. $\text{I } 31$
 philosophus summus Cr. est $\text{I } 32$
 philosophia de formis et subiectis probat
 incarn. $\text{III } 137$
 philosophus verus est amator sapientie
 $\text{I } 32$
 philosophi contra fidem crist. $\text{II } 3$
 — gentiles sunt heretici $\text{I } 165$
 philosophorum errores de verit. script.
 s. $I 34$ — errores repugnant theo-
 logie $\text{I } 32$ — et theolog. inter-
 pretaciones $\text{I } 15$
 pia fraude an decipere licet $\text{II } 8$
 pictacia de Cr. $\text{I } 307$
 Pictagore autoritas apud discip. $\text{I } 272$
 plane locuciones autorum script. $\text{I } 4$
 Plato secundum August. fuit in philos.
 sapienc. profundus $\text{I } 36$ — promp-
 tioris ingenii quam Arist. $\text{I } 39$
 — in ewangelio Johannis $\text{I } 238$
 plebei predantur taxis, talliis etc.
 $\text{III } 57$
 poete probare non possunt script. auto-
 ritatem $\text{I } 238$ — ex spiritu sancto
 instigati $\text{I } 241$ — contrariantur
 fidei crist. $\text{II } 3$
 pompa seculi est wlnus eccl. destruens
 $\text{III } 54$
 pompastice secul. dom. locuciones non
 sequende $\text{I } 6$
 pompositas secul. eccl. perdet $\text{III } 92$
 ponderancia script. decrevit a temp.
 decretalium $\text{I } 383$
 populi ruina mali sacerd. $\text{III } 86$
 — dona sunt bona eccl. $\text{III } 16$
 — ligwam prepositus noscere deb.
 $\text{II } 243$
 possessionati religiosi apostatant a script.
 $\text{II } 133$ — clerici verit. fidei
 impugnant $\text{III } 102$
 possessionis temp. titulus iustus $\text{II } 56$
 possidet iniustus nichil $\text{I } 56$

- potestas pape et preeminencia *I* 263
 — Petro a deo data *I* 264
 potestatem papa habet, quando est fundata ex script. *II* 135
 de potestate Cr. vicarii tractare per necessarium est *I* 263 — autoritativa hodie *JW* contendit *I* 406 — pape et prelatorum disputacio *I* 262
 potestates Petri pape non habent *I* 399
 pravum est, non intend. virtuti intentionis verbi *I* 43
 preceptum per se bonum est deum et prox. diligere *III* 113
 predestinationis gratia disponit ad fidem *III* 201 — et prescience causa *III* 201
 predestinationem an meremus *III* 202
 de predestinatione materia *I* 173
 predestinatus an perpetuo catholicus sit *III* 296 — iniustus est secundum presentem iniust. *II* 222
 predestinatus ex gratia dei medianibus operibus beatificantur *II* 63 — quare beatificantur *II* 63
 predestinatiorum novissimum se reputare deb. *II* 86 — omnium novissimus *II* 48
 predestinatis peccata propria et aliena prosumt *II* 216
 prediales decime an subtrahi possunt *III* 4 — decime ad eccl. pertinent *III* 4
 predicacio script. actus solemplior quam confecatio sacram. *II* 156 — sacerd. in quibus consistit *II* 190 — mala, que verberibus exigit fidem *II* 195 — tota Cr. displicet infidelibus *I* 292 — clericorum et laicorum *II* 242 — curati excellit ewang. laicorum *II* 242 — in ligwa populi *II* 243 — mistica script. *I* 41 — script. laudatur *II* 156 — script. opus dignissimum creature *II* 156; 157
 predicacionis script. opera *II* 156 sqq.
 — offic. sacerdot. iniungitur *II* 138
 predicaciones hum. de Cr. *I* 304
 predicare est pastoris offic. *II* 211 — usque ad finem mundi necesse est *II* 179 — primo debet episcopus *II* 236
 predicandi offic. quid requirit *II* 241 — offic. in quo consistit *II* 241 — offic. est finale offic. disponens eccl. ad beatitud. *III* 82
 predicantes clerici meliores negociantibus *III* 82
 predicciones vet. test. de Cr. verificate in novo *III* 253
 preeminencia et potestas pape *I* 263
 prelaciam appetere debet clericus *II* 182
 prelati nomen et opera *II* 162 sqq.
 prelato membra eccl. deb. resistere *III* 102
 prelati *vide* sacerdos, clericus, presbyter;
 prelati non debite castigant se et suos *III* 71 — hodie excomunicant propter peccunias *III* 309 — multi sunt heretici *III* 291 — male viventes mutescendo sunt heresiarche *III* 291 — proditorie agunt cum regnis *III* 98 — desides subiacent ulcioni *III* 28 — excommunicantes clericum, quando excomunicat se ipsum *III* 41 — falsi comparantur chymere etc. *II* 239
 prelatorum ministracio *II* 181 sqq. — correcpio ad laicos devoluta *III* 31
 prelatis an copiam terrenorum habere licet *III* 161
 prepositus criminosus ab eccl. beneficium non habebit *III* 4
 prepositi offic. quomodo accipitur *III* 54
 preposito delinquenti dare bona eccl. subiectus non tenetur *III* 2 — cui libet sufficit una uxor *II* 185
 prepositum modeste corrip. licet *III* 95
 prepositi mali non de eccl. sunt *II* 214 — lacerantes lanam ovium *I* 71 — moderni fratrum vitam despiciunt *II* 91 — regni Anglie non predicantes argui deb. *III* 98 — hodie nimis crebro fratres hereticant *III* 297 — declinantes a Cr. consilii archiheretici sunt *III* 287 — superiores inficiunt heresi congregac. *III* 306
 prepositorum fastus secul. *II* 91
 prepositis malis populus elemosinas ministrare non deb. *III* 94
 prepucium cordis auferre necesse est *III* 150 — spiritual. intellectum *III* 150
 prepucii ablati passio non est perpetua *III* 146
 presbiter *vide* sacerdos, clericus, pre-

- latus; presbiter fornicarius eo ipso excommunicatur *III 6* — sine crimen esse deb. *II 254* — quicunque tenet. primo adiscere verb dei *II 148*
 presbiteri condiciones ad quindecim reducte *II 258*
 presbiterum non facit nomen. sed mores *II 138; 172*
 prescitus iustus est secundum present. iusticiam *II 222* — an est hereticus *III 295*
 presciti et diab. unum corp. constit. *III 125* — ex finali obstinacia perpetuo dampnabuntur *II 63*
 prescritis omnia nocent *II 216* — bona eccl. non donata sunt *III 47*
 prescripcio non est contra eccl. *III 47* — laicorum contra clericos *III 29*
 — est titulus iuris validus *III 29*
 presencia sunt deo omnia, que fuerunt vel erunt *II 69*
 pretericiones, futuriciones, possibilitates necessario non existunt *II 128*
 preterita et futura sunt deo presencia *III 148*
 Priapum femine infideles coluerunt *III 151*
 Priapi ydolatria explicatur *III 151*
 primatus ecclesie ab apost. non petitus *II 270*
 principes munire deb. disciplinam eccles. *III 63*
 principium iurium eccl. script. s. *III 40* — crist. primum fides *I 245*
 — primum Cr. *I 212* — logice script. datum a Cr. *I 53*
 principia religionis Cr. *I 155*
 privilegium metropolitani contra pseudoclericos *III 69*
 privilegia eccl. concessa *III 92* — et donaciones eccl. non famulantur pseudologis *III 93* — eccl. rom. que sunt *III 240* — et exemptiones eccl. ad quid valent *III 92*
 probable et improbable inter se comparantur *II 64*
 probacio civilis diffuse procedit *II 85*
 procuratori pauperum quando oblationes dande sunt *III 44*
 prodere quid sit *II 80*
 prodicio cleri luciferina in regno Anglie *III 97*
 proditor est verit., qui eam non libere pronunciat *I 320*
 proditores regni Anglie presbiteri *III 99*
 professor script. modeste corripere deb. *II 210*
 professores theologie omnimode extingwendi *II 135* — script. s. debent eam sequi in eloqu. et logica *I 2* — ewang. verit. conquesti sunt de curia *I 55*
 profunditas script. s. *I 118* — sublimitas, fecunditas script. *I 168*
 promulgari deb. fides script. *I 146* — deb. fides incarnac. *I 147*
 prophannum quid sit *I 138*
 prophecia non est quoad sensum nisi historia *II 111* — limitans descripciones messie ad Jesum *III 262*
 prophecie de Cr. *III 250 sqq.* — comminatore *II 110* — future generales evenient *II 111* — misericordia *II 110* — condicioneate *II 10*
 propheciarum genera *II 110*
 prophetacio Danielis tercia de Cr. *III 269*
 prophete illuminati in hiis, que concernunt fidem *II 77* — prophetabant crebro in opere *I 229*
 prophetarum quelibet silaba signat Cr. *III 249*
 prophetandi modus de temp. *III 148*
 proposicio quid sit *II 74 sqq.* — quid est *I 194* — vocalis non est script. *I 287*
 proposiciones false de script. *I. 139* — cristiani non sunt scr. s. *I 286*
 proprietaria vita sacerd. corripitur *III 161*
 proprietas duplex: figure et figurati *I 40*
 prosperitas regni stat in iusticia sacerd. *III 236* — regni stat in redditu cleri ad stat. origin. *III 239*
 protestacio *JWi*, se esse proditorem regni *III 240* — Occami suspecta videtur *JWo I 347*
 protestatur *JW* contra pseudoclericos *III 77*
 prothoplastum est terra *I 42*
 pseudoclerici sunt raptiores. peiores laicis *III 66* — publice pacis perturbatores a regibus compesci deb. *III 66*
 pseudologis non famulantur donaciones et privilegia eccl. *III 93*

- pseudopastor plus pascit se ipsum quam oves *II 226*
 pseudopastoris condicio triplex *II 226*
 — viginti condiciones *II 206 sqq.*
 pseudopastores quomodo cognoscuntur *II 208* — hodie dominantur *II 230 sqq.*
 pseudopastorum defectus *II 229 sqq.*
 — signa describuntur *II 205* —
 viginti tres condiciones *II 231* —
 signa *II 231*
 pseudovicarius eccl. cum dente lupo subducit *I 263*
 pueri est, alphabetum discere, silabicare, legere, intellegere *I 44* —
 sunt inepti ad discendum script. *I 118*
 pueriles significac. abicere debemus *I 86*
 pugiles veritatis *I 319*
 pulchritudo summa est script. *III 106*
 punio clerici ad primarium statum eum reducit *III 93*
 purgatorium temporalis punio est *II 55*
 de purgatorio in script. dicta cominatorie dicta sunt *II 56*
 pusillanimitas et ypocrisia in materia fidei corripiuntur *III 285*
- Quarta pars bonorum pauperibus distribuenda *III 38*
 quelibet res dicit se *II 10* — pars script. vera est *I 86* — pars script. est vera de virt. serm. divini *I 103* — pars vocis script. est intelligibilis et significativa *I 87* — pars caracteris script. est vera *I 87*
 questionista primus diabolus est *I 129* in quibusdam locis scripture simul historia et allegoria tenenda est *I 122*
 quicunque sensus script. moralis et anagogicus est *I 123*
 'quid loqueris et ubi' etc. *I 344*
 quiditas script. *I 87* — mendacii *II 92*
 quies Cr. in sepulchro *III 117*
 quilibet tenetur se ipsum iudicare *III 13*
 'quis, quid ubi etc.' *I 344*
- Raab meretrix quid significat *II 153*
 — meretrix remunerata a deo *II 33*
 Rabanus de sensu script. *I 123*
- racio, doctores et script. *I 271* —
 testis necessarius ad habendum sentenciam script. *I 200* — contra script. autorit. vera esse non potest *I 62*
 racionabilitas exposicionis script. in Augustino *I 37*
 rampnus quid significat *I 68*
 recitativa diccio quid est *II 71*
 rector in scholis abesse a cura potest *III 39*
 redargucio meta absurdissima in disputac. est *I 20* — disputacionis *I 20* — nec in verbis Cr. nec in eorum sequela est *I 27*
 redempcio gen. hum. requirit fidem *III 127*
 redempcionis universalis difficultates *III 215*
 reducibile ad aliquod est omne *II 63*
 refrigerium post vitam non erit *II 65*
 regalia regis fundantur in suis legibus *II 3*
 regnum dei est pauperum *III 101*
 — omne script. deb. intendere *II 143* — secul. quando fortissimum est *III 238* — pape deficiente bona eccl. subtrah. potest *III 27* — Constantini stabilitum translacione sacerdotii *III 232* — Anglie fovet loco sacerd. proditores pessimos *III 88* — Anglie sustinet plurimos presbit. proditores *III 99*
 regni prosperitas stat in iusticia sacerd. *III 236* — prodicio JWo imponitur *III 239* — Anglie carte de dotatione eccl. *III 18* — prosperitas stat in redditu cleri ad statum orig. *III 239* — ruina mali sacerd. *III 86*
 regula vite cleric. est script. *II 181* — legis Cr. de illucidacione script. *I 28* — August. in intelligendo script. *I 47*
 regulares et religiosi in communis vivunt *II 249*
 regulatrix vite script. s. *I 337*
 relativorum nature est, quod cognito uno cognoscitur et reliquum *II 100*
 religio crist. exorta a fide *I 245* — crist. a principio mundi orta *III 263* — per se consistit in animo *III 154*
 in religionis doctrina fit capitale mendac. *II 11*

- religiones private destruant leges eccl.
III 119
- religiosi, episc. occupantes bona paup. ad abusum incident in excomunic.
III 294 — et curati sicuti mundi dominia *II 254* — hodie sunt summi proprietarii *II 249* — possess. apostatant a script. *II 133* remanet peccatum post contritionem in pena, non in culpa *II 85* remunerator adverbiorum est deus *III 284*
- reputare quid est *II 47; 87* — omne est credere *II 87* — se omnium iustorum minimum *II 47; 48*
- res creata vel increata dicit dominum *I 83* — omnis naturalis dicit se ipsam *III 276*
- rerum existenciam deus intelligit *II 128*
- de resurreccione mortuorum script.
II 71
- retardantur leges humane legem Cr.
II 151
- rethor quilibet habet propriam eloquiam *I 5*
- reus in quoconque crimine deb. primo satisfacere quoad deum *II 84* — potest meritorie se ipsum accusare *II 83* — cur deb. se ipsum accusare *II 82* — in nullo casu deb. mentiri *II 81* — tenetur voluntarie subire penam *II 81*
- rei pena voluntaria est meritoria *II 82*
- rex Anglie quare non est rex tocius Anglie *III 20*
- regis Anglie dominium laicale *III 20*
- reges pseudoclericos compescere deb.
III 66 — haben: dominum super bona pseudoclerici *III 66*
- regum dominium de corporibus clericorum *III 65* — est custodire de bona administracione elemosinarum *III 86*
- ritus humani hodie in eleccionibus, cleri usitati *III 74* — figurativos sacrament. observare venenum crist. foret *III 115* — legitimi servandi sunt *III 120* — iudaici inducere deb. ad virt. theol. *III 174* — et ceremonie individuantur a temp. *III 123* — particulares cerem. ad tempus sunt *III 111* — figure sunt virtutum *III 111* — non per se boni *III 111* — iudaici quatenus abrogandi sunt *III 241* — novelli hereticos et apostatas faciunt *III 197* — omnes a deo confirmari deb.
III 111
- romanus episcopus prius non habuit necessario primatum *III 232*
- romana eccl. capud eccl. omnium *I 350* — curia a dominis Anglie de de heresi interrogata *II 57*
- romanum regnum *III 239* — imperium scissum est a temp. dotacionis eccl. *III 239*
- romanam eccl. *JW* amat et veneratur *I 368*
- rubricatum mare sangwine *I 27*
- rugitus Cr. leonis *I 16—17*
- rugosa est eccl. milit. peccato veniali *III 294*
- ruina populi sunt mali sacerdotes *III 86; 236*
- Sabbatizacio diei script. an probanda *III 121* — propriissime est requies ab opere et a peccato *III 141* — status innoc. signatur per quietem Cr. *III 117* — figurat quietem perpet. *III 117* — est quies triplex *III 109* — iudaica non est semipaterna *III 114*
- sabbatizavit eccl. primitiva feria quinta *III 110*
- sabbatus prefigurans quietem Cr. in sepulchro *III 107* — quies perpetua a peccato est *III 107*
- sabbati variatio a die sept. ad octavum *III 109* — finis est preservacio a peccato *III 109* — servacio ad moralitatem attinet *III 107* — dies quando celebrandus *III 108* — translacio describitur *III 119* — sensus mysticus *III 147* — servacio an fundatur script. *III 107* — translacio qua autoritate *III 109* — dies celebratur post resurrectionem die octavo *III 108*
- sabbatum quare crist. celebrant *III 119* — utrumque pariter observare deb.
III 116
- per sabbatum intelligitur requies ab opere servili *III 114* — duo an celebendi *III 115*
- sacerdotium policie pars precipua *III 79* — gracie perfectione est sacerdotii naturalis et moysaici *III 233* — exprop. statui seculari utilius

esset *III* 237 — translatum ad trib. Levi *III* 233 — natur., legale, gracie *III* 233
 sacerdotioi translacio et legis explicatur *III* 234 — translacionem sequitur legis transl. *III* 234 — triplex genus 233
 sacerdotia equivoca *II* 241
 sacerdos qualis esse deb. *II* 256 — deb. continue predicare *II* 244 — esse deb. irreprehensibilis *II* 183 — esse deb. unius uxoris vir *II* 184 — esse deb. sobrius *II* 185 — esse deb. prudens *II* 186 — esse deb. non litigiosus *II* 197 — esse deb. non cupidus *II* 198 — esse deb. sue domino bene prepositus *II* 199 — esse deb. non neophitus *II* 200 — esse deb. ornatus virtutibus *II* 190 — esse deb. castus *II* 191 — esse deb. hospitalis *II* 192 — esse deb. doctor *II* 193 — esse deb. non violentus *II* 194 — esse deb. non percussor *II* 195 — esse deb. modestus *II* 196 — an agamus esse deb. *II* 261 — uxori debitum reddere deb. *II* 262 — deb. esse sine mortali *II* 255 — deb. esse sine peccato *II* 255 — coniugatus an abstinere deb. a carnali connubio *II* 263 — quilib. tenet. docere script. *II* 147 — ante omnia legem dei predicare deb. *II* 150 — studio scienciarum operam dare an deb. *II* 270 — audiens ius civile suspendetur *II* 269 — consumens bona pauperum in conviviis dampnat. *II* 193 — utilius predicit ovibus. quam assistit eis corporaliter *II* 178 — vere et nuncupative vocatur *II* 241 — populo pastum congruum dat, non subtilem laici vel indignis *II* 186 — bene docens et male vivens *II* 217 — an theologus esse deb. *II* 233 — propinquius sequi deb. Cr. quam laici *III* 165 — deb. usque ad mortem stare pro verit. *I* 342 — an verbum dei ab indignis subtrahere deb. *III* 36 — episcopus in quantum vere sacerdos *III* 49 — malus de sacerdotio crimen acquirit, non dignit. *III* 77 — hereticus expers omnis boni est *III* 308 — dicitur vere et nuncupative *II* 241
 sacerdotis fornicarii missas nullus deb.

audire *III* 5 — amasia *III* 8 — princ. opus est. detegere versucias demonii *III* 163 — opus precipuum est script. promulgacio *II* 196 — ordinacio per episcopum *II* 253 — macule *II* 255—258 — nomen non consistit in congregacione pecc. *II* 172 — prudencia in seminacione fidei ostend. *II* 190 — officium perfici non pot. sine script. sciencia *II* 161 — offic. non est punire corporal. *II* 195 — predicacio in quibus consistit *II* 190 — offic. primum script. legem predicare *II* 150
 sacerdoti nulli licet script. ignorare *II* 166 — non licet extra matrimonium cuiquam commiscere *I* 262 — an carnalis copula licet *II* 261 *sqq.*
 ad sacerdotem diaconum quid pertinet *II* 234
 sacerdotes quales esse deb. secundum sensum mist. *II* 255 *sqq.* — omnes sunt pares *II* 172 — necessario deb. noscere script. *II* 164 — Cr. deb. capere in s. voluntar. passionem *I* 133 — Cr. deb. vivere in paupert. *I* 356 — instar Cr. pauperes esse deb. *III* 15 — Cr. deb. sequi eum in pauperie *I* 133 — Cr. non deb. civil. dominari *I* 68 — Cr. deserere deb. civilitatem *I* 68 — Cr. utuntur verbis script. in oracionibus *I* 52 — Cr. ministrare deb. ut pauperes *I* 70 — Cr. respnuunt dominac. *I* 69 — Cr. deb. esse elemosinarii laicorum *I* 264 — vicem Cr. non gerentes proditores eccl. sunt *II* 218 — omnes deb. precipuo studere script. *II* 171 — deb. vivere expropriet. *I* 153 — et episc. deb. salire vitam populi *III* 232 — coabitantes cum mulier. *III* 9 — plurimi sunt pessimi *III* 14 — multi verit. occultant *II* 232 — multi periuri sunt *II* 78 — mali quales sunt *II* 203 — pastores mali describuntur *II* 203 — mali ruina populi *III* 86; 236 — mali sunt causa ruine populi *III* 236 — avari causa ruine populi *III* 94 — peccantes episc. corripere tenent. *III* 27 — heretici non habent potest. ad rite aliq. faciendum *III*

308⁹ — per mutacionem orandi
 a predicac. exempti II 240 — ex-
 propriet. et propriet., utrum stabilitant
 regnum III 227 sqq. — a regula
 religionis primeve vergentes III 95
 — vivunt dominancius quam domini
 secul. III 93 — mundum deb. relin-
 quere III 160 — defectu spirit.
 alimenti eccl. discrasiant I 132
 — mali plus intendentes imperiali
 domin. quam humili administrac.
 II 228 — primitive eccl. suffici-
 enciores quam moderni II 240 —
 uxorati in eccl. orientali II 261
 sacerdotum peccatum adulterii quo-
 modo puniendum III 32 — ma-
 jiorum Anglie facinus regnum pulsat
 III 87 — ypocrisi crescente leges
 multificate sunt III 33 — offic.
 est disponere rem publicam ad felicit.
 III 80 — Cr. paupertas I 153
 — offic. secundum Arist. III 79
 — offic. quatenus precipuum in regno
 III 79 — gloria est famam mun-
 danam contempn. III 75 — ypocri-
 sis hodie invaluit III 93 —
 translacio prius et hodie III 231
 — divicie discutuntur III 161
 — propriet. vita corripitur III 161
 — celibatus II 261 — opera rect-
 um iudicium sunt II 248 — or-
 dinacio commentatur II 248 — im-
 pudicicia totum malum in populo
 causavit II 191
 sacerdotibus iniungitur predicacionis
 offic. II 138 — licet uxorari II
 261
 sacerdotalis offic. mendax assumptio
 II 226
 sacramenta nove leg. fugant fig. vet.
 III 116 — legis vet. innuerunt
 premium de longinqu. III 153 —
 legis nove sunt signa finalis gracie
 III 153 — vet. test. an dederunt
 graciām III 153 — vet. et nove
 legis III 115
 sacramenti confecatio I 133
 salus fidelium consistit in script. s. I 1
 — omnis hom. in Cr. morte posita
 est I 371
 pro salute proximi mentiri II 27
 salutacionis angelice falsitates ficte I
 282
 salvacio finalis et penitencia II 222
 — finalis peccatorum II 55

salvabitur, qui habet fidem formataam
 I 243 sqq.
 non salvabitur, qui non habet tres ve-
 ritates theologicas I 243
 salvandum omnem oportet esse mar-
 tirem III 172
 sancta sanctorum Cr. est celum III
 114
 sancti postillantes script. I 14 — ti-
 muerunt errare in sensu script. I 75
 — a script. falsa excludere laborar.
 II 15 — et logica script. I 5 —
 nitebantur exclud. falsitatem et re-
 pugnanc. a script. I 175 — ante
 Cr. descenderunt ad limbum patrum
 III 134
 sanctificacio nominis dei an implicat
 impossibile I 280
 sanctificari quid sit I 110
 sanctitas vite, non copia peccunie facit
 sacerd. II 136
 sangwinis esus an lictus crist. III
 185 — esum negabant crist. III
 186 — esus cur prohibitus Judeis
 III 190 — comedio gentibus ad
 tempus dissessa III 189 — esus
 signat effusionem iniustum sangwinis
 membrorum eccl. III 197
 sangwine Cr. baptizmus rubricatus
 I 27
 sapiencia suprema perfeccio informans
 animam II 271 — rerum per sensus
 ingreditur I 203
 sapiencie amator philosophus verus est
 I 32
 Saraceni cur abstinent a vino et
 carne porcorum I 265
 Sarracenorum heresis I 136
 satisfacere pro delicto quid sit II 84
 satisfaccio Cr. I 212
 satrapi calumpnant script. I 384
 — nostri prohibent testament. Cr.
 I 292
 scale gradus ad celum III 129
 scenophagie dies celebratus in memor.
 habitacionis Israel in deserto I 26
 ad scenophagiā ascendit Cr. quid sit
 I 27
 sciencia nulla preter theologiam est
 studenda II 164 — omnis est
 copiosissime in script. I 22 —
 script. s. est ante omnia adscenda
 I 53 — tradicionis hum. eicienda
 est a crist. I 53 — secul. deficit
 I 29

sciencie nomen quoad hom. sophista appetit *I* 23
 scienciarum studia quare prohibentur *II* 269
 scire, credere, opinari distingwuntur *II* 16 — est veritatem abstractive intelligere *II* 16
 scisma et heresis describuntur *III* 281
 scismaticus quis sit *III* 282
 scriptura fabula an poema *I* 63 — ewangel. est *I* 112 — divinitus inspirata est ewangel. *II* 139 — est deus iudex *I* 186 — est verbum dei *II* 67 — carta a deo scripta *I* 282 — sacra et verbum domini idem sunt *I* 200 — s. tota est unum dei verbum *II* 112; 169 — tota unum magnum verbum dei *I* 269 — s. est lex Cr., testament. dei et fides eccl. *I* 100 — s. est lex, verba, sermones Cr., que non transibunt *I* 112 — est crist. religio *II* 131 — s. fides cathol. est *I* 34 — vocatur wlgariter lex codicum eccl. *I* 206 — stare deb. in forma verb. Cr. *I* 27 — s. fundament. cuicunque opinioni cath. *I* 1 — fundament. fidei incarnac. *I* 209 — divina vel celestis est *I* 53 — summe autentica est *I* 110 — est verbum verit. *I* 371 — s. continet in se omnem verit. *I* 136 — est omnis veritas *I* 109 — est summa veritas. equit., mundicia, pulchrit., utilit., plenitudo *III* 106 — tota est vera. continens omnem verit. *III* 275 — s. quelibet sacra et vera est *III* 278 — ornata infringibili verit. *I* 150 — infringibiliter vera *I* 198 — manet infring. vera *III* 125 — infringibil. vera ad literam *I* 114 — si quid asserit, verum est *II* 70 — an vera ad literam *II* 99 — s. ex integro vera *I* 263 — s. est vera de virt. sermonis *I* 2 — s. vera ad quamlibet partem *I* 2 — s. est descriptive inscripcio verit. *I* 111 — undique vera invenitur *I* 80 — veriss.. summe autentica et congruiss. est *I* 80 — s. veriss. est *I* 92 — — s. est verit. signata pocius quam codices *I* 107 — s. liber vite, veritates libro vite inscripte, credende in genere etc. *I* 108 — agregatum ex actibus et veritat. *I* 108 — su-

mitur pro codic. *I* 109 — tota est paris autorit. *I* 392 — autorit. precipua a magistro optimo crist. data *I* 52 — undique summe autoritat. manet *I* 61 — tota maioris autoritatis quam alia script. *I* 394 — maioris autorit. quam lex alia *I* 249 — est omnis lex dei et veritas *II* 27 — lex optima est. veriss. completiss. et saluberr. *I* 156 — sacratiss. est propter sanctitat. subjecti *I* 111 — infinitum honoracione quam tradicio hum. *II* 129 — s. absolute necess. *I* 108 — continet omnia *I* 53 — culpat cupiditatem *I* 150 — sonat solam caritat. *I* 158 — precipit caritat. *I* 150 — est fides *I* 143 — s. fides cath. est *I* 130; 380 — s. regula fidei *II* 276 — utile est ad omne offic. sacerd. *II* 197 — regula vite cleric. *II* 181 — maxime necess. ad regendum eccl. *I* 205 — necess. regula veritatis *II* 260 — s. est carta matris eccl. *I* 370 — s. regulatrix *I* 337 — s. principium iurium eccl. *III* 40 — s. eccl. regulat *III* 159 — regula, per quam heres. optime iudicatur *III* 274 — est una communis fides toti eccl. *I* 189 — sibi contraria videtur *III* 174 — nulla nec pars eius alteri contraria est *III* 277 — in nullo continet contraria *III* 143 — non vera. autentica. catholica *II* 113 — s. impossib. *I* 141 — s. quatenus impossib. ad literam *I* 287 — non s. et imposs. *I* 193 — imposs. non concedi deb. *II* 113 — nulla alteri contraria *II* 181 — sibi ipsi non contraria *I* 105 — in sua integrat. inmunis est a falsit. *I* 67 — — inmunis a falso *I* 80 — s. inmunis a falsit. *II* 16 — solvi non potest *I* 109 — contempti non deb. *I* 53 — infallib. *II* 260 — fallere nequit *II* 63 — s. an falsa de virt. serm. *I* 287 — s. nullomodo falsa est *I* 296 — non falsa ad literam *I* 308 — fallere non potest *II* 67 — s. an mendax esse potest *II* 66 — falsa in ignor. male intellig. *I* 159 — s. falsa esse non potest *I* 352 — in nulla sui parte falsum continet *I* 276 — s. utrum falsa ad verba *I* 139 — s. non falsificatur

per rudem et inertem conceptum *III 145* — falsificata a diabolo *I 129*
 — Pelagianis allegata falsa est *I 135* — s. nec Cristus possunt quemquam fallere *II 63* — de dei potencia absoluta mentiri non potest *III 174* — s. falsissima et blasfema opinio *I 211* — manifestum mendacium *II 43* — falsiss. et pessime sonans *III 107* — racione caret *III 106* — s. prima regula totius perfectionis *I 39* — ordinavit crist. regulam *II 181* — tota signat fid. et mores *III 145* — causa vere pacis *II 129* — crist. satis est *I 240* — est spiritus s. sciencia *I 228* — s. fundament. noticie crist. *I 399* — signum scriptum est *I 166* — s. non sunt propositiones crist. *I 286* — et fides nostra est Cr. *II 170* — et facta sanctorum excitant ad observandum relig. *III 55* — est in omn. dictis fundam. *JWi I 274* — s. signat celeste misterium gestis patriarch. etc. *III 138* — docet crist. omnem modum loquendi *I 53* — deb. intelligi secundum primevam grammat. *I 41* — docet se ipsam *I 37* — destruit errores Aristot. *I 30* — destruit conclusiones sophist. *I 29* — amorem dei ac rerum communium comendat *II 206* — vocat omne verum contingens necessarium *II 69* — crebro loquitur cum verbis de presenti, de veritatis preteritis et futuris *II 69* — de mortuorum resurrecc. *II 71* — s. docet quale esse debent episc. *II 247 sqq.* — docet temporalia despicer *I 157* — omnis deb. credi in comuni *I 244* — s. foret in maiori reverencia, si intelligeretur pure catholice *I 127* — sensibilis in codicibus non est scr. sacra *I 111* — s. recta est quoad sensum verbalem et literalem *I 52* — accipitur pro triplici verit. libro conscripta *I 114* — et simbolum triplex *I 142* — est aggregatum ex codice et sentencia sacra *I 189* — s. debent uti crist. in quatuor casibus *I 52* — datur cunctis fidel. ad utend. *I 51* — s. habet multas manieres logicarum *I 50* — s. habet omne genus logice *I 48* — eadem habet dispare sensus *I 200* — tota omnes

quatuor sensus habet *I 122* — speculum ad discernendum cathol. ab heretico *I 165* — utrum heretica esse potest *I 166* — intelligenda ad sensum mysticum vel ad literam *I 36* — s. loquitur ad literam *I 114* — nominat Cr. medium personam divinam *I 212* — s. ex impositione hum. an impossibilis est *I 271* — s. exemplar et speculum ad extigwend. errorem *I 2* — propter salutem hom. mundo missa *I 111* — s. hodie parvi pensa *I 384* — per se sufficit *II 131* — s. sufficit pro quaunque sciencia viatori *I 181* — infinitum honoracioni quam tradic. *II 129* — dicta comminatore de purgatorio *II 56* — contra vel preter dialectic. regulas concedit conclus. fidei necess. *I 21* — codex factus de pellibus animal. *I 22* — s. plene gravidata est sentencia *I 24* — propriiss. est, quia a summa sapienc. inscripta *I 111* — non a quotlibet hom. hereticabilis etc. *I 111* — liber liberimus est *I 111* — non a sutoro autorizable, a cane solubilis etc. *I 111* — s. secundum quamlibet partem *II 113* — s. cum magna reverencia tractanda *II 156* — si in aliqua parte defecerit, suspecta est *II 269* — s. excedit omnes humanos canones *II 268* — s. aqua purissima *II 231* — s. hodie amplius solito parvi pensa est *II 203* — ab hominibus potiss. studenda *II 170* — doctores, racio quid valent *I 271* — per se causa pacis est *II 130* — truncata a quibusdam *I 79* — cultori suo est refugium securum *I 119* — s. non est laico caracter talis *I 116* — sacratiss. est dei ordinacio *I 116* — medium inducens ad vidend. voluntat. dei *I 115* — sensibilis quatenus sacra *I 115* — plus quam lineacio manuum in ciromancia *I 114* — s. inducit fideles in notiam s. celest. *I 115*
 scripture sensus tres *I 14* — sensus triplex, historiacus etc. *I 76* — s. sensum species quatuor *I 124* — sensus quatuor quid docent *I 123* — sensus *II 112* — sensus quadrupl.,

liter., alleg., tropol., anag. *I 119* — sensus quatuor disting. secundum sua genera *I 121* — sensus quatuor non disting. ex opposito *I 121* — sensus exter. et inter. *I 124* — sensus eroicus, activus, contemplativus, fidelis *I 124* — sensus historiacus *I 76* — sensus literalis *I 120—123* — sensus literalis sive historicus *I 121* — sensus literalis an verus *I 295* — sensus literalis utrobique servandus est *I 123* — sensui literali numquam potest subesse falsum *I 73* — sensus literalis est utrobique verus *I 73* — sensus literalis primus verus sensus est *I 73* — sensus literalis et figurativus *I 36* — sensus cathol. *I 123* — sensus verus ille est, quam deus et beati legunt in libro vite *I 125 sqq.* — sensus parabolicus sub literali continetur *I 73* — sensus moralis *I 119; 123* — sensus moralis exponitur *I 123* — sens. quicunque moral. et anagog. est *I 123* — sens. tropolog. quid sit *I 123* — sens. alleg. vel anagog. *I 123* — sens. congruus et incongruus *I 295* — sens. historiac. et allegor. et tropolog. *II 39 sqq.* — sens. misticus *I 76* — sens. anagog. *I 123* — sens. ortod. est literal. *I 122* — sens. allegor. quid docet *I 121 sqq.* — autoris sens. humiliter est indagandus *I 103* — sens. ignorancia excitat calumpn. *I 101* — sensum spiritus s. indidit *I 44* — verba ad sensum cathol. concedere religiosum est *I 46* — sensum apperuit dominus *JWo I 114* — sensum apperuit Cr. apostolis *I 113* — sens. collig. ex sua integra *I 80* — sens. dispares habere melius est quam ubilibet sensum nudum *III 141* — partes habent privatum sens. *II 112* — lex per se sufficiens *II 144* — honoracio *I 200* — obscuritas *I 151* — s. utilitas et sufficiencia *I 51* — impenetrab. altitudo *I 119* — s. profunditas *I 118* — sufficiencia defenditur *II 116* — s. utilitas exponitur *II 160* — autor deus *I 218* — autor inmediatus deus *I 398* — imperfecta intelleccio *I 44* — terminorum novi sens. *I 42* — grammatica nova

I 42 — predicatio mistica *I 41* — logica nova *I 42* — logica et eloquencia est perfecta *I 6* — logica non dependet a fama vel favore hom. *I 54* — logica includit omne genus bonit. *I 54* — logica verit. mundo absconditas docet *I 55* — logica stat in eternum *I 54* — logica dicit ad ultimum finem *I 54* — logica autor summus et prima regula est *I 48* — logica utrum abrogavit logicam Aristot. *I 47 sqq.* — logica et sancti *I 5* — logica cunctis perfeccior *I 386* — logica generaliter observanda *I 49* — logica humilis *I 29* — tota logica in libris sapiencial. est necess. *I 152* — s. logica sola est de necessit. salutis *I 51* — logica eccl. Cr. data est ad fruendum *I 51* — logica cuicunque licita est *I 51* — logica mystica *I 50* — logica stat in forma verborum et modo loquendi *I 52* — logica subtiliss., utiliss. et certiss. *I 48* — logica deb. esse regula aliis logicis *I 48* — logica est logica celestis a primo magistro edocta *I 48* — logica est ab omn. hom. tenenda *I 48* — logica docetur in illo: est est, non non *I 53* — logice se submittunt fidel.. clerici vel laici. viri vel femme *I 117* — logicam observare debet eccl. cathol. *I 49* — logicam deserere stultum est *I 49* — autorum literas imitari *I 4* — autorum locuciones plane *I 4* — autorum literae exempla rhetorice et log. sunt *I 4* — autoribus non parificari debemus *I 4* — sensus recti autor inmediatus deus *I 48* — centrum et finis Cr. est *III 243* — fides est veritas dicenda *I 322* — veritatem, qui hodie defendit, pati deb. contumelias etc. *III 172* — veritates abditiss. August. intellexit *I 47* — veritatum infringibilitas *I 62* — verit. docuit spiritus *sqq. I 48* — ver. in poetarum scriptis *I 236* — s. verit. acceptant doct. sancti *I 137* — veritas deb. capi de fide *I 138* — veritatem diversitas locucionis non offendit *II 129* — veritates sunt pascua spiritualia *II 161* — partes signant primarie verit.

sui integri *II* 115 — verit. non dicere peccatum est *I* 326 — verit. deb. theologus seminare *I* 335 — verit. philosophia non adversatur *I* 31 — verit. defendere deb. papa *II* 43 — autoritatis gradus *I* 390 — autorit. non possunt probare poete *I* 238 — autorizacio per libros s. *I* 219 *sqq.* — autorizacio per Cr. *I* 219 — autorit. quomodo originatur *I* 217; 229 *sqq.* — autorit. in ewangelio Cr. *I* 206 — autorit. de verbi incarnatione *I* 210 — autorit. stat in deo *I* 205 — autorit. preferenda rationi hum. *I* 200 — autorit. si vacillet, fides titubat *I* 157; 389 — autorit. originatur a Cr. *III* 242 — s. autorit. de castigacione tocius cleri *III* 26 — falsificatores non tollunt eius autorit. *I* 375 — autorit. omnes alias superat *I* 377 — verit. est summa autorit. *I* 401 — autorum autorit. *I* 398 — quelibet pars autorizata a deo *I* 395 — liber candor lucis eterne et speculum sine macula est *I* 111 — s. sciencia est ante omnia adiscenda *I* 53 — loquendi modum discere tenetur theologus *I* 387 — fides optimum remedium discernendi recte doctrinam *I* 383 — honor et ponderancia a tempor. decretalum decrevit *I* 383 — exposicio in libris August. et sensus spiritus *I* 37 — legis an ignarus esse possit papa *I* 349 — sensus ignarus esse potest papa *I* 384 — stilum comendat August. *I* 118 — quelibet pars est vera de virt. sermonis div. *I* 103 — minucias grossare *I* 80 — maculacionem et inhonorationem caveat fidelis *I* 116 — figure deb. cessare *III* 148 — nulla particula potest infringi *III* 124 — sensu verb. iriti dicitur JW *I* 346 — partem offendens totam lacerat *I* 381 — lex est fides crist. *I* 252 — diferencia substancialis est sacramentum *I* 190 — pars quelibet vera est *I* 86 — silaba et litera vera *I* 86 — quiditas *I* 87 — caracteris pars quelibet vera est *I* 87 — verit. finalis *I* 87 — veritat. centrum *I* 87 — ignorancia

originatur ex peccato *I* 84 — logicam theologus deb. cognoscere *I* 195 — verbis utuntur Cr. sacerd. in oracion. *I* 52 — verba crist. deb. loqui *I* 51 — autores sequi debemus in eloquencia et in logica *I* 91 — violatores puniendi sunt *II* 177 — impugnatores blasphematores sunt *II* 176 — falsarii *I* 138 — testes non falsi *I* 213 — accusatores mod. *I* 273 — curtatores sensum cathol. ignorant *III* 139 — translatores *III* 115 — falsificantes et corruptores *I* 148 — expositores non deb. imitari mod. loquendi obscurum *I* 3 — s. prof. deb. eam sequi in eloquentia et log. *I* 2 — calumpniatores corripiuntur *III* 138 — scandali causa est ignor. *III* 139 — scandali causa est inobedientia *III* 139 — pseudoglossarios aggredi labor doctoralis foret *III* 107 — persecucio subdola per modernos *III* 107 — defensio et enucleacio per vet. episc. *III* 107 — advers. fabricant calumpniam *III* 107 — advers. docent, plurima in ea esse falsa *III* 106 — locuciones figurative de Cr. *I* 92 — locucio figurativa de hom. *I* 94 — fidem loqui deb. crist. *I* 101 — terminorum significatio primaria *I* 101 — codices et scr. ipsa *I* 107 — sacre quinque gradus *I* 108 — logica innuit mister. contra ignoranc. nostr. *I* 106 — intencio vel species est *I* 108 — s. habitus intellectualis *I* 108 — discipulus non acquirit aurum sapientie nisi contricione *I* 60 — obscuritatem accusare non deb. *I* 60 — expurgacio a falsit. *I* 62 — part. enigmatische et parabolice a false *I* 63 — figurative locuc. sunt vere *I* 65 — metaforice locuc. non sunt false *I* 65 — locuc. metaforice, allegorice, parabolice, ficte *I* 65 — locuc. parabolica *I* 66 — figurative locuc. *I* 303 — locuciones figurat. *I* 14 — ficta locuc. quid sit? *I* 66 — locuc. parabolice sunt vere ad sensum *I* 74 — codices materiales *I* 190 — s. autoritas infallibilis est *II* 67 — s. autorit. maior quam omnis ingenii humani capacitas *I* 192 — autorit. et fides eccl. *I* 268 — autorit. apud

falsificantes eam *I 191* — falsit. est in false intelligente *I 193* — cod. correcti esse deb. *I 195* — logice noticia valde necessaria est *I 195* — novelle calumpnia *I 273* — falsit. principalior veritate *I 284* — conclusio male sonans *I 291* — veneratio est utilitas eccl. et honor dei *I 296* — mysteria quibus celanda sunt *I 314* — fides promulgari deb. *I 146* — verbis nec sensui soli intendend. est *I 149* — sensum et verba tenere optimum est *I 149* — intelleccio literal. vel carnal. *I 150* — verba historiaca negare *I 152* — optimus interpres Cr. vita *I 153* — intencio referri deb. ad tres virtutes theolog. *I 157* — armatura quintuplex *I 167* — maneris quintuplex *I 167* — fecunditas, profunditas et sublimitas *I 168* — negative quomodo sunt exponende *I 180* — autorit. adversarii titubare faciunt *I 183* — maior pars blasphem. mendacium, si Cr. mentitus est *II 49* — nulla pars est falsa *I 84; II 71* — maior pars falsa male intelligentibus *II 15* — falsitas *II 1 sqq.* — nulla pars excitat ad consensum falsit. *I 84* — testimonium est potissima evidencia *II 53* — sententiam abrogare nemini licet *II 260* — sensum defendere regum est *II 57* — exposicio quando heretica *II 49* — verit. deb. totus mundus concorditer confiteri *II 43* — logicam deb. crist. attendere *II 35* — dicta comminatoria *II 53* — grammatica abuti valde malum est *II 18* — pars an sit pendula impossibilis *II 112* — crebra leccio quare necessaria *I 196* — una pars exponit alteram *I 196* — parcium concordancia *I 197* — parcium repugnanc. apparenzia *I 198* — studium utrum nocivum *I 198* — discipuli disposicio virtuosa *I 198* — discipuli orare deb., ut intelligent *I 202* — legem deus eccl. dedit *I 205* — lex est fides *I 235* — scribam aut compositorem codicis querere vanum est *I 218* — voces nil nisi signa sunt *I 228* — dissipacio calidissima cautela diaboli *II 131* — disruptio attestatur deficienciam vere

pacis in populo *II 129* — noticia sacerdoti maxime necessaria *II 167* — lege eccl. util. regulatur quam tradic. *II 136* — scienciam precipue pastor habere deb. *II 161* — legem pervertere blasfemia est *II 175* — promulgacio opus precipuum sacerd. est *II 196* — cognitio fuit necessaria ante condiciones canonum *II 166* — sapiencie sunt aque ovis Cr. *II 231* — sciencia utilissima eccl. *II 144* — codices nil nisi signa sunt *I 228* — studium melius quam canonum *II 267* — professor declinat mendacium *II 208* — doctrina utiliss. eccl. *II 144* — professor modeste corripere deb. *II 210* — legem predicare primum offic. sacerd. *II 150* — predicacio actus solemppnior quam confeccio sacramenti *II 156* — supereminencia super accepctionem corporis Cr. *II 156* — predicacio opus digniss. creature *II 156* — predicacio laudatur *II 156* — predicacio delet mortalia efficacius quam eucaristia *II 156* — sensum pervertere peccatum magnum *II 114* — partes lacerate deb. signare sensum sui integrum *II 113* — locucionis forma aptata est nostre materie *I 6* — forma exemplar omni alii modo loquendi *I 6* — similitudines apud August. *I 7* — similitudines de Cr. *I 7* — intellectus quomodo deb. intelligi *I 9* — contradiccciones *I 10* — misterii ignarus *I 11* — grammatica et logica infidelibus abscondita *I 11* — sententia exponenda preter grammaticam et logicam *I 14* — contradiccciones propter notandum misterium *I 23* — logice principium a Cr. datum *I 53* ad scripture sensum cognoscendum theor. antiqui laborant *I 44* preter scripture fidem theologo non licet fingere aliena *I 380* sine scripture lege nulla communitas nec eccl. dominari potest *II 143* — sciencia sacerdot. offic. perfici non potest *II 161* sub scripture autoritate fidel. loqui deb. *I 20* contra scripture autorit. racio vera esse non potest *I 62*

in scripture fide omnes salvari deb. *II 138* — figurativis locue. latet omne genus philos. natur. *I 72* — doctrina contencio verbalis est inutilis *I 103* — quibusdam locis tenenda est simul historia et allegoria *I 122*
 ex scripture deacceptacione mala eccl. oriuntur *I 389*
 a scripture logica declinantes se intelligere inintelligibilia contendunt *II 116 sqq.* — depravacione incepit crist. infidelitas *I 245* — spiritu s. inditus sensus literalis *I 120*
 de scripture elucidacione loci *III I 158* — s. verit. errores philosoph. *I 34* — falsitate *JW* novitatem detestatur *I 296* — falsitate doctores mod. *II 43* — logica decretiste *I 50*
 scripture humiliter credere August. docet *I 117* — non credere prima causa peccati est *II 180* — oportet credere *I 117* — postponende bulle papales *I 407* — repugnat nullum verum *I 62* — imposita calumpnia *I 79* — contrarium falsum dogma et materiale in heresi *I 165* — contraria est omnis heresis *I 136* — contrarius, eciam papa, non est sic crist. *I 270* — adversantur heretici *I 137* — an adversantur simboli tres partes *I 238* — adversantes calumpniam e minima parte fabricant *III 107* — s. quicunque adversatur hereticus est *I 359* — in nullo ewang. imponenda est falsitas *I 276* — homines primo omnium attendere deb. *III 75*
 scripturam predicare an oportet, cum fides crist. satis ample propagata est *II 179* — corrigit papa *II 134* — s. totam scire deb. episcopi *II 158 sqq.* — predicandi offic. confirmator ex legibus eccl. *II 155* — docere sacerdos quilibet tenetur *II 147* — crist. omnis primo discere deb. *II 164* — s. episc. primo adiscere deb. *II 139* — legere pietatis sciencia est *II 164* — predicare usque ad finem mundi necesse est *II 179* — ignorare est Cr. ignorare *II 184* — intelligendo deb. abcere sensum puerilem *I 42* — cognoscere crist. omnes et sacerd. primo tenentur *II 157* — nosceresacerd. neces-

sario deb. *II 164* — madosam facit sensus madosus *I 128; 141* — ignorare feminina infirmitas est *I 131* — negare calliditas luciferina est *I 131* — cognoscere et defendere deb. omnes crist. *I 136* — cognoscere et defendere deb. domini secul. *I 136* — defendere, servare, cognoscere homin. omnes tenentur *I 156* — s. pro se allegant aut lacerant heretici *I 136* — ut autenticam veritat. acceptant cathol. *I 137* — s. facit sensus sacer *I 141* — Ieronym. indefectibil. translulit *I 232* — omnem credere de necessitate salutis est *I 231* — intelligimus ex conformitate sensus ad sensum Cr. *II 20* — nemo falsam dicere deb. *II 18* — ad falsum sensum intelligens et enuncians mentitur *II 15* — studere omnes sacerd. precipue deb. *II 171* — populo predicare curatus omnis tenetur *II 172* — deturantes increpandi sunt *II 4* — falsissimam esse *JW* dicitur contendisse *II 5* — an mendacia recitat et commendat *II 38* — scienter negare est blasphemum *II 106* — falsificat intellectus sinistre concipientis *II 102* — viciantes incrementur *II 101* — exponendi pape potestas *II 62* — exponere deb. papa ad edificationem eccl. *II 58* — aliter exponere, quam spiritus s. flagitat, hereticum est *II 49* — utrum papa hereticare potest *I 152; 184* — hereticare papa non potest *I 184* — faciunt Manichei scleratiss. *I 181* — dialectice negantes heretici *I 178* — homines defendunt usque ad mortem *I 159* — interpretari est pape *I 152* — false intelligentes *I 199* — totam negant moderni *I 148* — pre omnibus sequi deb. *I 309* — non sequi in logica error est *I 310* — male audiens false intellegit *I 294* — depravandi periculum *II 292* — ratione vel bonis operibus defendere est theologorum *I 289* — gladio defendere laicorum est *I 289* — falsificantes dei iudicio exhemandi sunt *I 282* — blasphemantes Sergius et Judeus *I 278* — exponere et glosare *I 270* — exponere an licet cathol. *I 270* — imitari deb.

crist. in logica *I* 52 — servans homo vir perfectus est *I* 51 — deb. omnis crist. adiscere *I* 109 — esse falsam arguant sophiste *I* 105 — sinistre intelligentes an falsificant eam *I* 84 — allegare in sua integritate *I* 82 — sacram lacerare non licet *I* 82 — in sua integritate capere deb. *I* 80 — non obscurat iniquitas mundana *I* 119 — reprehenderunt Manichei *I* 117 — sinistre intelligentes theologi sunt quasi Judei perfidi *I* 116 — facit sanctam deus *I* 110 — doctores et sancti securti sunt strictissime in vita *I* 5 — satrapes calumpniant *I* 384 — s. quiunque pius theologus intelligit *I* 378 — s. Arrius negavit *I* 364 — honorat crist. eius autorit. fratribus preconizando *I* 341 — s. clerici moderni impugnant persequentes eius magnificatores *I* 328 — sancte studere deb. crist. *I* 326 — agnosceret et propagari cura prima sacerd. esse deb. *III* 103 — a falsit. excusare laboraverunt doctores *I* 73
ad scripturam discordum superbi et pueri sunt inepti *I* 118
contra scripturam papa dispensare dicitur *I* 270 — papa tacuit *II* 251 — legem condere papa non potest *II* 176 — moderni remurmurant *II* 102
extra scripturam oriuntur diversitates in logica et mala *II* 73
per scripturam tantum cognoscenda est heresis *III* 274 — c. August. conversus ab errore *I* 117 — fuit superacio prima diaboli *I* 130
preter scripturam termini novelli *I* 309
scriptura s. se uti contra adversarios *JW* fatetur *III* 78
a scriptura discrepat logica humana *I* 151 — falsa excludere sancti laborarunt *II* 15 — s. papa non potest dispensare *II* 259 — error modicus mortem eccl. inducere potest *I* 2
cum scriptura congruent articuli quatuordecim fidei *I* 283
de scriptura binarius Petri et Pauli *I* 328 — triplex locuc. *I* 389 — quando false concipimus, ex nostra ignorancia est *I* 61 — s. doctorum sanctorum regula *II* 69
ex scriptura s. nemo quidquam dissever deb. extra papales terminos *I*

263 — dependet fides *I* 155 — probatur Cr. deus *I* 210
in scriptura quodlibet genus boni *I* 55 — copiosis est omnis scientia *I* 22 — s. est omnis lex, logica, ethica *I* 22 — s. omnis veritas est *I* 48; 105; 138 — s. saltem implicite omnes veritas *III* 278 — omnis fides includitur *III* 278 — omnis heres vel eius oppositum habetur *III* 278 — non est vel una silaba, quin ponatur propter valde notandum mysterium *III* 207 — diciones wlgares *I* 43 — s. sunt maxima mendacia *II* 7 — August. concedit autorit. figurativas *I* 46 — s. consistit salus fidelium *I* 1 — veritas eterna et indelebilis *I* 111 — multa vera non sunt expressata *I* 79 — impossibilis cathegorie *I* 83 — nobiles hom. vocantur *I* 68 — equivocatur ut plurimum *I* 296 — obscura et absurdia *I* 188 — tota nec terminus nec accidens termini sine sentencia est *II* 69 — tota non terminus ponitur non onustus sententia *II* 69 — loquitur ubilibet Cr. *I* 55 — utrobique est conformitas racionis *I* 200 — quidquid videtur sonare flagicium, figurative deb. intelligi *I* 200 — multa mendacia esse dicuntur *II* 38
non in scriptura, sed in false concipiente falsitas *I* 309
pro scriptura s. mori oportet *I* 379
sine scriptura pax in populo stabiliri non potest *II* 143 — nulla comunitas potest vere dominari *II* 143
super scriptura s. epistole pape describit. *I* 152
scripture Pauli, Marci, Luce non admittuntur a quibusd. *I* 244 — et tradicion. Petri vicarii *I* 396 — multe non deb. intelligi ad literam *I* 277 — vocantur palpebre *I* 125 — an impossibilis ad sensum autoris *II* 109 — veter. test. omnes Cr. messiam nostrum signant *III* 244 — multe non deb. intelligi ad literam *I* 272 — lacerare partes non vere *II* 113 — omnes veteris testamenti signant nobis Cr. *I* 229
scripturarum s. disciplina substancia sacerdot. offic. *II* 159 — duo testam. an contraria continent *III* 143

- scripturas cognoscere crist. omnis tene-
tur *II 169* — ignorare est Cr. igno-
rare *II 170* — novas edere peri-
culosum est *I 406*
in scripturis probatam veritatem laicus
defendere deb. *I 320*
non scrutatores syderum eternitatem
obtinebunt, sed recte agentes *I 102*
secta Manicheorum perditissima *I 61*
seculare brachium provisum a Cr. ut
aditorium *III 240* — regnum
quando fortiss. est *III 238*
seculari brachio catholici et heretici
adheserunt *I 352*
de seculari brachio disputatur *I 353*
seculares dom. clericos deficientes cor-
ripere possunt *III 28* — dom.
tenent. subtrahere episcopis bona *III*
16 — dom. pie auferunt bona a
lupis *III 53* — dom. elemos. recti-
ficare deb. *III 55* — dom. deb.
script. cognosc. et defendere *I 136*
— dom. elemos. auferre possunt ab
indig. sacerdot. *II 135* — dom.
terram non purgantes ab heresi ex-
communicantur *III 306* — eccles.
tueri deb., ubi sacerd. deficiunt *III*
64 — potestates comprim. deb. cle-
ricos parcem eccl. perturbantes *III*
65 — in eccl. tuicionem positi cor-
rigere deb. violatores *III 66* —
clericos degenerantes honorare ut
clericos non deb. *III 67* — literae
irreverenter script. tractantes *I 116*
— deb. iuvare cler. ad coherendum
her. *III 301*
secularia negotia quatenus clericus con-
tempnere deb. *III 82*
secularium domin. dominium de ele-
mosinis *III 19* — domin. locutiones
pompastice non sequende *I 6*
secularibus dom. adhesit Cr. *I 351*
ad seculares dom. appellare deb. *I 350*
secularitas cleric. infirmat ecclesiam et
regnum *III 84*,
secula seculorum, an dici potest *I 290*
secularizantes clerici destrui deb. *III*
163
seduccio et decepcion poss. dicere cau-
sanciam actus penalis *II 8*
Seneca de fide sensit melius quam
pharizei *I 137*
sensus verus quid est *II 75* — duplex
script. *II 39* — triplex script.,
historiacus etc. *I 76* — quadruplex
script., literalis, allegoricus, tropo-
logicus, anagogicus *I 119* — script.
quatuor distingwuntur secundum sua
genera *I 121* — allegoricus quando
literalis esse potest *I 122* — ca-
tholic. script. *I 123* — literalis in
una parte script., in alia non literalis
esse potest *I 122* — literal. script.
utrobique servandus est *I 123* —
literal. et allegor. idem est respectu
diversorum *I 122* — literal. script.
est utrobique verus *I 73* — literal.
et figurativus script. *I 36* — liter.
script. primus verus sensus est *I 73*
— literalis script. a spiritu s. inditus
I 120 — mysticus ut plurimum
literalis *I 5* — moralis script. ex-
ponitur *I 123* — parabolicus est
mysticus *I 123* — parabolicus script.
sub literali continetur *I 73* — pa-
rabol. literal. et autent. *I 83* — verus
script. ille est, quem deus et beati le-
gent in libro vite *I 125 sqq.* —
script. colligitur ex sua integra *I*
80 — script. a deo et a modernis
impositus *III 107* — mendoza script.
facit script. mendoza *I 141* —
quem apost. sancti, mart. et doct.
script. imposuerunt *III 107* — con-
gruus et incongruus script. *I 295*
— sacer facit script. s. *I 141* —
autoris script. humiliter est in-
dagandus *I 103* — latens de statu
universalis ecclesie *I 68* — duplex
manus *I 11* — ascensus Cr. ad
scenophagiam *I 27* — vis cognitiva
discipulorum *I 124*
sensi literali script. numquam potest
subesse falsum *I 73* — autoris in-
tendendum est dimisso sensu contrario
I 103
sensus script. spiritus sanctus indidit
I 44 — script. verbalem negare
II 107
sensus tres scr. *I 14* — quatuor script.
II 112 — script. quatuor quid
docent *I 123* — script. quatuor
non distingwuntur ex opposito *I 121*
— script. exteriores et interiores *I*
124 — locucion. figurativ. in script.
I 14 — mystici non sunt in script.
s. expressi *I 76* — novi terminorum
script. *I 42*
sentencia nulla hum. valida, nisi fun-
datur in script. *II 164* — script.

- exponenda preter gramaticam et logic. *I* 14
 sentenciacio prelati non facit hereticum *III* 302
 Sergius monachus Machom. socius *I* 250 —, Pelagius, Julianus, Abelardus heretici *I* 135 — et Judeus blasphemantes script. *I* 278
 sermones nostros deb. aptare iuxta sensus comunes comunicancium *I* 24 — dom. per se et proprie dicti *I* 43
 signum heresis *I* 137
 signa heresis *I* 369 — humilitatis *II* 47 — omnia legis vet. signant Cr. *III* 197 — pseudopast. describuntur *II* 205
 signatum nullum script. est impossibile *I* 126
 significacio primaria terminorum script. *I* 101
 significare quid est *II* 75
 silaba et litera script. vera *I* 86
 silabicare, legi., intelleg., alphabetum discere pueri est *I* 44
 simbolum triplex et script. *I* 142 — quatenus hereticum *I* 306 — noscit vetula quelibet *II* 179 — et orationem dominicam scire non sufficit ad salutem *II* 179 — inserta in logica script. s. *I* 5
 simboli tres partes an script. adversantur *I* 283 — apost. articuli XII *I* 146
 similitudines script. apud Augustinum *I* 7 — script. de Cr. *I* 7
 sincategorema: et, non, igitur *II* 115
 sinistre intelligentes script. an falsificant eam *I* 84
 sinistri modi intelligendi script. *I* 151
 synthesis figura construccionis *I* 65
 'si sapiens fore vis' etc. *I* 344
 sobrius derivatur *II* 185
 solicitude sacerdotal. minist. hodie versa est in dampnum *III* 96
 solis eclipsis predicta *III* 192
 solvi script. non potest *I* 109
 sonus verbi Cr. dispersus in mundum *I* 207
 sophia ipsa est Cristus *I* 32
 sophista appetit nomen scientie quoad homines *I* 23
 sophiste arguant, script. esse falsam *I* 105 — gloriantur in pugnis verb. *II* 206 — nitentes script. s. falsitat.
- imponere *I* 182 — deo odibiles *I* 23 — tumorosi *I* 10 — garulosi contradic. regulis script. s. *I* 28
 sophisticas contenciones script. destruit *I* 29
 sorores centum habere spiritualiter *I* 59
 species quatuor sensuum script. s. *I* 124
 speculativa fides est principium ad praxim et mores eccl. *III* 299
 speculatoris officia *II* 220
 spera novissima corruptibilium terra est *III* 225
 spirituales elemos. capiunt artifices et operarii pro corporalibus *II* 271 — et temporales elemosine *III* 34
 spiritualia opera sunt precipue opera misericord. *II* 174 — non acquiruntur nisi script. s. *II* 142
 spiritualium substruccio callida ficcio diaboli *III* 93
 spiritualiter deb. crist. circumcidit *III* 152
 spiritus sanct. docuit veritatem script. *I* 48 — dei vox est *I* 12 — sancti sciencia est script. *I* 228
 status expropriet. perfeccior quam dotatus *III* 56
 statuta pape non paris autorit. ac script. *I* 403
 Stephanus frater Helene crucem ostendit *III* 164
 sternutacio luciferi *I* 19
 stipendia laicis literatis dantur *III* 85
 studium script. melius quam canonum *II* 267
 subintroducte mulier. clericorum *III* 9
 sublimitas, fecunditas, profunditas script. *I* 168
 substancia saverdot. officii disciplina script. s. est *II* 159
 substruccio spiritual. carismat. callida preparacio anticristo est *III* 93
 succense olle procedunt e naribus dia-boli *I* 18
 sufficiencia fidei et sacrament. crist. *III* 182
 superacio prima diab. fuit per script. *I* 130
 superbi sunt inepti ad discendum script. *I* 118
 supereminencia script. super acceptacionem corporis Cr. *II* 156 — fidei *II* 180

- superhabundans elemosinarum pauperum et regnorum sit *III 58*
 superior deb. humiliter acceptare correpcionem inferioris *III 184*
 superiores eccl. a pena non excipiuntur *III 78*
 surrexit dominus vere' *I 291*
 stilum script. comendat August. *I 118*
 stipendia clericis peccati fomenta sunt *III 237*
 studium script. utrum nocivum *I 198*
 Sylo explicatur amissio *III 260*
 symoniacus omnis heret. est *III 309*
 — an sit heret. *III 288* — est
 maior heret. *III 301*
 sufficit unicus Cr. pro nostra redempcio-
 tione *III 253* — ad salvationem
 fides domini Jesu Cr. *III 132* —
 per se script. *II 131*
 sufficiencia vicarii *III 38* — script.
 defenditur *II 116*
 Syros, Arabes, Persas etc. infecit Macho-
 meti heresis *I 266*
- Tacencia verit. per prelatos causa ruine
 populi *I 316* — verit. consentit
 mendacio *I 325*
 ex tacencia verit. oritur mal. omne *I 316*
 tacendi verit. sex cause *I 331*
 tacentes verit. peccamus in deum *I 316*
 taxis, talliis et pedagiis predantur
 plebei *III 57*
 temeritas et pericul. est quemquam in
 materia sibi ambigua simpliciter
 diffinire *III 285*
 temporalis possess. titulus iustus *II 56*
 temporales et spirituales elemosine
 III 34 — dom. hab. potest. ad
 rectificand. sacerd. *III 171*
 temporalia vide auferre, ablacio —
 in manu cleri communia esse deb. *II 59*
 — despic. docet script. *I 157*
 — cleri perturb. rem publ. *II 266*
 — eccl. anglic. exproprianda sunt
 III 85
 temporalium ablacio an cedit in malum
 III 55 — renunciatio etc. hodie
 contrariatur *I 385* — abstraccio
 mitis pena *III 9* — ablacio a clericis
 mitis pena *III 30* — ablacio. cur
 non est peccale *III 55* — questus
 perturbat regnum *II 264* — possess.
 facta *I 58* — habicio sensibilis *I 58*
 — cumulacio episcopum non
 facit *II 138*
- temptacio prima hom. sicut de script.
 I 130
 tempus cene domini *I 275 sqq.* —
 motus per se corruptibilia *III 123*
 a tempore decretal. honor script.
 decrevit *I 383*
 tempora tria status eccl. *I 69*
 tenere verba et sensum script. optimum
 est *I 149*
 tenetur quilibet se ipsum iudicare *III 13*
 — reus voluntarie subire penam
 II 81
 terminus cessac. legalium an fixus est
 III 173
 termini novelli preter script. *I 309*
 de terminorum noticia doctores mo-
 derni disputant *I 214*
 extra terminos papales nemo quidquam
 ex script. s. disserere deb. *I 263*
 terra prothoplasmum est *I 42* — sit
 infernus' etc. *I 42* — *infernus ac*
 elementum est *I 42*
 terre similia *I 42*
 terrenorum copiam habere an licet
 prelatis *III 161*
 testamentum nov. testatur trinit. div.
 I 259 — vet. an autentificatur novo
 I 232 — utrumque summe auten-
 ticum *I 231* — dei revereri deb. *I 188*
 testamenti vet. divisio in tres partes
 I 231 — vet. patres sine Cr. ad
 infernum descendeb. *III 133* —
 utriusque non est idem autor *III 143*
 — novi autores paris autor.
 cum autor. vet. *III 148*
 testamenta dei blasfema *II 133*
 testes script. non falsi *I 213*
 testium falsa diccio *II 76*
 testimonium August. propter tria accep-
 tare deb. *I 36* — August. pre-
 stancius quam Cr. *I 38* — sanct.
 doctorum *I 201* — script. s.
 doctorum et legum eccl *JW* invocat
 III 78
 tetragramaton nomen dei in vet. test.
 III 252
 thabernaculum Cr. est mundus *III 114*
 theologia rectificat singulas artes *II 247*
 — laudatur *II 146* — domina
 scienciarum *II 268* — primo om-
 nium adscenda *II 234* — superat
 omnes alias sciencias *II 146* —
 gignit vel auget fidem eccl. *I 146*
 — a fidelibus maxime attentanda
 II 147 — summa est fides *II 234*

- decretorum censetur ut palea
II 269
- theologie errores philosoph. repugnant
I 32 — professores omnimode extingwendi *II 135* — studium legibus
 hum. distrahitur *II 129* — finis
 est contemplacio summi boni *II 145*
 — finis stat in clara visione trinitatis *II 145* — philosophia nulla
 repugnat *I 31*
- theologiam mysticam negare magis inconveniens est quam theolog. historiam
I 92
- theologica facultas superflua est et eccl.
 perturbat *II 135*
- theologus tenet. discere modum loquendi
 script. *I 387* — esse deb. omnis
 crist. *II 233; III 157* — iuratus
 deb. ex officio predicare *II 235*
 — deb. logicam script. cognoscere
I 195 — mixtim de dominac. sacerd.
I 154 — primum discit doctrinam
 gramaticae *I 44* — an sacerdos esse
 deb. *II 233*
- theologo non licet fingere aliena preter
 fidem script. *I 380*
- ad theologum iocari non pertinet *II 18*
- theologi et laici fideles sibi non dissen-
 ciunt *II 236* — grossi sunt de-
 cretiste *II 271* — deb. complectius
 cognosc. raciones legem *III 70* —
 pugiles Cr. *I 289* — sinistre in-
 tellig. script. sunt quasi Judei per-
 fidi *I 116* — antiqui laborant ad
 cognoscend. sensum script. *I 44*
 — moderni offendiculum ponunt legi
 dei *II 132* — et religiosi culpandi
 de script. *II 132*
- theologorum, est script. racione vel
 bonis operibus defendere — de sensu
 script. topica evidencia *I 380* —
 argumenta contra script. *I 272 sqq.*
 — modern. contra script. calumpnia
I 272 sqq.
- per theologos eccl. regulari deb. *III 159*
- Theophania, Bethfania, Epiphania quid
 signant *III 119*
- thezauri eccl. deb. pauperibus *III 94*
- Thymothei circumcisio ultima legitima
 fuit *III 178* — circumcisio per
 Paulum *III 174*
- titubat fides, si vacillat script. autoritas
I 157; 389
- topica evidencia theol. de sensu script.
I 380
- totum adiutum est qualibet sui parte
III 60
- tradiciones hum. plus appreciate quam
 script. *I 221* — nunc plus estimati
 quam ewang. *III 156* — contra
 script. eccl. excutere deb. *III 121*
 — hum. sunt decretalia *I 395* —
 hum. causa reprobacionis script. *I*
221 — hum. carent sapiencia
 et includunt blasphem. *I 53* —
 seculares periclitantur legem Cr. *II*
151 — papales non paris autorit.
 cum ewang. *II 131* — hum.
 diminuunt fructum eccl. *II 145*
 — hum. destruunt crist. *II 130*
 — hum. diminuunt crist. *II 130*
- tradicio hum. hodie plus appreciatur
 quam script. *III 120; 121*
- tradiciones hum. sciencia eicienda est a
 crist. *I 53*
- tradiciones hominum onerata eccl.
II 98
- de tradicionibus et script. Petri vicarii
I 396
- translacio legis minaretur ruinam regni
III 231 — sacerd. prius et hodie
III 231 — sacerd. et legis expli-
 catur *III 234* — duplex, personalis
 et generalis *III 234*
- translacionem sacerd. sequitur translacio
 legis *III 234*
- translaciones episoporum *JW* describit
III 231
- translatores script. *I 115*
- tres persone una essencia dei *I 114*
- trinitas increata necessario existit *II 128*
 — tota una essencia est *I 180*
 — tres persone et una essencia *I 260*
 — beata semper asserit omnem
 veritat. *II 72*
- trinitatem, incarnac., passion. etc.
 Machomet. negat *I 253* — div.
 testatur novum testamentum *I 259*
- de trinitate materia in script. *I 21*
- triplex monicio fratris comedatur
II 79 — forma diccionum *II 71*
- tropologicus sensus script. quid sit *I 123*
- tube Josue explicantur *II 151*
- Unio in eccl. non potest esse sine gratia
II 289 — naturar. in Cr. edocta
 in script. *I 211* — ypostatica Cr. *I 209*
- universalis redempcionis difficultates
III 215
- universitas tota signat deum *I 84*

universitatis apud Arist. incepio *I* 30
 universitates contra errores de script.
 deb. insurgere *II* 43
 uterus Marie nec antea nec postea
 quidquam mortale concepit *I* 25
 utile aliquid in script. invenitur *I* 48
 utilitas legal. triplex describitur *III*
I 193 — script. s. exponitur *II* 160
 — et sufficiencia script. s. *I* 51
 uxor una sufficit cuilibet preposito
II 185
 uxores centum habere ficta presumpcio
 est *I* 58

Vaspasianus et Tytus iudicarunt omnes
 sacerdotes et levitas *III* 15 — et
 Tytus sacerdotes destruxerunt *I* 352
 vendicare nomen pastoris blasfemia est
II 226

vera est script. s. de virtute sermonis *I* 2
 verbose contend. nichil valet *I* 103
 verbum dei est principium universit.
 create *III* 137 — dei est verit.
 omnis *I* 400 — dei unum est tota
 script. s. *II* 112 — dei est vera
II 67 — domini et script. s. idem
 sunt *I* 200 — dei primo adisc.
 presbiter quicunque tenetur *II* 148
 — primum pastoris deb. esse verbum
 fidei *II* 227 — Cr. incultum videtur
I 27 — dei gravidatum bina sent.
 encia *I* 104

verba historiaca script. negare *I* 152
 verbis script. nec sensu soli intendendum
 est *I* 149

Vergilius, Ovidius, Homerus in script.
I 236 s.

veritas quid sit *I* 298 — quando
 culpabilis *I* 300 — omnis est
 voluntas dei *I* 300 — omnis est
 iusticia *I* 299 — omnis est deus
I 391 — omnis est verbum dei
I 400 — summa est script. *III*
I 106 — omnis est saltem implicite
 in script. *III* 278 — omnis in
 script. *I* 48; 138; 405 — scr. est
 summe autorit. *I* 401 — in script.
 eterna et indelebilis *I* 111 — omnis
 est script. *I* 109 — dicenda
 est script. fides *I* 322 — apud
 nemini. deb. male sonare *I* 299
 — nulla, eciam male sonans, damp-
 nabilis est *I* 298 — invincibilis
 est *I* 294 — cur non culpanda
I 293 — prima Cr. est *I* 284

— scr. deb. capi de fide *I* 138
 — crist. fidei non dependet super
 virt. serm. nostri *I* 103 — men-
 dadem punire deb. *II* 93 — omn.
 semper et ubique dicenda *I* 315
 — ubique et semper a deo dicitur
I 315 — laudabiliter dicenda est
I 317 — ewangel. non subticenda
I 318 — non relinquenda propter
 scandali periculum *I* 319 sqq.
 — in se non male sonat *I* 302
 — triplex ad propositum *I* 332
 — ut declaretur, frater scandalizari
 deb. *I* 333 — in nullo casu tacenda
 est *I* 334 — omnis est dicenda
 ubique, semper et a quoconque hom.
I 343 — dicenda est populo a
 laico vel sacerd. *I* 343

veritatis verbum est script. *I* 371
 — ewangel. taciturnitas est peccat.
 precipuum *III* 99 — diccio num-
 quam culpabilis *I* 316 — quin-
 tuplex diccio *I* 318 — tacencia
 testatur timorem servil. *I* 318; 322
 — regula necess. est script. *II* 260
 — autorit. perit mendacio *II* 95
 — dampnacio et vendicio *I* 299
 — dampnacio an venialis *I* 299
 — mala sonancia *I* 295 — ewangel.
 doctorem impugnant moderni episc. *II*
44 — esse existencie *I* 114 — esse
 intelligibile *I* 114 — deteccio causa
 martirii Cr. *I* 318 — defensio
 facit martirem *I* 318 — pugiles *I*
319 — inscripicio descriptive est
 script. *I* 111 — proditor est, qui
 eam non libere pronunciat *I* 320
 — diccio an differenda, si est causa
 mortis *I* 321 — tacencia consentit
 mendacio *I* 325

in veritatis promulgacione attendi deb.
 qualitas dicti etc. *I* 335 — predi-
 cacio non est omittenda propt.
 scandalum *I* 338

ex tacencia oritur malum omne *I* 316
 pro veritatis defensione omne genus
 hom. deb. stare *I* 321

veritatem noscere omn. homo cupit
II 14 — script. diversitas lo-
 cucionis non offendit *II* 119 —
 script. docuit spiritus s. *I* 48 —
 multi sacerdotes occultant *II* 232
 — script. defendere deb. papa *II*
43 — omn. semper asserit tri-
 nitas beata *II* 72 — omn. oportet

- credi in via *I 301* — accidentaliter
 dissonancia concomitatur *I 301* —
 omn. deus approbat, *I 299* — omn. in
 universalis credere fidelis deb. *I 237*
 — script. s. acceptant doctores sancti
I 137 — omn. continet in se script.
I 136 — script. qui hodie defendit,
 pati deb. contumelias etc. *III 172*
 — qui tacet, prodit *I 320* — omitt.
 est contra conscientiam *JW* *I 322*
sqq. — script. non dicere peccatum
 est *I 326* — tacere in casu licet *I 331*
 — tacendi sex cause *I 331* — ta-
 centes peccant in deum *I 334* —
 script. deb. theolog. seminarie *I 335* —
 dicere confessori deb. *I 342* — omn.
 dicit deus *I 378*
 veritate infringibili ornata script. *I 150*
 de veritate script. s. errores philosoph.
I 34
 in veritate vite, operis, sermonis stat
 Cr. *II 66*
 pro veritate et pro summo bono omn.
 mala tolleranda sunt *III 228* —
 contra eccl. cathol. decertare melius
 est quam in eccl. falsum assumere *I*
324 sqq. — pati supplicium melius
 quam pro adulacione benefic. *III 329*
 veritates script. temp. aut perpetue
III 105 — populo non predicande *II*
43 — male sonantes *I 295* — singule
 in script. concurrunt ad finalem *I 87*
 veritates omn. dicit deus *I 392* — script.
 abditissimas August. intellexit *I 47*
 verum nullum repugnat script. *I 62*
 versucie anticr. in nostris dieb. *I 292*
 vetula quelibet noscit simbolum *II 179*
 — surda prunifera querenti respondit
I 288
 viator predestinorum novissimum se
 reputare deb. *II 86*
 vicarius Cr. nocet Cr. membris *III 96*
 vicarii Cr. potestas *I 399; 400* — Cr.
 remurm. contra ministratoriam potest.
 Cr. *I 105* — sufficiencia *III 38*
 — Petri preeminencia *I 263* —
 Petri de script. et tradicionibus *I 396*
 de vicarii Cr. potestate tract. perne-
 cessarium est *I 263*
 vicario Cr. non est concessa potest.
 dampnandi *I 298*
- vicarium an pastor habere deb. *III 37*
 viciosa dominacio clericorum *I 154*
 vigilia Annunciaciois a. d. 1378 *JW*
 librum scripsit suum *I 258*
 viginti condiciones pastoris perversi
II 203
 vinea domini nos sumus *I 46*
 virge viril. amputacio est circumcisio
III 148
 non virtuti intencionis attend., sed verbis
 est pravum *I 43*
 virtutes et vicia connexa sunt *II 105*
 — sunt connexe *II 183*
 vis ymaginativa dei et hominis *II 125*
 vita cleri expropriet. comendatur *III*
240 — patriarch. fuit statui innoc.
 propior quam nostra *II 37*
 vivere rectori licet extra paroch. *III*
39 — deb. sacerd. expropriet. *I 153*
 vocacionis evidencia est dileccio etern.
 et unit. Cr. *II 316*
 vociferacio successiva non est dogma
 falsum *III 286* — non est heresis
III 303
 volibile maximum deus est *II 117*
 voluntas autecedens Damasceni *III 200*
 voluptas mund. prohibet a religione
 Cr. *I 134*
 vox domini in memb. eccl. *I 12*
 voces psalmi utrum nostre vel spiritus
 s. voces *I 11* — Cr. et nostre *I 12*
 — script. nil nisi signa sunt *I 228*
 ydolorum genera comparata cum sacerd.
II 239
 ydea quelibet creatura indeo est *II 118*
 ydolatras reputavit August. hom. script.
 sinistre intellig. *I 46*
 ydolatitorum esus *III 187*
 ydolatria maius peccatum quam men-
 dacium *II 31* — priapi *III 151*
 ymaginari quid est *II 125*
 ymagines veritatis ostend. parbole *I 74*
 — sacre *I 116*
 Ypocratis lex *II 169*
 ypocrisis sacerd. hodie invaluit *III 93*
 — et pusillanimitas in materia fidei
 corripiuntur *III 285*
 ypocriticarum simulata equitas et duplex
 iniquitas *III 43*
 Zeuma est figura construcionis *I 65*

Ey wie vrô ich was,
 Do ich schreib: DEO GRATIAS.

Typis Julii Abel Gryphiensis.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

REC'D LD-URL

Gallo

University of California
SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
405 Hilgard Avenue, Los Angeles, CA 90024-1388
Return this material to the library
from which it was borrowed.

REC'D LD-URL
QL APR 07 1997
AUG 01 1997

QL JAN 23 1998

REC'D LD-URL

NOV 05 1997
REC'D LD-URL
QL JAN 25 1998
FEB 21 1998

A 000 004 917 1

PLEASE DO NOT REMOVE
THIS BOOK CARD

University Research Library

CALL	NUMBER	SS	VOL	PT	COP	AUTHOR
	2223853					

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55
130202

Univ
S